

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

EMRE'NİN TERCEME-İ PEND-NAME-İ ATTAR'I ÜZERİNE
BİR DİL İNCELEMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Muhammed DORUK

Danışman
Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH

Haziran 2017
KAYSERİ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK DİLİ BİLİM DALI

EMRE'NİN TERCEME-İ PEND-NAME-İ ATTAR'I ÜZERİNE
BİR DİL İNCELEMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Muhammed DORUK

Danışman
Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH

Haziran 2017
KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Muhammed DORUK

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“Emre'nin Terceme-i Pend-Name-i Attar'ı Üzerine Bir Dil İncelemesi” adlı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesi'ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Muhammed DORUK

Danışman
Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Hülya ARGUNŞAH

Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH danışmanlığında **Muhammed DORUK** tarafından hazırlanan “**Emre'nin Terceme-i Pend-name-i Attar'ı Üzerine Bir Dil İncelemesi**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Türk Dili ve Edebiyatı** Anabilim Dalı'nda yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

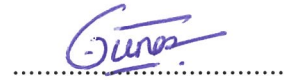
16./06/2017

JÜRİ:

Danışman : Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH

Üye : Doç. Dr. Galip GÜNER

Üye : Doç. Dr. Feyzi ERSOY

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulununun 29/06/2017 ve .....18..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

29.06/2017
Prof. Dr. Celaleddin CELİK
Enstitü Müdürü

**EMRE'NİN TERCEME-İ PEND-NAME-İ ATTAR'I ÜZERİNE
BİR DİL İNCELEMESİ**

Muhammed DORUK

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Mayıs 2017

Danışman: Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH

ÖZET

Bu tez, 16. yüzyıl Osmanlı dönemi yazarlarından olan Emre'nin Terceme-i Pendname-i Attar adlı eseri üzerine bilimsel bir çalışmadan oluşmaktadır. Çalışma, *Giriş, Yazım Hususiyetleri, Dil İncelemesi, Pend-name-i Attar Tercümesinin Türkiye Türkçesiyle Nesre Çevirisi, Tenkitli Metin ve Dizin* kısımlarından meydana gelmektedir. *Giriş* kısmında eser tanıtılmaya çalışılmış ve dönem hakkında genel bir bilgi verilmiştir. *Dil İncelemesi* kısmında eserin imla ve dil özellikleri incelenmiştir. Türk Dil Kurumu ve Milli Kütüphane'deki harekeli nüshaların karşılaştırılmasıyla tenkitli metin elde edilmiştir. Ardından metin günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Çalışmanın son kısmı olan *Dizin*'de ise eserin metin bağlamsal sözlüğü hazırlanmıştır. Tezin sonuna tenkitli metinde kullanılan iki nüshanın tıpkıbasımları eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Terceme-i Pend-name-i Attar, Osmanlı Türkçesi, Ses Bilgisi

A LINGUISTIC ANALYSIS OF EMRE'S TERCEME-İ PEND-NAME-İ ATTAR**Muhammed DORUK****Erciyes University, Institute of Social Sciences****Master Thesis, May 2017****Supervisor: Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH****SUMMARY**

The aim of this study is to prepare a dictionary of the imperial characteristics and grammatical features of *Emre's Terceme-i Pendname-i Attar*, which is one of the works of the 16th century Ottoman period. This study presents a comparative examination of two historical facsimile obtained from TDK and National library databases of the study in history. This study consist of *Introduction, Orthography, Gramical Study, Pend-name-i Attar Translator's modern Turkish, Text and Index*. At the beginning of this study, the work that was examined was tried to be introduced and general information about the period was given. In the grammar section, the marking and language characteristics of the work were examined. In the Text part, the study have translated from the Arabic alphabet to the Latin alphabet (transcription). And then Text was tried to be translate to modern Turkish. In the last part of the study, Index, the textual contextual dictionary of the work was prepared. Finally, the examples of the two facsimiles examined at the end of the workshop were added.

Key Words: Terceme-i Pend-name-i Attar, Ottoman Turkish, Phonetic

ÖN SÖZ

Türkler tarih boyunca sayısız devletler kurmuşlardır. Bu devletlerin birçoğunu, kendilerinin ana yurdu olan Orta Asya'nın dışında kurmuşlardır. Boylar hâlinde Türkistan'dan ayrılan birçok Türk boyu, Avrupa'ya, Afrika'ya ve Asya'nın diğer kesimlerine dağılmışlardır.

Batıya göç eden topluluklardan biri olan Oğuzlar, 11. yüzyıldan sonra Anadolu'ya yerleşmeye başlamışlardır. Büyük Selçuklularla başlayan bu göç dalgası, kısa zamanda birçok Oğuz boyunun Anadolu'ya yerleşmesine zemin hazırlamıştır. Anadolu'yu yurt edinen Oğuzlar, burada yeni bir medeniyetin temelini atmışlardır. Oğuzlar, bu dönemde İslam dünyasıyla daha yakından ilişkiler kurmuşlardır. Özellikle Anadolu coğrafyası hem Arap hem de Fars dünyasına yakın olduğundan dolayı, Türkler bu iki milletle karşılıklı etkileşimlerde bulunmuşlardır. Genel anlamda bakıldığında bu iki millet, Oğuz Türklerini her anlamda etkilemişlerdir. Özellikle Selçuklular'da devletin resmî dilinin Farsça olması ve bu dilin Türkçe üzerinde ciddi etkilere sahip olması, buna örnek teşkil edebilir.

Oğuzlar, edebî manada Araplar'dan çok, Farslarla yakın ilişkilerde bulunmuşlardır. Anadolu Selçukluları ve Anadolu Beylikleri döneminde, Fars edebiyatının birçok eseri Türkiye tercüme edilmeye başlanmıştır. Bu dönemde Farsçayı çok iyi bilen Hoca Mesud gibi âlimler Fars edebiyatının önde gelen eserlerini Türkçeye tercüme etmişlerdir. Türk edebiyatında tercüme geleneği oluşmuş ve Türkçe yeni bir devreye girmiştir. Bu durum bir yandan Türkçenin zenginleşmesine büyük katkılar sağlarken, diğer yandan da Türkçeyi bu dilin etkisine maruz bırakmıştır.

Çalışmaya konu olan *Terceme-i Pend-name*, Osmanlı Türkçesinin ilk dönem eserlerinden. Fars edebiyatının önemli simlarından olan Feridüddin Attar'ın meşhur *Pend-name*'sinin çevirisi olan bu eser, normal bir tercümeden daha çok serbest bir çeviridir.

Bu çalışma, temel olarak beş bölümden meydana gelmektedir. Bu ana bölümler içinde şu başlıklar yer almaktadır: *Giriş*, *Yazım Hususiyetleri*, *Ses Bilgisi*, *Şekil Bilgisi*, *Metin*, *Pend-Name-i Attar Tercümesinin Türkiye Türkçesiyle Nesre Çevirisi* ve *Dizin*. Metnin Latin alfabesine aktarımı hariç tutulursa, *Giriş* kısmında Osmanlı Türkçesi ve çalışmaya konu olan eser hakkında bilgiler bulunmaktadır. *Yazım Hususiyetleri* bölümünde, metnin imla özellikleri değerlendirilmiş olup, eserin imlası hakkında bilgiler verilmeye çalış-

şılmıştır. *Ses Bilgisi* bölümünde, ünlüler, ünsüzler, ses değişimleri gibi başlıklar altında ses bilgisi incelenmesi yapılmıştır. *Şekil Bilgisi* bölümü metnin morfolojik incelemesini içermektedir. Ad çekimleri, yapım ekleri, birleşik fiiller gibi başlıklar bu kısımda yer almaktadır. *Pend-name-i Attar Tercümesinin Türkiye Türkçesiyle Nesre Çevirisi* kısmı ise eserin daha iyi anlaşılması için metnin günümüz Türkçesine aktarımını içermektedir. Ayrıca bu bölüm, birebir çeviri ilkesine bağlı kalınarak yapılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın son kısmı olan *Dizin* kısmı, incelemenin en geniş alanını teşkil etmektedir. Özellikle bu bölümün, yapılacak olan sözlük çalışmalarına kaynaklık edeceği göz önünde bulundurulmuş ve bu bölümün içeriği hazırlanırken kelimelerin anlamlandırılmasında mümkün olduğu kadar metne sadık kalınmıştır. Arapça ve Farsça tamlamalar da ayrı bir şekilde madde başına alınmıştır. Birleşik kelimeler, deyimler ve anlamca kaynaşmış fiillerle kurulan yapılar ayrı ayrı madde başına alınmıştır. Ayrıca, çalışmanın sonuna incelenen iki nüshanın tıpkıbasımları konulmuştur.

Sonuç olarak tezden yaptığımız çıkarımlar *Değerlendirme* kısmında maddeler hâlinde verilmiştir. Bu çalışmanın Türkoloji çalışmalarına biraz da olsa katkı sağlaması en büyük temennimizdir.

Tezin hazırlanma aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen başta danışmanım Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH'a, yine bu aşamada çokça yardımını gördüğüm Doç. Dr. Hacer TOKYÜREK'e ve Yard. Dr. Gökçe Yükselen PELER'e teşekkürü borç bilirim.

Muhammed DORUK

HAZİRAN 2017

KAYSERİ

İÇİNDEKİLER

EMRE'NİN TERCEME-İ PEND-NAME-İ ATTAR'I ÜZERİNE BİR DİL İNCELEMESİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK.....	ii
KABUL VE ONAY	iii
ÖN SÖZ	vi
ÖZET.....	iv
SUMMARY	v
ÇEVİRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ.....	xx
KISALTMALAR	xxi
İŞARETLER	xxii
GİRİŞ	1
1. Tezin Konusu.....	1
2. Tezin Önemi.....	1
3. İzlenen Yöntem	1
4. Osmanlı Türkçesi	1
5. Terceme-i pend-name-i Attar	2
5.1. Sebeb-i Tercüme	2
5.2. Eserin Nüshaları	3
5.2.1. T Nüshası	4
5.2.2. M Nüshası	4
5.3. Eserin Mütercimi.....	4
5.4. Eserin Tercüme Tarihi.....	5

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZIM HUSUSİYETLERİ

1. Ünlülerin Yazımı	6
1. 1. ‘a’ Ünlüsünün Ön Seste Yazılışı	6
1. 2. ‘a’ Ünlüsünün İç Seste Yazılışı	7
1. 3. ‘a’ Ünlüsünün Son Seste Yazılışı	7
1. 4. ‘e’ Ünlüsünün Ön Seste Yazılışı	7
1. 5. ‘e’ Ünlüsünün İç Seste Yazılışı	7
1. 6. ‘e’ Ünlüsünün Son Seste Yazılışı	8

1. 7. ‘ı ve i’ Ünlülerinin Ön Seste Yazılışı	8
1. 8. ‘ı ve i’ Ünlülerinin İç Seste Yazılışı	8
1. 9. ‘ı ve i’ Ünlülerinin Son Seste Yazılışı	8
1. 10. ‘u ve ü’ Ünlülerinin Ön Seste Yazılışı	8
1. 11. ‘u ve ü’ Ünlülerinin İç Seste Yazılışı	9
1. 12. ‘o ve ö’ Ünlülerinin Ön Seste Yazılışı.....	9
1. 13. ‘u ve ü’ Ünlülerinin Son Seste Yazılışı	9
1. 14. ‘o ve ö’ Ünlülerinin İç Seste Yazılışı.....	9
2. Ünsüzlerin Yazımı	10
2. 1. ‘ç’ Ünsüzünün Yazılışı.....	10
2. 2. Nazal ‘η’ Ünsüzünün Yazılışı	10
2. 3. ‘p’ Ünsüzünün Yazılışı	10
2. 4. ‘s ve ş’ Ünsüzlerinin Yazılışı	10
2. 5. ‘t ve t̃’ Ünsüzlerinin Yazılışı.....	11
3. Aynı Kelimelerin Değişik Yazılışları	11
4. Kapalı /ê/ Meselesi	12
5. Bazı Kelime ve Eklerin Yazılış Özellikleri	12

İKİNCİ BÖLÜM

SES BİLGİSİ

1. ÜNLÜLER	14
1. 1. Ünlü Uyumları	14
1. 1. 1. Kalınlık- İncelik Uyumu.....	14
1. 1. 2. Düzlük-Yuvarlaklık (Dudak) Uyumu	15
1. 1. 2. 1. Tabanlarda Düzlük-Yuvarlaklık (Dudak) Uyumu.....	15
1. 1. 2. 2. Eklerde Düzlük-Yuvarlaklık (Dudak) Uyumu	16
1. 1. 2. 2. 1. Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler.....	16
1. 1. 2. 2. 2. Düz Ünlü Taşıyan Ekler	17
1. 2. Ünlü Değişmeleri	19
1. 3. Ünlü Düşmeleri	20
1. 4. Ünlü Düzleşmeleri	20
1. 5. Ünlü Türemeleri	21
1. 6. Ünlü Yuvarlaklaşmaları	21
2. ÜNSÜZLER.....	22

2. 1. Ünsüz Uyumu.....	22
2. 2. Ünsüz Değişmeleri	23
2. 2. 1. Kelime Başında Görülen Ünsüz Değişmeleri	23
2. 2. 1. 1. b- > v- Değişmesi	23
2. 2. 1. 2. K- > G- Değişmesi	23
2. 2. 1. 3. t- > d- Değişmesi.....	23
2. 2. 2. Kelime İçinde Görülen Ünsüz Değişmeleri	24
2. 2. 2. 1. -b- > -v- Değişmesi	24
2. 2. 2. 2. -g- > -y- Değişmesi.....	24
2. 2. 2. 3. -K- > -G- Değişmesi	24
2. 2. 2. 4. -k- > -h- Değişmesi	24
2. 2. 2. 5. -t- > -d- Değişmesi	24
2. 2. 3. Kelime Sonunda Görülen Ünsüz Değişmeleri	24
2. 2. 3. 1. -b > -v Değişimi	25
2. 2. 3. 2. -b > -v > -y Değişmesi	25
2. 2. 3. 3. -K > -G Değişmesi	25
2. 3. Ünsüz Düşmeleri.....	25
2. 3. 1. Kelime Başında Görülen Ünsüz Düşmeleri	25
2. 3. 1. 1. b- Ünsüzünün Düşmesi.....	25
2. 3. 2. Kelime Ortasında Görülen Ünsüz Düşmeleri	25
2. 3. 2. 1. -l- Ünsüzünün Düşmesi.....	25
2. 3. 2. 2. -n- Ünsüzünün Düşmesi	25
2. 3. 2. 3. -r- Ünsüzünün Düşmesi	26
2. 3. 3. Kelime Sonunda Görülen Ünsüz Düşmeleri.....	26
2. 3. 3. 1. -G Ünsüzünün Düşmesi	26
2. 4. Ünsüz Türemeleri	26
2. 5. Göçüşme (Metatez).....	26

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ŞEKİL BİLGİSİ

1. AD ÇEKİM EKLERİ	27
1. 1. Çokluk	27
1. 2. İyelik Ekleri.....	27
1. 2. 1. Teklik 1. Kişi: +Um, +m	27

1. 2. 2. Teklik 2. Kişi: +U η , + η	27
1. 2. 3. Teklik 3. Kişi: +I, +sI.....	28
1. 2. 4. Çokluk 1. Kişi: ImUz, +UmUz, +mUz.....	28
1. 2. 5. Çokluk 3. Kişi: +IArI.....	28
1. 3. Ek Yığılmaları.....	29
1. 4. Ad Durum Ekleri.....	29
1. 4. 1. Yalın Durum.....	29
1. 4. 2. Belirtme Durumu (Akuzatif): +I, +nI, +(y)I, +n	29
1. 4. 3. Yönelme Durumu (Datif): +A, +(y)A, +(n)A	30
1. 4. 4. Bulunma Durumu (Lokatif): +dA	31
1. 4. 5. Çıkma Durumu (Ablatif): +dAn.....	32
1. 4. 6. İlgî Durumu (Genitif): +U η , +nU η , +Um	32
1. 4. 7. Eşitlik Durumu Ekleri (Ekvatif): +CA	33
1. 4. 8. Yön Gösterme Durumu (Direktif): +rA, +rU	33
1. 4. 9. Vasıta Durumu (Instrumental) : +(y)IA, +n	33
1. 5. Soru Eki: mI.....	34
2. YAPIM EKLERİ.....	34
2. 1. Addan Ad Yapma Ekleri	34
2. 1. 1. +An	34
2. 1. 2. +CAK	34
2. 1. 3. +dAş	34
2. 1. 4. +ge	35
2. 1. 5. +IK, +IUK.....	35
2. 1. 6. +IU	35
2. 1. 7. +sUz.....	35
2. 2. Addan Fiil Yapma Ekleri.....	35
2. 2. 1. +A-	35
2. 2. 2. +dA-.....	36
2. 2. 3. +I-	36
2. 2. 4. +IA-.....	36
2. 3. Fiilden Ad Yapma Ekleri.....	36
2. 3. 1. -AK	36
2. 3. 2. -ç	36

2. 3. 3. -dI	36
2. 3. 4. -I, -U	37
2. 3. 5. -(D)m.....	37
2. 3. 6. -KU	37
2. 3. 7. -(U)K	37
2. 3. 8. -mAK.....	37
2. 3. 9. -n.....	37
2. 4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri	38
2. 4. 1. -Ar-	38
2. 4. 2. -dIr-, -dUr-.....	38
2. 4. 3. -I-	38
2. 4. 4. -(D)l-, -(U)l-	38
2. 4. 5. -mA-.....	38
2. 4. 6. -(D)n-, -(U)n-	39
2. 4. 7. -(U)r-	39
2. 4. 8. -(D)ş-	39
2. 4. 9. -(D)t-	39
2. 4. 10. -y-.....	39
3. ZAMİRLER.....	39
3. 1. Kişi Zamirleri	39
3. 1. 1. Teklik 1. Kişi: ben	40
3. 1. 2. Teklik 2. Kişi: sen	40
3. 1. 3. Teklik 3. Kişi: o/ol.....	40
3. 1. 4. Çokluk 1. Kişi: biz	40
3. 1. 5. Çokluk 2. Kişi: anlar/ olar	40
3. 2. İşaret Zamirleri	40
3. 2. 1. bu	40
3. 2. 2. o	40
3. 2. 3. ol	40
3. 2. 4. şol.....	40
3. 2. 5. şu.....	40
3. 3. Belirsizlik Zamirleri	40
3. 3. 1. ayruğ	41

3. 3. 2. biri	41
3. 3. 3. cümle	41
3. 3. 4. çoğı.....	41
3. 3. 5. fülân.....	41
3. 3. 6. her kim	41
3. 3. 7. kimse	41
3. 4. Bağlama Zamirleri	41
3. 4. 1. ki	41
3. 4. 2. kim.....	41
3. 5. Soru Zamirleri	42
3. 5. 1. ında.....	42
3. 5. 2. kim.....	42
3. 5. 3. nedir	42
3. 6. Dönüşlülük Zamirleri.....	42
3. 6. 1. kendü/ kendi	42
3. 6. 2. kendüz	42
3. 6. 3. öz.....	42
4. SIFATLAR	42
4. 1. Niteleme Sıfatları	42
4. 2. Belirtme Sıfatları	42
4. 2. 1. İşaret Sıfatları	43
4. 2. 1. 1. bu	43
4. 2. 1. 2. işbu	43
4. 2. 1. 3. ol	43
4. 2. 1. 4. şol.....	43
4. 2. 1. 5. şu.....	43
4. 2. 2. Belirsizlik Sıfatları	43
4. 2. 2. 1. bir	43
4. 2. 2. 2. cümle	43
4. 2. 2. 3. her.....	43
4. 2. 2. 4. her bir.....	43
4. 2. 2. 5. hiç	43

4. 2. 2. 6. nice.....	43
4. 2. 3. Soru Sıfatları	43
4. 2. 3. 1. ne	43
4. 2. 3. 2. nice.....	43
5. ZARFLAR	44
5. 1. Zaman Zarfları.....	44
5. 1. 1. bir dahı.....	44
5. 1. 2. bir gün.....	44
5. 1. 3. dāyimā.....	44
5. 1. 4. evvel.....	44
5. 1. 5. gündüzün	44
5. 1. 6. hemān	44
5. 1. 7. hemīşe.....	44
5. 1. 8. imdi.....	44
5. 1. 9. kaçan	44
5. 1. 10. pes.....	44
5. 1. 11. rüz u şeb.....	44
5. 1. 12. şoğra.....	44
5. 1. 13. şol dem	44
5. 2. Yer Zarfları.....	45
5. 2. 1. arқа	45
5. 2. 2. berü	45
5. 2. 3. karşı.....	45
5. 2. 4. öñ	45
5. 2. 5. üst	45
5. 3. Miktar Zarfları	45
5. 3. 1. az.....	45
5. 3. 2. çok	45
5. 3. 3. iñen	45
5. 3. 4. katı.....	45
5. 3. 5. key	45
5. 4. Durum Zarfları.....	45
5. 4. 1. ānīde	45

5. 4. 2. böyle	45
5. 4. 3. büsbütün	46
5. 4. 4. nāgeh	46
5. 4. 5. tez.....	46
6. EDATLAR	46
6. 1. Bağlama Edatları.....	46
6. 1. 1. ammā.....	46
6. 1. 2. ancak	46
6. 1. 3. belki.....	46
6. 1. 4. çün	46
6. 1. 5. dahı.....	46
6. 1. 6. de, da	46
6. 1. 7. eger	46
6. 1. 8. egerçi	46
6. 1. 9. ger	46
6. 1. 10. gerçi.....	46
6. 1. 11. hem	47
6. 1. 12. illā	47
6. 1. 13. kim.....	47
6. 1. 14. lîk.....	47
6. 1. 15. meger.....	47
6. 1. 16. vü	47
6. 1. 17. u, ü.....	47
6. 1. 18. yāhūd.....	47
6. 2. Çekim Edatları	47
6. 2. 1. berü	47
6. 2. 2. gibi.....	47
6. 2. 3. için	47
6. 2. 4. sonra	47
6. 2. 5. üzere.....	47
6. 3. Pekiştirme Edatları	47
6. 3. 1. ancak	48
6. 3. 2. bile	48

6. 3. 3. daħı.....	48
6. 3. 4. gerek.....	48
6. 3. 5. lā-cerem.....	48
6. 4. Soru Edatları.....	48
6. 4. 1. ‘aceb	48
6. 4. 2. anı.....	48
6. 4. 3. ne	48
6. 5. Seslenme Edatları.....	48
6. 5. 1. �.....	48
6. 5. 2. �y.....	48
6. 5. 3. ey�.....	48
6. 5. 4. v�y	48
6. 6. Denkleştirme Edatları.....	48
6. 6. 1. ne...ne	49
6. 6. 2. y�...y�	49
7. FİİL ÇEKİMLERİ.....	49
7. 1. Basit Fiil Çekimi	49
7. 1. 1. Kişi Ekleri.....	49
7. 1. 1. 1. Birinci Grup Kişi Ekleri (Zamir Kaynaklı Kişi Ekleri).....	49
7. 1. 1. 1. 1. Teklik 1. Kişi: -Am.....	49
7. 1. 1. 1. 2. Teklik 2. Kişi: -sIn	49
7. 1. 1. 1. 3. Teklik 3. Kişi: -Ø.....	49
7. 1. 1. 1. 4. Çokluk 1. Kişi: Uz.....	49
7. 1. 1. 1. 5. Çokluk 3. Kişi: -lAr	49
7. 1. 1. 2. İkinci Grup Kişi Ekleri (İyelik Kaynaklı Kişi Ekleri).....	50
7. 1. 1. 2. 1. Teklik 1. Kişi Eki: -m	50
7. 1. 1. 2. 2. Teklik 2. Kişi Eki: -ŋ	50
7. 1. 1. 2. 3. Teklik 3. Kişi Eki: - Ø.....	50
7. 1. 1. 2. 4. Çokluk 1. Kişi Eki: -K	50
7. 1. 1. 2. 5. Çokluk 2. Kişi Eki: -lAr	50
7. 1. 2. Haber Kipleri	50
7. 1. 2. 1. Zaman Ekleri	50
7. 1. 2. 1. 1. Görülen Geçmiş Zaman	50

7. 1. 2. 1. 1. 1. Teklik 1. Kişi: -dUm	50
7. 1. 2. 1. 1. 2. Teklik 2. Kişi: -dUğ	51
7. 1. 2. 1. 1. 3. Teklik 3. Kişi: -dI.....	51
7. 1. 2. 1. 1. 4. Çokluk 1. Kişi: -dUK.....	51
7. 1. 2. 1. 1. 5. Çokluk 3. Kişi: -dİAr.....	51
7. 1. 2. 1. 2. Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuzu	51
7. 1. 2. 1. 3. Öğrenilen Geçmiş Zaman	51
7. 1. 2. 1. 3. 1. Teklik 1. Kişi: -mİşAm	51
7. 1. 2. 1. 3. 2. Teklik 3. Kişi: -mİş	51
7. 1. 2. 1. 3. 3. Çokluk 1. Kişi: -mİşUz	51
7. 1. 2. 1. 3. 4. Çokluk 3. Kişi: -mİşAr	51
7. 1. 2. 1. 4. Geniş Zaman	51
7. 1. 2. 1. 4. 1. Teklik 1. Kişi: -ArAm, -rAm	52
7. 1. 2. 1. 4. 2. Teklik 2. Kişi: -ArsIn, -UrsIn	52
7. 1. 2. 1. 4. 3. Teklik 3. Kişi: -Ar, -Ur, -r	52
7. 1. 2. 1. 4. 4. Çokluk 3. Kişi: -ArlAr, -UrlAr	52
7. 1. 2. 1. 5. Geniş Zamanın Olumsuzu	52
7. 1. 2. 1. 5. 1. Teklik 1. Kişi: -mAzAm	52
7. 1. 2. 1. 5. 2. Teklik 3. Kişi: -mAz.....	52
7. 1. 2. 1. 6. Gelecek Zaman.....	52
7. 1. 2. 1. 6. 1. Teklik II. Kişi: -IsArsIn	52
7. 1. 2. 1. 6. 2. Teklik III. Kişi: -IsArlAr	52
7. 1. 3. Tasarlama Kipleri.....	52
7. 1. 3. 1. Emir Kipi	52
7. 1. 3. 1. 1. Teklik 2. Kişi: -Gİl, -Ø.....	53
7. 1. 3. 1. 2. Teklik 3. Kişi: -sUn	53
7. 1. 3. 1. 3. Çokluk 1. Kişi: -AlUm	53
7. 1. 3. 1. 4. Çokluk 3. Kişi: -sUnlAr.....	53
7. 1. 3. 2. Dilek-Şart Kipi	53
7. 1. 3. 2. 1. Teklik 2. Kişi: -sAğ	53
7. 1. 3. 2. 2. Teklik 3. Kişi: -sA	53
7. 1. 3. 3. Dilek- Şart Kipinin Olumsuzu	53
7. 1. 3. 3. 1. Teklik 3. Kişi: -mAsA	53

7. 1. 3. 4. İstek Kipi	53
7. 1. 3. 4. 1. Teklik 2. Kişi: -AsIn	54
7. 1. 3. 4. 2. Teklik 3. Kişi: -A	54
7. 1. 3. 5. İstek Kipinin Olumsuzluğu	54
7. 1. 3. 5. 1. Teklik I. Kişi: -(y)Am	54
7. 1. 3. 5. 2. Teklik II. Kişi:-(y)AsIn.....	54
7. 1. 3. 5. 3. Teklik III. Kişi: -Ø	54
7. 1. 3. 6. Gereklilik Kipi.....	54
7. 1. 3. 6. 1. Teklik 3. Kişi: -mAK gerek	54
7. 2. Birleşik Fiil Çekimi	54
7. 2. 1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı.....	54
7. 2. 1. 1. Teklik 2. Kişi:-dUğ-IsA	54
7. 2. 2. Geniş Zamanın Şartı.....	55
7. 2. 2. 1. Teklik 2. Kişi -rsAğ, -UrsAğ	55
7. 2. 2. 2. Teklik 3. Kişi: -rsA, -UrsA	55
7. 2. 3. Geniş Zamanın Şartının Olumsuzluğu	55
7. 2. 3. 1. Teklik 2. Kişi: -mAzsAğ	55
8. BİRLEŞİK FİLLER.....	55
8. 1. Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller	55
8. 1. 1. aç-	55
8. 1. 2. bul-.....	55
8. 1. 3. ét-	56
8. 1. 4. eyle-	56
8. 1. 5. gör-	56
8. 1. 6. kıl-.....	56
8. 1. 7. ol-	56
8. 1. 8. tut-	56
8. 1. 9. ur-	56
8. 1. 10. vèr-.....	56
8. 2. Asıl fiil+Tasvirî Fillerle Yapılan Birleşik Fiiller.....	56
8. 2. 1. Yeterlik Bildirenler	56
8. 2. 1. 1. Olumluluk Bildiren Yeterlik Fiilleri	56
8. 2. 1. 2. Olumsuzluk Bildiren Yeterlik Fiilleri	56

9. SIFAT-FİİLLER	57
9. 1. -AcAK, -(y)AcAK	57
9. 2. -An, -(y)An	57
9. 3. -dUK	57
9. 4. -mAz.....	58
9. 5. -mİş	58
10. ZARF-FİİLLER.....	58
10.1. -(y)A	58
10. 2. -dUKçA.....	58
10. 3. -dUKdA	58
10. 4. -IcAK	59
10. 5. -IncA, -(y)IncA	59
10. 6. -ken	59
10. 7. -mAdIn	59
10. 8. -mAzdAn	59
10. 9. -UbAn	59
10. 10. -Up.....	59
DEĞERLENDİRME (SONUÇ).....	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METİN

METİN	63
PEND-NAME-İ ATTAR TERCÜMESİNİN TÜRKİYE TÜRKÇESİYLE NESRE ÇEVİRİSİ	134

BEŞİNCİ BÖLÜM

DİZİN

DİZİN	169
KAYNAKÇA	576
TIPKIBASIMLAR.....	578
ÖZGEÇMİŞ.....	655

ÇEVİRİ YAZI (TRANSKRİPSİYON) İŞARETLERİ

ا (آ)	a, ā	ض	z, d
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ط	t
ب	b, p	ظ	z
پ	p	ع	‘
ت	t	غ	g
ث	s	ف	f
ج	c, ç	ق	k
چ	ç	ك	k, g, (ŋ)
ح	h	ل	l
خ	h	م	m
د	d	ن	n
ذ	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ر	r	ه	h, a, e
ز	z	لا	la, lā
س	s	ی	y, ı, i, ī, è
ش	ş	ع	‘
ص	s		

KISALTMALAR

(Ar.)	Arapça
(Far.)	Farsça
(Fr.)	Fransızca
(öz. is.)	Özel isim
(Sogd.)	Sogudça
(T.)	Türkçe
(Yun.)	Yunanca
bkz.	Bakınız
EAT	Eski Anadolu Türkçesi
ET	Eski Türkçe
krş.	Karşılaştırınız
M	Milli Kütüphane Nüshası
<i>mec.</i>	Mecaz
T	Türk Dil Kurumu Nüshası
<i>tasvf.</i>	Tasavvuf

İŞARETLER

- ~ : 1. ve/veya 2. değişken Şekil
- : bakınız.
- > : bu Őekle gider.
- < : bu Őekle gelir.
- / : veya
- : gramer tahlilinde fiil kökü veya fiil köküne gelen ek
- + : gramer tahlilinde ad kökü veya ada gelen ek

GİRİŞ

1. Tezin Konusu

Bu çalışmanın ana konusu, Osmanlı Türkçesinin ilk devresini teşkil eden 16. yüzyılda tercüme edilen *Terceme-i Pend-name-i Attar*'ın dil özelliklerini inceleyip aynı eserin sözlüğünü hazırlamaktır.

2. Tezin Önemi

1556/1557 yılında tercüme edilen bu eser, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin dil özelliklerini ihtiva etmektedir. Osmanlı sahasında yapılan çalışmalar neredeyse yok denilecek kadar azdır. Fakat son zamanlarda bu sahaya ilgili yapılan çalışmalar önem kazanmaktadır. Osmanlı sahasının bakir kalması ve bu sahada yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Bu eseri seçmemizdeki ana sebeplerden biri de budur. Bu hususta gerek dil gerekse kültürel olarak değerlendirildiğinde yapılan bu çalışmanın, bu sahadaki çalışmalara az da olsa kaynaklık etmesi amaçlanmıştır.

3. İzlenen Yöntem

İncelediğimiz eserin iki nüshası belirlenmiş olup bu harekeli iki nüsha karşılaştırılmalı bir şekilde Arap harflerinden Latin alfabesine aktarılmıştır. Ardından metnin grameri hazırlanıp gramer farklılıkları üzerinde durulmuştur. Daha sonra eserin yazım özellikleri ayrı bir ana başlık altında incelenmiştir. Eserin en önemli kısımlarından olan *Dizin* kısmı, geleneksel sözlük anlayışının dışında hazırlanmıştır. Burada, metindeki kelimelerin kökenlerinin dağılımı yapılmıştır. Türkçenin söz varlığına katkı sağlayacak olan deyimler ve birleşik kelimeler ayrı ayrı madde başına alınıp aynı zamanda metin bağlamsal olarak hazırlanan metin, günümüz Türkçesine de aktarılmıştır. Son olarak eserin nüshaları tezin sonuna eklenmiştir.

4. Osmanlı Türkçesi

Osmanlı Türkçesi, 15. yüzyılın sonlarından 19. yüzyılın sonlarına kadar varlığını sürdürmüş, bugünkü Türkiye Türkçesinin de temellerini teşkil eden Türkçenin Güney Batı lehçelerindedir. Osmanlı Türkçesinin gelişimine kısaca göz atmakta fayda vardır. 15.

yüzyılın sonlarına doğru Osmanlı devletinin toprakları genişleye başlamış ve Anadolu'daki siyasi birlik de büyük ölçüde sağlanmıştır. Bu istikrar Anadolu'da dilde bir birliğin de oluşmasına zemin hazırlamıştır. Osmanlı devleti topraklarını genişlettikçe, Türkçe de hem Anadolu'da hem de başka kıtalarda etkisini göstermeye başlamıştır.

Osmanlı Türkçesi, Eski Anadolu Türkçesinin devamı niteliğindedir. Bundan dolayı, birçok araştırmacı Eski Anadolu Türkçesini Osmanlı Türkçesinin bir dönemi olarak değerlendirir. Ergin, Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş dönemini keskin çizgilerle ayıramadığımızdan dolayı, eski gramer şekillerinin uzun bir müddet Osmanlı Türkçesinde yerini koruduğunu bildirir (Ergin, 2006: 18). Gerek imla gerekse söz varlığı açısından bu dönem diğer tarihî lehçelere oranla daha geniş bir kapsama sahiptir. Arapça ve Farsçadan alınan kelimeler ve gramer unsurları Türkçenin yapısını ve söz varlığını ciddi derecede etkilemiştir. Özellikle Farsçanın bu dönemde Türkçe üzerinde ciddi bir etkiye sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bunun en önemli sebeplerinden biri, Fars edebiyatından yapılan tercümeledir. Osmanlı Türkçesinin ilk dönemlerinde bu durum yoğun olmasa da özellikle klasik dönemde zirveye ulaşmıştır. Yine manzum ve mensur şekilde çevrilen ya da telif edilen eserlerin çoğundaki ağır ve süslü dil, Osmanlı dönemini anlamamızda zorluklar çıkarmaktadır. Ayrıca uzun cümlelerin Arap ve Farsça tamlamaların yoğunluğu bu dönemin önemli özelliklerindedir.

5. Terceme-i pend-name-i Attar

İncelenen bu eser İran edebiyatının önde gelen isimlerinden Feridüddin Attar'ın meşhur Pend-name'sinin tercümesidir. Bu eser, Kanunî Sultan Süleyman'ın oğullarından olan Şehzade Bayezid'in eğitimi için, saray eşrafından Emre adındaki Farsçayı çok iyi bilen bir şair tarafından tercüme edilmiştir. Metnin bugün birden çok nüshası bulunmaktadır. Bu nüshaların çoğu harekesizdir.¹

Eser klasik şark geleneğine göre tertiplenmiş olup, mesnevi tarzındadır. Eser, 952 beyitten meydana gelmektedir. Eser, aruz kalıbının *fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün* vezniyle yazılmıştır.

5.1. Sebeb-i Tercüme

Eserin *sebeb-i tercüme* bölümü 22-48. beyitler arasını kapsamaktadır. Bu kısımda tercümenin niçin yapıldığını, kimin için yapıldığını içeren bilgiler mevcuttur. Yine bu bö-

¹ bkz. MAZIOĞLU, Hasibe, "Kanuni'nin Oğlu Şehzade Beyazıt Adına Yapılan Pend-i Attar Çevirisi", VIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri c. II.1183-119, TTK Yay., Ankara, 1976.

lünden anladığımız kadarıyla mütercimın yani Emre'nin Farsçaya hâkim olduğunu ve kendini devrin Attar'ı olarak gördüğünü söyleyebiliriz:

*gel berü dükkāna ey 'Aṭṭār-ı dehr
ḥōṣ-meṣām olsun yine bāzār-ı dehr 22*

*aç dehānuḡ ḥoḡka-yı 'Aṭṭār-vār
ḡıl bize 'ıtrı kelāmuḡdan niṣār 23*

Yazar, kendi tercümesinin önceki yapılan tercümelerden daha iyi olduğunu ifade eder:

*eylemişler gerçi bunu terc[e]me
ol ḡadar yarar degül ammā eme 43*

Eserin tartışmalara neden olan önemli noktalarından biri de bu kısımda yer almaktadır. TDK'nin yazmalar kitaplığında kayıtlı bulunan T nüshasının mütercimi *Makali* olarak görülmektedir. Fakat bu bilgi doğru değildir. Yanlış bir kayıt söz konusudur. Mazıoğlu yukarı da belirttiğimiz bildirisinde bu konuya uzan uzadıya değinmiştir. Bu duruma sebep olan beyit:

*her ki zātında degüldür ehl-i ḡāl
bu maḡālı terceme aḡa vebāl 44*

T nüshasının kaydı yapılırken yukarıdaki beyitin kıstas alınarak mütercimın belirlendiği görülmektedir. Fakat buradaki *makalı* ifadesi, özel bir isim değil, Arapça “metin, söz” anlamına gelen bir kelimedir. Üstelik beytin anlamına baktığımızda konunun açıklığı kavuştuğunu görebiliriz: “Her kim ki kişiliğinde hâl ehli (bu işin erbabı) değildir, bu sözleri tercüme etmek ona vebaldir.”

Bir diğer önemli husus da tercümenin kimin için yapıldığıdır. Bu durum 35. beyitte verilmektedir:

*nūr-ı çeşm-i milket-i 'Osmāndur ol
Bāyezid [i]bn-i Süleymān ḡāndur ol 35*

Bu kısımlar dışında, aynı bölümde padişaha ve hanedanına övgü içeren beyitler bulunmaktadır.

5.2. Eserin Nüshaları

Eserin birden çok nüshası mevcuttur. Biz, harekeli olan 2 nüshayı seçip bu nüshalar üzerinden çalışmamızı yaptık. Bu nüshalar ve özellikleri şöyledir:

5.2.1. T Nüshası

TDK El Yazması ve Nadir Eserler Veri Tabanı Kitaplığının A. 265 ve Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda kayıtlı olan T nüshası toplam 40 varaktır. Eserin baş kısmı tam olup, metnin bitimine 1 sayfa kala yani 39b'den itibaren kopuktur. Metnin bu nüshası 30a'dan 38b'ye kadar harekesizdir. Bu kısmın daha sonradan eklendiği söyleyebiliriz. Aynı şekilde bu bölümü yazan müstensihin de değiştiği açıkça bellidir. Eser, harekeli nesih hatla, 184x118, 128x74 mm. ölçüsünde, her sayfada 13 satır bulunmaktadır. Arma filigranlı kâğıda yazılmıştır. Konu başları ve cetveller kırmızı mürekkepledir. T nüshası, sırtı yeşil bez, satırları kahverengi meşin kaplı, gömme şemseli bir cilt içerisindedir. 1a'da Emir Süleymanoğlu'na ait temellük kaydı vardır.² Başlıklar Farsçadır.

5. 2. 2. M Nüshası

06 Mil Yz A 3319 numarada kayıtlı olan nüshadır. M nüshasının bulunduğu kitap, kenarları kopuk şemseli koyu kahverengi meşin ciltlidir. Söz başları ve çizgiler kırmızıdır, tüm sayfalar cetvellidir. 1b-3a arasında tevhid ile ilgili bir şiir vardır. 38b-49a arasında ise Ruhi ve Nesimîye ait şiirler mersiye-i İmam Hüseyin adlı eser yer almaktadır.³ Eser 3b ve 38b arasındadır. Biz, numaralandırmayı eserin başladığı kısımdan itibaren aldığımızdan dolayı, metin toplam 35 varaktır. Metin harekeli nesihle, taş filigram kâğıda yazılmıştır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış olup, kimi başlıklar yazılmamıştır. M nüshası, genel itibariyle, T nüshasına çok benzemektedir. Fakat hangisinin daha önce istinsah edildiğini bilmemekteyiz. Her iki nüshada da ilk 21 beyit Farsçadır. T nüshasında başlık varken M nüshasında başlık yoktur. M nüshasının 2b'sinden itibaren 100 beyit kopuk olduğunu ve 100 beyit sonra devam ettiğini görmekteyiz. Buradan itibaren metin tamdır. Son varakta sayfanın kenarlarına çeşitli beyitler yazılmıştır.

5. 3. Eserin Mütercimi

Metnin mütercimi hakkında tartışmaların olduğunu yukarıda belirtmiştik. Bu konuda Hasibe Mazıoğlu'nun 1976 yılında VIII. Türk Tarih Kongresinde sunmuş olduğu “*Kanuni'nin Oğlu Şehzade Beyazıt Adına Yapılan Pend-i Attar Çevirisi*” bildirisi bu tartışmalara açıklık getiren en kapsamlı ve en doğru olanıdır. Mazıoğlu bu bildirisinde pendnameleri değerlendirirken, Türk edebiyatında çok bilenen ama mütercimi daima karıştı-

²http://yazmalar.tdk.org.tr/detay_goster.php?k=901 (Erişim tarihi: 29.04.2017, 18.24)

³<https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/Manuscripts/Catalog/Details/332331>(Erişim tarihi: 29.04.2017, 18.54)

rılan *Pend-name-i Attar* üzerinde durmaktadır. Eserin müterciminin sanılın aksine, Edirneli Emre'nin değil, saray eşrafından olan Emre adındaki birinin olduğunu savunur. Biz de Mazioğlu'nun bu görüşlerine katılarak, *Pend-name*'yi tercüme edenin *Emre* olduğuna karar verdik. Diğer yandan mütercim eserin birçok yerinde adını söylemektedir. Bunlar şöyledir:

būy-ı 'afvuḡ Emre-yi gümrāha kes 951

göz yumup açınca ey Emre ecel 720

i 'tibār-ı halka Emre ne i 'tibār 510

tuş olursa Emre nā-cinse gözün 406

5. 4. Eserin Tercüme Tarihi

Eserin tercüme tarihi, M nüshasının son beytinde verilmektedir:

dédiler tārīḡ de ey merd-i kār

dédim işte neh şad u şast u çehār 952

Bu tarih, Hicrî 964, Miladi 1556/1557 yılına denk gelmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZIM HUSUSİYETLERİ

Metnin her iki nüshası da yazım özellikleri bakımından birbirine benzerdir. Eski Anadolu Türkçesinin yazım özelliklerini barındıran bu iki nüshardan en erken olarak hangisinin istinsah edildiğini bilemiyoruz. Bundan dolayı yazım hususiyetlerinde her iki nüsha da karşılıklı olarak değerlendirilecektir. Ayrıca giriş kısmında da belirttiğimiz gibi bu iki nüsha harekeli nesihle yazılı olduğundan oldukça okunaklıdır. Metni yazım hususiyetlerini şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

1. Ünlülerin Yazımı

Türkçe kelimelerde, ünlülerin yazımında tarihî devirlerden beri süregelen bir tutarsızlık vardır. Bu durum, Arap alfabesinin Türkçenin fonetik ve morfolojik özelliğine uygun olmadığıdır. Eserde ünlülerin yazımında tam olarak bir birlikten bahsedemeyiz. Çünkü eser, aruz vezniyle yazıldığından dolayı, Türkçe kelimelerin ünlüleri gerek gösterilmiş gerekse gösterilmemiştir. Ünlülerin yazımı şöyledir:

1. 1. ‘a’ Ünlüsünün Ön Seste Yazılışı

‘a’ ünlüsü metinde bazen üstün+elif (ا) ile bazen de medli elifle (اِ) yazılmaktadır: üstün+elif (ا) ile yazılanlar:

açma T6a/118

anuş-içündür M23a/624.

alma T10b/226

andan M25b/690.

Medli elifle (اِ) yazılanlar şöyledir:

açlar T29a/672

aç M34b/919.

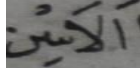

az-iken T17a/384

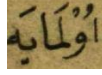
1. 2. ‘a’ Ünlüsünün İç Seste Yazılışı

‘a’ ünlüsü, iç seste bazen üstün+elif (ا) bazen de üstün ile sağlanmaktadır. Bun durumun aruz hususiyetinden kaynakladığını düşünmekteyiz. Tefilenin gelişine göre, Türkçe kelimelerde uzun ünlü gerektiğinde müstensih elifi üstün+elif (ا) yazmaktadır. Örnekler şöyledir:

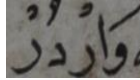
Üstün+elifle (ا) gösterilen:

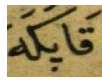
alasin T17a/384

olmaya M3a/139.

vardur T17a/389

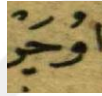

kapuğa M20b/570.

İç sesteki ‘a’ ekler umumiyetle sadece üstün (ا) ile gösterilir:

bozulmak T17a/385

uçar M8a/262.

1. 3. ‘a’ Ünlüsünün Son Seste Yazılışı

‘a’ ünlüsü son seste umumiyetle üstün + he (ا) ya da tek başına elif+üstün (ا) ile yazılır: elif+üstün (ا) ile yazılanlar:

ola T5b/101

sağa M22b/616.

üstün + he (ا) ile yazılanlar:

eyle T5b/99

kıla M24a/654.

1. 4. ‘e’ Ünlüsünün Ön Seste Yazılışı

‘e’ ünlüsü ön seste ‘a’ ünlüsünde olduğu gibi, elif+üstün (ا) ile yazılır:

el T24a/552

ekşi M24b/668.

eynüğe T9b/201

elden M32b/867.

1. 5. ‘e’ Ünlüsünün İç Seste Yazılışı

‘e’ ünlüsü iç seste üstün (ا) ile yazılmaktadır. Eklerdeki ‘e’ ünlüsü kalıplaşmış bir imla ile üstün (ا) ile yazılır:

gerekse T5b/202

istemez M29a/782.

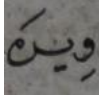
yemege T8a/17

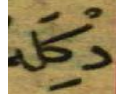
eylerem M24a/649.

1. 6. 'e' Ünlüsünün Son Seste Yazılışı

'e' ünlüsü son ses kalıplaşmış bir şekilde he (ه) + üstün (') ile yazılır:

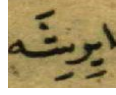
vère T29a/674

diñle T18a/407.

ètmede T39a/922

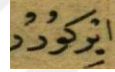
èrişe M30b/814.

1. 7. 'ı ve i' Ünlülerinin Ön Seste Yazılışı

'ı ve i' ünlüsü umumiyetle ön seste elif (ا) ve ye (ی) 'nin birleşimi olan (ای) ile yazılır ve esre (.) daima konulur:

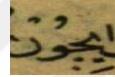
ırağ T13b/305

irgürür M16b/468.

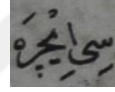
istemekdür T14b/330

içün M14a/412.

imdi M16a/454

içre T6a/121.

1. 8. 'ı ve i' Ünlülerinin İç Seste Yazılışı

'ı ve i' ünlüleri iç seste esre (.) ve (ی) ile yazılır:

biri T20b/463

yèrine M27a/728.

bizden T4b/76

kılduğda M3a/134.

1. 9. 'ı ve i' Ünlülerinin Son Seste Yazılışı

'ı ve i' ünlüleri son seste daima (ی) ile yazılır ve esresi umumiyetle konulur:

teni T8b/180

biri M11a/330.

toğrı T15a/331

denī M25b/687.

1. 10. 'u ve ü' Ünlülerinin Ön Seste Yazılışı

'u ve ü' ünlüleri klasik imlada olduğu gibi Türkçe kelimelerde ön seste elif (ا) ve vav (و) birleşimi olan (او) ile yazılır ve ötresi (') umumiyetle konulur:

ur T2b/24

üşürür M13b/395.

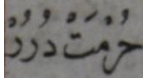
üsti T4a/65

umma M10a/315.

1. 11. ‘u ve ü’ Ünlülerinin İç Seste Yazılışı

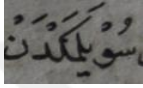
‘u ve ü’ ünlüleri klasik imlada olduğu gibi Türkçe kelimelerde iç seste vav + ötre (و) ve genellikle eklerde sadece (‘) ile yazılır:

hürmet durur T15b/347

döner M29a/778.

söylemekden T6b126

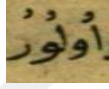
tuta M23a/635.

1. 12. ‘o ve ö’ Ünlülerinin Ön Seste Yazılışı

‘o ve ö’ ünlüleri ön seste tıpkı ‘u ve ü’ ünlülerinde olduğu gibi Türkçe kelimelerde ön seste elif (ا) ve vav (و) birleşimi olan (او) ile yazılır ve ötresi (‘) umumiyetle konulur:

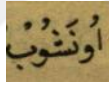
olur T29b/684

ölür M34a/899.

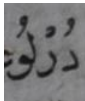
ol-ki T15b/354

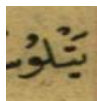
öneşüp M15b/446.

1. 13. ‘u ve ü’ Ünlülerinin Son Seste Yazılışı

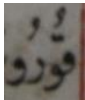
‘u ve ü’ ünlüleri son seste kalıplaşmış imla özelliğinden dolayı düz sıradan yazılır. Kalıplaşmış imladan dolayı bu konuda yazımda tam bir birlik yoktur. ‘u, ve ü’ son seste vav + ötre (و) ile gösterilir:

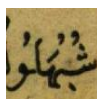
dürlü T25b/587

yatlu M21a/574.

kuru T4a/71

şühelü M28b/767.

1. 14. ‘o ve ö’ Ünlülerinin İç Seste Yazılışı

‘o ve ö’ iç seste ‘u ve ü’ ünlülerinde olduğu gibi, ötre+vav (و) ile yazılır:

göre T28b/666

koma M27a/724.

şöyle T2b/32

koyunı M2b/32.

2. Ünsüzlerin Yazımı

Ünsüzlerin yazımı, ünlülerde olduğu gibi büyük sorun arz etmemektedir. Karahanlı Türkçesinden Osmanlı Türkçesine değin oluşturulan klasik imla üslubu bu husustaki birçok sorunun önüne geçmiştir. Eski Anadolu Türkçesindeki imla tutarsızlıkları Osmanlı Türkçesinde yavaş yavaş ortadan kalkmış ve bu dönemin sonlarına doğru bugünkü imlamızı da meydana getiren özellikler oluşmuştur. Metindeki ünsüzlerin yazım özelliklerini şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

2. 1. ‘ç’ Ünsüzünün Yazılışı

‘ç’ ünsüzü metinde (چ) ve (چ) ile yazılır. Son seste bulunan ‘ç’ sesi ek aldığından ‘c’ ünsüzüne dönüşür:

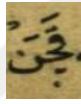
acıla T28b/661

içür M24b/666.

açduş T12a/260

kaçan M13a/382.

2. 2. Nazal ‘ñ’ Ünsüzünün Yazılışı

Nazal ‘ñ’ sesi, diğer tarihî lehçelerde olduğu gibi çift harfle yani n+g (نگ) ile değil, kalıplaşmış bir şekilde sadece kefle (ك) ile yazılır:

gönlünde T20a/458

geldiñ M29b/788.

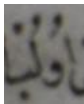
anıñ T3b/50

öñinde M11b/251.

2. 3. ‘p’ Ünsüzünün Yazılışı

‘p’ ünsüzü metinde (پ) ve (پ) ile yazılır. Fakat eklerdeki ‘p’ ünsüzü istisnasız hep ‘b’ (ب) ile yazılmıştır. Bunun bir kalıplaşmış imladan gelen bir özellik olduğu düşünülebilir:

olup T19b/447

çöpçe M18a/500.

kalp T25b/597

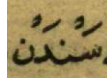
yeyüp M22b/609.

2. 4. ‘s ve ş’ Ünsüzlerinin Yazılışı

Türkçe kelimelerde yapısında ‘s’ barındıran kelimeler ince sırada sin (س), kalın sırada (ص) harfiyle yazılır:

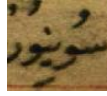
şakın T28b/667

senden M33b/887.

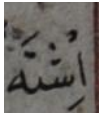
şusuz T12a/268

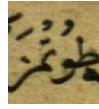
söyinür M5a/192.

2. 5. ‘t ve t’ Ünsüzlerinin Yazılışı

‘t’ ünsüzü ince sırada t (ت) ile, kalın sırada ise t (ط) ile yazılmaktadır. İnce sıradan olan t’ nin başta yazılmış biçimi eserde mevcut değildir:

işte T23b/541

tutmaz M20a/555.

tağladı T25a/574

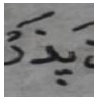

dört M16a/458.

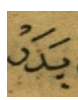
3. Aynı Kelimelerin Değişik Yazılışları

Osmanlı Türkçesi imlasının henüz standartlaşmamış olması sebebiyle gerek alıntı gerekse Türkçe kelimelerin yazılışlarında farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu hususta aynı anlamda olup farklı yazılışları içeren birden çok kelime metinde mevcuttur. Özellikle Farsça kelimelerin yazımında tam bir tutarlılık yoktur. Türkçe kelimelerdeki farklı yazılımlar ise daha ünsüz değişimlerini ile alakalıdır (bkz. *Ünsüz Değişimleri*).

Farsça kökenli *bürāder* ve *peder* kelimelerinin iç sesinde bulunan ‘d’ ünsüzü metinde hem peltek ‘z’ ile hem de dal ‘d’ ile yazılmıştır. Farsça kökenli kelimelerdeki ikili yazımlara şu örnekler verilebilir:

pezer T26b/618

peder M22b/618.

bürāzer T28b/660

bürāder M30b/811.

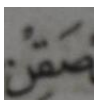

püser M30b/812

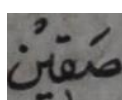

piser T6a/114.

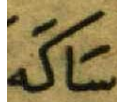
Eserde Türkçe kelimelerin yazılışında da tam bir tutarlılık yoktur. Bu durum yukarıda da belirttiğimiz gibi hem ses değişimleriyle hem de aruz vezniyle alakalıdır. Aynı kelimelerin bazı değişik yazılış biçimleri şöyledir:

şakın T20a/457 ~

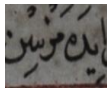

şakın T14b/457.

 sağa M22b/616 ~ sağa M28a/753.

4. Kapalı /è/ Meselesi

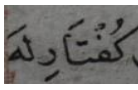
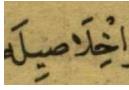
Kapalı /è/ meselesi Türkçenin yıllardır tartışılmalı sorularından biridir. Burada genel tartışmaya girmeden incelemiştir olduğumuz metinde kapalı /è/ meselesine değineceğiz. Metinde kapalı /è/ler kelime başında elif+ye (ى) ile, ilk hecenin iç sesinde ise (ى) ile yazılmıştır:

 vèrür M30b/811 èdemezsin T6a/115.

 èrmeye M3a/133 yèri T7a/137.

5. Bazı Kelime ve Eklerin Yazılış Özellikleri

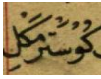
İncelemiştir olduğumuz metnin önemli yönlerinden biri de bazı ek ve kelimelerin yazımıdır.. Eski Anadolu Türkçesindeki bazı eklerin yazımındaki sıkıntılar, ünlü uyumları bu dönemde yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamıştır. Her iki nüshada da kalıplaşmış eklerin neredeyse tamamında ünlüler gösterilmeden yazılmaktadır:

 güftâr-ıla T3a/26, ihlâş-ıla M11b/344 vb. durumlarda ile edatı kelimeye sürekli bitişik yazılmaktadır.

Yine teklik 3. kişi *ol* zamiri de bağlama edatı olan *ki* ve *kim* ile yan yana geldiklerinde birleşik yazılmaktadırlar:

 ol-ki M12a/354 ~ ol-ki T19b/445 ~ ol-kim T6b/125.

Yine emir ekinin daima bitişik yazıldığı görülmektedir:

 ol-gil T-2b/27, gösterme-gil M20b/563.

Bir Eski Anadolu Türkçesi özelliği olan, kelime sonundaki belirtme durum ekinin hemze (ـ) ile yazılması bu dönemde de görülmektedir. Metinde iki örnek bulunmaktadır. Bu iki kelime her iki nüshada da aynıdır. Bu durum nüshaların ya aynı eserden ya da birbirinden istinsah edildiğini göstermektedir:

 nāmeyi T3a/41 cāmeyi T3a/41.

 nāmeyi M25a/673 cāmeyi M25a/673.

Metindeki önemli bir diğer husus da *saḡa* kelimelerinin farklı şekillerde yazılmasıdır. Bu durumun aruz hususiyetlerinden kaynaklandığını düşünebiliriz. Müstensih veznin tefilesine göre bu kelimelerin ünlüsünü istediği gibi yazmaktadır.

saḡa M19a/523 ~

saḡa T25b/608.

saḡa M22b/616 ~

saḡa T10b/321.

İKİNCİ BÖLÜM

SES BİLGİSİ

1. ÜNLÜLER

İncelenilen bu eserde temel olarak dokuz ünlü tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir: *a, e, ê, ı, i, o, ö, u, ü*'dür. Fakat bu ünlülerden, *a, i, o* ve *u* ünlülerinin uzun biçimleri de mevcuttur. Bunlar: *ā, ī, ō, ū*'dur.

Kısa ünlüler

Kalın (art)				İnce (ön)			
Düz		Yuvarlak		Düz		Yuvarlak	
Geniş	Dar	Geniş	Dar	Geniş	Dar	Geniş	Dar
ā	ı	o	u	e	î	ö	ü
				è			

Uzun ünlüler

Kalın (art)				İnce (ön)			
Düz		Yuvarlak		Düz		Yuvarlak	
Geniş	Dar	Geniş	Dar	Geniş	Dar	Geniş	Dar
ā		ō	ū		ī		

1. 1. Ünlü Uyumları

Türkçenin diğer tarihî lehçelerinde olduğu gibi, Osmanlı Türkçesinde de ünlü uyumu vardır. Özellikle Türkiye Türkçesinin temellerini oluşturan bu dönemde yazılan eserlerin çoğunda ünlü uyumu umumiyetle vardır.

1. 1. 1. Kalınlık- İncelik Uyumu

Türkçenin diğer tarihî dönemlerinde olduğu gibi, Osmanlı Türkçesinde de kalınlık- incelik uyumu muhafaza edilmektedir. Hatta bu dönemde ekler yabancı kelimelerle bile

uyuma girmiştir. Eski Anadolu Türkçesinde yabancı sözcüklere gelen ve zaman zaman uyuma girmeyen +*IK* addan ad yapım eki, tamamıyla uyuma girmiştir (Kurt, 2006:41-42). Eserde, kalınlık-incelik uyumu büyük oranda sağlanmış olup bugün de olduğu gibi sadece -(*I*)ken zarf-fiil eki kalınlık-incelik uyumuna girmemiştir. Tespit edilen örnekler şöyledir:

var-iken “varken” 324, 572, *yoğ-iken* “yokken” 789.

Diğer yandan ekin ayrı yazılışları da mevcuttur:

az iken “azken” 384, 387.

1. 1. 2. Düzlük-Yuvarlaklık (Dudak) Uyumu

Türkçenin hemen her döneminde olduğu gibi, Osmanlı Türkçesinde de düzlük-yuvarlaklık uyumu tam olarak yoktur. Eski Anadolu Türkçesinin düzlük-yuvarlaklık bakımından daha çok yuvarlaklaşmaya meyilli olduğu malumdur. Aynı dönemde bu yuvarlaklaşma, sadece kelimelerle kalmayıp, eklerde de görülmektedir. Ayrıca Ergin, Eski Anadolu Türkçesinde düzlük-yuvarlaklık uyumunun olmadığını, bu uyumun son zaman Osmanlı Türkçesinde belirginleştiğini vurgulamaktadır (Ergin 2006: 72). İncelenilen bu eserde, düzlük-yuvarlaklık uyumu tam olarak mevcut değildir. Bu uyumu, eserde iki başlık altında inceleyebiliriz:

1. 1. 2. 1. Tabanlarda Düzlük-Yuvarlaklık (Dudak) Uyumu

Eski Türkçeden günümüze kadar gelen bazı kelimelerin ikinci hece yuvarlaklığı dudak uyumunu bozmaktadır:

çevürme “çevirmek” 687, 932, *degül* “değil” 623, 628 ~ *degil* 522, 733, *eksük* “eksik” 401, *kendüyi* “kendini” 915, *kendüzin* “kendi kendini” 301, *köpri* “köprü” 732.

Yine yuvarlak tabanlı hecelere gelen düz ünlüler dudak uyumunu bozmaktadır.

yüregin “yüreğini” 574, *toğrı* “doğru” 331, 590, 754, 765, 875, 923, *yöri-* “yürü!” 926, *içün* “için” 180, 246, 312, 785.

Eski Türkçede mevcut olan, kelime sonundaki -*G* sesinin düşmesiyle ortaya çıkan yuvarlaklaşmalar da dudak uyumunu bozmaktadır:

kapu < *kapıg* ET “kapı” 229, 534, 570, 822, 935, 950, *kamu* < *kamuğ* ET “bütün, hep” 275, 319, 391, 951.

Ayrıca bazı kelimeler de dudak uyumunu bozmaktadır:

altun “altın” 65; *berü* “beri” 22, 27, 117, 790, 940; *içün* “için” 178, 180, 281, 312, 335; *yavuz* “kötü” 362 < ET *yabız*.

1. 1. 2. 2. Eklerde Düzlük-Yuvarlaklık (Dudak) Uyumu

Türkçedeki eklerin, uyum eklendiği tabanlara dudak uyum süreci oldukça uzun bir zamanı kapsadığından dolayı, Eski Türkçeden eserin yazıldığı döneme kadar birçok ekin hâlâ dudak uyumuna girmediğini görmekteyiz. İncelemeye konu olan metinde tabanlara gelen eklerin uyumunu iki başlık altında inceleyebiliriz:

1. 1. 2. 2. 1. Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler

Eserde geçen ve dudak uyumunu bozan aslî yuvarlak olan ekler şunlardır:

-(U)baN, -(y)Up zarf-fiil ekleri

gösterüben “göstererek” 915; *kaçuban* “kaçarak” 707; *açup* “açıp” 264; *başlayup* “başlayıp” 121; *kaçup* “kaçıp” 526, 527, 667; *kalkup* “kalkıp” 631; *uğrayup* “uğrayıp” 761; *varup* “varıp” 533; *yaçup* “yakıp” 927; *yanup* “yanıp” 617; *yaradup* “yaratıp” 56; *yatup* “yatıp” 830.

-dUr bildirme eki

uymakdur “uymaktır” 608; *vardur* “vardır” 595, 763; *yaramazdur* “yaramazdır” 819.

Bir örnekte -dUr bildirme ekinin düz sıradan uyuma girdiğini görmekteyiz:

kim dirir “kimdir” 906.

-dUr-, -gÜr-, -Ur- ettirgenlik (faktitif) eki

bildürürsen “bildirirsen” 693; *geçürür* “geçirir” 544; *irgürür* “ulaştırır” 468, 469.

-sUn, -sUnlAr emir ekleri

ermesün “ermesin, ulaşmasın” 305; *etmesünler* “etmesinler” 477; *eylesün* “etsin” 40, 40; *kalmasun* “kalmasın” 641; *kılsun* “yapsın” 39; *yıkmasunlar* “yıkmasınlar” 113.

1. 1. 2. 2. 2. Ünlüsü sonradan Yuvarlaklaşan Ekler

Metinde dudak uyumunu bozan ünlüsü sonradan yuvarlaklaşan ekler şunlardır:

+Um, +UmUz, +mUz iyelik ekleri

bizüm “bizim” 89, 89; *cümlemüz* “hepimiz” 929; *kābrüm* “kabrim” 100; *kārumuz* “işimiz” 89; *ni metüm* “nimetim” 28; *şāhum* “şahım” 879.

+Uη, +nUη İlgî hâl eki

anuy “onun” 31, 47, 72; *kimsenüy* “kimsenin” 113; *senüy* “senin” 113.

+lU isimden isim yapım eki

+lU ekindeki yuvarlaklaşma eğilimi aslında ekin sonunda bulunan G ünsüzünün düşmüş olmasındandır:

yatlu “kötü” 574.

Aynı ekin yabancı bir sözcüğe geldiğini ve uyuma burada da girmediğini görmekteyiz:

şübhelü (Ar.) “şüpheli” 767.

+*sUz* isimden isim yapım eki

Ekin yapısından bulunan yuvarlak ünlü, düz tabanlı kök ya da gövdeye geldiğinde uyumu bozmaktadır:

anasuz “anasız” 68.

+*dUy* görülen geçmiş zaman teklik 2. kişi eki

Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi, Osmanlı sahasının ilk evresinde, görülen geçmiş zaman teklik 2. kişi ekinin yuvarlak olduğunu görülmektedir:

çekdüy “çektin” 216; *dëdüy* “dedin” 273; *ërdüy* “erdin” 260; *ëtdüy* “ettin” 272; *kalduy* “kaldın” 825, 46; *oynaduy* “oynadın” 559.

+(*y*)*Uz* çokluk 1. kişi eki

ëtmişüz “etmişiz” 90, 90; *uyhudayuz* “uykudayız” 109.

-(*y*)*U* zarf-fiil eki

dëyü “deyi” 711.

-*Ur* geniş zaman eki

Eski Anadolu Türkçesinde de olduğu gibi, Osmanlı Türkçesinin ilk devresinde geniş zaman eki, fiillere yuvarlak şekilde gelmektedir. Bu durum dudak uyumunu bozmaktadır:

gelür “gelir” 136, 136; *geydürür* “giydirir” 63; *kesilür* “kesilir” 220; *verür* “verir” 62, 62.

1. 1. 2. 2. 2. Düz Ünlü Taşıyan Ekler

+*I* ve +*nI* belirtme durum ekleri

+*I* ve +*nI* belirtme durum ekleri, tüm örneklerde dudak uyumunu bozmaktadır.

ağzuñı “ağzını” 555; *altunı* “altını” 65; *başuñı* “başını” 282; *bunı* “bunu” 816; *koyunu* “koyunu” 32; *şuyunu* “suyunu” 457; *uluñı* “büyüğünü” 818.

+*I* ve +*sI* teklik 3. kişi iyelik ekleri

+*I* iyelik eki, tüm tarihî lehçelerde uyuma girmediği gibi, Osmanlı Türkçesinde de uyuma girmemiştir. İncelenen eserde +*I* iyelik eki, düz ve yuvarlak tabanlara hep düz şekilde gelmektedir:

būyı nā-ḥōş “kokusu nahoş” 265; *buz üsti* “buzun üstü” 64; *cümlesinüñ rüḥı* “hepsinin ruhu” 82; *olduğı dem* “olduğu zaman” 169; *ömri* “ömrü” 901; *tu ‘mı acı* “meyvesi acı” 265.

+*sI* iyelik teklik 3. kişi eki, daima düz şekilde gelmektedir:

ārūsına “arzusuna” 328; *kapısı* “kapısı” 935; *kapısın* “kapısını” 229, 229, 230; *kapusına* “kapısına” 534; *koğusından* “kokusundan” 944; *korğusından* “korkusundan” 33.

-*dI* görülen geçmiş zaman eki

-*dI* görülen geçmiş zaman eki, Türkçenin bütün tarihî lehçelerinde düz ünlüdür. Metinde de bu ekin örneklerinin tamamı düz ünlüdür:

buldı “buldu” 108, 291, 505; *döndürdi* “döndürdü” 108; *oldı* “oldu” 75; *yumdı* “yumdu” 109.

-*mIş* Öğrenilen geçmiş zaman eki

-*mIş* öğrenilen geçmiş zaman eki, daima uyumu bozmaktadır. Düz ve yuvarlak tabanlara daima düz gelmektedir:

bulmuşam “bulmuşum” 710; *dutmuş* “tutmuş” 38; *düşmüşdür* “düşmüştür” 223, *olmuşdı* “olmuştu” 79; *olmuşdur* “olmuştur” 87.

-*IncA* zarf-fiil eki

-*IncA* zarf-fiil eki daima düz ünlü ihtiva etmektedir. Metinde bir örnekte bu ek yuvarlak tabanlı kelimeye düz şekilde gelmiştir:

bulınca “bulunca” 188.

-*IsAr* gelecek zaman eki

Eski Anadolu Türkçesinde -*IsAr* gelecek zaman eki daima dudak uyumunu bozmaktadır. Metinde nadir olarak kullanın bu ek, ünlü uyumuna girmemektedir:

görisedür “görecektir” 155; *n’olisar* “ne olacak” 727; *olisar* “olacak” 299.

-*sIn* teklik 2. kişi eki

bilürsin “bilirsin” 323; *bulursın* “bulursun” 259; *şanursın* “sanırsın” 783.

Metinde bulunup ünlü uyumuna uymayan fakat daha sonra Osmanlı Türkçesinin son döneminde ünlü uyumuna girecek olan ekleri bazı ekler şöyledir:

+*IK*, +*IUG*, +*IUK* isimden isim yapım ekleri

+*IUG* ekinin eserde, düz örnekleri vardır. Fakat bu ek, genel itibariyle uyuma girmemiştir. Çünkü *G* ünsüzündeki yuvarlaklaşma temayülü, düz tabanlı kök ya da gövdeye geldiğinde uyumu da bozmaktadır:

eylügi “iyiliği” 434, 436, 700, 808.

+*IK* eki, genelde dudak uyuma girmiştir. Fakat bir örnekte bu uyum bozulmuştur:

çoğlık “çokluk” 577.

Ekin uyuma girdiği örnekler şunlardır:

açlık “açlık” 62; *eylik* “iyilik” 90, 115, 296, 320, 436; *yıllık* “yıllık” 69; *olmaklık* “olmaklık” 650.

Aynı ekin, yabancı sözcüklere geldiğini ve bu sözcüklerin neredeyse tamamıyla uyuma girdiğini söyleyebiliriz:

sahtlık “zorluk” 836, 837; *şādılık* “mutluluk” 786; *şādilik* “mutluluk” 614; *yārlık* “dostluk” 315.

-(U)n fiilden fiil yapım eki

Eserde bu ekin yardımcı ünlüsü daima yuvarlak gelmektedir:

görinür “görünür” 164, 914; *söyinür* “sevinir” 192.

-(U)r fiilden fiil yapım eki

bitüren “bitiren, yapan” 71; *geçür* “geçirmek” 239.

-Up zarf fiil eki

Ekin yardımcı ünlüsü daima yuvarlak gelmektedir:

olmayup “olmayıp” 946; *uğrayup* “uğrayıp” 761; *yakup* “yakıp” 927; *yatup* “yatıp” 830.

1. 2. Ünlü Değişmeleri

İncelenen metinde, özellikle kapalı *é*'nin yazımında sık sık değişimler görülmektedir. Müstensih zaman zaman aynı kelimeleri hem kapalı *é* ile hem de açık *i* ile yazmıştır. Tespit ettiğimiz bazı değişimler şunlardır:

eyle- 99, 110, 120 ~ *éyle-* 493, 98 “yapmak, eylemek”; *dé-* 189, 228, 264 ~ *de-* 96 “demek”.

Metinde geçen kapalı *é* ile yazılıp bugün açık *e* ya da *i* telaffuz edilen kelimeler şöyledir:

ét- > *et-* “etmek, yapmak” 809, 833; *éy* > *ey* “ey!” 436, 437; *eylügi* > *iyiliği* “iyiliği” 434; *geçe* > *gece* “gece” 803; *gey-* > *giy-* “giymek” 200, 201.

Eserde dikkat çeken hususlardan bir tanesi de yabancı kelimelerin yapısındaki ünlülerin değişimidir. Aslı ünlülerdeki değişimler, bu tür değişimlerin bu dönemde sıklıkla meydana geldiğini göstermektedir:

i > *e* değişimi

hezlān “mahrum olma, sefil olma” 274 < Ar. *hizlān*

rev “hile” 636 < Far. *rīv*

u > *ı* değişmesi

dād ı dehiş “bağış” 569 < Far. *dād u dihiş*

Ayrıca bazı yabancı kelimelerin yazılışında müstensih hatalarına rastlanmaktadır. Bu yazım yanlışları *Dizin* kısmında giderildi:

'ilākaḡ “alakan, ilişkin” 404 < Ar. *'alākā*, *zindi-gānī* “canlılık” 231 < Far. *zinde-gānī*
ri 'āyāya “halka” 402 < Ar. *re 'ay+ya*

1. 3. Ünlü Düşmeleri

Türkçede iki hece arasındaki ünlüden birisi diğerinden daha vurgulu ve güçlüyse zayıf olan ünlü düşer. Ünlü düşmesi, hece düşmesi olarak da adlandırılan bu ses olayı, kelimenin yapısında bulunan hecelerden birinin bir ses özelliği olarak yok olması ve sözcüğün yapısı bu değişim neticesinde kısılması söz konusudur (Özkan, 2009: 184). Bu durum Türkçenin en belirgin özelliklerinin başında gelmektedir. Hemen her tarihî ve çağdaş Türk lehçesinde bu olaya rastlamak mümkündür. Ayrıca bunun dışında incelediğimiz metin aruz vezniyle yazıldığı için bu ses olayına oldukça fazla rastlamak mümkündür:

ağızuḡı > *aḡzuḡı* “ağzımı” 555; boynunuḡa > *boynuḡa* “boynuna” 558; göñülü > *göñli* “gönlü” 465; göñülindedür > *göñlindedür* “gönlündedir” 624; iyilik > *eylik* “iyilik” 689; karnunuḡa > *karnuḡa* “karnına” 135.

Türkçede ünlüyle biten ve ardından ünlüyle başlayan bir sözcük geldiğinde ünlü düşmesi meydana gelir ve güçlü olan hecenin ünlüsü tercih edilir. Metinde bu durumla ilgili örnekler şunlardır:

kendi özin > *kendüzin* “kendi kendin” 284, 301; *n'ola* > *ne ola* “ne ola” 96; *ne eylesün* > *n'eylesün* “ne etsin” 986; *ne oldı* > *n'oldı* “ne oldu” 27; *ne olısar* > *n'olısar* “ne olacak” 727; *saḡt-dil* < *içün saḡt-dil-çün* “taş kalpli için” 710.

Ayrıca metinde birleşik fiil çekimlerinde, *i-* fiilinin kimi zaman düştüğünü görmekteyiz. Bu hususiyetin aruzdan kaynakladığını bir kez daha vurgulamalıyız. Çünkü aruz gereği, kimi yerlerde *i-* fiili açık bir şekilde gösterilmiş olup kimi yerlerde gösterilmemiştir:

dërseḡ “dersen” 701 ~ *dër-i-seḡ* “dersen” 332, 809; *istemezseḡ* “istemezsen” 313 ~ *ister-i-seḡ* “istersen” 430; *dilerseḡ* “dilersen” 434 < *diler-seḡ*; *umarsaḡ* “umarsan” 280 > *umar-saḡ*.

1. 4. Ünlü Düzleşmeleri

Türkçe kelimelerin tabanında bulunan yuvarlak ünlülerin zamanla çeşitli tarihî lehçelerde düzleştiğini görmekteyiz. Bunlardan biri de Eski Anadolu Türkçesidir. Bu dönemde, Eski Türkçedeki bazı yuvarlak tabanlı kelimeler düzleşmeye başlamıştır. Bu durum,

Osmanlı Türkçesinde de devam etmiştir. Bunu incelemediğimiz eserde de görmek mümkündür:

bitüren “meydana getiren, bitiren” 71 < ET *büt-*; *içün* “için” 178, 180 < ET *üçün*.

1. 5. Ünlü Türemeleri

Metinde ünlü türemesi genel itibariyle yabancı sözcüklerde meydana gelmektedir. Bu durum daha çok aruz hususiyetiyle alakalıdır:

āşikār “belli, açık” 676 < Far. *āškār*, *bahtiyār*; “mutlu” 676 < Far. *bahtiyār*; *kārubāndan* “kervandan” 276 < Far. *kārbān*; *līki* “lakin” 156, 164, 785 < Far. *līk*; *mihribān* “sevgili” 401 < Far. *mihrbān*; *rūzi* “gündüz” 807 < Far. *rūz*.

Yabancı sözcükler dışında bir kelimedede ünlü türemesinin gerçekleştiğini görmekteyiz:

uyısın “uysun” < *uy-ı-sun* 762.

1. 6. Ünlü Yuvarlaklaşmaları

Ünlü yuvarlaklaşması, genel itibariyle, düz tabanlı bir kelimeye gelen yuvarlak ünlülü bir ekin benzeştirici etkisiyle kendinden önündeki ya da kendinden sonraki ünlüyü yuvarlaklaştırma olayıdır. Eski Türkçeden günümüze değin gerçekleşen bu ses olayına incelediğimiz metinde birkaç örnekte rastladık. Bunlar şöyledir:

kapu “kapı” 822 < ET *kapıg*; *yatlu* “kötü” 574 < EAT *yatluğ*.

Ayrıca, *eylik* “iyilik” kelimesi yalın hâlde kullanıldığında hem dudak uyumuna uyuyor hem de yuvarlaklaşma meydana gelmiyor. Fakat aynı kelime ek aldığı kelimedede yuvarlaklaşma meydana geliyor. Bunun sebebi, +*IIG*, +*IUG* eklerinin yapısında bulunan *G* ünsüzüdür. Yukarıda belirttiğimiz gibi, *G* ünsüzü, kendinden önceki ve sonraki ünlüleri yuvarlaklaştırma temayülündedir. Bu hususta eserde ikili kullanımların da olduğunu söyleyebiliriz:

eylik “iyilik” 90, 115, 296, 320, 436; *eylügi* “iyiliği” 434, 436, 700, 808.

Eserde, -*b*->-*v*- değişimiyle birlikte bazı kelimelerin ünlü yapısında değişimler meydana gelmiştir. Bunlardan bir tanesi de “*yavuz*” kelimesidir. Eserde bir örneği olan bu kelimedede yuvarlaklaşma meydana gelmiştir:

yavuz “kötü” 362 < ET *yabız*.

Eserde, -*i*- > -*ü*- değişimiyle kelime içindeki -*i*- ünlüsü yuvarlaklaşarak hem dudak uyumunu hem de yuvarlaklaşma meydana getirmiştir:

degül “değil” 284, 623 < ET *degil*.

söy- < *söv-* < *sév-* ET fiilinin yapısında bulunan *-b* ünsüzü, *-v* daha sonra da Batı Türkçesinde *-v* > *-y* ünsüz değişimiyle yapısında bulunan düz ünlüyü yuvarlaklaştırmıştır. Bu durumun metinde bir örneği vardır:

söyünür “sevinir” 192 < ET *sévün-*.

2. ÜNSÜZLER

Eserde bulunan ünsüzler *b, c, ç, d, đ, f, g, ğ, h, ħ, ĩ, j, k, k̄, l, m, n, ŋ, p, r, s, ş, s̄, ş̄, t, t̄, v, y, z, z̄, ž, ž̄* dir.

2. 1. Ünsüz Uyumu

Ünsüz uyumu da ünlü uyumunda olduğu gibi, Türkçenin bütün tarihî lehçelerinde tam olarak mevcut değildir. Bu durumun temel sebebinin imladan kaynakladığını söyleyebiliriz. Çünkü kalıplaşmış bir yazı dilinin imlası, bir dildeki hem ünlülerin hem de ünsüzlerin yazımını doğrudan etkilemektedir. İşte bundan dolayı Türkçe gibi dillerin ses yapılarını tam olarak gösterecek bir alfabelerinin olmaması, imladaki tutarsızlığı da beraberinde getirmiştir. Ergin bu durum için Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesinde ünsüz uyumu olmamakla birlikte bugünkü Türkiye Türkçesindeki ünsüz uyumu, Osmanlı Türkçesinin son dönemine denk geldiğini ifade eder (Ergin, 2006: 76). İncelenen metinde ünsüz uyumunun tam olarak olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle tabanlara gelen ekler, bu uyumun bozulmasında en önemli etkendir. Bazı örnekler şöyledir:

+dA, +dAn bulunma ve ayrılma durum ekleri

Bu eklerin Eski Anadolu Türkçesi de dâhil olmak üzere tonsuz şekilleri yoktur. Bu ekler isim tabanına her zaman tonlu şekilde gelerek uyumu bozmaktadır:

cennetde “cennette” 770; *pirlikde* “yaşlılıkta” 467; *sebebden* “sebepden” 79; *serkeşlikden* “saygısızlıktan” 290; *vaşiyetden* “vasiyetten” 939; *yükden* “yükten” 263.

-dI görülen geçmiş zaman eki

Bu ek de ünsüz uyumu bozmaktadır:

étدی “etti” 505; *gítدی* “gitti” 420.

-dIr, -dUr ettirgenlik eki

Bu ek de ünsüz uyumunu bozmaktadır:

ezberletdir- “ezberlettirmek” 948; *okutdur-* “okutturmak” 947; *vêrdür-* “verdirmek” 776.

-dUr bildirme eki

dōstdur “dosttur” 537; *olmuşdur* “olmuştur” 87; *rāstdur* “doğrudur” 562; *yokdur* “yoktur” 66.

2. 2. Ünsüz Değişmeleri

Ünsüz değişmesi, kelimenin yapısında bulunan ünsüzün bazen görev gereği bazen de süresiz olarak değişmesi olayıdır. Metinde tespit ettiğimiz ünsüzler değişimlerini şu başlıklar altında inceleyebiliriz:

2. 2. 1. Kelime Başında Görülen Ünsüz Değişmeleri

Kelime başında ünsüz değişimine Türkçenin her evresinde rastlamak mümkündür. Eserde, tespit ettiğimiz kelime başındaki ünsüz değişimleri şunlardır:

2. 2. 1. 1. b- > v- Değişmesi

Eski Türkçedeki kelime başındaki *b-* Oğuz Türkçesinde *v-* ünsüzüne dönüşür:

var “mevcut olan, var” 160, 217, 297 < ET *bar*; *var-* “varmak” 305, 318 < ET *bar-*; *vér-* “vermek” 57, 62, 169, 252, 374 < ET *bér-*.

2. 2. 1. 2. K- > G- Değişmesi

Eski Türkçede kelime başındaki *K-* tonsuz ünsüzü özellikle Oğuz Türkçesinde tonlularak *-G* ünsüzüne dönüşmüştür. Oğuz Türkçesi bu özelliğiyle, Eski Türkçenin devamı niteliğinde olan Karahanlı, Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesinden ayrılır (Akar, 2014: 11). Batı Türkçesinin en önemli farklılıkları arasında yer alan bu değişim, hem Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin hem de Türkiye Türkçesinin önemli unsurları arasında yer almaktadır. Eserde tespit edilen bazı değişimler şunlardır:

gel- “gelmek” 285 < ET *kel-*; *gıl-* “kılmak, yapmak” 496 < ET *kıl-*; *gitmesün* “gitmesin” 333 < ET *kit-mesün*; *gökyüzinde* “gökyüzünde” 76 < ET *kök+yüzinde*; *götür-* “götürür” 263, 264 < ET *kötür-*.

2. 2. 1. 3. t- > d- Değişmesi

Eski Türkçede kelime başındaki tonsuz ünsüzlerin, Oğuz Türkçesinde umumiyetle tonlulaştığı görülmektedir. Bunlardan biri olan *t- > d-* değişimi bu ses olayının en açık göstergesidir. İncelemiş olduğumuz metinde tıpkı Eski Anadolu Türkçesinde de olduğu gibi, kelime başındaki *t-* ünsüzünün *d-* temayülünde olduğunu görülmektedir. Ayrıca eserde bu yazım hususunda tam birlik yoktur. Yani müstensihin bazen *t-'li* bazen de *d-'li* yazımları tercih ettiğini görmekteyiz:

dağ “dağ” 480 < ET *tag*; *dağar* “takar” 585 < ET *tak-ar*; *dé-* “demek” 694, 702, 952 < ET *té-*; *deg-* “değmek, değerinde olmak” 563, 856 < ET *teg-*; *depretme* “hareket ettirmek” 358 < ET *tepret-*; *deve* “deve” 806 < ET *teve*.

dürlü “türlü” 587, 696, 768; *tağla-* “dağlamak” 574; *tar* “dar” 337; *tarıl-* “darılmak, zora düşmek” 836; *toğrı* “doğru” 331, 923.

dutmuş “tutmuş” 38 ~ *tutar* “tutar” 740.

2. 2. 2. Kelime İçinde Görülen Ünsüz Değişmeleri

Eserde tespit ettiğimiz kelime içindeki ünsüz değişimleri şunlardır:

2. 2. 2. 1. -b- > -v- Değişmesi

Kelime içindeki patlayıcı *-b-* ünsüzü zamanla sızıcılaşarak *-v-* tonlu ünsüzüne dönüşmüştür:

çevür- “çevirmek” 687, 839, 932 < ET *çebür-*; *yavuz* “kötü” 362 < ET *yabız*.

2. 2. 2. 2. -g- > -y- Değişmesi

Bu değişime eserde iki örnekte rastladık:

yeyni “hafif” 279, 476 < ET *yegni*; *eyin* “omuz, sırt” 200, 201 < ET *egin*, *eyin* kelimesinin ikili şekilde kullanıldığını görmekteyiz:

egin “omuz, sırt” 433 ~ *eyin* “omuz, sırt” 200.

2. 2. 2. 3. -K- > -G- Değişmesi

Kelime ortasındaki *-K-* tonsuz ünsüzü, ünlüyle başlayan bir ek aldığı anda tonlulaşır. Türkçenin en belirgin ses olaylarından biri olan bu değişime sık sık rastlanmaktadır:

ekmege “ekmeye” 831 < *ekmek*; *kucağında* “kucağında” 636 < *kucağ*; *kulağın* “kulağın” 240 < *kulağ*; *yüregin* “yüreğini” 574 < *yürek*.

2. 2. 2. 4. -k- > -h- Değişmesi

Kelime içindeki *-k-* ünsüzü sızıcılaşarak *-h-* ünsüzüne dönüşür. Eserde geçen bir örnek şöyledir:

uyhu “uyku” 109, 470 < ET *uyku*.

2. 2. 2. 5. -t- > -d- Değişmesi

Kelime ortasındaki *-t-* tonsuz ünsüzü ünlüyle başlayan bir ek aldığı anda tonlulaşır. Eserde geçen örnekler şunlardır:

eder “eder” 34, 640, 696 < *ét-*; *eydeyim* “söyleyeyim” 705, 753 < *eyt-*.

Arap bir kelimedede *-t-* ünsüzünün *-d-* ünsüzüne dönüştüğünü görmekteyiz:

elbetde “elbette” 653 < Ar. *elbette*.

2. 2. 3. Kelime Sonunda Görülen Ünsüz Değişmeleri

Eserde, tespit ettiğimiz kelime sonundaki ünsüz değişimlerini şunlardır:

2. 2. 3. 1. -b > -v Değişimi

Eski Türkçe döneminde kelime başındaki patlayıcı *-b* ünsüzü önce sızıcılaşarak *-w* ünsüzüne ardından da akıcılaşarak *-v* ünsüzüne dönüşmüştür (Argunşah ve diğ., 2015: 67).

Eserde tespit edilen bir örnek şöyledir:

ev “ev” 192 < ET *eb*.

2. 2. 3. 2. -b > -v > -y Değişmesi

Eserde bir örnekte bu değişim meydana gelmiştir.

söyünür “sevinir” < ET *seb-*.

2. 2. 3. 3. -K > -G Değişmesi

Kelime sonundaki tonsuz *-K* ünlüyle başlayan bir ek aldığına tonlulaşır ve *-G* ünsüzüne dönüşür. Eserde geçen bu durum genelde bağlama (vasıl) dediğimiz aruz hususiyetinin bir sonucudur. Tespit edilen bazı örnekler şunlardır:

çoğ eyledün “çok eylemek” 910 < *çok*; *ırağ* “uzak, ırak” 538, 897 < *ırak*; *yoğ eyle-* “yok etmek” 66 < *yok*.

2. 3. Ünsüz Düşmeleri

Ünsüz değişimi, bir kelimenin yapısında bulunan ünsüzün, daha çok söyleyişi kolaylaştırma için, düşmesi neticesinde gerçekleşen ses olayıdır. Bu durum daha çok konuşma diliyle alakalı olup, yazılışa da etki ettiğini görmekteyiz. İncelediğimiz metindeki ünsüz düşmeleri şöyledir:

2. 3. 1. Kelime Başında Görülen Ünsüz Düşmeleri

Metinde tespit ettiğimiz kelime başında düşen ünsüz grupları şunlardır:

2. 3. 1. 1. b- Ünsüzünün Düşmesi

Eski Türkçedeki *bol-* filinin başındaki *b-* ünsüzü Batı Türkçesinde düşmüştür:

oldı “oldu” 75, 79 < ET *bol-*.

2. 3. 2. Kelime Ortasında Görülen Ünsüz Düşmeleri

Kelime ortasında meydana gelen ünsüz değişimleri şöyledir:

2. 3. 2. 1. -l- Ünsüzünün Düşmesi

Eski Türkçedeki kelime içindeki *-l-* ünsüzünün zamanla Batı Türkçesinde düştüğü görülmür. Metinde geçen örnekler şöyledir:

getür “getir” 460 < ET *keltür-*; *oturma* “oturma” 823 < ET *olturma-*.

2. 3. 2. 2. -n- Ünsüzünün Düşmesi

Metinde kelime içindeki zamir *n*'si de diyebileceğimiz *-n-* ünsüzü vezin gereği çoğu zaman düşer. İşaret zamirine gelen *-n-* ünsüzünün aynı zamanda ikili kullanımlarına

rastlamak mümkündür. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu gibi durumların aruz hususiyetinden kaynaklandığı açıktır. Tespit edilen bazı örnekler şunlardır:

bularuŋ “bunların” 36, 87 < *bunlaruŋ*; *olar* “onlar” 634 < *anlar*; *şular* “şunlar” 911, 939 < *şunlaruŋ*.

2. 3. 2. 3. -r- Ünsüzünün Düşmesi

Kelime içindeki -r- ünsüzünün sızıcı etkisiyle düşer. Metinde bir örnekte bu değişim gerçekleşmiştir:

bile “bile” 107, 290 < ET *birle-*.

2. 3. 3. Kelime Sonunda Görülen Ünsüz Düşmeleri

Metinde tespit ettiğimiz kelime sonunda görülen ünsüz düşmeleri şöyledir:

2. 3. 3. 1. -G Ünsüzünün Düşmesi

Eski Türkçedeki kelime sonundaki -G ünsüzünün Batı Türkçesinde düştüğü görülür. Eserde geçen bazı örnekler şöyledir:

kapusın “kapı” 229, 230 < ET *kapıg*; *kamu* “hepsi, bütünü” 275, 319 < ET *kamuğ*.

2. 4. Ünsüz Türemeleri

Türkçede ünlüyle biten bir kelime, ünlüyle başlayan bir ek aldığı anda araya koruyucu ünsüz de diyebileceğimiz bir ünsüz alır. Buna ünsüz türemesi denir. İncelenen eserde geçen bazı ünsüz türemeleri şöyledir: *diyen* “diyen, söyleyen” 96 < *di-y-en*, *kendüyi* “kendini” 915 < *kendü-y-i*, *nefsini* “nefsini” 101 < *nefsi-n-i*.

Ayrıca birkaç yabancı sözcükte ünsüz türemesi meydana gelmiştir:

eyminlik > “güvenlik” 182 < Ar. *emîn+lik*; *eymin* “güven” 464, 924 < Ar. *emîn*; *dāyimā* “daima” 725, 755 < Ar. *dā'imā*; *māyil* “meyil eden” < Ar. *mā'il*; *rüsvāy* “rezillik” 301 < Far. *rüsvā*; *rüy* “yüz” 154 < Far. *rū*, *ṭāyire* “uçan kuş” 264 < Ar. *ṭā'ire*; *zāyid* “fazla” 646 < Ar. *zā'id*.

2. 5. Göçüşme (Metatez)

Eserde bir kelimedede uzak metatez meydana gelmiştir:

na'let “lanet” 271 < Ar. *la'net*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ

1. AD ÇEKİM EKLERİ

Bir cümlenin çeşitli öğeleri arasında geçici anlam ilişkisi kurmak üzere ad veya ad soylu kelimelere gelerek onlara görev ve anlam yükleyen eklerdir. İncelemiştir olduğumuz metinde geçen ad çekim ekleri şöyledir:

1. 1. Çokluk

Türkçenin adlara gelen temel çokluk eki *+lAr*'dır. Bu ek, isimlere ve zamirlere gelir. Eski Türkçede birden çok çokluk eki olmasına rağmen *+lAr* en işlek olanıdır. Eserde tespit edilen *+lAr* ekinin örnekleri şöyledir:

bunlardan “bunlardan” 364 < *bun+lar+dan*; *ellerinde* “ellerinde” 308 < *el+ler+inde*; *kılanlar* “yapanlar” 285 < *kılan+lar*; *şāhlardur* “şahlardır” 447 < *şāh+lar+dur*.

1. 2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri bir nesnenin diğeri bir nesnenin parçası ya da malı olduğunu ifade etmede kullanılır (Ergin, 2009: 221-222). Metinde çokluk 2. kişi iyelik eki olan *+UηUz*, *+ηUz* eklerine rastlanmamıştır.

1. 2. 1. Teklik 1. Kişi: +Um, +m

Teklik 1. kişi iyelik eki, *+Um*, *+m* şeklindedir. Bu ek, dudak uyumuna girmez, yardımcı ünlüsü daima yuvarlaktır. Metinde de kullanılan teklik 1. kişi iyelik ekinin ünlüsü yuvarlak olduğundan dolayı, dudak uyumu yoktur:

devletüm “talihim” 28 < *devlet+üm*; *dōstum* “dostum” 115 < *dōst+um*; *ķabrüm* “kabrim” 100 < *ķabr+üm*; *rāhumı* “yolumu” 98 < *rāh+um+ı*; *sözlerüm* “sözlerim” 47 < *sözler+üm*; *sözüm* “sözüm” 832 < *söz+üm*.

1. 2. 2. Teklik 2. Kişi: +Uη, +η

Teklik 2. kişi iyelik eki de teklik 1. kişi iyelik ekinde olduğu gibi dudak uyumuna uymamaktadır ve bu ekin yardımcı ünlüsü daima yuvarlaktır:

ağzunu “ağzını” 555 < *ağız+un+ı*; *femün* “ağzın” 811 < *fem+ün*; *ilākan* “alakan” 404 < *alāka+η*; *varun* “varlığın” 741 < *var+un*; *yoldaşun* “yoldaşın” 723 < *yoldaş+un*.

1. 2. 3. Teklik 3. Kişi: +I, +sI

Türkçenin iyelik ekleri arasında en çok tartışılan ve en geniş kapsama sahip olan Teklik 3. kişi iyelik ekidir. Bu ek, Eski Türkçede çeşitli şekillerde karşımıza çıktığı gibi, diğer tarihî Türk lehçelerinde de farklılık arz etmektedir. Teklik 1. ve 2. kişi iyelik ekleri sadece insanların sahip olduğu şeyleri gösterirken, Teklik 3. kişi iyelik ekleri tüm canlıları ve diğer nesnelere içine alır. Bütün tabanlara düz ünlü olarak gelmektedir. Bu yüzden yuvarlak ünlülü kelime tabanlarına geldiğinde dudak uyumu bozulmaktadır. İncelenen metindeki bazı kullanımlar şu şekildedir:

ağzın “ağzını” 33 < *ağız+i+n*; *anun enbāzi* “onun benzeri” 72 < *anun enbāz+i*, *bahāsi* “değeri” 597 < *bahā+sı*; *beķāsi* “ömrü” 398 < *beķā+sı*; *nāşiri* “yardımcısı” 572 < *nāşir+i*; *bendesidür* “kuludur” 322 < *bende+si+dür*; *cümlenün maķbūli* “herkesin kabul ettiği” 490 < *cümlenün maķbūl+i*; *cümlesinden* “hepsinden” 88 < *cümle+si+nden*; *koķusından* “kokusundan” 944 < *koķu+sı+ndan*; *perdesini* “perdesini” 493 < *perde+si+ni*; *zevķın* “zevķini” 739 < *zevķ+i+n*.

1. 2. 4. Çokluk 1. Kişi: ImUz, +UmUz, +mUz

Çokluk 1. kişi iyelik eki, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde dudak uyumuna girmez. Bu ek, tüm tabanlara yuvarlak şekilde geldiğinden dolayı, dudak uyumunu bozar. Osmanlı Türkçesinin son evresinde uyuma giren bu ek incelemiş olduğumuz eserde hâlâ uyuma tabi değildir.

cürmümüzden “suçumuzdan” 89 < *cürm+ümüz+den*; *işimiz* “işimiz” 89 < *iş+imiz*; *kārumuz* “işimiz” 89 < *kār+umuz*; *yolumuz* “yolumuz” 930 < *yol+umuz*.

1. 2. 5. Çokluk 3. Kişi: +IArI

Çokluk 3. kişi iyelik eki, yapısı itibarıyla birleşik bir ektir. +IAr eki ve +I iyelik ekinin birleşmesiyle meydana gelmiştir (Ergin, 2006: 223). Ekin yapısından bulunan +I iyelik eki, çokluk eki olan +IAr ekine değil, eklendiği tabana sahiplik katmaktadır. Ek, tüm tabanlara düz gelmektedir. Bundan dolayı eserde geçen örneklerde dudak uyumu bozulmaktadır:

ellerinde “ellerinde” 308 < *el+leri+nde*; *étmedükleri* “etmedikleri” 679 < *étmedük+leri*; *kullarına* “kullarına” 67 < *kul+ları+na*; *sözlerin* “sözlerini” 553 < *söz+leri+n*.

1. 3. Ek Yığılmaları

Ek yığılması, Türkçenin her devrinde meydana gelen bir olaydır. Korkmaz bu durumun her ne kadar lüzumsuz gibi görünse de aslında arka planında birtakım filolojik ve psikolojik sebeplerin olduğunu vurgular (Korkmaz, 1960: 173). Ek yığılmaları içinde en çok dikkat çekeniyelik ekleridir. Özellikle teklik, 3. kişi iyelik ekinde gözlenen bu durum, yıllarca tartışılmış olup hâlen de tartışılmaktadır. Eserde geçen bir örnekte ek yığılması şöyledir:

birisi “biri” 360, 560 < *biri+si*.

1. 4. Ad Durum Ekleri

Cümle içinde isimleri isimlere ve fiillere bağlayan yapılardır. Ad durum ekleri, yapım ekleri gibi kalıcılık arz etmezler. Metinki geçen ad durum ekleri şöyledir:

1. 4. 1. Yalın Durum

Adın hiçbir çekim eki almamış hâline yalın durum hâli denir. Metindeki geçen bazı örnekler şöyledir:

dört “dört (4) sayısı” 293; *gönül* “gönül” 282; *halk* “halk” 297; *yârlık* “dostluk” 315.

1. 4. 2. Belirtme Durumu (Akuzatif): +I, +nI, +(y)I, +n

Belirtme durumu ekleri, Eski Türkçede oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Bu ekler isimlere ve zamirlere geliş şekline göre zaman zaman farklılık göstermektedir. Bu eklerin işlevlerindeki farklılıklar dikkat çekmektedir. Ergin bu eklerin fonksiyonunu ismi kendisine etki eden geçişli bir fiille bağladığını ifade eder (Ergin, 2006: 231). Korkmaz ise, geçişli bir fiil taşıyan bir cümlede fiilin doğrudan doğruya etkilediği ve bu etkiyi isme yüklediği ve ismin içinde bulunduğu durum eki olarak tanımlar (Korkmaz, 1992:175). İncelediğimiz metinde, belirtme durum ekleri, geliş şekillerine göre şöyledir:

a. İsim tabanlarına gelir:

Osmanlı Türkçesinde bu ekler eklendikleri tabana daima düz şekilde geldikleri için henüz dudak uyumuna girmemişlerdir. Tespit edilen örnekler şunlardır:

+I

altını “altını” 65 < *altın+ı*; *ihsânı* “bağışı” 774 < *ihsân+ı*; *koyunu* “koyunu” 32 < *koyun+ı*; *ömri* “ömrü” 922 < *ömr+i*; *sözi* “sözü” 690 < *söz+i*; *şehveti* “şehveti” 849 < *şehvet+i*.

+nI

yüz şuyını “yüz suyunu, onurunu” 488 < *yüz şuy+ı+nı*; *behiştün yüzini* “cennetin yüzünü” 747 < *yüzi+nı*.

+(y)I

beḳāy “sonsuzluğu” 620 < *beḳā-yı*; *Ḥüdāy* “Allah’ı” 338 < *Ḥüdā+yı*; *kendüy* “kendini” 915 *kendü+yi*.

+n

yüzi şuyın “yüzsuyunu, onurunu” 475 < *yüzi suyı+n*; *açlar ḳarnın* “açların karnını” 672 < *açlar ḳarnı+n*.

b. Zamirlere gelir:

Eski Türkçede, zamirlere gelen belirtme durum ekleri, bir dereceye kadar sabitti. Özellikle Karahanlı Türkçesinde, Eski Türkçede zamirlere gelen +nI belirtme durum eki isimlere de gelmeye başlamıştır (Argunşah ve diğ., 2013: 65). Bu durum diğer lehçelerde de devam etmiştir. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde, artık zamirlere gelen belirtme durum ekleri tam olarak sabitlenmiştir. Eserde tespit ettiğimiz bazı örnekler şunlardır:

+I

anı “onu” 770; *beni* “beni” 832 < *ben+i*; *bunları* “bunları” 380 < *bunlar+ı*; *seni* “seni” 606 < *sen+i*.

+nI

Bu ek, eklendiği zamirlerde dudak uyumunu bozar:

bunu “bunu” 816, 948; *kimini* “kimini” 779.

c. Çekimlenmiş yapılara gelir:

Bu ek yuvarlak ünlülü kelime tabanlarına geldiğinde dudak uyumunu bozar:

başını “başını” 795, *etini* “etini” 170, *gözlerini* “gözlerini” 40, *gözünü* “gözünü” 747.

1. 4. 3. Yönelme Durumu (Datif): +A, +(y)A, +(n)A

Yönelme durumu eki, bir cümlede yükleme bağlı olarak isim soylu kelimelerin işaret ettiği nesneye veya şahsa ya da onun belirttiği kavrama yönelik, dönüş, yaklaşma, girme gibi durumları bildirmekle görevli bir ektir (Topaloğlu, 1989: 106). Yönelme durumu eki, Eski Türkçede +GA, +KA ve nadir olarak iyelik eklerine gelen +A’dır. Fakat Batı Türkçesinde ek başındaki G, ve K eridiğinden dolayı, ek sadece +A şeklinde kalmıştır. Ergin bu ekin aslında +GA şeklinin, zamirlerde son zamana kadar kaldığını vurgulamaktadır (Ergin, 2006: 234). Eserde tespit ettiğimiz yönelme durum ekleri şöyledir:

a. Yalın tabanlara gelir:

Bu ekler, yalın tabanlara geldiğinde şöyledir:

başa “başa” 283 < *baş+a*, *dergāha* “dergāha” 213 < *dergāh+a*, *ğayra* “başkasına” 118 < *ğayr+a*, *göze* “göze” 351 < *göz+e*.

b. Zamirlere gelir:

Bu ek, Eski Türkçe ve Karahanlı Türkçesinde zamirlere +A şeklinde geliyordu (Arşunşah ve diğ., 2013: 65). Daha sonra Ergin’in de bahsettiği gibi, Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesindeki zamir yönelimlerinde görülen *baña*, *saña* gibi şekilleri yapısındaki nazal *η* bir imla özelliği olarak Osmanlı Türkçesinin son zamanlarına kadar devam etmiştir (Ergin, 2006: 234).

anlara “onlara” 210 < *anlar+a*; *aña* “ona” 147 < *a+ña*; *bulara* “bunlara” 241 < *bular+a*; *buña* “buna” 486 < *bu+ña*; *saña* “sana” 210 *saña* < *sen+e*.

c. Çekimlenmiş yapılara gelir:

boynuña “boynuna” 558 < *boynuñ+a*; *mihmānuña* “misafirine” 660 < *mihmānuñ+a*; *odlara* “ateşlere” 382 < *odlar+a*; *olanlara* “onlara” 141 < *olanlar+a*.

1. 4. 4. Bulunma Durumu (Lokatif): +dA

Bulunma durumu eki olan +dA çekimlenmiş adlar, bağlandıkları yüklemelerin bildirdikleri eylemlerin nerede, ne zaman ve hangi durumda gerçekleştiğini anlatır (Kahraman, 1999: 287). Ergin, bulunma durum ekinin tek görevinin ismi fiile bağlamak olduğunu vurgular ve Eski Türkçede +tA şeklinin de bulunduğunu, ancak Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde uzun zaman yalnızca +dA şeklinin bulunduğunu, ünsüz uyumuna bağlı olarak son zamanlarda +tA şeklinin de ortaya çıktığını vurgular (Ergin, 2006: 235). İncelediğimiz metinde, bulunma durum eki, daima ünsüz uyumunu bozar ve hep +dA şeklindedir:

a. Yalın tabanlara gelir:

arada “arada” 34 < *arada+da*; *belāda* “sıkıntıda” 315 < *belā+da*; *fāsıķda* “günakârda” 696 < *fāsıķ+da*; *ma’nide* “manada” 735 < *ma’ni+de*; *uyķuda* “uykuda” 637 < *uyķu+da*; *yolda* “yolda” 280 < *yol+da*; *pīrlıkde* “yaşılıкта” 467 < *pīrlık+de*.

b. Zamirlere gelir:

anda “onda” 804 < *an+da*; *bunda* “bunda” 943 < *bu+nda*; *kimde* “kimde” 435 < *kim+de*; *sende* “sende” 217 < *sen+de*.

c. Çekimlenmiş yapılara gelir:

ağzunda “ağzında” 128 < *ağzun+da*; *destünjde* “elinde” 337 < *destün+de*; *elünjde* “elinde” 324 < *elün+de*; *gögsünjde* “göğsünde” 184 < *gögsün+de*; *miñnetdedür* “sıkıntıdadır” 117 < *miñnet+de+dür*; *nesnededür* “nesnededir” 329 < *nesne+de+dür*.

1. 4. 5. Çıkma Durumu (Ablatif): +dAn

Ayrılma durum eki, adın veya ad görevindeki kavramdan çıkışı gösteren durum ekidir (Hatipoğlu, 1989: 50-51). Ergin, ekin geniş bir kullanıma sahip olduğunu vurgular (Ergin, 2006: 235-236). Eski Türkçede ayrılma durum eki *+tIn* ve *+dIn* şeklinde idi. Fakat Batı Türkçesinde *+dAn* biçiminde kullanılmıştır. Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçesinde ekin, ünsüz uyumuna uymadığı görürülür. Ancak Osmanlı Türkçesinin son zamanlarında bu ekin tonsuz şekillerine rastlanmaktadır.

a. Yalın tabanlara gelir:

başdan “baştan” 873 < *baş+dan*; *ğaybetden* “gıybetten” 133 < *ğayret+den*; *günehden* “günahtan” 99 < *güneh+den*; *ḥābdan* “uykudan” 280 < *ḥāb+dan*; *ırakdan* “uzaktan” 707 < *ırak+dan*; *uykudan* “uykudan” 631 < *uyku+dan*.

b. Zamirlere gelir:

andan “ondan” 440 < *an+dan*; *anlardan* “onlardan” 657 < *anlar+dan*; *benden* “benden” 584 < *ben+den*; *bizden* “bizden” 76 < *biz+den*; *bundan* “bundan” 949 < *bu+ndan*; *bunlardan* “bunlardan” 364 < *bunlar+dan*; *olardan* “onlardan” 832 < *olar+dan*; *ondan* “ondan” 680 < *on+dan*; *senden* “senden” 107 < *sen+den*.

c. Çekimlenmiş yapılara gelir:

kelāmuñdan “sözünden” 23 < *kelāmuñ+dan*; *koğusından* “kokusundan” 859 < *koğusin+dan*; *ucından* “yüzünden, sebebinden” 117 < *ucin+dan*.

1. 4. 6. İlgi Durumu (Genitif): +Uñ, +nUñ, +Um

İlgi durumu ekleri, bir kavramın başka bir kavrama bağlandığını ve onunla bütünleştiğini gösteren eklerdir (Vardar, 2002: 190). Banguoğlu bu eklerin bir nesnenin kime ait olduğunu, yani sahip olanı, tâbi olunanı ve bunları kapsayanı göstermede görevli olduklarını bildirir ve bu eklerle *kimin hâli* adını verir (Banguoğlu, 1990: 328). Ergin bu eklerin üç yerde kullanıldığını vurgular ve bazen ekli bazen de eksik olduğunu söyler (Ergin, 2006: 230). İncelediğimiz metinde, ilgi durum ekleri, daima yuvarlak şekildedir ve dudak uyumunu bozmaktadır.

a. Yalın tabanlara gelir:

ādemüñ ‘ömrine “insanın ömrüne” 469 < *ādem+üñ*; *bendenüñ* yok *nāşiri* “kulun yardımcısı yok” 572 < *bende+nüñ*, *ehl-i dünyānuñ öñünde* “dünya ehlinin önünde” 333 < *dünyā+nuñ*; *kābrüm içi* “kabrimin içi” 100 < *kabr+üm*; *yoldaşuñ hakkında* “yoldaşının hakkında” 723 < *yoldaş+uñ hakkında*.

b. Zamirlere gelir:

Bu ekler zamirlere geldiklerinde şu şekildedir:

anlariun ħāli “onların durumu” 583 < *anlar+un*; *anun yolunda* “onun yolunda” 517 < *an+un*; *bunun gibidir* “bunun gibidir biri” 632 < *bu+nun*.

c. Çekimlenmiş yapılara gelir:

Bu ekler çekimlenmiş yapılara geldiklerinde şu şekildedir:

bulduğun çöple “bulduğun çöple” 820 < *bulduğ+un*, *nefsinün mağlūbudur* “nefsinin mağlubudur” 242 < *nefsi+nün*.

1. 4. 7. Eşitlik Durumu Ekleri (Ekvatif): +CA

Eşitlik durum ekleri, bir cümledeki fiillerin nasıl ve neye göre yapıldığını ifade etmede kullanılır. Ergin bu ekin bir eşitlik, gibilik ve benzerlik yapma görevinde kullanıldığını bildirir (Ergin, 2006: 239). Fakat zamanla fonksiyon kaybına uğramış ve zarf yapma işlevini üstlenmeye başlamıştır (Buran, 1999: 268). Bu ek, Eski Türkçede +çA şeklindedir. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde +CA şeklinde uzun süre kullanılmıştır (Ergin, 2006: 239). Bu ek, eserde ünsüz uyumuna girmektedir. Ünlülerden sonra ekin ünsüzünün tonlu ve tonsuz biçimleri tespit edilmiştir.. Eserde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

çöpçe “çöp kadar” 500 < *çöp+çe*; *nice* “nice” 306 < *ni+ce*; *niçe* “kaç” 69 < *ni+çe*.

1. 4. 8. Yön Gösterme Durumu (Direktif): +rA, +rU

Yön ekleri fiilin tesir ettiği yönü göstermekle görevlidir (Ergin, 2006: 241). Metinde +rA ve +rU biçimleri tespit edilmiştir:

berü “beriyeye” 940 < *be+rü*; *içre* “içe doğru” 752 < *iç+re*; *taşra* “dışarıya, uzağa” 302 < *taş+ra*; *üzredür* “üzeredir” 465 < *üz+re+dür*.

1. 4. 9. Vasıta Durumu (Instrumental) : +(y)IA, +n

Vasıta durumu ekleri, bir fiilin belirttiği iş veya oluşun hangi araçla yapıldığını göstermek üzere isim veya isim soylu yapılarda kullanılır. Ergin, Türkçenin asli vasıta durum ekinin +n eki olduğunu fakat zamanla bu ekin fonksiyonunu yitirdiğini, bu fonksiyonu *ile* edatının üstlendiğini vurgular (Ergin, 2006: 237-238). *İle* edatı bazı örneklerde +IA biçiminde ekleşmiştir. Eserde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

anunla “onunla” 78 < *anun+la*; *avratıyla* “hanımlarıyla” 144 < *avratı+yla*; *Hağladur* “Allah’ladır” 140 < *Hağ+la+dur*.

+n vasıta durum eki bir örnekte kalıplaşmış şekilde karşımıza çıkmaktadır.

gündüzün “gündüz” 803 < *gündüz+in*.

1. 5. Soru Eki: mI

Soru eki, ismin soru şeklini teşkil eder (Ergin, 2006: 243). Eski Türkçede bu ek, *mU* şeklinde idi. Batı Türkçesinde düz ünlülü olarak *mI* şeklini aldı. Osmanlı Türkçesinin son dönemine kadar düz ünlülü idi. İncelediğimiz metinde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

degül misin “değil misin?” 96 < *degül mi+sin*; *rāhat mı* “rahat mı?” 783 < *rāhat mı*; *revā mı* “reva mı?” 841 < *revā mı*.

2. YAPIM EKLERİ

Türkçede genel itibarıyla yapım ekleri, isim ya da fiil kök ve gövdelerinden yeni kalıcı kelimeler tüketmek için kullanılır. Dört çeşit yapım eki kategorisi vardır:

1. *Addan ad yapma ekleri*
2. *Addan fiil yapma ekleri*
3. *Fiilden ad yapma ekleri*
4. *Fiilden fiil yapma ekleri*

2. 1. Addan Ad Yapma Ekleri

Addan ad yapma ekleri ad ve ad soylu kök ve gövdelere gelerek yeni adlar türetir. Eserde tespit ettiğimiz ekler şunlar:

2. 1. 1. +An

Eski Türkçede çokluk fonksiyonunda kullanılan bu ek, Batı Türkçesinde bu fonksiyonunu yitirip addan ad yapma eki görevini üstlenmiştir. İncelediğimiz eserde bu ekin bir örneği vardır:

ādem oğlanı “insanoğlu” 180 < *ādem oğul+an+ı*.

2. 1. 2. +CAK

Eski Türkçeden beri kullanılan fakat işlekliliği git gide azalan bu ekin yapım eki olarak başlıca görevi, küçültme ve sevgi ifadesidir (Ergin, 2006: 165). Bu ekin incelediğimiz metindeki örnekleri şunlardır:

gerçek “hakiki, gerçek” 140 < ET *kértü-çek*; *yeynecek* “hafifçe” < *yeyni+cek* 476.

2. 1. 3. +dAş

Başlıca fonksiyonu eşlilik, bağımlılık, ortaklık ve mensubiyet olan bu ek, Eski Türkçeden beri kullanılan, son zamanlarda işlekliliği artan önemli eklerden biridir (Ergin, 2006: 167). Ekin tonsuz şekilleri bu dönemde olmadığından dolayı, ünsüz uyumu yoktur. İncelediğimiz eserde bu ekin bir örneğine rastladık:

yoldaş “aynı yolda giden, aynı emel hizmet eden” 723 < *yol+daş*.

2. 1. 4. +ge

İşlek olmayan bir ektir. Kalıplaşmış olarak bir kelimedede mevcuttur:

özge “başka” 572, 797 < *öz+ge*.

2. 1. 5. +HIK, +IUK

Bu ek, Türkçenin isimden isim yapmada kullanılan en işlek bir eklerinden biridir. Ergin bu ekin geçici ve kalıcı isimler de yaptığını, başlıca görevinin yer, alet, topluluk adları, mücerret isimler ve sıfat yapmak olduğunu belirtir (Ergin, 2006: 156). İncelediğimiz metinde, kalınlık-incelik uyumuna giren bu ekin kimi zaman dudak uyumuna uymadığı görülür:

benlik “benlik” 509 < *ben+lik*; *çoklık* “çokluk” 577 < *çok+lık*; *düşmenlik* “düşmanlık” 391 < *düşmen+lik*; *günlük* “günlük” 175 < *gün+lük*; *olmaklık* “tembel olmak” 650 < *olmak+lık*; *tokluk* “doygunluk” 894 < *tok+luk*; *yıllık* “senelik” 69 < *yıl+lık*.

2. 1. 6. +IU

Türkçenin isimden isim yapma görevinde kullanılan en işlek eklerinden olan bu ekin asli görevi, isimlerden sıfat yapmaktır. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde ekin yuvak şekilleri mevcuttur. Düz ünlülü isim tabanlarına geldiğinde dudak uyumunu bozmaktadır. Eserde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

dürlü “türlü çeşitli” 587 < *dür+lü*; *hatarlu* “tehlikeli” 328 < *hatar+lu*; *şübheli* “şüpheli” 767 < *şübhe+lü*.

2. 1. 7. +sUz

Bu ek, isimlere gelerek olumsuz sıfatlar yapar. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde yuvarlak ünlülüdür. Düz ünlülü isim tabanlarına geldiğinde dudak uyumu bozulur. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

anasuz “annesiz” 68 < *ana+suz*, *şusuz* “susuzluk” 268 < *şu+suz*.

2. 2. Addan Fiil Yapma Ekleri

Addan fiil yapma ekleri, isim kök ve gövdelerinden fiiller türetir. İncelediğimiz metinde tespit ettiğimiz ekler şöyledir:

2. 2. 1. +A-

Eski Türkçeden beri var olan bugün fazla işlek olmayan addan fiil yapma eklerinden biridir (Ergin, 2006: 254). Metinde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

benzer “benzer” 630 < *beniz+e-r*; *diler* “diler” 934 < *dil+e-r*; *oynama* “oynama!” 921 < *oyun+a-ma-*.

2. 2. 2. +dA-

Bu ek, pek işlek olmayan addan fiil yapma eklerindedir. Bu ekin incelediğimiz metinde bir örneği vardır:

istemekdür “istemektir” 912 < *iste-mek-dür* < *iz+de-*.

2. 2. 3. +I-

Çoğunlukla Eski Türkçede mevcut olan ve son zamanlara doğru işlekliliğini kaybeden bu ekin incelediğimiz metinde bir örneği vardır:

şakın “uzak dur, sakın!” 881 < *şak+ı-n*.

2. 2. 4. +IA-

Addan fiil yapma ekleri arasında en işlek olan bu ek, bugün de canlılığını sürdürmektedir. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

bağladı “bağladı” < 574 *bağ+la-dı*; *başlayup* “başlayıp” 121 < *baş+la-yup*; *besler* “besler” 636 < *besi+le-r*; *eslemez* “dinlemez” 713 < *es+le-mez*; *eyler* “yapar, eyler” 585 < *ey+le-r*; *gözler* “gözler, bekler” 580 < *göz+le-r*; *tağladı* “dağladı” 574 < *tağ+la-dı*; *toylaya* “toylaya” 672 < *toy+la-ya*.

2. 3. Fiilden Ad Yapma Ekleri

Fiilden ad yapma ekleri, fiil tabanlarına gelerek onlardan isimler yapar. İncelediğimiz eserde tespit ettiğimiz ekler şunlardır:

2. 3. 1. -AK

Eski Türkçe döneminden günümüze değin işlek olan bir ektir. Metinde tespit edilen örnekler şunlardır:

ırakdan “uzaktan” 707 < *ır-ağ+dan*; *kucağında* “kucağında” < *kuç-ağ+ında*; *yatağ* “yatak” 751 < *yat-ağ*.

2. 3. 2. -ç

Dönüştürme bildiren yapılara gelen bu ek, yapılan fiilin ya da fiili yapanın aşırılığını ifade etmede kullanılır. İncelediğimiz metin bir örnek vardır:

gülünç “gülünç, gülünen” < *gülün-ç*.

2. 3. 3. -dI

Türkçede eskiden beri kullanılan bu ek, *-n-* barındıran fiil gövdelerine getirilir ve çeşitli nesnelere yapmada görev alır (Ergin, 2006:193). Ekin orijinal şekli, *-tI* şeklindedir. Fakat Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlı Türkçesinde bu ekin ünsüzü tonlu şekildedir. Eserde bir örneği mevcuttur:

süprindi “süpürülen şey, zibil” 822 < *süprin-di*.

2. 3. 4. -I, -U

Metinde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

katı “sert” 919 < ET *kat-ı-ğ*; *korğudur* “korkudur” 725 < *korğ-u+dur*; *koğusundan* “kokusundan” 838 < *koğ-u+sundan*.

2. 3. 5. -(I)m

Bu ek, Türkçenin fiilden isim yapan işlek eklerindedir. Metinde tespit ettiğimiz bir örnek vardır:

adım “adım” 870 < *ad-ım*.

2. 3. 6. -KU

Bu ek, Eski Türkçeden beri işlek bir şekilde kullanılır. Fiilin gösterdiği hareketle ilgili olan her şeyi karşılamakta kullanılır (Ergin, 2006:189). Metinde bir örneği vardır:

uykudan “uykudan” < *uyu-ku+dan*.

2. 3. 7. -(U)K

İşlek olan eklerden biridir. Soyut ve somut isimlerin yanında alet isimleri de yapmada kullanılır (Argunşah ve diğ., 2013: 328). Ekin yardımcı ünlüsü daima yuvarlak olduğundan düz ünlülü fiil tabanlarına geldiğinde dudak uyumu bozulmaktadır. Metinde tespit ettiğimiz örnekleri şunlardır:

ayruk “başkası, yabancı” 428 < *ayır-uk*; *döşek* “döşek” 813 < *döşe-k*; *konuk* “misafir” 662, 667 < *kon-uk*; *uyanuk* “uyanık” 109 < *uyan-uk*.

2. 3. 8. -mAK

Türkçenin fiilden ad yapma ekleri arasında belki de en işlek olan ekidir. Mastar eki olarak geçici isimler türetir. Ekin sonundaki -K ünlüsü, ünlüyle başlayan ek aldığı anda yumuşar. Eserde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

ağlamakdur “ağlamaktır” 351 *ağla-mağ+dur*; *arturmak* “artırmak” < *artur-mağ*; *bulmak* “bulmak” 304 < *bul-mağ*; *ermek* “ermek, ulaşmak” 484 < *er-mek*; *etmek* “etmek, yapmak” 443 < *et-mek*; *olmak* “olmak” 695 < *ol-mağ*; *olmaklık* “olmaklık” 650 < *ol-mağ+lık*; *söylemekdür* “söylemektir” 875 < *söyle-mek+dür*; *vèrmek* “vermek” 508 < *vèr-mek*; *yemekden* “yemekten” 190 < *yè-mek+den*.

Bu ek ünlüyle başlayan bir ek aldığı anda önsüz değişmesi meydana gelmektedir:

olmağı “olmayı” 782 < *ol-mağ+ı*; *vèrmege* “vermeye” 774 < *vèr-meg+e*.

2. 3. 9. -n

Metinde tespit ettiğimiz bir örnek vardır:

karnuğa “karnına” 135 < *kar-ın+uğa*.

2. 4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

Fiilden fiil yapma ekleri, fiil tabanlarından yeni fiiller türetmek için kullanılan eklerdir. İncelediğimiz metinde tespit ettiğimiz fiilden fiil yapma ekleri şöyledir:

2. 4. 1. -Ar-

Bu ek, Türkçenin işlek olmayan eklerinden biridir. Eserde tespit ettiğimiz tek örnek şudur:

çıkār- “çıkarmak, bitirmek” 273 < *çık-ar-*.

2. 4. 2. -dİr-, -dUr-

Türkçenin ettirgenlik eklerinin başında gelen bu ek, oldukça yaygın bir kullanım sahiptir. Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlı Türkçesinde ekin ünsüzü tonlu, ünlüsü yuvarlaktır. Eserde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

azdurur “azdırır, sapıtır” 373 < *az-dur-ur*; *bildürürseñ* “bildirirsen” 693 < *bil-dür-ürsen*; *döndürürseñ* “döndürürsen” 260 < *dön-dür-ürseñ*.

Bir örnekte bu ekin ünlüsünün düz ünlülü şekilde geldiği görülmektedir:

ezberletdir “ezberlettir” 948 < Ar. *ezber+let-dir-*.

2. 4. 3. -I-

Türkçenin işlek olmayan eklerinden biridir. Bu ek, Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlı Türkçesinde düz şekilde karşımıza çıkar. Bundan dolayı dudak uyumunu bozmaktadır. Eserde tespit ettiğimiz bir örnek şudur:

yüri- “yürümek” 305 < *yür-i-*.

2. 4. 4. -(I)l-, -(U)l-

Türkçede eskiden beri kullanılan ve görevi pasiflik, meçhullük yapmaktır (Ergin, 204). Metinde tespit ettiğimiz örneklerde ekin ünlüsü dudak uyumuna girmiştir:

açıla “açılsın!” 935 < *aç-(i)l-a*; *ķurtulasın* “kurtulasın” 471 < *kurt-(u)l-asın*; *süprüle* “süpürüle” 822 < *süpür-(ü)l-e*.

2. 4. 5. -mA-

Türkçenin fiilden fiil yapma ekleri arasında en işlek olan ekidir. Fiillerin olumsuz biçimlerini oluşturur. Eserde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

alma “alma!” 493 < *al-ma-*; *egme* “eğme!” 534 < *eg-me-*; *étme* “yapma! Etme!” 526 < *ét-me-*; *görmeyesin* “görmeyesin” 159 < *gör-me-yesin*; *ķılma* “yapma!” 497 < *ķıl-ma-*; *ķılmayam* “yapmayım” 94 < *ķıl-ma-yam*; *olmadı* “olmadı” 50 < *ol-ma-dı*; *vérme* “verme!” 521 < *vér-me-*; *yırtma* “yırtma!” 494 < *yırt-ma-*.

2. 4. 6. -(I)n-, -(U)n-

Asıl fonksiyonu dönüşlülük yapmak olan bu ek, Eski Türkçeden beri sıkça kullanılan fiilden fiil yapma eklerindedir. bu eki, incelediğimizde metindeki örnekleri şunlardır: *aldanma* “aldanma!” 163 < *alda-n-ma-*; *geçinmez* “anlaşamaz, geçinmez” 544 < *geç-(i)n-mez*; *oğunmayan* “davet edilmeyen” 551 < *oku-n-mayan*; *söyündürme* “söndürme!” 828 < *söy-(ü)n-dürme*; *yaşdanma* “güvenme!” 205 < *yaşda-n-ma-*.

2. 4. 7. -(U)r-

Ettirgenlik ekleri arasında yer alan bu ek, eklendiği tüm fiilleri geçişli yapar (Ergin, 2006: 209). İncelediğimiz metinde ekin ünlüsünün yalnız yuvarlak şekilleri mevcuttur: *arturur* “artırmak” 462 < *art-(u)r-u*; *düşürür* “katar, düşürür” 758 < *düş-(ü)r-ür*; *geçürür* “sürdürür, geçirir” 544 < *geç-(ü)r-ür*; *üşürür* “üşüştürmek” 395 < *üş-(ü)r-ür*.

2. 4. 8. -(I)ş-

Türkçenin eskiden beri kullanılan ve asli görevi işteşlik olan bir ektir. Eserde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

erişen “ulaşan, erişen” 582 < *ér-i-ş-en*; *karışursa* “karışırsa” 596 < *kar-ı-ş-ursa*; *siviş* “ortadan kaybol!” 553 < *siv-t-ş-*, *yapış* “sarıl! Yapış!” 569 < *yap-t-ş*.

2. 4. 9. -(I)t-

Ettirgenlik eklerinden biridir. Ekin ünlüsü dudak uyumuna girmiştir. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

yırtma “yırtma!” 494 < *yır-t-ma-*; *ışit* “ışitmek” 905 < *ış-i-t-*; *ezberletdir* “ezberlettir” 948 < Ar. *ezber+le-t-dir-*.

2. 4. 10. -y-

İşlek olmayan fiilden fiil yapma eklerinden biridir. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

koya “koya” 911 < *ko-y-a*; *toyurmaz* “doyurmaz” 499 < *to-y-(u)r-maz*.

3. ZAMİRLER

Zamirler, isimlerin yerlerini tutmakla görevli yapılardır. Zamirler tek başlarına bir anlam ifade etmezler. Bundan dolayı zamirler için ismin yerini tutan yapılar ifadesi kullanılır.

3. 1. Kişi Zamirleri

Kişi zamirleri, kişilerin yerini tutan zamirlerdir. İncenen metinde çokluk 2. kişi zamiri *siz* tespit edilmemiştir.

3. 1. 1. Teklik 1. Kişi: ben

ben “ben” 323; *benden* “benden” 584; *beni* “beni” 832.

3. 1. 2. Teklik 2. Kişi: sen

sen “sen” 882; *saña* “sana” 854; *sendedür* “sendedir” 25; *senden* “senden” 269; *seni* “seni” 483; *seniñ* “senin” 891.

3. 1. 3. Teklik 3. Kişi: o/ol

ol “o” 354; *anda* “onda” 650; *andan* “ondan” 903; *anı* “onu” 770, *anıñ* “onun” 445.

Bu dönemde *ol* zamirinin yanı sıra *o* zamirinin de kullanılmaya başladığını görmekteyiz. *o* zamiri yalın hâlde karşımıza çıkmaktadır:

o “o” 637, 731, 862.

3. 1. 4. Çokluk 1. Kişi: biz

biz “biz” 90; *bizden* “bizden” 76; *bize* “bize” 885; *bizüm* “bizim” 89.

3. 1. 5. Çokluk 2. Kişi: anlar/olar

anlar “onlar” 765; *anlara* “onlara” 818; *anlardan* “onlardan” 657; *anlarıñ* “onların” 583.

olar “onlar” 624; *olardan* “onlardan” 832.

3. 2. İşaret Zamirleri

İşaret zamirleri, varlıkları işaret ederek onların yerini tutan zamirlerdir.

3. 2. 1. bu

bu “bu” 938; *budur* “budur” 206; *bularıñ* “bunların” 36; *bunda* “bunda” 943; *bundan* “bundan” 797; *buni* “bunu” 948; *buña* “buna” 486; *bunca* “bunca” 175, 729.

3. 2. 2. o

ger Süleymana *o* vèrmese nigîn 57 “Eğer o, Süleyman’a mühür vermeseydi”.

3. 2. 3. ol

anasuz oğlanı *ol* peydā eder 68 “Annesiz çocuğu o meydana getirir”.

3. 2. 4. şol

şol ki kâni’ bir gedādur èy cüvân 500 “Şu ki kanaatkâr bir kuldur”.

3. 2. 5. şu

döşek içinde *şu* kim ‘üryân yata 813 “Şu ki yatak içinde çıplak yatarsa”.

3. 3. Belirsizlik Zamirleri

Belirsizlik zamirleri nesnelere belirsiz bir şekilde temsil eden zamir gruplarıdır. Metinde tespit ettiğimiz belirsizlik zamirleri şunlardır:

3. 3. 1. ayruḳ

gitdi *ayruḳ* yanuḳa ol uḡramaz 418 “başkasının yanı gitti, gelmez”.

3. 3. 2. biri

her *birisi* bir belāya mübtelā 511 “her birisi bir belaya müptela”.

yine bunun gibidür *biri* ölür 632 “yine bunun gibi birisi ölür”.

3. 3. 3. cümle

cümleden geç Ḥaḳḳa eyle i‘timād 82 “hepsinden vaz geç Allah’a sığın”.

3. 3. 4. çoḡı

çoḡı ol tiryāḳdan buldı necāt 505 “çoḡu o ilaçtan kurtuluş buldu”.

3. 3. 5. fülān

Arapça *fülān* kelimesi tek başına kullanıldığı zaman belirsizlik bildirmektedir:

gāh olur ol ḥōr gördüğün *fülān* 703 “zaman olur ki hor gördüğün birisi”.

3. 3. 6. her kim

her kim ola ehl-i imān ēy cüvān “ey delikanlı, *her kim* ki iman ehli olursa” 131.

her kimünj kārı ki gerçek Ḥaḳḳadur “her kimin ki işi Allah’tır” 140.

3. 3. 7. kimse

kimse < *kim+ise*

kaçup andan bulmadı *kimse* necāt “ondan kaçıp kimse kurtulamadı” 527.

3. 4. Bağlama Zamirleri

Bir kelimeyi, bir kelime grubuna, bir cümleyi bir kelimeye, bir cümleyi bir temsilî ifadeye bağlayan zamire bağlama zamiri denir (Ergin, 2006:280). Metinde tespit ettiğimiz bağlama zamirleri şunlardır:

3. 4. 1. ki

Bu zamir Farsça’dan Türkçeye geçmiştir. Eski Anadolu ve Osmanlı sahasında *kim* bağlama zamiriyle birlikte kullanılmıştır.

her *ki* bir ‘üryāna bir ḳaftān vēre 674 “her kim ki çıplak birine bir elbise verirse”.

her *ki* kendi kārına ḥāzır ola 487 “Her kim ki kendi işine hazır olursa”.

3. 4. 2. kim

Türkçenin bağlama zamiridir. Eski Türkçeden Osmanlı Türkçesinin son dönemine kadar kullanılmıştır.

kimde *kim* ḥalka teraḥḥum vardur 440 “kim ki halka karşı merhamet vardır”.

3. 5. Soru Zamirleri

İsim ve nesnelere soru yoluyla karşılayan zamirlerdir. Eserde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

3. 5. 1. *ķanda*

ķanda bir şusuz görürsen āb vēr 886 “nerede bir susuz görürsen su ver”.

ķanda ķaldı tā‘at etmek ēy İlah 94 “nerede kaldı taat etmek ey İlahi!”.

3. 5. 2. *kim*

‘ālemi bir demde yıķsa *kim* ne dēr 60 “ālemi bir anda yıķsa kim ne der?”.

3. 5. 3. *nedür*

bī-‘amel ‘ālim *nedür* bil ēy piser 416 “amelsiz nedir bil ey delikanlı!”.

3. 6. Dönüşlülük Zamirleri

Dönüşlülük bildiren zamirlerdir. Eserde tespit ettiğimiz bir örnekler şunlardır:

3. 6. 1. *kendü/ kendi*

kendüni halk içinde mezmüm eyleme 702 “kendini halk içinde ayıplatma”.

kendüni hōr eyleyüp çekdün adun 559 “kendini küçük düşürüp adını çıkarttın”.

3. 6. 2. *kendüz*

kendüz < *kendü*+öz

halka rüsvāy eyler ancak *kendüzin* 301 “kendi kendini halka rezil eder”.

kendüzin zeyn eylemek erlik degül 284 “kendi kendini süslemek yiğitlik değil”.

3. 6. 3. *öz*

biri ihşān etse hıfz ēde *özi* 875 “biri bağışta bulunursa kendisi tuta”.

4. SIFATLAR

Nesneleri nicelik ve nitelik olarak belirten yapıya sıfat denir. İncelenen eserde tespit ettiğimiz sıfatlar türleri şunlardır:

4. 1. Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatları genel itibarıyla nesnelerin somut, soyut, iç ve dış niteliklerini bildirir (Korkmaz, 2014: 356). Eserde tespit edilen bazı niteleme sıfatları şunlardır:

fāni cism “fani şey” 212; *hōř zīnet* “güzel süs” 381; *ķuru yēr* “kuru yer” 71; *toğrı yol* “doğru yol” 331; *yavuz halk* “kötü halk” 362; *za if imān* “zayıf iman” 136.

4. 2. Belirtme Sıfatları

Nesneleri belirten sıfatlardır. Belirtme sıfatlarının şekilleri ve metindeki örnekleri şöyledir:

4. 2. 1. İşaret Sıfatları

İşaret sıfatları bir ismin önüne gelerek onları gösteren sıfatlardır. Metinde tespit ettiğimiz işaret sıfatları şunlardır:

4. 2. 1. 1. bu

bu dem “bu zaman, bu vakit” 66; *bu nāmeyle* “bu nameyle” 937.

4. 2. 1. 2. işbu

işbu mārūn zehri “işte bu yılanın zehri” 165, *işbu üç eşyāya* “işte bu üç şeye” 592.

4. 2. 1. 3. ol

ol Resūl-ı Haḳ “o Allah’ın elçisi” 81.

4. 2. 1. 4. şol

şol imāmlar “şu imamlar” 82.

4. 2. 1. 5. şu

şu mümsik “şu cimri” 657.

4. 2. 2. Belirsizlik Sıfatları

Belirsiz nesnelere gösteren sıfatlardır. Metindeki örnekler şunlardır:

4. 2. 2. 1. bir

bir mekes “bir sivrisinek” 33.

4. 2. 2. 2. cümle

cümle işlerüñ “bütün işlerin” 508.

4. 2. 2. 3. her

her zamān “her vakit, her zaman” 824.

4. 2. 2. 4. her bir

her bir ḥādime “her bir hizmet edene” 658.

4. 2. 2. 5. hīç

hīç libās “hiçbir elbise” 285.

4. 2. 2. 6. nice

nice yıldur “nice yıldır” 91.

4. 2. 3. Soru Sıfatları

Nesnelere soru yoluyla karşılayan sıfatlardır. İncelenen metindeki örnekler şunlardır:

4. 2. 3. 1. ne

ne kadar “ne kadar” 657, *ne belādur* “ne beladır” 175.

4. 2. 3. 2. nice

nice sırr “nice sır” 943.

5. ZARFLAR

Bir fiilin gerçekleştirdiği eylemin zamanını, yerini ve durumunu ifade eden yapıya zarf denir. İncelediğimiz metinde tespit ettiğimiz bazı zarflar şunlardır:

5. 1. Zaman Zarfları

Zaman bildiren zarflardır. Metindeki örnekler şöyledir:

5. 1. 1. bir daħı

bir daħı bed-ħūdan eyle iħtirāz 456.

5. 1. 2. bir ğün

bir ğün olur ğöremezsın ħarasın 815.

5. 1. 3. dāyimā

ħut anı ğönlünğde muħkem *dāyimā* 458.

5. 1. 4. evvel

farz-ı Ĥaħķı yērine *evvel* ğetür 460.

5. 1. 5. ğündüzün

ğündüzün āyīneye baħmaħ revā 803.

5. 1. 6. hemān

ğuħşadan ol dem ħalāş ola *hemān* 102.

5. 1. 7. hemīşe

dōstlarla ol *hemīşe* hem-nişīn 159.

5. 1. 8. imdi

ħoħ uyuma *imdi* zinhār ēy pūser 812.

5. 1. 9. ħaçan

her *ħaçan* ğörse elünj ‘aybın ‘ayān 589.

5. 1. 10. pes

pes öpüp aldum elinden nāmeyi 41.

5. 1. 11. rüz u şeb

rüz u şeb her kim ki istiğfār ēder 770.

5. 1. 12. şonra

lā-cerem *şonra* peşīmānlıħ ħeker 442.

5. 1. 13. şol dem

cān *şol dem* ki bedenden dūr ola 100.

5. 2. Yer Zarfları

Bir nesnenin konumunu bildiren zarflardır. Metinde tespit ettiğimiz bazı yer zarfları şunlardır:

5. 2. 1. arқа

arқasın dönüp hemān vere ʔalāk 169.

5. 2. 2. berü

gel *berü* ey ʔalib-i misk ü 'abīr 27.

5. 2. 3. karşı

karşusunda gezmegil endūh-nāk 909.

5. 2. 4. öñ

faḫruñı eller *öñinde* açma hīç 251.

5. 2. 5. üst

üstüne cennet ʔapusu açıla 935.

5. 3. Miktar Zarfları

Miktar bildiren zarflardır. Metinde tespit ettiğimiz zarflar şunlardır:

5. 3. 1. az

söyinür āb-ıla āteş *az* iken 387.

5. 3. 2. çok

çok nedāmet yersin āḫir bī-gümān 394.

5. 3. 3. ijen

ḫōr görme dōstum azı *ijen* 387.

5. 3. 4. ʔatı

nefs ʔā'atde *ʔatı* kāhil durur 244.

5. 3. 5. key

işbu mārūñ zehri *key* ʔātil durur 165.

5. 4. Durum Zarfları

Durum zarfları, bir fiilin hangi durumda veya nasıl olduğunu ifade eder. Yani durum zarfları pratikte *nasıl?* sorusuna yanıt veririr (Korkmaz 2014:427). Metinde geçen durum zarfları şöyledir:

5. 4. 1. ānīde

'āḫıbet yıḫar *ānīde* tündibād 610.

5. 4. 2. böyle

böyle mervīdür ulü'l-ebşārdan 439.

5. 4. 3. büsbütün

‘aql-ı kāmīl *büsbütün* dünyā deger 563.

5. 4. 4. nāgeh

düşse şîr ağzına *nāgeh* bir mekes 33.

5. 4. 5. tez

tez çıkarur anı başdan ol la‘în 873.

6. EDATLAR

Tek başlarına anlamları bulunmayan, cümle içinde fiiller ve isimler arasında görev alan yapılara edatlar denir. Eserde tespit ettiğimiz edatlar şunlardır:

6. 1. Bağlama Edatları

İki cümleyi birbirine bağlayan edat guruplarıdır. Metinde tespit ettiğimiz bağlama edatları şunlardır:

6. 1. 1. ammā

ammā “fakat, ama” 454.

6. 1. 2. ancak

ancak “ancak” 240.

6. 1. 3. belki

belki “belki” 849.

6. 1. 4. çün

çün “çünkü” 273.

6. 1. 5. dahi

dahi “dahi” 548.

6. 1. 6. de, da

de “da” 212.

de “de” 64.

6. 1. 7. eger

eger “eğer” 788.

6. 1. 8. egerçi

egerçi “gerçi, her ne kadar” 433.

6. 1. 9. ger

ger “eğer” 183.

6. 1. 10. gerçi

gerçi “gerçi” 401.

6. 1. 11. hem

hem “hem” 702.

6. 1. 12. illā

illā “illa” 640.

6. 1. 13. kim

kim “ki” 427.

6. 1. 14. lık

lık “lakin” 914.

6. 1. 15. meger

meger “meğer” 754.

6. 1. 16. vü

vü “ve” 786.

6. 1. 17. u, ü

u “ve” 421.

ü “ve” 120.

6. 1. 18. yāhūd

yāhūd “yahut” 858.

6. 2. Çekim Edatları

Çekim edatları sonuna geldiği isimlerle diğer isimler arasında benzerlik, nitelik, durum vb. ilişki kuran edat gruplarıdır. Metinde tespit ettiğimiz edat grupları şunlardır:

6. 2. 1. berü

gel *berü* ey t̄alib pend-i nikü 940 “gel beriye ey güzel nasihatın talibi”.

6. 2. 2. gibi

yine bunun *gibidür* biri ölür 632 “yine bunun gibidir biri ölür”.

6. 2. 3. için

lık dünyā *içün* eylersen haṭā 785 “lakin dünya için hata edersen”.

6. 2. 4. sonra

lā-cerem *şonra* peşimānlık çeker 442 “şüphesiz sonra pişman olur”.

6. 2. 5. üzre

nefs *üzre* merdlik uz olmadur 268 “nefse mertlik, mahir olmaktır”.

6. 3. Pekiştirme Edatları

İsmin derecesini daha da vurgulamakla görevli edatlardır. Metinde tespit ettiğimiz edatlar şunlardır:

6. 3. 1. ancak

hâşılıuñ dünyādan *ancak* bir kefen 729 “hasılın dünyadan ancak bir kefendir”.

6. 3. 2. bile

yarın anda varma haşmuñla *bile* 318 “düşmanınla bile yarın oraya varma”.

6. 3. 3. dahı

düşmenüñ ‘aybın *dahı* alma dile 908 “düşmanın aybını bile diline alma!”.

6. 3. 4. gerek

‘ākıbet ölseñ *gerek* endişe kıl 366 “sonunda ölsem bile endişe et!”.

6. 3. 5. lâ-cerem

lâ-cerem kārı siyeh-rülük durur 295 “şüphesiz ki işi kara yüzlülüktür”.

6. 4. Soru Edatları

Soru edatları, sorma ifade eden edatlardır. Metinde tespit ettiğimiz soru edatları şunlardır:

6. 4. 1. ‘aceb

yüzi şuyın yere dökse ne ‘aceb 475 “onurunu zedelese bu şaşırtıcı mıdır?”.

6. 4. 2. kıanı

kıanı ol rüz-ı ezelde cünbişüñ 273 “nerede o ezel günündeki mutluluğun?”.

6. 4. 3. ne

gör *ne* rengin biçdüm aña cāmeyi 47 “ona elbiseyi gör ne zarif biçtim”.

6. 5. Seslenme Edatları

Ünlemlerin de yerine geçen seslenme edatları, cümlede serzeniş belirten ifadeleri karşılarlar. Metinde tespit ettiğimiz seslenme edatları şunlardır:

6. 5. 1. ê

cümle bed-bahtuñ delilidür *ê* yār 222 “ey dost! Bütün talihsizliğin delilidir”.

6. 5. 2. êy

sen neden geldüñ vücūda *êy* püser 784 “Ey delikanlı sen niçin vücuda geldin?”.

6. 5. 3. eyā

gözle muhtācı *eyā* kıadrī-celil 835 “ey kadri güzel, bir muhtacı gözle!”.

6. 5. 4. vāy

vāy ol maķşūda Mevlā vèrmeye 568 “vay o maksuda ki Allah’a ulaşmaya”.

6. 6. Denkleştirme Edatları

İki cümle arasında denklik bildiren edatlardır. Metinde tespit ettiğimiz denkleştirme edatları şunlardır:

6. 6. 1. ne...ne

ne ol aç gitsün *ne* güç gelsün saña 666 “ ne o aç gitsin ne de sana zor olsun”.

6. 6. 2. yā...yā

yā çıkar serden *yā* olur zār u hōr 446 “ya baştan geçer ya da zar ve hor olur”.

7. FİİL ÇEKİMLERİ

Fiil çekimleri basit ve birleşik olmak üzere iki gruba ayrılır:

7. 1. Basit Fiil Çekimi

Fiil çekim ekleri fiillere eklenerek yapılaş, zaman, bildirme ve hangi şahsın yaptığını gösterir. Fiil çekimleri şöyledir:

7. 1. 1. Kişi Ekleri

Kişi ekleri, bir fiilin gösterdiği yargıyı hangi şahsın yaptığını ifade eden eklerdir. Türkçedeki kişi ekleri çeşitli gruplara ayrılmıştır. Metinde bulunan kişi ekleri ve grupları şöyledir:

7. 1. 1. 1. Birinci Grup Kişi Ekleri (Zamir Kaynaklı Kişi Ekleri)

Bu kişi ekleri zamir kaynaklı olup, zamirlerin ekleşmesi sonucunda ortaya çıkan eklerdir. Zaman ekleri kısmında da ayrıca değerlendirilecek olan zamir kaynaklı kişi eklerinden metinde çokluk 2. kişi eki bulunmamaktadır. Diğer ekler ise şöyledir:

7. 1. 1. 1. 1. Teklik 1. Kişi: -Am

bulmuşam “bulmuşum” 710 < *bulmuş-am*; *dilerem* “dilerim” 100 < *diler-em*.

7. 1. 1. 1. 2. Teklik 2. Kişi: -sIn

Bu ek tabanlara daima düz geldiğinden dolayı dudak uyumuna girmez.

bilürsin “bilirsin” 323 < *bilür-sin*; *şanursın* “sanırsın” 783 < *şanur-sın*.

7. 1. 1. 1. 3. Teklik 3. Kişi: -Ø

Teklik 3. Şahsın eki yoktur:

bil “bil” 132, *gel* “gel” 598.

7. 1. 1. 1. 4. Çokluk 1. Kişi: Uz

Bu ekin ünlüsü daima yuvarlak geldiğinden dudak uyumu bozulmaktadır:

etmişüz “etmişiz” 90.

7. 1. 1. 1. 5. Çokluk 3. Kişi: -lAr

dêrler “derler” 913 < *dêr-ler*; *êderler* “ederler” 412 < *êder-ler*.

7. 1. 1. 2. İkinci Grup Kişi Ekleri (İyelik Kaynaklı Kişi Ekleri)

İyelik eki kökenli kişi ekleri, ayrıca zaman ekleri kısmında da değerlendirilecektir. Metinde iyelik kaynaklı kişi eklerinden çokluk 2. kişi biçimi bulunmamaktadır. Diğer ekler ise şöyledir:

7. 1. 1. 2. 1. Teklik 1. Kişi Eki: -m

añdum “hatırladım, andım” 91 < *añdu-m*; *biçdüm* “kestim, biçtim” 41 < *biçdü-m*, *gördüm* “gördüm” 28 < *gördü-m*.

7. 1. 1. 2. 2. Teklik 2. Kişi Eki: -ŋ

ërdüŋ “erdin, ulaştın” 260 < *ërdü-ŋ*; *gördüŋ* “gördün” 649 < *gör-dü-ŋ*.

7. 1. 1. 2. 3. Teklik 3. Kişi Eki: - Ø

iste “iste” 566 < *iste-*; *dile* “dile iste” 717 < *dile-*.

7. 1. 1. 2. 4. Çokluk 1. Kişi Eki: -K

geldük “geldik” 570 < *geldü-k*.

7. 1. 1. 2. 5. Çokluk 2. Kişi Eki: -lAr

eylediler “eylediler, ettiler” 82 < *eyle-diler*.

7. 1. 2. Haber Kipleri

Haber kipleri bir işin, oluşun, hareketin gerçekleşme zamanını bildirirler. Yani diğer bir deyişle haber kipleri, bir işin yapıldığını, yapılacağını veya yapılmakta olduğunu bildirir.

7. 1. 2. 1. Zaman Ekleri

Zaman ekleri fiillere gelerek onların yapılış zamanlarını gösterir. İncelediğimiz metinde tespit zaman ekleri şöyledir:

7. 1. 2. 1. 1. Görülen Geçmiş Zaman

Görülen geçmiş zaman eki metinde *-dI/-dU* şeklindedir. Görülen geçmiş zaman ekinin ünsüzünün bu dönemde tonsuz şekli yoktur. Bundan dolayı ek ünsüz uyumuna girmez. Ekin ünlüsü 1. ve 2. kişilerde yuvarlak, 3. kişilerde düzdür. Bu yüzden 1. ve 2. kişiler düz ünlülü fiil tabanlarına, 3. kişiler de yuvarlak ünlülü fiil tabanlarına geldiklerinde dudak uyumu bozulur. Metindeki görülen geçmiş zaman çekimleri iyelik kaynaklı eklerdir. Diğer yandan ekin çokluk 2. kişi biçimi metinde bulunmamaktadır:

7. 1. 2. 1. 1. 1. Teklik 1. Kişi: -dUm

gördüm “gördüm” 28 < *gör-düm*; *kıldum* “yaptım” 46 < *kıl-dum*.

7. 1. 2. 1. 1. 2. Teklik 2. Kişi: -dUñ

çekdünj “uzattın, çektin” 559 < *çek-dünj*; *geldünj* “geldin” 788 < *gel-dünj*, *kalduñ* “kaldın” 825 < *kal-duñ*.

7. 1. 2. 1. 1. 3. Teklik 3. Kişi: -dI

eyledi “etti, eyledi” 52 < *eyle-di*; *yumdı* “yumdu” 109 < *yum-di*.

7. 1. 2. 1. 1. 4. Çokluk 1. Kişi: -dUK

geldük “geldik” 950 < *gel-dük*.

7. 1. 2. 1. 1. 5. Çokluk 3. Kişi: -dIIAr

eylediler “ettiler” 82 < *eyle-diler*.

7. 1. 2. 1. 2. Görülen Geçmiş Zamanın Olumsuzu

Görülen geçmiş zamanın olumsuzu, aynı zamanın eki olan *-dI/-dU* ekine *-mA-* olumsuzluk eki getirilerek yapılır. İncelediğimiz metinde yalnızca üç örnekte bu yapı mevcuttur: *bulmadı* “bulmadı” 527 < *bul-ma-di*; *komaduñ* “koymadın” 493 < *ko-ma-duñ*; *olmadı* “olmadı” 415 < *ol-ma-di*.

7. 1. 2. 1. 3. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Öğrenilen geçmiş zaman eki metinde *-mIş* şeklindedir. Ekin ünlüsü daima yuvarlak olduğundan dudak uyumuna tâbi değildir. Bu eke getirilen kişi ekleri zamir kökenlidir. Metinde bu ekin olumsuz çekimiyle teklik 2. kişi ve çokluk 2. kişi çekimlerine rastlamadık. Metinde geçen diğer öğrenilen geçmiş zaman ekleri ve kişi çekimleri şöyledir:

7. 1. 2. 1. 3. 1. Teklik 1. Kişi: -mIşAm

kaçmışam “kaçmışım” 711 < *kaç-mışam*; *kalmışam* “kalmışım” 92 < *kal-mışam*; *olmuşam* “olmuşum” 93 < *ol-müşam*.

7. 1. 2. 1. 3. 2. Teklik 3. Kişi: -mIş

düşmüşdür “düşmüştür” 223 < *düş-miş-dür*; *etmiş* “etmiş” 719 < *ét-miş*; *olmuş* “olmuş” 806 < *ol-müş*; *olmuşdur* “olmuştur” 290 < *ol-müş-dur*.

7. 1. 2. 1. 3. 3. Çokluk 1. Kişi: -mIşUz

etmişüz “etmişiz” 90 < *ét-mişüz*.

7. 1. 2. 1. 3. 4. Çokluk 3. Kişi: -mIşAr

eylemişler “etmişler, eylemişler” 43 < *eyle-mişler*.

7. 1. 2. 1. 4. Geniş Zaman

İncelenen eserde tespit edilen geniş zaman ekleri *-Ar*, *-Ur* ve *-r* şeklindedir. *-Ur* ekinin ünlüsü daima yuvarlak olduğundan dudak uyumuna girmez. Bu ekler zamir kökenli olup, metinde çokluk 1. ve 2. kişi çekimleri bulunmamaktadır:

7. 1. 2. 1. 4. 1. Teklik 1. Kişi: -ArAm, -rAm

dilerem “dilerim” 100 < *dile-rem*; *umaram* “umarım” 48 < *um-aram*.

7. 1. 2. 1. 4. 2. Teklik 2. Kişi: -ArsIn, -UrsIn

gidersin “gidersin” 178 < *gid-ersin*; *çekersin* “çekersin” 633 < *çek-ersin*.

7. 1. 2. 1. 4. 3. Teklik 3. Kişi: -Ar, -Ur, -r

biçer “biçer” 59 < *biç-er*; *biler* “biler” 170 < *bile-r*; *kor* “koyar” 59 < *ko-r*; *olur* “olur” 446 < *ol-ur*; *ölür* “ölür” 899 < *öl-ür*.

7. 1. 2. 1. 4. 4. Çokluk 3. Kişi: -ArlAr, -UrlAr

ederler “yaparlar, ederler” 412 < *éd-erler*; *görürler* “görürler” 630 < *gör-ürler*.

7. 1. 2. 1. 5. Geniş Zamanın Olumsuzu

Metinde geniş zaman ekinin olumsuz şekli *-mAz* ekiyle yapılır. Metinde sadece teklik 1. ve 3. kişi ekleri tespit edilmiştir:

7. 1. 2. 1. 5. 1. Teklik 1. Kişi: -mAzAm

ummazam “ummam” 938 < *um-mazam*.

7. 1. 2. 1. 5. 2. Teklik 3. Kişi: -mAz

bilmez “bilmez” 354 < *bil-mez*.

çıkılmaz “çıkılmaz” 765 < *çık-maz*.

eslemez “dinlemez” 713 < *esle-mez*.

7. 1. 2. 1. 6. Gelecek Zaman

Eserde *-AcAK* ekine rastlanmamıştır. Gelecek zamanı bildiren ek, *-IsAr* eki olup, ekin ünlüsü dudak uyumuna tabi değildir. Metinde bu ekin yalnız teklik 2. Kişi ve çokluk 3. kişi biçimine rastladık:

7. 1. 2. 1. 6. 1. Teklik II. Kişi: -IsArsIn

gidisersin “gideceksin” 728 < *gid-iser-sin*; *girisersin* “gireceksin” 217 < *gir-iser-sin*.

7. 1. 2. 1. 6. 2. Teklik III. Kişi: -IsArlAr

göriserdür “görecektir” 155 < *gör-iser-dür*, *vèriser* “verecek” 728 < *vèr-iser*.

7. 1. 3. Tasarlama Kipleri

Zaman anlamı taşımayan ancak istek, dilek, emir ve gereklilik bildiren yapılarıdır. Bundan dolayı zaman kavramı taşımazlar.

7. 1. 3. 1. Emir Kipi

Cümle içinde emir bildiren kiplerdir. Emir kipi çekiminde her şahısta farklı ekler kullanılır. Metinde teklik 1. kişi ve Çokluk 2. kişi emir çekimleri bulunmamaktadır:

7. 1. 3. 1. 1. Teklik 2. Kişi: -Gİİ, -Ø

Eski Türkçeden beri kullanılan teklik 2. kişi *-Gİİ eki*, *Eski Anadolu Türkçesi* ve *Osmanlı Türkçesinde* de varlığını sürdürmüştür. Bunun yanında eksiz kullanımların da olduğu görülmektedir. Eserde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

bil “bil!” 504; *gel* “gel!” 128; *gezmegil* “gezme!” 909 < *gezme-gil*; *olmağıl* “olma!” < *olma-ğıl*

7. 1. 3. 1. 2. Teklik 3. Kişi: -sUn

Ekin ünlüsü daima yuvarlak olduğundan dudak uyumu yoktur:

étmesün “etmesin!” 481 < *étme-sün*; *eylesün* “eylesin!” 40 < *eyle-sün*.

7. 1. 3. 1. 3. Çokluk 1. Kişi: -AlUm

n'idelüm “ne yapalım” 572 < *ne éd-elüm*.

7. 1. 3. 1. 4. Çokluk 3. Kişi: -sUnAr

étmesünler “yapmasınlar” 477 < *étme-sünler*; *yıkmasunlar* “yıkmasınlar” 113 < *yıkma-sunlar*.

7. 1. 3. 2. Dilek-Şart Kipi

Cümle içinde bir dileği ya da bir şartı bildiren kiplerdir. Eski Türkçedeki *-sAr* şart eki Batı Türkçesinin *-sA* şeklini almıştır. Dilek-şart ekinin metinde teklik 2. ve 3. kişi biçimleri mevcuttur. Diğer tespit edilen şart kipi çekimleri şöyledir:

7. 1. 3. 2. 1. Teklik 2. Kişi: -sAñ

ölseñ “ölsen” 366 < *öl-señ*; *şaçarsañ* “şaçarsan” 815 < *saçar-sañ*.

7. 1. 3. 2. 2. Teklik 3. Kişi: -sA

düşse “düşse” 33 < *düş-se*; *gitse* “gitse” 427 < *git-se*; *uçsa* “uçsa, çıksa” 418 < *uç-sa*.

7. 1. 3. 3. Dilek- Şart Kipinin Olumsuzu

Dilek şart kipinin olumsuzu *-mA-* ekiyle yapılır. Bu yapının metinde bir örneğine rastladık. Teklik 3. kişi çekimi dışında başka çekim bulunmamaktadır.

7. 1. 3. 3. 1. Teklik 3. Kişi: -mAsA

o vermese “o vermese” < *o vër-me-se*.

7. 1. 3. 4. İstek Kipi

Eski Anadolu Türkçesinden günümüze değin olan süreçte istek eki *-A* şeklindedir. İstek kipleri cümle içinde istek bildirir. İstek kiplerinin şahıs çekimleri zamir kökenlidir. Bu ekin metinde teklik 1. kişi ve çokluk kişi çekimleri bulunmamaktadır. Tespit edilen istek kipi çekimleri şunlardır:

7. 1. 3. 4. 1. Teklik 2. Kişi: -AsIn

bulasın “bulasın” 434 < *bul-asın*; *göresin* “göresin” 806 < *gör-esin*; *olasın* “olasın” 114 < *ol-asın*.

7. 1. 3. 4. 2. Teklik 3. Kişi: -A

erişe “ulaşa, erişe” 814 < *eriş-e*; *geyüre* “giydire” 673 < *geyür-e*; *ola* “ola” 888 < *ol-a*.

7. 1. 3. 5. İstek Kipinin Olumsuzu

İstek kipinin olumsuzu *-mA-* ekiyle yapılır. İstek kipi çekiminin çokluk şahıs çekimi incelenen metinde bulunmamaktadır.

7. 1. 3. 5. 1. Teklik I. Kişi: -(y)Am

kılmayam “yapmayım” 94 < *kıl-ma-yam*.

7. 1. 3. 5. 2. Teklik II. Kişi:-(y)AsIn

görmeyesin “görmeyesin” 159 < *gör-me-y-esin*; *düşmeyesin* “düşmeyesin” 166 < *düş-me-y-esin*.

7. 1. 3. 5. 3. Teklik III. Kişi: -Ø

ërgürmeye “ulaşmaya” 536 < *ërgür-me-y-e*; *ërmeye* “ulaşmaya, ermeye” 133 < *erme-y-e*, *kıldurmaya* “kaldırmaya” 187 < *kıldur-ma-y-a*; *kılmaya* “yapmaya” 139 < *kıl-ma-y-a*, *olmaya* “olmaya” 138 < *ol-ma-y-a*.

7. 1. 3. 6. Gereklilik Kipi

Gereklilik ve bazen de zorunluluk bildiren kiplerdir. Metinde *-mAK* *gerek* biçiminde sadece teklik 3. kişi çekimi bulunmaktadır:

7. 1. 3. 6. 1. Teklik 3. Kişi: -mAK gerek

ihtiyā̄t etmek gerek “tedbirli olmak gerek” 443.

7. 2. Birleşik Fiil Çekimi

Birleşik fiil çekimi, birden fazla kip ya da zaman ekinin bir araya gelmesiyle oluşan çekimlerdir. Birleşik fiil çekimi, dilek ya da zaman kiplerinden biriyle çekimlenmiş yapılara *i-* fiilinin getirilmesiyle yapılır. *i-* fiilinin düştüğü örnekler de bulunmaktadır. Metinde tespit ettiğimiz birleşik fiil çekimleri şöyledir:

7. 2. 1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

Görülen geçmiş zaman şartının incelenen metinde sadece bir örneği vardır. Ekin sadece teklik 2. kişi çekimi bulunmaktadır.

7. 2. 1. 1. Teklik 2. Kişi: -dUη-IsA

incidünse “incittiysen” 318 < *inci-dünse*.

7. 2. 2. Geniş Zamanın Şartı

Geniş zamanın şart ekinin eserde teklik 1. kişi ve çokluk çekimleri bulunmamaktadır. Diğer çekimler şöyledir:

7. 2. 2. 1. Teklik 2. Kişi -rsAḡ, -UrsAḡ

bulursaḡ “bulursan” 183 < *bul-ursaḡ*; *dilerseḡ* “dilersen” 119 < *dile-rseḡ*; *isterseḡ* “istersen” 120 < *iste-rseḡ*; *söylerseḡ* “söylersen” 124 < *söyle-rseḡ*; *ölürseḡ* “ölürsen” 533 < *öl-ürseḡ*.

7. 2. 2. 2. Teklik 3. Kişi: -rsA, -UrsA

karışursa “karışır” 596 < *karış-ursa*; *olursa* “olursa” 406 < *ol-ursa*; *öldürürse* “öldürürse” 777 < *öldür-ürse*.

7. 2. 3. Geniş Zamanın Şartının Olumsuzu

Geniş Zamanın Şartının Olumsuzu -mAz ile yapılır. İncelenen metinde sadece 2. Teklik kişi çekimi mevcuttur:

7. 2. 3. 1. Teklik 2. Kişi: -mAzsAḡ

almazsaḡ “almazsan” 945 < *al-mazsaḡ*; *kalmazsaḡ* “yapmazsan” 838 < *kıl-mazsaḡ*.

8. BİRLEŞİK FİLLER

Birleşik fiiller, isim+fiil, fiil+fiil şeklindeki iki yapının bir araya gelmesi sonucunda oluşur. Metindeki birleşik fiilleri yapıları itibarıyla üç kısımda inceledik:

1. Yardımcı fiillerle yapılan birleşik fiiller
2. Asıl fiil+tasvirî fiillerle yapılan birleşik fiiller

8. 1. Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

Türkçe ve alıntı isimlere getirilen *ét-*, *eyle-*, *kıl* gibi yardımcı fiillerle yapılır. Ayrıca asıl fiillerin deyim yapısı içerisinde kalıplaşmasıyla oluşan birleşik fiiller de bulunmaktadır. İncelediğimiz metnin göze çarpan özelliklerinden biri de bu tür yapıların metinde sıkça geçiyor olmasıdır. Metinde kullanılan birleşik fiiller şu fiillerle kurulmuştur:

8. 1. 1. aç-

dehān açmaz “ağız açmaz, konuşmaz” 589 < *dehān aç-maz*; *fem açma* “ağız açma! Konuşma!” 811 < *fem aç-ma*.

8. 1. 2. bul-

amān bulmaḡ “kurtuluşa ermek, affedilmek” 546 < *amān bul-maḡ*.

8. 1. 3. ét-

vāşıl étmedi “kavuşmadı” 619 < *vāşıl ét-medi*; *vefât étđi* “öldü” 505 < *vefât ét-di*; *yād ét* “an, hatırla” 600 *yād ét-*.

8. 1. 4. eyle-

bend eyle “bağla!” 229 < *bend eyle-*; *cefā eyle* “sıkıntı ver!” 910 < *cefā eyle-*; *ẓann eyler* “zanneder, sanır” 104 < *ẓann eyle-r*; *zīnet eyler* “süsler” 635 < *zīnet eyle-r*.

8. 1. 5. gör-

az gör- “azımsamak, az bulmak” 428 < *az gör-*; *eksük gör-* “az görmek, az bulmak” 401. < *eksük gör-*.

8. 1. 6. kııl-

endīşe kııl “kaygılan” 429 *endīşe kııl-*; *fā'ide kıılır* “yarar sağlar” 409 < *fā'ide kııl-ur*; *ğaybet kıılma* “gıybet etme!” 723 *ğaybet kııl-ma-*; *hayr kıılmaz* “hayır etmez” 697 *hayr kııl-maz*.

8. 1. 7. ol-

hurrem olma “mutlu olma!” 718 < *hurrem ol-ma-*; *kāmil ola* “olgunlaşa! kâmil ola!” 410 < *kāmil ol-a*; *māyil olmaz* “meyletmez” 247 *māyil ol-maz*.

8. 1. 8. tüt-

‘azīz tutar “saygı gösterir” 152 < *‘azīz tüt-ar*; *dūr tüt* “uzak tut!” 791 < *dūr tüt-*; *kīn tüt-ma* “kin tutmak, kin beslemek” 528 < *kīn tüt-ma-*.

8. 1. 9. ur-

lāf urmasın “konuşmasın!” 845 < *lāf ur-masın*.

8. 1. 10. vèr-

‘aql vèrür “akıl verir” 409 < *‘aql vèr-ür*; *cevāb vèrmekdür* “cevap vermektir” 151 < *cevāb vèr-mekdür*; *pend vèrseñ* “öğüt versen” 376 < *pend vèr-señ*; *rızā vèr* “razı ol!” 425 *rızā vèr-*.

8. 2. Asıl fiil+Tasvirî Fillerle Yapılan Birleşik Filler

Tasvirî fiiller, fiillerin -A, -U zarf-fiil eki almış şekilleriyle birleşerek oluş ve kılış ifade eden yapılardır. Tasvirî fiiller, tezlik, süreklilik, yaklaşma ve yeterlik bildirirler. Metinde, tezlik ve yaklaşma bildiren tasvirî fiillere rastlamadık. Diğer tasvirî fiil yapıları şöyledir:

8. 2. 1. Yeterlik Bildirenler

Eklendikleri yapının öznesine bir fiili yapmada, gücü yetme, yeterlik, bir iş veya oluşu kılmaya yeterlik veren fiil yapılarıdır. Türkçede yeterliliğin olumlusu *bil-*, olumsuzu ise

u- fiiliyle yapılır. Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde *u-* yeterlik fiili düşmüştür. Eserde yeterliğin olumlusu bir kez tespit edilmiştir. Çoklukla olumsuzluk şekiller mevcuttur.

8. 2. 1. 1. Olumluluk Bildiren Yeterlik Fiilleri

bil- yardımcı fiiliyle yapılan bu yapıya metinde yalnızca bir örnekte rastladık.

koymaya bilürsen “koymayı bilersen” 135 < *koymay-a bil-ürsen*.

8. 2. 1. 2. Olumsuzluk Bildiren Yeterlilik Fiilleri

Metinde geniş zaman tabanlarıyla birlik oluşturan yeterliliğin olumsuzluğuna tespit ettiğimiz şu örnekleri verebiliriz:

bakamazsın “bakamazsın” 341 < *bağ-a-mazsın*; *çıkamazsın* “çıkamazsın” 283 < *çık-a-mazsın*; *olamazsın* “olamazsın” 837 < *ol-ı-mazsın*; *varımaz* “varamaz” 213 < *var-ı-maz*.

9. SIFAT-FİLLER

Metinde tespit ettiğimiz sıfat-fiil ekleri şunlardır:

9. 1. -AcAK, -(y)AcAK

Gelecek zaman ifade eden sıfat-fiil ekidir:

erecek (şey) “erecek, ulaşacak (şey)” 787 < *er-ecek* (şey).

olacak zād-ı rahîl “gidecek olan şey” 730 < *ol-acağ zād-ı rahîl*.

9. 2. -An, -(y)An

Sık kullanılan sıfat-fiil eklerindedir. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır.

atılan oğ “atılan ok” 419 < *atıl-an oğ*, *diz çökmeyen* “diz çökmeyen” 554 < *diz çökme-y-en*; *kıymetin bilen* “kıymetini bilen” 47 < *kıymetin bil-en*; *oğunmayan yere* “davet edilmeyen yere” < 551 < *oğunma-y-an yere*; *yudmayan biri* “yenmeyen biri” 364 < *yudma-y-an biri*; *zāyi ‘olan ‘ömr* “boşa giden ömür” 420 < *zāyi ‘ol-an ‘ömr*.

Ayrıca bu ekle oluşan bazı yapılar adlaşmıştır:

öneşenler “inatlaşanlar” 474 < *öneş-en+ler*; *yok bilendir* “yok bilendir” 627 < *yok bil-en+dür*.

9. 3. -dUK

Geçmiş zaman ifade eden sıfat-fiil ekidir. Ekin ünlüsü yuvarlak olduğundan dudak uyumuna girmez. Metinde tespit ettiğimiz bir örnek şöyledir:

da ‘vet etmedükleri yere “davet etmedikleri yere” 679 < *da ‘vet etme-dük+leri yere*.

9. 4. -mAz

Olumsuzluk bildiren sıfat-fiil ekidir. Eserde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

olur olmaz yere “olur olmaz yere” < *olur ol-maz yere*.

Bir örnekte bu ekin geldiği yapı, isimleşmiştir:

yaramazlardan “yaramazlardan” 547 < *yara-maz+lardan*.

9. 5. -mİş

Geçmiş zaman bildiren sıfat-fiil ekidir. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

yonulmuş şecer “yonulmuş ağaç” 416 < *yonul-mış*.

Bir örnekte bu ekin geldiği yapı, isimleşmiştir:

düşmişlere “yoksullara” 316 < *düş-miş+lere*.

10. ZARF-FİİLLER

Zarf-fiiller bir cümlede zarf göreviyle kullanılan fiilimsilerdir. Bazıları, ayrıca durum ekleriyle sıfat-fiil eklerinin kalıplaşmasından meydana gelmiştir. Metinde tespit ettiğimiz zarf-fiiller şöyledir:

10. 1. -(y)A

Eski Türkçeden beri sıklıkla kullanılan zarf-fiil eklerinin başında gelir. Genellikle birleşik fiil yapımında asıl fiile gelir. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

koymaya bilürseñ “koymaya bilersen” 135 < *koyma-y-a bilürseñ*.

şora var “sorarak git” 900 < *şor-a var-*.

10. 2. -dUKça

Bu ek, -dUK sıfat-fiil eki ve +çA eşitlik durum ekinin birleşmesinden meydana gelmiştir. Sıfat-fiil ekinin ünlüsü daima yuvarlak olduğundan dudak uyumuna girmez. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

oldukça “oldukça” 880 < *ol-duğça*; *yètdükçe* “yetdikçe” 651 < *yèt-dükçe*.

10. 3. -dUKda

-dUK sıfat-fiil ve +dA bulunma durum ekinin birleşmesiyle oluşmuştur. Eserde çokça kullanılmış olup, hem ünsüz uyumuna hem de dudak uyumuna girmemektedir:

èrdükde “erince, ulaşınca” 669 < *èr-dükde*; *açduğda* “açınca” 524 < *aç-duğda*; *amel kılduğda* “iş yapınca” 134 < *amel kıl-duğda*; *gördükde* “görünce, gördüğünde” 32 < *gör-dükde*.

10. 4. -IcAK

Eski Anadolu Türkçesinde çokça kullanılan bu ek, Osmanlı Türkçesinde bir müddet kullanılmış, daha sonra yazı dilinde kullanımdan düşmüştür (Ergin, 2006: 590). Ekin ilk ünlüsü daima düz geldiğinden dudak uyumuna girmemektedir. Eserde tespit ettiğimiz bir örnek şöyledir:

göriccek “görünce” 662 < *gör-icek*.

10. 5. -Inca, -(y)Inca

Ekin ilk ünlüsü dar olduğundan dudak uyumuna girmez. Cümlede geldiği fiile “inca” yanında “incaya kadar” anlamı da verir. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şunlardır:

açınca “açıncaya kadar” 720 < *aç-ınca*, *bulınca* “buluncaya kadar” 188 < *bul-ınca*; *démeyince* “demeyince” 422 < *dème-yince*.

10. 6. -ken

-ken zarf-fiil eki yalnız *i-* fiiline gelir. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

az iken “azken” 384 < *az i-ken*; *handān iken* “mutluyken” 814 < *handān i-ken*; *üryān iken* “çıplakken” 814 < *üryān i-ken*; *yoğ iken* “yoğ iken” 789 < *yoğ i-ken*.

10. 7. -mAdIn

-mAdAn zarf-fiili ile aynı görevi üstlenen zarf-fiil eklerindedir. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

oğunmadın yere, “davet edilmediğin yere” 550 < *oğun-madın yere*; *olmadın* “olmadan” 99 < *ol-madın*

10. 8. -mAzdAn

-mAz sıfat-fiil eki ve +dAn ayrılma ekinden meydana gelmiştir. Metinde tespit ettiğimiz bir örnek vardır:

hāk olmazdan “toprak olmadan” 365 < *hāk ol-mazdan*.

10. 9. -UbAn

Ekin ilk ünlüsü yuvarlak olduğundan dudak uyumuna girmez. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

az görüben “az görerek” 383 < *az gör-üben*; *düşüben* “düşerek” 310 < *düş-üben*; *kaçuban* “kaçarak” 707 < *kaç-uban*.

10. 10. -Up

İşlek olan zarf-fiil eklerindedir. Ekin ünlüsü yuvarlak olduğundan dudak uyumuna girmez. Metinde tespit ettiğimiz örnekler şöyledir:

édüp “yapıp, edip” 259 < *éd-ü-p*; *eyleyüp* “edip, eyleyip” 224 < *eyle-yüp*; *yakıp* “yakıp” 927 < *yak-up*; *yumup* “yumup” 720 < *yum-up*.

DEĞERLENDİRME (SONUÇ)

Yaptığımız bu çalışmayla Osmanlı Türkçesinin ilk devresi eserlerinden biri olan *Terce-me-i Pend-name*'nin dil özelliklerini ortaya koymaya çalıştık. İncelemiş olduğumuz bu eser genel itibarıyla, fonetik ve morfoloji özellikleri bakımından Osmanlı Türkçesinden çok, Eski Anadolu Türkçesine daha yakındır. Bu durum göstermiştir ki incelediğimiz bu eser bir geçiş dönemi eseridir. Tabii olarak da bünyesinde hem Osmanlı Türkçesinin hem de Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini barındırmaktadır. Eserden yaptığımız ve yukarıda belirttiğimiz ihtimalleri destekleyen bazı çıkarımlar şöyledir:

1. Metinde bazı kelimelerin ikili yazılımları ve bu kelimelerdeki yuvarlak ünlülerin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmiş olması. (bkz. *Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu*)
2. Eser 1556 yılında yazılmış olmasına rağmen, eserin daha yakın bir dönemde istinsah edildiğini düşünmekteyiz. Buna örnek olarak **durur** bildirme ekinin düz şekli olan **dirir** 906 şeklinin bulunması seslerin yavaş yavaş uyuma girdiğini göstermektedir.
3. Metinde büyük ünlü uyumuna riayet edilmiş olup, yabancı sözcüklere gelen ekler eklendiği tabanın ses yapısına tamamıyla uymuştur. (bkz. *Kalınlık-İncelik Uyumu*)
4. Metin, Eski Anadolu Türkçesinin, hem imla ve yazı özelliklerini yansıtmaktadır. Buna örnek olarak kelime başlarındaki *t-* ve *d-* ünsüzlerinin karışık yazılışları, tam birliğin olmaması Eski Anadolu Türkçesi özelliğini göstermektedir. Yine eserdeki bazı kelime sonundaki *-k > -h* değişimleri eserin Eski Anadolu Türkçesinin özelliklerini yansıttığı bakımından önemlidir. (bkz. *Ünsüz Değişimleri*)
5. Eski Anadolu Türkçesindeki gelecek zaman eki olan *-IsAr* ekinin bu dönemde de kullanılıyor olması, Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliğini taşıması bakımından önemlidir.
6. Kapalı /è/ yazımında Türkçenin her dönemde olduğu gibi tam bir birlik yoktur. Aynı kelimeler bazen açık *e* ile bazen de kapalı /è/ ile yazılmıştır. ((bkz. *Kapalı /è/ Meselesi*)
7. Metinde şimdiki zamanı karşılayan özel bir ek bulunmamasına rağmen bir yerde **ayor** 590 şeklinde şimdiki zaman ekinin kullanılması metnin Osmanlı Türkçesinin oluşumunun ilk safhasında yazıldığını göstermektedir.
9. **ét-, kıtl-, ol-** gibi yardımcı fiillerin yabancı sözcüklere çokça gelmesi ve onlardan deyimler, anlamca birleşik fiiller türetmesi, metnin sözvarlığını zenginleştirmesi açısından oldukça önemlidir.
11. *O* ve *ol* zamirlerinin birlikte kullanılması, bu dönemde *o* zamirinin sıkça kullanıldığını göstermektedir.

10. Sonuç olarak, Osmanlı Türkçesinin karakteristik özelliklerinin oluştuğu bu dönemde, halk arasında da çokça bilenen Emre'nin *Pend-name-i Attar*'ı, Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçişteki ara dönemin karakteristik özelliklerini göstermektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
METİN

1b Hazā Kitāb-ı Pend-nāme-i Şeyhü'l-‘Atţār rahmetullahu ‘aleyh⁴

Fā‘ilātün / Fā‘ilātün / Fā‘ilün

- M1b**
1. ibtidā kerdem benām-ı ān kerīm
mübdi‘-i kevneyn ü sulţān-ı  adīm
  2. pādişāh-ı mu yi-i ‘azm-i remīm
kām-ba ş-ı kām-kārān u yetīm
  3. hükm-i ũ ‘āmmest ber-şāh u gedā
nīst kes rā zehre-yi   n u  irā
  4. ser-firāzān-ı cihān ez emr-i ũ
ser-tenābend ũ ne gerdānend r 
  5. ser-mekeş ez hükm-i vey kerden hiç
pīş-i ũ da‘vā mekon ez şāhi hīç
  6. t c-ı şāhī ũ dehed şāhān rā
rız  u r zī ādem ũ hayvān rā
  7. pādişāh-ı kām-ba ş u bī-vezīr
Üst hem ũ mīdehed t c u serīr
  8. t  tev nī b  tazarru‘ b  niy z
kām-ı h d ez vey be c y  y ser-fir z
  9. hīç  izī der cihān bī-hükm-i ũ
  n neb şed z  taleb her s  mep 
- M2a**
10. ser-fir zī ez cen b-ı vey be  h
t  şevī der ba r u ber zıll-ı İl h
  11. ber H bību‘l-l h u ber  leş m d m
b d ez m  şad şalvet ũ şad sel m
- 2a**
12. ba‘de ez  amd u dur d-ı Muştaf 
ber g ş yīm table-yi ‘At r r 
  13. ĩn ‘a r ez table-yi ‘At ri est
d ru-yı c n c ne-yi bim ri est

⁴ M nüshasında başlık yoktur.

14. her ki zīn dāru hūred yek-pāre
zūd yā bed derd-i hōd rā çāre
15. ger be bergirī merūrā yek-nefes
būy-ı vey ber cān-ı bīmār-ı tū bes
16. her ki ū īn pendhā rā yād kerd
hāṭır-ı vīrān-ı hōd ābād kerd
17. her kerā īn nāme bā şed rāh-ber
sūy-ı bālā mīpered bā bāl ū per
18. murğ-ı cān ū ez īn hākī kafes
mīkonend ber ʔudsiyān reften heves
19. nāmeḥāy-ı büzürgān gerçi hōşest
nāme-yi ‘Aṭṭār hūb dil-keşest
20. k’ezbe cūy-ı ēy cūvān ez luṭf-ı Rab
hān meşū gāfil ez īn nāme ṭaleb
21. ān zamānī ki bedest ārī verā
yād dārī bā du‘ā īn bende rā

**der sebab-i tercüme şoden īn pend-nāme-yi⁵ ‘Aṭṭār u ‘Aleyhi raḥmetü’l-
ğaffār**

- M2b** 22. gel berü dükkāna ēy ‘Aṭṭār-ı dehr
hōş-meşām olsun yine bāzār-ı dehr
23. aç dehānuḡ ḥoḳḳa-yı ‘Aṭṭār-vār
ḳıl bize ‘ıṭrı kelāmuḡdan nişār
- 2b** 24. gel mu‘aṭṭār ḳıl meşām-ı ‘ālemi
misk ü ‘amberden ur ēy sāḥir demi
25. dāru-yı dil çāre-yi cān sendedür
derd-i bī-dermāna dermān sendedür
26. gel devā ḳıl dārū-yı ‘Aṭṭār-ıla
sükker-āmīz ma‘nevī güftār-ıla
27. gel berü ēy ṭālib-i misk ü ‘abīr
n’oldı bā‘is eydeyim⁶ olğıl ḥabīr

⁵ pend-nāme-yi: nāme-yi T

28. bir seher gördüm veliyy-i ni‘metüm
pâdişâh-ı kâmurânım devletüm
29. kân-ı hilm ü cüd u şâhib-ma‘rifet
Rüstem-i rezm ü Sikender menzilet
30. şâh-ı ‘âdil kâm-bağş u dest-gîr
lâyık-[1] tâc u sezâ-vâr-ı serîr
31. devr-i ‘adlinde anuñ ey hüş-nihâd
leşkeri hürrem ri‘âya cümle şâd
32. şöyle ‘adl etmişdür ol şâhib-vücüd
koyunı gördükde gürg eyler sücüd
33. düşse şîr ağzına nâgeh bir mekes
yummaz ağzın korğusından bir nefes
34. kebg şahbâza şalınur nâz eder
ikisi bir arada pervâz eder⁷
35. nür-ı çeşm-i milket-i ‘Osmândur ol
Bâyezid [i]bn-i Süleymân hândur ol
36. ‘ömr ü iqbâlin bularuñ yâ Mu‘în
bâki vü pâyende kıl tâ yevm-i dîn
- 3a** 37. ol şeh-i hürşîd-i fer ‘âlî tebâr
kâmubîn ü kâmiyâb u kâm-kâr
38. dutmuş elde işbu zîbâ-nâmeyi
dedi Türkî eyle buña câmeyi
39. Rûmi hil‘atde bu maħbûb-ı ‘Acem
cılve kılsun kavm-i Rûma dem-be-dem
40. gözlerini dem-be-dem nür eylesün
dillerin her laħza mesrûr eylesün
41. pes öpüp aldum elinden nâmeyi
gör ne rengîn biçdüm aña câmeyi

⁶ eydeyim: ediyim M

⁷ buradan 133. beyte kadar M nühası kopuktur. Başlıkların yazılışlarını göz önüne aldığımızda yaklaşık 7 yaprak kopuktur.

42. gerçi kim maḥbūb-ı ma' nā bī-bedel
cāme olmaz aḡa bir bundan güzel
43. eylemişler gerçi bunu terc[e]me
ol ḡadar yarar degül ammā eme
44. her ki zātında degüldür ehl-i ḡāl
bu maḡālī terceme aḡa vebāl
45. 'ūd yaḡdum micmer-i 'Aḡḡārdan
maḡfıret cūyān der-i Ğaffārdan
46. luḡf u 'avn Ḥazret-i Ma'būd-ıla
'ālemi ḡıldum mu'aḡḡar 'ūd-ıla
47. sözlerüm hep misk ü 'anber-bārdur
ḡıymetin bilen anuḡ 'aḡḡardur
48. umaram işbu kitāb misk-bīz
ola bāḡī tā-be rüz-i rusta-ḡīz

bismi'llahi'r-raḡmani'r-raḡīm

- 3b** 49. ḡamd-[ı] bī-ḡad ol Ḥüdā-yı 'āleme
nūr-ı īmān vèrdi ḡāk-i Ādeme
50. oldur ol kim Ādeme nefḡ ètdi rūḡ
hem anuḡ luḡfiyla ḡarḡ olmadı Nūḡ
51. tündibād-ı ḡahr-ıla ol bir nazar
ḡavm-i 'Ādı eyledi zīr ü zeber
52. oldur ol kim luḡfin izḡār eyledi
nārı İbrāḡīme gül-zār eyledi
53. ol Ḥüdādur ol ki hengām-ı seḡer
Lūḡ ḡavmin eyledi zīr ü zeber
54. oldur ol kim aḡa kim Nemrūd atdı oḡ
bir sıḡek zaḡmıyla anı ètdi yoḡ
55. oldur āba ḡarḡ-ı a'dā eyleyen
taḡ içinden nāḡa peydā eyleyen
56. ḡalkı yoḡdan yaradup ma'düm èden
āheni Dāvud elinde müm èden

57. ger Süleymana o vèrmese nigîn
rām olur mıydı aña ehl-i zemîn
58. cism-i şābirden vèrüp kirmāna kût
Yūnusūñ kıldı maķāmın baṭn-ı ḥūt
59. birinüñ başına erre ḳor biçer
birinüñ başına urur tāc-ı zer
60. pādişādur her ne kim diler èder
‘ālemi bir demde yıķsa kim ne dèr
61. pādişālık ḥōd müsellemdür aña
dèyimez kimse aña çün u çırā
- 4a** 62. birine vāfir libās u nān vèrür
biri ‘üryān [u] açlıķdan cān vèrür
63. gèydürür birine sincāb u samūr
biri küllhānda yatur ‘üryān u ḥōr
64. birinüñ kemḥā vü naḥdur pisteri
birinüñ de ḳar u buz üsti yèri
65. birine altunı biñ himyān vèrür
birisi nān ḥasretiyle cān vèrür
66. ‘ālemi Ḳādir bu dem yoğ eyleye
cānı yoķdur kimsenüñ kim söyleye
67. gökyüzinde murġa ol māhı vèrür
ḳullarına devlet-i şāhı vèrür
68. anasuz oġlanı ol peydā èder
mehd içinde tıflı ol güyā èder
69. niçe yıllık mürdeye ol cān vèrür
derd-i bī-dermāna ol dermān vèrür
70. şun ‘-ıla ḥāki selāṭin eyler ol
necm ile recm-[i] şeyāṭin eyler ol
71. ḳuru yèrde bitüren oldur giyāh
hem bu eflāki ḳılan oldur nigāh
72. hīç milkinde anuñ enbāzı yoķ
pādişādur hem-dem ü hem-rāzı yoķ

der na‘at-ı resūlu‘llah şalli‘lahu ‘aleyhi ve sellem güyed

73. Seyyidü'l-kevneyn ü Hıtmü'l-Mürselîn
sonra geldi oldu Fahrü'l-Evvelîn
- 4b** 74. oldur ol kim nüh felek mi‘râcıdur
enbiyānuñ server ü ser-tâcıdur
75. na‘t-ı zâtı rahmeten li‘l-‘âlemîn
mescid oldu aña hep rûy-ı zemîn
76. bizden aña her nefes yüz biñ selâm
âl u Aşhâbına tâ yevme'l-ķıyâm
77. oldur ol kim yârı Bū Bekr ü ‘Ömer
parmağıyla eyledi şakķ-ı kamer
78. Bū Bekr anuñla yâr-ı ğâr idi
höd ‘Ömer leşker-keş-i ebrâr idi
79. şāhibi olmışdı ‘Osmān u ‘Alî
ol sebebden her biri oldu velî
80. Hızret-i ‘Osmān kân-ı hilm-idi
şāh-ı merdān bāb-ı şehir-i ‘ilm-idi
81. ol Resūl-ı Hâķ ki hayrū'n-nās-ıdı
‘amm-ı pākî Hāmza vü ‘Abbās-ıdı
82. şol imāmlar ki eylediler ictihād
yeri cennet cümlesinüñ rûhı şād
83. Bū Hanīfedür birisi bā-şafā
şem‘-i şer‘-i Muşafā vü Müctebā
84. fazl-ı Hâķ olsun qarîn[-ı] cān-ı ü
şād olsun rûh-ı şākirdān-ı ü
85. şāhibi Bū Yūsuf kân-ı zekā
birisi dañı Muħammed pür-şafā
86. Şāfi‘î Mālik yanında mu‘teber
dīnümüz bunlarla buldı zīb ü fer
- 5a** 87. cānı cennetde bularuñ ola şād
beyt-i dīne bunlar olmışdur ‘imād

88. cümlesinden rāzı olsun ol Mu‘ın
raḥmetu’llāhi ‘aleyhim ecma‘ın

der münacāt güyed

89. pādişāhā cürmümüzden geç bizüm
kārumuz ‘iṣyān işimiz keç bizüm

90. eylik ét sen bize biz bed étmişüz
cürmi bī-pāyān u bī-ḥad étmişüz

91. nice yıldur fışk u ‘iṣyān eyledüm
āḥir aḥdum anı efġān eyledüm

92. rüz u şeb ‘iṣyān içinde qalmışam
cürm ile noḡşān içinde qalmışam

93. hem-dem-i aşḥāb-ı ‘iṣyān olmuşam
hem celīs-i nefis-i şeyṭān olmuşam

94. bir dem olmadı ki kılmayam günāh
kanda qaldı ṭā‘at étmek éy İlāh

95. geldi yüzi qara bāb-ı Ḥazrete
raḥm kıl ġarḡ eyle āb-ı raḥmete

96. raḥm umup dergāha ursam n’ola rū
sen degül misin diyen “lā-taḡne ṭū”

97. çünki luṭfuḡ bahri bī-pāyāndur
raḥmetünġden göz yuman şeyṭāndur

98. nefis-i şeyṭān urdı yā Rab rāhumı
raḥmetünġ eyle şefā‘at-ḡāhumı

5b 99. āb-ı luṭfuḡla günehden eyle pāk
olmadın yā Rab maḡāmum zīr-i ḡāk

100. cān şol dem ki bedenden dūr ola
dilerem ḡabrüm içi pūr-nūr ola

101. ‘āḡil oldur ḡāline şākir ola
nefsini zabṭ étmege ḡādir ola

der rast-kārī güyed

102. kim ki hışmın yuda  y t ze c v n
guşşadan ol dem h l ş ola hem n
103. ebleh n oldur beg yet bed-teri
kim yeler nefesine uyup serseri
104. dağı bundan Şonra o b - ağl u r 
şoye zann eyler ki  afv eyler H d 
105. gerçi kim derv şlik g c d r  atı
ehl-i d ny  değli yokdur zahmeti
106. nefsi ş mın her ki darbı r m  der
kendiyi mağb l u n k -n m  der
107. kıl riy zet birle nefsün p yim l
t  ki senden d r ola c rm [ ] veb l
108. halk-ı  alemde Şu kim d nd rdi yüz
buldı r hat yakasın ağa ne s z
109.  y dir g  ser-be-ser uyđudayuz
uyanuk ol kim cih ndan yumdı g z
110. kim ki  ozrin dileye eyle kab l
l yık-[ı] rahmet durur merd-i ham l

- 6a** 111. d st olmaz Hağka halk- z r olan
terk  der bu haşleti d n-d r olan
112. d nyede her kim ki dil- z r ola
görmeyüp r hat yüzini z r ola
113. key şağın göğlini yığma kimsenün
yığmasunlar g đl nđi t  kim senün
114. ger dilersen kim olasın mu  teber
kimseyi  aybıyla ağma  y piser
115.  unki eylik  demezsın  tme bed
döstum bed-k ra olmaz y r Ağad

der g ybet g yed

116. gel berü  l g ybetinden kes dil n
alma boynuğa g n hın bu  l n

117. Şu kiŐinüŐ kim dili ġaybetdedür
ol dil ucından başı miŐnetdedür
118. HaŐ rızāsın eyler-iseŐ ger šaleb
açma fermān-ı Hüdādan ġayra leb
119. ger dilerseŐ luŐf-ı Hayyī lā-yemüt
ur dehānuŐ üstine mühr-i süküt
120. ēy piser pend ü naŐġhat eyle ġuŐ
rāŐat isterseŐ dehānuŐ açma püş
121. her ki söze başlayup iksār ēde
sīnesi iÇre dilin bīmār ēde
122. ehl-i ‘aŐluŐ kārı ġāmüŐ olmadur
kār-ı cāhil sözde pür-cüş olmadur
- 6b** 123. ‘āŐil olan kiŐb ü ġaybet eylemez
zemme ebleh gibi raġbet eylemez
124. zıkr-i HaŐdan ġayrıya açma dehān
HaŐ kelāmın söyle söylerseŐ hemān
125. ol kim izhār-ı ‘ibādet eyledi
kendini öġdi cehālet eyledi
126. tende dil çok söylemekden zārdur
söylemez çok ol ki ‘aşlı vardur
127. ol kim izhār[-ı] feŐāŐat eyledi
kendisin šatdı feŐāŐat eyledi
128. gel dilüŐ aġzuŐda ġabs ēt ēy piser
kes ümīzün ēlden ol ġayrū'l-beŐer
129. kim ki kendi ‘aybına nāŐir ola
kendinüŐ iŐlāŐına ġādir ola
130. merd-iseŐ ġıl kendi ‘aybuŐa nāŐar
saşa ēl ‘aybından ēy ġāfil ne zarr

der ‘amel-i šāliŐ ġüyed

131. her kim ola ehl-i īmān ēy cüvān
ŐaŐınur dōrt nesneden ol bī-gümān

132. evvelā gönlün ḥasedden eyle pāk
kendiñi mü'min bil ayruḡ yēme bāk
- M3a** 133. pāk eyle kizb ü ḡaybetden zebān
ērmeye īmānuḡa tā kim ziyān⁸
134. hem ‘amel kılduḡda eyle bī-riyā
ēre cān gözine tā nūr u ziyā
- 7a** 135. ḡarnuḡa ḡoymaya bilürseḡ ḡarām
ehl-i īmānsın muḡaḡḡaḡ ve's-selām
136. aḡa cūr’et za’if īmāndan gelür
terki anuḡ ehl-i ‘irfāndan gelür
137. her kimüḡ a‘mālī cānā pāk ola
yēri anuḡ zirve-yi eflāk ola
138. çün riyādan olmaya a‘māl pāk
şöyle bī-ḡaşıl ḡala başına ḡāk
139. her ki ḡılmaya ‘amel iḡlāş-ıla
hem-dem olmaya o merd-i ḡaş-ıla
140. her kimüḡ kāri ki gerçēk Ḥaḡladur
dāyimā işi anuḡ revnaḡladur
- der şıfat-ı pādişāhān gūyed**
141. çār ḡaşlet ēy bürāzer bil ‘ayān
pādişāh olanlara eyler ziyān
142. ḡalk içinde şāh kim ḡandān ola
heybetine lā-cerem noḡşān ola
143. pādişāha şoḡbet-i merd-i faḡīr
nā-sezādur pādişāha ḡuş-gīr
144. ‘avratıyla şeh ki çok ḡalvet kıla
kendini bī-ḡürmet ü ‘izzet kıla
- M3b** 145. kimde kim ferr-i cihān-dārī ola
şan‘atı anuḡ ki⁹ āzārī ola

⁸ M nüshası buradan itibaren devam ediyor.

⁹ ki: kim T, M

146. pādişāh oldur ki ‘adl ü dād ède
‘ālemi ābād u halkı şād ède

7b 147. zülme āhenk èder-[i]se pādişāh
fāyide kılmaz aña hıyıl ü sipāh

148. şeh ki ola ‘ākıl ü ferruḥ-likā
ola milkinde aña ‘ömr ü beḳā

149. luṭf u iḥsān-ıla besle ‘askeri
oynasun tā yoluña cān u seri

der büzürgī güyed

150. ululuğa çār nesnedür delīl
eydeyim gūş eyle èy merd-i aşıl

151. ‘ilme raḡbet eylemekdür bī-ḥisāb
halka hem hulḳ-ıla vèrmekdür cevāb

152. her kim anda var durur ‘aḳl-ı temīz
‘ākıl ü dānāyı ol tutar ‘azīz

153. èy bürāzer var-ısa ‘aḳluḡ tamām
nèrm ü şīrīn söyle bu halka kelām

154. her kim ola turş-rüy u telḡ-güy
döndürür andan bu ‘ālem halkı rüy

155. düşmeninden her kim ètmezse ḡazer
görisedür düşmeninden ol zarar

156. dōstlarla dāyimā mesrūr ol
līki düşmenden ḡazer kıl dūr ol

M4a 157. yol yaraḡın ḡazır eyle èy piser
geç fenādan bāḳi isterseḡ eger

158. ḳurb-ı düşmen nekbet ü miḡnet durur
bu ‘d-ı düşmen devlet ü rāḡat durur

8a 159. dōstlarla ol hemīşe hem-nişīn
sa‘y kıl görmeyesin düşmen yüzün

der ḡaṭar güyed

160. var durur dört nesnede¹⁰ gyet htar
udretn ytdke andan kl hzer
161. rağbet-i dny-y-ıla zen Őbeti
urb-ı sultn-ıla bedler ülfeti
162. urb-ı sultn teŐ-i szndur
Ülfet-i bed-hd bel-y cndur
163. mr-ı efidr bu dünye zehr-dr
naĖŐına aldanma anuş zinhr
164. hb u zb görinür halk tamm
lki olmaz kimseye ol yr u rm
165. işbu mruŐ zehri key ktil durur
aşa aldanmaz o kim 'kil durur
166. tfl-vr aldanma sürü u zerdine
düşmeysin t bel v derdine
167. bir müzeyyen zen durur zl-ı cihn
bulduĖunuŐ yüzine güler hemn
168. her kime çift olsa işbu pre-zen
 güne kmaz büker an hemen

M4b 169. muğbil ol kim olduğı dem çift  tk
arĖasn dönüp hemn vre tlk

170. her kime çift olsa yüzine güler
etini ymege amm diş biler

8b **der nk-bağt gyed**

171. nk-bağta r nesnedür dell
cn u dilden diŐle y merd-i aŐl

172. aşlı pk olanlar olur nk-bağt
b-aşl olmaz sez-y tc u tağt

173. nk-bağt olandadur fikr-i Őavb
Şol ki bed-rydur çeker ta'b¹¹ 'azb

¹⁰ nesnede: nesneden M

¹¹ ta'b: ta'ab T

174. Hakk 'azābından şu kim eymîn durur
mü'min olmaz kâfir-i bî-dîn durur
175. işbu beş günlük 'öm[ü]r-çün ey cüvân
ne belâdur bunca kayd-ı hânümân
176. terk-i lezzet-i cihân et ey cüvân
dest-gîrûn ola tâ şâhib-dilân
177. vërme fânî 'âleme zinhâr dil
nefse uyan âdem olmaz şöyle bil
178. çün gidersin çekme mâl-içün ta'ab
şoñuñā yā seng kalmış yā zeheb
179. cân bedenden şol zamân kim dūr ola
kâse-yi ser içi mâr u mūr ola
180. mâr u mūr içün mi beslersin teni
hây gâfil âdem oğlanı seni

M5a   **der 'âfiyet gūyed**

181. 'âfiyet istersen ey yâr-ı 'azîz
ara anı çâr çîz içinde tîz

- 9a**   182. biri eyminlik biri ni'met durur
biri âzādî biri şihhat durur
183. ger bulursañ ni'met ü emn ü amân
saña yêter 'âfiyetden bu hemân
184. şol kişi kim fâriğ u şihhatdedür
dünyede ol rāhat u devletdedür
185. al ayağ altına nefsün başını
ur anuñ başına gayret taşını
186. nefis ü şeytāna uyan yoldan çıkar
'ākıbet dūzah olur aña mağarr
187. nefsi hōr eyle ki baş kaldurmaya
elden imānuñ yêle aldurmaya
188. nefis bir segdür bulınca fırsatı
yüzüne bakmaz olur olur katı

189. nefsi toyurma hemīşe ac¹² tut
saña uysun d̄er-iseñ muht̄ac tut
190.  y b r zer çok yemekden kıl hazer
 ar-p  hayv n deg lsey sen eger
191. Çok yemek  alemde hayv n işidür
az yemek  y d st ins n işidür
192. s yiner çok yemegile şem  -i c n
az yemegile uyanur şem   rev n

M5b 193. şol kişi kim az yer   az uyur
H kka  r p ol cih ndan dest yur

der haşar-ı d ny  g yed

- 9b** 194. h b-ı ğafletden gözün a   y piser
d st- ne diŋle benden bir haber
195. bağlama d ny ya gönlün zinh r
devlet anuŋ kim cih ndan göz yumar¹³
196. almasun gönlün bu d ny -yı den 
bir bel ya uğradur  hir seni
197. z hir n gel z net  tme  y faķ r
ger dilersey b t nuŋ olsun m n r
198. gel hev -yı şuret-i z b yı ko
hem lib s-ı atlas u d b yı ko
199. jende-puş ol b ki v  p yende ol
geç hev dan gel H d ya bende ol
200. gel nemed gey eyn ne  y ne-v r
t  ki r şen ola şun  -ı Girdig r
201. eyn ne gey h rka-yı peşm neyi
k neden p k eyle kalb   s neyi
202. hülle-yi cennet gerekse  y c v n
gel bu f hir c melerden geç hem n

¹² ac: a  T

¹³devlet anuŋ:  arif oldur M

203. ger dilerseñ ‘izz ü cāh-ı āhîret
‘ucb u kibr ü hıkdı o ıl meskenet

204. ‘arîf ol ‘ey şāh o ārāyiři
bu cihānda rāhat u āsāyiři

M6a 205. geyme ra ‘nāsın libāsuñ ‘ey ağı
merd-iseñ yaşdanmağıl bāliř dağı

206. şūfiyāne şūf gey yāhūd palās
Ha rızāsı budur ‘ey mabūl-ı nās

10a 207. merd-i rāha būriyā minder yēter
hāk olur çün ‘āıbet bālīn-i ser

208. var-ısa ‘aqluñ eger ‘ey merd-i dīn
merd-i dervīř ol ya dervīře arīn

209. hem-niřīn ol her zamān dervīř-ile
hem-dem olma bir nefes bed kişile

210. gōzleyüp dervīř ‘aybın ‘etme zem
anlara fāyide ammā saa kem

211. cennet isterseñ eger Ramāndan
dōst ol dervīřlerle cāndan

212. cāme-yi dervīř del olur mūdām
fāni cisme ol da çokdur ‘ey hümām

213. omayınca pā yērine merd ser
varımaz dergāh-ı Haa çok yeler

214. rāhatı terk eyle ‘ey nāzūk piser
nefs-i ulmāniye uyma ıl hazer

215. merd-i reh ‘aynına gelmez aşr u bāğ
gitmez anuñ yūreginden derd ü dāğ

216. ıtalum eflāke çekdüñ ařr u āk
n’oldı andan kim yēr altıdur yata

217. ıtalum Rūstemce varmıř¹⁴ sende zūr
girisersin gūra çün Behrām-ı Gūr

¹⁴ varmış: var-ımiş T

- M6b** 218. āhiretden gāfil olma ey piser
varma bātil yola zinhār el-ḥazer
219. dünyevī derd ü belāya şābir ol
vaḳt-i ni‘metde Ḥüdāya şākir ol
- 10b** 220. şükr-ile ni‘met hemīşe çoğ olur
kim ki şükr étmez kesilür yoğ olur

der şıfat-ı bed-baḫtī güyed¹⁵

221. çār çiz āşār-ı bed-baḫtī durur
cāhilī vü kāhilī saḫtī durur
222. bī-kesī vü nā-kesī işbu çihār
cümle bed-baḫtuḡ delīlidür è yār
223. ol ki düşmişdür ‘ibāret kaydına
bī-gümān düşdi ḥasāret kaydına
224. kim ḳodı kendi hevāsı üzre pā
nefsi pā-māl eyleyüp buldı şafā
225. pīşesi anuḡ ki ḫ‘āb u ḫōr ola
dūzaḡ içre yana zār u ḫōr ola
226. alma dünyādan murād u ārzū
tut Cenāb-ı Ḥazret-i Mevlāya rü
227. terk-i kām ét ḫūbdur nā-kāmlıḳ¹⁶
nīk-ḫū ol ḡam degül bed-nāmlıḳ
228. urmasun dērsenḡ yolunḡ nefsi-i pelīd
emr¹⁷ ü nehyi Ḥaḳḳı gözle ey vaḫīd
229. ger dilerseḡ kim olasın ser-bülend
üstüne rāḫat ḳapusın eyle bend
- M7a** 230. kim ki rāḫat ḳapusın yapıdı tamām
açdı üstine der-i dārü’s-selām

¹⁵bed-baḫtī: baḫtī M

¹⁶nā-kāmlıḳ: nāmlıḳ M

¹⁷emr: emir T

231. kim ki terk-i kāmuranī eyledi
‘ārif-āne zindegānī eyledi
- 11a** 232. her kimün maḳşūdı ğayru’l-lāhdur
Ḥālīkuñ mebgūzıdur gümrāhdur
233. merd-iseñ ger terk-i ‘izz ü cāh kıł
kendünji şāyeste-yi der-gāh kıł
234. ḥōr eyler kendini cāh isteyen
terk eder dünyāyı Allāh isteyen
235. yere urur ḥalkı ḥubb-ı ‘izz ü cāh
ten-perest olma ki yār ola İlāh
236. tut ḥilāf-ı nefsi¹⁸ eyle pāyimāl
tā olasın merd-i rāh u ehl-i ḥāl
237. göñlüñi çün Ḥaḳḳ-ıla rām edesin
nefsünji maḳhūr u nā-kām edesin
238. her kimün kim şıdḳı Ber-şānı‘ ola
dünyede bir loḳmaya kānı‘ ola
239. şavm-ıla ‘ömrün geçür ey nīk-zāt
māl ḳaydından bulasın tā necāt
240. nefsi üç nesne kıłur ancak helāk
tut ḳulaḡuñ eydeyim ey merd-i pāk
241. tīġ-ı ḥāmūşī vü tenhāyī vü cū‘
nefsi mühlīkdür bulara kıł şürü‘
242. her ki bu üç nesneden ġāfil durur
nefsinün maġlūbıdur bātıl durur
- M7b** 243. tutmayanlar üns zıkrı’l-lāh-ıla
hem-dem olur dīve ḳalır āh-ıla
244. nefis tā‘atde ḳatı kāhil durur
cerb ü şīrīn loḳmaya māyil durur
- 11b** 245. ‘āḳıbet dünyā-perestün sīm ü zer
uġradur bir derde vü ‘ömrin keser

¹⁸ḥilāf-ı nefsi: ḥilāf nefsi M

246. her kim eyler āhîret için ‘amel
hergiz érmez kārına anuñ h̄alel
247. āhîret kaydındadur perhîz-kār
māyil olmaz mālā illā h̄ākisār
248. ğāfil olma düşmenün şeytāndur
kaşdı anuñ dīn ile īmāndur
249. gel hevā-yı nefsi қо dünyāyı da
āhîretde ger dilerseñ fāyide

der zikr-i Hāk güyed

250. zikr-i Hākka ey piser meşğül ol
der-gehinde bende-yi maqbül ol
251. erişür rızq-ı muqadder ér ü geç
faķruñı eller öñinde açma h̄iç
252. ol ki yarın yine saña can vèrür
yeme ğam ol saña āhîr nān vèrür
253. mür-veş yèter h̄ubüb u dāne çek
fāķa bārın merd-iseñ merd-āne çek
254. her ne vèrse ger qalīl ü ger keşīr
rāzıdur Allāhdan merd-i faķīr
- M8a** 255. étme h̄alk öñinde h̄am qaddün çü tāk
böyledür çün ‘ādet-i ehl-i nifāk
256. merd-i reh ol ‘ār étme h̄alkdan
‘ārif ol kaçma palās u delqdan
- 12a** 257. her kimün kim kaşdı nī-kū-nāmdur
h̄aş şanma anı merd-i ‘āmdur
258. nīk-nāmı n’eylesün dervīşler
açlar ‘üryānlar dil-rīşler
259. el çekerseñ terk édüp ger zīneti
erişüp Hākka bulursın cenneti
260. ger hevādan döndürseñ dil yüzün
rāh-ı Hākka érdün açduñ cān gözün

261. hırş-ıla her kim ki dünyā-dārdur
bī-gümān andan Hūdā bīzārdur
262. deve kuşu gibidür nefsi-i ‘anīd
ne uçar ne yük götürür ol pelīd
263. nefsi-i bed ol kuş gibi yükden kaçar
berg ü bārın bāğ-ı ‘ömrinden şaçar
264. bāl açup uç dersenē éydür üstürem
yük götür dersenē döner dēr t̄ayirem
265. rengi dil-keşdür giyāh-ı zehr-vār
tu‘mı acı b̄uyı nā-h̄ōş bī-vaqār
266. vaqt-i t̄ā‘at nefsi-i zālīm süst olur
ma‘şiyet h̄ininde ammā cüst olur
267. nefsi kayd u bende çek v̄erme amān
her ne dilerse h̄ilāfın t̄ut hemān
- M8b** 268. nefse dermān ac u şusuz olmadur
nefs üzre merdlik uz olmadur
269. ur yüki çek yola anı şütür-vār
tā ki rāzī ola senden Girdigār
- 12b** 270. cān-ıla t̄ā‘at yükin çek Hāzrete
sür aradan nefsi-i seg çıkısın öte
271. t̄ā‘at-i Hāqdan o kim gerden çeker
na‘let ü nefrīni her yerden çeker
272. çün kabül étdüñ emānet bārını
başa ilet anı yād ét yarını
273. kanı ol r̄uz-ı ezelde cünbişüñ
çün belā d̄édüñ çıkar başa işüñ
274. h̄in-i t̄ā‘atde o kim keslāndur
h̄āşılı anuñ hemān hezlāndur
275. vaqt-i t̄ā‘at t̄iz-rev çün bād ol
kār-ı ‘ālemden kamu āzād ol
276. menzilüñ çün d̄ürdur bārıñ girān
kārübāndan qalma merd-iseñ hemān

277. rāh pür-ḥavf ḥarāmī der-kemīn
cānı kırtarmağa sa'y eyle hemīn
278. her kimūñ kim yüki yolda çok durur
çekdügi ğamdur ḥuzūrı yok durur
279. lāşe cisme yeyni yüklet bāruñı
yolda āsān bulasın tā kārūñı
280. ihtirāz eyle bu yolda ḥ'ābdan
raḥmet umarsañ eger Tevvābdan

M9a 281. kime bākī kıaldı bu dünyā-yı dūn
anuñ için kendūñ eylersin zebūn

der ḥōd-perestī gūyed

- 13a** 282. zīnet étme başuñı destār-ıla
bir göñül yap māl ü yā güftār-ıla
283. kılmayınca terk 'izz ü māl ü cāh
çıkamazsın başa mānend-i külāh
284. kendüzin zeyn eylemek erlik degül
ten-perestī kārı serverlik degül
285. cisme taḳvā gibi olmaz hīç libās
vāz gel zīnetden ey maḳbül-ı nās
286. her kimūñ kim kārı ārāyişdedür
dünyede ni'metde āsāyişdedür
287. nā-murād olur ol āḥir ey ḥabīb
bulmaz ol şādī vü 'işretten naşīb
288. kendin ögmek 'ādet-i şeytāndur
kendin ögmez ol ki 'ārif¹⁹ cāndur
289. dēdi Ādemden 'Azāzil bih-terem
oldı mel'ūn²⁰ anuñ için lā-cerem
290. Ādem olmışdur tevāzu' birle ḥāk
nār ser-keşlikden oldı derd-nāk

¹⁹'ārif: 'ārif-i T, M

²⁰mel'ūn: mel'lūn T

291. buldı ‘izzet Ādem istigfār-ıla
oldı şeytān h̄ōr istikbār-ıla
292. dāne düşmekle biter h̄ōş-hāl olur
h̄ōşa kim baş kaldura pā-māl olur

M9b   **der eblehī gūyed**

293. dört nesnedür nişānı eblehūn
eydeyim anı ki olsun āgehūn

13b   294. kendi ‘aybın görmeyüp ol bed-gümān
ğayrılar ‘aybını gözler her zamān

295. her kimūn kim h̄ūyı bed-hūlık durur
lā-cerem kārı siyeh-rūlık durur

296. buhl tohmın gönline ebleh eker
bu ‘acebdür kim yine eylik umar

297. halk hulkından anuñ kim zārdur
Haq katında şanma qadri vardur

298. h̄ūy-ı bed tende belā-yı cāndur
merd-i bed-hū aḥbeş-i insāndur

299. görimez cennet yüzün merd-i baḥl
peşşe gibi olısar pā-māli bil

300. merd-i bed-hū şanma kim insāndur
şūret-i insānda bir şeytāndur

301. merd-i bed-hū göremez rāḥat yüzün
halka rüsvāy eyler ancak kendüzün

302. buhl düzah ateşinden şu ‘bedür
vërme yer gönülde aña taşra sür

303. varma pāyine baḥlūn ey cūvān
demesün tā saña ebleh ‘ākilān

der tedbīr belā gūyed

- M10a**   304. ger belādan bulmaḥ isterseñ ḥalāş
çek elūn bu ikiden ey merd-i ḥāş

305. nefis ü dünyādan ırağ ol yūri var
ermesün dēirseñ belā ēy nīk-kār
- 14a** 306. nefis-i meyyāl ile dünyā zīneti
oda şaldı nice kavm ü milleti
307. ger olursañ hırş u aza mübtelā
her yañadan üstüne uşer belā
308. şunlaruñ kim ellerinde nağdi yok
kimseden ol deñli yokdur havfi çok
309. nefis ile dünyāyı terk ēt ēy piser
gelmesün tā göñlüne havf u haşar
310. niceler bu nefis elinden zār u zār
düşüben cāh-ı belāya kaldı h̄ār
311. nefis ucından nice nefis nā-murād
düşdi dāma eyledi şayyādı şād
312. kuvvet-i ten için bulursañ nān eger
ni‘met ü mālına dehrün egme ser
313. ihtirāz eyle dil-āzār olmadan
istemezseñ ger dil-āzār olmadan
314. key şakın göñlini yıkma kimsenün
yıkmasunlar göñlüñi tā kim senün
315. yārlik umma belāda kimseden
bī-vefādur halk ēy vech-i hasen
316. Hağka yüz tut ğayrdan ümīzi kes
kim odur düşmişlere feryād-res
- M10b** 317. ger dilerseñ rāhat u genc ü ğinā
gir kanā‘at küncine vü gey ‘abā
318. kimi incidünse var ‘özrin dile
yarın anda varma haşmuñla bile
- 14b** **der şıfat-ı ‘ağl güyed**
319. kimde kim h̄oş ‘ağl u dāniş vardur
çār çizīden kamu bī-zārdur

320. merd-i nā-ehle işin ısmarlamaz
nā-sezāya eylik étmez étse az
321. olmağıl bed-kār ‘aqluñ var-ısa
hıffet étme saña ‘aqluñ yār-ısa
322. her kim ola ehl-i hilm ü pāk-dil
pādişāhdur bendesidür anuñ el
323. ecrini bezl édenüñ nān u nemek
sen de bilürsin ne lāzım ben demek
324. varken kudret elünde ey cüvān
koma halka luñf u ihsānı hemān
325. kim ki va‘z üzre olmaz üstüvār
nice kılsun ğayrılar anuñla kār
326. her kim olur kendi sözinden melül
ğayrılar anı nice kılsun kabül
327. her ne kim halk içre ola nā-pesend
uğramaz yanına anuñ hüş-mend
328. uyma göñlüñ arzūsına şakın
kaç hañarlu yere hem varma yakın
- M11a** 329. bī-gümān üç nesnededür²¹ çün halāş
éydeyim bir bir eşit ey merd-i hāş
330. biri anuñ havfdur ez-Zü’l-celāl
istemekdür birisi kut-ı helāl
- 15a** 331. biri toğrı yola olmağdur revān
‘ākile yeter bu üç nesne hemān
- der tevāzu‘ gūyed**
332. gel tevāzu‘ pīşe kıl ey nev-cüvān
dōst olsun dēr-iseñ halk-ı cihān
333. ehl-i dünyānuñ öñünde egme ser
dīnüñ elden gitmesün dersenğ eger

²¹ nesnededür: nesnede M

334. her kimün dünyāya hırşı vardur
bī-gümān andan Hūdā bīzārdur
335. māl için medh étme dünyā-dārı ko
cīfeye meyl étme gel murdārı ko
336. mürde-dildür aġniyā-yı rūzigār
zinde iseñ mürdelerle olma yār
337. sīm ü zer destünġde bī-ħad var tut
māl için göñlüñi yéter tar tut
338. ey piser dāyim Hūdāyı yād kıl
Hağ rızāsın gözle ‘adl ü dād kıl
339. zinde tut zıkr ile şubh u şāmuñı
zıkr-i Hağğ-ıla geçür eyyāmuñı
340. bil ki zıkr-i Hağ ġıdā-yı rūħdur
merhem-i cān u dil mecrūħdur
- M11b** 341. zıkr-i Hağ olduġda mūnis cānuña
bağamazsın kaşruña eyvānuña
342. ġāfil olma bir nefes Raħmāndan
iħtirāz ét her zamān şeytāndan
- 15b** 343. iki ‘ālemde dilersen ġb-ı rū
zıkr-i Hağğı dōstum bisyār-ġū
344. zıkre lāzım evvelā iħlāşdur
zıkr²² iħlāş-ıla ġāyet ġāşdur
345. zıkr üç nev‘ üzredür ey pāk-dīn
eydeyim ġūş eyle bir bir her birin
346. ‘āmlar²³ zıkrı durur zıkr-i lisān
zıkr-i ġāşān dilde olur bī-gümān
347. zıkr-i bī-ta‘ zīm key bid‘at durur
zıkre lāzım dōstum ġürmet durur
348. zıkr-i ġāşe’l-ħāş zıkr-i sırr durur

²² zıkr: zıkir T, zıkir M

²³ ‘āmlar: ‘āmlar T

işbu zikri bilmeyen hāsir durur

349. var durur her ‘uzv için maḥşūş zikr
yedi ‘uzvı şöyle baṭṭāl étme fikr

350. dest zikri yarlıkdur zākire
ara zākir gözle gezme yok yere

351. ḥavf-ı Hāḫdan ağlamakdur göze zikr
bakma Hāḫdan ğayra ey erbāb-ı fikr

352. ger kulaḫ zikrin şorarsañ ey cüvān
istimā‘-ı kavlı-i Qur’āndur hemān

353. zikr-i dildür Hāḫka şevk u iştiyāk
ehl-i diller kavlidür bi’l-ittifāk

M12a 354. ol ki cehlinden işi işyāndur
zikr²⁴ zevkın bilmez ol nādāndur

355. zikr-i dildür daḫı Qur’ān oḫımaḫ
raĝbet ü hürmetle her ān oḫımaḫ

16a 356. ni‘metine şükr kııl Hāḫkuñ müdām
şükr-ile efvün olur ni‘met tamām

357. ḥamd-ı²⁵ bī-ḫad eyle Hāḫka ey cüvān
ger dilerseñ nār-ı hırmāndan amān

358. zikr-i Hāḫdan ğayra depretme lisān
zikrdür pākān işi zīrā her ān

359. her kişiyeye ḥūbdur bu çār çiz
cān u dilden diñle anı ey ‘aziz

360. biri budur kim olasın dād-ger
hem daḫı ehl-i hüner şāḫib-başar

361. hem taḫarrüb ḫāşıl eyle şabr-ile
ḫalkı ḫōş tut düşme kemlikle dile

der ḫulḫ-ı bed güyed

²⁴ zikr: zikir T, zikir M

²⁵ ḥamd-ı bī-ḫad: ḥamdü bī-ḫad T, ḥamd bī-ḫad M

362. eyi yavuz halk içinde çār çīz
var durur diñle diyeyim ey ‘azīz

363. birisi kibr ü biri anuñ ḥased
ikisi biri birinden zişt ü bed

364. biri hışmın yudmayan biri baḥīl
el-ḥazer bunlardan ey merd-i aşıl

365. ğıll u ğışdan zer gibi gel pāk ol
ḥāk olmazdan öñürdi ḥāk ol

M12b 366. hırşdan geç gel kana‘at pīşe kıl
‘ākıbet ölseñ gerek endīşe kıl

367. dōstlarla ol hemīşe hem-nişin
sa‘y kıl dūřmenlerün görme yüzün

16b 368. eski dūřmen dōst olmaz ādeme
key ḥaṭādur eylik ētmek hem keme

der müdbirī gūyed

369. dōrt nesnedür niřānı müdbirün
eydeyim benden yaña tut ḥaṭıruñ

370. cāhil ü nādāna vērür sīm ü zer
meşveret ētseydi nādānla²⁶ ēder

371. dōstlar pendini hem ētmez ḳabūl
iřte bu üslūba olur bū‘l-fuzūl

372. dünyeden her kim ki almaz ‘ibreti
var durur andan cihānuñ nefreti

373. meşveret her kim ki eblehle ēder
anı řeyṭān azdurur gümrāh ēder

374. cāhile her kim ki māl ü zer vērür
ejdehāya şanki bāl ü per vērür

375. girse ebleh destine māl ü tuḥaf
yā gömer yere veyā eyler telef

²⁶ nādānla: nādān-ıla T, nādānla M

376. dōstlar pendin işitmez eblehān
pend vērseñ döndürür yüzün hemān

377. baq zamāne hāline ēy nev-cūvān
ebleh olma ‘ibret al andan her ān

M13a 378. var-ısa ger āgehūñ Cebbārdan
müdbir olma key şağın idbārdan

der büzürgi ve i‘tibār güyed

17a 379. çār nesnedür büzürg²⁷ ü mu‘teber
şüretā kūçek velī büzürg hañar

380. biri derd ü biri düşmen biri nār
hōr görme bunları ēy kāmukār

381. ‘ilmdür biri ki hōş zīnet vērür
muqtedā-yı nās eder ‘izzet vērür

382. şu‘leye gelse kaçan bir zerre nār
ser-be-ser dünyāyı odlara yaqar

383. ‘ilmi şağın az görüben²⁸ tutma hōr
şoḥbetinden ehl-i ‘ilmüñ olma dūr

384. az iken kıl derdüñe dermānuñı
derd elinden tā alasin cānuñı

385. ēy kılanlar cüz’i derd için ‘ilāc
gāfil olma kim bozulmağ var mizāc

386. kıl muḥālif-ṭab‘ kavlinden hazer
düşmesün dērseñ belā vü derde ser

387. söyünür āb-ıla āteş az iken
hōr görme dōstum azı iñen

388. āteş ü düşmen ki bula fırsatı
göresin bir demde bozar şoḥbeti

der lecūci güyed

²⁷ büzürg: büzürg T, M

²⁸ görüben: görüp T, M

- M13b** 389. ādemīde dōrt nesne vardur
şāhibi anuñ elinden zārdur
390. hōş geçin halk-ıla zinhār étme lecc
bu şıfat mezmūmdur gel vāz geç
- 17b** 391. kibrden kopar bu düşmenlik kamu
kibr şeytān işidür ey nīk-hū
392. kim ki kāhil olsa ol nādān olur
merd-i çābük kāmīl-i insān olur
393. pīşe-yi lecc kimde kim peydā olur
halk içinde hōr u hem rüsvā²⁹ olur
394. hışmuñı yudmayup eylerseñ revān
çok nedāmet yersin āhīr bī-gümān
395. her ki kibr ile uzadur gerdini
üşürür başına vāfir düşmeni
396. kesb ü kārında o kim kāhil durur
gāv ü hardan biñ beter bātıl durur
397. kim ki dünyā-dōst u ten-perver durur
aña ādem dēme gāv ü har durur
398. dōrt nesnenüñ beķāsı azdur
anlar için çok sebāt olmazdur
399. cevr-i sultān u ‘itāb-ı dōstān
biri dañı dōstum mihr-i zenān
400. bī-beķādur bunlar ey nāzük piser
yēl gibi yēler yopurur tez geçer
401. gerçi olur zen bir iki dem mihrübān
cüz’i eksük görse uzadur lisān
- M14a** 402. şāh kim kıla ri ‘āyāya sitem
hālī olmaya başından derd ü gam
403. ger ererse dōstdan hışm u ‘itāb
tez geçer vērme cevāb-ı nā-şavāb

²⁹ rüsvā: rüsvāy M

- 18a** 404. olma nā-cins ile yār u hem-nefes
ger ‘alākañ var-ısa ānīde kes
405. şöhet-i nādān belā-yı cāndur
kurb-ı nā-cins āteş-i sūzāndur
406. tuş olursa Emre nā-cinse gözün
kaç ırağdan bir yaña döndür yüzün

der dāniş kemāl güyed

407. çār eşyā çārdan olur tamām
diñle vü hātırda tut ey merd-i nām
408. ‘ağldan kopar bulur³⁰ dāniş kemāl
‘āleme ‘ilminden erişür cemāl
409. ‘ağl vērür ‘ilme ferr ü mā’ide
bī-‘amel niyyet ne kıılır fā’ide
410. dīn eger perhīz ile kāmīl ola
ni‘metün üzre şükür³¹ şāmil ola
411. kime kim ‘ālemde muhkem dīn gerek
zūhd ü tāt pīşe vü āyīn gerek
412. ni‘met için şükr eden bulur kemāl
ğāfil olana ederler gūşimāl
413. loğmaya şunsañ elün şun fikr-ile
şükr kııl kim ni‘met artar şükr-ile

- M14b** 414. ‘ilm bī-‘ağla hemān bir kāldür
‘ilm murğ u ‘ağl aña bāldür

415. ‘ilm ile her kim ki ‘āmil olmadı
kaldı nāqış merd-i kāmīl olmadı

- 18b** 416. bī-‘amel ‘ālim nedür bil ey piser
bir seçerdür kim yonulmuş bī-semer

der tedbīr reften güyed

³⁰ bulur: bulu M

³¹ şükür: şükr T, M

417. çār nesne var ki olduḡda revān
gelmege imkān yoḡ gitdi hemān
418. her kaçan uça sa ağızdan murḡ-ı rāz
gitdi ayruḡ yanuḡa ol uḡramaz
419. ya gibi ardınca olma pīç pīç
atılan oḡ döndüḡin gördüḡ mi hīç
420. zāyi‘ olan ‘ömr daḡı böyledür
gitdi gelmek yoḡdur ayruḡ şöyledür
421. gülmesin dersenḡ eger kim³² ḡāş u ‘ām
bī-te’emmül söyleme hergiz kelām
422. demeyince sırrı ḡöd mümkin demek
yā ne lāzım bu³³ dēyüp ḡuşsa yemek
423. ḡoş ḡanīmet bil bu ‘ömri her nefes
şol ḡüzeşte³⁴ ‘ömrden³⁵ ümīzi³⁶ kes
424. kimse kendinden kaçā redd edemez
ḡār u ḡas ḡūfān yolın sedd edemez
425. ‘ākıl isenḡ gel kaçāya vēr rızā
fāriḡ ol endīşeden çekme belā

M15a 426. her kim ister kim bula emn ü amān
açmasun aḡzını mühr ursın hemān

427. naḡd-i ‘ömri elde muḡkem ḡut ‘azīz
kim o gitse yine gelmez ēy³⁷ ‘azīz

19a 428. şakla ‘ömri ḡūb ḡut ēy ser-firāz
ḡaḡdan ol büyük ‘aḡādur görme az

der ḡāmūşī ḡūyed

³² eger kim: eger T, ger kim M

³³ bu: bir T, bu M

³⁴ ḡüzeşte: ḡüdeşte M

³⁵ ‘ömrüden: ‘ömrden T, ‘ömürden M

³⁶ ümīzi: ümmīdi M

³⁷ ēy: M’de yok.

429. her ki hāmūş olmaḡ étđi pīşesin
oldı eymin ḡodı ḡam endīşesin
430. ger selāmet ister-iseñ epsem ol
eylik³⁸ istersenñ saḡī vü hōş-dem ol
431. merd³⁹ luḡf u cūd-ıla server olur
ni‘met⁴⁰ artar şükr-ile berter olur
432. kim saḡāya sa‘y éder server olur
ni‘meti şükr ile kāmil-ter olur
433. kim ki hōş tutdı saḡīler şan‘atın
geydi egnine selāmet ḡil‘atın
434. ger dilersenñ bulasın emn ü amān
ḡoma elden eylūgi ḡalka hemān
435. kimde kim ‘ādet ola cūd u kerem
ola ol maḡbūb-ı ‘ālem lā-cerem
436. kim ki ḡalka eylik⁴¹ eyler éy cüvān
eylūgi ol kendine eyler hemān
437. éy bürāzer bende-yi Ma‘būd ol
sa‘y ḡıl şāḡib-‘atā vü cūd ol

- M15b** 438. yaḡmasun dērsenñ seni nār-ı saḡar
ḡaç baḡīle yār olma ḡıl ḡazer

der dāniş ḡüyed

- 19b** 439. çār nesne ḡāşıl olur çārdan
böyle mervīdür ulü‘l-ebşārdan
440. her kim andan şādır ola çār kār
şonra nādım ola ol bī-iḡtiyār
441. merd-i sā‘il ḡalk içinde ḡōr olur
ḡalkı taḡfif eyleyen menfūr olur

³⁸ eylik: eylük M

³⁹ merd: merd-i M

⁴⁰ ni‘met: ni‘meti M

⁴¹ eylik: eylük M

442. kim ki iş şoñına kılmaz nazar
lâ-cerem şoñra peşimānlık çeker
443. ihtiyāt etmek gerek her kârdan
sâlim olmak isteyen efkârdan
444. kim öneşdi lecc edüp sultân-ıla
yağdı kendin âteş-i sūzân-ıla
445. ol ki bed-hūlıkladur kârı anuñ
mübtezeldür yoğ durur yârı anuñ
446. öneşüp sultāna her kim karşı kor
yâ çıkar serden yâ olur zâr u hōr
447. şāha yağı olup olma rū-siyāh
şāhlardur dünyede zıll-ı İlāh
448. başuñı kaldurma kibr ü ‘ucb-ıla
düşmeysin hōr olup tã kim dile

der şikest âdemī güyed

M16a 449. çâr çizīden êrer merde şikest
eydeyim bir bir eşit ey Hâk-perest

450. düşmen bisyār vām bī-şümār
cevr-i bī-ğadd u ‘ayāl-i nān-ğār

20a 451. vāy ol miskīne ġark-ı⁴² vām ola
dāyimā pür-ğuşşa vü⁴³ nā-kām ola

452. her kimüñ ki düşmeni bisyârdur
rāhatı yoğ dünyeden bī-zârdur

453. her ki ‘âlem içre pür-eşğâldür
rāhatı yoğ mużtarib aḥvâldür

der haṭāhāy-ı âdemī güyed

454. çoğ haṭā ammā ki dördi ey piser
key haṭâdur diñle imdi ser-be-ser

⁴² ġark-ı: ġark M

⁴³ vü: T’de yok.

455. biri budur diñle ey hüsrev-likā
umma ‘avratdan şaķın hergiz vefā
456. bir daħı bed-hūdan eyle ihtirāz
olmak istersen eger kim ser-firāz
457. şoħbet etme key şaķın şıbyān-ıla
dökme yüzün şuyını ‘işıyān-ıla
458. dört nesne daħı var Hāķdan ‘aṯā
tut anı göñlüñde muħkem dāyimā
459. hūkm-i Qur’ān çār nesne üzredür
eydeyim gūşuñda tut mānenz-i dūr⁴⁴
460. farz-ı Hāķķı yèrine evvel getür
vālideynün rāzı kıl yükin götür
- M16b** 461. nefis ü şeytān-ıla dāyim kıl cihād
ber-murād et halkı sen de bul murād
der tīre⁴⁵ şuden ‘ömr güyed
- 20b** 462. arturur dört nesne ‘ömr-i⁴⁶ ādemi
zā’il eyler cān u dilden hem ğamı
463. biri anuñ hūb āvāz ey piser
biri bir şāħib-cemāl-i ‘işve-ger
464. biri eymin olmadur bā-māl ü cān
cān-fezādur⁴⁷ bunlar ey rūħ-ı revān
465. her kimün kārı murādı üzredür
hālī hōşdur göñli şādī üzredür
466. ‘ömrin eksildür kişinün penç çiz
hātıruñda şaķla anı ey ‘aziz
467. pīrlikde birisi faķr u niyāz
biri yalnızlık⁴⁸ biri renc-i dirāz

⁴⁴mānenz-i :mānenend-i dūr M

⁴⁵bunu tartış.

⁴⁶‘ömr-i: ‘ömr T

⁴⁷cān-fezā: cān-firādur T

⁴⁸yalñuzlık: yaluñuzlık T, yalnızlık M

468. kim ki mürde⁴⁹ üstine eyler nazār
irgürür ‘ömrine noqşān ēy piser
469. düşmeninden her zamān havf u haţar
ādemüj ‘ömrine irgürür zarar
470. düşmeninden ol ki qorqu üzredür
ne güler oynar ne uyhu üzredür
471. qorqma a ‘dādan bir ol Yezdān-ıla
kurtulasın tā ki baş u cān-ıla

der naşāyih güyed

- M17a** 472. penc haşletden irāğ ol ēy piser
merd-i maqbül olmaq istersenē eger
473. söyleme halka şaқın hergiz yalan
kim yalandur revnaқı yüzden alan
- 21a** 474. ulularla öneşenler ēy cüvān
yere urur kendi kendin bī-gümān
475. halk içinde bī-hayā vü bī-edeb
yüzi şuyın yere dökse ne ‘aceb
476. yeynecek olma hazer kıl ēy cüvān
‘ırzuᅇa ērişmesin dērsenē ziyān
477. qarşulaşma ulularla şabr kıl
ētmesünler tā senüj’çün qāl ü kīl
478. kıl musahᅇar halkı nīk-ü hūy-ıla
dirlik istersenē ger āb-ı rū-y-ıla
479. ihtirāz eyle sebük-bār olmadan
halk içinde alçaқ u hūr olmadan
480. kaç hilāf u ol hıyānetden irāğ
var andan şonra her dağ üsti bāğ
481. ētmesün dērsenē seni hīç kimse zem
kimse haққında şaқın söyleme kem

⁴⁹mürde: merde T

482. ger dilerseñ olmamağ endüh-gīn
kaç hasedden olma hergiz ‘ayb-bīn
483. kıl saḥā kādirseñ ey merd-i ġanī
eylik⁵⁰ ile yād ètdür sen seni
484. kıl taḥammül gel belā vü miḥnete
èrmek isterseñ ‘atā vü raḥmete
- M17b** 485. kim ki ḥāl-i ḥalkā eyler merḥamet
bulur ol Ḥağdan ‘atā vü mağfīret
486. yüz şuyı artar bu beş⁵¹ eşyā-y-ıla
gel buña sa‘y eyle yıl u ay-ıla
- 21b** 487. her ki kendi kārına ḥāzır ola
merd-i kār u kārına kādır ola
488. arturur yüz şuyını şāḥā saḥā
ḥūbdur cūd u saḥāvet serverā
489. āb-ı rü iḥsān-ıla efzūn olur
merd-i nākes buḥl-ıla mel‘ūn olur
490. kimde kim ḥalkā teraḥḥum vardur
cümleñüñ mağbūli ber-ḥürdārdur
491. ol taḥammül ehli vü şāḥib-vefā
tā gözünñ göñlünñ bula ḥazz u şafā
492. rāzı düşmeden dilerseñ ger nihān
dōstdan da key şağın ètme ‘ayān
493. eylik⁵² èyle çıksın isterseñ aduñ
alma anı kim elünle ḳomaduñ
494. yırtma şağın perdesini kimsenün
yırtmasunlar perdeñi tā kim senün
495. yırtma kimse perdesin ey şīr-i ner
yırtmasunlar perdeñi dèrseñ eger

---

⁵⁰ eylik: eylük M

⁵¹ beş: beş T

⁵² eylik: iylük M

496. nefse uyup zişt ü bed-kār olmağıl
olur olmaz yere kendün şalmağıl

497. halka iñen de dilün kıılma dirāz
çek elün şakla dilün ol ser-firāz

M18a 498. şunların kim kadri yoğdur ey cüvān
zinde şayma mürde bil anı hemān

499. kimde kim yoğdur kanā‘atden nişān
anı toyurmaz şehā māl-ı cihān

22a 500. şol ki kani‘ bir gedādur ey cüvān
çöpçe gelmez ‘aynına māl-ı cihān

501. ger ‘adū üstine bulursañ zafer
geç günāhından anuñ ey şir-i ner

502. ol tevāzu‘ ehli vü şāhib-edeb
nīk-hūlar şöhetin eyle taleb

503. ol taħammül ehli yıqma hātırı
bulasın tā kim maķām-ı şābiri

504. ‘ālimi tiryāk bil gel⁵³ ey piser
zehr bil nādānı andan kııl hāzer

505. çoğı ol tiryākdan buldı necāt
niceler ol zehrden etdi vefāt

506. kaç zehrden bulmağ istersenñ necāt
koma tiryākı ki andadur hayāt

507. şabr u ‘ilm ü hilm nūr-ı dil durur
kīn ü hırş u buğz hōd kātıl durur

508. faħri cümle işlerün nān vèrmedür
nān vèrmek ma‘nāda cān vèrmedür⁵⁴

509. şüret-i nādānda merd-i kāmıl ol
geç bu benlikden sözümlè ‘āmil ol

⁵³ gel: gil M

⁵⁴ vèrmedür: vermeddür T, vèrmededür M

510. i'tibār-ı halka Emre ne i'tibār⁵⁵
sen gibi anlar da bir avuç gubār

M18b 511. her birisi bir belāya mübtelā
Hāzret-i Hāğdan umarlar hep devā

512. her ne değli 'ālim olsaņ ēy piser
tutma nādāndan özün şāhib-hüner

22b **der şıfat-ı ebleh güyed**

513. merd-i nādāna iki 'ālī nişān
şoĥbet-i şıbyān u rağbet bā-zenān

514. her kim ola zişt-hū vü bed-fi'āl
dirliği it dirliği ēy hōş-ĥişāl

515. her ki bed-hūdur egerçi zindedür
zinde şayma sen anı kim mürdedür

516. her ki söyler cürm ü 'aybuņ yüzüne
yār-ı şādık bil sen anı özüne

517. her kim ola saņa şāhā rāh-ber
vēr anuņ yolında sen de cān u ser

518. aņla qādrin 'āķil ü dānālaruņ⁵⁶
ol 'adīmü'l-miśl ü bī-hem-tālaruņ⁵⁷

519. sa'y kıl arturmağa ĥulķ u ĥayā
olmaķ istersenē ĥabīb ü müctebā

520. ger ĥalāş olmaķ dilersenē bārdan
şaklama ĥālün ĥabīb ü yārdan

521. vērme rāzuņ tutma zenle ülfeti
alma üstüne belā vü nekbeti

522. iş kim anı işlemek şer'ī degil⁵⁸
ķo o fi'li kaç hemān üzül kesil

⁵⁵ vezin bozuk

⁵⁶ dānālaruņ: dānā gerek M

⁵⁷ hem-tālaruņ: hem-tā gerek M

⁵⁸ degil: degül M

M19a 523. anı kim saña Hüdā kıldı harām
şakın andan kim olasın nīk-nām

524. rızķ bābın saña açduķda Hüdā
ķoma sen de şüktrin anuñ dāyimā

23a 525. nīk-nām olmaķ dilersenē ēy aķı
tāze-rū ol hem cūvān-merd ü saķı

526. mevtden kaçup kıatı ĥavf ētme hīç
ķurtuluş yok ērer āķir ēr ü gēç

527. kaçup andan bulmadı kimse necāt
zıll-ı zā'il gibidür 'ōmr ü ĥayāt

der pākī sīne gūyed

528. ĝıll u ĝışdan eyle ķalbūñ pāk-ter
ķīn tūtma bu iki ĥaşlet yeter

529. gel tayanma ķudret ü girdāruña
tut yüzüñi rahmet-i Cebbāruña

530. cümleñüñ maĥbūb[1]dur⁵⁹ ĥulķ-ı ni-kū
ķoma ĥulķı elden ēy pākīze-rū

531. ĝöñli alçağ ol gel ēy ĥayrū'l-ĥalef
kim budur ārāyiş-i ehl-i şeref

532. şol kişi kim şehveti bendindedür
şūretā āzāde ammā bendedür

533. nākesi devletde görürsenē eger
aç ölürsenē varup aña egme ser

534. varma nākes ķapusına egme ser
ĝördüĝüñ vaktin daķı şorma ĥaber

M19b 535. düzme ebleh ķārını ēy ķār-sāz
iş buyur aña velī kim oğşa az

536. iki kişiden şakın ēy ĥuşyār
tā ki ērgürmeye neķbet rūzigār

⁵⁹maĥbūb[1]dur: maĥbūbdur T, M

- 23b** 537. her ki nādān⁶⁰ dōstdur eyle hāzer
hem ‘adū kim tünd-ḥūdur ēy piser
538. kıl yanından düşmenüñ kendüñ ırağ
tā ère cān u dile ḥazḥ u ferāğ
539. yār-ı nādānı yanunđan dūr tut
göñlüñ andan şonra var mesrūr tut

der dürüşt goften güyed

540. nerm söyle serdlikle söyleme
kendüñi ḥalk içinde mezmüm eyleme
541. vèrmede almada inşāf-ıla ol
işte rüşen rāh u işte rāst yol
542. bir faḳıre rıfḳ-ıla vèrmek ḥaber
cāme geydürmekçedür yā sīm ü zer
543. ḥışmı yutmaḳ pīşe-yi şāhāndur
ḥışm-kārī şan ‘at-ı şeytāndur
544. ḥōş geçinmez her ki ḥalk-ı dehr-ile
geçürür ‘ömrin o zehr ü ḳahr-ıla
545. şol ki bī-şerm ü şaḳī vü şūḥdur
aşlı nā-pāk ü cūdı yoḥdur
546. bulmaḳ istersen ş melāmetden amān
ol hemīşe hem-nişīn şālīḥān

- M20a** 547. èrmesün dèrşen eger nāgeh zarar
yaramazlardan ırağ ol ēy piser
548. kim ki varsa⁶¹ şoḥbet-i āhengere
bulaşur lā-būd ḳarası bir yere

24a **der ḥōrī-āverden güyed**

549. heşt ḥaşlet ḥōr eyler ādemi
eydeyim bir bir eşit ēy ādemī

⁶⁰ nādān: nādān-ı M

⁶¹ varsa: var-ısa M

550. birisi oldur ki mǎnend-i mekes
olmağıl oqunmadın mihmǎn-ı kes

551. kim ki vara şol oqunmayan yere
h̄or olup yūzi şuyın ura yere

552. olma nǎdǎn esle sōzüm söyleme
el evinde kethüzǎlık eyleme

553. iki kişi söyleşürken kıılma iş
sözlerin yǎ diñle yǎ andan siviş

554. çökmeyen diz ehl-i ‘irfǎn öñine
erse haclet n’ola her ān öñine

555. söz ki gördüñ kimse tutmaz aña gūş
açma zinhār ağzuñı olğıl hamūş

556. isteme düşmenden ey cǎn h̄acetüñ
‘arz-ı h̄acet düşmene ne h̄acetüñ

557. alçağ aşıldan taleb etme murād
h̄orlıqdur esle söz kıılma ‘inād

558. ‘avrat oğlanıla oyun oynama
geçmesün tā boynuña tavq-ı belā

M20b 559. ‘avrat oğlanıla oyun oynaduñ
kendüñi h̄or eyleyüp çekdüñ aduñ

der fāyide dāšten ādemī gūyed

24b 560. altı a‘lā nesne var ey şehriyār
birisi anuñ ta ‘ām-ı h̄oş-güvār

561. biri bir yār-ı muvāfiq yār-ı cǎn
biri bir maḥdüm-ı nǎzük mihrübān

562. daḥı şol söz kim dürüst ü rāstdur
bī-bahādur dünyede mǎnend-i dür

563. ‘aql-ı⁶² kāmīl iste ‘aqluñ varsa⁶³ ger
‘aql-ı⁶⁴ kāmīl büsbütün dünyā deger

⁶² ‘aql-ı: ‘aql T

⁶³ varsa: var-ısa T, M

⁶⁴ ‘aql-ı: ‘aql T

564. düşmen-i Hâk olana olma yakın
yêrünü nâr-ı cahîm êtme şâkın
565. kimse ‘aybın gözleyüp göstermegil
bî- ‘ayb hîç kimse olmaz şöyle bil
566. hâceti Mevlâdan iste êy piser
ğayrılar destinde yoğdur nef‘ ü žar
567. şâhlar da kendiler mağşûdına
êrmege çok yalvarur Ma‘bûdına
568. niceler cehd êde kâma êrmeye
vây ol mağşûda Mevlâ vèrmeye
569. Hâkka mağşûş ança bu dâd ı dehiş
imdi el çek ğayrıdan Hâkka yapış
570. yâ İlâhî kıl ‘inâyet êtme redd
yüz sûre kapuğa geldük hây meded

M21a 571. umma alçağdan mürüvvet kârını
dahı bed-hûdan riyâset kârını

572. Hâğdan özge bendenüñ yoğ⁶⁵ nâşiri
n’êdelüm Hâğ varken ğayrı yèri

25a 573. kim ki havf êder Hûdâdan her zamân
havf êder andan gümânsız⁶⁶ ins ü cân

574. yatlu sözden ol ki dilin bağladı
yağdı şeytânunüñ yüregin tağladı

575. âdemîlik umma gel kezzâbdan
al naşîhat gel ulü'l-elbâbdan

576. kibr ü kizb ü ğaybet ü hırş u hased
dergeh-i Hâğdan kıllur insânı redd

der nâ-râstî mülük güyed

⁶⁵yoğ: T’de yok.

⁶⁶gümânsız: gümânsuz M

577. evvelā beglerde olmaz dōstlık
yakın olmaḡ sa‘yin ētme çoklık
578. āteş-i sūzāndur ḡurb-ı şahān
rāhat istersenē yakın gelme hemān
579. ne ırāḡ ol üşiyüp⁶⁷ zār olasın
ne yakın gel tuḡuşup nār olasın
580. her ki her kārında gözler ol vasat
‘āḡil-āne debrenür ētmez ḡalaḡ
581. ḡāh olur çok ‘āḡili dest-i ḡazā
cebri ilter ḡurb-ı şāha bī-rızā
582. ḡurb-ı şāha ērişen taḡdīr-ile
āre bulmaz bu‘dına tebdīr-ile
- M21b** 583. anlaruḡ ḡālī⁶⁸ recā vü bīmdür
āresi anuḡ hemān teslīmdür
584. benden al ēy merd-i ḡābil gel sabak
rāzı-yı ḡükm-i ḡazādur ehl-i ḡaḡ
- 25b** 585. her kim eller mālına eyler ḡased
boynına daḡar o “ḡablun⁶⁹ min mesed”⁷⁰
586. şol kim ēy ehl-i başar kezzābdur
ḡīledür kārı anuḡ ḡallābdur
587. kimde kim üç dürlü ‘ādet vardur
anda hem baḡt u sa‘ādet vardur
588. ḡayr ētse ḡayrı bī-minnet eyler
kendini müstevcib-i raḡmet ēder
589. her ḡaçan görse elüḡ ‘aybın ‘ayān
ḡalk içinde aḡa açmaz ol dehān
590. her kimi görseḡ ki yoldan çıkıyor
ḡoḡrı yol ḡöster öḡin al ḡarşu dur

⁶⁷ ne ırāḡ ol-kim ..... ḡar olasın

⁶⁸ ḡālī: ḡālī M

⁶⁹ ḡablun: ḡublun T

⁷⁰ Tebbet suresi 5. ayet.

591. gel yükün kendün götür merdâne-vār
zahmet olma hîç ferde zinhār
592. fāriğü'l-bāl olmağ isterseñ eger
işbu üç eşyāya kıl dāyim nazār
593. evvelā hükm-i kazādan çekme ser
sāniyā tut Hağ rızāsın mu'teber
594. bir de budur kimseye kıлма cefā
tā bulasın iki 'ālemde şafā
595. kimde kim vardur güzel 'aql-ı⁷¹ temīz
Hağğ-içün vērür ne vërse ey 'azīz
- M22a** 596. karışursa êtdüğün hayra riyā
umma kim ol ola mağbūl-ı Hūdā
597. ger 'amel olmaya hālīş hem çü zer
kalp olup olmaz bahāsı ol kadar
- 26a** 598. kudretün yêtdükçe gel ey nām-dār
ārzū-yı nefse uyma zinhār
599. ārzū-yı nefsdan kıl ihtirāz
ser-firāz ol ser-firāz ol ser-firāz
- der kerāmet-hāy-ı Hağ güyed⁷²**
600. Hağ kerāmetinden ey merd-i saħī
dört nesne var anı yād êt dahı
601. evvelā şakla dilün kizb êtmeden
hem şağın halka hıyānet êtmeden
602. hem kerāmet-i Hūdādandur saħā
merd-iseñ şāhib-saħā ol ey fetā
603. fāyide kim hōrlıqla kesb olur
'ırzı ol pā-māl êder andan n'olur
604. halk içinde her ki rāzuñ kıla fāş
kaç yanından hem-dem ü mağrem mebāş

⁷¹ 'aql-ı: 'aql T

⁷² güyed: M'de yok.

605. kim ki men'ède seni hayrâtdan
hem-dem olma kaç o nev'e zâtdan

606. çâr çîzîden şakın ey hüşyâr
tâ seni yakmaya dûzah içre nâr

607. 'ömr için lezzet dilersen dehrden
ol hazer üstinde hışm u qâhrdan

M22b 608. halkı gördün saña uymaz ey cüvân
çâresi sen halka uymağdur hemân

609. çünkü gördün destüğe girmez murâd
anuç için guşsa yèyüp kılma yâd

26b 610. etme devlet pâyesine i'timâd
'âkıbet yıkar anîde tündibâd

der döstî güyed

611. her ki şâhâ halk-ıla yek-dil ola
cümle maşşûdı anuç hâşıl ola

612. kimde kim var pâk-ıtab' hõş-nazar
ol olur 'âlemde hûb u mu'teber

613. her ki bî-mihr olup ola cevrikâr
az ède aña vefâyı rûzigâr

614. ğam güninde şol yer senünle ğam
şâdilik günü aña eylik ehemm

615. her kimünle yâr-ısañ rûz-ı ferağ
yâr-ı ğam-h'âr ol aña yevm-i terağ

616. çün saña devlet vère ol Müste'an
devletün den hayr görsin döstân

617. yâr odur kim buğ deminde yâr ola
nâra düşseñ bile yanup zâr ola

618. ma'rifet hâşıl kıl ey cân-ı pezer⁷³
tâ bulasın kudret-i Hağdan haber

⁷³ pezer: peder M

619. ma'rifet her kim ki hāşıl étmedi
kendini maqşūda vāşıl étmedi
- M23a** 620. her ki 'ārifdür Hüdāyı buldı ol
bu fenā içre beķāyı buldı ol
621. zindedür ey yār merd-i ma'rifet
ehl-i 'irfāndur sezā-yı 'āfiyet
- 27a** 622. kendi nefsün sa'y kııl kim bilesin
pes Hāķı⁷⁴ bilüp şükürler⁷⁵ kıılasın
623. 'ārif oldur ola ol merdüm-şinās
'ārif olmayan degüldür cins-i nās
624. 'ārifün gönlinedür mihr ü vefā
anuñ-içündür olar ehl-i şafā
625. her kime kim ma'rifet vère Hüdā
tuta ol gönlinde Hāķķı dāyimā
626. merd-i 'ārif dünyeye kılmaz nazār
kendi kendine dahı zerre ķadar
627. diñle ey şāhib-kemāl ü menzilet
yoķ bilendür kendin ehl-i ma'rifet
628. dünya vü 'uķbā Hüdādan ğayrı heb
hışm⁷⁶ 'ārifde degül ey hōş-neseb
629. himmet-i 'ārif beķā-yı Hāķ durur
ol beķāda fānī muṭlaķ durur
630. neye beñzer eydeyim işbu cihān
şol düşe beñzer ki görürler è cān
631. çünki ķalkup uyķudan bīdār olur
gördüĝin bulmaz elinde zār olur
632. yine bunuñ gibidür biri ölür
ķabre nesne iletmez vāriş alır

---

⁷⁴ Hāķı: Hāķķı T, M

⁷⁵ şükürler: şükürler T

⁷⁶ hışm: hışım T, M

- M23b** 633. vāriş için yok yere cem´ étme māl
zevkın el sürer çekersin sen vebāl
634. her kimün kim nīk ü hōş girdārı var
rāh-ı ´uqbāda metā´ u yārı var
- 27b** 635. bir güzel maḥbūba beşzer bu cihān
kendi kendin zīnet eyler her zamān
636. kucagında hūb besler ol eri
geçer ammā hīle vü mekr ü revı
637. uykuda buldukda o çiftin hemān
öldürür raḥm étmeyüp vërmez amān
638. ğāfil olma aç gözün ey pür-hüner
bu zen-i mekkāreden eyle ḥazer
639. s̄ābit ol künc-i ver´ada ey piser
ger dilersen kim olasin mu´teber
640. dīn evin ābād eder zīrā vera´
dīn evin étmez ḥarāb illā ṭama´
641. ger vera´ ´ilminden aldunsa sabak
kalmasun bir nesne sende ğayr-ı Hāḳ
642. beş vera´dan ḥavf-ı Hāḳ peydā olur
bī-vera´ olan kişi rüsvā olur
643. kim vera´ ehli yüce re’y-iledür
cünbiş ü ārāmı Mevlā-y-iledür
- der ṭaleb dōstī**
644. şol ki Hāḳdan dōstlık eyler ṭama´
nesne érmez aḡa Hāḳdan bī-vera´
- M24a** 645. aşl-ı taḳvā terk-i şübhāt u ḥarām
ger libās u ger şarāb u ger ṭa´ām
646. zāyid olanuḡ olursa da ḥelāl
olur ehl-i zühd yanında vebāl
- 28a** 647. çün vera´la yār ola ´ilm ü ´amel

hüsn-i ihlâşuñ da⁷⁷ olsun bî-ḥalel

648. nāgehān eylerseñ ey bende günāh
tevbe eyle kim qabül êde İlāh

649. tevbe kıl gördüñ güneñ buldı vücūd
eylerem tevbe dêmek kılmaz sūd

650. kāhil olmaqlık inābetde ḥaṭā
‘ömre hem aldanma yoq anda beḳā

der ḥidmet gūyed

651. ḳudretüñ yetdükçe sa‘y êt ḥidmete
tā murāduñca êresin ‘izzete

652. şol kişi kim ḥidmet-i merdān êde
ḥidmetin āḥir anuñ devrān êde

653. dāmenin her kim ki bağlar ḥidmete
êrişür elbetde āḥir ‘izzete

654. her ki şālîḥler için ḥizmet kıla
Ḥaḳ aña ‘izzet êdüp ḥürmet kıla

655. ḥidmet ehlinüñ yeri ey kāmiyāb
cennet ola bî-ḥisāb u bî-‘iḳāb

656. ehl-i ḥidmet ola ihvāna şefi‘
hem maḳāmı anlaruñ ola refi‘

M24b 657. ne ḳadar ‘āşī olursa ḥādīmān
kemdür anlardan şu mümsik⁷⁸ ‘ābidān

658. vère her bir ḥādime ol Müste‘ān
müzd ü ecr şāyimān ü ḳāyimān

28b 659. ḥizmet için her ki bağlanur kemer
mağfîret bāğında⁷⁹ ol bulur semer

660. ey bürāzer ‘izzet êt mihmānuña
cāy-ı rāḥat ister-iseñ⁸⁰ cānuña

⁷⁷ da: ra T

⁷⁸ mümsik: mümsik-i T

⁷⁹ bāğında: bāğından T

⁸⁰ ister-iseñ: isterseñ M

661. h̄ōn yēdür mihmānı şalma acıla
üstüne tā bāb-ı rah̄met açıla
662. her ki konuk göricek ola melül
dür ola andan H̄üzā vü hem Resül
663. şol kişi kim hizmet-i mihmān eder
kendini şāyeste-yi gufrān eder
664. kim ki mihmāna güle yüzle bakar
yarın andan dür olur nār-ı saşar
665. ol tekellüfden ırağ ey mīz-bān
ērmesün mihmāndan saşa ziyān
666. h̄ālūne göre yēdür içür aña
ne ol aç gitsün ne güç gelsün saşa
667. bir ‘aşādur kim konuk şaldı Kerīm
key şaşkın andan kaçup olma le’im
668. ekşi yüzle halka mihmān olmağıl
dağı mihmān ērse pinhān olmağıl
669. h̄āneşe ērdükde mihmān h̄āş u ‘ām
çek öñine az u çok neyse ta‘ām
- M25a** 670. her ki mihmānına ikrām eyledi
kendisin ‘ālemdē h̄ōş-nām eyledi
671. her ne varsa⁸¹ az u çokdan ey piser
merd-i derviş öñine çek māhazar
- 29a** 672. açlar karnın toyur tā kim H̄üdā
cennet içre ni‘metiyle toylaya
673. her ki ‘üryāna geyüre cāmeyi
şuna H̄ağ destine rah̄met-nāmeyi
674. her ki bir ‘üryāna bir kaftān vēre
aña cennet h̄üllesin Rah̄mān⁸² vēre

⁸¹ varsa: var-ısa T, M

⁸² Rah̄mān: Rah̄man T

675. gözle halkuñ acını muhtâcını
ister-iseñ ger sa'âdet tâcını

676. her kime kim ola devlet bahtiyâr
hayra sa'y eyler nihân u âşikâr

677. ey piser nân-ı bahîle şunma el
renc olur ol âdem içre vâz gel

678. nân-ı mümsikden olur renc ü 'anâ
nite kim nân-ı şahîden pür-ziyâ

679. varma da'vet étmedükleri yere
câyiz andan kadrüñe noqşân ère

680. eylik ümîzin hasîs-i dündan
umma ey gâfil hazer kııl ondan

681. her ne denli hayr kılsañ étme 'add
her ne kim görsen eyi gör görme bed

der beyân ahmaq güyed

M25b 682. üç 'alâmetle bilürler ahmaqı
biri ol kim yâd étmez ol Hâkı⁸³

29b 683. söze âgâz eylese iksâr eder
âdemi uşandurur bî-zâr eder⁸⁴

684. hem olur kâhil 'ibâdet étmede
lik cüst olur kabâhat étmede

685. olmağıl nâdân u ahmaq ey piser
Hâliki yâd eyle her şâm ü seher

686. Hâkı şol kim zıkrden gâfil ola
râh-ı Hâkda ahmaq u bâtıl ola

687. emr-i Mevlâdan çevürme gerdeni
borcuñı eyle edâ olma⁸⁵ denî

688. merd-iseñ merdâne depren ey piser
bâtıl u nâ-merde hergiz egme ser

⁸³ Hâkı: Hâkı T, M

⁸⁴ beyit diğér sayfada da yazılmıştır.

⁸⁵ olma: ola M

689. her kimi görseñdi çok gör görme az
ğayba müşkildür ‘ilm ey ser-firāz
690. kes kazā-yı āsumānīden sözi
‘aql érmez aña andan yum gözi
691. şunma el māl-ı yetīme ey ‘azīz
olasın āzāde rüz-ı rüsta-ħīz
692. şunma destün dāmen-i nā-maħreme
düşmeysin tā belā-yı mu ‘azzama
693. bildürürseñ rāzuñı ger maħreme
fāş olur elbette āħir ‘āleme
694. kendi rāzuñ kādır olursañ eger
kendüñe dahı dēme eyle ħazer
- M26a** 695. merd-i āzād olmak isterseñ eger
kes tama‘dan göñlüñ ey cān-ı pezer
- 30a** **der beyān-ı fāsıķı güyed⁸⁶**
696. var durur⁸⁷ fāsıķda üç dürlü ħişāl
meyl éder fışķ u fesāda eyler al
697. incidür⁸⁸ ħalk-ı cihānı muttaşıl
ħayr kılmaz kimseye ol bed-aşıl
698. hem şaķīde üç ‘alāmet var durur⁸⁹
hem ħarāma meyl ü rağbet var durur⁹⁰
699. bī-ťahāret yürür ü⁹¹ bī-vaķt uyur
‘ālimi görse kaçır mānend-i ġür
700. gel ‘azāb-ı kabrden endīşe kııl
kııl źahāret eylūgi hem-pīşe kııl

⁸⁶ der beyān-ı nişān-ı fāsıķ mīgüyed T

⁸⁷ var durur: vardır T

⁸⁸ incidür: incidir T

⁸⁹ var durur: vardır T

⁹⁰ var durur: vardır T

⁹¹ T’de yok.

701. hem-niṣṭīn olsun saḡa ehl-i ‘ulūm
yaḡmasun dērsenḡ seni nār-ı semūm
702. ḡi medḡ ētme zinhār ēy cūvān
hem ṣaḡın hergiz dēme kimdür fūlān
703. ḡāh olur ol ḡōr gördüḡüḡ fūlān
merd-i Ḥaḡdur ‘aynına gelmez cihān
704. ger dilersenḡ maḡfired kenz ētme zer
kudretüḡ yētdükçe muḡtācına vēr

der beyān baḡl güyed

705. üç ‘alāmetle bilünür hem baḡl
eydeyim ḡüş eyle bir bir ēy ḡalīl
- M26b** 706. her ḡaçan sā’il göre tersān olur
ditreyüp māl üstine lerzān olur
- 30b** 707. her ḡaçan ērse aḡa bir āṣinā
ḡaçuban eyler irāḡdan merḡabā
708. kimseye ḡōnından ērmez fāyide
cem’ ēder ammā ki māl-ı zāyide
709. ziṣṭ-rūdan dileme zinhār kām
ḡande-rūdan gör murāduḡ ēy hūmām
710. saḡt-dil-çün üç ‘alāmet bulmıṣam
saḡt-dil ḡālīn melāmet bulmıṣam
711. ḡaçmıṣam anlar yanından lā-cerem
ērmesün dēyü dile derd ü elem
712. dāyimā eyler za‘īfe ol sitem
ḡāni’ olmaz az u çōḡa lā-cerem
713. saḡt-dil pend ü naṣīḡat eslemez
pend-i ḡūbı bed-ṡabī‘at eslemez
714. kimde kim yok ḡōṣ edeb⁹² ü ḡüsn ḡayā
‘arż-ı ḡācēt eyleyü varma aḡa

⁹² edeb: T’de yok.

715. ehl-i dünyā mürdedür ma' nīde heb
ḥayr ummaḵ mürdeden zinde 'aceb

716. mü'min-i muhtācı görseñ her kaçan
ḥācetin eyle revā ey Bū'l-Ḥasen

717. ey faḳīr[-i] nā-tüvān u nā-murād
şāhlardan dile dilerseñ murād

718. olma ḥurrem düşmen eylerse vefāt
bāḳi kalmaz kimseye zīrā ḥayāt

M27a 719. çünki gördüñ düşmen etmiş rihleti
ḥāzır ol sen de hemān ḳo ḡafleti

31a 720. göz yumup açınca ey⁹³ Emre⁹⁴ ecel
erişüp alur ḳalır tül-ı emel

der şıfat-ı⁹⁵ ḳanā'at güyed

721. ol ḳanā'at ehli dāyim⁹⁶ ey püser
gerçi olmaz faḳr gibi telḥ-ter

722. her seḥer tevbe vü istiḡfār ḳıl
fırşatı fevt eyleme tekrār ḳıl

723. ḳılma yoldaşuñ ḥaḳḳında ḡaybeti
ḡayr-ı şeytāna hem etme lā'neti

724. her günün başında tāze tevbe ḳıl
ḳoma istiḡfārı dilden muttaşıl

725. kimde kim yokdur şahā ḥavf-ı Ḥüdā
aldan⁹⁷ anı ḳorḳudur Ḥaḳ dāyimā⁹⁸

726. dest-gīr ol ḳudretün yètdükçe sen
eresin maḳşūda⁹⁹ tā sağ u esen

⁹³ ey: T'de yok.

⁹⁴ ey: cānuḡı T

⁹⁵ şıfat-ı: sāz-ı M

⁹⁶ dāyim: dā'im T

⁹⁷ aldan: elden T

⁹⁸ dāyim: dā'im T

⁹⁹ maḳşūda: maḳşūd T

727. ‘āriyetdür elde bu esbāb u māl
hīç bilür misin n’olsar erte hāl

728. ‘āriyet āhır vēriser birine
gidisersin sen yérine yérine¹⁰⁰

729. hāşılun dünyādan ancağ bir kefen
māl içün yā bunca hāy u hū neden

730. Hāğ yolına her ne kim étdün sebīl
yarın oldur olacağ zād-ı rahīl¹⁰¹

M27b 731. az u çoğ Hāğdan o kim rāzī ola
hācetine Hāğ anuğ kāzī ola

732. kim ki köpri üzre beyt eyler binā
‘ağlı yoğ dīvānedür éy Bū’l-Vefā¹⁰²

31b 733. dilemek lāyık degil Hāğdan ğinā
mü’mine zīrā ğinā ‘ayn-ı belā

734. fağr u dervīş şifādur mü’mine
māye-yi zevğ u şafādur mü’mine

735. ma‘nide düşmen durur ola dü māl
işbu düşmenden vefā ne ihtimāl

736. innemā emvālüküm ve evlāduküm¹⁰³
āyeti taşdıke yétmez mi hüküm

737. merd-i rāhuğ ‘aynına gelmez cihān
vuşlat-ı Hāğdur anuğ fikri hemān

738. her kimün şıdğ-ı dili şāfī ola
hırğa vü loğma aña kāfī ola

739. ol ki arturmak diler emlāk u māl
zevğın eller sürer ol çeker vebāl

740. bende-yi Hāğ¹⁰⁴ himmetin tutar yüce
dünyeye bağmaz diler ‘arşa uça

¹⁰⁰ T’de bu beyit yok.

¹⁰¹ zād-ı rahīl: anla bil T

¹⁰² bu mısra T’de şu şekildedir: hīç ‘ağlı var mı anuğ éy fenā

¹⁰³ Teğābun Suresi 15. Ayet

¹⁰⁴ bende-yi Hāğ: bende Hāğ T

741. Hâk yolında varuñ oyna merd isen
mağsad-ı aqşâyı gözle ferd-isen

der beyân fazl-ı saḥā mīgūyed¹⁰⁵

742. guşşadan bulmağ dilersen ger ḥalāş
ol cüvān-merd ü saḥī ēy merd-i ḥāş

743. ger dilersen görmeyesin dūzaḥı
gel saḥī ol ēy bürāzer gel saḥī

M28a 744. aḥiyā yüzindedür nūr u ziyā
aḥiyādur hem qarīn-i Muştafā

32a 745. dūzaḥuñ ehl-i keremle kārı yok
mümsiküñ yeri cehennem zārı çok¹⁰⁶

746. ehl-i buḥluñ pīşesi telbīsdür
dūzaḥ içre hem-demi İblīsdür

747. görimez mümsik behiştüñ yüzini
perde-yi imsāk bağılar gözünü

748. ehl-i kibr ü buḥla dūzaḥdur maḥar
raḥm eder misin ço fī-nār-ı saḥar

749. ēy püser kibr ü ḥasedden dūr ol
luḥf u cūd ü ḥilm ile meşhūr ol

750. çār¹⁰⁷ pīşe ḥaşlet[-i] şeytānidür
dūr olur andan o kim raḥmānidür

751. gelmesün kaç yanuḡa ehl-i nifāk
kim nifāk ehline dūzaḥdur yataḥ¹⁰⁸

752. ol tevāzu ‘-pīşe vü şāḥib-saḥā
olasın tā ‘ālem içre müctebā

der beyân-ı nifā[k] der ‘alāmet ü mīgūyed¹⁰⁹

¹⁰⁵ M’de yok.

¹⁰⁶ çok: yok T

¹⁰⁷ çār: çā T

¹⁰⁸ T’de bu beyit, bir beyit sonraki başlıktan sonra gelmektedir.

¹⁰⁹ Bu başlık M nüshasında yoktur.

753. üç ‘alāmet var münāfiķda ‘ayān
saņa anı eydeyim bir bir beyān
754. va‘ desine dāyimā eyler hılāf
söylemez toğrı meger kim kizb ü lāf
755. eylemez hergiz ‘ināyet mü’ mine
dāyimā¹¹⁰ eyler hıyānet mü’ mine
756. hem münāfiķ va‘ deye kılmaz vefā
şüretinde hem anuğ olmaz ziyā
- 32b** 757. kıl münāfiķ yerini zır-i zemīn
M28b hılk elinden kırtulup olsun emīn
758. mekr ile aldan¹¹¹ münāfiķ ādemi
düşürür biri birine ‘ālemi
759. hılkı biri birine düşmen eder
göğlini anuğla şād u şen eder¹¹²
760. ey piser eyle münāfiķdan hāzer
ur münāfiķ başına tığ u teber
761. kim nifāķ ehliyle bir dem yār olur
uğrayup derde nice yıl zār olur
762. hılk uyısun dēr-[i]seğ bi’l-ittifāķ
sür yanuğdan durmasun ehl-i nifāķ
- der beyān ‘alāmet-i taķvā mıđüyed¹¹³**
763. muttaķīde üç ‘alāmet vardur
muttaķī merd-i der-i Ğaffārdur
764. devlet istersen eger ey muttaķī
gelmesün yanuğa sa‘y eyle şaķī
765. ehl-i taķvā söylemez hergiz yalan
toğrı yoldan çıķmaz anlar ey cüvān

¹¹⁰ dāyimā: dā’imā T

¹¹¹ aldan: aldur T

¹¹² göğlini dā’im anuğla şād eder T

¹¹³ Bu başlık M nüshasında yoktur.

766. ehl-i taḳvā çok yemez ḥōn-ı ḥelāl
kim olar yanında çok yemek vebāl

767. muttaḳī olan kişi ēy nīk-nām
şübhelü loḳma yemez nice ḥarām¹¹⁴

768. kimde kim üç dürlü ḥaşlet vardur
ehl-i cennet merdüm-i huşyārdur¹¹⁵

der beyān nişān-ı ehl-i cennet mīgūyed¹¹⁶

33a 769. ḳıl belāya şabr u şükr ēt ni‘mete
düşmeyesin tā belā vü zillete

M29a 770. rüz u şeb her kim ki istiḡfār ēder
Ḥaḳ anı cennetde ber-ḥürdār ēder

771. şol kişide kim ola ḥavf-ı Ḥüdā
Ḥaḳḳa¹¹⁷ istiḡfār ēde ol dāyimā

772. her kimün kim pīşesi ‘işyān ola
ol ḳaçan şāyeste-yi ḡufrān ola

773. ḥālī olma hergiz istiḡfārdan
ḡāfil olma key şaḳın Ḳahhārdan

774. ḥayrı vërmege elünle pīşe ḳıl
ḥayr u iḥsānı şehā dervīşe ḳıl

der beyān ḥayr kerden mīgūyed¹¹⁸

775. kendi elünle vërürsen bir direm
biri bişe gezer ēy şāḥib-kerem

776. ḥalḳa kendün vère¹¹⁹ bir ḥurmā eger
yeg durur vërdürmeden yüz dāne zer

777. her ne kim baḡışlasaḡ étme rucū‘
öldürürse ger seni faḳr-ıla cū‘

¹¹⁴ Bu beyit M’de yok.

¹¹⁵ Bu beyit M’de yok.

¹¹⁶ Bu başlık M nüshasında yoktur.

¹¹⁷ Ḥaḳḳa: Haka T

¹¹⁸ Bu başlık M nüshasında yoktur.

¹¹⁹ vère: vëresin T

778. ol aña beñzer ki yêr ü çıkarur
döner anı yemege yine varur

779. rızķ u mālā şād olma êy püser
kimini ye kimin ihsân eyle vêr

33b 780. şādi-yi dünyā ser-ā-ser gam durur
dügünü ardı anuñ mātem durur

781. Hāķķuñ emridür bize lâ-tefrahû¹²⁰
key haţādur bize gülmek êy ‘amû

782. istemez bizden Hüdā şād olmağı
ğuşşadan ‘ālemde āzād olmağı

M29b 783. sicn-i mü’mindür bu dünyā-yı denī
cāy-ı rāhat mı şanursın sen anı

784. rahmet-i Mevlāya tālibleñ eger
miñnet ü derd ü belā çek êy püser

785. şād olursañ fazl-ı Hāķ-içün revā
līki dünyā için eylesenñ haţā

der beyān feva’id-i hüzn mīgüye¹²¹

786. şādılık istersenñ êy şāhib-fiţan
kaçma ‘ālemde belā vü guşşadan

787. dünyede her kim ki bī-endişedür
erecek başına āhir tışedür

788. sen neden geldüñ vücūda êy püser
fıkr kııl anı da merd-iseñ eger

789. yoğ iken var eyledi Mevlā seni
aña lāyık fāni hıdmet vā seni

790. gel berü gel bende-yi Ma‘būd ol
her zamān şāhib-ğayā vü cūd ol

¹²⁰ Hadid Suresi 23. ayetinde geçen bir ifadedir: Li keylâ te’sev alâ mâ fâtekum ve lâ tefrahû bi mâ âtâkum, vallâhu lâ yuhıbbu kulle muhtâlin fehûr(fehûrin). *Sizin elinizden çıkan şeye üzölmemeniz ve size verilen şeyle sevinmemeniz (övünmemeniz) içindir. Ve Allah, böbürlenen ve çok övünenlerin hiçbirini sevmez.*

¹²¹ Bu başlık M nüshasında yoktur.

791. h̄āb u h̄ordan dūr tūt eyyāmuḡı
zinde kıl zıkr-ile şubḡ u şāmuḡı

34a 792. ēy piser gel az yē vū az uyu
kim budur dūnyāda merd-i Ḥaḡ ḡuyı

793. uyumaḡ ḡurb-ı seḡer hem ḡurb-ı şām
ehl-i Ḥaḡ yanında mekrūh u ḡarām

der şıfat-ı nefs-i bed ḡüyed

794. zabt ēdüp nefsin yeḡenler şāhdur
nefse tābi‘ kimseler ḡümrāhdur

M30a 795. nefse uyma başını kes bī-ser ēt
nefs-ile dāyim¹²² cihād-ı ekber ēt

796. nefse uyan dāyimā¹²³ rüsvā olur
‘āḡıbet dūzaḡ aḡa me’vā olur

797. tūt ḡilāfin nefsini kıl zīr ü zeber
bundan özge¹²⁴ t̄a‘at olmaz ēy püser

798. nefs-i kelbūḡ kes başını ēy şīr-i ner
görmek isterseḡ ruḡ-ı İslāmı ger

799. nefs-i bed olmaz müsilmān degmede
hem-demi¹²⁵ olmaz aḡa īmān degmede

800. ādem olmaz dūnyede ḡōd-bīn olan
dāyimā ḡōd-bīndür ḡam-gīn olan

801. ehl-i ḡikmet pendidür ēy şeyḡ ü şāb
ḡölge ḡüneş ortasında kılma ḡāb

802. kılma herḡiz ēy piser tenhā sefer
var durur tenhā seferde çok ḡaḡar

803. ḡece mir’āta naḡar kılmaḡ ḡaḡā
ḡündüzün āyīneye baḡmaḡ revā

¹²² dāyim: dā’im T

¹²³ dāyimā: dā’imā T

¹²⁴ özge: öz ki M

¹²⁵ hem-dem: hem-demi T, M

804. hāne kim tārīk ü tenhā ola hem
olma anda yalnız başma kadem
- 34b** 805. el¹²⁶ urup kākülünge¹²⁷ tayınma çok
ehl-i 'irfān içre nādān düşme çok¹²⁸
806. deve kaṭır göresin olmuş kaṭār
varma anlar arasına zinhār
807. ger dilersen artura rızkuṅ Hüdā
rūzı u şeb Mevlāya kıl şükr ü senā
- M30b** 808. ger dilersen 'ömrün arta ey cüvān
koma halka eylūgi elden hemān
809. dēr-iseṅ dökülmeye yüzün şuyı
az günāh et koma elden hōş hūyı
810. her kim ol fişk-ıla 'iştān üzredür
'ömr ü rızkı kesr ü noḡşān üzredür
- der beyān vera ' güyed**
811. eksilür kizb ile rızkı ādemün
ey bürāzer¹²⁹ açma yalana femün
812. faqr vērür h'āb bisyār ey püser
çok uyuma imdi zinhār ey püser
813. döşek içinde şu kim 'üryān yata
rızkına noḡşān ere hayrān yata
814. kim tebevül eyleye 'üryān iken
guşşaya erişe ol handān iken
815. ger saçarsaṅ ayağa nān pāresin
bir gün olur göremezsın karasın
816. hem cenābetle yeme hergiz ta'ām
kim bunu ma'kül görmez hās u 'ām

---

¹²⁶ el: elün T

¹²⁷ kākülünge: kākünge M, aṅa geṅ? T

¹²⁸ çok: yok M, T

¹²⁹ bürāzer: bürāder T

817. hem gēce hergiz süpürme hāneji
eksidürsin rızkuñı vü dāneji
- 35a** 818. uluñı çağırma hergiz nām-ile
kıl hiṭāb anlara luṭf u tām-ile
819. hem helāda kılma bir yērünj tırāş
yaramazdur ṭut sözüñ gāfil mebāş
- M31a** 820. bulduğuj çöple¹³⁰ dişuj pāk eyleme
hōr olursın ṭut sözüñ çok söyleme
821. yuma hergiz ellerünj hāk-ile
sa'y kıl yumağa āb-ı pāk-ile
822. ger zarūrī süprüle beyt ü harem
kapu ardında dura süprindi hem
823. āsitān üzre oturma ēy püser
rızkā nokşān ērmesün dērsenj eger
824. cāmeñi üstünde dikme ēy cüvān
'aybdur andan da şakın her zamān
825. yüzünj silme şakın dāmān-ıla
hōr kalduñ gitdi rızkuñ nān-ıla
826. dāmenünjle silme yüzünj ēy püser
ērmesün faqr u belā dērsenj eger
827. çıkma bāzāra çıkarsañ gēç gēç
fā'ide yokdur ziyāndan ğayrı hīç
828. üfürüp dahı söyündürme cırāğ
kokusından kim harāb olur dimāğ
829. şāneñi¹³¹ kimseyle kılma müşterek
şāne maḥşūş olmasıdur hōş-terek
830. āsitān üstine yatup koma ser
miḥnet ü faqr ērmesün dērsenj eger

---

¹³⁰ çöp: çüb M

¹³¹ şāneñi: şāneyi T

- 35b** 831. hem gedālardan şaķın ey muħterem
pāre pāre ekmege¹³² şayma direm
832. faķra bā' isdūr olardan alma nān
tut sōzüm esle beni ey nev-cüvān
- M31b** 833. hūneden dūr et örümcek ađını
arturasın tā ki bal ü yağını
834. ħarcuđı endāzeden etme füzün
tōlmaya tā ğuşşadan bađruđa hūn
835. var-ısa kudret eger olma baħıl
gōzle muħtācı eyā ķadrī-celīl
836. saħtlık erse tārılma şabr kıl
vērme nefse inbisātı cebr kıl
837. incinūrseñ saħtlık vaķtinde ger
olımazsın şābirīnden ey piser
838. şabr kılmazsañ eger vaķt-i belā
şābir ü şākir dēnūr mi hīç sađa
839. merd-i şākir oldur ey mīr ü gedā
yüz çevūrmez nāzil olduķda ķazā
- der bī-şabrī-yi dervīş güyed**¹³³
840. faķr-ıla faħr eylemezseñ ey 'azīz
merd-i Ħaķ dēmez sağa ehl-i temīz
841. faķr faħrī buyurupdur ol Resūl
sen revā mı olasın andan melūl
842. emr-i Ħaķdan her ne kim var kıl ķabūl
ħürmet isterseñ Ħüdādan ol ħamūl
- 36a** 843. ħidmet ile bende 'uķbāya erer
ħürmet ile ķurb-ı Mevlāya erer
844. ħürmetün ħidmetde ārām[-ı] dil et
kendünġi ħidmetle merd-i muķbil et

¹³² ekmege: etmege T

¹³³ der beyān ķavā'id-i şabr kerden mī-güyed T

M32a 845. kimde kim mevcüddur lecc ü hilâf
urmasun ol şabrdan ‘âlemde lâf

846. her belâya şabr kııl ey merd-i kâr
şabr-ıla âsân olur her şa‘b-kâr

der beyân-ı tecrîd ü tefrîd mîgüyed¹³⁴

847. ehl-i tecrîd ol dilersen ger şafâ
ehl-i tecrîde yêter nân u ‘abâ

848. terk-i da‘vâ eylemek tecrîddür
merd-i kâmil t̄alib-i tefrîddür

849. aşl-ı¹³⁵ tecrîd şehveti terk êtmedür
belki cümle lezzeti terk êtmedür¹³⁶

850. şol zamân kim şehvete vêrdüñ t̄alâk
ol dem olduñ ehl-i tefrîd ittifâk

851. kes ümîzün cümle mevcüdâtdan
gel haber-dâr ol şîfât u zâtıdan

852. cümleden geç Hakk’a eyle i‘timâd
olasın tefrîdden¹³⁷ t̄a¹³⁸ müstefâd¹³⁹

853. terk-i dünyâ kııl dilersen âhîret
ço libâsı gey palâs-ı meskenet

854. ger müyesser ola saña bu maķâm
şâhib[-i] tecrîd olasın ve’s-selâm

855. Hakk-ıçün ‘uķbâdan el yursañ eger
añladuñ tefrîdden işte haber

36b 856. gel mücerredlik kabûl êt ferd ol
degme bād öñince uçma gerd ol

¹³⁴ Bu başlık M nüshasında yoktur.

¹³⁵ aşl-ı: ehl-i M

¹³⁶ T’de beyit yan tarafa yazılmıştır.

¹³⁷ tefrîdden: tefrîddür T

¹³⁸ t̄a: nâ M, yâ T

¹³⁹ nâ-mustefâd: yâ müste‘ân T

857 ehl-i kibr ü 'ucb u hōdrāy olmağıl
tālib-i dūnyā vü kālā olmağıl

M32b 858. āteşe yakın yanar enkişt olur
cāmesi yāhūd siyāh vü zişt olur

859. şol ki 'atṭāra olur bir dem qarīb
koğusından ol alur lā-būd naşīb

860. hem-nişīn-i şālihān ol ēy piser
fāsıkuñ yanına varma el-ḥazer

861. kılma zālimden yaña meyl ēy civān
şanmasun zālim seni ḥalk-ı cihān

862. zālime her kim ki bir dem yār ola
ḥāşa Allāh kim o ber-ḥürdār ola

der ḥaqq-ı zālim güyed

863. kaç yanından ehl-i zulmüñ ēy fakīr
saña kim dēr var o yanar nāra gir¹⁴⁰

864. şöḥbet-i zālim hemān āteş durur
'ālemi iḥrāk eder ser-keş¹⁴¹ durur

865. merd-i şālih şöḥbetinden olma dūr
tā ēre¹⁴² cān u dile īmān u nūr

866. gel şalāh ehliyle yār u hem-dem ol
ḥāşlarla hem-celīs ü maḥrem ol

867. rāh-ı şer'ı koma elden ēy civān
bār-gāh-ı Ḥaqqā andan ol revān

868. olma bātıl Ḥaqqı dāyım kıl taleb
ola kim bir gün ērişe luṭf-ı¹⁴³ Rabb

869. rāh-ı şer'ıdür şırāt-ı müstaḳīm
çıqma bundan olma dūzahda muḳīm

¹⁴⁰ T'de beyit yan tarafa yazılmış.

¹⁴¹ ser-keş: ser-kes T

¹⁴² ēre: gire T

¹⁴³ luṭf-ı: luṭf u M

37a 870. adım atma¹⁴⁴ rāh-ı şeytāndan yaña
M33a gel qadem baş rāh-ı Rahmāndan yaña

871. merd-i rāh-ı Hakk-iseñ ey nev-cüvān
 qahr-ı¹⁴⁵ Hakkdan eymin olma her zamān

872. nefis-i bed-hūnuñ hilāfı üzre ol
 bulmasun imānuña İblīs yol

873. nefis-i bed şeytāna¹⁴⁶ olursa qarīn
 tez çıkarur anı başdan ol la‘īn

der kerāmethāy-ı Hakk güyed¹⁴⁷

874. Hakk kerāmātından ey şahib-ḥayā
 dört nesne var aña olmaz bahā

875. biri toğrı söylemekdür her sözi
 biri iḥşān etse hıfz ede özi

876. birisi hıfz-ı emānet etmedür
 cümle kārın bī-ḥıyānet etmedür¹⁴⁸

877. kimde kim mevcūd ola işbu çihār
 bil kim oldur mü‘min-i¹⁴⁹ perhīz-kār

der beyān-ı an ki dōstī rā neşāyed¹⁵⁰

878. dōst kim ola ziyān-kār ey piser
 çek elüñ ol dōstdan eyle ḥazer

879. dōst şanma dōst olmaz bāda ḥür
 tutma şāhum gel bu sözi katı ḥör

880. bir tüvāna kim ede men‘-i zekāt
 ‘ömrüñ oldukça kaç andan bul necāt

881. māl için her kim senünle ola yār
 yār olmaz saña şaқın¹⁵¹ zinhār

¹⁴⁴ atma: adma T

¹⁴⁵ qahr-ı: qahr M

¹⁴⁶ bed-şeytāna: şeytāna M

¹⁴⁷ der beyān-ı kerāmethāy-ı Hakk ‘azz u celle mīgüyed T

¹⁴⁸ T’de bu beyit yan tarafa yazılmış.

¹⁴⁹ mü‘min-i: mü‘min M

¹⁵⁰ Bu başlık M nüshasında yoktur.

- 37b** 882. yār olmaz kimseye fā'ide-ḥōr
M33b dūrdur andan Ḥüdā ol sen de dūr
883. şol kişi kim gördüğ anı yēr ribā
 kanuḡ içmekden éder mi ol ibā
884. kılma anuḡla selām u merḥabā
 olma yaḡın ét¹⁵² ıraḡdan merhabā
885. var ḥālin şora¹⁵³ bīmār üstine
 bize ol sūnnet durur var üstine¹⁵⁴
886. ḡanda bir şusuz görürseḡ āb vēr
 ḡudretüğ yéterse ger cūllāb vēr
887. kıl yetīmüğ göḡlini şāz u feraḡ
 tā ki senden dūr ola hemm ü teraḡ¹⁵⁵
888. ger yetīmüğ birisi giryān ola
 ditreyüp 'arş-ı Ḥüdā lertzān ola
889. bir yetīmi her ki¹⁵⁶ giryān eyleye
 kendini dūzaḡda biryān eyleye¹⁵⁷
890. her ki bir¹⁵⁸ ḡaste yetīmi şāz¹⁵⁹ éde
 cennet içre ḡaşrını ābād éde
891. her ki esrāruḡ senüğ eyler 'ayān
 ḡaç yanından sen anuḡ éy yār-ı cān
892. kıl yigitlik vaḡti pīre ḡizmeti
 pīrlik vaḡti dilerseḡ 'izzeti
893. bir¹⁶⁰ za'īfi göricek kıl merḡamet
 Ḥāzret-i Ḥaḡdan dilerseḡ maḡfīret

¹⁵¹ şaḡın: şaḡın T

¹⁵² ét: hey M

¹⁵³ şora: şor T

¹⁵⁴ kim sūnnetdür ol var üstine: T

¹⁵⁵ teraḡ: feraḡ T

¹⁵⁶ ki: T'de yok.

¹⁵⁷ eyleye: ola T /T'de bu beyit yan tarafa yazılmış.

¹⁵⁸ bir: T'de yok.

¹⁵⁹ şāz: şād T

¹⁶⁰ bir: her M

894. yeme hergiz tokluk üzere ta'âm
olmasun gögsünde sıklet¹⁶¹ ey gulâm

M34a 895. çok yemekden hâşıl olur cümle derd
'âkil olan çok yemez ey nîk-i merd

38a 896. n'eyesün rāhat hasūd-ı şūmda¹⁶²
ol vefāsız kāzib ü mezmūmda¹⁶³

897. kaç münāfıkdan ırağ ol ey piser
ermesün tā kim saña andan zarar

898. kalbi içre ādemüñ kūt-ı helāl
şāfi eyler dīni mānend-i zülāl

899. ol ki dāyim ekl eder māl-ı harām
kalbi cisminde anuñ ölür tamām

der beyān-ı şıla-yı raḥm mīgüyed¹⁶⁴

900. hîş u hîşān hātırını şora var
tā ki 'ömrüñ artura ol Girdigār

901. döndürürse akrībādan her ki rü¹⁶⁵
eksilür 'ömri vü bulmaz raḥmet o

902. her kim ol terk-i eḳārib eyledi
cismini kūt-ı 'aḳārib eyledi¹⁶⁶

903. ne kadar bed de¹⁶⁷ olursa akrībā
kaṭ'-ı raḥm andan da¹⁶⁸ beddir ey fetā

904. akrībāsından şu kim bīgānedir
dünyede nāmı anuñ efsānedir

905. merdlik oldur eşit ey nev-civān
evvelā ḥavf-ı Hüdādır her zamān

¹⁶¹sıklet: kalbün M

¹⁶²şūmda: şūmdan T

¹⁶³mezmūmda: mezmūmdan T

¹⁶⁴Bu başlık M nüshasında yoktur.

¹⁶⁵rü: yüz M

¹⁶⁶T'de bu beyit yana yazılmış.

¹⁶⁷bed de: beddür T

¹⁶⁸andan da: édende T

906. kim dirir dersen eger merd¹⁶⁹-i Hüdā
teng-i dest iken kılanlardır saḥā
907. merd-iseñ gel şoḥbet-i merdāna tā
saña daḥı ʻerişe fazl-ı Hüzā
- M34b** 908. merd-i Haḫsañ¹⁷⁰ kıлма düşmeden gile
düşmenün ʻaybın daḥı alma dile
- 38b** 909. düşmeni kılamak dilersen ger helāk
karşusunda gezmegil endüh-nāk
910. aña kim çoğ eyledün zulm ü cefā¹⁷¹
dönüp inşāf istemek andan ḫaṭā
911. rāh-ı merdāna şular kim kıoya pā
nefse uymak anlara ayrıḫ ḫaṭā
912. vermegil gönlün muradın ʻey piser
şol selāmet yolın istersen eger
- der beyān-ı faḫr u ḫanā ʻat miḡüyed¹⁷²**
913. faḫr ehl-i¹⁷³ ḫāl içinde ʻey piser
neye dērler eydeyim alḡıl ḫaber
914. ola ḫalk içre faḫīr ü bī-nevā
līk mün ʻim görünür¹⁷⁴ ol şüretā
915. kendüyi toḫ gösterüben yürür aç
kimseye kılmaz ol¹⁷⁵ ʻarz-ı iḫtiyāç¹⁷⁶
916. gerçi olur lāḡar u süst ü za ʻīf
līk ṭā ʻat vaḫti¹⁷⁷ cüst ü hem ḫafīf
917. göñli pür gerçi eli boş ʻey civān
gösterür kendin terāzūda girān

¹⁶⁹ merd: mer T

¹⁷⁰ Haḫsañ: Haḫḫ-iseñ M

¹⁷¹ zulm ü cefā: zulüm ve cefā M

¹⁷² Bu başlık M nüshasında yoktur

¹⁷³ ehl-i: ehli T

¹⁷⁴ görünür: görine M

¹⁷⁵ ol: o M

¹⁷⁶ T’de bu beyit yana yazılmış.

¹⁷⁷ ṭā ʻat vaḫti: ṭā ʻat-i vaḫt M

918. gāfil olma yād kııl Allāhuñı
varma bātıı yola gözle rāhuñı
919. gülme kıatı girye yeridür cihān
aç gözünñ ey dōst yum ağzuñ hemān
920. hırş-ıla her yaña yelme¹⁷⁸ ħar gibi
bekle yerünñ ħızmetünñ gör er gibi
- M35a** 921. oynama oğlan degülsin¹⁷⁹ ey piser
uyma şeytān sözine eyle ħazer
- 39a** 922. yardım etme nefse ‘ışyān etmede
bāda verüp ‘ömri noķşān etmede
923. varma töhmet yerine başma kıadem
toğrı yolu kıoma ey ferħunde¹⁸⁰-dem
924. ey mīn olma var-ısa ger düşmenünñ
bī-sütün olsa hem ev şalma tenünñ
925. şalmağıl fısk u hevā rāhına at
olma şeytāna gülünç ey pāk-zāt¹⁸¹
926. zādı¹⁸² evvel gör kıılursañ ger sefer
yola kim başduñ yöri yād etme ser
927. nefsünñ sa‘y eyle pā-māl etmege
zer gibi kıalbünñ yaķup kıāl etmege
928. fikr kııl ħaķķuñ ‘azāb u kıahrını
görmek istersenñ behişt¹⁸³ ü nehrini
929. cümlemüz çün rāh-ı dūzaħdan geķer
yaraşur mı bize gülmeķ ey püser
930. yolumuz almış durur nār-ı sa‘ır
aña göre gör yarağuş ey faķır

---

¹⁷⁸ yelme: gezme T

¹⁷⁹ degilsin: degilsün T

¹⁸⁰ ferhunde: ferhunze T

¹⁸¹ pāk-zāt: pāk-i zāt M

¹⁸² zādı: zād M

¹⁸³ behişt: bihiş M

931. rāh-ısa pür-ḥavf u bār-ısa girān
vā bize raḥm eylemezse Müste‘ān

932. emr-i Mevlādan çevürme gerdenün
atma düzaḥ içine cān u tenün

933. cennet içre bulmaḡ istersen maḡām
nīk-ḥū ol ḥalka şefkat kıl müdām

M35b 934. ger dilersen ni‘met-i dāri’s-selām
gözle muḥtāc u za‘īfī vēr ta‘ām

39b 935. ḥōş tutarsaḡ ḥasteyi ger acıla
üstüne cennet ḡapusu açıla

936. bu vaşīyyetle kim eylerse ‘amel
ḥōş görür anı Ḥüzā-yı ‘izz ü cell

937. Ḥaḡḡa ḡurbetse murāduḡ ey civān
gel bu nāmeyle¹⁸⁴ ‘amel kıl her zamān

938. her kimün yanında bu kim ḥōr ola
ummazam raḡmet bulup maḡfūr ola

939. bu vaşīyyetden şular kim dūrdur
Ḥaḡ yanında yeri yoḡ menfūrdur

der menāfi‘ in nāme güyed

940. gel berü ey ḡālib pend-i nikū
gitmesün zinhār elününden hīç bu

941. ḡoy ḡamā’il gibi bunı ḡoynuḡa
şal boyuḡca Ḥaḡ rızāsın boynuḡa

942. pīr-i mürşid bu yeter ḡāliblere
şāh-ı merdān himmeti ḡāliblere

943. gizlemiş ‘Atḡār bunda nice sırr
merd-i ma’nī cūy-ıseḡ dükkāna gir

944. bundan almaḡ sırrı ḡāyet sehldür
ḡoḡusından alur ol kim ehldür¹⁸⁵

¹⁸⁴ nāmeyle: nāme ile M

¹⁸⁵ ehldür: ehldir M

- M36a** 945. bāṭınī ma‘nādan almazsañ haber
zāhirī ḥōz ḥāzırıñ ol da yēter^{186, 187},
946. ḥayf aña kim bāṭınī vü zāhirī
olmayup ḳalursa bir ma‘nā ēri
947. ḥayf aña bu nāmeyi evlādına
bulup oḳutdurmaya üstādına
948. ger dilersen ola ferzendün ferīd
bumı ezberletdir aña ēy sa‘īd
949. kim ki bundan ögrene ‘ilm ü edeb
ola maḥbūb-ı cihān maḳbūl-ı Rabb
950. bir alay bī-çāre mücrim bī-başar
yüz süre ḳapuña geldük ḳıl nazār
951. ēy ḳamu düşmenlere sen destires
būy-ı ‘afvuñ Emre-yi gümrahā kes
952. dēdiler tāriḥ dē ēy merd-i kār
dēdim işte neh şad u şast u çehār

---

¹⁸⁶ yēter: yēr T

¹⁸⁷ T nühası buradan itibaren bir yaprak kopuktur.

**PEND-NAME-İ ATTAR TERCÜMESİNİN TÜRKİYE TÜRKÇE-
SİYLE NESRE ÇEVİRİSİ**

ATTAR'IN PENDNAME'SİNİN TERCÜMESİ

[Metnin ilk 21 beyti Farsça olduğu için çevirisi alınmamıştır.]

22. Ey devrin Attar'ı, bu dükkâna gel, yine hoş kokuyla dünya pazarı dolsun.
23. Attar'ın hokkası gibi ağzını aç, bize hoş kokulu kelimelerden saç.
24. Âlemin burnunu hoş kokuyla doldur, Ey sihirbaz! Zamanı misk ve amberden yap.
25. Gönül ilacına can devası sendedir, dermansız derde, derman sendedir.
26. Gel! Attar'ın ilacıyla, şeker katan manevî sözlerle deva eyle, çare ol!
27. Ey güzel koku talibi! Beri gel, ne oldu? Bahsedeyim haberdar ol!
28. Bir seher vakti talihimi, rızkımı vereni ve bahtiyar padişahımı gördüm.
29. Savaşçı Rüstem, hilim ve cömertlik kaynağı, marifet sahibidir, İskender rütbesidir.
30. Adaletli şah, bağışlayan ve yardımcı tacın layığı ve tahtın münasibidir.
31. Ey hoş tabiat! Onun adalet devrinde askeri mutlu, halkın hepsi mutludur.
32. O varlık sahibi Allah düzenini öyle bir şekilde kurmuştur ki kurt koyunu gördüğü zaman karşısında yere kapanır.
33. Yiğidin ağzına birden bir sinek düşse, korkusundan ağzını bir nefes bile kapatmaz!
34. Keklik, doğana salınır, naz eder, ikisi bir arada uçarlar.
35. O, Osmanlı ülkesinin gözünün nurudur, Süleyman Han'ın oğlu Bayezid Han'dır.
36. Ya Rab! Bunların ömürlerini ve ikballerini, ta din gününe değin sürekli kıl.
37. O, asil soylu, iktidarın güneşinin şahıdır, o, bahtiyar, muradına ermiş ve mutludur.
38. İşte bu, süslü nameyi elinde tutmuş, bana da: "Buna Türkçe elbise giydir." dedi.
39. Bu Acem güzeli Rumî kaftanda Anadolu halkına daima naz eylesin.
40. (Onların) gözlerini daima nur eylesin, gönüllerini daima mesrur eylesin.
41. Sonunda nameyi elinden öpüp aldım, ona elbiseyi gör ne zarif biçtim.
42. Gerçi ki değerli mana güzeline bundan başka bir güzel elbise olmaz.
43. Gerçi bunu tercüme eylemişler, ama o kadar da işe yaramaz.
44. Her kim ki kişiliğinde hâl ehli değildir, bu sözleri tercüme etmek ona vebaldir.
45. Attar'ın tütsüsünden, Allah'ın kapısından, mağfiret arayanlar için buhur yaktım.
46. Lütuf ve yardımcı Hazret-i Allah ile âlemi buhurla, hoş kokulu eyledim.
47. Sözlerimin hepsi, misk ve anber saçandır, onun kıymetini bilen de attardır.
48. Umarım bu misk eden kitap, mahşer gününe kadar ölümsüz olsun!

Esirgeyen ve Bağışlayan Allah'ın Adıyla

49. O, âlemlerin Rabbi'ne sonsuz hamd olsun, topraktan yaratılan Âdem'e iman nuru verdi.
50. O öyle biri ki Âdem'e ruh üfledi, hem de onun lütfuyla Nuh'un gemisi batmadı.
51. O, bir kahır rüzgârının şiddetiyle Âd kavmini helak eyledi.
52. O, öyle biridir ki lütfunu gösterdi ve Hz. İbrahim'e, ateşi gül bahçesi eyledi.
53. O, öyle Allah'tır ki seher vakti, Lût kavmini helak eyledi.
54. O, öyle biridir ki ona Nemrut ok attı, onu bir sinek yarasıyla yok etti.
55. Düşmanlarını suya gark eyleyen odur, taş içinden dişi deve peyda eyleyen odur.
56. Halkı yoktan var edip yok eyleyen, Davud'un elinde demiri mum eyleyen odur.
57. Eğer Hz. Süleyman'a mühür vermeseydi, yeryüzündekiler ona boyun eğer miydi?
58. Sabredenin cisminden kurtlara azık verdi, Yunus'un makamını balığın karnı eyledi.
59. Birinin başına bıçak kor, keser, diğerinin başına altın taç koyar.
60. O padişahdır, ne dilerse onu yapar, âlemi bir demde yok etse kim ne der?
61. Padişahlık, kendi tasarrufudur, ona kimse, neden ve niçin diyemez.
62. Birine çokça elbise ve nimet verir, diğeri, çıplak ve açlıktan can verir.
63. Birisine sincap ve samur kürk giydirebilir, diğeri külhanda çıplak ve hor uyur.
64. Birinin yatağı ipek ve kumaştır, diğerinin yeri de kar ve buz üstüdür.
65. Birine altını bin kese verir, diğeri rızık hasretiyle can verir.
66. Allah, âlemi bir demde yok ederse, kimse yaşayamaz, kim ne der?
67. O, gökyüzünde kuşa ayı verir, kullarına padişahlık talihi verir.
68. Anasız çocuğu o peyda eder, o, beşik içindeki çocuğu konuşturur.
69. Nice yıllık ölüye o can verir, dermansız derde derman verir.
70. Sanatıyla, topraktan padişah yapar, kölelikle, şeytanları lanetler.
71. Kuru yerde, meyve büyüten odur, bu gökleri de gözeten odur.
72. Onun mülkünde kimse ortak değildir, padişahdır, arkadaşı ve dostu yoktur.

Resulullah (s.av.)'ın Övgüsü Hakkında

73. İki âlemin efendisi ve nebilerin sonuncusu, sonra geldi ve öncekilerin övüncü oldu.
74. O, öyle biridir ki dokuz felek miracıdır, nebilerin başı ve baş tacıdır.
75. Onun övüncüdür, âlemlere rahmettir, tüm yeryüzü ona mescit oldu.
76. Bizden ona, sülalesine, her nefeste, kıyamete kadar yüz binlerce selam olsun.
77. Hz. Ebu Bekir ve Hz. Ömer onun dostudur, parmağıyla, ayı ikiye böldü.

78. Hz. Ebu Bekir onunla vefalı dost idi, Hz. Ömer, kutlu askerlerin miğferiydi.
79. Hz. Osman ve Hz. Ali yakınıydılar, bundan dolayı onlar veli oldu.
80. Hz. Osman, hilim kaynağıydı, mertlerin şahı, ilim şehrinin önderiydi.
81. O, Allah'ın resulü ki insanların hayırlısıydı, amcaları Hz. Hamza ve Hz. Abbas idi.
82. Şu imamlar, Kuran ve hadislere dayanan şer'î hükümler verdiler, ruhları şad, yerleri cennet olsun.
83. Hz. Ebu Hanife, temiz biriydi, Hz. Peygamber'in yolunun kandiliydi.
84. Allah'ın fazlı, onun canına yakın olsun, onun öğrencilerinin ruhları şad olsun.
85. Onun dostu, zekâ kaynağı Ebu Yusuf'tu, diğeri de safa dolu, İmam Muhammed'di.
86. İmam Şafîî onun yanında itibarlıdır, dinimiz bunlarla süs ve parlaklık buldu.
87. Bunların canları cennette şad olsun, çünkü bunlar din evinin direği olmuştur.
88. Allah cümlesinden razı olsun, Allah onların hepsine rahmet eylesin.

Allah'a Yakarış Hakkında

89. Ey padişah! Bizim suçumuzu bağışla, kârımız isyan, işimiz yanlıştır.
90. Bize iyilik et, biz kötü işler yapmışız, sınırsız günah işlemişiz.
91. Nice yıldır, kötülük ve günah işledim, sonunda anladım ve figanlar eyledim.
92. Gece gündüz isyan içinde oldum, günahla, noksan içinde kaldım.
93. İsyân edenlerin dostu oldum, hem de şeytanın nefsinin dostu oldum.
94. Günah işlemediğim hiçbir an olmadı! Ey İlah! Taat eylemek nerede kaldı?
95. Bu günahkâr senin kapına geldi, affet! Rahmet denizine batır.
96. Af umup, dergâhına yüz sürsem ne olur? "Ümitsiz olmayın!" diyen sen değil misin?
97. Çünkü lütfunun denizi sonsuzdur, rahmetini inkâr eden şeytandır.
98. Ya Rabbi! Şeytanın nefsi yolumu kesti, rahmetini şefaâtçim eyle!
99. Ya Rabbi! Toprak altına girmeden önce lütuf suyuna gınahtan arındır!
100. Can bedenden ayrıldığında, dilerim ki kabrimin için nurla dolsun.
101. Akıllı hâline şükreden olursa, nefsini yenmeye de kâdir olur.

Dürüstler Hakkında

102. Ey delikanlı! Kim ki öfkesini yenerse, o zaman tasadan hemen kurtulur.
103. Budalanın en beteri odur ki nefsinin peşinden koşup serseri olur.
104. Bundan sonra o akılsız ve düşüncesiz kişi Allah'ın affedeceğini söyler.
105. Gerçi dervişlik çok zordur, dünya ehli kadar zahmetli değildir.

106. Her kim kötü nefisini darp edip boyun eğdirir, kendisini makbul ve iyi namlı eder.
107. Nefsini riyazetle ayaklar altına al, o zaman senden suç ve vebal uzak olur.
108. Dünya halkından yüz çeviren kişi rahata erişir ve ona kim ne der?
109. Eyvahlar olsun! Büsbütün uykudayız, dünyadan umudunu kesen uyanık kimsedir.
110. Kim ki özür dilerse kabul eyle, sabırlı insan rahmete layıktır.
111. Halkı incitene Allah dost olmaz, bu huyu, dindar olan terk eyler.
112. Dünyada her kim ki gönül inciten olursa, rahata erişemez, ağlayan olur.
113. Herhangi bir insanın gönlünü kırmaktan sakın ki o zaman senin de gönlünü kırmassınlar.
114. Ey oğul! Eğer itibarlı olmak istersen, kimseye ayıbını hatırlama!
115. İyilik edemezsen bile kötü düşünme, dostum! Kötü işliye Allah dost olmaz.

Gıybet Hakkında

116. Beri gel, başkaları hakkında konuşma, bu halkın günahını boynuna alma.
117. Her kimin ki dili (sürekli) gıybettedir, o kişinin başı dili yüzünden beladadır.
118. Eğer, Allah'ın rızasını talep edersen, Allah'ın emirlerden başkasına ağzını açma.
119. Eğer ezeli olan Allah'ın lütfunu dilersen, ağzına sükûnun mührünü vur.
120. Ey oğul! Eğer rahatı istiyorsan, bu nasihatleri dinle, ağzını açma kapat.
121. Her kim ki söze başlayıp uzatırsa, sinesinde kalbini hasta eyler.
122. Akıl ehlinin işi susmaktır, cahilin işi coşkulu konuşmaktır.
123. Akıllı yalan söyleyip gıybet etmez, akılsız gibi eli kötülemeye rağbet etmez.
124. Allah'ın emrettikleri dışında söz söyleme! Konuşursan, Allah'ın kelamını söyle.
125. Kim ki ibadet ettiğini söyledi, kendisini övdü, cahillik eyledi.
126. Çok konuşmaktan gönül bedende acı çeker, akı olan az konuşur, çok konuşmaz.
127. Kim ki güzel konuştuğunu söyledi, kendisini beğendi ise kendini rezil etti.
128. Ey oğul, gel, dilini ağzına hapset! Elden ümidini kes, hayırlı bir insan ol.
129. Kim ki kendi kusurlarına bakarsa, kendisini olgunlaştırmaya gücü yeter.
130. Yiğitsen kendi kusurlarına bak! Ey gafil, başkasından sana ne zarar?

Salih Amel Hakkında

131. Ey delikanlı! Her kim ki iman ehli olursa, şüphesiz, kendisini dört şeyden sakınır.
132. İlk olarak gönlünü hasetten temizle, kendini mümin bil, başka sıkıntı etme.

133. Dilini yalandan ve gıybetten arındır ki imanına zarar gelmesin.
134. Bir işi yaparken yalansız yap ki can gözüne nur ve aydınlık gelsin.
135. Karnını haram lokmayla doyurmazsan, muhakkak iman ehli olursun vesselam!
136. Harama cüret etmek iman zayıflığındandır, onu terk etmek irfandan geçer.
137. Ey dost! Her kimin yaptığı iş güzel olursa, onun yeri göklerin zirvesi olur.
138. Çünkü yaptığın işler doğru düzgün olmazsa, başın sonsuza kadar toprakla kalır.
139. Kim ki yaptıklarını ihlasla yapmazsa o, iyi kimselerle birlikte olamaz.
140. Her kimin yaptığı iş, gerçek ve Allah içindir, onun yaptığı iş daima güzeldir.

Padişahların Sıfatı Hakkında

141. Ey kardeş! Dört mizacı iyi bil, bunlar padişah olanlara zarar verir.
142. Eğer, padişah halk içinde kahkaha atarsa, şüphe yok ki heybetine eksiklik gelir.
143. Padişahlar fakir insanlarla oturup kalkarsa, kendilerini değersiz ederler, kulak ver!
144. Hele padişah zevceleriyle çok halvette olursa, kendini hüremetsiz ve izzetsiz biri yapar.
145. Kimde ki cihan padişahlığı varsa, onun meyli, işi, az eziyet olmalıdır.
146. Padişah adalet ve doğruluk ederse, cihanı imar ve halkını mutlu eder.
147. Padişah zulümle hareket ederse, ona atları, askerleri bile fayda sağlamaz!
148. Padişah, akıllı ve uğurlu olursa, memleketin de bekası olur.
149. Eğer padişah, askerine cömert davranırsa, onlar yoluna can ve başlarını koyalar.

Büyüklük Hakkında

150. Ey asil insan! Büyüklüğe dört şey kanıttır. Söyleyeyim de dinle.
151. İlme hesapsız rağbet etmektir, halka da doğrulukla cevap vermektir.
152. Her kimde ki parlak zihin bulunursa, o, akıl ehlini ve bilgini yüceltir.
153. Ey kardeş! Gerçekten aklın varsa insanlarla güzel ve tatlı konuş.
154. Her kim ki asık suratlı ve acı sözlü olursa insanlar ondan yüz döndürür.
155. Kim ki düşmanından çekinmezse, düşmanından zarar görecektir.
156. Dostlarıyla daima mutlu ol, fakat düşmandan sakın, uzak dur.
157. Ey oğul, yol azığına hazır eyle, baki kalmak istersen, dünyadan vazgeç.
158. Yakın düşman, bela ve sıkıntı verir, uzak düşman talih ve rahatlıktır.
159. Dostlarla daima, oturup kalkan ol, çalış çabala ki düşmanla karşılaşma!.

Tehlike Hakkında

160. Dört şeyde çok tehlike vardır, gücün yettikçe bunlardan uzak dur.
161. Dünya arzusu ve kadınlarla sohbet, sultanla yakınlık ve kötülerle arkadaşlıktır.
162. Sultanla dostluk yakıcı ateştir, kötülerle dostluk can belasıdır.
163. Bu dünya zehir yüklü ef'i yılanıdır, sakın onun hilesine aldanma!
164. O, herkese güzel ve süslü görünür, fakat kimseye yâr olup boyun eğmez.
165. İşte bu yılanın zehri çok can alıcıdır, akıllı olan ondan kendini korur.
166. Onun kızıl ve sarı rengine çocuk gibi aldanma, onun belasına ve derdine düşme-
yesin.
167. Bu zalim cihan süslü bir kadın gibidir, önüne her gelenin yüzüne hemen güler.
168. İşte bu yaşlı kadın kiminle eş olsa, üç zamana koymaz onu usandırır.
169. Talihli kimse onunla evlendiğinde, hemen arkasını dönüp onu boşayandır.
170. Kiminle evliyse onun yüzüne güler, ama diğer yandan ona zarar vermek ister.

İyi Bahıtlı Hakkında

171. Ey asil insan! Bahtiyarlığa dört şey delildir. Bunları can ve gönülden dinle.
172. Soyu temiz olanlar bahtlı insan olurlar, soysuzlar taç ve tahta layık değildirler.
173. Doğru düşünce, talihli olandadır, kim ki kötü düşüncelidir, o sıkıntı ve azap çeker.
174. Allah'ın azabından emin olan kişi mümin değildir, dinsiz kâfirdir.
175. Ey delikanlı! İşte bu beş günlük ömür için bu denli ev bark kaygısı ne beladır.
176. Ey delikanlı! Dünya lezzetlerini terk eyle! Gönüller sahibi yardımcın olsun.
177. Fani âleme zinhar gönül verme! Nefsine uyan insan olmaz, bunu bil.
178. Mülk için zahmet çekme çünkü öleceksin, geride ya bir taş kalır ya da bir altın!
179. Can tenden ayrıldığı zaman, öldüğünde, başının içi yılan ve karınca dolar.
180. Ey gafil insanoğlu! Bedenini yılan ve karınca için mi beslersin?

Esenlik Hakkında

181. Ey aziz dost! Eğer esenlik istiyorsan, onu hemen dört şey içinde ara.
182. Biri emniyette olmak, biri rızıktır, biri özgürlük, diğeri de sağlıktır.
183. Eğer rızık, huzur ve sükûnete erişmek istersen, esenlik için bunlar sana yeterdir.
184. Kim ki rahat ve sağlıklıdır o, dünyada rahat ve bahtlıdır.
185. Nefsin isteklerini ayaklar altına al! Ona istediği şeyleri verme, çaba göster.
186. Nefisine ve şeytana uyan azgınlığa sapar, sonunda onun makamı cehennem olur.

187. Nefsini hor gör ki sana başkaldırmasın, imanını boşa harcamasın.
 188. Nefis bir köpek gibidir, fırsat bulunca yüzüne bakmaz olur, sert olur.
 189. Nefsini doyurma, her daim aç tut! Sana uymasını istiyorsan, sana muhtaç et!
 190. Ey kardeşim! Eğer dört ayaklı hayvan değilsen çok yemekten uzak dur.
 191. Ey dost! Çok yemek bu dünyada hayvanların işidir. Az yemek insanların işidir.
 192. Çok yemekle can mumu söner, az yemekle, can mumu parlar.
 193. Kim ki az yer ve az uyursa, Allah'a ulaşır, dünyadan yüz, el çeker.

Dünyanın Tehlikesi Hakkında

194. Ey evlat! Gaflet uykusundan gözlerini aç! Benden dostça bir haber dinle.
 195. Sakın dünyaya âşık olma! Bu dünyadan umudunu kesen talihli kimsedir.
 196. Bu alçak dünya gönlünü almasın! Sonunda seni bir belaya sürükler.
 197. Ey fakir! İçinin aydınlık olmasını istiyorsan, gel, dışını süsleme!
 198. Gel, süslü görünme hevesinden vazgeç! Atlas ve ipek giysilerden vazgeç.
 199. Yamalı hırka giyen (derviş) ol, baki ol! Arzudan geç, gel, Allah'a kul ol!
 200. Gel, üstüne keçe giy, ayna gibi Allah'ın sanatı sende parlansın!
 201. Üstüne yünden hırka giy, kalbini ve gönlünü kinden temizle.
 202. Ey delikanlı! Cennet elbisesi gerekse, bu gösterişli elbiselerden hemen vazgeç!
 203. Eğer ahiret makamlarından izzet istersen, kendini beğenmişliği bırak, miskin ol!
 204. Ey şah! Arif ol, süsü, ziyneti, bu dünyadaki rahatlığı ve nizamı bırak!
 205. Ey dost! Elbisenin güzelini giyme, delikanlı isen yastığa yaslanma.
 206. Ey makbul insan! Sufiler gibi yün elbise ya da palas giy, Allah'ın istediği budur.
 207. Doğru yolda olana hasır minder yeter, çünkü sonunda baş yastığı toprak olur.
 208. Ey din ehli! Eğer aklın varsa, derviş ol ya da dervişe yakın ol.
 209. Dervişle her zaman beraber ol! Kötü kimselerle bir nefes bile birlikte olma.
 210. Dervişin ayıplarını gözleyip kınama! Onlara faydalıdır ama sana kötüdür.
 211. Allah'tan cenneti istersen eğer, dervişlerle gönülden dost ol.
 212. Ey himmetli! Dervişin elbisesi daima yamalı olur. Ölümlüye o da çoktur.
 213. İnsan, başını ayaklarının yerine koymazsa, çok koşar, Hakkın kapısına varamaz.
 214. Ey nazik oğul! Rahatı terk eyle, kötü nefse uyma, uzak dur!
 215. Yolu doğrunun gözünde saray ve köşkün bir değeri yoktur, onun içinden dert ve keder gitmez.
 216. Diyelim ki göklere kadar saray yaptın, ne oldu? Sonunda yatağın yerin altıdır.

217. Diyelim Rüstem gibi sen de yiğitsin! Sen de Behram-ı Gûr gibi kabre gireceksin.
 218. Ey oğul! Ahirete kayıtsız olma, sakın ha! Yanlış yola sapma!
 219. Dünya dertleri ve belalarına sabreden ol! Rızık zamanında Allah'a şükreden ol!
 220. Şükürle rızık daima artar, kim ki şükretmezse biter, yok olur.

Bedbahtın Durumu Hakkında

221. Dört şey talihsizlik olarak görülür, cahillik, tembellik, bunlar çetindir.
 222. Kimsesizlik, bayağılık, ey yâr! İşte bu dördü tüm kötü talihin delilidir.
 223. Kim ki başkasının derdine düşer, şüphesiz ki zarar ziyan kaygısına düşer.
 224. Kim ki kendi arzularını ayaklar altına alırsa, nefsinin tepeleyip sefaya erişir.
 225. Kimin ki işi uyumak ve yemek olur, cehennemde yanıp gıryan ve aşağılık olur.
 226. Dünyadan murat ve arzu alma, yüzünü Hazreti Allah'a çevir.
 227. Arzuyu terk et, arzusuzluk güzeldir, iyi huylu ol, kötü anılmak tasa değildir.
 228. Ey insan! Kötü nefis yolunu kesmesin dersen, Allah'ın yasaklarını, emirlerini gözle!
 229. Eğer üstün olmak istersen, rahat kapısını üstüne kapat!
 230. Kim ki rahat kapısını tamamen kapattırsa, cennet kapısını üzerine açar.
 231. Kim ki arzularını terk eylerse arif gibi bir hayat sürer.
 232. Her kim Hak'tan gayrıya meylederse, Allah'ın sevmediğidir, yolunu şaşırmıştır.
 233. Yiğitsen, makam sevdasından vazgeç! Kendini onurlu bir dergâh eyle.
 234. Makam isteyen, kendini aşağılık eder, Allah'ı isteyen dünyalık şeyleri terk eder.
 235. Makam sevgisi insanı perişan eder, nefsanî olmazsan Tanrı sana yâr olur.
 236. Yalancı nefsi ayaklar altına al. İşte o zaman gerçek insan olursun.
 237. Çünkü gönlünü Tanrı'ya bağlarsan, nefsinin arzusuz ve mağlup edersin.
 238. Her kimin ki yönü Tanrı'ya doğru olur, dünyada bir lokmaya kanaat getirir.
 239. Ey güzel insan! Ömrünü oruçla geçir, maddi arzulardan o zaman kurtulursun!
 240. Ey temiz insan! Nefsi, ancak üç şey helak eder. Dinle, söyleyeyim sana!
 241. Suskunluk, yalnızlık ve açlık nefsi yok eder. Bunlara başla!
 242. Kim ki bu üç şeyden gafil olur, nefsinin mağlup olmuştur ve batıldır.
 243. Allah'ın zikriyle iş tutmayanlar, dev ile arkadaş olur, ah eyler.
 244. Nefis, ibadette çok tembeldir, yağlı ve tatlı lokmaya meyillidir.
 245. Sonunda gümüş ve altın dünyayı sevenleri bir derde uğratar ve ömrünü bitirir.
 246. Her kim ki ahiret için çalışırsa, onun işine asla hâlel gelmez.

247. Dindar olan ahiret kaygısına düşer, malı istemez, illa toprakla bir olmak ister.
 248. Gafil olma! Şeytan senin düşmanıdır, onun kastı din ile imandır.
 249. Eğer ahirette fayda istiyorsan, gel, nefsin isteklerini ve dünyayı bırak.

Allah'ın Zikri Hakkında

250. Ey oğul! Tanrı zikriyle meşgul ol, onun kapısında makbul kul ol.
 251. Er geç kaderinde olan rızık ulaşır, fakirliğini başkalarının yanında hiç söyleme.
 252. O yarın sana yine can verir, gam yeme, o sana sonunda ekmek verir.
 253. Karınca gibi, tahıl ve tohum taşı, yeter, yiğitsen fakirlik yükünü yiğitçe çek!
 254. Fakir insan, Allah ne verirse versin, azsa az, çoksa çok, hepsine razıdır.
 255. İnsanların önünde kemer gibi eğilme, çünkü nifak ehli böyle yapar.
 256. Mürit ol, halktan utanma! Arif ol, palas ve yamalı hırkadan kaçma!
 257. Her kimin ki maksadı yüce olmaktır, onu özel sanma, sıradan insandır.
 258. İyi namı dervişler, yoksullar, çıplaklar ve dertliler neylesin?
 259. Süslü olmayı terk edip ondan uzak durursan, Allah'a kavuşup cennete girersin.
 260. Gönül yönünü arzu ve hevesten çevirirsen, Hak yoluna erdin, can gözünü açarsın.
 261. Her kim ki hırsla dünyayı hırsla sever, şüphesiz Allah ondan rahatsızdır.
 262. İnatçı nefis, deve kuşu gibidir, o alçak, ne uçar, ne de yük taşır.
 263. Kötü nefis, o kuş gibi yükten kaçır, sermayesini, ömür bağından harcar.
 264. "Kanat açıp uç!" dersen, "deveyim!" der, "yük taşı!" dersen, dönüp "uçan kuşum!" der.
 265. Onun rengi gönül çekicidir, zehirli meyvedir, meyvesi acı, kokusu nahoştur, hamdır.
 266. Zalim nefis, ibadet vakti, tembel olur, isyan zamanında, oldukça müsait olur.
 267. Nefsî arzularını bağla, aman verme, görevin neyse hemen onu yap!
 268. Aç ve susuz olmak nefse dermandır, nefse yiğitlik, mahir olmaktır.
 269. Vur yükü! Onu deve gibi çek yola, o zaman Allah senden razı olsun.
 270. Allah'a can ile ibadet yükünü çek, alçak nefsi aradan çıkart, öte dursun.
 271. Kim Allah'a ibadetten yüz çevirirse, o, laneti, nefreti her yerden kendine çeker.
 272. Çünkü emanet yükünü kabul ettin, onu sonuna kadar götür ve yarını düşün!
 273. Nerede o ezel günündeki mutluluğun? "Evet!" dedin, işi sonuna kadar götür.
 274. İbadette kim tembeldir, onun meyvesi Allah'ın yardımından yoksun kalmaktır.
 275. İbadet vakti, rüzgâr gibi hızlı ol! Dünya işlerinden tamamen uzak ol.

276. Yükün çok ağır, menzilin uzaktır, yiğitsen o anda kervandan geride kalma!
 277. Yol, korku dolu, harami pusudadır, daima canını kurtarmaya bu şekilde çalış.
 278. Her kimin ki bu uğurda yükü çoktur, taşıdığı tasadır, huzuru yoktur.
 279. Zayıf hayvana yükü az yükle ki işte o zaman bu uğurda işin kolay olsun.
 280. Tanrı'dan rahmet umuyorsan, bu yolda, uykudan uzak dur!
 281. Bu aşağılık dünya kime kaldı? Onun için mi kendini aciz eylersin?

Kendini Beğenmişlik Hakkında

282. Başımı sarıkla süsleme! Mal ya da söz ile bir gönül yap, sevindir.
 283. Şanı, malı ve makamı terk etmeyince, külah gibi başa çıkamazsın.
 284. Kendini süslemek yiğitlik değildir, bencillik serverlik değildir.
 285. Ey makbul insan! Bedene hiçbir elbise takva gibi olmaz. Süsten vazgeç!
 286. Her kimin ki işi güzelliktedir, dünyada, rızıkta, güvendedir.
 287. Ey sevgili! Sonunda o muratsız olur, mutluluk ve dostluktan nasip bulmaz.
 288. Kendini övmek, şeytanın âdetidir, arif olan kendini övmez, o candır.
 289. Şeytan: “Âdem'den daha iyiyim” dedi, şüphesiz bundan olayı o lanetlendi.
 290. Âdem, tevazusuyla toprak oldu, ateş (şeytan) saygısızlıktan dolayı, kaygılı oldu.
 291. Âdem, tövbeyle izzete erişti, şeytan kibirle aşağılık oldu.
 292. Tohum saçılarak yeşerir, güzel olur, güzel olana kim başkaldırırsa tepe takla olur.

Budalalık Hakkında

293. Budalanın nişanesi dört şeydir, onu söyleyeyim sana ki bilgin olsun.
 294. O, kötü düşünen kendi ayıbını görmeyip her an başkalarının hatasını araştırır.
 295. Her kimin ki huyu kötüdür, şüphesiz, onun işi kara yüzölçümlüktür.
 296. Aptal, gönlüne cimrilik tohumunu eker ve iyi bir şey çıksın bekler, bu şaşkıncıdır.
 297. Halk, onun tabiatından şikâyetçidir. Allah katında sanma onun kıymeti vardır.
 298. Kötü huylu, tende can belasıdır, kötü huylu insan, insanın kötüsüdür.
 299. Cimri insan cennet yüzünü göremez, sivrisinek gibi, ayakaltına alınacaktır.
 300. Kötü huylu insan sanma ki insandır, insan suretinde bir şeytandır.
 301. Kötü huylu insanlar, rahata erişemez, fakat kendi kendini halka rüsva eyler.
 302. Cimrilik, cehennem ateşinden bir yerdir, ona gönülde yer verme, dışarıya at.
 303. Ey delikanlı! Cimrinin ayağına gitme, akıllılar sana budala demesin.

Belaya Karşı Tedbir Hakkında

304. Ey asil insan! Eğer beladan kurtuluşa erişmek istersen, şu iki şeyden uzak dur.
305. Ey güzel kazançlı, bela gelmesin dersin, nefis ve dünyadan uzak ol!
306. Arzulu nefis ile dünya güzelliği, nice kavmi ve milleti ateşe attı.
307. Eğer hırsla ve hevese müptela olursan, her yerden üstüne dert üşüşür.
308. Şunların ki ellerinde nakiti yoktur, kimseden o kadar korkusu yoktur.
309. Ey oğul! Nefis ile dünyayı terk eyle, gönlüne korku ve tehlike gelmesin.
310. Niceleri bu nefsin yüzünden ağladı, belaya düşerek itibarsız oldu.
311. Nefis yüzünden nice nefis muratsız kaldı, tuzağa düştü, avcuyu şad eyledi.
312. Bedenin kuvveti için ekmek bulursan, dünyanın nimetine ve malına baş eğme!
313. Gönül kıran olmaktan sakın, gönül kırmaktan uzak dur.
314. Çok dikkatli ol, kimsenin gönlünü yıkma ki senin de gönlünü kimseler yıkmasın.
315. Ey güzel yüzlü! Zor durumda kimseden yardım bekleme, insanlar vefasızdır.
316. Yönünü Allah'a çevir, başkasından ümidi kes, düşmüşlerin imdadına koşan odur.
317. Eğer rahatlık, hazine ve zenginlik istersen, kanaat köşesine çekil ve abayı giy.
318. Kimi incittinse, git, özür dile. Yarın düşmanınla birlikte huzura varma.

Aklın Emaresi Hakkında

319. Kimde iyi akıl ve bilgi vardır, o kişi dört şeyden büsbütün rahatsızdır.
320. Beceriksiz kişi insana işini yaptırmaz, yakışsız kişi insana iyilik etmez, etse de az eder.
321. Aklın varsa, kötüyle olmayasın, aklın sana dost ise, acele etme!
322. Her kim ki sakın ve temiz kalpli olursa, padişahdır, millet de onun kuludur.
323. Ekmeğini, tuzunu cömertçe harcayan için, bilirsin ki "Ben!" demek elzem değil!
324. Ey delikanlı! Gücün olduğu zaman, insanlara lütuf ve ihsan etmekten çekinme!
325. Kim ki kendi sözleriyle tutarlı olmazsa, başkaları onunla nasıl muhatap olsun?
326. Her kim ki kendi sözlerinden melul olursa, başkaları onu nasıl kabul eylesinler?
327. Her kim ki halk içinde beğenilmezse, onun yanına akli başında olan uğramaz.
328. Sakın gönlün arzularına uyma, tehlikeli yerden uzaklaş, yakın olma!
329. Ey asil! Şüphesiz ki kurtuluş için üç şey gerekir. Söyleyeyim bir bir işit.
330. Onun biri Allah'tan korkmaktır, diğeri de helal rızık istemektir.
331. Biri de doğru yolda olmaya başlamaktır. Akıllı olana bu üç şey yeterdir.

Tevazu Hakkında

332. Ey genç! “Cihan halkı dostum olsun!” dersen, gel, alçakgönüllü olmayı meslek eyle!
333. Dininin elden gitmesini istemiyorsan, dünya ehlinin önünde baş eğme!
334. Her kimin ki dünyada hırsı vardır, şüphesiz ki Allah ondan rahatsızdır.
335. Malı için dünyaya tapanı övme, kötüye meyletme, murdar olanı bırak!
336. Devrin zenginleri ölü gönüllüdür, hayatta ise ölülerle dost olma!
337. Elinde gümüş ve altını var, sonsuz tut, mal için gönlün yeter, dar tut.
338. Ey oğul! Daima Allah’ı an, Allah’ın rızasını gözle, âdil ve doğru ol!
339. Gece ve gündüzünü zikirle geçir, günlerini Allah’ı zikretmekle geçir.
340. Bil ki Allah’ı zikretmek ruhun gıdasıdır. Canın, gönlün merhemi, yaralı olmaktır.
341. Allah’ı zikretmek canına tatlı gelince köşküne ve sarayına bakamazsın.
342. Allah’tan bir nefes dahi uzak olma, şeytandan her zaman uzak dur.
343. Ey dostum! İki âlemde de haysiyet istersen Allah’ın zikrini çok söyleyen ol.
344. Zikre ilk lazım olan ihlastır. Zikir, ihlasla çok özeldir.
345. Ey temiz dinli! Zikir üç çeşit üzeredir, her birini bir bir söyleyeyim dinle.
346. Avamın zikri, dil zikridir, erenlerin zikri, ancak kalple olur.
347. Saygısız zikir pek bâtıldır, dostum! Zikirde hürmet olmalıdır.
348. En güzel zikir gizli zikirdir, işte bu zikri bilmeyen de zarara uğramıştır.
349. Her organ için özel bir zikir vardı, yedi organı ortadan kaldırmayı düşünme!
350. El zikri, zakire buyruktur; bir zakir ara, gözle, boş yere gezme!
351. Ey fikirli! Zikir, Hak korkusundan ağlamaktır. Hak’tan başkasına tenezzül etme!
352. Ey delikanlı! Kulak zikrini sorarsan, Kuran’ın söylediğini hemen dinlemektir.
353. Allah’a sevgi, ona hasret gönül zikridir, birlikte olmak gönül ehillerinin kavlidir.
354. O ki cehaletinden dolayı isyan eder, zikrin zevkini bilmez, cahildir.
355. Kuran okumak da gönül zikridir, her an onu rağbet ve hürmetle okumalıdır.
356. Allah’ın rızıkına daima şükret, şükürle rızık çoğalır, tam olur.
357. Ey genç! Ümitsizlik ateşinden uzak kalmak istiyorsan Allah’a sonsuz hamt eyle,
358. Dilini, Hak’tan gayrıya oynatma! Zira erenlerin işi her an Allah’ı zikir etmektir.
359. Ey aziz! bu dört şey herkese güzeldir Bunu can ve gönülden dinle.
360. Bunun biri doğruyu emreden olmak, bir diğeri de hüner ehli ve izanlı olmaktır.
361. Sabırla yakınlık kazan, halkla iyi geçin, kötülükle dedikodu konusu olma!

Kötü Karakter Hakkında

362. Ey aziz! Halk içinde çok kötü dört şey vardır, onları söyleyeyim de dinle.
363. Onun biri büyüklenme, birisi hasettir, ikisi de birbirinden çirkin ve kötüdür.
364. Ey asil insan! biri öfkesini yenemeyen, biri cimri. Bunlardan aman sakın!
365. Gel, kin ve kötülükten altın gibi temiz ol, toprak olmadan önce toprak ol.
366. Gel, hırstan vazgeç, kanaati meslek edin, sonunda ölecek olsan bile kaygılan!
367. Dostlarla daima arkadaş ol, çaba göster, düşmanlarınla karşılaşma!
368. İnsana, eski düşman dost olmaz, kötüye de iyilik etmek çok büyük hatadır.

Talihsizlik Hakkında

369. Talihsizliğin işareti dört şeydir, gönlünü bana tut, söyleyeyim.
370. Cahil ve akılsıza gümüş ve altın verir, meşvereti cahil ile yapar.
371. Dostlarının nasihatini dinlemez, işte bu, bu şekilde de boş olur.
372. Her kim ki dünyadan ibret almazsa, dünyanın nefreti ondadır.
373. Her kim ki aptalla meşveret ederse şeytan onu azdırır, şaşkına çevirir.
374. Her kim ki cahile mal ve altın verirse, sanki ejderhaya kanat vermiş gibidir.
375. Budalanın eline mal ve hediye geçtiğinde ya yere gömer ya da telef eder.
376. Aptallar dostlarının nasihatini dinlemez, nasihat eylersen, hemen yüzünü çevirir.
377. Ey delikanlı! Zamanenin hâline bir bak, ondan her an ibret al ve aptal olma!

Büyüklük ve İtibar Hakkında

378. Eğer Allah'tan haberin varsa, talihsiz olma, talihsizlikten çok sakın.
379. Dört şey büyük ve itibarlıdır, görünüşe göre küçük, fakat büyük tehlikedir.
380. Ey mutlu insan! Biri dert, biri düşman, biri de ateştir. Bunları hor görme.
381. Biri ilimdir, hoş güzellik verir, insanı seçkin yapar ve izzet verir.
382. Ne zaman ki bir zerre ateş, alevlense, baştanbaşa dünyayı ateşlere yakar.
383. Sakın ilmi küçümseme, hor görme, ilim ehlinin sohbetinden uzak olma.
384. Derdin az iken, derman eyle! O zaman dert elinden kurtulursun.
385. Küçük dertlere çare arayanlar, gafil olmayın! Karakterinizin bozulma durumu var.
386. Başın belaya, derde düşmesini istemezsen, muhalif huylunun sözünden uzak ol!
387. Ey dostum! Ateş az iken, su ile sevinir. Azı çok hor görme!
388. Ateş ve düşman fırsat bulduğunda, onların bir anda sohbeti bozduğunu görürsün.

İnatçılık Hakkında

389. İnsanda dört şey vardır, sahibi onun elinden zârdır.
390. Halk ile iyi geçin, sakın inatlık etme, bu sıfat ayıplanmıştır, gel, vazgeç!
391. Ey güzel huylu! Tüm düşmanlıklar kibirden kopar. Kibir şeytanın işidir.
392. Kim ki tembel olsa, o cahil olur, hızlı yol alan insan, olgun insan olur.
393. İnatlık işi kimde ortaya çıkarsa, halk içinde hem hor hem de rüsva olur.
394. Öfkeni yenemeyip hareket geçersen, sonunda, şüphesiz çok pişmanlık duyarsın.
395. Kim ki bahtını kibirle devam ettirirse, başına çokça düşman üşüştürür.
396. Kim ki kazancında tembeldir, öküz ve eşekten bin beterdir, bâtıldır.
397. Kim ki dünya sevici ve bencildir, ona insan deme, o, öküz ve eşektir.
398. Dört şeyin ömrü kısadır, onlara için çok sebat olmaz.
399. Sultanın cevri, dostların darılması, bir diğeri de dostum, kadınlara düşkünlüktür.
400. Ey nazik oğul! Bunlar geçicidir ve yel gibi telaşla seğirtir, tez geçer.
401. Gerçi kadın bir dem güler yüzlü olur, biraz eksik görse hemen dil uzatır.
402. Sultan ki halka zulmeylese, başından dert ve gam eksik olmaz.
403. Eğer dostlardan öfke ve azarlama gelirse, tez geçer, yanlış cevap verme.
404. Cinsi bozukla dost ve arkadaş olma, eğer alakan varsa hemen kes.
405. Cahilin sohbet can belasıdır, cinsi bozukla yakınlık, yakan ateştir.
406. Ey Emre! Cinsi bozuğa rastlarsan, yüzünü döndür ve uzağa kaç!

Âlimin Olgunluğu Hakkında

407. Ey mert insan! Dört eşya, dört şeyden meydana gelir. Dinle ve aklında tut.
408. [Bunlar] akıldan çıkar, bilgin insanı bulur ve dünyaya ilimden güzellik erişir.
409. Akıl, ilme aydınlık ve lezzet verir, amelsiz niyet, fayda vermez.
410. Din, eğer sakınmayla olgunlaşırsa, rızkın üzere şükürün dolu olur.
411. Kime dünyada sağlam din gerekse, züht, taat mesleği ve mal gereklidir.
412. Rızık için şükür eden kemale erişir, gafil olanı uyarırlar.
413. Yemeğe elini düşünerek uzat, şükür kıl ki şükür ile rızkın artsın.
414. İlim, akılsız için hemen boş bir laftır, ilim gönle ve akla kanattır.
415. Her kim ki ilme önayak olmadı, noksan kalır, olgun insan olmaz.
416. Ey oğul! Amelsiz bilgin nedir? Bil! Yontulmuş, meyvesiz bir ağaçtır.

Tedbirin Elden Gitmesi Hakkında

417. Dört nesne vardır ki gidince, gelmesine imkân yoktur.
418. Ne zaman ki ağızdan uça sır kuşu, başka yere gitti, yanına bir daha uğramaz.
419. Atılan okun ardınca yay gibi kıvrım kıvrım olma, geri döndüğünü gördün mü hiç?
420. Boşa giden ömür de böyledir, gitti, gelmez, artık şöyledir.
421. Seçkinler ve halk gülmesin diyorsan, düşünüp taşınmadan asla sözünü söyleme!
422. Kendin sırrı söylemeyince, söylemek mümkün olunca, “ne lazımdır?” deyip kaygıya düşmek ne lazımdır?
423. Bu ömrü hoş kazanç olarak bil, o geçmiş ömürden ümidini kes!
424. Kimse kendiliğinden kaderini reddedemez, çalı çırpı, tufanın yolunu kapatamaz!
425. Akıllı isen kadere riayet et, razı ol! Vazgeç, endişeden dolayı eziyet çekme.
426. Her kim huzura, sükûnete erişmek isterse, hemen ağzına mühür vursun, açmasın!
427. Ey aziz! Ömür nakdini elde aziz tut ki o giderse geri gelmez.
428. Ey asil! Ömrünü tanzim et! Güzel tut, o, Allah’ın büyük hediyesidir ve az görme!

Suskunluk Hakkında

429. Her kim ki suskunluğu meslek edindi, o, güvendedir ve gam endişesi yoktur.
430. Eğer selamet istiyorsan sessiz ol! İyilik istersen de cömert ve iyi ol.
431. İnsan lütuf ve cömertlikle server olur, nimet şükürle artar ve çoğalır.
432. Kim cömertlik yapmaya çabalarsa üstün olur, rızıkı şükürle olgunlaşır, çoğalır.
433. Kim ki cömertlerin işini kendine iş edinirse, üstüne selamet hırkasını giyer.
434. Eğer huzur ve sükûnete erişmek dilersen, insanlara iyilik etmeyi ihmal etme!
435. Kimde cömertlik ve iyilik alışkanlık olursa, şüphesiz o, âlemin sevgilisi olsun.
436. Ey delikanlı! Kim ki halka iyilikte bulunur o, iyiliği aslında kendine eder.
437. Ey kardeş! Allah’ın kulu ol, bağışlayıcı ve cömert olmaya çaba göster.
438. Eğer “cehennem ateş yakmasın!” dersen, cimriyle dost olma, kaç, ondan uzak ol.

İlim Hakkında

439. Dört şey, dört şeyden meydana gelir, basiret sahipleri böyle rivayet eder.
440. Her kimde bu dört şey ortaya çıkarsa, o, elinde olmadan pişman olur.
441. Dilenci, halk içinde aşağılanır, halkı küçümseyen, nefret edilen olur.
442. Kim ki yaptığı işin sonunu düşünmezse, şüphesiz o sonunda pişmanlık duyar.
443. Fikirlerini sağlam tutmak istiyorsan, her yapılan işi, tedbirle yapmak gerek.

444. Kim ki şah ile inatlaştı, kendini yakıcı ateşle yaktı.
 445. Kimin ki yaptığı iş kötülüklerdir, onu dostu yoktur, müptezeldir.
 446. Her kim ki şah ile inatlaşıp karşı gelirse, ya hayattan vazgeçer ya da alçak olur.
 447. Şaha düşman olup kara yüzlü olma! Onlar Allah'ın gölgesidir.
 448. Başını kibir ve riyayla ki alçak olup dedikodu konusu olmayasın.

İnsanı Kiran Şey Hakkında

449. Ey Allah dostu! Dört şeyden insana kırgınlık gelir, bir bir anlatayım dinle.
 450. Çok düşman, hesapsız borç, hadsiz eziyet ve aile ferdi.
 451. Vay o tembele ki borç batağına düştü, daima kaygı dolu nasipsizliğe düştü.
 452. Her kimin ki düşmanı çoktur, rahatı yoktur, dünyadan rahatsızdır.
 453. Her kim ki dünyada çok meşguldür, rahatı yoktur, mustarip bir hâldedir.

İnsanın Hataları Hakkında

454. Ey oğul! Hata çoktur amma şu dördü, çok büyük hatadır, şimdi baştanbaşa dinle.
 455. Ey padişah! Dinle biri şudur, kadından asla vefa umma!
 456. Eğer seçkin biri olmak istersen biri de kötü huyludan sakınmadır.
 457. Çocuk ile cinsel ilişkiye girme sakın, isyan ederek onurunu ayakaltına alma!
 458. Allah'ın bahşı olan dört şey daha vardır, onu gönlünde daima sağlam tut.
 459. Kuran'ın hükmü dört şey üzerinedir, inci gibi kulağında tut.
 460. Allah'ın farz emirlerini ilkin yerine getir, anne-babanın rızasını al, yükünü kaldır.
 461. Nefis ve şeytan ile daima savaş! Halkı arzusuna kavuştur, sen de muradına eriş!

Hayatın Kötü Geçmesi Hakkında

462. Dört şey insanın ömrünü uzatır, candan ve gönülden gamı yok eder.
 463. Ey oğul! Onun biri güzel sestir, biri de nazlı, işveli bir güzellik sahibi olmaktır.
 464. Ey sevgili! Biri mal ve can ile güvende olmaktır. Bunlar ferahlık veren şeylerdir.
 465. Her kimin ki işleri arzuları üstünedir, hâli hoştur ve gönlü sevinçlidir.
 466. Ey aziz! Beş şey insanın ömrünü eksiltir. Onu aklında tut!
 467. Birisi yaşlılıkta çok niyaz etmektir, biri yalnızlık, biri de uzun sıkıntıdır.
 468. Ey oğul! Kim ki ölünün üstüne bakarsa, ömrüne noksanlık gelir.
 469. Düşmanından korku ve tehlike her zaman insanın ömrüne zarar getirir.
 470. Kimin ki düşmanından korkusu vardır, ne güler ne oynar ne de uyku bilir.

471. Allah ile bir ol, düşmanlardan korkma! İşte o zaman başını ve canını kurtarırısın.

Nasihatler Hakkında

472. Ey çocuk! Eğer makbul insan olmak istiyorsan beş mizaçtan uzak ol.
473. Halka asla yalan söyleme, güzelliği yüzden alan yalandır.
474. Ey delikanlı! Büyüklerle inatlaşanlar şüphesiz kendi kendilerini yere vururlar.
475. Halk içinde hayâsızlık ve edepsizlik, onur kırıcı olursa şaşılabilir şey değildir.
476. Ey delikanlı! Namusuna ziyan gelmesini istemiyorsan hoppa olma, uzak dur.
477. Büyüklerle inatlaşma, sabreyle ki senin için dedi kodu etmesinler.
478. Eğer haysiyetle huzur dilersen halkı güzel karakterle elde et.
479. Önce gamsız olmaktan uzak dur! Halk içinde alçak ve bayağı olma.
480. Yalan ve o kötülüklerden uzak ol! Ondandır her dağ üstü bağ olur.
481. Seni hiç kimse ayıplamasın istiyorsan, kimse hakkında kötü konuşma sakın.
482. Eğer kaygılı olmamak istiyorsan, hasetten kaç ve asla ayıpları gören olma.
483. Ey varlıklı! Kudretliysen cömertlik et, iyilikle kendini halka hatırlat.
484. Bağışlanmaya, rahmete ermek istiyorsan, belaya ve mihnete karşı tahammül et!
485. Kim ki halkın durumuna merhamet ederse, o Allah'tan bağış ve mağfiret bulur.
486. Bu beş şey insanın saygınlığını artırır, gel! Buna yıl ve aylarca çaba göster.
487. Her kim ki kendi işine başlarsa, kârın doğrusuna sahip, işine de sağlam olur.
488. Ey şah! Cömertlik haysiyeti artırır! Ey seçkin! Cömert olmak güzeldir.
489. Yüzsuyu (onur) ihsan etmekle parlar, cimri insan cimrilikle lanetlenmiş olur.
490. Kimde ki halka merhamet vardır, herkesin kabulü muradına ermiştir.
491. Tahammül ehli ve vefa sahibi ol, gözün ve gönlün neşe ve sefaya erişsin!
492. Eğer düşmandan sır istersen, dosttan da çok sakın, söyleme.
493. İyi anılmak istiyorsan iyilik yap, onu elinle koymadın, alma.
494. Sakın kimsenin perdesini yırtma ki senin de perdeni kimse yırtmasın.
495. Ey yiğit! Perdenin yırtılmasını istemiyorsan sen de kimsenin perdesini yırtma!
496. Nefse uyup, çirkin ve kötü şeyler yapan olma! Olur olmaz yere de gitme!
497. Halka, dilini pek uzun eyleme, uzak dur, sakla dilini, seçkin ol!
498. Ey delikanlı! Şunların kıymeti yoktur, yaşadığını düşünme, ölü bil onu.
499. Ey şah! Kimde ki kanaatten nişane yoktur, onu dünyanın malı doyurmaz.
500. Ey genç! Şu kişi kanaatkâr bir kuldür, onun gözüne dünya malı, çöp bile gelmez.
501. Ey yiğit er! Eğer düşmana karşı galibiyete erişirsen, onun günahını bağışla!

502. Tevazu ehli ve edep sahibi ol! İyi huyluların sohbetini talep et.
503. Tahammül ehli ol, gönül yıkmazsan, sabredenlerin makamına erişirsin.
504. Ey çocuk! Gel, âlimi ilaç bil! Cahili zehir bil ve ondan uzak dur.
505. Çoğu o ilaçtan kurtuluşa erişti, niceleri de o zehirden öldü.
506. Kurtuluşa erişmek istersen o zehirden kaç, o ilacı bırakma ki hayat ondadır.
507. Sabır, ilim ve hilim gönlün ışığıdır; kin, hırs ve nefret bizzat katildir.
508. Bütün işlerin övücü ekmek vermektir, nimet vermek, manada can vermektir.
509. Akılsızın önünde olgun insan ol, bu benlikten geç, sözümle amel eden ol.
510. Ey Emre! Halka itibar, itibar mıdır? Onlar da senin gibi bir avuç topraktır.
511. Her birisi bir belaya müpteladır, Allah'tan dertlerine hep deva umarlar.
512. Ey oğul! Ne denli âlim olursan ol! Ey hünerli! Kendini cahilden eyleme.

Budalannın Sıfatı Hakkında

513. Akılsız insana iki büyük delil vardır: Çocuklarla cinsel ilişki, kadına düşkünlük.
514. Ey güzel huylu! Her kim ki kötü huylu ve kötü işli olursa, onun yaşamı ittir, it!
515. Her kim, kötü huyludur, ne kadar yaşıyor olsa da onu yaşıyor sayma, o ölüdür.
516. Her kim ki senin suçunu ve aybını yüzüne söylese, onu kendine sadık dost olarak bil.
517. Ey şah! Her kim sana rehber olursa, sen de onun yolunda can ve baş ver.
518. Akıllı ve bilginlerin, değerini bil! Değerli ve eşsiz ol.
519. Eğer dost ve seçkin biri olmak istersen, doğruluğu ve hayâyı artırmaya çaba göster,
520. Eğer sıkıntıdan kurtulmak istiyorsan, hekimden ve dosttan hâlini gizleme.
521. Sırrını verme ve kadınla ülfet etme, bela ve felaketi üstüne alma.
522. Yapmanın şer'i olmadığı işi bırak, hemen kaç, ilişkiyi kes.
523. Allah, onu sana haram eyledi, ondan sakın ki iyi namlı olasın.
524. Allah sana rızık kapısını açtığında sen de daima ona şükür etmeyi ihmal etme.
525. Ey dost! İyi namlı olmak istersen, temiz yüzlü, mert ve cömert insan ol!
526. Ölümden kaçıp, çok korkulu olma hiç, ondan er veya geç kurtuluş yoktur.
527. Ondan kaçarak kimse kurtuluşa erişmedi, ömür ve hayat yok olan gölge gibidir.

Temiz Kalp Hakkında

528. Kin ve kötülükten kalbini tertemiz eyle, kin tutma, bu mizaç sana yeter.
529. Gel, gücüne ve işine güvenme, yüzünü Allah'ın rahmetine çevir.
530. Ey temiz yüzlü! Güzel ahlak herkesin sevdiğidir, ahlakı elden bırakma.
531. Ey hayırlı evlat! Gel, alçak gönlülü ol, şeref ehlinin süsü budur.
532. Bir kişi şehvetinin emrine girerse, o, görünüşte özgürdür ama köledir.
533. Cimriyi bolluk (talihte) içinde görürsen, açlıktan ölsen bile gidip ona baş eğme.
534. Cimrinin kapısına varıp baş eğme, gördüğün vakit, haber bile sorma.
535. Ey becerikli! Budalanın işini yapma, ona iş buyur fakat ona biraz iyi davran.
536. Ey akıllı! İki kişiden uzak dur, ta ki devir, sana kötülük erdirmeye.
537. Her kim ki cahil dost, katı huylu düşmandır, ey oğul! Onlardan sakın.
538. Kendini düşmanın yanından irak eyle, canına ve gönlüne haz ve rahat ersin.
539. Cahil dostu yanından uzak tut, ondan sonra gönlünü ferah tut.

Katı Konuşmak Hakkında

540. Tatlılıkla konuş, sert konuşma, kendini halk içinde ayıplanmış eyleme.
541. Vermede, almada insafı ol, işte aydınlık yol ve işte doğru yol.
542. Bir garibe, tatlı konuşmak, elbise giydirmek ya da gümüş ve altın takmak gibidir.
543. Öfkeyi yenmek, şahların işidir, hışım işi şeytanın mesleğidir.
544. Her kim ki zamane halkıyla iyi geçinmezse, o, ömrünü zehir ve kahırla geçirir.
545. Utanmayan kişi günahkâr ve şuhtur, onun aslı kirlidir ve cömertliği yoktur.
546. Melametten kurtuluşa erişmek istersen, daima salihlerle beraber ol.
547. Ey oğul! Eğer ansızın zarar gelmesin dersen, yaramazlardan irak ol.
548. Kim ki demircinin sohbetine giderse, şüphesiz, üstüne kara (pas) bulaşır.

Kabalığa Sebep Olan Şey Hakkında

549. Ey insan! Sekiz huy insanı bayağı eyler, bir bir söyleyeyim, işit.
550. Birisi şudur ki sineğe benzer, davet edilmeden misafir olma.
551. Kim ki çağrılmadığı yere giderse, alçak olup onurunu yere vurur.
552. Cahil olma, sözümü kabul et! Yabancı evinde kâhyalık etme.
553. İki kişi konuşurken başka iş yapma, sözlerini ya dinle ya da oradan uzaklaş.
554. İrfan ehlinin önüne diz çökmeyenin, her an aklına utanmak gelse ne olur?
555. Kimin söze kulak vermediğini gördün, ağzını asla açma ve sessiz ol.

556. Ey can! Düşmandan asla dilekte bulunma, arzuyu düşmandan istemeye ne gerek?
 557. Alçak soyludan muratta bulunma, dikkat et! İnatlık etmek alçaklıktır.
 558. Kadın ve çocukla oyun oynama ki boynuna bela halkası geçmesin.
 559. Kadın ve çocukla oyun oynadın, kendini aşağılık eyleyip, adını kötü andırdın.

İnsana Malik Olan Şey Hakkında

560. Ey hükümdar! Altı büyük şey vardır, onun birisi sindirimi kolay olan yemektir.
 561. Biri münasip bir can dostu, biri de bir şefkatli nazik evlattır.
 562. Yine dürüst ve doğru söz paha biçilemez inci gibidir.
 563. Eğer aklın varsa, olgun akıl dile. Olgun akıl, bütün dünyayı değer.
 564. Allah düşmanı olana yakın olma, yerini cehennem ateşi etme sakın.
 565. Kimsenin hatasını bulup gösterme, kusursuz kimse yoktur, bunu böyle bil!
 566. Ey oğul! Dileğini Allah'tan iste, başkalarının elinde kâr ve zarar yoktur.
 567. Şahlar da kendi maksutlarına ermek için, Allah'larına çokça yalvarırlar.
 568. Niceleri arzusuna ermeye çabalar, fakat Mevla onun istediğini vermez.
 569. Bağış, ancak Allah'a mahsustur, şimdi başkasından uzak dur ve Allah'a sarıl!
 570. Ya İlahi! Yardım et, geri çevirme, yüz sürmek için huzuruna geldik, yardım et!
 571. Alçaktan yiğitlik etmesini bekleme ve kötü huyludan reislik etmesi bekleme.
 572. Kula Allah'tan başka yardımcı yoktur, Allah varken başka yeri ne yapalım?
 573. Kim ki Allah'tan daima korkar, şüphesiz ondan insan ve cin korkar.
 574. Kim kötü sözden dilini men eyledi, şeytanın yüreğini yakıp dağladı.
 575. Gel, yalancılardan insanlık bekleme, akıl sahiplerinden nasihat al.
 576. Kibir, yalan, gıybet, hırs ve haset, Allah'ın dergâhından insanı geri çevirtir.

Âdil Olmayan Şahlar Hakkında

577. İlk olarak beylerde dostluk olmaz, yakın olmaya çok çaba gösterme.
 578. Şahlara yakın olmak yakıcı ateştir, rahat istersen onlara yakın olma.
 579. Ne, uzak ol, soğuyup zar olasın, ne de yakın gelip tutuşup ateş olasın.
 580. Her kim ki işinde ılımlı olmayı gözler, akıllılar gibi hareket eder, hata yapmaz.
 581. Zaman olur ki akıllı, Allah'ın kazasıyla, takdir ile şahın yakınına rızasızca iletilir.
 582. Takdir ile şaha yakın olan, uzaklığına tedbir ile çözüm bulamaz.
 583. Onların hâli, ümit ve korkudur, onun devası hemen teslim olmaktır.
 584. Ey yetenekli insan! Gel, dersi benden al, Hak ehli Allah'ın hükmüne razıdır.

585. Her kim elin malına haset ederse, boynuna “liften bükülmüş bir ip” takar.
586. Ey basiret ehli! Kim ki yalancıdır, onun işi hiledir, o düzenbazdır.
587. Kimde üç türlü alışkanlık vardır, onda hem talih hem de saadet vardır.
588. Hayır etse, hayrı karşılıksız yapar, kendini affa layık eyler.
589. Her ne zaman halkın hatasını görse, halk içinde ona hatasını söylemez.
590. Her kimi gördün, azgınlığa sapıyor, akıl ver, önüne geç, engel ol!
591. Gel yükünü mertçe kendin götür, başkasına asla zahmet verme.
592. Eğer gönlü rahat olmak istersen, işte bu üç şeye daima nazar eyle.
593. İlk olarak Allah’ın hükmünden kaçma! İkincisi Allah’ın rızasına itibar göster.
594. Biri de şudur, kimseye sıkıntı verme! O zaman iki cihanda da sefa bulursun.
595. Ey aziz! Kimde güzel parlak zihin vardır, ne verirse Allah için verir.
596. Ettiğin hayra yalan karışırsa, umma ki o Allah’ın kabulü ola!
597. Eğer amel, altın gibi halis olmazsa, sahte olup, onun kadar değeri olmaz.
598. Ey namlı! Gel, gücün yettikçe, nefsin arzularına sakın uyma.
599. Nefsin arzularından uzak dur, seçkin ol, seçkin ol, seçkin!

Hakkın Kerametleri Hakkında

600. Ey cömert insan! Allah’ın kerametinden dört şey vardır, onu da aklına getir.
601. İlk olarak yalan söylemekten dilini tut, hem de halka hıyanet etmekten sakın.
602. Ey delikanlı! Cömertlik, Allah’ın kerametindedir, yiğitsen cömert ol!
603. Fayda iyilikle kazanç sağlar, o, iffeti ayaklar altına alır, ondan ne olur?
604. Kim ki halk içinde sırrını ortaya çıkarırsa, onun yanından kaç, içli dışlı olma!
605. Kim ki seni hayırlı iş yapmaktan men ederse, arkadaş olma, o cins insandan kaç!
606. Ey akıllı! Dört şeyden sakın ki o zaman cehennemde ateş seni yakmasın.
607. Yaşam için dünyadan lezzet istersen, hışım ve kahırdan uzak ol!
608. Ey genç! Halkın sana uymadığını gördün, çaresi hemen senin ona uymandır.
609. Ne vakit isteğinin eline geçmediğini gördün, kaygıya düşüp onu hatırına getirme!
610. Devlet rütbesine itimat etme! Sonunda kibrin şiddeti birden yıkar.

Dostluk Hakkında

611. Ey şah! Her kim ki halk ile tek gönül olursa, onun bütün istekleri tamam olur.
612. Kimde temiz karakter ve hoş nazar var, o dünyada güzel ve itibarlı olur.
613. Her kim şefkatsiz olup işi eziyet olursa zamane ona vefayı az eylesin.

614. Sıkıntı zamanında kim ki seninle tasalanırsa, refah zamanında ona iyilik et.
615. Rahatlık gününde her kiminle dostsan, gam gününde ona tasalanan dost ol.
616. Ne zaman ki Allah sana makam verirse, dostların makamından yarar bulsun!
617. Dost odur ki dert gününde bile dost olur, ateşe düşsen dahi seninle yanıp inler.
618. Ey babacan! Marifet hâsıl eyle, o zaman Allah'ın kudretinden bilgi bulursun.
619. Her kim ki marifet hâsıl eylemedi, kendini isteklerine erİştiremedi.
620. Her kim ki ariftir, o Allah'ı bulur, bu ölümlü âlemde ölümsüzlüğü bulur.
621. Ey dost! Marifetli insan diridir, bahtiyarlığa layık, irfan ehlidir.
622. Kendi nefsinle mücadele et ki bilesin, sonra Allah'ı bilip, şükürler edesin.
623. Arif odur ki o, insanı bilen (arif) ola, arif olmayan, insan aslı değildir.
624. Sevgi ve vefa, arifin gönlündedir, onun için onlar sefa ehlidir.
625. Allah, her kime marifet verirse o, daima gönlünde Allah'ı tutsun.
626. Arif insan, dünyaya bakmaz, kendi kendine bile zerre kadar bakmaz.
627. Ey güzel soylu! Ey olgun kişi ve seçkin kişi, dinle. Marifet ehli, kendini yok bilendir!
628. Dünya ve ahiret hep Allah'tan başkadır, Öfke arifte değildir.
629. Arifin himmeti Allah'ın bekasıdır, o, bundan dolayı mutlak fenadadır.
630. Ey can! İşte bu cihan neye benzer söyleyeyim. Bir düşe benzer ki görürler.
631. Çünkü uykudan uyanıp ayık olur, gördüğünü elinde bulamaz, zar olur.
632. Yine bunun gibidir, biri ölür, kabre bir şey götürmez, vâris alır.
633. Vâris için yok yere mal biriktirme; zevkini el sürer, sen vebalini çekersin.
634. Her kimin ki güzel ve hoş işi vardır, ahiret yolunda, malı ve dostu vardır.
635. Bu dünya bir güzel sevgiliye benzer, her zaman kendi kendini süsler.
636. O, eri kucağında güzel besler, amma ona sonunda hile, düzenbazlık eder.
637. Eşini uykuda bulunca hemen, merhamet etmeyip aman vermez, öldürür.
638. Ey çok hünerli! Gafil olma, aç gözünü, bu düzenbaz kadından uzak dur.
639. Ey oğul! Eğer itibarlı olmayı dilerse, vera köşesinde kararlı kal!
640. Zira vera, din evini neşelendirir, sadece din evini tamah harap etmez.
641. Eğer vera ilminden ders aldıysan, sende Allah'tan başka bir şey kalmasın.
642. Beş haramdan Allah korkusu peyda olur, takvasız olan kişi rüsva olur.
643. Vera ehli, yüce düşünce ile, onun coşkusu ve huzuru Allah ile.

Dostluk Talebi

644. Şu kişi, Allah'tan dostluğu tamah eylerse, takvasız ona Allah'tan bir şey gelmez.
645. Şüphelerin haramın, giysinin, içki ve yemek yemenin terki takvanın temelidir.
646. Eğer helal olsa da neyin fazlaysa, takva ehlinin yanında vebal olur.
647. Eğer ilim ve amel vera ile dost olursa, güzel ihlasın da halelsiz olsun.
648. Ey kul! Ansızın, günah eylersen, tövbe eyle ki Allah kabul eylesin.
649. Günah işledin, beden günah buldu, tövbe et! Sonra “tövbe ediyorum!” fayda sağlamaz.
650. Uyuşuk olmak, tövbe yolunda hatadır, hayata aldanma, onda beka yoktur.

Hizmet Hakkında

651. Gücün yettikçe, hizmete çalış, o zaman murat ettiğince izzete erersin.
652. İnsanların hizmetini gören kişinin hizmeti sonunda talihe dönüşür.
653. Her kim ki eteğini hizmete bağlarsa, şüphesiz sonunda o, izzet bulur.
654. Her kim ki iyiler için hizmet ederse, Allah ona izzet edip itibar etsin.
655. Ey muradına eren! Hizmet ehlinin yeri, hesapsız ve cezasız cennet olsun!
656. Hizmet ehli, kardeşliğe aracılık ederse, onların makamı da yüce olur.
657. Hizmet edenler ne kadar âsi olursa olsun şu cimri abitler onlardan kötüdür.
658. O Allah, her hizmet edene, oruçlu ve namazlı olma mükâfatı ve bereketi versin.
659. Her kim ki hizmet için işe başlarsa, o, mağfiret bağında meyve bulur.
660. Ey birader! Canına rahat makamı istersen, misafirine itibar göster.
661. Yemek yedir, konuğu aç olarak salma! O zaman üstüne rahmet kapısı açılsın.
662. Her kim misafiri gördüğünde sevinmezse, ondan Allah ve Peygamber uzak olur.
663. Misafire hizmet eden kişi kendini affa layık eyler.
664. Kim misafire güler yüzle bakarsa, mahşerde ondan cehennem ateşi uzak olur.
665. Ey konuk sever! Gösteriştten uzak ol ki sana misafirden ziyan gelmesin.
666. Onu durumuna göre yedir içir, ne o aç gitsin ne de sana zor olsun.
667. Bir bağıştır, Hak sana konuk gönderirse çok dikkatli ol! Ondan kaçıp cimri olma!
668. Ekşi yüzle, millete misafir olma, sana misafir gelirse, gizlenme!
669. Evine ululardan ve halktan misafir gelirse az çok ne yiyeceğin varsa önüne koy!
670. Her kim ki misafirine ikramda bulunursa kendini dünyada iyi namlı eyler.
671. Ey oğul! Az çok her ne varsa hemen yoksulun önüne koy!
672. Kim ki yoksulların karnını doyurursa Allah onu cennette rızkıyla yedirip içirir.

673. Her kim ıplağa elbise giydirirse, Allah onun eline bu rahmet-nameyi sunsun.
 674. Her kim ki bir ıplağa bir kaftan verirse, Allah ona cennet elbisesini versin.
 675. Eğer saadet tacını istiyorsan halkın ağını ve yoksulunu araştır!
 676. Her kime talih dost olursa, gizli ve açık Şekilde hayra çaba gosterir.
 677. Ey oğul! Cimrinin ekmeğine el uzatma, o, insanı rencide eder, vazgeç!
 678. Cimrinin malında eziyet, meşakkat olur, nitekim comerdin malı ışıkla doludur.
 679. Davet edilmediğin yere gitme, ondan kadrine noksanlık gelmesi caizdir.
 680. Ey gafil! Aşağılık cimriden iyilik umidi umma, ondan uzak dur.
 681. Her ne kadar iyilik etsen de sayma, her ne kim gorsen de iyi gor, kotu gormel!

Ahmak Hakkında

682. Ahmak u alametle bilinir, biri şudur ki Allah'ı yad etmez.
 683. Soze başlasa, sozu parçalar, insanı usandırır, rahatsız eder.
 684. Hem ibadet etmede tembel olur, fakat kabahat etmede gayretli olur.
 685. Ey oğul! Cahil ve aptal olma, Allah'ı her akşam ve sabah an.
 686. Bir kişi Allah'ı zikretmekten uzak olursa, Allah yolunda aptal ve asılsız olur.
 687. Allah'ın emirlerinden yuz çevirme, borcunu ode ve alçak olma.
 688. Ey oğul! Yiğitsen mert gibi hareket et. Batıl ve namerde asla boyun eğme.
 689. Ey seçkin! Herkesi buyuk gor, hor gorme. İlim, Allah'ı gormek için zordur.
 690. Gokyuzunun kazası hakkında konuşma, ona akıl ermez, ondan umudunu kes.
 691. Ey aziz! Yetimin malına el uzatma ki mahşer gunu kurtulmuş olursun.
 692. Namahrem eteğine elini uzatma ki o zaman buyuk belaya duşmeyesin.
 693. Eğer mahreme sırrını bildirirsen, sırrın sonunda aleme yayılır.
 694. Eğer kendi sırrına kadir olursan onu kendine bile deme, uzak dur.
 695. Ey babacan! Eğer hur bir insan olmak istersen, gonlunu tamahtan arındır

Fasık Hakkında

696. Gunahkarda u turlu mizaç vardır, kotuluğe ve fesatlığa meyil ve hile eyler.
 697. Cihan halkını daima incitir, o, kotu soylu, kimseye hayır eylemez.
 698. Gunahkarda u de alamet vardır, hem harama meyil ve rağbet eyler.
 699. Abdestsiz yurur ve vakitsiz uyur, alimi gorse kurt gibi kaçar.
 700. Gel, kabir azabından kaygılan, abdestli ol! Hem iyiliği de meslek edin.
 701. Eğer “zehirli ateş beni yakmasın” dersen, sana ilim ehli arkadaş olsun.

702. Ey delikanlı! Asla kendini övme, hem sakın asla "bu kimdir" deme.
 703. Zaman olur ki o hor gördüğün kimse, Allah'ın dostudur ve gözüne dünya gelmez.
 704. Eğer mağfiret istersen, altını tutma, kudretin yettikçe muhtaç olanlara ver.

Cimri Hakkında

705. Ey sevgili! Cimrinin üç alameti vardır, söyleyeyim de bir bir dinle!
 706. Cimri, her ne zaman bir dilenci görse, korkar, malının üstüne titreyip korkuya kapılır.
 707. Her ne zaman ona bir tanıdığı gelse, uzaktan durarak selam verir.
 708. Kimseye onun yemeğinden fayda gelmez, amma ki artan malı biriktirir.
 709. Kötü yüzlüden asla istekte bulunma, ey himmetli! Güler yüzlüden isteğini iste.
 710. Taş yürekli için üç alamet buldum, taş yürekli hâlini ayıplanmış buldum.
 711. Şüphesiz gönlüme dert ve elem ermesin diye onların yanından kaçmışım,
 712. O, daima zayıf olana zulmeder, şüphesiz, aza çoğa kanaat getirmez.
 713. Taş yürekli, nasihat dinlemez, kötü huylu güzel nasihati dinlemez.
 714. Kimde hoş edep ve güzel hayâ yoktur, istediğini arz edip ona gitme.
 715. Dünya ehli, manada hep ölüdür, ölüden hayır beklemek diriye şaşılacak şeydir.
 716. Ey Ebü'l-Hasen!¹⁸⁸ Ne vakit muhtaç bir mümin görersen, onun arzusunu yerine getir.
 717. Ey güçsüz ve muratsız fakir! Ne muradın varsa şahlardan dile.
 718. Düşmanın ölürse, mutlu olma, zira bu hayat kimseye kalmaz.
 719. Eğer düşmanın öldüğünü görürsen sen de hazır ol ve hemen gafleti bırak.
 720. Ey Emre! Göz yumup açıncaya kadar ecel gelip tükenmez arzunu alır.

Kanaatin Sıfatı Hakkında

721. Ey oğul! Daima kanaat ehli ol, gerçi yoksulluk gibi pek acılı değildir.
 722. Her sabah tövbe ve bağışlanma dile, fırsatı kaybetme, tekrar tekrar yap.
 723. Yoldaşın hakkında gıybet eyleme, şeytandan başkasına lanet okuma.
 724. Her günün başında yeniden tövbe eyle, tövbe etmeyi dilinden hiç eksik etme!
 725. Ey şah! Kimde Allah korkusu yoksa onu Allah daima hileyle korkutur.
 726. Gücün yettikçe halka yardımcı ol. Arzularına erip sağ ve selamet olasın.

¹⁸⁸ Ünlü bir mutasavvıf. Burada, benzetme olarak kullanılmıştır.

727. Bu eşyalar ve mallar elinde ödünçtür, yarın ne olacağını hiç biliyor musun?
728. Sonunda birine emanet vereceksin, pişman ola ola gideceksin.
729. Hasılatın dünyadan ancak bir kefendir, mal için bu denli hay huy nedendir?
730. Allah yoluna her ne saçtıysan öbür dünyaya seninle giden şey o olacak.
731. Allah'tan kim ki az çok razı olursa, Allah onun, arzusunu yerine getirir.
732. Ey Ebü'l-vefa!¹⁸⁹ Kim ki köprü'nün üstüne ev kurarsa, onun akli yoktur, delidir.
733. Zenginliği Hak'tan dilemek doğru değildir, zira mümine zenginlik bela kaynağıdır.
734. Fakirlik, mümine dervişin şifasıdır, mümine zevkin gücü ve sefasıdır.
735. Ona, manada işte bu iki şey düşmandır, bu düşmandan vefa beklemek ne ihtimaldir?
736. "Mallarınız, evlatlarınız, size bir sınamadır", bu hüküm kabul için yetmez mi?
737. Yol yiğidinin (dervişin), gözüne cihan gelmez, onun fikri Allah'a kavuşmaktır.
738. Her kimin, gönül yönü samimi olursa, ona hırka ve ekmek kâfi olur.
739. Kim mülklerini ve malını artırmak isterse, zevkini eller sürer, o, cezasını çeker.
740. Allah'ın kulu, onun himmetini çok yaparsa, dünyaya bakmaz, göğe uçmayı diler.
741. İnsansan neyin varsa Allah yolunda harca, fert isen nihai maksadı gözetle.

Cömertliğin Fazileti Hakkında

742. Ey seçkin insan! Eğer tasadan kurtuluşa erişmek dilersen, cömert ol!
743. Ey birader! Eğer cehennemi görmek istemiyorsan, gel, cömert ol.
744. Nurlu ışık, cömertlerin yüzündedir, Hz. Peygambere yakın olanlar, cömertlerdir.
745. Cehennemin, kerametliyle işi yoktur, cimrinin yeri cehennemdir, çok yanacaktır.
746. Cimrilik ehlinin işi düzenbazlıktır, onun cehennemde dostu İblis'tir.
747. Cimri, cennetin yüzünü görmez, cimrilik perdesi gözünü kapatır.
748. Kibirli ve cimrinin yeri cehennemdir, onları cehennemde bırak, merhamet etme!
749. Ey delikanlı! Kibirden, hasetten uzak ol! Lütuf, cömertlik ve hilimle meşhur ol!
750. Dört şey, şeytani mizaçtır, kim ki ondan uzak olursa, Allah'ın kuludur.
751. Nifak ehli, yanına gelmesin, ondan kaç, nifak ehline yatak, cehennemdir.
752. Tevazu ve cömertlik sahibi ol, ta ki dünyada seçilmiş olasın.

¹⁸⁹ Ünlü bir mutasavvıftır. Burada benzetme olarak kullanılmıştır.

Nifak ve Alameti Hakkında

753. Münafıkta görülen üç alamet vardır, onu sana bir bir beyan edip söyleyeyim.
754. Sözüne daima yalan katar, doğru konuşmaz, yalan söyler.
755. Mümine asla yardımda bulunmaz, mümine daima hıyanette bulunur.
756. Yine münafık, verdiği söze vefa eylemez, hem de onun yüzünde nur olmaz.
757. Münafığın yerini toprağın altı eyle, halk elinden kurtulup güvende olsun.
758. Münafık, insanı ve âlemi, hile ve alla birbirine düşürür.
759. Halkı birbirine düşman eder, gönlünü onunla mutlu ve şen eder.
760. Ey oğul! Münafıktan uzak dur, kılıç ve baltayı münafığın başına vur!
761. Kim ki nifak ehliyle bir zaman dost olursa, bir derde tutulup, yıllarca ağlar inler.
762. Eğer halk, birlik olsun dersen, nifak ehlini yanından sür, durmasın.

Takva Ehlinin Alameti Hakkında

763. Takva ehlinde üç nişane vardır, takva ehli, Allah kapısının insanıdır.
764. Ey muttaki! Eğer talihi arzu edersen, çaba göster ki yanına günahkâr gelmesin.
765. Ey delikanlı! Takva ehli asla yalan söylemez, Onlar azgınlığa sapmaz.
766. Takva ehli helal rızık çok yemez, onların yanında çok yemek vebaldir.
767. Ey güzel namlı! Takva sahibi kişi, şüpheli lokma yemez, çok haramdır.
768. Bu üç çeşit mizaç kimde varsa, o, cennet ehli ve akli başında insandır.

Cennet Ehlinin Nişanesi Hakkında

769. Belaya sabret, rızka şükret, o zaman bela ve zillete düşmeyesin.
770. Kim ki gece gündüz tövbe ederse, Allah onu cennette mutlu eder.
771. Bir kişide Allah korkusu olursa, o, daima Allah'a tövbe etsin.
772. Her kimin işi isyan etmek olursa, o, ne zaman affa layık kul olur?
773. Tövbe etmeden asla boş olma, gafil olma, Allah'tan çok sakın.
774. Ey şah! Elinle hayır yapmayı kendine iş eyle. Hayrı ve ihsanı dervişe eyle!

Hayırda Bulunmak Hakkında

775. Ey Kerem sahibi! Kendi elinle bir gümüş verirsen, o bin yerine geçer.
776. Eğer halka bir hurma verirsen, o, yüz tane altın vermekten daha iyidir.
777. Yoksulluk ve açlık seni öldürse bile, her ne bağışlarsan geri çevirme.
778. O, şuna benzer ki yer ve kusar, onu yemeye tekrar kalkar.

779. Ey oğul! Rızka ve mala sevinme, kimisini ye, kimisini de bağışla!
780. Dünya mutluluğu baştanbaşa gamdır, onun düğününden sonrası matemdir.
781. Ey amca! Şımarmamız Allah'ın bize emredir. Bize mutlu olmak, çok yanlıştır.
782. Allah bizden, mutlu olmamızı ve dünyada tasadan azat olmamızı istemez.
783. Ey gafil! Bu alçak dünya, müminin zindanıdır. Onu rahatlık makamı mı sanırsın?
784. Ey oğul! Eğer Mevla'nın rahmetine talipsen, mihnet, dert ve eziyet çek!
785. Hakkın fazileti için mutlu olursan revadır, lakin dünya için mutlu olursan hatadır.

Hüznün Faydaları Hakkında

786. Ey fetanetli! Mutluluk istersen, dünyada bela ve tasadan kaçma.
787. Dünyada her kim ki endişesizdir, sonunda başına erecek olan nacaktır.
788. Ey oğul! Sen niçin vücuda geldin? Eğer insansan onu da düşün!
789. Ey Fani! Sen yokken Mevla var eyledi, ona layık hizmet et.
790. Gel, beriye gel, Allah'ın kulu ol, her zaman hayâli ve cömert ol.
791. Uyku ve alçaklıktan günlerini uzak tut, sabah ve akşamını zikirle canlı tut.
792. Ey evlat! Gel, az ye ve az uyu ki gerçek insanın mizacı dünyada budur.
793. Sehere ve akşama yakın uyumak, Hak ehlinin yanında mekruh ve haramdır.

Kötü Nefis Hakkında

794. Nefsini zapt edenler, yenenler şahtır. Nefse bağlı olanlar ise, yoldan çıkanlardır.
795. Nefse uyma, başını kes, başsız et ve nefisle daima büyük mücadele et.
796. Nefse uyan daima rüsva olur, sonunda onun mekânı cehennem olur.
797. Ey oğul! Nefsinin karşısında ol, onu harap et. Bundan başka ibadet olmaz.
798. Ey er, yiğit er! eğer, İslam'ın yolunu görmek istiyorsan köpek nefsin başını kes.
799. Müslüman kolay kolay kötü nefisli olmaz, iman değmeden ona dost olmaz.
800. Bencil olan, dünyada insan olmaz, kaygılı olan daima bencildir.
801. Ey şeyh ve delikanlı! Hikmet elinin öğüdüdür, gölge ve güneş ortasında uyuma.
802. Ey oğul! Asla tek başına yolculuk etme, tek başına yolculukta çok tehlike vardır.
803. Geceleyin aynaya bakmak hatadır, gündüz aynaya bakmak doğrudur.
804. Ev karanlık ve ıssız ise, orada yalnız kalma.
805. Elini saçına vurup çok sürçme, irfan ehli içinde kendini cahil etme.
806. Deve ve katırın katar olduğunu görürsen, onların arasına asla gitme.
807. Eğer istersen Allah senin rızkını artıra, gündüz ve gece Allah'a şükür ve sena kıl.

808. Ey delikanlı! Eğer istersen ömrün arta, o zaman halka iyiliği elden bırakma.
 809. Eğer onurum incinmesin dersen, az günah işle ve iyi huylu olmayı bırakma.
 810. Her kim kötülük ve isyan içindedir, ömrü, rızkı bozma ve noksanlık üzerinedir.

Vera¹⁹⁰ Hakkında

811. Ey birader! İnsanın rızkı yalanla eksilir. Yalana ağzını açma.
 812. Ey oğul! Çok uyku insana fakirlik verir. Şimdi asla çok uyuma!
 813. Kim ki döşek içinde çıplak yatarsa, rızkına noksanlık gelir ve şaşkın yatar.
 814. Kim ki çıplakken işerse, o, mutluyken tasaya düşsün!
 815. Ayak altına ekmek parçasını saçarsan, bir gün olur, kara ekmeği bile göremezsin.
 816. Cenabetken asla yemek yeme, bunu halk ve seçkinler doğru bulmazlar.
 817. Gece evini asla süpürme, rızkını ve buğdayını eksiltirsin.
 818. Büyüğüne ismiyle asla seslenme, onlara lütuf ve kusursuzlukla hitap et!
 819. Hem tuvalette bir yerlerini tıraş etme, sözümü tut, iyi değildir, gafil olma!
 820. Bulduğun çöple dişini temizleme, gafil olursun, sözümü tut, çok konuşma!
 821. Ellerini asla toprakla yıkama, temiz suyla yıkamaya çaba göster.
 822. Kapı ve ev mecburi bir şekilde süpürülmeli, çöp de kapı ardında durmalıdır.
 823. Ey oğul! Eğer rızkına noksan gelmesini istemiyorsan, eşik üzerinde oturma!
 824. Ey delikanlı! Elbiseni üstünde dikme, ayıptır, her zaman ondan geri dur.
 825. Yüzünü asla eteğinle silme, hor olursun, rızkın ve ekmeğin gider.
 826. Ey oğul! Fakirlik ve yoksulluk gelmesin dersen, yüzünü eteğinle silme.
 827. Geç çıkarsan eğer, pazar gitme, ziyandan başka hiç fayda yoktur.
 828. Kandili üfürerek söndürme, kokusundan zihin harap olur.
 829. Tarağını kimseyle ortaklaşa kullanma, tarağın kişiye has olması daha hoştur.
 830. Mihnet ve fakirlik ermesin dersen, eşik üstüne yatıp başını koyma.
 831. Ey muhterem! Sakın! Dilencilerin parça parça ekmeğine para verme.
 832. Ey genç! Onlardan ekmek alma, bu, fakirliğe sebeptir. Sözümü tut! Beni iyi dinle!
 833. Evden örümcek ağını uzak tut, o zaman balı ve yağını artırırısın.
 834. Ölçüden fazla harcama yapma, o zaman bağına kan dolmaz.
 835. Ey değerli kişi! Eğer kudretin varsa, cimri olma! Yoksulu gözet!
 836. Zorluk gelirse darılma, sabret, nefse ferahlık verme, mücadele et!

¹⁹⁰ Tasavvufta haramdan sakınma.

837. Ey oğul! Eğer zorluk vaktinde incinirsen sabırlılardan olamazsın.
 838. Eğer zorluk vaktinde sabreylemezsen, sana sabreden ve şakirt denir mi hiç?
 839. Ey insan! Şükreden insan şudur: Kaza nazil olduğunda yine de ilgiyi kesmez.

Dervişin Sabırsızlığı Hakkında

840. Ey aziz! Fakirlikle övünmezsen eğer, Hak ehli sana temiz insan demez.
 841. Ey melul! Resul, “Fakirlik, övüncümdür.” demiştir, Sen ondan geri mi kalacaksın?
 842. Allah’ın emri neyse ondan olamı kabul et! Allah’tan hürmet istersen sabırlı ol!
 843. Kul, hizmetle ahirete gider, hürmet ile Mevla’ya yakın olur.
 844. Hürmetini hizmette mekân eyle, kendini hizmetle bahtiyar insan et!
 845. Kimde inatlık ve yalancılık vardır, o, dünyada sabırdan söz etmesin!
 846. Ey kârlı insan! Her belaya sabret, her zor iş sabırla kolay olur.

Tecrit ve Tefrit¹⁹¹ Hakkında

847. Eğer sefa istersen tecrit ehli ol, tecrit ehline bir lokma bir hırka yeterlidir.
 848. Davayı terk eylemek uzak durmaktır, olgun insan Allah ile meşgul olmaya taliptir.
 849. Tecridin aslı, şehveti terk etmektir, belki de bütün lezzeti terk etmektir.
 850. Şu demde şehveti ortadan kaldırırsan, o zaman birlik olur ve Allah dostu olursun.
 851. Bütün mevcut olanlardan ümidini kes, o sıfatlardan ve insandan gel haberdar ol!
 852. Herkesten vazgeç, Allah’a güven! O zaman tefritten fayda bulursun.
 853. Ahireti istersen, dünyadan vazgeç, süsü bırak, fakirlik palasını giy!
 854. Bu makam sana nasip olursa, tecrit sahibi olursun vesselam!
 855. Allah için ahiretten vaz geçersen, işte o zaman tefritten haberdar olursun.
 856. Gel mücerretliği kabul eyle, insan ol! Her rüzgâr önünde uçma, varma, toprak ol!
 857. Kibirli, kendisini beğenmiş ve bencil olma, dünya ve süs talibi olma.
 858. Ateşe yakın olan yanar, kömür olur, doğrusu, elbisesi siyah ve çirkin olur.
 859. Kim güzel kokuya bir dem yakın olursa, o, şüphesiz onun kokusundan nasiplenir.
 860. Ey oğul! Salihlerin dostu ol, günahkârın yanına gitme, uzak dur.
 861. Ey delikanlı! Zalime meyletme, cihan halkı seni zalim zannetmesin.
 862. Zalime her kim ki bir dem dost olursa, Allah korusun ki o kişi mesut mu olur?

¹⁹¹ Tasavvufta, gönlü tamamen Allah’a yöneltmek.

Zalimin Gerçekleri Hakkında

863. Ey fakir! Zulüm ehlinden irak ol, sana kim der ki git o ateşe gir?
864. Zalimin sohbeti, her an ateş gibidir, âlemi yakar ve isyankârdır.
865. İyi insanın sohbetinden uzak olmazsan, o zaman canına ve gönlüne iman ve nur iner.
866. Gel, din ehliyle dost ve arkadaş ol, seçkinlerle dost ve sırdaş ol!
867. Ey delikanlı! Şeriat yolunu elden bırakma. Onun Allah'ın huzuruna üstünden git.
868. Bâtil olma, Allah'ı daima talep et, bir gün olur ki Allah'ın lütfu erişir.
869. Şeriatın yolu doğru yoldur, bundan ayrıлма ki cehennemde ikamet etme!
870. Şeytanın yolundan yana adım atma, gel, Allah'ın yolundan yana kadem bas!
871. Ey delikanlı! Allah yolunun insanıysan, her zaman Allah'ın kahrından emin olma!
872. Kötü huylu nefsin karşısında ol ki İblis imanına erişmesin.
873. Kötü nefis, şeytana yakın olursa, o lanetli (şeytan) onu yoldan tez çıkarır.

Allah'ın Kerametleri Hakkında

874. Ey hayâlî! Allah'ın kerametinde dört şey vardır ve bunlar pahasızdır.
875. Biri, her sözü doğru söylemektir, biri ihsanda bulunursa onu saklamaktır.
876. Birisi, emaneti korumaktır, bütün işlerini hıyanetsiz yapmaktır.
877. Kimde işte bu dört şey varsa, bil ki o dikkatli mümindir.

Dost Olmaya Layık Olmayanlar Hakkında

878. Ey oğul! Dostun zarar veren biriye, o dosttan elini çek, uzak dur!
879. Ey şahım! Dost sanma! Güneş, rüzgâra dost olmaz, Bu sözümü çok gereksiz görme!
880. Bir varlıklı kimse, zekâtı men ederse, ömrün oldukça ondan kaç ve kurtuluşa eriş!
881. Her kim malın için seninle dost olursa, o, sana asla dost olmaz, ondan uzak dur!
882. O faydacı kimseye dost olmaz, ondan Allah uzaktır, sen de uzak dur.
883. Bir kişiyi gördün ki faiz yiyor, o, senin kanını dökmekten geri kalmaz.
884. Onunla selam ve merhaba eyleme, ona yakın olma, uzaktan “merhaba” de.
885. Hâlini sormak için hastanın yanına git, ziyarete gitmek bize sünnettir.
886. Nerede bir susuz görürsen su ver, eğer varlıklıysan şerbet ver.
887. Yetimin gönlünü şad ve ferah eylesen, o zaman senden üzüntü ve tasa uzak olur.

888. Eğer yetimin birisi ağlıyor olsa, Hakk'ın arşı o zaman titreyip sarsılır.
889. Bir yetimi her kim ki ağlatırsa, kendini cehennemde yakar.
890. Her kim ki bir hasta yetimi sevindirirse, cennette kendi köşkünü yapar.
891. Ey dost! Her kim ki senin sırlarını açık ederse, onun yanından kaç!
892. Eğer yaşlılıkta izzet görmek istersen, gençlik deminde yaşlıya hizmet eyle!
893. Eğer Allah'tan mağfiret dilersen, bir güçsüzü görünce merhamet eyle!
894. Ey delikanlı! Tokken asla yemek yeme ki göğsünde yük olmasın.
895. Ey iyi insan! Hastalıkların hepsi çok yemektendir. Akıllı olan çok yemez.
896. Uğursuz hasetçide, vefasız yalancıda, ayıplanmış kişide rahat ne gezer?
897. Ey çocuk! Münafıktan kaç ve uzak dur ki o zaman sana ondan zarar gelmesin.
898. İnsanın içinde helal lokma varsa, o, temiz su gibi dini safi eyler.
899. O kimse ki daima haram yerse, onun kalbi bedeninde tamamen ölür.

Akrabayı Ziyaret Etme Hakkında

900. Akrabalarının hâlini sormaya varırsan, Allah, senin ömrünü artırır.
901. Kim ki akrabadan yüz çevirirse, onun ömrü eksilir ve yardım bulmaz.
902. Her kim ki akrabalarını terk eylerse, bedenini akrebin azığı eyler.
903. Ey delikanlı! Akrahan her ne kadar kötü olsa da, ilişkiyi kesmek daha kötüdür.
904. Akrahasına yabancı olan kişinin dünyada namı efsanedir (dilleredir).
905. Ey delikanlı! Mertlik şudur, işit, ilk olarak her zaman Allah'tan korkmaktır.
906. Eğer "Allah dostu kimdir?" dersin, eli dar iken cömertlik yapanlardır.
907. Mertsen, insanların sohbetine gel, o zaman sana da Allah'ın fazlı erişir.
908. Allah dostu isen, düşmandan yakınma, düşmanın ayıbını bile diline alma!
909. Eğer düşmanını helak etmek istersen, onun karşında sıkıntılı gezmeye!
910. Düşmanına çok zulüm ve sıkıntı verdinse, dönüp ondan insaf beklemek hatadır.
911. Mertler yoluna kim ayak koyarsa, nefislerine uymak onlara başka bir hatadır.
912. Ey evlat! Şu selamet yolunu istersen, gönlünün muradını kimseye verme.

Fakirlik ve Kanaat Hakkında

913. Ey oğul! Hâl ehli içinde, fakirlik, neye derler, söyleyeyim haberdar ol!
914. O, halk içinde fakir ve çaresizdir, fakat kendini mümin gösterir.
915. Kendini tok göstererek aç yürür, o, kimseye ihtiyaç arzusunu söylemez.
916. Gerçi çelimsiz, tembel ve zayıf olur, fakat ibadette hazır ve gayretlidir.

917. Ey delikanlı! Gerçi onun gönlü dolu, fakirdir, kendini terazide çok fazla gösterir.
918. Allah'ımı daima an, gafil olma, yanlış yola girme, yolunu gözle.
919. Ey dost! Çok gülme, dünya ağlama yeridir. Gözünü aç, ağzını hemen kapat.
920. Hırs ile her yana eşek gibi koşma, yerini bekle ve işini er gibi yap.
921. Ey oğul! Çocuk değilsin, oynama, şeytanın sözüne uyma, ondan uzak dur.
922. Günah işlemede nefse yardım etme, ömrünü rüzgâra verip azaltma.
923. Suç işleme yerine varma, ayak basma, ey mübarek insan! Doğru yolu bırakma.
924. Eğer düşmanın var ise emin olma, ev direksizse altında oturma. (oraya gitme.)
925. Kötülük ve heves yoluna at sürme, ey temiz insan! Şeytana gülünç olma.
926. Eğer sefer eylersen, önce azığına hazırla, yola koyulduysan, yürü. Başını düşünme.
927. Nefsini ayaklar altına almaya, kalbini altın gibi yakıp çelik etmeye çaba göster.
928. Cenneti ve nehrini görmek istersen, Allah'ın azabını ve kahrını düşün.
929. Çünkü hepimiz cehennem yolundan geçiyoruz, Ey oğul! Bize gülmek yaraşır mı?
930. Cehennem ateşi yolumuzu tutmuştur, ey Fakir! Hazırlığını ona göre yap.
931. Korkuyla dolu yol ise ve çoksa yük, vay bize ki Allah rahmet eylemez.
932. Allah'ın emirlerinden yüz çevirme, cehennem içine can ve tenini atma.
933. Cennet içinde makam bulmak istersen, halka, güzel huylu ol ve daima şefkat et.
934. Eğer cennetin nimetlerini dilersen, yoksulu, düşkünü gözle ve yemek ver.
935. Eğer hastayla açı mutlu eylersen, üstüne cennet kapısı açılır.
936. Bu vasiyetle kim iş yaparsa, onu Allah hoş görür, affeder.
937. Ey delikanlı! Eğer muradın Allah'a yakın olmaksam, gel, her an bu nameyle iş yap.
938. Her kim yanında bu nameyi aşağılarsa, yardım bulup, affedileceğini sanmam.
939. Bu vasiyetten şunlar ki uzaktır, Allah'ın yanında yeri yoktur, kötüdür.

Bu Namenin Faydaları Hakkında

940. Ey güzel nasihat talibi, beri gel, bu, elinden asla gitmesin.
941. Bunu muska gibi koynuna koy, Allah'ın rızasını baştan aşağı sal.
942. Bu, taliplere, mürşidin pirine, mertlerin şahına himmeti üstün olanlara yeterdir.
943. Attar, bunda nice sırları gizlemiştir, eğer mana ırmağı insanıysan, dükkâna gir.
944. Bundan sırrı almak çok kolaydır, onun kokusundan alan ehlidir.
945. Batını manadan bilgi almazsan, bizzat zahirî hazırlığın olsa da yeter.
946. Eğer bir mana eri batınî ve zahirî olmayıp kalırsa ona yazıklar olsun.

947. Bu nameyi, öğretmenini bulup, evladına okutturmayana yazık olsun.
948. Ey kutlu! Eğer eşsiz bir oğlun olsun istersen, ona bunu ezberlettir.
949. Kim bundan ilim, edep öğrenirse, âlemin sevgilisi ve Allah'a yakışır bir kul olsunb
950. Allah'ım! Birçok biçare, mücrim, basiretsiz yüz sürerek huzuruna geldi, nazar eyle.
951. Sen tüm düşmanlara galipsin. Affının payını Emre günahkârına kes.
952. "Ey doğru insan! Bunun tarihi kaçtır?" Dediler, dedim: "Dokuz yüz altmış dört" tür [=Hicri 964, Miladi 1556/1557].

BEŞİNCİ BÖLÜM
DİZİN

-A, -Ā-, -‘A-, -‘Ā-

āb (Far.) 1. Su

→ **āb-ı luṭf**

→ **āb-ı pāk**

→ **āb-ı raḥmet**

→ **āb-ı rū**

ā. (kanda bir şusuz görürseñ āb vèr) 886

ā.-ıla (söyinürāb-ılaāteş az iken) 387

2. Deniz

ā.+a (oldur āba ğarḳ-ı a‘dā eyleyen) 55

[=3]

āb-ı luṭf (Far.) Lütuf ırmağı

ā.+uṅla (āb-ı luṭfuṅla günehden eyle pāk) 99

[=1]

āb-ı pāk (Far.) Temiz su

ā. (sa‘y kıl yumağa āb-ı pāk-ile) 821

[=1]

āb-ı raḥmet (Far.) Rahmet denizi

ā.+e (raḥm kıl ğarḳ eyle āb-ı raḥmete) 95

[=1]

āb-ı rūy (Far.) *mec.* Onur, şeref

ā. (āb-ı rū iḥsān-ıla efzūn olur) 489

ā. (iki ‘ālemde dilersen āb-ı rū) 343

ā.+ıla (dirlik istersen ger āb-ı rūy-ıla) 478

[=3]

‘**abā** (Ar.) Bir tür kumaş giysi, aba

‘a. (ehl-i tecrīde yèter nān u ‘abā) 847

‘a. (gir ḳanā‘at küncine vü gey ‘abā) 317

[=2]

ābād (Far.) Bayındır, imar edilmiş

→ **ābād èt-**

ābād èt- (Far.+T.) İmar etmek, onarmak

ā. è.-(d)e (‘ālemi ābād u ḥalkı şād ède) 146

ā. è.-(d)e (cennet içre ḳaşrını ābād ède) 890

ā. è.-(d)er (dīn evin ābād èder zīrā vera‘) 640

[=3]

‘**Abbās** (Ar.) (öz. is.) Hz. Abbas, Hz. Muhammed'in amcası

‘A.-idi (‘amm-ı pākı Ḥamza vü ‘Abbās-idi) 81

[=1]

- ‘ābidān** (Ar.) İbadet edenler
 ‘ā. (kemdür anlardan şu mümsik ‘ābidān) 657
 [=1]
- ‘abīr** (Ar.) Safran, amber ve misk karışımından el edilen bir koku, abir
 ‘a. (gel berü ey t̄alib-i misk ü ‘abīr) 27
 [=1]
- ac** 1. Tok olmayan, aç(krş. **aç**)
 a. (nefse dermān ac u şusuz olmadur) 268
 2. Fakir, muhtaç
 a.+ını (gözle halkuñ acını muhtācını) 675
 [=2]
- ‘aceb** (Ar.) Şaşırtıcı, tuhaf, şaşılacak şey
 ‘a. (ḥayr ummaḳ mürdeden zinde ‘aceb) 715
 ‘a. (yüzi şuyın yere dökse ne ‘aceb) 475
 ‘a.+dür (bu ‘acebdür kim yine eylik umar) 296
 [=3]
- acı** Tatlı olmayan, acı
 a. (tu‘mı acı b̄uyı nā-ḥōş bī-vaḳār) 265
 [=1]
- acıla** Açken, aç olarak
 a. (ḥōn yēdür mihmānı şalma acıla) 661
 a. (ḥōş tutarsañ ḥasteyi ger acıla) 935
 [=2]
- aç** 1. Tok olmayan (krş. **ac**)
 a. (aç ölürseñ varup aña egme ser) 533
 a. (nefsi t̄oyurma hemīşe ac tut) 189
 2. Yoksul kimse
 a.+lar (açlar ḳarnın t̄oyur tā kim Ḥūdā) 672
 a.+lar (açlar ‘üryānlar dil-rīşler) 258
 [=4]
- aç-** 1. Açmak
 a.-dı (açdı üstine der-i dārü’s-selām) 230
 a.-duḳda (rızk bābın saña açduḳda Ḥūdā) 524
 a.-duñ (rāh-ı Ḥaḳḳa ērdüñ açduñ cān gözin) 260
 a.-ınca (göz yumup açınca ey Emre ecel) 720
 a.-ma (faḳruñı eller öñinde açma hīç) 251
 a.-up (bāl açup uç dērsenē ēydür üştürem) 264
 2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda
ağız aç- Ağız açmak, gizli olan bir şeyi açığa vurmak
 a.+ını a.-masun (açmasun ağızını mühr ursin hemān) 426

- a.+uñı a.-ma (açma zinhâr ağzuñı olğıl hamüş) 555
dehân aç- (Far.+T.) Konuşmak, gizli bir şeyi söylemek
d. a.-ma (zıkr-i Hâkdan ğayrıya açma dehân) 124
d. a.-maz (halk içinde aña açmaz ol dehân) 589
d.+uñ a.-ma (râhat istersen dehânuñ açma püş) 120
fem aç- (Far.+T.) Konuşmak, söylemek
f.+üñ a.-ma (ey bürâzer açma yalana femün) 811
göz aç- Uyanık olmak
g.+üñ a.- (aç gözün ey döst yum ağzuñ hemân) 919
g.+üñ a.- (ġāfil olma aç gözün ey pür-hüner) 638
g.+üñ a.- (h̄āb-ı ġafletden gözün aç ey piser) 194
leb aç- (Far.+T.)Konuşmak, söylemek
l. a.-ma (açma fermân-ı Hüdâdan ğayra leb) 118
3. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda
göz yumup aç- Bir anda gerçekleşmek
g. y. a.-ınca (göz yumup açınca ey Emre ecel) 720
[=16]
- açıl-** Açılmak
a.-a (üstüne tâ bāb-ı rahmet açıla) 661
a.-a (üstüne cennet kapısı açıla) 935
[=2]
- açlık** Tok olmama durumu, açlık
a.+dan (biri üryân açlıktan cān vürür) 62
[=1]
- ad** İsim, unvan
→ **ad çek-**
→ **ad çık-**
- ad çek-** Adını kötüye çıkarmak, dedikodu konusu olmak
a.+uñ ç.-dün (kendüñi h̄ör eyleyüp çekdün aduñ) 559
[=1]
- ad[ı] çık-** Kötü ya da iyi anılmak
a.+duñ ç.-sın (eylik eyle çıksın istersen aduñ) 493
[=1]
- a‘dā** (Ar.) Düşmanlar
a.+dan (korğma a‘dādan bir ol Yezdān-ıla) 471
[=1]
- ‘add** (Ar.) Kabul etme
→ **‘add êt-**
- ‘add êt-** (Ar.+T.) Kabul etmek, var saymak
‘a. ê.-me (her ne deñli hayr kılsañ êtme ‘add) 681
[=1]

ādem (Ar.) İnsan, kişi, adam

- ā. (ādem olmaz dünyede hōd-bīn olan) 800
 ā. (aṅa ādem dēme gāv ü ḥar durur) 397
 ā. (hāy gāfil ādem oḡlanı seni) 180
 ā. (nefse uyan ādem olmaz şöyle bil) 177
 ā. (renc olur ol ādem içre vāz gel) 677
 ā.+e (eski düşmen dōst olmaz ādeme) 368
 ā.+i (ādemi uşandurur bī-zār eder) 683
 ā.+i (heşt ḥaşlet ḥōr eyler ādemi) 549
 ā.+i (mekrile aldanmünāfık ādemi) 758
 ā.+üñ (ādemüñ ‘ömrine irgürür zarar) 469
 ā.+üñ (eksilür kızb-ile rızkı ādemüñ) 811
 ā.+üñ (ḳalbi içre ādemüñ ḳüt-ı ḥelāl) 898
 [=12]

Ādem (Ar.) (öz. is.)Hz. Ādem

- Ā. (Ādem olmışdur tevāzu‘ birle ḥāk) 290
 Ā. (buldı ‘izzet Ādem istiḡfār-ıla) 291
 Ā.+den (dēdi Ādemden ‘Azāzil bih-terem) 289
 Ā.+e (oldur ol kim Ādeme nefḥ etdi rūḥ) 50
 [=4]

ādemī (Ar.) İnsanla ilgi olan, insan

- ā. (eydeyim bir bir eşit ey ādemī) 549
 ā.+de (ādemīde dört nesne vardur) 389
 [=2]

ādemīlik (Ar.+T.) İnsanlık

- ā. (ādemīlik umma gel kezzābdan) 575
 [=1]

‘ādet (Ar.) Alışkanlık, huy

- ‘**ādet-i ehl-i nifāk**
 → ‘**ādet-i şeyṭān**
 ‘ā. (kimde kim ‘ādet ola cūd u kerem) 435
 ‘ā. (kimde kim üç dürlü ‘ādet vardur) 587
 [=2]

‘ādet-i ehl-i nifāk (Far.) Nifak ehlinin huyu

- ‘ā. (böyledür çün ‘ādet-i ehl-i nifāk) 255
 [=1]

‘ādet-i şeyṭān (Far.) Şeytanın işi, âdeti

- ‘ā.+dur (kendin ögmek ‘ādet-i şeyṭāndur) 288
 [=1]

adım Adım

→ **adım at-**

adım at- Yönelmek, teşebbüs etmek

a. a.-ma (adım atma rāh-ı şeytāndan yaña) 870
[=1]

‘**adīm** (Ar.) Bulunmayan, mevcut olmayan, eşsiz

→ ‘**adīmü’l-miṣl**

‘**adīmü’l-miṣl** (Ar.) Seçkin, benzersiz

‘a. (ol ‘adīmü’l-miṣl ü bī-hem-tālaruṅ) 518
[=1]

‘**adl** (Ar.) Adalet

→ ‘**adl ét-**

→ ‘**adl kıl-**

‘**adl ét-** (Ar.+T.) Adaletli olmak

‘a. è.-(d)e (pādiṣāh oldur ki ‘adl ü dād ède) 146
‘a. è.-miṣdūr (şöyle ‘adl étmiṣdūr ol şāhib-vücūd) 32
[=2]

‘**adl kıl-** (Ar.+T.) Adalet eylemek

‘a. k.- (Hak rızāsın gözle ‘adl ü dād kıl) 338
[=1]

‘**adū** (Ar.) Düşman

‘a. (ger ‘adū üstine bulursaṅ zafer) 501
‘a. (hem ‘adū kim tünd-ḥūdur èy piser) 537
[=2]

‘**āfiyet** (Ar.) Sağlık

→ ‘**āfiyet iste-**

‘a.+den (saña yèter ‘āfiyetden bu hemān) 183
[=1]

‘**āfiyet iste-** (Ar.+T.) Sağlık dilemek, refah dilemek

‘a. i.-rseṅ (‘āfiyet isterseṅ èy yār-ı ‘azīz) 181
[=1]

‘**afv** (Ar.) Suçu bağışlama

→ ‘**afv eyle-**

‘**afv eyle-** (Ar.+T.) Bağışlamak, affetmek

‘a. e.-r (şöyle zann eyler ki ‘afv eyler Ḥüdā) 104
[=1]

ağ Gözenekleri bulunan ip ya da başka bir şeyle örülmüş örgü, ağ

a.+ını (ḥāneden dūr ét örümcek ağını) 833
[=1]

āgāz (Far.) Başlama, başlangıç

→ **āgāz eyle-**

āgāz eyle- (Far.+T.) Söze başlamak

ā. e.-se (söze āgāz eylese iksār eder) 683

[=1]

āgeh (Far.) 1. Haber

ā.+ūñ (var-ısa ger āgehūñ Cebbārdan) 378

[=1]

2. Bilgi

→ **āgeh ol-**

āgeh ol- (Far.+T.) Bilgi sahibi olmak

ā.+ūñ o.-sun (eydeyim anı ki olsun āgehūñ) 293

[=1]

ağız Ağız

→ **ağız aç-**

→ **ağız yum-**

a.+dan (her kaçan uça ağızdan murğ-ı rāz) 418

a.+ına (düşse şir ağzına nāgeh bir mekes) 33

a.+uñda (gel dilūñ ağzuñda ḥabs et ey piser) 128

[=3]

ağız aç- Konuşmak

a.+ını a.-masun (açmasun ağzını mühr ursın hemān) 426

a.+uñı a.-ma (açma zinhār ağzuñı olğıl ḥamūş) 555

[=2]

ağız yum- Konuşmamak, susmak

a.+uñ y.- (aç gözūñ ey dōst yum ağzuñ hemān) 919

a.+ın y.-maz (yummaz ağzın ḳorḳusından bir nefes) 33

[=2]

ağla- Gözden yaş gelmek, sızlanmak

a.-maḳdur (ḥavf-ı Ḥaḳdan ağlamaḳdur göze zıkr) 351

[=1]

ağniyā (Ar.) Zenginler

→ **ağniyā-yı rūzigār**

ağniyā-yı rūzigār (Far.) Devrin zenginleri

a. (mürde-dildür ağniyā-yı rūzigār) 336

[=1]

āh (Far.) İnleme, sızlanma

ā.-ıla (hem-dem olur dīve ḳalur āh-ıla) 243

[=1]

Aḥad (Ar.) Allah'ın sıfatlarından biri

A. (dōstum bed-kāra olmaz yār Aḥad) 115

[=1]

aḥbes (Ar.) Kötü, en berbat→ **aḥbes-i insān****aḥbes-i insān** (Far.) İnsanın en kötüsü

a.+dur (merd-i bed-ḥū aḥbes-i insāndur) 298

[=1]

āhen (Far.) Demir

ā.+i (āheni Dāvud elinde mūm eden) 56

[=1]

āhenk (Far.) Uyum→ **āhenk ét-****āhenk ét-** (Far.+T.) Eşlik etmek, ayak uydurmak

ā. è.-(d)erse (zulme āhenk ederse pādişāh) 147

[=1]

aḥı (Ar.) Dost, kardeş

a. (geyme ra 'nāsın libāsuḡ éy aḥı) 205

a. (nīk-nām olmaḡ dilersenḡ éy aḥı) 525

[=2]

āḥir (Ar.) Sonunda, nihayetinde

ā. (āḥir aḡdum anı efḡān eyledüm) 91

ā. ('āriyet āḥir vēriser birine) 728

ā. (bir belāya uğradur āḥir seni)196

ā. (çok nedāmet yersin āḥir bī-gümān) 394

ā. (erecek başına āḥir tīşedür) 787

ā. (erişür elbetde āḥir 'izzete) 653

ā. (fāş olur elbette āḥir 'āleme) 693

ā. (ḥidmetin āḥir anuḡ devrān éde) 652

ā. (kurtuluş yok érer āḥir ér ü geç) 526

ā. (nā-murād olur ol āḥir éy ḥabīb) 287

ā. (yeme ḡam ol saḡa āḥir nān vērür) 252

[=11]

āḥiret (Ar.) İslam düşüncesine göre öteki âlem, ahiret

ā. (her kim eyler āḥiret içün amel) 246

ā. (āḥiret ḡaydındadır perhīz-kār) 247

ā. (terk-i dünyā kıl dilersenḡ āḥiret) 853

ā.+de (āḥiretde ger dilersenḡ fāyide) 249

ā.+den (āḥiretten ḡāfil olma éy piser) 218

[=5]

aḥmaḡ (Ar.) Aptal, ebleh, budala→ **aḥmaḡ ol-**

a.+ı (üç 'alāmetle bilürler aḥmaḡı) 682

[=1]

aḥmaḵ ol- (Ar.+T.) Aptal olmak

a. o.-a (rāh-ı Hāḵda aḥmaḵ u bāṭıl ola) 686

a. o.-mağıl (olmağıl nādān u aḥmaḵ ēy piser) 685

[=2]

aḥvāl (Ar.) Durumlar, şartlar

a.+dūr (rāḥatı yok muḗtarib aḥvāldūr) 453

[=1]

‘āḵıbet (Ar.) Son, bitim

‘ā. (‘āḵıbet dūzaḥ olur aḡa maḵarr) 186

‘ā. (ḥāḵ olur çün ‘āḵıbet bālın-i ser) 207

‘ā. (‘āḵıbet dūnyā-perestün sīm ü zer) 245

‘ā. (‘āḵıbet ölseḡ gerek endīşe kıı) 366

‘ā. (‘āḵıbet yıḵar ānıde tünd-i bād) 610

‘ā. (‘āḵıbet dūzaḥ aḡa me’vā olur) 796

[=6]

‘āḵıl (Ar.) Akıllı

‘ā. (‘āḵıl iseḡ gel ḵazāya vēr rızā) 425

‘ā. (‘āḵıl olan çok yemez ēy nık-i merd) 895

‘ā. (‘āḵıl olan kızb ü ḡaybet eylemez) 123

‘ā. (‘āḵıl oldur ḥāline ṡākir ola) 101

‘ā. (‘āḵıl ü dānāyı ol tutar ‘azız) 152

‘ā. (aḡla ḵadrin ‘āḵıl ü dānālaruḡ) 518

‘ā. (ṡeh ki ola ‘āḵıl ü ferruḡ-liḵā) 148

‘ā.+durur (aḡa aldanmaz o kim ‘āḵıl durur) 165

‘ā.+e (‘āḵıle yeter bu üç nesne hemān) 331

‘ā.+i (ḡāḥ olur çok ‘āḵılı dest-i ḵazā) 581

[=10]

‘āḵılān (Ar.) Akıllılar, akıllı kimseler

‘ā. (demesün tā saḡa ebleḥ ‘āḵılān) 303

[=1]

‘āḵıl-āne (Ar.+Far.) Akıllıca

‘ā. (‘āḵıl-āne debrenür étmez ḡalat) 580

[=1]

‘aḵıl (Ar.) Anlayış, akıl

→ ‘aḵıl ér-

→ ‘aḵıl vēr-

→ ‘aḵıl-ı kāmıl

→ ‘aḵıl-ı temız

‘a. (kimde kim ḥōṡ ‘aḵıl u dāniṡ vardur) 319

‘a. (ilm murḡ u ‘aḵıl aḡa bāldür) 414

‘a.+dan (‘ağldan kopar bulur dāniş kemāl) 408
 ‘a.+ı (söylemez çok ol ki ‘ağlı vardır) 126
 ‘a.+ı (‘ağlı yok dīvānedür ey bū’l-vefā) 732
 ‘a.+uñ (ey bürāzer var-ısa ‘ağluñ tamām) 153
 ‘a.+uñ (var-ısa ‘ağluñ eger ey merd-i dīn) 208
 ‘a.+uñ (olmağıl bed-kār ‘ağluñ var-ısa) 321
 ‘a.+uñ (hıffet étme saña ‘ağluñ yār-ısa) 321
 ‘a.+uñ (‘ağl-ı kāmīl iste ‘ağluñ varsa ger) 563
 [=10]

‘ağl ér- (Ar.+T.) Bir şeyin sırrını çözmeye vakıf olmak
 ‘a. è.-mez (‘ağl érmez aña andan yum gözi) 690
 [=1]

‘ağl vër- (Ar.+T.) Öğütte bulunmak, akıl vermek
 ‘a. v.-ür (‘ağl vërür ‘ilme ferr ü mā’ide) 409
 [=1]

‘ağl-ı kāmīl (Far.) Olgun akıl
 ‘a. (‘ağl-ı kāmīl iste ‘ağluñ varsa ger) 563
 ‘a. (‘ağl-ı kāmīl büsbütün dünyā deger) 563
 [=2]

‘ağl-ı temīz (Far.) Parlak zihin
 ‘a. (her kim anda var durur ‘ağl-ı temīz) 152
 ‘a. (kimde kim vardır güzel ‘ağl-ı temīz) 595
 [=2]

ağribā (Ar.) Aynı sülaleden olanlar yakınlar, akraba
 a. (ne kadar bed deolursa ağribā) 903
 a.+dan (döndürürse ağribādan her ki rü) 901
 a.+sından (ağribāsından şu kim bīgānedir) 904
 [=3]

al Hile, aldatma
 → **al eyle-**

a.+dan (aldan anı korğudur Hağ dāyimā) 725
 a.+dan (mekrile aldan münāfiğ ādemi) 758
 [=2]

al eyle- Tuzağa düşürmek, hile yapmak
 a. e.-r (meyl éder fiş u fesāda eyler al) 696
 [=1]

āl (Ar.) Soy, sülale
 ā. (āl ü aşhābına tā yevme’l-қыām) 76
 [=1]

al- 1. Almak
 a.-an (kim yalandur revnağı yüzden alan) 473

- a.-asın (derd elinden tā alasin cānuḡı) 384
 a.-dum (pes öpüp aldum elinden nāmeyi) 41
 a.-ğıl (neye dërler eydeyim alğıl ḡaber) 913
 a.-ma (alma anı kim elünle ḡomadun) 493
 a.-ma (alma üstüne belā vü nekbeti) 521
 a.-ma (faḡra bā'isdür olardan alma nān) 832
 a.-mada (vèrmede almada inşāf-ıla ol) 541
 a.-maḡ (bundan almaḡ sırrı ḡāyet seheldür) 944
 a.-ur (èrişüp alur ḡalur tül-ı emel) 720
 a.-ur (ḡabre nesne iletmez vāriş alur) 632
 a.-ur (ḡoḡusından alur ol kim ehldür) 944

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

ayaḡ altına al- Önem verilen şeyleri hiçe saymak

- a. a. a.- (al ayaḡ altına nefşün başını) 185

göñül al- Sevindirmek, hoşnut etmek

- g.+ün a.-masun (almasun göñlün bu dünyā-yı denī) 196

3. Yardımcı fiil görevinde

ḡaber al- (Ar.+T.) Bilgi sahibi olmak

- ḡ. a.-mazsaḡ (bāḡınī ma'nādan almazsaḡ ḡaber) 945

naşīhat al- (Ar.+T.) Öğüt almak

- n. a.- (al naşīhat gel ulu'lelbābdan) 575

sabaḡ al- (Far.+T.) Ders almak

- s. a.- (benden al èy merd-i ḡābil gel sabaḡ) 584

- s. a.-duḡsa (ger vera' 'ilminden alduḡsa sabaḡ) 641

4. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

boynuna al- Üstlenmek, yüklenmek

- b. a.-ma (alma boynuḡa günāhın bu èlün) 116

dile al- Hakkında konuşmak

- d. a.-ma (düşmenün 'aybın daḡı alma dile) 908

'ibret al- (Ar.+T.) Ders çıkarmak

- 'i. a.- (ebleh olma 'ibret al andan her ān) 377

- 'i. a.-maz (dünyeden her kim ki almaz 'ibreti) 372

murād al- (Ar.+T.) İstenilen şeye kavuşmak

- m. a.-ma (alma dünyādān murād u ārzū) 226

naşīb al- (Ar.+T.) Nasiplenmek

- n. a.-ur (ḡoḡusından ol alur lā-büd naşīb) 859

öñin[e] al- Önünü kesmek, engel olmak

- ö. a.- (ḡoḡrı yol göster öñin al ḡarşu dur) 590

yol al- Yol kesmek, engel olmak

- y.+umuz a.-mış (yolumuz almış durur nār-ı sa'ir) 930

zevk al- (Ar.+T.) Mutluluk duymak, zevk almak
z.+ın a.- (zevkın al sürer çekersin sen vebāl) 633
[=27]

a'lā (Ar.) Önemli

a. (altı a'lā nesne var ey şehriyār) 560
[=1]

'alāmet (Ar.) İz, belirti

'a. (hem şakīde üç 'alāmet var durur) 698
'a. (muttaķīde üç 'alāmet vardur) 763
'a. (saħt-dil-çün üç 'alāmet bulmışam) 710
'a. (üç 'alāmet var münāfıkda 'ayān) 753
'a.+le (üç 'alāmetle bilünür hem baħīl) 705
'a.+le (üç 'alāmetle bilürler aħmaķı) 682
[=6]

alçağ Kötü (insan) (krş. **alçaķ**)

a. (alçağ aşıldan taleb étme murād) 557
[=1]

alçaķ Kötü (insan) (krş. **alçağ**)

a. (halk içinde alçaķ u hōr olmadan) 479
a.+dan (umma alçaķdan mürüvvet kārını) 571
[=2]

aldan- İnanmak, kanmak

a.-ma (naķşına aldanma anuğ zinhār) 163
a.-ma ('ömre hem aldanma yoķ anda beķā) 650
a.-ma (tıfl-vār aldanma sürh u zerdine) 166
a.-maz (aņa aldanmaz o kim 'āķil durur) 165
[=4]

aldur- 1. Kaptırmak, elden çıkarmak

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

yēle aldur-Boşa harcamak

y. a.-maya (elden imānuğ yēle aldurmaya) 187
[=1]

'ālem (Ar.) 1. Dünya

'ā. (döndürür andan bu 'ālem halkı rūy) 154
'ā. (her ki 'ālem içre pür-eşğāldür) 453
'ā. (olasın tā 'ālem içre müctebā) 752
'ā.+de (çoķ yēmek 'ālemde hayvān işidür) 191
'ā.+de (ğuşşadan 'ālemde āzād olmağı) 782
'ā.+de (iki 'ālemde dilersen āb-ı rū) 343
'ā.+de (kaçma 'ālemde belā vü ğuşşadan) 786
'ā.+de (kendisin 'ālemde hoş-nām eyledi) 670

- ‘ā.+de (kime kim ‘ālemde muhkem dīn gerek) 411
 ‘ā.+de (ol olur ‘ālemde hūb u mu‘teber) 612
 ‘ā.+de (tā bulasın iki ‘ālemde şafā) 594
 ‘ā.+de (urmasun ol şabrdan ‘ālemde lāf) 845
 ‘ā.+e (‘āleme ‘ilminden erişür cemāl) 408
 ‘ā.+e (fāş olur elbette āhīr ‘āleme) 693
 ‘ā.+e (vérme fānī ‘āleme zinhār dil) 177
 ‘ā.+i (‘ālemi ābād u halkı şād ède) 146
 ‘ā.+i (‘ālemi bir demde yıksa kim ne dèr) 60
 ‘ā.+i (‘ālemi iħrāk èder ser-keş durur) 864
 ‘ā.+i (‘ālemi Kādir bu dem yoğ eyleye) 66
 ‘ā.+i (‘ālemi kıldum mu‘atṭar ‘ūd-ıla) 46

2. Halk

- ‘ā.+i (düşürür biri birine ‘ālemi) 758
 [=21]
- ‘**Alī** (Ar.) (öz. is.) Hz. Ali
 ‘A. (şāhibi olmışdı ‘Osmān u ‘Alī) 79
 [=1]
- ‘**ālī** (Ar.) Yüce, büyük
 ‘ā. (ol şeh-i ħurşīd-i fer ‘ālī tebār) 37
 ‘ā. (merd-i nādāna iki ‘ālī nişān) 513
 [=2]
- ‘**ālim** (Ar.) Bilgin, ilimle uğraşan
 ‘ā. (bī-‘amel ‘ālim nedür bil èy piser) 416
 ‘ā. (her ne deñli ‘ālim olsañ èy piser) 512
 ‘ā.+i (‘ālimi görse kaçır mānend-i gūr) 699
 ‘ā.+i (‘ālimi tiryāk bil gelèy piser) 504
 [=4]
- Allāh** (Ar.) Tanrı, Rab
 A. (hāşa Allāh kim o berħūr-dār ola) 862
 A. (terk èder dünyāyı Allāh isteyen) 234
 A.+dan (rāzıdur Allāhdan merd-i fakīr) 254
 A.+uñı (ğāfil olma yād kııl Allāhuñı) 918
 [=4]
- alt** Taban, alt
 → **ayağ altına al-**
- altı** Altı (6) sayısı
 a. (altı a‘lā nesne var èy şehriyār) 560
 [=1]
- altın** Değerli bir maden, altın
 a.+ı (birine altını biñ himyān vérür) 65

[=1]

‘**ām** (Ar.) Halk

‘ā.+lar (‘āmlar zıkr-i durur zıkr-i lisān) 346

[=1]

‘**amāl** (Ar.) Ameller, yapılan işler

‘a. (çün riyādan olmaya a‘māl pāk) 138

‘a.+i (her kimün a‘māli cānā pāk ola) 137

[=2]

amān (Ar.) Affetme, bağışlama→ **amān bul-**→ **amān dile-**→ **amān vèr-****amān bul-** (Ar.+T.) Kurtuluşa ermek, affedilmek

a. b.-a (her kim ister kim bula emn ü amān) 426

a. b.-asın (ger dilersen bulasın emn ü amān) 434

a. b.-mağ (bulmak istersen melāmetden amān) 546

a. b.-ursañ (ger bulursañ ni‘met ü emn ü amān) 183

[=4]

amān dile- (Ar.+T.) Bağışlanmayı istemek

a. d.-rseñ (ger dilersen nār-ı hırmāndan amān) 357

[=1]

amān vèr- (Ar.+T.) Affetmek, bağışlamak

a. v.-me (nefsi kayd u bende çek vèrme amān) 267

a. v.-mez (öldürür rahm ètmeyüp vèrmez amān) 637

[=2]

‘**amber** (Ar.) Bir çeşit koku, anber

‘a. (misk ü ‘amberden ur èy sāhir demi)

[=1]

‘**amel** (Ar.) İş→ ‘**amel eyle-**→ ‘**āmel kıl-**

‘a. (çün vera‘la yār ola ‘ilm ü ‘amel) 647

‘a. (ger ‘amel olmaya hāliş hem çü zer) 597

[=2]

‘**amel eyle-** (Ar.+T.) Bir işi yapmak, bir eylemde bulunmak

‘a. e.-r (her kim eyler āhıret için amel) 246

‘a. e.-rse (bu vaşīyyetle kim eylerse ‘amel) 936

[=2]

‘**amel kıl-** (Ar.+T.) Gereğince hareket etmek, davranmak

‘a. k.- (gel bu nāmeyle ‘amel kıl her zamān) 937

‘a. k.-duğda (hem ‘amel kılduğda eyle bī-riyā) 134

‘a. kı.-maya (her ki kılmaya ‘amel ihlāş-ıla) 139
[=3]

‘**āmil** (Ar.) Bir işi yapan, üstelenen
→ ‘**āmil ol-**

‘**āmil ol-** (Ar.+T.) Bir eylemi yapan olmak
‘a. o.- (geç bu benlikden sözümle ‘āmil ol) 509
‘a. o.-madı (‘ilm-ile her kim ki ‘āmil olmadı) 415
[=2]

ammā (Ar.) Fakat, ama

a. (çok ḥaṭā ammā ki dördü ey piser) 454
a. (ol kadar yarar degül ammā eme) 43
a. (anlara fāyide ammā saṅa kem) 210
a. (etini yēmege ammā diş biler) 170
a. (cem‘ eder ammā ki māl-ı zāyide) 708
a. (geçer ammā ḥīle vü mekr ü revı) 636
a. (şüretā āzāde ammā bendedür) 532
a. (ma‘şiyet ḥīninde ammā cüst olur) 266
[=8]

‘**amm** (Ar.) Amca (krş. ‘**amū**)
→ ‘**amm-ı pākī**

‘**amm-ı pākī** (Far.) Temiz amca
‘a. (‘amm-ı pākī Ḥamza vü ‘Abbās-idi) 81
[=1]

‘**amū** (Ar.) Amca (krş. ‘**amm**)
‘a. (key ḥaṭādur bize gülmek ey ‘amū) 781
[=1]

ān (Ar.) Zaman

ā. (ebleh olma ‘ibret al andan her ān) 377
ā. (ērse ḥaclet n’ola her ān öṅjine) 554
ā. (rağbet ü ḥürmetle her ān oқımaқ) 355
ā. (zıkrdür pākān işi zīrā her ān) 358
[=4]

ana Çocuğu olan kadın, anne

a.+suz (anasuz oğlanı ol peydā eder) 68
[=1]

‘**anā** (Ar.) Yorgunluk, meşakkat

‘a. (nān-ı mümsikden olur renc ü ‘anā) 678
[=1]

‘**anber-bār** (Ar.+Far.) Anber saçan, mis kokulu

‘a.+dur (sözlerüm hep misk ü ‘anber-bārdur) 47
[=1]

ancağ Yalnızca, sadece

- a. (halka rüsvây eyler ancağ kendüzin) 301
- a. (hâşılun dünyâdan ancağ bir kefen) 729
- a. (nefsi üç nesne kıılır ancağ helâk) 240
[=3]

ança Ancak, yalnızca

- a. (Hakka maşşüş ança bu dâd ı dehiş) 569
[=1]

anda 1. Onda

- a. (anda hem baht u sa'âdet vardır) 587
- a. (her kim anda var durur 'aql-ı temîz) 152
- a. (olma anda yalnız başma kadem) 804
- a. ('ömre hem aldanma yok anda beğâ) 650
- a.+dur (koma tiryâkı ki andadır hayât) 506

2. Oraya

- a. (yarın anda varma haşmuñla bile) 318
[=6]

andan Ondan

- a. ('aql érmez aña andan yum gözi) 690
- a. ('aybdur andan da şağın her zamân) 824
- a. (bâr-gâh-ı Hakka andan ol revân) 867
- a. (bî-gümân andan Hüdâ bîzârdur) 261
- a. (bî-gümân andan Hüdâ bîzârdur) 334
- a. (câyiz andan kadrüñe noğşân ère) 679
- a. (döndürür andan bu 'âlem halkı rüy) 154
- a. (dönüp inşâf istemek andan hağâ) 910
- a. (dür ola andan Hüzâ vü hem Resül) 662
- a. (dür olur andan o kim rahmânidür) 750
- a. (dürdur andan Hüdâ ol sen de dür) 882
- a. (ebleh olma 'ibret al andan her ân) 377
- a. (êrmesün tâ kim saña andan zarar) 897
- a. (göñlün andan şonra var mesrür tut) 539
- a. (hâvf êder andan gümânsız ins ü cân) 573
- a. (her kim andan şâdır ola çâr kâr) 440
- a. ('ırzı ol pâ-mâl êder andan n'olur) 603
- a. (kaçup andan bulmadı kimse necât) 527
- a. (kağ'-ı rahm andan da beddir èy fetâ) 903
- a. (key şağın andan kaçup olma le'im) 667
- a. (kudretün yêtdükçe andan kıl hazer) 160
- a. (n'oldı andan kim yêr altıdur yatağ) 216
- a. ('ömrün oldukça kaç andan bul necât) 880
- a. (şağın andan kim olasın nîk-nâm) 523

- a. (sen revā mı olasın andan melūl) 841
 a. (sözlerin yā dinle yā andan siviş) 553
 a. (var andan sonra her dağ üsti bāğ) 480
 a. (var durur andan cihānuñ nefreti) 372
 a. (yarın andan dūr olur nār-ı saķar) 664
 a. (zehr bil nādānı andan kıl hāzer) 504
 [=30]

anı Onu

- a. (iş kim anı işlemek şer‘ī degil) 522
 a. (āhır añdum anı efğān eyledüm) 91
 a. (aldan anı korķudur Haķ dāyimā) 725
 a. (alma anı kim elünle komaduñ) 493
 a. (anı kim saña Hūdā kıldı harām) 523
 a. (anı şeytān azdurur gümrāh eder) 373
 a. (anı toyurmaz şehā māl-ı cihān) 499
 a. (ara anı çār çiz içinde tiz) 181
 a. (başa ilet anı yād et yarını) 272
 a. (bir siñek zaħmıyla anı etdi yok) 54
 a. (cān u dilden dinle anı ey ‘aziz) 359
 a. (cāy-ı rāhat mı şanursın sen anı) 783
 a. (döner anı yemege yine varur) 778
 a. (dört nesne var anı yād et daħı) 600
 a. (eydeyim anı ki olsun āgehün) 293
 a. (fikr kıl anı da merd-iseñ eger) 788
 a. (ğayrılar anı nice kılsun kabül) 326
 a. (Haķ anı cennetde berhūr-dār eder) 770
 a. (hāş şanma anı merd-i ‘āmdur) 257
 a. (hātıruñda şakla anı ey ‘aziz) 466
 a. (hōş görür anı Hüzā-yı ‘izz ü cell) 936
 a. (saña anı eydeyim bir bir beyān) 753
 a. (şol kişi kim gördün anı yer ribā) 883
 a. (tez çıkarur anı başdan ol la‘in) 873
 a. (tut anı göñlünñde muħkem dāyimā) 458
 a. (ur yüki çek yola anı şütür-vār) 269
 a. (üç güne komaz büker anı hemen) 168
 a. (yār-i şādık bil sen anı özünē) 516
 a. (zinde şayma mürde bil anı hemān) 498
 a. (zinde şayma sen anı kim mürdedür) 515
 [=30]

ānide (Ar.+T.) Birdenbire, aniden

- ā. (‘ākıbet yıķar ānide tünd-i bād) 610
 ā. (ger ‘ilāķañ var-ısa ānide kes) 404

[=2]

anlar Onlar (krş. **olar**)

- a. (anlar için çok sebāt olmazdur) 398
- a. (kaçmışam anlar yanından lā-cerem) 711
- a. (kıl hitāb anlara luṭf u tām-ile) 818
- a. (nefse uymak anlara ayrıḳ ḫaṭā) 911
- a. (sen gibi anlar da bir avuç ğubār) 510
- a. (toğrı yoldan çıkmaz anlar ey cüvān) 765
- a. (varma anlar arasına zinhār) 806
- a.+a (anlara fāyide ammā saña kem) 210
- a.+dan (kemdür anlardan şu mümsik ‘ābidān) 657
- a.+uñ (anlaruñ ḫāli recā vü bīmdür) 583
- a.+uñ (hem maḳāmı anlaruñ ola refi‘) 656

[=11]

anuñ Onun

- a. (anuñ için ğuşsa yeyüp kılma yād) 609
- a. (anuñ için kendüñ eylersin zebün) 281
- a. (anuñ-içündür olar ehl-i şafā) 624
- a. (biri anuñ ḫavfdur ez-zü’l-celāl) 330
- a. (biri anuñ ḫüb āvāz ey piser) 463
- a. (birisi anuñ ta‘ām-ı ḫōş-ğüvār) 560
- a. (birisi kibr ü biri anuñ ḫased) 363
- a. (Bū Bekr anuñla yār-ı ğār idi) 78
- a. (cümle maḳşüdü anuñ ḫāşıl ola) 611
- a. (çāresi anuñ hemān teslīmdür) 583
- a. (dāyimā işi anuñ revnaḳladur) 140
- a. (devlet anuñ kim cihāndan göz yumar) 195
- a. (devr-i ‘adlinde anuñ ey ḫōş-nihād) 31
- a. (düğünü ardı anuñ mātem durur) 780
- a. (dünyede nāmı anuñ efsānedir) 904
- a. (geç ğünāhından anuñ ey şır-i ner) 501
- a. (gitmez anuñ yüreginden derd ü dāğ) 215
- a. (ğöñlini anuñla şād u şen eder) 759
- a. (ḫācetine ḫaḳ anuñ ḳāzī ola) 731
- a. (ḫalk ḫulḳından anuñ kim zārdur) 297
- a. (ḫāşılı anuñ hemāñ ḫezlāndur) 274
- a. (hem anuñ luṭfiyla ğarḳ olmadı Nūḫ) 50
- a. (herğiz ermez kārına anuñ ḫalel) 246
- a. (hīç milkinde anuñ enbāzı yok) 72
- a. (ḫidmetin āḫir anuñ devrān ede) 652
- a. (ḫīledür kārı anuñ ḳallābdur) 586
- a. (ḳaç yanından sen anuñ ey yār-ı cān) 891

- a. (kalbi cisminde anuñ ölür tamām) 899
- a. (kaşdı anuñ dīn-ile imāndur) 248
- a. (kılma anuñla selām u merhabā) 884
- a. (kıymetin bilen anuñ ‘atğardur) 47
- a. (koma sen de şükrin anuñ dāyimā) 524
- a. (mübtezeldür yoğ durur yārı anuñ) 445
- a. (naşına aldanma anuñ zinhār) 163
- a. (ol ki bed-ḥūlīkladur kārı anuñ) 445
- a. (oldı mel‘ūn anuñ içün lā-cerem) 289
- a. (pādişāhdur bendesidür anuñ el) 322
- a. (pīşesi anuñ kiḥ‘āb u ḥōr ola) 225
- a. (şāḥibi anuñ elinden zārdur) 389
- a. (şan‘atı anuñ ki āzārı ola) 145
- a. (şüretinde hem anuñ olmaz ziyā) 756
- a. (terki anuñ ehl-i ‘irfāndan gelür) 136
- a. (uğramaz yanına anuñ hūş-mend) 327
- a. (ur anuñ başına ğayret taşını) 185
- a. (vēr anuñ yolında sen de cān u ser) 517
- a. (vuşlat-ı Hağdur anuñ fikri hemān) 737
- a. (yeri anuñ zirve-yi eflāk ola) 137
- a.+la (nice kılsun ğayrılar anuñla kār) 325
- [=48]

añ- Hatırlamak

- a.-dum (āḥir añdum anı efgān eyledüm) 91
- a.-ma (kimseyi‘ aybıyla añma ey piser) 114
- [=2]

aña Ona

- a. (aç ölürseñ varup aña egme ser) 533
- a. (‘ākıbet dūzaḥ aña me’vā olur) 796
- a. (‘ākıbet dūzaḥ olur aña mağarr) 186
- a. (‘aql érmez aña andan yum gözi) 690
- a. (aña ādem dēme gāv ü ḥar durur) 397
- a. (aña aldanmaz o kim ‘ākıl durur) 165
- a. (aña cennet ḥüllesin Raḥmānvēre) 674
- a. (aña göre gör yarağuş ey fağır) 930
- a. (aña kim çoğ eyledüñ zulm ü cefā) 910
- a. (aña lāyık fāni ḥidmet vā seni) 789
- a. (‘arz-ı ḥācet eyleyü varma aña) 714
- a. (az ède aña vefāyı rüzigār) 613
- a. (bizden aña her nefes yüz biñ selām) 76
- a. (bu makālı terceme aña vebāl) 44
- a. (buldı rāḥat yağasın aña ne söz) 108

- a. (bunu ezberletdir aña ey sa'îd) 948
a. (câme olmaz aña bir bundan güzel) 42
a. (dört nesne var aña olmaz bahâ) 874
a. (fâyide kılmaz aña hayl ü sipâh) 147
a. (gör ne rengin biçdüm aña cämeyi) 41
a. (Haq aña 'izzet edüp hürmet kıla) 654
a. (halk içinde aña açmaz ol dehân) 589
a. (hâlüne göre yedür içür aña) 666
a. (hayf aña bu nâmeyi evlâdına) 947
a. (hayf aña kim bâtinî vü zâhirî) 946
a. (hem-dem olmaz aña imân degmede) 799
a. (her kaçan erse aña bir aşinâ) 707
a. (hırka vü loqma aña kâfi ola) 738
a. ('ilm murğ u 'aql aña bāldür) 414
a. (iş buyur aña velî kim oğşa az) 535
a. (mescid oldu aña hep rüy-ı zemîn) 75
a. (nâ-sezāya eylik étmez étse az) 302
a. (nesne érmez aña Haqdan bî-vera') 644
a. (ol aña beşzer ki yêr ü çıkarur) 778
a. (ola milkinde aña 'ömr ü beqā) 148
a. (oldur ol kim aña kim Nemrüd atdı ok) 54
a. (pādişālık hōd müsellemdür aña) 61
a. (dâyimez kimse aña çün u çirā) 61
a. (rām olur mıydı aña ehl-i zemîn) 57
a. (söz ki gördüğ kimse tutmaz aña güş) 555
a. (şādilik günü aña eylik ehemm) 614
a. (terki anuğ ehl-i 'irfāndan gelür) 136
a. (yār-i ğam-h'ār ol aña yevm-i terah) 615
[=43]

añla- Kavramak, anlamak

- a.- (añla qadrin 'āqil ü dānālaruğ) 518
a.-duğ (añladuğ tefrīdden işte haber) 855
[=2]

'ār (Ar.) Utanma duygusu, hicap

→ **'ār ét-**

'ār ét- (Ar.+T.) Utanmak

- 'ā. è.-me (merd-i reh ol 'ār étme halkdan) 256
[=1]

ara Yer, ara

→ **aradan sür-**

- a.+sına (varma anlar arasına zinhār) 806
a.+da (ikisi bir arada per-vāz eder) 34

[=2]

aradan sür- Aradan çıkarmak

a. s.- (sür aradan nefis-i seg çıksın öte) 270

[=1]

ara- Aramak, bulmak

a.- (ara anı çār çīz içinde tīz) 181

a.- (ara zākīr gözle gezme yok yere) 350

[=2]

ārām (Far.) Rahat, huzur→ **ārām-ı dil**

ā.+1 (cünbiş ü ārāmı Mevlā-y-iledür) 643

[=1]

ārām-ı dil (Far.)Gönül rahatlığı

ā. (hürmetün hīdmetde ārām[-1] dil ét) 844

[=1]

ārāyiş (Far.) Süs→ **ārāyiş-i ehl-i şeref**

ā.+dedür (her kimün kim kārı ārāyişdedür) 286

ā.+i ('ārif ol éy şāh қо ārāyişi) 204

[=2]

ārāyiş-i ehl-i şeref (Far.) Şeref ehlinin süsü

ā. (kim budur ārāyiş-i ehl-i şeref) 531

[=1]

ard Arka taraf, art

a.+1 (dügünü ardı anuñ mātem durur) 780

a.+ında (ķapu ardında dura süprindi hem) 822

[=2]

ardınca Ardı sıra, peşinden

a. (yā gibi ardınca olma pīç pīç) 419

[=1]

'ārif (Ar.) İrfan sahibi, ârif→ **'ārif ol-**

'ā. ('ārif oldur ola ol merdüm-şinās) 623

'ā. (kendin ögmez ol ki 'ārif cāndur) 288

'ā.+de (hışm 'ārifde degül éy hōş-neseb) 628

'ā.+dür (her ki 'ārifdür Hūdāyı buldı ol) 620

'ā.+üñ ('ārifün gönlinedür mihr ü vefā) 624

[=5]

'ārif ol- (Ar.+T.) İrfan sahibi olmak, olgun olmak

'ā. o.- ('ārif ol éy şāh қо ārāyişi) 204

'ā. o.- ('ārif ol kaçma palās u delķdan) 256

‘ā. o.-mayan (‘ārif olmayan degüldür cins-i nās) 623
[=3]

‘**ārifāne** (Ar.+Far.) Ârif gibi, ârife yakışır
‘ā. (‘ārif-āne zindi-gānī eyledi) 231
[=1]

‘**āriyet** (Ar.) Emanet, ödünç mal
‘ā. (‘āriyet āhir vēriser birine) 728
‘ā.+dür (‘āriyetdür elde bu esbāb u māl) 727
[=2]

arqa Arka
a.+sın (arkasın dönüp hemān vère talāk) 169
[=1]

‘**arş** (Ar.) Göğün dokuzuncu katı
→ ‘**arş-ı Hüdā**
‘a.+a (dünyeye bakmaz diler ‘arşa uça) 740
[=1]

‘**arş-ı Hüdā** (Far.) Allah katı
‘a. (ditreyüp ‘arş-ı Hüdā lerzān ola) 888
[=1]

art- Artmak, çoğalmak
a.- (ni‘ met artar şükr-ile berter olur) 431
a.- (yüz şuyı artar bu beş eşyā-y-ıla) 486
a.-a (ger dilersen ‘ömrün arta ey cüvān) 808
a.-ar (şükr kııl kim ni‘ met artar şükr-ile) 413
[=4]

artur- Artırmak, çoğaltmak
a.-a (ger dilersen artura rızkuñ Hüdā) 807
a.-asın (arturasın tā ki bal ü yağımı) 833
a.-mağa (sa‘ y kııl arturmağa hulķ u hayā) 519
a.-mağ (ol ki arturmağ diler emlāk u māl) 739
a.-ur (arturur dört nesne ‘ömr-i ādemi) 462
a.-ur (arturur yüz şuyını şāhā saḥā) 488
a.-ura (tā ki ‘ömrün artura ol Girdigār) 900
[=7]

‘**arż** (Ar.) İsteme, dileme
→ ‘**arż-ı ḥācet**
→ ‘**arż-ı ihtiyāç**

‘**arż-ı ḥācet** (Far.) İstek, talep
‘a. (‘arż-ı ḥācet düşmene ne ḥācetün) 556
‘a. (‘arż-ı ḥācet eyleyü varma aña) 714
[=2]

‘arz-ı ihtiyāç (Far.) İhtiyaç arzusu

‘a. (kimseye kılmaz ol ‘arz-ı ihtiyāç) 915
[=1]

ārzū (Far.) Dilek

→ **ārzū-yı nefis**

ā. (alma dünyādan murād u ārzū) 226
ā.+sına (uyma göñlün ārzūsına şaķın) 328
[=2]

ārzū-yı nefis (Far.) Nefsin arzusu

ā.+den (ārzū-yı nefsdan kııl ihtirāz) 599
ā.+e (ārzū-yı nefse uyma zinhār) 598
[=2]

āsān (Far.) Kolay

→ **āsān ol-**

ā. (yolda āsān bulasın tā kārūñı) 279
[=1]

āsān ol- (Far.+T.) Kolay olmak

ā. o.-ur (şabr-ıla āsān olur her şa‘b-kār) 846
[=1]

āsār (Ar.) Nişane, gösterge

→ **āsār-ı bed-baħtī**

āsār -ı bed-baħtī (Far.) Kötü bahtlının nişanesi

ā.+durur (çār çiz āsār-ı bed-baħtī durur) 221
[=1]

āsāyiş (Far.) 1. Güvenlik

ā.+dedür (dünyede ni‘metde āsāyişdedür) 286

2. Huzur

ā.+i (bu cihānda rāħat u āsāyişi) 204
[=2]

aşhāb (Ar.) Hz. Muhammed'in çevresinde bulunan İslam büyükleri, sahabeler

a.+ına (āl ü aşhābına tā yevme'l-ķiyām) 76
[=1]

aşhiyā (Ar.) Cömertler

a. (aşhiyā yüzindedür nūr-ı ziyā) 744
a.+dur (aşhiyādur hem ķarīn-i Muştafā) 744
[=2]

‘aşı (Ar.) İsyen eden

→ **‘aşı ol-**

‘aşı ol- (Ar.+T.) Başkaldırmak, karşı gelmek

‘ā. o.-ursa (ne ķadar ‘aşı olursa ħādīmān) 657

[=1]

āsītān (Far.) Eşik

ā. (āsītān üstine yatup koma ser) 830

ā. (āsītān üzre oturma ey püser) 823

[=2]

‘asker (Ar.) Bir devletin ordusuna mensup olan kişi

‘a.+i (luṭf u ihsān-ıla besle ‘askeri) 149

[=1]

aşl (Ar.) 1. Karakter, mizaç

a. (aşlı nā-pāk ü cūdı yoḥdur) 545

a.+dan (alçağ aşıldan taleb étme murād) 557

a.+1 (aşlı pāk olanlar olur nīk-baḥt) 172

2. Temel, asıl

→ **aşl-ı taḳvā**→ **aşl-ı tecrīd**

[=3]

aşl-ı taḳvā (Far.) Takvanın temeli

a. (aşl-ı taḳvā terk-i şübḥāt u ḥarām) 645

[=1]

aşl-ı tecrīd (Far.) Tecridin temeli

a. (aşl-ı tecrīd şehveti terk étmedür) 849

[=1]

āşikār (Far. < āşkār) Ortada olan, gizli olmayan

ā. (ḥayra sa’y eyler nihān u āşikār) 676

[=1]

āşinā (Far. < āšnā) Tanıdık, yabancı olmayan

ā. (her kaçan érse aña bir āşinā) 707

[=1]

at Savaşlarda ve özel işlerde binek olarak kullanılan hayvan, at→ **at şal-****at şal-** At sürerek düşmana doğru hareket etmek

a. ş.-mağıl (şalmağıl fişk u hevā rāhına at) 925

[=1]

at- 1. Atmak

a.-dı (oldur ol kim aña kim Nemrūd atdı oḳ) 54

a.-ma (atma dūzaḥ içine cān u tenüḡ) 932

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

adım at- Yönelmek, bir işe ilk kez teşebbüs etmek

a. a.-ma (adım atma rāh-ı şeytāndan yaña) 870

[=3]

- ‘**aṭā** (Ar.) Hediye, bağış
 ‘a. (bir ‘aṭādur kim konuk şaldı Kerīm) 667
 ‘a. (bulur ol Ḥaḫdan ‘aṭā vü mağfiret) 485
 ‘a. (dört nesne daḫı var Ḥaḫdan ‘aṭā) 458
 ‘a. (ermek isterseḫ ‘aṭā vü raḫmete) 484
 ‘a.+dur (Ḥaḫdan ol büyük ‘aṭādur görme az) 428
 [=5]
- āteş** (Far.) Yakıcı ısı, ateş
 → **āteş-i sūzān**
 ā. (āteş ü düşmen ki bula fırsatı) 388
 ā. (söyinür āb-ıla āteş az iken) 387
 ā.+durur (şoḫbet-i zālīm hemān āteş durur) 864
 ā.+e (āteşe yakın yanar enkişt olur) 858
 ā.+inden (buḫl dūzaḫ āteşinden şu‘bedür) 302
 [=5]
- āteş-i sūzān** (Far.) Yakıcı ateş
 ā. (āteş-i sūzāndur ḫurb-ı şahān) 578
 ā. (ḫurb-ı nā-cins āteş-i sūzāndur) 405
 ā. (yaḫdı kendin āteş-i sūzān-ıla) 444
 ā.+dur (ḫurb-ı sultān āteş-i sūzāndur) 162
 [=4]
- atıl-** Atılmak
 a.-an (atılan oḫ döndüğün gördüğün mi hīç) 419
 [=1]
- ‘**aṭṭār** (Ar.) Bir çeşit koku, attar
 ‘a.+a (şol ki ‘aṭṭāra olur bir dem ḫarīb) 859
 ‘A.+dur (ḫıymetin bilen anuḫ ‘aṭṭārdur) 47
 [=2]
- ‘**Aṭṭār** (Ar.) (öz. is.) Pend-name'nin müellifi, Feridüddin Attar
 → ‘**Aṭṭār-ı dehr**
 ‘A. (gizlemiş ‘Aṭṭār bunda nice sırr) 943
 [=1]
- ‘**Aṭṭār-ı dehr** (Far.) Devrin Attar'ı
 ‘A. (gel berü dükkāna ey ‘Aṭṭār-ı dehr) 22
 [=1]
- āvāz** (Far.) Yüksek ses, avaze
 ā. (biri anuḫ ḫüb āvāz ey piser) 463
 [=1]
- ‘**avn** (Ar.) Yardım
 ‘a. (lutf u ‘avn ḫazret-i Ma‘būd-ıla) 46
 [=1]

- ‘**avrat** (Ar.) Erkeğin eşi, zevce
 ‘a. (‘avrat oğlanıla oyun oynadū) 559
 ‘a. (‘avrat oğlanıla oyun oynama) 558
 ‘a.+dan (umma ‘avratdan şakın hergiz vefā) 455
 ‘a.+ıyla (‘avratıyla şeh ki çok halvet kıla) 144
 [=4]
- avuç** Elin iç tarafı, aya
 a. (sen gibi anlar da bir avuç ğubār) 510
 [=1]
- ay** Yılın on ikide biri olan zaman kısmı
 a.-ıla (gel buña sa’y eyle yıl u ay-ıla) 486
 [=1]
- ayağ** Ayak
 → **ayağ altına al-**
 a.+a (ger şaçarsañ ayağa nān pāresin) 815
 [=1]
- ayağ altına al-** Önem verilen bir şeyleri hiçe saymak
 a. a. a.- (al ayağ altına nefsün başını) 185
 [=1]
- ‘**ayāl** (Ar.) Aile
 → ‘**ayāl-i nān-h̄ār**
- ‘**ayāl-i nān-h̄ār** (Far.)Aile fertleri
 ‘a. (cevr-i bī-hadd u ‘ayāl-i nān-h̄ār) 450
 [=1]
- ‘**ayān** (Ar.) Aşikâr, ortada olan
 → ‘**ayān êt-**
 → ‘**ayān eyle-**
 ‘a. (çār haşlet êy bürāzer bil ‘ayān) 141
 ‘a. (her kaçan görse elüj ‘aybın ‘ayān) 589
 ‘a. (üç ‘alāmet var münāfıkda ‘ayān) 753
 [=3]
- ‘**ayān êt-** (Ar.+T.) Gizli olan bir şeyi açığa vurmak
 ‘a. ê.-me (dōstdan da key şakın êtme ‘ayān) 492
 [=1]
- ‘**ayān eyle-** (Ar.+T.) Gizli olan bir şeyi açığa vurmak
 ‘a. e.-r (her ki esrāruj senüj eyler ‘ayān) 891
 [=1]
- ‘**ayb** (Ar.) Utanılacak şey, ayıp
 → ‘**ayb gör-**
 → ‘**ayb gözle-**

- ‘a.+dur (‘aybdur andan da şaķın her zamān) 824
 ‘a.+ın (düşmenün ‘aybın daħı alma dile) 908
 ‘a.+ın (gözleyüp dervīş ‘aybın étme zem) 210
 ‘a.+ın (her kaçan görse elün ‘aybın ‘ayān) 589
 ‘a.+ın (kendi ‘aybın görmeyüp ol bed-gümān) 294
 ‘a.+ın (kimse ‘aybın gözleyüp göstermegil) 565
 ‘a.+ına (kim ki kendi ‘aybına nāzır ola) 129
 ‘a.+ından (saņa el ‘aybindan éy gāfil ne zarr) 130
 ‘a.+ını (kendi ‘aybın görmeyüp ol bed-gümān) 294
 ‘a.+ıyla (kimseyi ‘aybıyla aņma éy piser) 114
 ‘a.+uņ (her ki söyler cürm ü ‘aybuņ yüzüņe) 516
 ‘a.+uņa (merd-iseņ kıl kendi ‘aybuņa nażar) 130
 [=12]

- ‘ayb gör- (Ar.+T.) Başkasının açığını aramak, hata aramak
 ‘a.+ın g.-meyüp (kendi ‘aybın görmeyüp ol bed-gümān) 294
 ‘a.+ın g.-se (her kaçan görse elün ‘aybın ‘ayān) 589
 [=2]

- ‘ayb gözle- (Ar.+T.) Hata bulmak
 ‘a.+ın g.-yüp (gözleyüp dervīş ‘aybın étme zem) 210
 ‘a.+ın g.-yüp (kimse ‘aybın gözleyüp göstermegil) 565
 [=2]

- ‘ayb-bīn (Ar.+Far.) Ayıp gören
 ‘a. (kaç hasedden olma hergiz ‘ayb-bīn) 482
 [=1]

- ‘ayet (Ar.) Kuran-ı Kerim'de geçen cümlelerin her biri, ayet
 ‘a.+i(āyeti taşdıķe yétmez mi hüküm) 736
 [=1]

- āyīn (Far.) Mal, eşya
 ā. (zühđ ü tã‘at pīşe vü āyīn gerek) 411
 [=1]

- āyīne (Far.) Ayna
 ā.+ye (gündüzün āyīneye baķmak revā) 803
 [=1]

- āyīne-vār (Far.) Ayna gibi
 ā. (gel nemed gey eynüņe āyīne-vār) 200
 [=1]

- ‘ayn (Ar.) 1. Kaynak
 → ‘ayn-ı belā
 2. Göz
 → ‘ayn gel-

- ‘ayn-ı belā (Far.) Bela kaynağı

‘a. (mü’mine zīrā ğinā ‘ayn-ı belā) 733

[=1]

‘aynına gel- (Ar.+T.) Göz önüne gelmek, göz önünde bulundurmak, önemsemek

‘a. g.-mez (merd-i Hâkdur ‘aynına gelmez cihân) 703

‘a. g.-mez (merd-i rāhuñ ‘aynına gelmez cihân) 737

‘a. g.-mez (merd-i reh ‘aynına gelmez kaşr u bāğ) 215

‘a.+ına g.-mez (çöpçe gelmez ‘aynına māl-ı cihân) 500

[=4]

ayrık Başka (krş. **ayruk**)

a. (nefse uymak anlara ayrık haṭā) 911

[=1]

ayruk Başka(krş. **ayrık**)

a. (gitdi ayruk yanuğa ol uğramaz) 418

a. (gitdi gelmek yokdur ayruk şöyledür) 420

a. (kendini mü'min bil ayruk yeme bāk) 132

[=3]

az Yeterli olmayan, az

→ **az gör-**

a. (az êde aña vefāyī rūzigār) 613

a. (az günāh êt koma elden hōş hūyī) 809

a. (az iken kıl derdüñe dermānuñı) 384

a. (az u çok Hâkdan o kim rāzī ola) 731

a. (az yemegile uyanur şem ‘ revān) 192

a. (az yemek êy dōst insān işidür) 191

a. (çek öñine az u çok neyse ta ‘ām) 669

a. (êy piser gel az yê vü az uyı) 792

a. (her ne varsa az u çokdan êy piser) 671

a. (iş buyur aña velī kim oğşa az) 535

a. (kāni ‘ olmaz az u çoğa lā-cerem) 712

a. (nā-sezāya eylik êtmez êtse az) 320

a. (söyinür āb-ıla āteş az iken) 387

a. (şol kişi kim az yêr ü az uyur) 193

a.+a (ger olursañ hırş u aza mübtelā) 307

a.+dur (dört nesnenüñ beķası azdur) 398

a.+ı (söyinür āb-ıla āteş az iken) 387

[=17]

az gör- 1. Az bulmak, azımsamak

a. g.-me (Hâkdan ol büyük ‘aṭādur görme az) 428

2. Küçümsemek

a. g.-me (her kimi görseñdi çok gör görme az) 689

a. g.-üben (‘ilmi şaķın az görüben tutma hōr) 383

[=3]

‘**azāb** (Ar.) İslâm'a göre insanların ettiği günahlar sonucunda mahşerde çekecekleri acı

→ ‘**azāb çek-**

→ ‘**azāb-ı kabr**

‘a. (fıkr kııl Hakkıñ ‘azāb u kahrını) 928

‘a.+ından (Hakk ‘azābından şu kim eymin durur) 174

[=2]

‘**azāb çek-** (Ar.+T.) Eziyet görmek, acı çekmek

‘a. ç.-er (şol ki bed-rāydur çeker ta ‘b u ‘azāb) 173

[=1]

‘**azāb-ı kabr** (Far.) Kabir azabı

‘a.+den (gel ‘azāb-ı kabrden endīşe kııl) 700

[=1]

āzād (Far.) Serbest, hür

→ **āzād ol-**

āzād ol- (Far.+T.) Serbest kalmak, hür olmak

ā. o.- (kār-ı ‘ālemden kamu āzād ol) 275

ā. o.-mağı (ğuşadan ‘ālemdē āzād olmağı) 782

[=2]

āzāde (Far.) Hür, serbest

→ **āzāde ol-**

ā. (şūretā āzāde ammā bendedür) 532

[=1]

āzāde ol- (Far.+T.) Hür olmak, kurtulmak

ā. o.-asın (olasın āzāde rüz-ı rüsta-ḥīz) 691

[=1]

āzādī (Far.) Serbestlik, özgürlük

ā. (biri āzādī biri şıḥḥat durur) 182

[=1]

āzārī (Far.) Azarlanmış, itilmiş

ā. (şan ‘atı anuñ ki āzārī ola) 145

[=1]

‘**Azāzil** (Ar.) (öz. is.) Şeytanın Allah'a isyan etmeden önceki adı, Azazil

‘A. (dēdi Ādemden ‘Azāzil bih-terem) 289

[=1]

azdur- Saptırmak, yoldan çıkarmak

a.-ur (anı şeytān azdurur gümrāh èder) 373

[=1]

‘**azīz** (Ar.) 1. Sağlam

→ ‘**azīz tut-**

‘a. (naḳd-i ‘ömri elde muḳkem ṭut ‘azīz) 427

2. Büyük (insan)

‘a. (cān u dilden diṅle anı ey ‘azīz) 359

‘a. (faḳr-ıla faḳr eylemezseṅ ey ‘azīz) 840

‘a. (Ḥaḳḳ-içün vèrür ne vèrse ey ‘azīz) 595

‘a. (ḥātıruṅda şaḳla anı ey ‘azīz) 466

‘a. (kim o gitse yine gelmez ey ‘azīz) 427

‘a. (şunma el māl-ı yetīme ey ‘azīz) 691

‘a. (var durur diṅle diyeyim ey ‘azīz) 362

[=8]

‘**azīz ṭut-** (Ar.+T.) Yüceltmek, saygı göstermek

‘a. ṭ.-ar (‘āḳil ü dānāyı ol ṭutar ‘azīz) 152

[=1]

-B-

bā (Far.) Farsça'da vasıta hâl eki

b. (biri eymin olmadur bā māl ü cān) 464

b. (Bū Ḥanīfedür birisi bā şafā) 83

b. (şoḫbet-i şıbyān u raġbet bā zenān) 513

[=3]

bāb (Ar.) Kapı

→ **bāb-ı Ḥazret**

→ **bāb-ı raḫmet**

→ **bāb-ı şehr-i ‘ilm**

b.+ın (rızk bābın saṅa açduḳda Ḥüdā) 524

[=1]

bāb-ı Ḥazret (Far.) Allah'ın kapısı

b.+e (geldi yüzi ḳara bāb-ı Ḥazrete) 95

[=1]

bāb-ı raḫmet (Far.) Rahmet kapısı

b. (üstüṅe tā bāb-ı raḫmet açıla) 661

[=1]

bāb-ı şehr-i ‘ilm (Far.) İlim şehrinin kapısı

b. (şāh-ı merdān bāb-ı şehr-i ‘ilm-idi) 80

[=1]

bād (Far.) Rüzgâr

→ **bād ol-**

→ **bāda vèr-**

b. (degme bād öñince uçma gerd ol) 856

b.+a (dōst şanma dōst olmaz bāda hūr) 879
[=2]

bād ol- (Far.+T.) Rüzgâr gibi olmak, hızlı olmak
b. o.- (vaqt-i t̄a'at t̄iz-rev çün bād ol) 275
[=1]

bāda vēr- (Far.+T.) Yele vermek, boşa harcamak
b. v.-üp (bāda vērüp 'ömri noqşān étmede) 922
[=1]

bāġ (Far.) Bahçe
→ **bāġ-ı 'ömr**

b. (var andan şonra her daġ üsti bāġ) 480
b. (merd-i reh 'aynına gelmez kaşr u bāġ) 215
b.+ında (maġfired bāġında ol bulur semer) 659
[=3]

bāġ-ı 'ömr (Far.) Ömür bahçesi
b.+inden (berg ü bārın bāġ-ı 'ömrinden şaçar) 263
[=1]

baġışla- Affetmek
b.-saġ (her ne kim baġışlasaġ étme rucū') 777
[=1]

baġla- 1. Baġlamak, kapatmak
b.-dı (yatlu sözden ol ki dilin baġladı) 574
b.-r (dāmenin her kim ki baġlar hıdmete) 653
2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

kemer baġla- (Ar.+T.) *tasvf.* Tekke şeyhi, kendine baġlanması ve yasaklardan uzak durmasının simgesi olarak tarikata girenin beline törenle kuşak dolamak

k. b.-nur (hızmet için her ki baġlanur kemer) 659

göñül baġla- Âşık olmak
g.+ün b.-ma (baġlama dünyāya göñlün zinhār) 195

göz baġla- Gözünü kapatmak, bir şeyin görülmesini engellemek
g.+üni b.-r (perde-yi imsāk baġılar gözünü) 747
[=5]

baġır Sine, baġır
b.+uņa (tolmaya t̄a ġuşşadan baġruņa hūn) 834
[=1]

bahā (Far.) Deġer, kıymet
b. (dört nesne var aņa olmaz bahā) 874
b.+sı (kalp olup olmaz bahāsı ol kadar) 597
[=2]

baġıl (Far.) Cimri, hasis, pinti

- b. (biri hışmın yudmayan biri baḥīl) 364
 b. (üç 'alāmetle bilünür hem baḥīl) 705
 b. (var-ısa kudret eger olma baḥīl) 835
 b.+e (kaç baḥīle yār olma kıl ḥazer) 438
 b.+ün (varma pāyine baḥīlün ey cüvān) 303
 [=5]

baḥr (Ar.) Derya, deniz

- b.+i (çünkü luḥfuḥ baḥri bī-pāyāndur) 97
 [=1]

baḥt (Far.) Talih, baht

- b. (anda hem baḥt u sa'ādet vardur) 587
 [=1]

baḥtiyār (Far. < baḥt-yār) Umduğu mutluluğa kavuşmuş, bahtiyar

- b. (her kime kim ola devlet baḥtiyār) 676
 [=1]

bā'is (Ar.) 1. Sebep

→ **bā'is eyt-**

- b.+dür (faḫra bā'isdür olardan alma nān) 832
 [=1]

bā'is eyt- (Ar.+T.) Hakkında konuşmak, sebebini söylemek

- b. e.-eyim (n'oldı bā'is eydeyim olgıl ḥabīr) 27
 [=1]

bāk (Far.) sıkıntı

→ **bāk yê-**

bāk yê- (Far.+T.) Sıkıntı çekmek

- b. y.-me (kendini mü'min bil ayruḫ yême bāk) 132
 [=1]

baḫ- 1. Bakmak

- b.- (baḫ zamāne ḥāline ey nev-cüvān) 377
 b.-amazsın (baḫamazsın ḫaşruḫa eyvānuḫa) 341
 b.-ar (kim ki miḥmāna güle yüzle baḫar) 664
 b.-maḫ (gündüzün āyīneye baḫmaḫ revā) 803

2. Tenezzül etmek

- b.-ma (baḫma Ḥaḫdan ḡayra ey erbāb-ı fikr) 351
 b.-maz (dünyeye baḫmaz diler 'arḫa uḫa) 740
 b.-maz (yüzüne baḫmaz olur olur ḫatı) 188
 [=7]

bāḫī (Ar.) Sonsuz, ölümsüz

→ **bāḫī ḫal-**

→ **bāḫī ḫıl-**

→ **bāḫī ol-**

b. (geç fenâdan bâki isterseñ eger) 157
[=1]

bâkî kal- (Ar.+T.) Sonsuz olmak, sürekli kalmak
b. k.-dı (kime bâkî kaldı bu dünyâ-yı dūn) 281
b. k-maz (bâki qalmaz kimseye zîrâ hayât) 718
[=2]

bâkî ol- (Ar.+T.) Sonsuz olmak
b. o.- (jende-pūş ol bâki vü pâyende ol) 199
b. o.-a (ola bâkî tâ-be rûz-i rusta-hîz) 48
[=2]

bâkî kııl- (Ar.+T.) Sonsuz eylemek
b. k- (bâki vü pâyende kııl tâ yevm-i dîn) 36
[=1]

bal Arıların yaptığı sıvı madde, bal
b. (arturasın tâ ki bal ü yağını) 833
[=1]

bâl (Far.) Kanat
b. (bâl açup uç dërseñ éydür üştürem) 264
b. (ejdehâya şanki bâl ü per vërür) 374
b.+dür ('ilm murğ u 'aql aña bâldür) 414
[=3]

bâlîn (Far.) Yastık
→ **bâlîn-i ser**

bâlîn-i ser (Far.) Baş yastığı
b. (hâk olur çün 'âkıbet bâlîn-i ser) 207
[=1]

bâliş (Far.) Para
b. (merd-iseñ yaşdanmağıl bâliş dağı) 205
[=1]

bâr (Far.) 1. Sermaye
b. (berg ü bārın bāğ-ı 'ömrinden şaçar) 263
2. Yük
b.+ın (fâka bārın merd-iseñ merd-âne çek) 253
b.+ını (çün qabûl étdüñ emânet bārını) 272
b.+ısa (râh-ısa pür-havf u bār-ısa girân) 931
b.+uñ (menzilüñ çün dürdur bārıñ girân) 276
b.+uñı (lâşe cisme yeyni yüklet bārıñı) 279
3. *mec.* Sıkıntı
b.+dan (ger hâlâş olmak dilersen bārdan) 5202
[=7]

bār-gāh (Far.) Divan, huzur

→ **bār-gāh-ı Hakk**

bār-gāh-ı Hakk (Far.) Allah'ın huzuru

b.+a (bār-gāh-ı Hakk'a andan ol revān) 867

[=1]

baş- 1. Yola çıkmak

b.-duñ (yola kim başduñ yöri yād étme ser) 926

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

qadem baş- (Ar.+T.) Azmetmek, adım atmak

k. b.- (gel qadem baş rāh-ı Raḥmāndan yaña) 870

k. b.-ma (olma anda yalıñuz başma qadem) 804

k. b.-ma (varma töhmet yérine başma qadem) 923

[=3]

baş Vücutun üst kısmı, kafa, baş

→ **baş kaldur-**

→ **baş ilet-**

→ **baş çıkar-**

→ **başına düşmeni üşür-**

→ **başdan çıkar-**

b.+a (çıkamazsın başa manend-i külāh) 283

b.+ı (ol dil ucından başı miñnetdedür) 117

b.+ın (nefs-i kelbün kes başın ey şır-i ner) 798

b.+ına (al ayağ altına nefsün başını) 185

b.+ına (birinün başına erre qor biçer) 59

b.+ına (birinün başına urur tāt-ı zer) 59

b.+ına (erecek başına āḥir tışedür) 787

b.+ına (şöyle bī-ḥāşıl qala başmaḥāk) 138

b.+ına (ur münāfik başına tīg u teber) 760

b.+ında (her günün başında tāze tevbe kı) 724

b.+ından (ḥālī olmaya başından derd ü ğam) 402

b.+ını (al ayağ altına nefsün başını) 185

b.+ını (al ayağ altına nefsün başını) 795

b.+uñı (zīnet étme başuñı destār-ıla) 282

[=14]

baş kaldur- İsyen etmek, karşı gelmek

b. k.-a (ḥōşa kim baş kaldura pā-māl olur) 292

b. k.-maya (başuñı kaldurma kibr ü 'ucb-ıla) 448

b. k.-maya (nefsi ḥör eyle ki baş kaldurmaya) 471

[=3]

baş ilet- Bir işi tamamına erdirmek

b. i.- (baş ilet anı yād ét yarını) 272

[=1]

başa çıkar- Bir işi sonuna kadar götürmek

b. ç.- (çün belâ dedün çıkar başa işün) 273

[=1]

başdan çıkar- Birini kötü yola sürüklemek, doğru yoldan saptırmak

b. ç.-ur (tez çıkarur anı başdan ol la'ın) 873

[=1]

başına düşmeni üşür- (T.+Far.) Başına düşman toplamak, düşman kazanmak

b. d. ü.-ür (üşürür başına vâfir düşmeni) 395

[=1]

başla- Bir iş için harekete geçmek

b.-yup (her ki söze başlayup iksâr êde) 121

[=1]

bâtil (Ar.) Doğru olmayan, batıl

b. (bâtil u nâ-merde hergiz egme ser) 688

b. (olma bâtil Hakkı dâyim kıl taleb) 868

b. (râh-ı Hakkda ahmağ u bâtil ola) 686

b. (varma bâtil yola gözle râhuñı) 918

b. (varma bâtil yola zinhâr el-ğazer) 218

b.+durur (gâv ü hardan biñ beter bâtil durur) 396

b.+durur (nefsinüñ mağlûbidur bâtil durur) 242

[=7]

bâtin (Ar.) *mec.* Gizli olan

b.+uñ (ger dilersen bâtinuñ olsun münîr) 197

[=1]

bâtinî (Ar.) İçle ilgili olan, gizli

b. (bâtinî ma'nâdan almazsañ haber) 945

b. (hayf aña kim bâtinî vü zâhirî) 946

[=2]

batn (Ar.) Karın→ **batn-ı hüt****batn-ı hüt** (Far.) Balığın karnı

b. (Yünusuñ kıldı mağâmın batn-ı hüt) 58

[=1]

batıl (Ar.) İptal edilmiş, kullanımdan kaldırılmış

b. (yedi 'uzvı şöyle batıl étme fikr) 349

[=1]

Bâyezid [i]bn-i Süleymân hân (Far.) (öz. is.) Kanunî Sultan Süleyman'ın oğlu

B.+dur (Bâyezid [i]bn-i Süleymân hândur ol) 35

[=1]

bâzâr (Far.) Alış veriş yeri, pazar

→ **bāzār-ı dehr**

b.+a (çıkma bāzāra çıkarsañ geç geç) 827
[=1]

bāzār-ı dehr (Far.) Dünya pazarı

b. (hoş-meşām olsun yine bāzār-ı dehr) 22
[=1]

bed (Far.) Kötü

→ **bed ét-**

→ **bed gör-**

b. (hem-dem olma bir nefes bed kişile) 209

b. (ikisi biri birinden zıst ü bed) 363

b. (ne kadar bed de olursa akribā) 903

b.+dir (kaṭ'-ı raḥm andan da beddir ey fetā) 903

b.+ler (kurb-ı sulṭān-ıla bedler ülfeti) 161

[=5]

bed ét- (Far.+T.) Kötü biriş yapmak, berbat etmek

b. è.-me (çünkü eylik edemezsin étme bed) 115

b. è.-mişüz (eylik ét sen bize biz bed étmişüz) 90

[=2]

bed gör- (Far.+T.) Kötü düşünmek

b. g.-sen (her ne kim görsen eyi gör görme bed) 681

[=1]

bed-aşıl (Far.+Ar.) Kötü soylu

b. (ḥayr kılmaz kimseye ol bed-aşıl) 697

[=1]

bed-baḥt (Far.) Kötü talihli

b.+uñ (cümle bed-baḥtuñ delīlidür è yār) 222

[=1]

beden (Ar.) Canlıların maddi varlığı, vücut

b. (cān bedenden şol zamān kim dūr ola) 179

b.+den (cān şol dem ki bedenden dūr ola) 100

[=2]

bed-fi'al (Far.+Ar.) Kötü işli

b. (her kim ola zıst-ḥū vü bed-fi'al) 514

[=1]

bed-gümān (Far.) Kötü düşünen

b. (kendi 'aybın görmeyüp ol bed-gümān) 294

[=1]

bed-ḥū (Far.) Kötü huylu

b.+dan (bir daḥı bed-ḥūdan eyle ihtirāz) 456

b.+dan (daḥı bed-ḥūdan riyāset kārını) 571

b.+dur (her ki bed-hüdur egerçi zindedür) 515
[=3]

bed-hülük (Far.) Kötü huyluluk

b.+durur (her kimün kim hüyı bed-hülük durur) 295
b.+ladur (ol ki bed-hülüküladur kârı anuñ) 445
[=2]

bed-kâr (Far.) Kötü iş yapan

b. (nefse uyup zişt ü bed-kâr olmağıl) 496
b. (olmağıl bed-kâr 'aqluñ var-ısa) 321
b.+a (döstum bed-kâra olmaz yâr Aħad) 115
[=3]

bed-nâmlık (Far.) Kötü ün kazanmış

b. (nâk-hü ol ğam degül bed-nâmlık) 227
[=1]

bed-rây (Far.) Kötü düşünceli

b.+dur (şol ki bed-râydur çeker ta' b u 'azâb) 173
[=1]

bed-ıabı'at (Far.+Ar.) Kötü huylu

b. (pend-i hübü bed-ıabı'at eslemez) 713
[=1]

bed-ter (Far.) En kötü

b.+i (eblehün oldur begâyet bed-teri) 103
[=1]

beg İleri gelen, bey

b.+lerde (evvelâ beglerde olmaz döstlük) 577
[=1]

be-ğâyet (Ar.) Son derece

b. (eblehün oldur begâyet bed-teri) 103
[=1]

behişt (Far.) Cennet

→ **behişt yüzi gör-**

b. (görmek istersen behişt ü nehrini) 928
[=1]

behişt yüzi gör- (Far.+T.) Cennete erişmek

b.+ün y.+n g.-imez (görimiz mümsik behiştün yüzini) 747
[=1]

Behrâm-ı Gür (Far.) (öz. is.) Efsanevi bir Sasani hükümdarı

B. (girisersin gûra çün Behrâm-ı Gür) 217
[=1]

beğâ (Ar.) Ölümsüzlük, sonsuzluk

→ **beḳā-yı Hāḳ**

- b. (ola milkinde aḡa ‘ömr ü beḳā) 148
 b. (‘ömre hem aldanma yoḳ anda beḳā) 650
 b.+da (ol beḳāda fānī muṭlaḳ durur) 629
 b.+sı (dört nesnenüḡ beḳāası azdur) 398
 b.+yı (bu fenā içre beḳāyı buldı ol) 620
 [=5]

beḳā-yı Hāḳ (Far.) Allah'ın bekası

- b.+durur (himmət-i ‘ārif beḳā-yı Hāḳ durur) 629
 [=1]

bekle- Beklemek

- b. (bekle yêrünḡ hizmetünḡ gör er gibi) 920
 [=1]

belā (Ar.) 1. İçinden çıkılması zor durum, bela

- **belā çek-**
 → **belā êr-**
 → **belā[ya] düş-**
 → **belāya uğrat-**
 → **belā-yı cān**
 → **belā-yı mu‘azzam**

- b. (alma üstünḡ belā vü nekbeti) 521
 b. (her yaḡadan üstünḡ üşer belā) 307
 b. (kaçma ‘ālemde belā vü ḡuşşadan) 786
 b. (kıl belāya şabr u şükr êt ni‘mete) 769
 b. (kıl taḡammül gel belā vü miḡnete) 484
 b.+da (yārлік umma belāda kimseden) 315
 b.+dan (ger belādan bulmaḳ istersenḡ ḡalāş) 304
 b.+dur (ne belādur bunca kayd-ı ḡānumān) 175
 b.+ya (dünyevī derd ü belāya şābir ol) 219
 b.+ya (her belāya şabr kıl êy merd-i kār) 846
 b.+ya (her birisi bir belāya mübtelā) 511

2. Evet

- b. (çün belā dedünḡ çıkar başa işünḡ) 273
 [=12]

belā çek- (Ar.+T.) Sıkıntı çekmek

- b. ç.- (miḡnet ü derd ü belā çek êy püser) 784
 b. ç.-me (fāriḡ ol endişeden çekme belā) 425
 [=2]

belā êr- (Ar.+T.) Sıkıntıya düşmek, belaya düşmek

- b. ê-.mesün (êrmesün dêrsenḡ belā êy nīk-kār) 305
 b. ê-.mesün (êrmesün faḳr u belā dêrsenḡ eger) 826

[=2]

belā[ya] düş- (Ar.+T.) Sıkıntıya girmek

- b. d.-meyesin (düşmeyesin tā belā vü zillete) 769
- b. d.-mesün (düşmesün dersen belā vü derde ser) 386
- b. d.-meyesin (düşmeyesin tā belā vü derdine) 166
- b. d.-meyesin (düşmeyesin tā belā-yı mu‘azzama) 692
- b. d.-üben (düşüben cāh-ı belāya kaldı h̄ār) 310

[=5]

belāya uğrat- (Ar.+T.) Belayı düşürmek, sıkıntıya sokmak

- b. u.-(d)ur (bir belāya uğradur āhir seni) 196

[=1]

belā-yı cān (Far.) Can belası

- b. (h̄ūy-ı bed tende belā-yı cāndur) 298
- b. (şoḥbet-i nādān belā-yı cāndur) 405
- b.+dur (ülfet-i bed-h̄öd belā-yı cāndur) 162

[=3]

belā-yı mu‘azzam (Far.) Büyük bela

- b.+a (düşmeyesin tā belā-yı mu‘azzama) 692

[=1]

belki (Ar.+Far.) Muhtemelen, belki

- b. (belki cümle lezzeti terk etmedür) 849

[=1]

ben Teklik 1. kişi zamiri, ben

- b. (sen de bilürsin ne lāzım ben demek) 323
- b.+den (benden al ey merd-i kābil gel sabaḳ) 584
- b.+den (dōst-āne diḡle benden bir ḡaber)194
- b.+den (eydeyim benden yaḡa tūt ḡātırıḡ) 369
- b.+i (tūt sözüüm esle beni ey nev-cüvān) 832

[=5]

bend (Far.) Emir altına girme→ **bend eyle-**

- b.+indedür (şol kişi kim şehveti bendindedür) 532

[=1]

bend eyle- (Far.+T.) Bağlamak

- b. e.- (üstüne rāḡat ḡapusın eyle bend) 229

[=1]

bende (Far.) 1. Kul

- **bende çek-**
- **bende-yi ḡaḳ**
- **bende-yi Ma‘būd**
- **bende-yi maḳbūl**

- b. (geç hevādan gel Hūdāya bende ol) 199
 b. (hidmet-ile bende 'uqbāya erer) 843
 b. (nāgehān eylerseñ ey bende günāh) 648
 b.+nün (Hakdan özge bendenün yok nāşiri) 572
 b.+sidür (pādişāhdur bendesidür anuñ el) 322

2. Köle

- b.+dür (şuretā āzāde ammā bendedür)532
 [=6]

bende çek- (Far.+T.) Kul etmek

- b. ç.- (nefsi kayd u bende çek vërme amān)267
 [=1]

bende-yi Hāk (Far.) Allah'ın kulu

- b. (bende-yi Hāk himmetin tutar yüce) 740
 [=1]

bende-yi Ma 'būd (Far.) Allah'ın kulu

- b. (ey bürāzer bende-yi Ma 'būd ol) 437
 b. (gel berü gel bende-yi Ma 'būd ol) 790
 [=2]

bende-yi maqbūl (Far.) Makbul kul

- b. (der-gehinde bende-yi maqbūl ol) 250
 [=1]

benlik Kendilik, şahsiyetçilik, benlik

- b.+den (geç bu benlikden sözümler 'āmil ol) 509
 [=1]

beñzer Ortak yönleri olan, mümasil, benzer

- b. (bir güzel mañbūba beñzer bu cihān) 635
 b. (neye beñzer eydeyim işbu cihān) 630
 b. (ol aña beñzer ki yër ü çıkarur) 778
 b. (şol düşe beñzer ki görürler è cān) 630
 [=4]

berg (Far.) Sermaye

- b. (berg ü bārın bāğ-ı 'ömrinden şaçar) 263
 [=1]

ber-hürdār (Far.) Mesut olan, mutlu

→ **ber-hürdār èt-**

→ **ber-hürdār ol-**

- b.+dur (cümlenün maqbūli ber-hürdārdur) 490
 [=1]

ber-hürdār èt- (Far.+T.) Birini mutlu etmek, sevindirmek

- b. è.-(d)er (Hāk anı cennetde ber-hürdār èder) 770
 [=1]

- ber-hürdār ol-** (Far.+T.) Mutlu olmak
 b. o.- (hāşa Allāh kim o ber-hürdār ola) 862
 [=1]
- ber-murād** (Far.)+(Ar.) Arzusuna kavuşmuş
 b. (ber-murād èt halkı sen de bul murād) 461
 [=1]
- Ber-şāni´** (Far.+Ar.)Tanrı, Allah
 B. (her kimün kim şıdķı Ber-şāni´ ola) 238
 [=1]
- ber-ter** (Far.) Çoğalma, artma
 → **ber-ter ol-**
- ber-ter ol-** (Far.+T.) Çoğalmak, artmak
 b. (ni´met artar şükr-ile berter olur) 431
 [=1]
- berü** Bu yana, beriye
 b. (gel berü dükkāna èy ´Atţār-ı dehr) 22
 b. (gel berü èl ğaybetinden kes dilün) 116
 b. (gel berü èy t̄alib pend-i nikū) 940
 b. (gel berü èy t̄alib-i misk ü ´abīr) 27
 b. (gel berü gel bende-yi Ma´būd ol)790
 [=5]
- besle-** Doyurmak, beslemek
 b. (luţf u ihsān-ıla besle ´askeri) 149
 b.-r (kucağında hūb besler ol eri) 636
 b.-rsin (mār u mūr içün mi beslersin teni) 180
 [=3]
- beş** Beş (5) sayısı
 b. (beş vera´dan havf-ı Hāk peydā olur) 642
 b. (işbu beş günlük ´öm[ü]r-çün èy cüvān) 175
 b. (yüz şuyı artar bu beş eşyā-y-ıla) 486
 [=3]
- beter** (Far.) Kötü, beter
 b. (gāv ü hardan biñ beter bāţıl durur) 396
 [=1]
- beyān** (Far.) Bildirme, beyan
 b. (saņa anı eydeyim bir bir beyān) 753
 [=1]
- beyt** (Ar.) Ev, mesken
 → **beyt eyle-**
 → **beyt-i dīn**
 b. (ger zarūrī süprüle beyt ü harem) 822

[=1]

beyt eyle- (Ar.+Far.) İnşa eylemek

b. e.-r (kim ki köpri üzre beyt eyler binā) 732

[=1]

beyt-i dīn (Far.) Din evi

b.+e (beyt-i dīne bunlar olmışdur 'imād) 87

[=1]

bezl (Ar.) Cömertlik→ **bezl ét-****bezl ét-** (Ar.+T.) Cömertlik etmek, harcamak

b. e.-(d)enüñ (ecrini bezl edenüñ nān u nemek) 323

[=1]

bī- 'aql (Far.+Ar.) Akılsız

b. (dağı bundan şonra o bī- 'aql u rā) 104

b.+a ('ilm bī- 'aqla hemān bir kāldür) 414

[=2]

bī- 'amel (Far.+Ar.) Amelsiz

b. (bī- 'amel niyyet ne kıılır fā'ide) 409

b.(bī- 'amel 'ālim nedür bil 'ey piser) 416

[=2]

bī-aşl (Far.+Ar.) Soysuz

b. (bī-aşl olmaz sezā-yı tāc u taht) 172

[=1]

bī- 'ayb (Far.+Ar.) Kusursuz, ayıpsız

b. (bī- 'ayb hīç kimse olmaz şöyle bil) 565

[=1]

bī-bahā (Far.+Ar.) Pahasız, değerli

b.+dur (bī-bahādur dünyede mānend-i dūr) 562

[=1]

bī-başar (Far.+Ar.) Basiretsiz

b. (bir alay bī-çāre mücrim bī-başar) 950

[=1]

bī-bedel (Far.+Ar.) Değerli

b. (gerçi kim maḥbūb-ı ma' nā bī-bedel) 42

[=1]

bī-bekā (Far.+Ar.) Geçici

b.+dur (bī-bekādur bunlar 'ey nāzük piser) 400

[=1]

biç- 1.Kesmek

b.-er (birinüñ başına erre kıor biçer) 59

2. Bir şeyi belirli bir şekilde sokmak, biçimlendirmek

b.-düm (gör ne rengin biçdüm aña cāmeyi) 41

[=2]

bī-çāre (Far.) Çaresiz

b. (bir alay bī-çāre mücrim bī-başar) 950

[=1]

bīdār (Far.) Uyanmış, ayık

→ **bīdāröl-**

bīdāröl- (Far.+T.) Uyanık hâlegelmek, uyanmak

b. o.-ur (çünkü ıalkup uyıudan bīdār olur) 631

[=1]

bid'at (Ar.) Batıl

b.+durur (zıkr-i bī-ta' zīm key bid'at durur) 347

[=1]

bī-edeb (Far.+Ar.) Edepsiz

b. (ıalk içinde bī-ıayā vü bī-edeb) 475

[=1]

bī-endiše (Far.) Endişesiz

b.+dür (dünyede her kim ki bī-endişedür) 787

[=1]

bī-ser (Far.) Başsız

→ **bī-ser ét-**

bī-ser ét- (Far.+T.) Başını kesmek, başsız etmek

b. è- (nefse uyma başını kes bī-ser ét) 795

[=1]

bīgāne (Far.) Yabancı

b.+dir (akribāsından Şu kim bīgānedir) 904

[=1]

bī-gümān (Far.) Şüphesiz

b. (bī-gümān andan Hüdā bīzārdur) 261

b. (bī-gümān andan Hüdā bīzārdur) 334

b. (bī-gümān düşdi hasāret kaydına) 223

b. (bī-gümān üç nesnededür çün halāŐ) 329

b. (çok nedāmet yersin āhir bī-gümān) 394

b. (Őaıınur dört nesneden ol bī-gümān) 131

b. (yere urur kendi kendin bī-gümān) 474

b. (zıkr-i hāŐān dilde olur bī-gümān) 346

[=8]

bī-ıad (Far.) Sonsuz

b. (cürmi bī-pāyān u bī-ıad etmişüz) 90

b. (ıamd-ı bī-ıad eyle Hāııa ey cüvān) 357

b. (sīm ü zer destün̄de bī-ḥad var t̄ut) 337
[=3]

bī-ḥalel (Far.+Ar.) Halelsiz

b. (ḥüsn-i ihlāşuḡ da olsun bī-ḥalel) 647
[=1]

bī-ḥāşıl (Far.+Ar.) Sonsuz

b. (şöyle bī-ḥāşıl ḡala başına ḡāk) 138
[=1]

bī-ḥayā (Far.+Ar.) Hayasız

b. (ḡalk içinde bī-ḥayā vü bī-edeb) 475
[=1]

bī-hemtā (Far.) Eşsiz

b.+laruḡ (ol ‘adīmü’l-mişl ü bī-hem-tālaruḡ)518
[=1]

bī-ḡiyānet (Far.+Ar.) İhanetsiz

b. (cümle kārın bī-ḡiyānet étmedür) 876
[=1]

bī-ḡisāb (Far.+Ar.) Hesapsız

b. (cennet ola bī-ḡisāb u bī-‘iḡāb) 655
b. (‘ilme raḡbet eylemekdür bī-ḡisāb) 151
[=2]

bih-ter (Far.+Ar.) Daha iyi

b.+em (dédi Ādemden ‘Azāzil bih-terem) 289
[=1]

bī-ḡürmet (Far.+Ar.) Hürmetsiz

b. (kendini bī-ḡürmet ü ‘izzet ḡıla) 144
[=1]

bī-iḡtiyār (Far.+Ar.) Elinde olmadan, irade dışı

b. (şoḡra nādım ola ol bī-iḡtiyār) 440
[=1]

bī-‘iḡāb (Far.+Ar.) Cezasız

b. (cennet ola bī-ḡisāb u bī-‘iḡāb) 655
[=1]

bī-kesī (Far.) Kimsesizlik

b. (bī-kesī vü nā-kesī işbu ḡihār) 222
[=1]

bil- Malumat edinmek, kavramak, bilmek

b. (kendiḡi mü'min bil ayruḡ yeme bāk) 132
b. (ḡār ḡaşlet éy bürāzer bil ‘ayān) 141
b. (nefse uyan ādem olmaz şöyle bil) 177
b. (peşşe gibi olısar pā-māli bil) 299

- b. (bil ki zıkr-i Hâk ğıdâ-yı rûhdur) 340
 b. (bî-‘amel ‘âlim nedür bil ey piser) 416
 b. (hōş ğanîmet bil bu ‘ömri her nefes) 423
 b. (zinde şayma mürde bil anı hemân) 498
 b. (‘âlimi tiryâk bil gel ey piser) 504
 b. (bî-‘ayb hîç kimse olmaz şöyle bil) 565
 b. (bil kim oldur mü’min-i perhîz-kâr) 877
 b. (yâr-i şâdıķ bil sen anı özünge) 516
 b. (zehr bil nādānı andan kıl hâzer) 504
 b.-en (kıymetin bilen anuñ ‘atırdur) 47
 b.-endür (yoķ bilendür kendin ehl-i ma‘rifet) 627
 b.-esin (kendi nefsün sa‘y kıl kim bilesin) 622
 b.-meyen (işbu zıkrı bilmeyen hâsir durur) 348
 b.-mez (zıkr zevķın bilmez ol nādāndur) 354
 b.-ünür (üç ‘alâmetle bilünür hem baķıl) 705
 b.-üp (pes Hâkı bilüp şükürler kılasın) 622
 b.-ür (hîç bilür misin n’olısar erte hâl) 727
 b.-ürler (üç ‘alâmetle bilürler aķmaķı) 682
 b.-ürseñ (ķarnuņa koymaya bilürseñ harâm) 135
 b.-ürsin (sen de bilürsin ne lâzım ben demek) 323
 [=25]

bildür- Bildirmek, haberdar etmek

- b.-ürseñ (bildürürseñ rāzuñı ger maķreme) 693
 [=1]

bile Dahi, bile

- b. (yarın anda varma hâşmuñla bile) 318
 b. (nāra düşseñ bile yanup zār ola) 617
 [=2]

bile- 1. Bilemek

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

diş bile- Fırsat kollamak, oç almak

- d. b.-r (etini yemege ammā diş biler) 170
 [=1]

bi’l-ittifâķ (Ar.) Birlikte

- b. (ehl-i diller ķavlidür bi’l-ittifâķ) 353
 b. (halk uyısun dēr-[i]señ bi’l-ittifâķ) 762
 [=2]

bīm (Far.) Korku

- b.+dür (anlaruñ hâli recā vü bīmdür) 583
 [=1]

bīmār (Far.) Hasta

→ **bīmār ét-**

b. (var hālin şora bīmār üstine) 885
[=1]

bīmār ét- (Far.+T.) Hasta eylemek

b. è-(d)e (sīnesi içre dilin bīmār ède) 121
[=1]

bī-mihr (Far.) Şefkatsiz

b. (her ki bī-mihr olup ola cevrikār) 613
[=1]

bī-minnet (Far.+Ar.) Karşılıksız

→ **bī-minnet eyle-**

bī-minnet eyle- (Far.+Ar.+T.) Karşılıksız yapmak

b. e.-r (hāyr ètse hāyrı bī-minnet eyler) 588
[=1]

binā (Ar.) Ev, bina

b. (kim ki köpri üzre beyt eyler binā) 732
[=1]

bī-nevā (Far.) Çaresiz

b. (ola halk içre fakīr ü bī-nevā) 914
[=1]

biñ Bin (1000) sayısı

b. (birine altunı biñ himyān vèrür) 65
b. (bizden aña her nefes yüz biñ selām) 76
b. (gāv ü hardan biñ beter bāṭıl durur) 396
b.+e (biri biñe geçer èy şāhib-kerem) 775
[=4]

bī-pāyān (Far.) Sonsuz

b. (cürmi bī-pāyān u bī-ḥad ètmişüz) 90
b.+dur (çünkü luṭfun bahri bī-pāyāndur) 97
[=2]

bī-rızā (Far.+Ar.) Rızasız

b. (cebri ilter kurb-ı şāha bī-rızā) 581
[=1]

bir Bir (1) sayısı

→ **bir ol-**

b. (bir daḥı bed-ḥūdan eyle iḥtirāz) 456
b. (bir de budur kimseye kıılma cefā) 594
b. (cāme olmaz aña bir bundan güzel) 42
b.+i (biri anuñ havfdur ez-zü'l-celāl) 330
b.+i (biri anuñ ḥūb āvāz èy piser) 463
b.+i (biri biñe geçer èy şāhib-kerem) 775

- b.+i (ol sebebden her biri oldı velī) 79
 b.+in (eydeyim gūş eyle bir bir her birin) 345
 b.+inden (ikisi biri birinden zışt ü bed) 363
 b.+isi (birisi anuñ ta‘ām-ı hōş-güvār) 560
2. Bir (Belgisiz sıfat)
- b. (‘ālemi bir demde yıksa kim ne dēr) 60
 b. (bir ‘aṭadur kim konuñ şaldı Kerīm) 667
 b. (bir belāya uğradur āhır seni) 196
 b. (bir dem olmadı ki kılmayam günāh) 94
 b. (bir faķīre rıfķ-ıla vèrmek ḥaber) 542
 b. (bir gönül yap māl ü yā güftār-ıla) 282
 b. (bir gün olur göremezsin ḳaresin) 815
 b. (bir güzel maḥbūba beñzer bu cihān) 635
 b. (bir müzeyyen zen durur zāl-ı cihān) 167
 b. (bir seḥer gördüm veliyy-i ni‘metüm) 28
 b. (bir siñek zaḥmıyla anı ètdi yok) 54
 b. (bir şecerdür kim yonulmuş bī-semer) 416
 b. (bir tüvāna kim ède men‘-i zekāt) 880
 b. (bir yetīmi her ki giryān eyleye) 889
 b. (bir za‘īfī göricek kııl merḥamet) 893
 b. (bulaşur lābūd ḳarası bir yere) 548
 b. (dōst-āne diñle benden bir ḥaber) 194
 b. (dünyede bir loḳmaya ḳāni‘ ola) 238
 b. (düşse şīr ağzına nāgeh bir mekes) 33
 b. (ğāfil olma bir nefes Raḥmāndan) 342
 b. (gerçi olur zen bir iki dem mihrübān) 401
 b. (göresin bir demde bozar şöḥbeti) 388
 b. (ḥalka kendüñ vère bir ḥurmā eger) 776
 b. (ḥāşılun dünyādan ancaḳ bir kefen) 729
 b. (hem ḥelāda kıılma bir yerün tırāş) 819
 b. (hem-dem olma bir nefes bed kişile) 209
 b. (her birisi bir belāya mübtelā) 511
 b. (her kaçan èrse aña bir āşinā) 707
 b. (her ki bir ḥaste yetīmi şāz ède) 890
 b. (her ki bir ‘üryāna bir ḳaftān vère) 674
 b. (her ki bir ‘üryāna bir ḳaftān vère) 674
 b. (ikisi bir arada per-vāz èder) 34
 b. (‘ilm bī-‘aḳla hemān bir ḳāldür) 414
 b. (kaç ırakdan bir yaña döndür yüzün) 406
 b. (ḳalmasun bir nesne sende ğayr-ı Ḥaḳ) 641
 b. (ḳanda bir şusuz görürseñ āb vèr) 886
 b. (kendi èlünle vèürseñ bir direm) 775

- b. (kim nifāk ehliyle bir dem yār olur) 761
- b. (nefs bir segdür bulunca fuŗşatı) 188
- b. (ola kim bir gūn ēriŗe luŗf-ı Rabb) 868
- b. (olmayup alursa bir mā' nā ēri) 946
- b. (sen gibi anlar da bir avu ubār) 510
- b. (ŗūret-i insānda bir ŗeytāndur) 300
- b. (ŗol ki 'atāra olur bir dem arī) 859
- b. (ŗol ki āni' bir gedādur ēy cūvān) 500
- b. (ŗu'leye gelse aan bir zerre nār) 382
- b. (tūnd-i bād-ı ahr-ıla ol bir nazār) 51
- b. (uradur bir derde vū 'ōmrin keser) 245
- b. (vēre her bir ādime ol Mūste'ān) 658
- b. (yummaz azın orkusından bir nefes) 33
- b. (zālime her kim ki bir dem yār ola) 862

3. İkkilemlerin kuruluşunda

bir bir Birer birer, tek tek

- b. (eydeyim bir bir ēŗit ēy ādemī) 549
  - b. (eydeyim bir bir ēŗit ēy Hā-perest) 449
  - b. (ēydeyim bir bir ēŗit ēy merd-i hāŗ) 329
  - b. (eydeyim gūŗ eyle bir bir ēy hālīl) 705
  - b. (eydeyim gūŗ eyle bir bir her birin) 345
  - b. (saa anı eydeyim bir bir beyān) 753
- [=76]

bir ol- Beraber olmak, tek olmak

- b. o.- (orkma a' dādan bir ol Yezdān-ıla) 471
- [=1]

biri Bilinmeyen kimse ya da nesne

- b. (biri anu hūb āvāz ēy piser) 463
- b. (biri āzādī biri ŗihhat durur) 182
- b. (biri āzādī biri ŗihhat durur) 182
- b. (biri bir madūm-ı nāzūk mihrūbān) 561
- b. (biri bir madūm-ı nāzūk mihrūbān) 561
- b. (biri bir ŗāhib-cemāl-i 'iŗve-ger) 463
- b. (biri bir yār-ı muvāfı yār-ı cān) 561
- b. (biri bir yār-ı muvāfı yār-ı cān) 561
- b. (biri budur dile ēy hūsvēv-liā) 455
- b. (biri budur kim olasın dād-ger) 360
- b. (biri daı dōstum mihr-i zenān) 399
- b. (biri derd ü biri dūŗmen biri nār) 380
- b. (biri derd ü biri dūŗmen biri nār) 380
- b. (biri derd ü biri dūŗmen biri nār) 380
- b. (biri eymin olmadur bā māl ü cān) 464

- b. (biri eyminlik biri ni‘met durur) 182
 b. (biri eyminlik biri ni‘met durur) 182
 b. (biri hışmın yudmayan biri baħıl) 364
 b. (biri hışmın yudmayan biri baħıl) 364
 b. (biri ihřān étse hıfz éde özi) 875
 b. (biri kül-ħānda yatur ‘üryān u ħōr) 63
 b. (biri ol kim yād étmez ol Ĥaķı) 682
 b. (biri toğrı söylemekdür her sözi) 875
 b. (biri toğrı yola olmağdur revā) 331
 b. (biri ‘üryān ağlıkdan cān vērür) 62
 b. (biri ‘üryān ağlıkdan cān vērür) 62
 b. (biri yalnızlık biri renc-i dirāz) 467
 b. (‘ilmdür biri kiħōř zīnet vērür) 381
 b. (yine bununı gibidür biri ölür) 632
 b.+ne (‘āriyet āħir vēriser birine)728
 b.+ne (birine altını biç himyān vērür) 65
 b.+ne (gèydürür birine sincāb u samūr) 63
 b.+nünj (birinünj başına erre ĳor biĳer) 59
 b.+nünj (birinünj başına urur tāc-ı zer) 59
 b.+nünj (birinünj de ĳar u buz üsti yeri) 64
 b.+nünj (birinünj kemħā vü naħdur pisteri) 64
 b.+si (birisi dağı Muħammed pür-şaf) 85
 b.+si (birisi hıfz-ı emānet étmedür) 876
 b.+si (birisi kibr ü biri anuğ ĳased) 363
 b.+si (birisi kibr ü biri anuğ ĳased) 363
 b.+si (birisi kibr ü biri anuğ ĳased) 363
 b.+si (birisi nān ĳasretiyle cān vērür) 65
 b.+si (birisi oldur ki mānend-i mekes) 550
 b.+si (Bü Ĥanīfedür birisi bā řafā) 83
 b.+si (ger yetīmünj birisi giryān ola) 888
 b.+si (her birisi bir belāya mübtelā) 511
 b.+si (istemekdür birisi ĳut-ı ĳelāl) 330
 b.+si (pīrlıkde birisi faĳr u niyāz) 467
 [=48]

bir alay Birĳok, bir sürü

- b. (bir alay bī-ĳāre mücrim bī-başar) 950
 [=1]

biri birine Birbiriyle

- b. (ħalkı biri birine dūřmen éder) 759
 [=1]

biri birine dūř- Aralarında anlaşmazlık ĳıkmak, birbirine dūřmek

- b. b. d.-ür (dūřürür biri birine ‘ālemi) 758

[=1]

bī-riyā (Far.+Ar.) Yalansız

b. (hem ‘amel kılduğda eyle bī-riyā) 134

[=1]

birle İle, birlikte

b. (kıl riyāzet birle nefsiñ pāyimāl) 107

b. (Ādem olmuşdur tevāzu‘ birle hāk) 290

[=2]

biryān (Far.) Yanmak→ **biryān eyle-****biryān eyle-** (Far.+T.) Kavrulmak

b. e.-ye (kendini dūzağda biryān eyleye) 889

[=1]

bī-semer (Far.+Ar.) Meyvesiz

b. (bir şecerdür kim yonulmuş bī-semer) 416

[=1]

bī-sütün (Far.) Direksiz

b. (bī-sütün olsa hem ev şalma tenün) 924

[=1]

bisyār (Far.) Çok, fazla

b. (düşmen bisyār vām bī-şumār) 450

b. (faqr vērür h̄āb bisyār ey püser) 812

b.+dur (her kimün ki düşmeni bisyārdur) 452

[=3]

bisyār-gū (Far.) Çokkonuşan

b. (zıkr-i Hakkı dōstum bisyār-gū) 343

[=1]

bī-şerm (Far.) Utanmaz

b. (şol ki bī-şerm ü şakī vü şūğdur) 545

[=1]

bī-şümār (Far.) Hesapsız (borç)

b. (düşmen bisyār vām bī-şumār) 450

[=1]

bit- Yeşermek, büyümek

b.-en (kuru yerde bitüren oldur giyāh) 71

b.-er (dāne düşmekle biter h̄oş-hāl olur) 292

[=2]

bī-ṭahāret (Far.+Ar.) Abdestsiz

b. (bī-ṭahāret yürür ü bī-vaqt uyur) 699

[=1]

bī-te'emül (Far.+Ar.) Düşünüp taşınmadan

b. (bī-te'emmül söyleme hergiz kelām) 421
[=1]

bī-vaḳār (Far.+Ar.) Pişmemiş, ham

b. (tu'mı acı bŷyı nā-hōş bī-vaḳār) 265
[=1]

bī-vaḳt (Far.+Ar.) Vakitsiz

b. (bī-ṭahāret yürür ü bī-vaḳt uyur) 699
[=1]

bī-vefā (Far.+Ar.) Vefasız

b.+dur (bī-vefādur ḥalk' ey vech-i ḥasen) 315
[=1]

bī-verā' (Far.+Ar.) Takvasız

b. (bī-vera' olan kişi rŷvā olur) 642
b. (nesne ėrmez aña Ḥaḳdan bī-vera') 644
[=2]

biz Çokluk I. kişi zamiri, biz

b. (bize ol sŷnnet durur var ŷstine) 885
b. (eylik ėt sen bize biz bed ėtmişŷz) 90
b. (eylik ėt sen bize biz bed ėtmişŷz) 90
b. (Ḥaḳkuñ emridŷr bize lā tefrahŷ) 781
b. (istemez bizden Ḥŷdā şād olmağı) 782
b. (kārumuz 'iřyān iřimŷz keḳ bizŷm) 89
b. (key ḥaṭādur bize gŷlmek ėy 'amŷ) 781
b. (vā bize raḥm eylemezse Mŷste'an) 931
b. (yaraşur mı bize gŷlmek ėy pŷser) 929
b.+den (bizden aña her nefes yŷz biñ selām) 76
b.+e (kıl bize 'ıtrı kelāmuñdan nişār) 23
b.+ŷm (pādişāhā cŷrmŷmŷzden geḳ bizŷm) 89
[=12]

bīzār (Far.) Rahatsız

→ **bīzār ėt-**

b.+dur (bī-gŷmān andan Ḥŷdā bīzārdur) 261
b.+dur (ḳār ḳiziden ḳamu bīzārdur) 319
b.+dur (bī-gŷmān andan Ḥŷdā bīzārdur) 334
b.+dur (rāḥatı yok dŷnyeden bī-zārdur) 452
[=4]

bīzār ėt- (Far.+T.) Rahatsız etmek

b. ė-(d)er (ādemo uşandurur bīzār ėder) 683
[=1]

borḳ (Sogd.) Borḳ

b.+uñı (borcuñı eyle edā olma denī) 687

[=1]

boy Vücutun baştan aşağıya kadar olan kısmı, beden
b.+uñça (şal boyuñça Hâk rızāsın boynuña) 941
[=1]

boyun Boyun

b.+ına (boynına dağar oğablun min mesed) 585
b.+uña (geçmesün tã boynuña tavk-ı belã) 558
b.+uña (şal boyuñça Hâk rızāsın boynuña) 941
b.+uña (alma boynuña günâhın bu elün) 116
[=4]

boz- *mec.* Kötü duruma getirmek, bozmak
b.-ar (göresin bir demde bozar şöhet) 388
[=1]

bozul- *mec.* Kötü duruma getirilmek, bozulmak
b.-mağ (ğāfil olma kim bozulmağ var mizāc) 385
[=1]

böyle Bunun gibi, böyle

b. (böyle mervīdür ulü'l-ebsārdan) 439
b.+dür (böyledür çün 'ādet-i ehl-i nifāk) 255
b.+dür (zāyi' olan 'ömr dağı böyledür) 420
[=3]

bu 1. (işaret sıfatı) bu

b. ('āqile yēter bu üç nesne hemān) 331
b. ('ālemi Kādir bu dem yoğ eyleye) 66
b. (alma boynuña günâhın bu elün) 116
b. (almasun göñlün bu dünyā-yı denī) 196
b. ('āriyetdür elde bu esbāb u māl) 727
b. (bir güzel maḥbūba beñzer bu cihān) 635
b. (bu cihānda rāḥat u āsāyişi) 204
b. (bu fenā içre bekāyı buldı ol) 620
b. (bu makālī terceme aña vebāl) 44
b. (bu şıfat mezmūmdur gel vāz geç) 390
b. (bu vaşīyetden şular kim dūrdur) 939
b. (bu vaşīyetle kim eylerse 'amel) 936
b. (bu zen-i mekkāreden eyle ḥazer) 638
b. (çek elün bu ikiden ey merd-i ḥāş) 304
b. (döndürür andan bu 'ālem ḥalkı rüy) 154
b. (geç bu benlikden sözümlle 'āmil ol) 509
b. (gel bu fāḥir cāmelerden geç hemān) 202
b. (gel bu nāmeyle 'amel kıl her zamān) 937
b. (ger müyesser ola saña bu maḥām) 854
b. (Hâkka maḥşūs ança bu dād ı dehiş) 569

- b. (hayf aña bu nāmeyi evlādına) 947
 b. (hem bu eflāki kılan oldur nigāh)71
 b. (her ki bu üç nesneden ġāfil durur) 242
 b. (her kişiye hūbdur bu çār çīz) 359
 b. (hōş ġanīmet bil bu ‘ömri her nefes) 423
 b. (iħtirāz eyle bu yolda h̄ābdan) 280
 b. (işte bu uslūba olur b̄’l-fuzūl) 371
 b. (kibrden kıpar bu düşmenlik kıamu) 391
 b. (kime bākī kıaldı bu d̄nyā-yı d̄n) 281
 b. (kīn t̄tma bu iki ħaşlet yeter) 528
 b. (mār-ı ef’īdür bu d̄nye zehr-dār) 163
 b. (nerm ü şīrīn söyle bu ħalka kelām) 153
 b. (niceler bu nefis elinden zār u zār) 310
 b. (Rūmi ħil’atde bu maħbūb-ı ‘Acem) 39
 b. (sicc-i mü’mindür bu d̄nyā-yı denī) 783
 b. (terk eder bu ħaşleti dīn-dār olan) 111
 b. (yüz şuyı artar bu beş eşyā-y-ıla) 486
 b.(t̄tma şāhum gel bu sözi kıatı ħōr) 879
 b.+nuğ (yine bunuğ gibidür biri ölür) 632
2. (işaret zamiri) Bu
- b. (bu ‘acebdür kim yine eylik umar) 296
 b. (gitmesün zinhār elünđden ħiç bu) 940
 b. (her kimüñ yanında bu kim ħōr ola) 938
 b. (pīr-i mürşid bu yeter t̄liblere) 942
 b. (saña yeter ‘āfiyetden bu hemān) 183
 b. (yā ne lāzım bu d̄yüp ġuşsa yemek) 422
 b.+dur (bir de budur kimseye kılma cefā) 594
 b.+dur (biri budur diñle ey ħüsrev-liķā) 455
 b.+dur (biri budur kim olasın dād-ger) 360
 b.+dur (ħaķ rızāsı budur ey maķbūl-ı nā) 206
 b.+dur (kim budur ārāyiş-i ehl-i şeref) 531
 b.+dur (kim budur d̄nyāda merd-i Ĥaķ ħuyı) 792
 b.+nda (gizlemiş ‘Attār bunda nice sırr) 943
 b.+ndan (bundan almak sırrı ġāyet seheldür) 944
 b.+ndan (bundan özge t̄at olmaz ey püser) 797
 b.+ndan (bundan özge t̄at olmaz ey püser) 869
 b.+ndan (cāme olmaz aña bir bundan güzel) 42
 b.+ndan (daħı bundan şonra o bī-‘aķl u rā) 104
 b.+ndan (kim ki bundan öġrene ‘ilm ü edeb) 949
 b.+nı (bunu ezberletdir aña ey sa‘īd) 948
 b.+nı (eylemişler gerçi bunu terc[e]me) 43
 b.+nı (kim bunu ma‘ķūl görmez ħās u ‘ām) 816
 b.+nı (kıoy ħamā’il gibi bunu kıoynuña) 941

b.+ña (dèdi Türkī eyle buña cāmeyi) 38
 b.+ña (gel buña sa'y eyle yıl u ay-ıla) 486
 [=64]

bular Bunlar (krş. **bunlar**)

b.+a (nefsi mühlikdür bulara kııl şürü') 241
 b.+uñ (cānı cennetde bularuñ ola şād) 87
 b.+uñ ('ömr ü iqbālin bularuñ yā Mu'īn) 36
 [=3]

Bū Bekr (Ar.) (öz. is.) Hz. Ebu Bekir

B. (oldur ol kim yāri Bū Bekr ü 'Ömer) 77
 B. (Bū Bekr anuñla yār-ı gār idi) 78
 [=2]

Bū Ḥanīfe (Ar.) (öz. is.) Ebu Hanife

B.+dür (Bū Ḥanīfedür birisi bā şafā) 83
 [=1]

bu'd (Ar.) Uzaklık

→ **bu'd-ı düşmen**

b.+ına (çāre bulmaz bu'dına tedbīr-ile) 582
 [=1]

bu'd-ı düşmen (Far.) Uzak düşman

b. (bu'd-ı düşmen devlet ü rāhat durur) 158
 [=1]

buğz (Ar.) Nefret

b. (kīn ü hırş u buğz hōd kātıl durur) 507
 [=1]

buḥl (Far.) Cimrilik

b. (buḥl dūzah āteşinden şu'bedür) 302
 b. (buḥl toḥmın göñline ebleh eker) 296
 b.+a (ehl-i kibr ü buḥla dūzahdur maḥar) 748
 b.-ıla (merd-i nākes buḥl-ıla mel'un olur) 489
 [=4]

bul- 1. Erişmek, bulmak

b.-a (tā gözün göñlün bula ḥazz u şafā) 491
 b.-asın (bulasın tā kim maḥām-ı şābiri) 503
 b.-asın (tā bulasın iki 'ālemde şafā) 594
 b.-asın (tā bulasın kudret-i Ḥaḥdan ḥaber) 618
 b.-asın (yolda āsān bulasın tā kārūñı) 279
 b.-dı (bu fenā içre beḳāyı buldı ol) 620
 b.-dı (dīnümüz bunlarla buldı zīb ü fer) 86
 b.-dı (her ki 'ārifdür Ḥūdāyı buldı ol) 620
 b.-dı (nefsi pā-māl eyleyüp buldı şafā) 224

- b.-dı (tevbe kıl gördün güneş buldı vücūd) 649
 b.-duğınun (bulduğunun yüzine güler hemān) 167
 b.-duğun (bulduğun çöple dişün paç eyleme) 820
 b.-duğda (uykuda bulduğda o ciftin hemān) 637
 b.-mağ (cennet içre bulmağ istersen mağām) 933
 b.-maz (eksilür 'ömri vü bulmaz rahmet o) 901
 b.-maz (gördüğün bulmaz elinde zār olur) 631
 b.-mışam (saht-dil hālın melāmet bulmışam) 710
 b.-mışam (saht-dil-çün üç 'alāmet bulmışam) 710
 b.-up (bulup okutdurmaya üstādına) 947
 b.-up (ummazam rahmet bulup mağfūr ola) 938
 b.-ur ('akıldan kopar bulur dāniş kemāl) 408
 b.-ur (bulur ol Hākdan 'atā vü mağfıret) 485
 b.-ursañ (kuvvet-i ten için bulursañ nān eger) 312
 b.-ursın (erişüp Hākka bulursın cenneti) 259

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

- amān bul-** (Ar.+T.) Kurtuluşa ermek, affedilmek
 a. b.-mağ (bulmağ istersen melāmetden amān) 546
çāre bul- (Far.+T.) Çözüm bulmak
 ç. b.-maz (çāre bulmaz bu'dına tedbīr-ile) 582
emān bul- (Ar.+T.) Sükūnete erişmek, sakinleşmek, huzur bulmak
 e. b.-a (her kim ister kim bula emn ü amān) 426
 e. b.-asın (ger dilersen bulasın emn ü amān) 434
 e. b.-ursañ (ger bulursañ ni'met ü emn ü amān) 183
furşat bul- (Ar.+T.) İsteğine erişmek, fırsat bulmak
 f. b.-a (āteş ü düşmen ki bula furşatı) 388
 f. b.-ınca (nefs bir segdür bulınca furşatı) 188
'izzet bul- (Ar.+T.) İzzete erişmek
 'i. b.-dı (buldı 'izzet Ādem istiğfār-ıla) 291
hazzbul- (Ar.+T.) Neşe ve sefaya erişmek
 h. b.-a (tā gözün gönlün bula hazz u şafā) 491
hālāş bul- (Ar.+T.) Kurtuluşa erişmek
 h. b.-mağ (ger belādan bulmağ istersen hālāş) 304
 h. b.-mağ (ğuşşadan bulmağ dilersen ger hālāş) 742
kemāl bul- (Ar.+T.) Kemāle erişmek, olgunlamak
 k. b. (ni'met için şükr eden bulur kemāl) 412
murād bul- (Ar.+T.) İstenilen şeye erişmek
 m. b.-. (ber-murād et halkı sen de bul murād) 461
naşīb bul- (Ar.+T.) Nasibe erişmek, nasip bulmak
 n. b.-maz (bulmaz ol şādī vü 'işretten naşīb) 287
necāt bul- (Ar.+T.) Kurtuluşa erişmek
 n. b.- ('ömrün olduğça kaç andan bul necāt) 880

n. b.-asın (māl kaydından bulasın tā necāt) 239
 n. b.-dı (çoğı ol tiryāğdan buldı necāt) 505
 n. b.-madı (kaçup andan bulmadı kimse necāt) 527
 n. b.-mağ (kaç zehrden bulmağ istersen necāt) 506
rāhat yakasın[ı] bul- (Ar.+T.) Rahata erişmek
 r. y. b.-dı (buldı rāhat yakasın aña ne söz) 108
semer bul- (Ar.+T.) Bir şeyden hayır görmek
 s. b.-ur (mağfıret bāğında ol bulur semer) 659
yol bul-Bir şeye erişmek, ulaşmak
 y. b.-masun (bulmasun īmānuña İblīs yol) 872
zafer bul-(Ar.+T.) Galibiyete erişmek, galip gelmek
 z. b.-ursağ (ger 'adū üstine bulursağ zafer) 501
 [=47]

bulaş- Kirlenmek

b.-ur (bulaşur lābūd qarası bir yere) 548
 [=1]

bū'l-fuzūl (Ar.) Boş

b. (işte bu uslūba olur bū'l-fuzūl) 371
 [=1]

Bū'l-Ḥasen (Ar.) (öz. is.) Ünlü bir mutasavvıf, Ebū'l-Hasen

B. (hācetin eyle revā ey Bū'l-Ḥasen) 716
 [=1]

Bū'l-Vefā (Ar.) (öz. is.) Ünlü bir mutasavvıf, Ebū'l-Vefa

B. ('aklı yok dīvānedür ey Bū'l-Vefā) 732
 [=1]

bunca Bu denli, bunca

b. (māl için yā bunca hāy u hū neden) 729
 b. (ne belādur bunca kayd-ı hānumān) 175
 [=2]

bunlar Bunlar (krş. **bular**)

b. (beyt-i dīne bunlar olmışdur 'imād) 87
 b. (bī-bekādur bunlar ey nāzūk piser) 400
 b. (cān-fezādur bunlar ey rūḥ-ı revān) 464
 b.+dan (el-ḥazer bunlardan ey merd-i aşıl) 364
 b.+ı (ḥōr görme bunları ey kāmukār) 380
 b.+la (dīnümüz bunlarla buldı zīb ü fer) 86
 [=6]

buğ Dert

b. (yār odur kim buğ deminde yār ola) 617
 [=1]

būriyā (Far.) Hasır

b. (merd-i rāha būriyā minder yêter) 207
[=1]

būy (Far.) 1. Koku

b.+1 (tu´mı acı būyı nā-hōş bī-vaqār) 265

2. Pay

→ **būy-ı** ´afv

[=1]

būy-ı ´afv (Far.) Affin payı

b.+uñ (būy-ı ´afvuñ Emre-yi gümrāha kes) 952

[=1]

buyur- Emir vermek, buyurmak

b.- (iş buyur aña velī kim oğşa az) 535

b.-updur (faqr fahrī buyurupdur ol Resūl) 841

[=2]

Bū Yūsuf (Ar.) (öz. is.) Ebu Hanife'nin öğrencisi, Ebu Yusuf

B. (şāhibi Bū Yūsuf kân-ı zekā) 85

[=1]

buz Buz

b. (birinüñ de qar u buz üsti yêri) 64

[=1]

bük- Usandırmak

b.-er (üç güne kıomaz büker anı hemen) 168

[=1]

bürāzer (Far.) Kardeş

b. (çār haşlet èy bürāzer bil ´ayān) 141

b. (èy bürāzer açma yalana femüñ) 811

b. (èy bürāzer bende-yi Ma´būd ol) 437

b. (èy bürāzer çok yemekden kııl hazer) 190

b. (èy bürāzer ´izzet èt mihmānuña) 660

b. (èy bürāzer var-ısa ´aqluñ tamām) 153

b. (gel saħī ol èy bürāzer gel saħī) 743

[=7]

büsbütün Tamamıyla, büsbütün

b. (´aql-ı kāmil büsbütün dünyā deger) 563

[=1]

büyük Büyük

b. (Haqdan ol büyük ´aṭadur görme az) 428

[=1]

büzürg (Far.) Büyük

b. (çār nesnedür büzürg ü mu´teber) 379

b. (şüretâ küçek velî büzürg ḥaṭar) 379
[=2]

-C-

cāh (Far.) Makam

→ **cāh-ı āḥiret**

→ **cāh-ı belā**

c. (ḥōr eyler kendini cāh isteyen) 234

c. (kılmayınca terk 'izz ü māl ü cāh) 283
[=2]

cāh-ı āḥiret (Far.) Ahiret makamı

c. (ger dilerseñ 'izz ü cāh-ı āḥiret) 203
[=1]

cāh-ı belā (Far.) Bela makamı

c.+ya (düşüben cāh-ı belāya ḳaldı ḥ~ār) 310
[=1]

cāhil (Ar.) Bilgisiz, cahil

c. (cāhil ü nādāna vērür sīm ü zer) 370

c.+e (cāhile her kim ki māl ü zer vērür) 374
[=2]

cāhilī (Ar.) Cehaletle ilgi, cahillik

c. (cāhilī vü kāhilī saḥtī durur) 221
[=1]

cāme (Far.) Elbise

→ **cāme-yi dervīş**

c. (cāme olmaz aña bir bundan güzel) 42

c. (cāme geydürmekçedür yā sīm ü zer) 542

c.+lerden (gel bu fāḥir cāmelerden geç hemān) 202

c.+ñi (cāmeñi üstünde dikme ey cüvān) 824

c.+si (cāmesi yāḥūd siyāh vü zişt olur) 858

c.+yi (dédi Türkī eyle buña cāmeyi) 38

c.+yi (gör ne rengīn biçdüm aña cāmeyi) 41

c.+yi (her ki 'üryāna geyüre cāmeyi) 673
[=8]

cāme-yi dervīş (Far.) Dervişin elbisesi

c. (cāme-yi dervīş delḳ olur müdām) 212
[=1]

cān (Far.) Hayat, can

→ **cān ḳurtar-**

→ **cān vēr-**

→ **cân-ı pezer**

- c. (atma dūzaḡ içine cân u tenūḡ) 932
 c. (biri eymin olmadur bā māl ü cân) 464
 c. (cân bedenden şol zamān kim dūr ola) 179
 c. (cân şol dem ki bedenden dūr ola) 100
 c. (cân u dilden diḡle anı èy ‘azīz) 359
 c. (cân u dilden diḡle èy merd-i aşıl) 171
 c. (ère cân gözine tā nūr u ziyā) 134
 c. (ḡavf èder andan gümānsız ins ü cân) 573
 c. (her kimüḡ a‘māli cânā pāk ola) 137
 c. (isteme düşmenden èy cân ḡacetüḡ) 556
 c. (oynasun tā yoluḡa cân u seri) 149
 c. (rāh-ı Ḥaḡḡa èrdüḡ açduḡ cân gözin) 260
 c. (şol düşe beḡzer ki görürler è cân) 630
 c. (tā ère cân u dile ḡazz u ferāḡ) 538
 c. (tā ère cân u dile imān u nūr) 865
 c. (zā‘il eyler cân u dilden hem ḡamı) 462
 c.+dan (dōst ol dervīşlerle cāndan) 211
 c.+dur (kendin ögmez ol ki ‘ārif cāndur) 288
 c.+ı (cānı cennetde bularuḡ ola şād) 87
 c.+ı (cānı yoḡdur kimsenüḡ kim söyleye) 66
 c.+uḡa (cāy-ı rāḡat ister-iseḡ cânuḡa) 660
 c.+uḡa (zīkr-i Ḥaḡ olduḡda mūnis cânuḡa) 341
 c.+uḡı (derd elinden tā alasin cânuḡı) 384
 c.-ıla (cân-ıla tā‘at yükin çek Ḥazrete) 270
 c.-ıla (ḡurtulasın tā ki baş u cân-ıla) 471
 [=27]

cân kırtar- (Far.+T.) Tehlikeyi atlatmak, tehlikesiz bir yere ulaşmak

- c.+ı k.-maḡa (cānı kırtarmaḡa sa‘y eyle hemīn) 277
 [=1]

cân vèr- (Far.+T.) 1. Ölmek

- c. v.- (vèr anuḡ yolında sen de cân u ser) 517
 c. v.-ür (biri ‘üryān açlıḡdan cân vèrür) 62
 c. v.-ür (birisi nān ḡasretiyle cân vèrür) 65

2. Hayat vermek

- c. v.-medür (nān vèrmek ma‘nāda cân vèrmedür) 508
 c. v.-ür (ol ki yarın yine saḡa can vèrür) 252
 c. v.-ür (niçe yıllık mürdeye ol cân vèrür) 69
 [=6]

cân-ı pezer (Far.) Babacan

- c. (kes tama‘dan göḡlüḡ èy cân-ı pezer) 695
 c. (ma‘rifet ḡāşıl kıl èy cân-ı pezer) 618

[=2]

cān-fezā (Far.) Ferahlık veren

c.+dur (cān-fezādur bunlar éy rūḥ-ı revān) 464

[=1]

cāy (Ar.) Mevki, yer→ **cāy-ı rāḥat****cāy-ı rāḥat** (Far.) Rahat yer

c. (cāy-ı rāḥat ister-iseñ cānuḡa) 660

c. (cāy-ı rāḥat mı şanursın sen anı) 783

[=2]

cāyiz (< Ar.cā'iz) Dinî ve yasal yönden sakıncası olmayan davranış, caiz

c.(cāyiz andan ḡadrūne noḡşān ére) 679

[=1]

Cebbār (Ar.) (öz. is.) Allah'ın adlarından biri

C.+dan (var-ısa ger āgehüñ Cebbārdan) 378

[=1]

cebr (Ar.) 1. Zorlama→ **cebr kııl-**

2.Takdir

c. (cebril ter ḡurb-ı şāha bī-rızā) 581

[=1]

cebr kııl- (Ar.+T.) Mücadele etmek

c. ḡ- (vérme nefse inbisāḡı cebr kııl) 836

[=1]

cefā (Ar.) Büyük sıkıntı, cefa→ **cefā eyle-**→ **cefā kııl-****cefā eyle-** (Ar.+T.) Sıkıntı vermek

c. e.-dünḡ (aḡa kim çoḡ eyledünḡ ḡulm ü cefā) 910

[=1]

cefā kııl- (Ar.+T.) Sıkıntı vermek

c. ḡ.-ma (bir de budur kimseye kıılma cefā) 594

[=1]

cehālet (Ar.) Bilgisizlik, cehalet→ **cehālet eyle-****cehālet eyle-** (Ar.+T.) Cahillik etmek

c. e.-di (kendini öḡdi cehālet eyledi) 125

[=1]

cehd (Ar.) Çabalama→ **cehd ét-**

- cehd ét-** (Ar.+T.) Çabalamak, mücadele etmek
 c. è-(d)e (niceler cehd ède kâma èrmeye) 568
 [=1]
- cehennem** (Ar.) İslam'a göre günahkârların öldükten sonra gideceği yer, cehennem
 c. (mümsiküñ yeri cehennem zârî çok) 745
 [=1]
- cehl** (Ar.) Cehalet
 c.+inden (ol ki cehlinden işi 'işyândur) 354
 [=1]
- celīs** (Ar.) Dost
 → **celīs-i nefis-i şeytân**
- celīs-i nefis-i şeytân** (Far.) Şeytanın nefsinin dostu
 c. (hem celīs-i nefis-i şeytân olmuşam) 93
 [=1]
- cem'** (Ar.) Toplama, biriktirme
 → **cem' ét-**
- cem' ét-** (Ar.+T.) Biriktirmek
 c. è.-me (vâriş için yok yere cem' étme māl) 633
 c. è-(d)er (cem' èder ammâ ki māl-ı zâyide) 708
 [=2]
- cemāl** (Ar.) Güzellik
 c. ('âleme 'ilminden erişür cemāl) 408
 [=1]
- Cenâb** (Ar.) Ululamak için kullanılan saygı sözü
 → **Cenâb-ı Hâzret-i Mevlâ**
- Cenâb-ı Hâzret-i Mevlâ** (Far.) Hazreti Allah
 C.+ya (tut Cenâb-ı Hâzret-i Mevlâya rû) 226
 [=1]
- cenâbet** (Ar.) Gusül etmeyi gerektiren durum, cünüplük
 c.+le (hem cenâbetle yeme hergiz ta'âm) 816
 [=1]
- cennet** (Ar.) İslam'a göre, öldükten sonra günahsız insanların yaşayacağı yer, cennet
 c. (aşa cennet hüllesin Raḥmân vère) 674
 c. (câni cennetde bularuñ ola şâd) 87
 c. (cennet içre bulmağ istersenñ mağâm) 933
 c. (cennet içre kaşırını âbâd ède) 890
 c. (cennet içre ni'metiyle toylaya) 672
 c. (cennet istersenñ eger Raḥmândan) 211
 c. (cennet ola bî-ḥisâb u bî-'iḳâb) 655
 c. (görimez cennet yüzün merd-i baḥîl) 299
 c. (üstüne cennet kapusu açıla) 935

c. (yêri cennet cümlesinüñ rûhı şād) 82
 c.+de (Hağ anı cennetde ber-ğürdār eder) 770
 c.+i (erişüp Hağğa bulursın cenneti) 259
 [=12]

cerb (Ar.) Yağlı

c. (cerb ü şîrîn loğmaya mâyil durur) 244
 [=1]

cevāb (Ar.) Bir soruya ya da bir isteğe verilen karşılık, cevap
 → **cevāb vēr-**

cevāb vēr- (Ar.+T.) Cevap vermek

c. v.-mekdür (ğalka hem ħulğ-ıla vèrmekdür cevāb) 151
 [=1]

cevāb-ı nā-şavāb (Far.) Yanlış cevap

c. (tez geçer vèrme cevāb-ı nā-şavāb) 403
 [=1]

cevr (Far.) Eziyet

→ **cevr-i bī-ğadd**

cevr-i bī-ğadd (Far.) Sonsuz cefa

c. (cevr-i bī-ğadd u ‘ayāl-i nān-ğ’ār) 450
 [=1]

cevr-kār (< Far. cevr-kār) Eziyet eden

c. (her ki bī-mihr olup ola cevr-kār) 613
 [=1]

cevr-i sultān (Far.) Sultanın cevri

c. (cevr-i sultān u ‘itāb-ı dōstān) 399
 [=1]

cīfe (Ar.) Kötü

c.+ye (cīfeye meyl étme gel murdārı ħo) 335
 [=1]

cift (Far.) İkinci defa

c.+in (uyğuda bulduğda o ciftin hemān) 637
 [=1]

cihād (Far.) Mücadele

→ **cihād kıl-**

→ **cihād-ı ekber**

cihād kıl- (Ar.+T.) Mücadele etmek

c. k.- (nefs ü şeytān-ıla dāyım kıl cihād) 461
 [=1]

cihād-ı ekber (Far.) Büyük mücalede

c. (nefs-ile dāyım cihād-ı ekber ét) 795

[=1]

cihān (Far.) Dünya, cihan

- c. (bir güzel maḥbūba beḥzer bu cihan) 635
- c. (gülme katı girye yèridür cihan) 919
- c. (merd-i Ḥaḫdur ‘aynına gelmez cihan) 703
- c. (merd-i rāhuḫ ‘aynına gelmez cihan) 737
- c. (neye beḥzer eydeyim işbu cihan) 630
- c.+da (bu cihānda rāḫat u āsāyişi) 204
- c.+dan (devlet anuḫ kim cihāndan göz yumar) 195
- c.+dan (Ḥaḫka èrüp ol cihāndan dest yur) 193
- c.+dan (uyanuk ol kim cihāndan yumdı göz) 109
- c.+uḫ (var durur andan cihānuḫ nefreti) 372

[=10]

cilve (Ar.) Naz→ **cilve kııl-****cilve kııl-** (Ar.+T.) Naz eylemek

- c. k.-sun (cilve kıılsun ḫavm-i Rūma dem-be-dem) 39

[=1]

cins (Ar.) Tür→ **cins-i nās****cins-i nās** (Far.) İnsanoğlu

- c. (‘ārif olmayan degüldür cins-i nās) 623

[=1]

cism (Ar.) Beden, vücut→ **cism-i şābir**

- c.+e (cisme taḫvā gibi olmaz hīç libas) 285
- c.+e (fāni cisme ol da çokdur èy hümām) 212
- c.+e (lāşe cisme yeyni yüklet bāruḫı) 279
- c.+inde (ḫalbi cisminde anuḫ ölür tamam) 899
- c.+ini (cismini küt-ı ‘aḫārib eyledi) 902

[=5]

cism-i şābir (Far.) Sabredenin bedeni

- c.+den (cism-i şābirden vèrüp kirmāna küt) 58

[=1]

civān (Far.) Delikanlı, genç (krş. **cüvān**)

- c. (gönli pür gerçi eli boş èy civān) 917
- c. (Ḥaḫka ḫurbetse murāduḫ èy civān) 937
- c. (kıılma zālîmden yaḫa meyl èy civān) 861
- c. (rāh-ı şer‘î ḫoma elden èy civān) 867

[=4]

cū‘ (Ar.) Açlık

- c.(tīg-ı hāmūşī vü tenhāyī vü cū´) 241
 c. (öldürürse ger seni faqr-ıla cū´) 777
 [=2]

cūd (Ar.) Cömertlik

→ **cūd ol-**

- c. (hūbdur cūd u saḥāvet serverā) 488
 c. (kān-ı hilm ü cūd u şāhib-ma´rifet) 29
 c. (kimde kim ´ādet ola cūd u kerem) 435
 c. (luṭf u cūd ü hilm-ile meşhūr ol) 749
 c.+ı (aşlı nā-pāk ü cūdı yoḥdur) 545
 c.-ıla (merd luṭf u cūd-ıla server olur) 431
 [=6]

cūd ol- (Ar.+T.) Cömert olmak

- c. o.- (her zamān şāhib-ḥayā vü cūd ol) 790
 c. o.- (sa´y kııl şāhib-´aṭā vü cūd ol) 437
 [=2]

cūy (Far.) Irmak

- c. (merd-i ma´nī cūy-iseṇ dükkāna gir) 943
 [=1]

cüllāb (Ar.) Şerbet

- c. (ḳudretün yēterse ger cüllāb vēr) 886
 [=1]

cümle (Ar.) 1. Hep

- c. (cümle bed-baḥtuṇ delīlidür è yār) 222
 c. (çoḳ yemekden ḥāşıl olur cümle derd) 895
 c. (leşkeri ḥürrem ri´āya cümle şād) 31
 c.+müz (cümlemüz çün rāh-ı dūzaḥdan geçer) 929
 c.+sinden (cümlesinden rāzı olsun ol Mu´ın) 88
 c.+sinün (yēri cennet cümlesinün rūḥı şād)

2. Bütün

- c. (belki cümle lezzeti terk étmedür) 849
 c. (cümle kārın bī-ḥıyānet étmedür) 876
 c. (cümle maḳşūdı anuṇ ḥāşıl ola) 611
 c. (faḥri cümle işlerün nān vērmedür) 508
 c. (kes ümīzün cümle mevcūdātdan) 851

3. Herkes

- c. (cümleñ maḥbūb[ı]dur ḥulḳ-ı ni-kū) 530
 c.+den (cümleden geç Ḥaḳḳa eyle i´timād) 852
 c.+nün (cümleñ maḳbūli ber-ḥürdārdur) 490
 [=14]

cünbiş (Far.) Eğlence

- c. (cünbiş ü ārāmı Mevlā-y-iledür) 643
 c.+ünj (kanı ol rüz-ı ezelde cünbişün) 273
 [=1]

cür'et (Ar.) Cesaret

- c. (aşa cür'et za'ifmāndan gelür) 136
 [=1]

cürm (Ar.) 1. Suç

- c. (her ki söyler cürm ü 'aybuñ yüzüne) 516
 c. (tā ki senden dūr ola cürm [ü] vebāl) 107

2. Günah

- c.+i (cürmi bī-pāyān u bī-ḥad étmişüz) 90
 c.+ümüzden (pādişāhā cürmümüzden geç bizüm) 89
 c.-ile (cürm-ile noşşān içinde ḫalmışam) 92
 [=5]

cüst (Far.) Gayret

→ **cüst ol-**

- c. (līk tā'at vaḫti cüst ü hem ḫafīf) 916
 [=1]

cüst ol- (Far.+T.) Gayretli olmak

- c. o.-ur (līk cüst olur ḫabāhat étmede) 684
 c. o.-ur (ma'siyet ḫīninde ammā cüst olur) 266
 [=2]

cüvān (Far.) Delikanlı, genç (krş. **civān**)

- c. (cāmeñi üstünde dikme ey cüvān) 824
 c. (ger dilerseñ 'ömrünj arta ey cüvān) 808
 c. (ger ḫulaḫ zikrin şorarsañ ey cüvān) 352
 c. (ḫalkı gördünj saña uymaz ey cüvān) 608
 c. (ḫamd-ı bī-ḫad eyle Ḥaḫḫa ey cüvān) 357
 c. (her kim ola ehl-i īmān ey cüvān) 131
 c. (ḫulle-yi cennet gerekse ey cüvān) 202
 c. (işbu beş günlük 'öm[ü]r-çün ey cüvān) 175
 c. (kendünj medḫ étme zinhār ey cüvān) 702
 c. (kim ki ḫalka eylik eyler ey cüvān) 436
 c. (kim ki ḫışmın yuda ey tāze cüvān) 102
 c. (ol cüvān-merd ü saḫī ey merd-i ḫaş) 742
 c. (şol ki ḫāni' bir gedādur ey cüvān) 500
 c. (şunlaruñ kim ḫadri yoḫdur ey cüvān) 498
 c. (tāze-rū ol hem cüvān-merd ü saḫī) 525
 c. (terk-i lezzet-i cihān ét ey cüvān) 176
 c. (toḫrı yoldan çıkmaz anlar ey cüvān) 765
 c. (ulularla öneşenler ey cüvān) 474

- c. (varken kudret elünđe ey cüvān) 324
 c. (varma pāyine baḥlūñ ey cüvān) 303
 c. (yeynecek olma ḥazer kıł ey cüvān) 476
 [=21]

cüvān-merd (Far.) Cömert insan

- c. (ol cüvān-merd ü saḥī ey merd-i ḥāş) 742
 c. (tāze-rū ol hem cüvān-merd ü saḥī) 525
 [=2]

cüz'i (Ar.) 1. Küçük

- c. (ey kılanlar cüz'i derd içün 'ilāc) 385

2. Biraz

- c. (cüz'i eksük görse uzadur lisān) 401
 [=2]

-Ç-

çağır- Seslenmek, çağırma

- ç.-ma (uluñı çağırma hergiz nām-ile) 818
 [=1]

çār (Far.) Dört (4) sayısı

- ç. (çār ḥaşlet ey bürāzer bil 'ayān) 141
 ç. (ara anı çār çīz içinde tīz) 181
 ç. (çār çīz āsār-ı bed-baḥtī durur) 221
 ç. (çār çīziden erer merde şikest) 449
 ç. (çār çīziden kamu bī-zārdur) 319
 ç. (çār çīziden şaḳın ey hūş-yār) 606
 ç. (çār eşyā çārdan olur tamām) 407
 ç. (çār nesne ḥāşıl olur çārdan) 439
 ç. (çār nesne var ki olduḡda revān) 417
 ç. (çār nesnedür büzürg ü mu'teber) 379
 ç. (çār pīşe ḥaşlet[-i] şeytānidür) 750
 ç. (eyi yavuz ḥalk içinde çār çīz) 362
 ç. (her kim andan şādır ola çār-kār) 440
 ç. (her kişiye hūbdur bu çār çīz) 359
 ç. (ḥükm-iKur'an çār nesne üzredür) 459
 ç. (nīk-baḥta çār nesnedür delīl) 171
 ç. (ululuḡa çār nesnedür delīl) 150
 ç.+dan (çār eşyā çārdan olur tamām) 407
 ç.+dan (çār nesne ḥāşıl olur çārdan) 439
 [=19]

çār-pā (Far.) Dört ayaklı (hayvan)

ç. (çār-pā hayvān degülseñ sen eger) 190
[=1]

çāre (Far.) Deva, çare

→ **çāre bul-**

→ **çāre-yi cān**

ç.+si (çāresi anuñ hemān teslīmdür) 583

ç.+si (çāresi sen hālka uymağdur hemān) 608

[=2]

çāre bul- (Far.+T.) Çözüm bulmak

ç. b.-maz (çāre bulmaz bu'dına tedbīr-ile) 582

[=1]

çāre-yi cān (Far.) Canın devası

ç. (dāru-yı dil çāre-yi cān sendedür) 25

[=1]

çehār (Far.) Dört (4) sayısı

ç. (dēdim işte neh şad u şast u çehār) 952

[=1]

çek- 1. Çekmek

ç.-er (na'let ü nefrīni her yerden çeker) 271

2. Taşımak

ç.- (cān-ıla tāt at yükin çek Hāzrete) 270

ç.- (fāka bārın merd-iseñ merd-āne çek) 253

ç.- (mūr-veş yēter hūbūb u dāne çek) 253

ç.- (ur yüki çek yola anı şütür-vār) 269

ç.-dügi (çekdügi ğamdur hūzūrı yoğ durur) 278

3. Koymak

ç.- (çek öñine az u çoğ neyse tātām) 669

ç.- (merd-i dervīş öñine çek māhāzar) 671

4. Yapmak, inşa etmek

ç.-dün(totalum eflāke çekdün kaşr u tāk) 216

5. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

ad çek- Adımı kötüye çıkarmak, dedikodu konusu olmak

a.+uñç.-dün (kendünji hōr eyleyüp çekdün aduñ) 559

'azāb çek- (Ar.+T.) Sıkıntı çekmek

'a. ç.-er (şol ki bed-rāydur çeker ta'b u 'azāb) 173

belā çek- (Far.+T.) Sıkıntıçekmek

b. ç.- (miñnet ü derd ü belā çek ēy püser) 784

b. ç.-me (fāriğ ol endīşeden çekme belā) 425

bende çek- (Far.+T.) Bağlamak

b. ç.- (nefsi kayd u bende çek vērme amān) 267

el çek- Yapılmakta olan bir işi artık yapmamak, bırakmak

e.+ün ç.- (çek elün bu ikiden ey merd-i hâş) 304

e.+ün ç.- (çek elün ol dōstdan eyle hāzer) 878

e.+ün ç.- (çek elün şakla dilün ol ser-firāz) 497

e.+ün ç.- (imdi el çek gayrıdan Hāḫka yapış) 569

e. ç.-ersen (el çekersen terk edüp ger zīneti) 259

gerden çek- (Far.+T.) Bir şeyden yüz çevirmek

g. ç.-er (tā'at-i Hāḫdan o kim gerden çeker) 271

peşimānlık çek- (Far.+T.) Yapılan bir şeyden dolayı pişmanlık duymak

p. ç.-er (ā-cerem sonra peşimānlık çeker) 442

vēbāl çek- (Ar.+T.) Bir şeyden dolayı ceza çekmek

v. ç.-er (zevkın eller sürer ol çeker vēbāl) 739

v. ç.-ersin (zevkın al sürer çekersin sen vēbāl) 633

ta'ab çek- (Ar.+T.) Zahmet çekmek

t. ç.-me (çün gidersin çekme māl-içün ta'ab) 178

ser çek- (Far.+T.) Kaçmak, uzak durmak

s. ç.-me (evvelā hük-m-i kazādan çekme ser) 593

[=25]

çevür- 1. Çevirmek

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

yüz çevür- Birinden ya da bir şeyden uzak durmak, ilgili kesmek

y. ç.-mez (yüz çevürmez nāzil olduğda kazā) 839

3. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

gerden çevür- (Far.+T.) Bir şeyden yüz çevirmek

g. ç.-me (emr-i Mevlādan çevürme gerdeni) 687

g. ç.-me (emr-i Mevlādan çevürme gerdenün) 932

[=3]

çık- 1. Çıkmak

ç.-amazsın (çıkamazsın başa manend-i külāh) 283

ç.-arsañ (çıkma bāzāra çıkarsañ geç geç) 827

ç.-sın (sür aradan nef-s-i seg çıksın öte) 270

2. Gitmek

ç.-ma (çıkma bāzāra çıkarsañ geç geç) 827

3. Kusmak

ç.-ur (ol aña beñzer ki yer ü çıkarur) 778

3. Ayrılmak

ç.-ma (çıkma bundan olma dūzahda muḫīm) 869

4. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

ad[ı] çık- Kötü ya da iyi anılmak

a.+uñ ç.-sın (eylik eyle çıksın istersen aduñ) 493

başdan çıkar- Birini kötü yola sürüklemek, doğru yoldan saptırmak

b. ç.-ur (tez çıkarur anı başdan ol la'ın) 873

yoldan çık- Doğru yoldan ayrılmak

y. ç.-ar (nefs ü şeytāna uyan yoldan çıkar) 186

y. ç.-ayor (her kimi görseñ ki yoldan çıkıyor) 590

y. ç.-maz (toğru yoldan çıkmaz anlar ey cüvān) 765

5. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin yapısında

başta çıkar- Bir işi sonuna kadar götürmek

b. ç.-ar (çün belā dedüñ çıkar başa işüñ) 273

serden çık- (Far.+T.) Bir şey uğrunda hayatı heba etmek

s. ç.-ar (yā çıkar serden yā olur zār u hōr) 446

[=13]

çırāğ (Far.) Kandil

ç. (üfürüp dahı söyündürme çırāğ) 828

[=1]

çirā (Far.) Neden

ç. (dâyimez kimse aña çün u çirā) 61

[=1]

çift (Far.) Birbiriyle evli kadın ve erkekten her biri, eş

ç. (her kime çift olsa işbu pīre-zen) 168

ç. (her kime çift olsa yüzine güler) 170

ç. (muķbil ol kim olduğı dem çift ü tāk)169

[=3]

çihār (Far.) Dört (4) sayısı

ç. (bī-kesī vü nā-kesī işbu çihār) 222

ç. (kimde kim mevcüd ola iş-bu çihār) 877

[=2]

çiz (Far.) Şey (krş. çizī)

ç. (ara anı çār çiz içinde tiz) 181

ç. (çār çiz āsar-ı bed-bahtī durur) 221

ç. (eyi yavuz halk içinde çār çiz) 362

ç. (her kişiye hūbdur bu çār çiz) 359

ç. (ömrin eksildür kişinüñ penç çiz) 466

[=5]

çizī (Far.) Şey (krş. çiz)

ç.+den (çār çizīden erer merde şikest) 449

ç.+den (çār çizīden kamu bī-zārdur) 319

ç.+den (çār çizīden şaķın ey hūş-yār) 606

[=3]

çok 1. Aşırı, çok

ç. (ākıl olan çok yemez ey nīk-i merd) 895

- ç. (anlar için çok sebât olmazdur) 398
 ç. (avratıyla şeh ki çok halvet kıla) 144
 ç. (az u çok Hâkdan o kim rāzī ola) 731
 ç. (çek öñine az u çok neyse ta'ām) 669
 ç. (çok hatā ammā ki dördi ey piser) 454
 ç. (çok nedāmet yersin āhîr bî-gümān) 394
 ç. (çok uyuma imdi zinhār ey püser) 812
 ç. (çok yemek 'ālemde hayvān işidür) 191
 ç. (çok yemekden hāsıl olur cümle derd) 895
 ç. (ehl-i 'irfān içre nādān düşme çok) 805
 ç. (ehl-i takvā çok yemez hōn-ı helāl) 766
 ç. (el urup kākülüne tayınma çok) 805
 ç. (ërmege çok yalvarur Ma'būdına) 567
 ç. (ey bürāzer çok yemekden kııl hāze) 190
 ç. (ğ) (aņa kim çoğ eyledüğ zulum ü cefā) 910
 ç. (gāh olur çok 'ākili dest-i kaza) 581
 ç. (her kimi görseñdi çok gör görme az) 689
 ç. (hōr olursın tut sözüm çok söyleme) 820
 ç. (kim olar yanında çok yemek vebāl) 766
 ç. (kimseden ol deñli yokdur havfi çok) 308
 ç. (mümsikün yeri cehennem zārı çok) 745
 ç. (söyinür çok yemegile şem'-i cān) 192
 ç. (söylemez çok ol ki 'aklı vardur) 126
 ç. (tende dil çok söylemekden zārdur) 126
 ç. (var durur tenhā seferde çok hatar) 802
 ç. (varımaz dergāh-ı Hâkka çok yeler) 213
 ç.+dan (her ne varsa az u çokdan ey piser) 671
 ç.+dur (fāni cisme ol da çokdur ey hümām) 212
 ç.+durur (her kimün kim yüki yolda çok durur) 278

2. Artmak

- ç. (ğ) (şükr-ile ni'met hemîşe çoğ olur) 220
 ç. (ğ) (aņa kim çoğ eyledüğ zulum ü cefā) 712
 3. Bir şeyin büyük bir bölümü, (belirtisiz zamir)
 ç.+(ğ)ı (çoğı ol tiryākdan buldı necāt) 505
 [=33]

çoğlık Fazlalık, aşırılık

- ç. (yakın olmak sa'yin etme çoğlık) 577
 [=1]

çök- 1. Çökmek, oturmak

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

→ **diz çök-**

diz çök- Baş eğmek, kabul etmek, teslim olmak
d. ç.-meyen (çökmeyen diz ehl-i 'irfān öjine) 554
[=1]

çöp (< Far. çūb) Çöp
ç.+la (bulduğun çöple dişün paķ eyleme) 820
[=1]

çöpçe (Far.+T.) Çöp kadar bile
ç. (çöpçe gelmez 'aynına māl-ı cihān) 500
[=1]

çün (Far.) Niçin
ç. (dēyimez kimse aña çün u çirā) 61
[=1]

çü (Far.) Gibi
ç. (étme halk öjinde ham kaddün çü tāk) 255
ç. (ger 'amel olmaya hālīş hem çü zer) 597
[=2]

çün (Far.) 1. Çünkü
ç. (bī-gümān üç nesnedür çün hālāş) 329
ç. (böyledür çün 'ādet-i ehl-i nifāk) 255
ç. (cümlemüz çün rāh-ı dūzahdan geçer) 929
ç. (çün belā dēdün çıkar başa işün) 273
ç. (çün gidersin çekme māl-içün ta'ab) 178
ç. (çün kabül étdün emānet bārını) 272
ç. (çün riyādan olmaya a' māl pāk) 138
ç. (göñlüñi çün Hāķķ-ıla rām edesin) 237
ç. (hāk olur çün 'āķıbet bālīn-i ser) 207
ç. (menzilün çün dūrdur bāruñ girān) 276

2. Gibi

ç. (girisersin gūra çün Behrām-ı Gür) 217
ç. (vaķt-i tāk'at tīz-rev çün bād ol) 275

3. Ne zaman ki

ç. (çün saña devlet vère ol Müste'an) 616

4. Eğer

ç. (çün vera'la yār ola 'ilm ü 'amel) 647
[=14]

çünki (< Far. çün+ki) 1. Çünkü
ç. (çünki eylik édemezsın étme bed) 115
ç. (çünki kākūp uyķudan bīdār olur) 631
ç. (çünki luţfun bahri bī-pāyāndur) 97

2. Ne zaman ki

ç. (çünkü gördüğ destüğe girmez murād) 609

3. Eğer

ç. (çünkü gördüğ düşmen etmiş rihleti) 719

[=5]

-D-

da de/da bağlacı (krş. **de**)

d. (‘aybdur andan da şağın her zamān) 824

d. (dōstdan da key şağın etme ‘ayān) 492

d. (fāni cisme ol da çoğdur ey hümām) 212

d. (fıkr kııl anı da merd-iseñ eger) 788

d. (gel hevā-yı nefsi ço dünyāyı da) 249

d. (hüsn-i ihlāşuñ da olsun bī-ğalel) 647

d. (ne kadar bed de olursa aqribā) 903

d. (sen gibi anlar da bir avuç ğubār) 510

d. (şāhlar da kendiler maqşūdına) 567

d. (zāhirī hōz hāzıruñ ol da yeter) 945

d. (zāyid olanuñ olursa da ğelāl) 646

[=11]

dād (Far.) Doğruluk

→ **dād kııl-**

→ **dād ı dehiş**

d. (pādişāh oldur ki ‘adl ü dād ède) 146

[=1]

dād kııl- (Far.+T.) Doğruluk etmek

d. k.- (Hāğ rızāsın gözle ‘adl ü dād kııl) 338

[=1]

dād ı dehiş (< Far. dād u dehiş) Bağış

d. (Hāğğa maşşūs ança bu dād ı dihiş) 569

[=1]

dād-ger (Far.) Doğruyu emreden

d. (biri budur kim olasın dād-ger) 360

[=1]

dağ Dağ

d. (var andan şonra her dağ üsti bāğ) 480

[=1]

dāğ (Far.) Keder, tasa, gam

d. (gitmez anuñ yüreginden derd ü dāğ) 215

[=1]

daḥı 1. dahi,de/da

- d. (biri daḥı dōstum mihr-i zenān) 399
 d. (birisi daḥı Muḥammed pūr-şafā) 85
 d. (daḥı bed-ḥūdan riyāset kārını) 571
 d. (daḥı bundan şonra o bī- 'aql u rā) 104
 d. (daḥı mihmān ērse pinhān olmağıl) 668
 d. (daḥı şol söz kim dūrüst ü rāstdur) 562
 d. (dört nesne daḥı var Ḥaḫdan 'aḫā) 458
 d. (dört nesne var anı yād ēt daḥı) 600
 d. (gördüğün vaḫtın daḥı şorma ḫaber) 534
 d. (hem daḥı ehl-i ḫüner şāḫib-başar) 360
 d. (merd-iseñ yaşdanmağıl bāliş daḥı) 205
 d. (saña daḥı ērişe fazl-ı Ḥūza) 907
 d. (üfürüp daḥı söyündürme çırāğ) 828
 d. (zāyi' olan 'ōmr daḥı böyledür) 420
 d. (zıkr-i dildür daḥı Ḳur'ān oḫımaḫ) 355

2. Bile

- d. (düşmenün 'aybın daḥı alma dile) 908
 d. (kendi kendine daḥı zerre ḫadar) 626
 d. (kendüñe daḥı dēme eyle ḫazer) 694

3. Daha

- d. (bir daḥı bed-ḥūdan eyle iḫtirāz) 456
 [=19]

daḫ- Takmak

- d.-ar (boynına daḫar oḫablun min mesed) 585
 [=1]

dām (Far.) Tuzak

→ **dāma düş-**

dāma düş- (Far.+T.) Tuzağa düşmek

- d. d.-di (düşdi dāma eyledi şayyādı şād) 311
 [=1]

dāmān (Far.) Etek (krş. **dāmen**)

- d.-ıla (yüzünji silme şaḫın dāmān-ıla) 825
 [=1]

dāmen (Far.) Etek (krş. **dāmān**)

→ **dāmen-i nā-maḫrem**

- d.+in (dāmenin her kim ki bağlar ḫidmete) 653
 d.+ünle (dāmenünle silme yüzünj ēy püser) 826
 [=2]

dāmen-i nā-maḫrem (Far.) Namahrem'in eteği (namusu)

- d.+e (şunma destünj dāmen-i nā-maḫreme) 692

[=1]

dānā (Far.) Bilgin

d.+laruṅ(aṅla ḳadrin ‘āḳil ü dānālaruṅ) 518

d.+yı (‘āḳil ü dānāyı ol tıtar ‘azīz) 152

[=2]

dāne (Far.) 1. Tohum

d. (dāne düşmekle biter ḥōş-ḥāl olur) 292

d. (mūr-veş yêter ḥubūb u dāne çek) 253

2. Tane

d. (yeg durur vèrdürmeden yüz dāne zer) 776

3. Buğday

d.+ṅi (eksidürsin rızḳuṅı vü dāneṅi) 817

[=4]

dāniş (Far.) Bilgi

d. (kimde kim ḥōş ‘aḳl u dāniş vardur) 319

d. (‘aḳldan ḳopar bulur dāniş kemāl) 408

[=2]

ḳarb (Ar.) Vurma, darp

d.+ı (nefs-i şūmın her ki ḳarḳı rām èder) 106

[=1]

dārū (Far.) İlaç→ **dārū-yı ‘Atṭār**→ **dārū-yı dil****dārū-yı ‘Atṭār** (Far.) Attar’ın ilacı

d.-ıla (gel devā ḳıl dārū-yı ‘Atṭār-ıla) 26

[=1]

dārū-yı dil (Far.) Gönlün ilacı

d. (dārū-yı dil çāre-yi cān sendedür) 25

[=1]

da‘vet (Ar.) Çağırma→ **dā‘vet èt-****da‘vet èt-** (Ar.+T.) Bir yere çağırma, davet etmek

d. è.-medükleri (varma da‘vet ètmedükleri yère) 679

[=1]

dāyim (< Ar. dā‘im) Daima (krş. **dāyimā**)

d. (èy piser dāyim Ḥüdāyı yād ḳıl) 338

d. (işbu üç eşyāya ḳıl dāyim naḳar) 592

d. (nefs ü şeyṭān-ıla dāyim ḳıl cihād) 461

d. (nefse uyma başını kes bī-ser èt) 795

d. (ol ḳanā‘at ehli dāyim èy püser) 721

- d. (ol ki dāyim ekl eder māl-ı harām) 899
 d. (olma bātıl Hakkı dāyim kıl taleb) 868
 [=7]

dāyimā (< Ar. dā'imā) Daima (krş. **dāyim**)

- d. (aldan anı korğudur Hağ dāyimā) 725
 d. (dāyimā eyler hıyānet mü'mine) 755
 d. (dāyimā eyler za'ife ol sitem) 712
 d. (dāyimā hōd-bīndür gam-gīn olan) 800
 d. (dāyimā pür-ğuşsa vü nā-kām ola) 451
 d. (dōstlarla dāyimā mesrūr ol) 156
 d. (Hağğa istiğfār ede ol dāyimā) 771
 d. (her kimüñ kārıkı gerçek Hağladur) 140
 d. (koma sen de şükrin anuñ dāyimā) 524
 d. (nefse uyan dāyimā rüsvā olur) 796
 d. (tut anı göñlünde muhkem dāyimā) 458
 d. (tuta ol göñlinde Hakkı dāyimā) 625
 d. (va' desine dāyimā eyler hilāf) 754
 [=13]

de de/da bağlacı (krş. **da**)

- d. (ber-murād et halkı sen de bul murād) 461
 d. (bir de budur kimseye kılma cefā) 594
 d. (birinüñ de qar u buz üsti yeri) 64
 d. (durdur andan Hüdā ol sen de dūr) 882
 d. (hāzır ol sen de hemān ço ğafleti) 719
 d. (koma sen de şükrin anuñ dāyimā) 524
 d. (ne kadar bed de olursa akribā) 903
 d. (sen de bilürsin ne lāzım ben demek) 323
 d. (vēr anuñ yolında sen de cān u ser) 517
 [=9]

dê- Söylemek, demek

- d.- (dédiler tārīh dê ey merd-i kār) 952
 d.- (hem şağın hergiz dème kimdür fülān) 702
 d.- (kendüñe dağı dème eyle hāzer) 694
 d.-di (dédi Ādemden 'Azāzil bih-terem) 289
 d.-di (dédi Türkī eyle buña cāmeyi) 38
 d.-diler (dédiler tārīh dê ey merd-i kār) 952
 d.-dim (dédim işte neh şad u şast u çehār) 952
 d.-dün (çün belā dēdün çıkar başa işüñ) 273
 d.-me (aşa ādem dème gāv ü har durur) 397
 d.-mek (démeyince sırrı hōd mümkin demek) 422
 d.-mek (eylerem tevbe demek kılmaz sūd) 649
 d.-mek (sen de bilürsin ne lāzım ben demek) 323

- d.-mesün (demesün tā saña ebleh ‘ākılān) 303
d.-meyince (démeyince sırrı hōd mümkin dèmek) 422
d.-mez (merd-i Hāḡ dèmez saña ehl-i temīz) 840
d.-nür (šābir ü šākird dènür mi hīç saña) 838
d.-r (‘ālemi bir demde yıksa kim ne dèr) 60
d.-r (saña kim dèr var o yanar nāra gir) 863
d.-r (yük götür dèrseñ döner dèr t̄ayirem) 264
d.-r-iseñ (dèr-iseñ dökülmeye yüzün şuyı) 809
d.-r-iseñ (dōst olsun dèr-iseñ ḡalk-ı cihān) 332
d.-riseñ (saña uysun dèr-iseñ muhtāc t̄ut) 189
d.-rler (neye dèrler eydeyim alğıl ḡaber) 913
d.-rseñ (bāl açup uç dèrseñ eyedür üştürem) 264
d.-rseñ (dīnün elden gitmesün dèrseñ eger) 333
d.-rseñ (düşmesün dèrseñ belā vü derde ser) 386
d.-rseñ (èrmesün dèrseñ belā èy nīk-kār) 305
d.-rseñ (èrmesün dèrseñ eger nāgeh zarar) 547
d.-rseñ (èrmesün faḡr u belā dèrseñ eger) 826
d.-rseñ (ètmesün dèrseñ seni hīç kimse zem) 481
d.-rseñ (gülmegin dèrseñ eger kim hās u ‘ām) 421
d.-rseñ (ḡalk uyısun dèr-[i]señ bi’l-ittifāḡ) 762
d.-rseñ (‘ırzuḡa èrişmesin dèrseñ ziyān) 476
d.-rseñ (kim dirir dèrseñ eger merd-i Hūdā) 906
d.-rseñ (miḡnet ü faḡr èrmesün dèrseñ eger) 830
d.-rseñ (rızkā noḡşān èrmesün dèrseñ eger) 823
d.-rseñ (urmasun dèrseñ yoluḡ nefsi pelīd) 228
d.-rseñ (yaḡmasun dèrseñ seni nār-ı saḡar) 438
d.-rseñ (yaḡmasun dèrseñ seni nār-ı semüm) 701
d.-rseñ (yirtmasunlar perdeñi dèrseñ eger) 495
d.-rseñ (yük götür dèrseñ döner dèr t̄ayirem) 26
d.-yen (sen degül misin dèyen lā-taḡne t̄ü) 96
d.-yeyim (var durur diñle dèyeyim èy ‘azīz) 362
d.-yimez (dèyimez kimse aḡa çün u çirā) 61
d.-yü (èrmesün dèyü dile derd ü elem) 711
d.-yüp (yā ne lāzım bu dèyüp ḡuşsa yèmek) 422
[=46]

deg- 1. Değerinde olmak, değmek

d.-er (‘aḡl-ı ḡāmil büsbütün dünyā deger) 563

2. Ulaşmak, değmek

d.-me (degme bād öñince uçma gerd ol) 856

[=2]

degmede Kolay kolay

d. (nefs-i bed olmaz müsilmān degmede) 799

d. (hem-dem olmaz aña ĩmān degmede) 799
[=2]

degil Değil (krş. **degül**)

d. (iş kim anı işlemek şer'ĩ degil) 522
d. (dilemek lāyık degil Hāğdan ğınā) 733
[=2]

degül Değil (krş. **degil**)

d. (hışm 'ārifde degül ĩy hōř-neseb) 628
d. (kendüzin zeyn eylemek erlik degül) 284
d. (nĳk-hũ ol ğam degül bed-nāmlık) 227
d. (ol kador yarar degül ammā eme) 43
d. (sen degül misin dēyen lā-takne tũ) 96
d. (ten-perestĩ kārı serverlik degül) 284
d.+dür ('ārif olmayan degüldür cins-i nās) 623
d.+dür (her ki zātında degüldür ehl-i hāl) 44
d.+señ (çār-pā hayvān degülseñ sen eger) 190
d.+sin (oynama oğlan degülsin ĩy piser) 921
[=10]

dehān (Far.) Ağız

→ **dehān aç-**

d.+nuñ (aç dehānuñ hokķa-yı 'Atťār-vār) 23
d.+uñ (ur dehānuñ üstine mühr-i süküt) 119
[=2]

dehān aç- (Far.+T.)Konuşmak, gizli bir şeyi söylemek

d. a.-ma (zıkr-i Hāğdan ğayrıya açma dehān) 124
d. a.-maz (halk ĩçinde aña açmaz ol dehān) 589
d.+uñ a.-ma (rāhat isterseñ dehānuñ açma püş) 120
[=3]

dehr (Far.) Dünya

d.+den ('ömr ĩçün lezzet dilerseñ dehrden) 607
d.+üñ (ni'met ü mālına dehrün egme ser) 312
[=2]

delil (Ar.) Kanıt, delil

d. (nĳk-bahta çār nesnedür delil) 171
d. (ululuğa çār nesnedür delil) 150
d.+idür (cümle bed-bahtuñ delilidür ĩ yār) 222
[=3]

delķ (Far.) Dervişlerin giydiği yamalı elbise, delk

d. (cāme-yi derviş delķ olur müdām) 212
d.+dan ('ārif ol kaçma palās u delķdan) 256
[=2]

dem (Far.) Zaman, dem

- d. (kim nifāk ehliyle bir dem yār olur) 761
 d. (‘ālemi bir demde yıksa kim ne dēr) 60
 d. (‘ālemi Kādir bu dem yoğ eyleye) 66
 d. (bir dem olmadı ki kılmayam günāh) 94
 d. (cān şol dem ki bedenden dūr ola) 100
 d. (gerçi olur zen bir iki dem mihrübān) 401
 d. (ğuşşadan ol dem ḥalāş ola hemān) 102
 d. (muḳbil ol kim olduğı dem çift ü tāk) 169
 d. (ol dem olduñ ehl-i tefrīd ittifāk) 850
 d. (şol ki ‘attāra olur bir dem qarīb) 859
 d. (zālime her kim ki bir dem yār ola) 862
 d.+de (göresin bir demde bozar şöḥbeti) 388
 d.+i (misk ü ‘amberden ur ey sāhir demi) 24
 d.+inde (yār odur kim buñ deminde yār ola) 617
 [=14]

dem-be-dem (Far.) Daima

- d. (cilve kılsun ḳavm-i Rūma dem-be-dem) 39
 d. (gözlerini dem-be-dem nūr eylesün) 40
 [=2]

denī (Ar.) Alçak

- d. (borcuñı eyle edā olma denī) 687
 [=1]

deñli Kadar, denli

- d. (ehl-i dünyā deñli yoḳdur zaḥmeti) 105
 d. (her ne deñli ‘ālim olsañ ey piser) 512
 d. (her ne deñli ḥayr kılsañ étme ‘add) 681
 d. (kimseden ol deñli yoḳdur ḥavfi çok) 308
 [=4]

depreñ- Davranmak, tavır takınmak

- d.- (merd-iseñ merdāne depreñ ey piser) 688
 d.-ür (‘ākil-āne debrenür étmez ğalat) 580
 [=2]

depret- Oynatmak, harekete geçirmek

- d.-me (zıkr-i Ḥaḳdan ğayra depretme lisān) 358
 [=1]

derd (Far.) Dert

→ **derde düş-**

→ **derd-i bī-dermān**

- d. (biri derd ü biri düşmen biri nār) 380
 d. (çok yemekden ḥāşıl olur cümle derd) 895
 d. (derd elinden tā alasın cānuñı) 384

- d. (dünyevî derd ü belāya şābir ol) 219
 d. (ermesün dēyü dile derd ü elem) 711
 d. (ēy kılanlar cüz’i derd için ‘ilāc)385
 d. (gitmez anuñ yüreginden derd ü dāğ) 215
 d. (hāli olmaya başından derd ü gam) 402
 d. (miñnet ü derd ü belā çek ēy püser) 784
 d. (uğrayup derde nice yıl zār olur) 761
 d.+e (uğradur bir derde vü ‘ömrin keser) 245
 d.+ine (düşmeyesin tā belā vü derdine) 166
 d.+üñe (az iken kıl derdüñe dermānuñı) 384
 [=12]

derde düş- (Far.+T.) Mustarip olmak, sıkıntıya düşmek

- d. d.-mesün (düşmesün dersen belā vü derde ser) 386
 d. d.-meyesin (düşmeyesin tā belā vü derdine) 166
 [=2]

derd-i bī-dermān (Far.) Dermansız dert

- d.+a (derd-i bī-dermāna dermān sendedür)25
 d.+a (derd-i bī-dermāna ol dermān vērür) 69
 [=2]

derd-nāk (Far.) Kaygılı

- d. (nār ser-keşlikden oldı derd-nāk) 290
 [=1]

dergāh (Far.) Dergāh (krş. **dergeh**)

→ **dergāh-ı Hāk**

- d.+a (rahm umup dergāha ursam n’ola rü) 96
 [=1]

dergāh-ı Hāk (Far.) Allah’ın kapısı

- d.+a (varımaz dergāh-ı Hākka çok yeler) 213
 [=1]

dergeh (Far.) Dergāh (krş. **dergāh**)

- d.+inde (der-gehinde bende-yi maqbül ol) 250
 [=1]

dergeh-i Hāk (Far.) Allah’ın dergāhı

- d.+dan (dergeh-i Hākdan kıılır insānı redd)576
 [=1]

der (Far.) Kapı

→ **der-i dārü’s-selām**

→ **der-i Ğaffār**

der-i dārü’s-selām (Far.) Cennet kapısı

- d. (açdı üstine der-i dārü’s-selām) 230
 [=1]

der-i Ğaffār (Far.) Allah'ın kapısı

d.+dan (mağfiret-cüyân der-i Ğaffārdan) 45

[=1]

der-kemīn (Far.) Pusuda bekleyen

d. (rāh pür-ḥavf ḥarāmī der-kemīn) 277

[=1]

dermān (Far.) Derman

→ **dermān kı́l-**

d. (derd-i bī-dermāna dermān sendedür) 25

d. (derd-i bī-dermāna ol dermān vèrür) 69

d. (nefse dermān ac u şusuz olmadur) 268

[=3]

dermān kı́l- (Far.+T.) Deva eylemek, derman olmak

d.+uñı kı́.- (az iken kı́l derdüñe dermānuñı) 384

[=1]

dervīş (Far.) Yoksulluk içinde bulunan kimse, derviş

d. (faqr u dervīş şifādur mü'mine) 734

d. (gözleyüp dervīş 'aybın ètme zem) 210

d. (merd-i dervīş ol yā dervīşe qarīn) 208

d.+e (ḥayr u iḥsānı şehā dervīşe kı́l) 774

d.+e (merd-i dervīş ol yā dervīşe qarīn) 208

d.+ler (nīk-nāmı n'eylesün dervīşler) 258

d.+lerle (dōst ol dervīşlerle cāndan) 211

d.-ile (hem-nişīn ol her zamān dervīş-ile) 209

[=7]

dervīşlik (Far.+T.)Dervişle ilgili, dervişlik

d. (gerçi kim dervīşlik gücdür kı́atı) 105

[=1]

dest (Far.) El

→ **dest şun-**

→ **dest yu-**

→ **deste gir-**

→ **dest-i kı́azā**

d. (dest zıkri yārılıkdur zākire) 350

d.+inde (ğayrılar destinde yokdur nef' ü zar) 566

d.+ine (girse ebleh destine māl ü tuḥaf) 375

d.+ine (şuna Ḥaḳ destine rahmet-nāmeyi) 673

d.+ünde (sīm ü zer destünde bī-ḥad var tut) 337

d.+üñe (çünkü gördüñ destüñe girmez murād) 609

[=7]

dest şun- (Far.+T.) Dokunmak, almaya çalışmak, uzanmak

d.+ün ş.-ma (şunma destün dāmen-i nā-maḥreme) 692
[=1]

dest yu- (Far.+T.) El çekmek, çekilmek
d. y.-r (Ḥaḳḳa ʿrüp ol cihāndan dest yur) 193
[=1]

deste gir- (Far.+T.) Elde geçmek, yakalamak
d. g.-dün (çünkü gördün destüne girmez murād) 609
d. g.-se (girse ebleh destine māl ü tuḥaf) 375
[=2]

dest-i ḳazā (Far.) Allah'ın eli
d. (gāh olur çok 'ākili dest-i ḳazā) 581
[=1]

destār (Far.) Sarık
d.-ıla (zīnet ʿtme başuḅı destār-ıla) 282
[=1]

dest-gīr (Far.) Yardımcı
d. (dest-gīr ol ḳudretün yētdükçe sen) 726
d. (şāh-ı 'ādil kām-baḥş u dest-gīr) 30
d.+ün (dest-gīrün ola tā şāḥib-dilān) 176
[=3]

destires (< Far. dest-res) Galip
d. (ēy ḳamu düşmenlere sen destires) 951
[=1]

devā (Far.) Çare, deva
→ **devā ḳıl-**
d. (Ḥazret-i Ḥaḳdan umarlar hep devā) 511
[=1]

devā ḳıl- (Far.+T.) Çare olmak
d. ḳ.- (gel devā ḳıl dārū-yı 'Atṭār-ıla) 26
[=1]

deve İri yapılı bir yük hayvanı, deve
d. (deve ḳatır göresin olmış ḳatār) 806
[=1]

deve ḳuşı Kısa kanatları olan ve uçamayan bir kuş türü, deve kuşu
d. (deve ḳuşı gibidür nefsi-i 'anīd) 262
[=1]

devlet (Ar.) 1. Talih
→ **devlet-i şāh**
d. (bu 'd-ı düşmen devlet ü rāḥat durur) 158
d. (devlet anuḅ kim cihāndan göz yumar) 195

- d. (devlet istersen eger ey muttaḳī) 764
 d. (her kime kim ola devlet baḥtiyār) 676
 d.+de (nākesi devletde görürsen eger) 533
 d.+dedür (dünyede ol rāḥat u devletdedür) 184
 d.+üm (pādişāh-ı kāmurānum devletüm) 28
 d.+ünnden (devletünnden ḥayr görsin dōstān) 616

2. Bir yönetim şekli, devlet

- d. (étme devlet pāyesine i‘timād) 610

3. Makam

- d. (çün saḡa devlet vère ol Müste‘ān) 616
 [=10]

devlet-i şāh (Far.) Padişahlık talih

- d.+ı (ḳullarına devlet-i şāhı vērür) 67
 [=1]

devrān (Far.) Talih, baht

→ **devrān ét-**

devrān ét- (Far.+T.) Dönmek, bahta, talihe kavuşmak

- d. è.(d)e (ḥidmetin āḥir anuḡ devrān ède) 652
 [=1]

devr (Ar.) Zaman, devir

→ **devr-i ‘adl**

devr-i ‘adl (Far.) Adalet devri

- d.+de (devr-i ‘adlinde anuḡ ey ḥōş-nihād) 31
 [=1]

dibā (Far.) Bir çeşit ipek giysi

- d.+yı (hem libās-ı atlas u dībāyı ḳo) 198
 [=1]

dik- Biçilmiş ya da yırtılmış iki kumaşı birleştirmek, dikmek

- d.-me (cāmeḡi üstünde dikme ey cüvān) 824
 [=1]

dil Dil

- d. (şu kişinüḡ kim dili ḡaybetdedür) 117
 d. (tā ère cān u dile īmān u nūr) 865
 d. (tende dil çoḳ söylemekden zārdur) 126
 d.+den (ḳoma istiḡfārı dilden muttaşıl) 724
 d.+e (düşmenüḡ ‘aybın daḡı alma dile) 908
 d.+i (şu kişinüḡ kim dili ḡaybetdedür) 117
 d.+in (yatlu sözden ol ki dilin baḡladı) 574
 d.+ün (evvelā şaḳla dilüḡ kızb étmeden) 601
 d.+ün (gel dilüḡ aḡzuḡda ḥabs ét ey piser) 128
 d.+ün (ḥalkā inende dilüḡ ḳılma dirāz) 497

d.+ün (gel berü el ğaybetinden kes dilün) 116
[=11]

dile düş- Dedikodu konusu olmak, dile düşmek

d. d.-me (halkı hoş tut düşme kemlikle dile) 361
d. d.-meyesin (düşmeyesin hür olup tã kim dile) 448
[=2]

dile- 1. İstemek, dilemek

d.- (şahlardan dile dilersen murād) 717
d.-r (dünyeye bakmaz diler 'arşa uça) 740
d.-r (ol ki arturmak diler emlak u māl) 739
d.-r (pādışādur her ne kim diler eder) 60
d.-rem (dilerem kābrüm içi pür-nür ola) 100
d.-rse (her ne dilerse hilāfin tut hemān) 267
d.-rseñ (düşmeni kılmak dilersen ger helāk) 909
d.-rseñ (ehl-i tecrīd ol dilersen ger şafā) 847
d.-rseñ (ger dilersen artura rızkuñ Hüdā) 807
d.-rseñ (ger dilersen bātinuñ olsun münir) 197
d.-rseñ (ger dilersen bulasın emn ü amān) 434
d.-rseñ (ger dilersen görmeyesin düzahı) 743
d.-rseñ (ger dilersen 'izz ü cāh-ı āhıret) 203
d.-rseñ (ger dilersen kim olasın mu'teber) 114
d.-rseñ (ger dilersen kim olasın mu'teber) 639
d.-rseñ (ger dilersen kim olasın ser-bülend) 229
d.-rseñ (ger dilersen lutf-ı Hayyī lā-yemūt) 119
d.-rseñ (ger dilersen mağfiret kenz etme zer) 704
d.-rseñ (ger dilersen ni'met-i dāri's-selām) 934
d.-rseñ (ger dilersen ola ferzendün ferīd) 948
d.-rseñ (ger dilersen olmamak endüh-gīn) 482
d.-rseñ (ger dilersen 'ömrün arta ey cüvān) 808
d.-rseñ (ger dilersen rāhat u genc ü ğinā) 317
d.-rseñ (ger halāş olmak dilersen bārdan) 520
d.-rseñ (ğuşşadan bulmak dilersen ger halāş) 742
d.-rseñ (hazret-i Hākdan dilersen mağfiret) 893
d.-rseñ (iki 'ālemde dilersen āb-ı rü) 343
d.-rseñ (nīk-nām olmak dilersen ey ahı) 525
d.-rseñ ('ömr için lezzet dilersen dehrden) 607
d.-rseñ (rāzı düşmenden dilersen ger nihān) 492
d.-rseñ (şahlardan dile dilersen murād) 717
d.-rseñ (terk-i dünyā kıl dilersen āhıret) 853

2. Yardımcı fiil görevinde

fāyide dile- (Ar.+T.) Fayda istemek

f. d.-rseñ (āhıretde ger dilersen fāyide) 249

ğma dile- (Ar.+T.) Zenginlik istemek

ğ. d.-mek (dilemek lâyıq degil Hâkdan ğinā) 733

'izzet dile- (Ar.+T.) İzzete istemek

'i.+i d.-rseñ (pîrlik vaqti dilerseñ 'izzeti) 892

kām dile- (Far.+T.) Arzuda bulunmak, istekte bulunmak

k. d.-me (zişt-rūdan dileme zinhār kām) 709

3. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

amān dile- (Ar.+T.) Bağışlanmayı istemek

a. d.-rseñ (ger dilerseñ nār-ı hırmāndan amān) 357

'ö.zr dile- (Ar.+T.) Özür dilemek

'ö.+ind.- (kimi incidünse var 'özrin dile) 318

'ö.+in d.-ye (kim ki 'özrin dileye eyle qabūl) 110

[=39]

dil (Far.) Gönül, kalp

d. (ermesün dēyü dile derd ü elem) 711

d. (ger hevādan döndürürseñ dil yüzün) 260

d. (merhem-i cān u dil mecrūhdur) 340

d. (tā ère cān u dile hazz u ferāğ) 538

d. (vèrme fānī 'āleme zinhār dil) 177

d.+de (zıkr-i hāşān dilde olur bī-gümān) 346

d.+den (cān u dilden diñle anı èy 'azīz) 359

d.+den (cān u dilden diñle èy merd-i aşıl) 171

d.+den (zā'il eyler cān u dilden hem ğamı) 462

d.+in (sīnesi içre dilin bīmār ède) 121

d.+lerin (dillerin her lahza mesrūr eylesün) 40

[=11]

dil vèr- (Far.+T.) Gönül vermek, âşık olmak

d. v.-me (vèrme fānī 'āleme zinhār dil) 177

[=1]

dil-āzār (Far.) Kalp kıran

d. (dünyede her kim ki dil-āzār ola) 112

d. (iħtirāz eyle dil-āzār olmadan) 313

d. (istemezseñ ger dil-āzār olmadan) 313

[=3]

dil-keş (Far.) Gönül çekici

d.+dūr (rengi dil-keşdūr giyāh-ı zehr-vār) 265

[=1]

dil-rīş (Far.) Dertli

d.+ler (açlar 'üryānlar dil-rīşler) 258

[=1]

dimāğ (Far.) Zihin

d. (koğusından kim harāb olur dimāğ) 828

[=1]

dīn (Ar.) Din

- d. (dīn eger perhīz ile kāmīl ola) 410
 d. (dīn evin ābād eder zīrā vera‘) 640
 d. (dīn evin etmez ḥarāb illā ṭama‘) 640
 d. (kime kim ‘ālemde muḥkem dīn gerek) 411
 d.+i (ṣāfī eyler dīni mānend-i zülāl) 898
 d.+ümüz (dīnümüz bunlarla buldı zīb ü fer) 86
 d.+ünj (dīnünj elden gitmesün dersenj eger) 333
 d.-ile (kaşdı anuñ dīn-ile imāndur) 248

[=8]

dīn-dār (Ar.+Far.) Dinî inancı güçlü olan kimse, dindar

- d. (terk eder bu ḥaşleti dīn-dār olan) 111

[=1]

diñle- Dinlemek

- d.- (biri budur diñle ey ḥüsrev-liḳā) 455
 d.- (cān u dilden diñle anı ey ‘azīz) 359
 d.- (cān u dilden diñle ey merd-i aşıl) 171
 d.- (diñle ey şāhib-kemāl ü menzilet) 627
 d.- (diñle vü ḥātırda tut ey merd-i nām) 407
 d.- (dōst-āne diñle benden bir ḥaber) 194
 d.- (key ḥaṭādur diñle imdi ser-be-ser) 454
 d.- (sözlerin yā diñle yā andan siviş) 553
 d.- (var durur diñle diyeyim ey ‘azīz) 362

[=9]

dirāz (Far.) Uzun→ **dirāz kıl-****dirāz kıl-**(Far.+T.) Uzun eylemek, uzun etmek

- d. k.-ma (ḥalkā inende dilünj kıлма dirāz) 497

[=1]

direm (Far.) 1. Gümüş

- d. (kendi elünjle vürsenj bir direm) 775

2. Para

- d. (pāre pāre ekmege şayma direm) 831

[=2]

diriğā (Far.) Eyvahlar olsun!

- d. (ey diriğā ser-be-ser uyḥudayuz) 109

[=1]

dirlik Hayat, yaşam→ **dirlik iste-**

- d.+(g)i (dirliği it dirliği ey ḥōş-ḥişāl) 514

d.+(g)i (dirliği it dirliği ey hōş-ḥisāl) 514
[=2]

dirlik iste- Huzur istemek, rahatı arzulamak

d. i.-rseṅ (dirlik istersen ger āb-ı rūy-ıla) 478
[=1]

diş Diş

→ **diş bile-**

d.+ün (bulduḡuṅ çöple dişüṅ paḡ eyleme) 820
[=1]

diş bile- Fırsat kollamak, oç almak

d. b.-r (etini yemege ammā diş biler) 170
[=1]

ditre- 1. Titremek

d.-yüp (ditreyüp ‘arş-ı Hüdā lertzān ola) 888

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

üstine ditre- Dikkatli olmak, aşırı titiz davranmak

ü. d.-yüp (ditreyüp māl üstine lertzān olur) 706
[=2]

dīvāne (Far.) Deli, budala

d.+dür (‘aḡlı yoḡ dīvānedür ey Bū’l-Vefā) 732
[=1]

dīv (Far.) Dev

d.+e (hem-dem olur dīve ḡalur āh-ıla) 243
[=1]

diz Diz

→ **diz çök-**

diz çök- Baş eğmek, kabul etmek, teslim olmak

d. ç.-meyen (çökmeyen diz ehl-i ‘irfān öñine)554
[=1]

dōst Dost, arkadaş

→ **dōst ol-**

d. (aç gözün ey dōst yum aḡzuṅ hemān) 919

d. (az yemek ey dōst insān işidür) 191

d. (dōst kim ola ziyān-kār ey piser) 878

d.+dan (dōst kim ola ziyān-kār ey piser) 878

d.+dan (dōstdan da key şaḡın etme ‘ayān) 492

d.+dan (ger ererse dōstdan ḡışm u ‘itāb) 403

d.+dur (her ki nādān dōstdur eyle ḡazer) 537

d.+lar (dōstlar pendin işitmez eblehān) 376

d.+lar (dōstlar pendini hem etmez ḡabūl) 371

d.+larla (dōstlarla dāyimā mesrūr ol) 156

- d.+larla (dōstlarla ol hemīşe hem-nişin) 159
 d.+larla (dōstlarla ol hemīşe hem-nişin) 367
 d.+um (cevr-i sultān u 'itāb-ı dōstān) 399
 d.+um (dōstum bed-kāra olmaz yār Aḥad) 115
 d.+um (ḥōr görme dōstum azı iñen) 387
 d.+um (zıkr-i Ḥaḳḳı dōstum bisyār-gū) 343
 d.+um (zıkre lāzım dōstum ḥürmet durur) 347
 [=17]

dōst ol- (Far.+T.) Arkadaş olmak, dost olmak, yakın olmak

- d. o.- (dōst ol dervīşlerle cāndan) 211
 d. o.-maz (dost olmaz Ḥaḳḳa ḥalk-āzār olan) 111
 d. o.-maz (dōst şanma dōst olmaz bāda ḥūr) 879
 d. o.-maz (eski düşmen dōst olmaz ādeme) 368
 d. o.-sun (dōst olsun dēr-iseñ ḥalk-ı cihān) 332
 [=5]

dōstān (Far.) Dostlar

- d. (devletünden ḥayr görsin dōstān) 616
 [=1]

dōstāne (Far.) Dost gibi

- d. (dōst-āne diñle benden bir ḥaber) 194
 [=1]

dōstlık (Far.+T.) Dostluk

- d. (evvelā beglerde olmaz dōstlık) 577
 d. (şol ki Ḥaḳdan dōstlık eyler tama') 644
 [=2]

dök- 1. Dökmek

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

yüz şuyı dök- Onurunu yere vurmak

- y. ş.+nı d.-me (dökme yüzün şuyını 'işyān-ıla) 457
 y.+i ş.+n d.-se (yüzi şuyın yere dökse ne 'aceb) 475
 y.+ün ş. d.-ülmeye (dēr-iseñ dökülmeye yüzün şuyı) 809
 [=3]

dön- Dönmek

- d.-dügin (atılan oḳ döndügin gördüğün mi hīç) 419
 d.-er (döner anı yemege yine varur) 778
 d.-er (yük götür dersen döner dēr ḫāyirem) 264
 d.-üp (arḳasın dönüp hemān vere ḫalāk) 169
 d.-üp (dönüp inşāf istemek andan ḫaḫā) 910
 [=5]

döndür- 1. Döndürmek

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

rū döndür- (Far.+T.) Yüz çevirmek

r. (y) d.-ür (döndürür andan bu 'ālem halkı rūy) 154

r. d.-ürse (döndürürse akribādan her ki rū) 901

yüz döndür- Yüz çevirmek

y. d.-di (halk-ı 'ālemden şu kim döndürdi yüz) 108

y.+in d.-ür (pend vërseñ döndürür yüzün hemān) 376

y.+in d.-ürseñ (ger hevādan döndürürseñ dil yüzün) 260

y.+ünj d.- (kaç irakdan bir yaña döndür yüzün) 406

[=6]

dört Dört (4) sayısı

d. (ādemīde dört nesne vardır) 389

d. (arturur dört nesne 'ömr-i ādemi) 462

d. (dört nesne dağı var Hākdan 'atā) 458

d. (dört nesne var anı yād èt dağı) 600

d. (dört nesne var aña olmaz bahā) 874

d. (dört nesnedür nişānı eblehün) 293

d. (dört nesnedür nişānı müdbirün) 369

d. (dört nesnenün beķāsı azdur) 398

d. (şakınur dört nesneden ol bī-gümān) 131

d. (var durur dört nesnede ğāyet haţar) 160

d.+(d)i (çok haţā ammā ki dördi èy piser) 454

[=11]

döşek Yatak, döşek

d. (döşek içinde şu kim 'üryān yata) 813

[=1]

dur- 1. Durmak

d.-a (kapu ardında dura süprindi hem) 822

d.-masun (sür yanunđan durmasun ehl-i nifāk) 762

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

karşu dur- Direnmek, karşı durmak, engel olmak

ķ. d.- (toğrı yol göster önün al karşu dur) 590

[=3]

dür (Far.) Uzak

→ **dür èt-**

→ **dür ol-**

→ **dür tut-**

d.+dur (bu vaşiyetden şular kim dürdur) 939

d.+dur (menzilün çün dürdur bāruñ girān) 276

[=2]

dür èt- (Far.+T) Uzak tutmak, uzaklaştırmak

d. è.- (hāneden dūr èt örümcek ağını) 833
[=1]

dūr ol- (Far.+T) Uzak olmak, geri durmak, ayrı olmak

d. o.- (dūrdur andan Hūdā ol sen de dūr) 882
d. o.- (èy püser kibr ü hasedden dūr ol) 749
d. o.- (līki düşmenden hāzer kıl dūr ol) 156
d. o.-a (cān bedenden şol zamān kim dūr ola) 179
d. o.-a (cān şol dem ki bedenden dūr ola) 100
d. o.-a (dūr ola andan Hüzā vü hem Resül) 662
d. o.-a (tā ki senden dūr ola cürm [ü] vebāl) 107
d. o.-a (tā ki senden dūr ola hemm ü terah) 887
d. o.-ma (merd-i şālih şohbetinden olma dūr) 865
d. o.-ma (şohbetinden ehl-i 'ilmüñ olma dūr) 383
d. o.-ur (dūr olur andan o kim rahmānidür) 750
d. o.-ur (yarın andan dūr olur nār-ı saçar) 664
[=12]

dūr tūt- (Far.+T) Uzak tutmak, sakınmak

d. t.- (h'āb u hōrdan dūr tūt eyyāmuñı) 791
d. t.- (yār-i nādānı yanuñdan dūr tūt) 539
[=2]

dut- Muhafaza etmek, tutmak(krş. **tūt-**)

d.-miş (dutmuş elde işbu zībā-nāmeyi) 38
[=1]

dūzah (Far.) Cehennem

d. ('ākıbet dūzah aña me'vā olur) 796
d. ('ākıbet dūzah olur aña maķarr) 186
d. (atma dūzah içine cān u tenüñ) 932
d. (buñl dūzah āteşinden şu'bedür) 302
d. (dūzah içre hem-demi iblīsdür) 746
d. (dūzah içre yana zār u hōr ola) 225
d. (tā seni yakmaya dūzah içre nār) 606
d.+da (çıkma bundan olma dūzahda muķīm) 869
d.+da (kendini dūzahda biryān eyleye) 889
d.+dur (ehl-i kibr ü buñla dūzahdur maķar) 748
d.+dur (kim nifāk ehline dūzahdur yataķ) 751
d.+ı (ger dilerseñ görmeyesin dūzahı) 743
d.+uñ (dūzahuñ ehl-i keremle kārı yok) 745
[=13]

dü (Far.) İki (2) sayısı

d. (ma'nide düşmen durur ola dü māl) 735
[=1]

dügün Dügün

d.+i (dügünü ardı anuñ mātem durur) 780

[=1]

dükkân (Far.) Sanatkârın sanatını icra ettiği yer, dükkan

d. (merd-i ma'nî cūy-iseñ dükkāna gir) 943

d.+a (gel berü dükkāna ey 'Atţār-ı dehr) 22

[=2]

dünyâ (Ar.) Âlem, yeryüzü, dünya→ **dünyâ-yı denî**→ **dünyâ-yı dūn**

d. ('aql-ı kâmil büsbütün dünyâ deger) 563

d. (nefs-i meyyâl-ile dünyâ zîneti) 306

d.+da (kim budur dünyâda merd-i Hâk huyı) 792

d.+dan (alma dünyâdan murâd u ârzü) 226

d.+dan (hâşılun dünyâdan ancak bir kefen) 729

d.+dan (nefs ü dünyâdan ırağ ol yürü var) 305

d.+ya (bağlama dünyâyâ gönlün zinhâr) 195

d.+ya (her kimün dünyâyâ hırşı vardur) 334

d.+yı (gel hevâ-yı nefsi ço dünyâyı da) 249

d.+yı (nefs-ile dünyâyı terk ét ey piser) 309

d.+yı (ser-be-ser dünyâyı odlara yaqar) 382

d.+yı (terk éder dünyâyı Allâh isteyen) 234

[=12]

dünyâ-dâr (Ar.+Far.) Dünya sever

d.+dur (hırş-ıla her kim ki dünyâ-dârdur) 261

d.+ı (mâl için medh étme dünyâ-dârı ço) 335

[=2]

dünyâ-dost (Ar.+Far.) Dünya sevicisi

d. (kim ki dünyâ-döst u ten-perver durur) 397

[=1]

dünyâ-perest (Ar.+Far.) Dünya sevicisi, dünyaperest

d.+ün ('âkıbet dünyâ-perestün sîm ü zer) 245

[=1]

dünyâ-yı denî (Far.) Alçak dünya

d. (almasun gönlün bu dünyâ-yı denî) 196

d. (sicc-i mü'mindür bu dünyâ-yı denî) 783

[=2]

dünyâ-yı dūn (Far.) Aşağılık dünya

d. (kime bākī kaldı bu dünyâ-yı dūn) 281

[=1]

dünye (Ar.) Dünya, âlem

d. (dünye vü 'uqbâ Hüdâdan gayrı heb) 628

d. (mâr-ı ef'îdür bu dünje zehr-dâr) 163

- d.+de (ādem olmaz dünyede hūd-bīn olan) 800
 d.+de (bī-bahādur dünyede mānend-i dūr) 562
 d.+de (dünyede bir loğmaya kāni‘ ola) 238
 d.+de (dünyede her kim ki dil-āzār ola) 112
 d.+de (dünyede her kim ki bī-endīşedür) 787
 d.+de (dünyede nāmı anuñ efsānedir) 904
 d.+de (dünyede ni‘metde āsāyişdedür) 286
 d.+de (dünyede ol rāhat u devletdedür) 184
 d.+de (şāhlardur dünyede zıll-ı ilāh) 447
 d.+den (dünyeden her kim ki almaz ‘ibreti) 372
 d.+den (rāhatı yok dünyeden bī-zārdur) 452
 d.+ye (dünyeye bakmaz diler ‘arşa uça) 740
 d.+ye (merd-i ‘ārif dünyeye kılmaz nazar) 626
 [=15]

dünyevī (Ar.) Dünya ile ilgili

- d. (dünyevī derd ü belāya şābir ol) 219
 [=1]

dürlü Çeşitli, türlü

- d. (kimde kim üç dürlü ‘ādet vardur) 587
 d. (kimde kim üç dürlü haşlet vardur) 768
 d. (var durur fāsıkda üç dürlü hişāl) 696
 [=3]

dürüst (Far.) Doğru

- d. (dağı şol söz kim dürüst ü rāstdur) 562
 [=1]

düş Hayal, düş

- d.+e (şol düşe beñzer ki görürler è cān) 630
 [=1]

düş- 1. Düşmek

- d.-se (düşse şır ağzına nāgeh bir mekes) 33
 2. Saçmak
 d.-mekle (dāne düşmekle biter hōş-hāl olur) 292

3. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

biri birine düş- Aralarında anlaşmazlık çıkmak, birbirine düşmek

- b. b. d.-ür (düşürür biri birine ‘ālemi) 758

4. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

belā[ya] düş-(Ar.+T.) Sıkıntıya girmek

- b. d.-meyesin (düşmeyesin tā belā vü zillate) 769
 b. d.-mesün (düşmesün dersen belā vü derde ser) 386
 b. d.-meyesin (düşmeyesin tā belā vü derdine) 166
 b. d.-meyesin (düşmeyesin tā belā-yı mu‘azzama) 692

- b. d.-üben (düşüben cāh-ı belāya kaldı ḥ̄ār) 310
dāma düş- (Far.+T.) Tuzağa düşmek
d. d.-di (düşdi dāma eyledi şayyādı şād) 311
derde düş- (Far.+T.) Mustarip olmak, sıkıntıya düşmek
d. d.-mesün (düşmesün dersen belā vü derde ser) 386
d.+ine d.-meyesin (düşmeyesin tā belā vü derdine) 166
dile düş- Dedikodu konusu olmak, dile düşmek
d. d.-me (halkı ḥōş tut düşme kemlikle dile) 361
d. d.-meyesin (düşmeyesin ḥōr olup tā kim dile) 448
‘ibāret kaydına düş- (Ar.+T.) İbare derdine düşmek
‘i. k. d.-mişdür (ol ki düşmişdür ‘ibāret kaydına) 223
ḥasāret kaydına düş- (Ar.+T.) Zıyan derdine düşmek
ḥ. k. d.-mişdür (bī-gümān düşdi ḥasāret kaydına) 223
nādān düş- (Far.+T.) Cahil olmak
n. d.-me (ehl-i ‘irfān içre nādān düşme çok) 805
nāra düş- (Far.+T.) Ateşe düşmek
n. d.-señ (nāra düşseñ bile yanup zār ola) 617
zillete düş- (Ar.+T.) Hor görülmek, aşağılanmak
z. d.-meyesin (düşmeyesin tā belā vü zillete) 769
[=18]

düşmen (Far.) Düşman

→ **düşmen ét-**

→ **düşmen-i Ḥaḳ**

- d. (āteş ü düşmen ki bula fırsatı) 388
d. (biri derd ü biri düşmen biri nār) 380
d. (çünkü gördüğ düşmen étmiş rihleti) 719
d. (düşmen bisyār vām bī-şümār) 450
d. (eski düşmen dōst olmaz ādeme) 368
d. (olma ḥürrem düşmen eylerse vefāt) 718
d. (sa’y kıl görmeyesin düşmen yüzün) 159
d.+den (isteme düşmenden ey cān ḥācetün) 556
d.+den (līki düşmenden ḥazer kıl dūr ol) 156
d.+den (ma’nide düşmen durur ola dü māl) 735
d.+den (merd-i Ḥaḳsañ kılma düşmenden kile) 908
d.+den (rāzı düşmenden dilersen ger nihān) 492
d.+durur (ma’nide düşmen durur ola dü māl) 735
d.+e (‘arz-ı ḥācet düşmene ne ḥācetün) 556
d.+i (düşmeni kılmaḳ dilersen ger helāk) 909
d.+i (her kimün ki düşmeni bisyārdur) 452
d.+i (üşürür başına vāfir düşmeni) 395
d.+inden (düşmeninden her kim étmezse ḥazer) 155
d.+inden (düşmeninden her zamān ḥavf u ḥaṭar) 469

d.+inden (düşmeninden ol ki korku üzredür) 470
 d.+inden (görisedür düşmeninden ol zarar) 155
 d.+lere (ëy kamu düşmenlere sen destires) 951
 d.+lerüñ (sa'y kıl düşmenlerüñ görme yüzün) 367
 d.+üñ (düşmenüñ 'aybın dağı alma dile) 908
 d.+üñ (eymin olma var-ısa ger düşmenüñ) 924
 d.+üñ (gāfil olma düşmenüñ şeytāndur) 248
 d.+üñ (kıl yanından düşmenüñ kendüñ ırağ) 538
 [=27]

düşmen êt- (Far.+T.) Biribine düşürmek, düşman etmek
 d. ê.-(d)er (halkı biri birine düşmen êder) 759
 [=1]

düşmen-i Hâk (Far.) Allah düşmanı
 d. (düşmen-i Hâk olana olma yakın) 564
 [=1]

düşmenlik (Far.+T.) Düşmanlık
 d. (kibrden kopar bu düşmenlik kamu) 391
 [=1]

düşmiş Fakir, yoksul, yardıma muhtaç
 d.+lere (kim odur düşmişlere feryād-res) 316
 [=1]

düz- Yapmak
 d.-me (düzme ebleh kārını ëy kār-sāz) 535
 [=1]

Dāvūd (Ar.) (öz. is.) Hz. Davud
 D. (āheni Dāvud elinde mūm eden) 56
 [=1]

-E-

ebleh (Far.) Aptal, ebleh

→ **ebleh ol-**

e. (buhl tohmin göñline ebleh eker) 296
 e. (düzme ebleh kārını ëy kār-sāz) 535
 e. (girse ebleh destine māl ü tuhaf) 375
 e. (varma pāyine bahtlūñ ëy cūvān) 303
 e. (zemme ebleh gibi rağbet eylemez) 123
 e.+le (meşveret her kim ki eblehle êder) 373
 e.+üñ (dört nesnedür nişānı eblehüñ) 293
 e.+üñ (eblehüñ oldur beğāyet bed-teri) 103
 [=8]

- ebleh ol-** (Far.+T.) Aptal olmak
e. o.-ma (ebleh olma ‘ibret al andan her ān) 377
[=1]
- eblehān** (Far.) Eblehler, aptallar
e. (dōstlar pendin işitmez eblehān) 376
[=1]
- ecel** (Ar.) Hayatın sonu, ecel
e. (göz yumup açınca èy Emre ecel) 720
[=1]
- ecr** (Ar.) Mükāfat
e. (müzd ü ecr řāyimān ü kāyimān) 658
e.+ini (ecrini bezl edenüñ nān u nemek) 323
[=2]
- edā** (Ar.) Verme, ödeme
→ **edā eyle-**
- edā eyle-** (Ar.+T.) Bir şeyin bedelini karşılamak, ödemek
e. e.- (borcuñı eyle edā olma denī) 687
[=1]
- edeb** (Ar.) Haya, edep
e. (kimde kim yok hōř ebed ü hüsn hayā) 714
e. (kim ki bundan ögrene ‘ilm ü edeb) 949
[=2]
- efgān** (Far.) Acı ile inleme, figan
→ **efgān eyle-**
- efgān eyle-** (Far.+T.) Figan eylemek, yakarmak
e. e.-düm (āhır añdum anı efgān eyledüm) 91
[=1]
- efkār** (Ar.) Fikirler
e.+dan (sālim olmağ isteyen efkārdan) 443
[=1]
- eflāk** (Ar.) Gökler
e.+e (tūalum eflāke çekdün řaşr u řāk) 216
e.+i (hem bu eflāki kılan oldur nigāh) 71
[=2]
- efsāne** (Far.) Efsane
e.+dir (dünyede nāmı anuñ efsānedir) 904
[=1]
- efzūn** (Far.) Çok, aşırı
→ **efzūn ol-**
- efzūn ol-** (Far.+T.) Çoğalmak, artmak

- e. o.-ur (āb-ı rû ihsân ıla efzûn olur) 489
 e. o.-ur (şükr-ile efzûn olur ni‘met tamām) 356
 [=2]

eg- 1. Eğmek

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

ser eg- (Far.+T.) Baş eğmek

- s. e.-me (aç ölürsen varup aña egme ser) 533
 s. e.-me (bâtil u nâ-merde hergiz egme ser) 688
 s. e.-me (ehl-i dünyânun öñünde egme ser) 333
 s. e.-me (ni‘met ü mālına dehrün egme ser) 312
 s. e.-me (varma nâkes kapusına egme ser) 534
 [=5]

eger (Far.) Şayet, eğer

- e. (cennet istersen eger Raḥmāndan) 211
 e. (çār-pā ḥayvān degülseñ sen eger) 190
 e. (devlet istersen eger èy muttaḳī) 764
 e. (dīn eger perhīz ile kāmīl ola) 410
 e. (dīnün elden gitmesün dersen eger) 333
 e. (ermesün dersen eger nāgeh zarar) 547
 e. (ermesün faḳr u belā dersen eger) 826
 e. (fāriḡü’l-bāl olmaḳ istersen eger) 592
 e. (fıkr kıl anı da merd-isen eger) 788
 e. (geç fenādan bāḳi istersen eger) 157
 e. (gülmesin dersen eger kim ḥāş u ‘ām) 421
 e. (Ḥaḳḳ-ıçün ‘uḳbādan el yursañ eger) 855
 e. (ḥaḳka kendün vère bir ḥurmā eger) 776
 e. (kendi rāzuñ ḳādir olursañ eger) 694
 e. (kim dirir dersen eger merd-i Ḥüdā) 906
 e. (ḳuvvet-i ten içün bulursañ nān eger) 312
 e. (merd-i āzād olmaḳ istersen eger) 695
 e. (merd-i maḳbūl olmaḳ istersen eger) 472
 e. (miḥnet ü faḳr ermesün dersen eger) 830
 e. (nākesi devletde görürseñ eger) 533
 e. (olmaḳ istersen eger kim ser-firāz) 456
 e. (raḥmet umarsañ eger Tevvābdan) 280
 e. (raḥmet-i Mevlāya ḡālibseñ eger) 784
 e. (rıza nokşān ermesün dersen eger) 823
 e. (şabr kılmazsañ eger vaḳt-i belā) 838
 e. (şol selāmet yolın istersen eger) 912
 e. (var-ısa ‘aḳluñ eger èy merd-i dīn) 208
 e. (var-ısa ḳudret eger olma baḡīl) 835
 e. (yırtmasunlar perdeñi dersen eger) 495

[=29]

egerçi (< Far. eger+çi) Gerçi, her ne kadar
e. (her ki bed-ḥūdur egerçi zindedür) 515
[=1]

egin Omuz, sırt (krş. **eyin**)
e.+ine (geydi egnine selāmet ḥil'atın) 433
[=1]

ehemm (Ar.) Önem
e. (şādilik günü arıya eylik ehemmm) 614
[=1]

ehl (Ar.) Olgun, ehil, insan

- **ehl-i 'aql**
- **ehl-i başar**
- **ehl-i buḥl**
- **ehl-i cennet**
- **ehl-i dil**
- **ehl-i dünyā**
- **ehl-i Ḥaḳ**
- **ehl-i ḥāl**
- **ehl-i ḥidmet**
- **ehl-i ḥikmet**
- **ehl-i ḥilm**
- **ehl-i hüner**
- **ehl-i 'ilm**
- **ehl-i īmān**
- **ehl-i 'irfān**
- **ehl-i kerem**
- **ehl-i kibr**
- **ehl-i ma'rifet**
- **ehl-i nifāḳ**
- **ehl-i şafā**
- **ehl-i takvā**
- **ehl-i tecrīd**
- **ehl-i tefrīd**
- **ehl-i temīz**
- **ehl-i 'ulūm**
- **ehl-i zemīn**
- **ehl-i zulm**
- **ehl-i zühd**

e.+dür (koşusından alur ol kim ehldür) 944

e.+i (kim vera' ehli yüce re'y-iledür) 643

e.+i (ol ḳanā'at ehli dāyim èy püser) 721

e.+i (ol taḥammül ehli vü şāhib-vefā) 491
 e.+i (ol taḥammül ehli yıķma ḥātırı) 503
 e.+i (ol tevāzu‘ ehli vü şāhib-edeb) 502
 e.+ine (kim nifāk ehline dūzaḥdur yataķ) 751
 e.+inüñ (ḥidmet ehlinüñ yeri ey kāmıyāb) 655
 e.+iyle (gel şalāḥ ehliyle yār u hem-dem ol) 866
 e.+iyle (kim nifāk ehliyle bir dem yār olur) 761
 [=10]

ehl-i ‘aql (Far.) Akıl ehli, akıllı

e.+uñ (ehl-i ‘aqluñ kārı ḥāmüñ olmadur) 122
 [=1]

ehl-i başar (Far.) Basiret ehli

e. (şol kim ey ehl-i başar kezzābdur) 586
 [=1]

ehl-i buhl (Far.) Cimrilik ehli, cimri

e.+uñ (ehl-i buḥluñ pīşesi telbīsdür) 746
 [=1]

ehl-i cennet (Far.) Cennet ehli

e. (ehl-i cennet merdüm-i huşyārdur) 768
 [=1]

ehl-i dil (Far.) Gönül ehli

e.+ler (ehl-i diller kavlidür bi‘l-ittifāk) 353
 [=1]

ehl-i dünyā (Far.) Dünya ehli

e. (ehl-i dünyā deñli yoķdur zaḥmeti) 105
 e. (ehl-i dünyā mürdedür ma‘nīde heb) 715
 e.+nuñ (ehl-i dünyānuñ öñünde egme ser) 333
 [=3]

ehl-i Ḥaķ (Far.) Hak ehli, Allah dostu

e. (ehl-i Ḥaķ yanında mekrūh u ḥarām) 793
 e. (rāzı ḥükm-i қаzādur ehl-i Ḥaķ) 584
 [=2]

ehl-i ḥāl (Far.) Hāl ehli

e. (faķr ehl-i ḥāl içinde ey piser) 913
 e. (her ki zātında degüldür ehl-i ḥāl) 44
 e. (tā olasın merd-i rāh u ehl-i ḥāl) 236
 [=3]

ehl-i ḥidmet (Far.) Hizmet ehli

e. (ehl-i ḥidmet ola iḥvāna şefi‘) 656
 [=1]

ehl-i ḥikmet (Far.) Hikmet ehli, hikmetli

e. (ehl-i hikmet pendidür ey şeyh ü şâb) 801
[=1]

ehl-i hilm (Far.) Hilim ehli

e. (her kim ola ehl-i hilm ü pāk-dil) 322
[=1]

ehl-i hüner (Far.) Hüner ehli, hünerli

e. (hem dağı ehl-i hüner şāhib-başar) 360
[=1]

ehl-i 'ilm (Far.) İlim ehli, ilim sahibi

e.+üñ (şoḥbetinden ehl-i 'ilmüñ olma dūr) 383
[=1]

ehl-i imān (Far.) İman ehli

e. (her kim ola ehl-i imān ey cüvān) 131
e.+sın (ehl-i imānsın muḥakkak ve's-selām) 135
[=2]

ehl-i 'irfān (Far.) İrfan ehli, irfan sahibi

e. (çökmeyen diz ehl-i 'irfān öñine) 554
e. (ehl-i 'irfān içre nādān düşme çok) 805
e.+dan (terki anuñ ehl-i 'irfāndan gelür) 136
e.+dur (ehl-i 'irfāndur sezā-yı 'āfiyet) 621
[=4]

ehl-i kerem (Far.) Kerem ehli, kerem sahibi

e.+le (dūzaḥuñ ehl-i keremle kārı yok) 745
[=1]

ehl-i kibr (Far.) Kibir ehli, kibirli

e. (ehl-i kibr ü buḥla dūzaḥdur maḥar) 748
e. (ehl-i kibr ü 'ucb u ḥōdrāy olmağıl) 857
[=1]

ehl-i ma'rifet (Far.) Marifet ehli

e. (yok bilendür kendin ehl-i ma'rifet) 627
[=1]

ehl-i nifāk (Far.) Nifak ehli

e. (gelmesün kaç yanuña ehl-i nifāk) 751
e. (sür yanuñdan durmasun ehl-i nifāk) 762
[=2]

ehl-i şafā (Far.) Safa ehli

e. (anuñ-içündür olar ehl-i şafā) 624
[=1]

ehl-i takvā (Far.) Takva ehli, takva sahibi

e. (ehl-i takvā çok yemez ḥōn-ı ḥelāl) 766
e. (ehl-i takvā söylemez hergiz yalan) 765

[=2]

ehl-i tecrīd (Far.) Tecrit ehli

e. (ehl-i tecrīd ol dilersen ger şafā) 847

e.+e (ehl-i tecrīde yêter nân u ‘abā) 847

[=2]

ehl-i tefrīd (Far.) Tefrit ehli

e. (ol dem oldu ehl-i tefrīd ittifāk) 850

[=1]

ehl-i temīz (Far.) Temiz insan

e. (merd-i Hâk dēmez saña ehl-i temīz) 840

[=1]

ehl-i ‘ulūm (Far.) İlim ehli

e. (hem-nişīn olsun saña ehl-i ‘ulūm) 701

[=1]

ehl-i zemīn (Far.) Yeryüzündeki insanlar

e. (rām olur mıydı aña ehl-i zemīn) 57

[=1]

ehl-i zūlm (Far.) Zülüm ehli, zalim

e.+üñ (kaç yanından ehl-i zūlmün êy faķīr) 863

[=1]

ehl-i zūhd (Far.) Zūht ehli

e. (olur ehl-i zūhd yanında vebāl) 646

[=1]

ejdehā (Far.) Efsanevi bir yılan, ejderha

e.+ya (ejdehāya şanki bāl ü per vērür) 374

[=1]

ek- (Tohum) saçmak, ekmek

e.-er (buḥl toḥmın göñline ebleh eker) 296

[=1]

ekl (Ar.) Yeme, yutma,→ **ekl êt-****ekl êt-** (Ar.+T.) Yemek, zimmetine geçirmek

e. ê-(d)er (ol ki dāyim ekl êder māl-ı ḥarām) 899

[=1]

ekmek Ekmek

e.(g)+e (pāre pāre ekmege şayma direm) 831

[=1]

eksit- Azaltmak, eksiltmek

e.-(d)ürsin (eksidürsin rızķuñı vü dāneñi) 817

[=1]

eksil- Azalmak, eksilmek

e.-ür (eksilür kızb-ile rızkı âdemün) 811

e.-ür (eksilür 'ömri vü bulmaz raḥmet o) 901

[=2]

eksilt- Azaltmak, eksiltmek

e.-ür ('ömrin eksildür kişinüñ penç çiz) 466

[=1]

eksük Tam olmayan, eksik→ **eksük gör-****eksük gör-** Az görmek

e. g.-se (cüz'i eksük görse uzadur lisân) 401

[=1]

ekşi yüz Güler yüzlü olmayan, hoşnutsuz kimse, ekşi yüzlü

e.+le (ekşi yüzle halka mihmân olmağıl) 668

[=1]

el El→ **el çek-**→ **el şun-**→ **el ur-**→ **el yu-**→ **elde tut-**→ **elden git-**→ **elden ço-**→ **elinden kurtul-**

e. ('āriyetdür elde bu esbāb u māl) 727

e.+de (dutmuş elde işbu zībā-nāmeyi) 38

e.+den (elden imānuñ yeñe aldurmaya) 187

e.+inde (āheni Dāvud elinde mūm eden) 56

e.+inden (derd elinden tā alasin cānuñı) 384

e.+inden (gördügin bulmaz elinde zār olur) 631

e.+inden (niceler bu nefis elinden zār u zār) 310

e.+inden (pes öpüp aldum elinden nāmeyi) 41

e.+inden (şāḥibi anuñ elinden zārdur) 389

e.+lerinde (şunlaruñ kim ellerinde naḫdi yok) 308

e.+lerüñi (yuma hergiz ellerüñi ḫāk-ile) 821

è.+üñ (çek elüñ şakla dilüñ ol ser-firāz) 497

e.+üñ (loḫmaya şunsañ elüñ şun fikr-ile) 413

e.+üñde (var iken ḫudret elüñde ey cüvān) 324

è.+üñden (gitmesün zinhār elüñden hıç bu) 940

e.+üñle (alma anı kim elüñle ḫomaduñ) 493

e.+üñle (ḫayrı vërmege elüñle pışe kıl) 774

è.+üñle (kendi elüñle vëürseñ bir direm) 775

[=18]

el çek- Yapmakta olduğu işi artık yapmamak, bırakmak

e.+ün ç.- (çek elün bu ikiden ey merd-i hās) 304

e.+ün ç.- (çek elün ol dōstdan eyle hāzer) 878

e.+ün ç.- (çek elün şakla dilün ol ser-firāz) 497

e.+ün ç.- (imdi el çek gayrıdan Hākka yapış) 569

e. ç.-ersen (el çekersen terk edüp ger zīneti) 259

[=5]

el şun- Dokunmak, almaya çalışmak, uzanmak

e. ş.-ma (ey piser nān-ı bahīle şunma el) 677

e. ş.-ma (şunma el māl-ı yetīme ey 'azīz) 691

[=2]

el ur- El sürmek, dokunmak

è. u.-up (el urup kākülüne tayınma çok) 805

[=1]

el yu- El çekmek

e. y.-sañ (Hāk-ıçün 'uqbādan el yursañ eger) 855

[=1]

elde tut- Sürekli olarak kullanmak, sahibi olmak

e. t.- (naqd-i 'ömri elde muhkem tut 'azīz) 427

[=1]

elden git- Kaybetmek, yoksun kalmak

e. g.-mesün (dīnün elden gitmesün dersen eger) 333

è. g.-mesün (gitmesün zinhār elünden hiç bu) 940

[=2]

elden қо- Bırakmak, terketmek

e. k.-ma (az günāh èt қоma elden hōş hūyı) 809

e. k.-ma (қома elden eylūgi halka hemān) 434

e. k.-ma (қома halka eylūgi elden hemān) 808

e. k.-ma (қома hulkı elden ey pākīze-rū) 530

e. k.-ma (rāh-ı şer'ī қоma elden ey civān) 867

[=5]

elinden kırtul- Birinden ya da bir şeyden kaçmayı başarmak, kurtulmak

e. k.-up (halk elinden kırtulup olsun emīn) 757

[=1]

eli boş Elinde avucunda bir şey olmayan, fakir, yoksul

e. (göñli pür gerçi eli boş ey civān) 917

[=1]

elbetde (Ar.) Kuşkusuz, elbette (krş. **elbette**)

e.(erişür elbetde āhir 'izzete) 653

[=1]

elbette (Ar.) Kuşkusuz, elbette (krş. **elbetde**)

e. (fāş olur elbette āhir ‘āleme) 693

[=1]

elem (Ar.) Dert, elem

e. (ermesün dëyü dile derd ü elem) 711

[=1]

el-ħazer (Ar.) Sakın ha!

e. (el-ħazer bunlardan ey merd-i aşı̄l) 364

e. (fāşıkun yanına varma el-ħazer) 860

e. (varma bātil yola zinhār el-ħazer) 218

[=3]

em İlaç

→ **eme yara-**

eme yara- İşe yaramak, yararlı olmak

e. y.-r (ol kadar yarar degül ammā eme) 43

[=1]

emānet (Ar.) Emanet

e. (çün kabül êtdün emānet bārını) 272

[=1]

emīn (Ar.) Güven (krş. **eymin**)

→ **emīn ol-**

emīn ol- (Ar.+T.) Güvende olmak

e. o.-sun (ħalk elinden kırtulup olsun emīn) 757

[=1]

emlāk (Ar.) Mülkler

e. (ol ki arturmak diler emlāk u māl) 739

[=1]

emn (Ar.) Huzur

e. (ger bulursañ ni‘met ü emn ü amān) 183

e. (ger dilerseñ bulasın emn ü amān) 434

e. (her kim ister kim bula emn ü amān) 426

[=3]

emr (Ar.) Emir

→ **emr-i Ĥaķ**

→ **emr-i Mevlā**

e. (emr ü nehyī Ĥaķkı gözle ey vaħīd) 228

e.+idür (Ĥaķkun emridür bize lā tefrahū) 781

[=2]

emr-i Ĥaķ (Far.) Allah’ın emri

e.+dan (emr-i Ĥaķdan her ne kim var kıl kabül) 842

[=1]

emr-i Mevlā (Far.) Allah’ın emri

e.+dan (emr-i Mevlādan çevürme gerdenüñ) 932

e.+dan(emr-i Mevlādan çevürme gerden) 687

[=2]

Emre (Ar.) (öz. is.) Pend-name'nin mütercimi, Edirneli Emre

E. (büy-ı 'afvuñ Emre-yi gümrāha kes) 951

E. (göz yumup açınca ey Emre ecel) 720

E. (i 'tibār-ı halka Emre ne i 'tibār) 510

E. (tuş olursa Emre nā-cinse gözün) 406

[=4]

enbāz (Ar.) Ortak

e.+1 (hīç milkinde anuñ enbāzı yoķ) 72

[=1]

enbiyā (Ar.) Peygamberler

e.+nuñ (enbiyānuñ server ü ser-tācıdur) 74

[=1]

endāze (Far.) Ölçü

e.+den (ħarcuñı endāzeden étme fuzūn) 834

[=1]

endīşe (Far.) Kaygı, endişe

→ **endīşe kııl-**

e.+den (fāriğ ol endīşeden çekme belā) 425

e.+sin (oldı eymin kıodı ğam endīşesin) 429

[=2]

endīşe kııl- (Far.+T.) Kaygılanmak, endişe etmek

e. kı.- ('ākıbet ölseñ gerek endīşe kııl) 366

e. kı.- (gel 'azāb-ı kıabrden endīşe kııl) 700

[=2]

endūh-gīn (Far.) Kaygılı

e. (ger dilerseñ olmamaķ endūh-gīn) 482

[=1]

endāh-nāk (Far.) Sıkıntılı

e. (kıarşusunda gezmegil endūh-nāk) 909

[=1]

enkişt (Far.) Kömür

e. o.-ur (āteşe yakın yanar enkişt olur) 858

[=1]

epsem (Far.) Sessiz

→ **epsem ol-**

epsem ol- (Far.+T.) Sessiz olmak

e. o.- (ger selāmet ister-iseñ epsem ol) 430

[=1]

- er** Kişi, insan
 e. (bekle yêrûñ hizmetûñ gör er gibi) 920
 e.+i (kucağında hûb besler ol eri) 636
 [=2]
- erbâb** (Ar.) Sahip
 → **erbâb-ı fikr**
- erbâb-ı fikr** (Far.) Fikir sahibi
 e. (bakma Hâğdan ğayra êy erbâb-ı fikr) 351
 [=1]
- erlik** Yiğitlik
 e. (kendüzin zeyn eylemek erlik degül) 284
 [=1]
- erre** (Far.) Bıçak
 e. birinûñ başına erre qor biçer) 59
 [=1]
- esbâb** (Ar.) Eşyalar
 e. (‘arıyetdür elde bu esbâb u māl) 727
 [=1]
- esen** Selamet
 e. (êresin maqşûda tâ şağ u esen) 726
 [=1]
- eski** Eski
 e. (eski düşmen döst olmaz âdeme) 368
 [=1]
- esle-** Dinlemek, kabul etmek
 e. (hõrlıkdur esle söz kıılma ‘inād) 557
 e. (olma nādān esle sözüñ söyleme) 552
 e. (tut sözüñ esle beni êy nev-cüvān) 832
 e.-mez (pend-i hûbı bed-ṭabī‘at eslemez) 713
 e.-mez (saḥt-dil pend ü naşḥat eslemez) 713
 [=5]
- esrâr** (Ar.) Sırlar
 e.+uñ(her ki esrârûñ senûñ eyler ‘ayān) 891
 [=1]
- eşyâ** (Ar.) Eşya, şey
 e. (çâr eşyâ çârdan olur tamām) 407
 e.+ya (işbu üç eşyâya kııl dāyim nazār) 592
 e.-y-ıla (yüz şuyı artar bu beş eşyâ-y-ıla) 486
 [=3]
- et** Vücut, beden
 e.+ini (etini yêmege ammâ diş biler) 170

[=1]

ev Ev

- e. (bī-sütün olsa hem ev şalma tenün) 924
 e.+in (dīn evin ābād eder zīrā vera^ˆ) 640
 e.+in (dīn evin étmez ħarāb illā tama^ˆ) 640
 e.+inde (el evinde kethüzālīk eyleme) 552
 [=4]

evlād (Ar.) Çocuklar

- e.+ına (ħayf aña bu nāmeyi evlādına) 947
 [=1]

evvel İlk, evvel

- e. (farz-ı Hakkı yerine evvel getir) 460
 e. (zādı evvel gör kılsan ger sefer) 926
 [=2]

evvelā (Ar.) İlk olarak, evvela

- e. (evvelā beglerde olmaz dōstlık) 577
 e. (evvelā gönlün ħasedden eyle pāk) 132
 e. (evvelā ħavf-ı Ĥüdādır her zamān) 905
 e. (evvelā ħük-m-i kazādan çekme ser) 593
 e. (evvelā şakla dilün kızb étmeden) 601
 e. (zikre lāzım evvelā ihlāşdur) 344
 [=6]

eyā (Far.) Ey!

- e. (gözle muhtācı eyā kadrī-celīl) 835
 [=1]

eyd- <eyt- Konuşmak, söylemek

- e.-(d)eyim (eydeyim anı ki olsun āgehün) 293
 e.-(d)eyim (eydeyim benden yaña tut ħātırūn) 369
 e.-(d)eyim (eydeyim bir bir eşit ey ādemī) 549
 e.-(d)eyim (eydeyim bir bir eşit ey Ĥak-perest) 449
 e.-(d)eyim (eydeyim gūş eyle bir bir ey ħalīl) 705
 e.-(d)eyim (eydeyim gūş eyle bir bir her birin) 345
 e.-(d)eyim (eydeyim gūş eyle ey merd-i aşıl) 150
 e.-(d)eyim (eydeyim gūşunġa tut mānenz-i dūr) 459
 e.-(d)eyim (neye beñzer eydeyim işbu cihān) 630
 e.-(d)eyim (neye dērlr eydeyim algıl ħaber) 913
 e.-(d)eyim (saña anı eydeyim bir bir beyān) 753
 e.-(d)eyim (tut kulağūn eydeyim ey merd-i pāk) 240
 è.-(d)eyim eydeyim bir bir eşit ey merd-i ħāş 329
 è.-(d)ür (bāl açup uç dērsen eydür üstürem) 264
 2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda
bā'is eyt- (Ar.+T.) Hakkında konuşmak, sebebini söylemek

b. e.-(d)eyim (n'oldı bā'ış ēydeyim olğıl ḥabīr) 27
[=15]

eyi İyi

e. (eyi yavuz ḥalk̄ içinde çār çīz) 362
e. (her ne kim görsen eyi gör görme bed) 681
[=2]

eylik İyilik (krş. **eylük**)

→ **eylik ét-**

→ **eylik eyle-**

→ **eylik um-**

e. (eylikile yād étdür sen seni) 483
e. (eylik istersen saḥī vü ḥōş-dem ol) 430
e. (eylik ümīzin ḥasīs-i dūndan) 680
e. (şādilik günü aña eylik ehemmm) 614
[=4]

eylik ét- Yardımcı olmak, iyilik yapmak

e. è.- (eylik ét sen bize biz bed étmişüz) 90
e. è.-(d)emezsin (çünkü eylik édemezsin étme bed) 115
e. è.-mek (key ḥaṭādur eylik étmek hem keme) 368
e. è.-mez (nā-sezāya eylik étmez étse az) 320
[=4]

eylik eyle- İyilik yapmak

e. (g).+üe.-r (eylügi ol kendine eyler hemān) 436
e. e.- (eylik èyle çıkısın istersen aduḡ) 493
e. e.-r (kim ki ḥalk̄a eylik eyler èy cüvān) 436
[=3]

eylik um- İyilik beklemek

e. u.-ar (bu 'acebdür kim yine eylik umar) 296
[=1]

eylük İyilik (krş. **eylik**)

e. (g).+ü (kıl ṭahāret eylūgi hem-pīşe kıl) 700
e. (g).+ü (koma elden eylūgi ḥalk̄a hemān) 434
e. (g).+ü (koma ḥalk̄a eylūgi elden hemān) 808
[=3]

eyle- 1. Yapmak, eylemek

e.- (dédi Türkī eyle buña cāmeyi) 38
e.- (ğıll u ğışdan eyle ḳalbūḡ pāk-ter) 528
e.- (hem 'amel ḳıldıḡda eyle bī-riyā) 134
e.- (nīk-ḥūlar şoḥbetin eyle ṭaleb) 502
e.-di ('ārif-āne zindi-gānī eyledi) 231
e.-di (cismini ḳūt-ı 'aḳārib eyledi) 902

- e.-di (her kim ol terk-i eḳārib eyledi) 902
 e.-di (kendisin 'ālemde hoş-nām eyledi) 670
 e.-di (kim ki terk-i kāmūrānī eyledi) 231
 e.-di (nārī İbrāhīme gül-zār eyledi) 52
 e.-di (parmağıyla eyledi şakḳ-ıḳamer) 77
 e.-mişler (eylemişler gerçi bunu terc[e]me) 43
 e.-r (ḫayr étse ḫayrī bī-minnet eyler) 588
 e.-r (şun' -ıla ḫāki selāṭīn eyler ol) 70
 e.-yü ('arz-ı ḫācet eyleyü varma aḳa) 714

2. Yardımcı fiil görevinde

- '**afv eyle-** (Ar.+T.) Bağışlamak, affetmek
 'a. e.-r (şöyle zann eyler ki 'afv eyler Ḥūdā)104
al eyle- Tuzağa düşürmek, hile yapmak
 a. e.-r (necm-ile recm-[i] şeyāṭīn eyler ol) 70
āḡāz eyle- (Far.+T.) Söze başlamak
 ā. e.-se (söze āḡāz eylese iksār eder) 683
'**amel eyle-** (Ar.+T.) Bir işi yapmak, bir eylemde bulunmak
 'a. e.-r (her kim eyler āḫīret için amel) 246
 'a. e.-rse (bu vaşīyyetle kim eyleser 'amel) 936
'**ayān eyle-** (Ar.+T.) Gizli olan bir şeyi açığa vurmak
 'a. e.-r (her ki esrāruḡ senūḡ eyler 'ayān) 891
bend eyle- (Far.+T.) Bağlamak
 b. e.- (üstüne rāḫat ḳapusın eyle bend) 229
beyt eyle-(Ar.+Far.) İnşa eylemek
 b. e.-r (kim ki köpri üzre beyt eyler binā) 732
bī-ḫad eyle- (Far.+T.) Sonsuz eylemek
 b. e.- (ḫamd-ı bī-ḫad eyle Ḥaḳḳa ey cüvān) 357
biryān eyle- (Far.+T.) Kavrulmak
 b. e.-ye (kendini dūzaḫda biryān eyleye) 889
cefā eyle- (Ar.+T.) Sıkıntı vermek
 c. e.-dün (aḳa kim çoḡ eyledün zulm ü cefā) 910
cehālet eyle- (Ar.+T.) Cahillik etmek
 c. e.-di (kendini öğdi cehālet eyledi) 125
edā eyle- (Ar.+T.) Bir şeyin bedelini karşılamak, ödemek
 e. e.- (borcuḡı eyle edā olma denī) 687
efḡān eyle- (Far.+T.) Fıgan eylemek, inlemek
 e. e. e.-düm (āḫīr aḡdum anı efḡān eyledüm) 91
eylik eyle- İyilik yapmak
 e. e.-r (kim ki ḫaḳa eylik eyler ey cüvān) 436
 e. e.- (eylik eyle ḳıḳsın istersenḡ aduḡ) 493
 e. e.-r (kim ki ḫaḳa eylik eyler ey cüvān) 436
 e.+(g)ü e.-r (eylüḡi ol kendine eyler hemān) 436

- faḥr eyle-** (Ar.+T.) Övünmek
f. e.-mezseñ (faḥr-ıla faḥr eylemezseñ ey ‘azîz) 840
- feşâḥat eyle-** (Ar.+T.) Güzel konuşmak
f. e.-di (ol kim izhâr[-ı] feşâḥat eyledi) 127
- fevt eyle-** (Ar.+T.) Elden çıkarmak, kaybetmek
f. e.-me (fursatı fevt eyleme tekrâr kııl) 722
- fezâḥat eyle-** (Ar.+T.) Rezil etmek
f. e.-di (kendisin şatdı fezâḥat eyledi) 127
- ġarḳ eyle-** (Far.+T.) Batırmak
ġ. e.- (rahm kııl ġarḳ eyle âb-ı rahmete) 95
- ġaybet eyle-** (Ar.+T.) Dedikodu etmek, birini arkasından konuşmak
ġ. e.-mez (‘âkııl olan kıız ü ġaybet eylemez) 123
- giryân eyle-** (Far.+T.) Ağlamak
g. e.-ye (bir yetîmi her ki giryân eyleye) 889
- ġünâh eyle-** (Far.+T.) Suç işlemek, ġünah etmek
g. e.-rseñ (nâġehân eylerseñ ey bende ġünâh) 648
- ġüş eyle-** (Far.+T.) Dinlemek
g. e.- (ey piser pend ü naşîḥat eyle ġüş) 120
g.e.- (eydeyim ġüş eyle bir bir ey ḥalîl) 705
g.e.- (eydeyim ġüş eyle bir bir her birin) 345
g. e.- (eydeyim ġüş eyle ey merd-i aşııl) 150
- ḥâşıl eyle-** (Ar.+T.) Toplamak, biriktirmek
ḥ. e.- (hem taḳarrüb ḥâşıl eyle şabr-ile) 361
- ḥased eyle-** (Ar.+T.) Kötü düşünmek, haset etmek
ḥ. e.-r (her kim eller mâlına eyler ḥased) 585
- ḥaṭâ eyle-** (Ar.+T.) Yanlış yapmak, hata etmek
ḥ. e.-rseñ (lîki dünyâ içün eylerseñ ḥaṭâ) 785
- ḥazer eyle-** (Ar.+T.) Sakınmak, uzak durmak
ḥ. e.- (bu zen-i mekkâreden eyle ḥazer) 638
ḥ. e.- (çek elüñ ol dōstdan eyle ḥazer) 878
ḥ. e.- (ey piser eyle münâfıḳdan ḥazer) 760
ḥ. e.- (her ki nâdân dōstdur eyle ḥazer) 537
ḥ. e.- (kendüñe daḥı dēme eyle ḥazer) 694
ḥ. e.- (uyma şeyṭân sözine eyle ḥazer) 921
- ḥâzır eyle-** (Ar.+T.) Hazır etmek
ḥ. e.- (yol yaraġın ḥâzır eyle ey piser) 157
- ḥilâf eyle-** (Ar.+T.) Yalan söylemek
ḥ. e.-r (va‘desine dâyimâ eyler ḥilâf) 754
- ḥıyânet eyle-** (Ar.+T.) İhanet etmek
ḥ. e.-r (dâyimâ eyler ḥıyânet mü’mine) 755
- ḥōr eyle-** (Ar.+T.) Alçak olmak
ḥ. e.- (nefsi ḥōr eyle ki baş ḳaldurmaya) 187
ḥ. e.-r (heşt ḥaşlet ḥōr eyler âdemi) 549

- h. e.-r (h r eyler kendini c h isteyen) 234
- h. e.-y p (kend ni h r eyleyüp çekdün adu) 559
- ‘ib det eyle-** (Ar.+T.) İbadet etmek
- ‘i. e.-di (ol kim izh r-ı ‘ib det eyledi) 125
- ictih d eyle-** (Ar.+T.) Gayret göstermek
- i. e.-diler ( ol im mlar ki eylediler ictih d) 82
- ihs n eyle-** (Ar.+T.) Bağışta bulunmak, ihsan etmek
- i. e.- (kimini y  kimin ihs n eyle v r) 779
- i‘tim d eyle-**(Ar.+T.) Güvenmek
- i. e.- (cümleden geç H kka eyle i‘tim d) 852
- ihtir z eyle-**(Ar.+T.)  ekinmek, uzak durmak
- i. e.- (bir dağı bed-h dan eyle ihtir z) 456
- i. e.- (ihtir z eyle bu yolda h bdan) 280
- i. e.- (ihtir z eyle dil- z r olmadan) 313
- i. e.- (ihtir z eyle seb k-b r olmadan) 479
- ikr m eyle-** (Ar.+T.) İkranda bulunmak
- i. e.-di (her ki mihm nına ikr m eyledi) 670
- ‘in yet eyle-** (Ar.+T.) Yardım etmek
- ‘i. e.-mez (eylemez hergiz ‘in yet mü’mine) 755
- ‘işy n eyle-** (Ar.+T.) İsyant etmek, kaşı gelmek
- ‘i. e.-d m (nice yıldur fiş u ‘işy n eyledüm) 91
- izh r eyle-** (Ar.+T.) Ortaya çıkarmak
- i. e.-di (oldur ol kim luşfin izh r eyledi) 52
-  ab l eyle-**(Ar.+T.) Benimsemek, kabul etmek
-  . e.- (kim ki ‘ zrin dileye eyle  ab l) 110
- keth z lık eyle-** (Far.+T.) Kahyalık etmek
- k. e.-me ( l evinde keth z lık eyleme) 552
- kizb eyle-** (Ar.+T.) Yalan söylemek, aldatmak
- k. e.-mez (‘ kil olan kizb   gaybet eylemez) 123
- mer ab  eyle-** (Ar.+T.) Sealm vermek
- m. e.-r ( a uban eyler ir dan mer ab ) 707
- mer amet eyle-** (Ar.+T.) Affetmek, merhamet etmek
- m. e.-r (kim ki h l-i h lka eyler mer amet) 485
- mesr r eyle-** (Ar.+T.) Mesut eylemek, mutlu etmek
- m. e.-s n (dillerin her laħza mesr r eylesün) 40
- meyl eyle-** (Ar.+T.) Meyyal olmak
- m. e.-r (meyl  der fiş u fes da eyler al) 696
- mezm m eyle-** (Ar.+T.) Rezil etmek, ayıplanmak
- m. e.-me (kend ni h l içinde mezm m eyleme) 540
- n zar eyle-** (Ar.+T.) Bakmak, nazar etmek
- n. e.-r (kim ki mürde üstine eyler n zar) 468
- n r eyle-** (Ar.+T.) Aydınlatmak
- n. e.-s n (gözlerini dem-be-dem n r eylesün) 40

- pāk eyle-** (Far.+T.) Temizlemek, pak etmek
p. e.- (āb-ı luṭfuñla günehden eyle pāk) 99
p. e.- (evvelā gönülün ḥasedden eyle pāk) 132
p. e.- (kīneden pāk eyle ḳalb ü sīneyi) 201
p. e.- (pāk eyle kizb ü ğaybetden zebān) 133
p. e.-me (bulduğuñ çöple dişüñ pāk eyleme) 820
- pā-māl eyle-** (Far.+T.) Ayak altına almak
p. e.- (nefsünj sa'y eyle pā-māl étmege) 927
p. e.- (tut ḥilāf-ı nefsi eyle pāyimāl) 236
p. e.-yüp (nefsi pā-māl eyleyüp buldı şafā) 224
- peydā eyle-** (Far.+T.) Ortaya çıkarmak, doğurmak
p. e.-yen (taş içinden nāḳa peydā eyleyen) 55
- raġbet eyle-** (Ar.+T.) Beġenmek, raġbet etmek
r. e.-mekdür (ilme raġbet eylemekdür bī-ḥisāb) 151
r. e.-mez (zemme ebleh gibi raġbet eylemez) 123
- rahm eyle-** (Ar.+T.) İyilik yapmak, merhamet etmek
r. e.-mezse (vā bize rahm eylemezse Müste'ān) 931
- rahmet èyle-**(Ar.+T.) Merhamet etmek
r.+ünè.- (rahmetün èyle şefā'at-ḥ'āhumı) 98
- revā eyle-** (Far.+T.) Dileġe kavuşmak
r. e.- (ḥācetin eyle revā èy Bū'l-Ḥasen) 716
- revān eyle-** (Far.+T.) Akıp gitmek, revan olmak
r. e.-rseñ (ḥışmuñı yudmayup eylersenñ revān) 394
- rüsvāy eyle-** (Far.+T.) Rezil etmek
r. e.-r (ḥālḳa rüsvāy eyler ancaḳ kendüzin) 301
- şāfī eyle-** (Ar.+T.) Temizlemek
ş. e.-r (şāfī eyler dīni mānend-i zülāl) 898
- sa'y eyle-** (Ar.+T.) Çabalamak, mücadele etmek
s. e.- (cānı ḳurtarmaġa sa'y eyle hemīn) 277
s. e.- (gel buña sa'y eyle yıl u ay-ıla) 486
s. e.- (gelmesün yanuña sa'y eyle şaḳī) 764
s. e.- (nefsünj sa'y eyle pā-māl étmege) 927
s. e.-r (ḥayra sa'y eyler nihān u āşikār) 676
- sücūd eyle-** (Ar.+T.) yere kapanmak, secde etmek
s. e.-r (ḳoyunı gördükde gürg eyler sücūd) 32
- sitem eyle-** (Far.+T.) Zulüm etmek
s. e.-r (dāyimā eyler za'ife ol sitem) 712
- şād eyle-** (Far.+T.) Mutlu eylemek
ş. e.-di (düşdi dāma eyledi şayyādı şād) 311
- taḥfif eyle-** (Ar.+T.) Küçümsemek
t. e.-yen (ḥālḳı taḥfif eyleyen menfūr olur)
- ṭaleb eyle-** (Ar.+T.) İstemek, talep etmek
ṭ. e.- (nīk-ḥūlar şoḫbetin eyle ṭaleb) 502

- t. e.-r-iseñ (Hak rızāsın eyler-iseñ ger taleb) 118
ṭama' eyle- (Ar.+T.) Tamahkâr olmak
 t. e.-r (şol ki Hakdan dōstlık eyler ṭama')644
telef eyle- (Ar.+T.) Telef etmet, yok etmek
 t. e.-r (yā gömer yere veyā eyler telef) 375
terk eyle- (Ar.+T.) Bırakmak, terketmek
 t. e.- (rāḥatı terk eyle ey nāzūk piser) 214
terk-i da'vā eyle- (Ar.+T.) Davayı terk etmek
 d. e.-mek (terk-i da'vā eylemek tecrīddür) 848
tevbe eyle- (Ar.+T.) Pişman olmak, tövbe eylemek
 t. e.- (tevbe eyle kim kabül ede İlāh) 648
 t. e.-rem (eylerem tevbe demek kılmaz sūd) 649
tebevvül eyle- (Ar.+T.) İşemek
 t. e.-ye (kim tebevvül eyleye 'üryān iken) 814
var eyle- Meydana getirmek, var etmek
 v. e.-di (yoğ-iken var eyledi Mevlā seni) 789
vefāt eyle- (Ar.+T.) Ölmek
 v. e.-rse (olma hürrem düşmen eylerse vefāt) 718
yād eyle- (Far.+T.) Hatırlamak, yad etmek
 y. e.- (Hālīki yād eyle her şām ü seher) 685
yoğ eyle- Ortadan kaldırmak, yok etmek
 y. e.-ye ('ālemi Kādir bu dem yoğ eyleye) 66
zā'il eyle- (Ar.+T.) Ortadan kaldırmak, zail eylemek
 z. e.-r (zā'il eyler cān u dilden hem gamı) 462
ẓann eyle- (Ar.+T.) Zannetmek, sanmak
 z.e.-r (şöyle ẓann eyler ki 'afv eyler Hūdā)104
zebūn eyle- (Ar.+T.) Çaresiz bırakmak, aciz olmak
 z. e.-rsin (anuñ için kendün eylersin zebūn) 281
zeyn eyle- (Far.+T.) Süslemek
 z. e.-mek (kendüzin zeyn eylemek erlik degül) 284
zīnet eyle- (Ar.+T.) Süslemek
 z. e.-r (kendi kendin zīnet eyler her zamān) 635
zīr ü zeber eyle-(Ar.+Far.+T.) Helak etmek, yerle bir etmek
 z. e.-di (kavm-i 'Ād'ı eyledi zīr ü zeber) 51
 z. e.-di (Lūṭ kavmin eyledi zīr ü zeber) 53
ziyān eyle- (Ar.+T.) Zarara uğramak
 z. e.-r (pādişāh olanlara eyler ziyān) 141
ẓulm eyle- (Ar.+T.) Zulüm etmek, işkence etmek
 z. e.-dün (aņa kim çoğ eyledün ẓulm ü cefā) 910
 [=131]

eymin (Ar.) Emin, güvende (krş. **emīn**)

→ **eymin ol-**

e.+durur (Hak 'azābından şu kim eymin durur) 174
[=1]

eymin ol- (Ar.+T.) Emin olmak, güvende olmak

e. o.-dı (oldı eymin kodı gam endişesin) 429
e. o.-ma (eymin olma var-ısa ger düşmenüñ) 924
e. o.-ma (kahr-ı Hakdan eymin olma her zamān) 871
e. o.-madur (biri eymin olmadur bā māl ü cān) 464
[=4]

eyminlik Güvenlik

e. (biri eyminlik biri ni'met durur) 182
[=1]

eyin Omuz, sırt (krş. **egin**)

e.+üñe (eynüñe gey hırka-yı peşmīneyi) 201
e.+üñe (gel nemed gey eynüñe āyīne-vār) 200
[=2]

eyvān (Far.) Köşk

e.+uñā (bakamazsın kaşruña eyvānuña) 341
[=1]

eyyām (Ar.) Günler

e.+uñı (h'āb u hōrdan dūr tūt eyyāmuñı) 791
e.+uñı (zıkr-i Hak-ıla geçür eyyāmuñı) 339
[=2]

ezberletdir- Ezberletmek

e.- (bunu ezberletdir aña èy sa'īd) 948
[=1]

-È-

è Seslenme, ey (krş. **èy**)

è. (cümle bed-bahtuñ delīlidür è yār) 222
è. (şol düşe beñzer ki görürler è cān) 630
[=2]

èl 1. Başkası, el

è. (èl evinde kethüzālīk eyleme) 552
è. (gel berü èl gaybetinden kes dilüñ) 116
è. (saña èl 'aybından èy gāfil ne zarr) 130
è.+den (kes ümīzüñ èlden ol hayrül-beşer) 128
è.+ler (faķruñı èller öñinde açma hīç) 251
è.+ler (her kim èller mālına eyler hased) 585
è.+ler (zevkīn èller sürer ol çeker vebāl) 739
è.+üñ (alma boynuña günāhın bu èlüñ) 116

2. Halk

è. (pādişāhdur bendesidür anuñ èl) 322

è.+üñ (her kaçan görse èlüñ 'aybın 'ayān) 589

[=10]

èr Erken

è. (èrişür rızk-ı muqadder èr ü gèç) 251

è. (kurtuluş yok èrer āhir èr ü gèç) 526

è.+i (kurtuluş yok èrer āhir èr ü gèç) 946

[=3]

èr- 1. Ulaşmak, ermek

è.-dükde (hāneçe èrdükde mihmān hāş u 'ām) 669

è.-e (ère cān gözine tā nūr u ziyā) 134

è.-e (tā ère cān u dile hazz u ferāğ) 538

è.-e (tā ère cān u dile imān u nūr) 865

è.-ecek (èrecek başına āhir tişedür) 787

è.-er (kurtuluş yok èrer āhir èr ü gèç) 526

è.-erse (ger èrerse dōstdan hışm u 'itāb) 403

è.-mege (èrmege çok yalvarur Ma'būdına) 567

è.-mesün (èrmesün dèyü dile derd ü elem) 711

è.-mesün (mihnet ü faqr èrmesün dèrseñ eger) 830

è.-mez (nesne èrmez aña Hāğdan bī-vera') 644

è.-se (dağı mihmān èrse pinhān olmağıl) 668

è.-se (èrse haclet n'ola her ān öñine) 554

è.-se (her kaçan èrse aña bir āşinā) 707

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

'**aql èr-** (Ar.+T.) Bir şeyin sırrını çözmeye vakıf olmak

'a. è.-mez ('aql èrmez aña andan yum gözi) 690

3. Yardımcı fiil görevinde

belā èr- (Ar.+T.) Sıkıntıya düşmek, belaya düşmek

b. è.-mesün (èrmesün dèrseñ belā èy nīk-kār) 305

b. è.-mesün (èrmesün faqr u belā dèrseñ eger) 826

fāyide èr- (Ar.+T.) Fayda sağlamak, fayda gelmek

f. è.-mez (kimseye hōnından èrmez fāyide) 708

Hāğğa èr- (Ar.+T.) Allah'a kavuşmak, ölmek

H. è.-dün (rāh-ı Hāğğa èrdün açduñ cān gözün) 260

H. è.-üp (Hāğğa èrüp ol cihāndan dest yur) 193

halel èr- (Ar.+T.) Zarar gelmek

h. è.-mez (hergiz èrmez kārına anuñ halel) 246

'**izzete èr-** (Ar.+T.) İzzete kavuşmak

'i. è.-esin (tā murāduñca èresin 'izzete) 651

kāma èr- (Far.+T.) Arzuya kavuşmak

- è.-meye (niceler cehd ède kâma èrmeye) 568
mağşûda èr- (Ar.+T.) Dileğe kavuşmak, arzu edilen şeye kavuşmak
 m. è.-esin (èresin mağşûda tâ şağ u esen) 726
Mevlâya èr-(Ar.+T.) Allah'a kavuşmak
 M. è.-er (hürmet ile kırb-ı Mevlâya èrer) 843
noğşân èr- (Ar.+T.) Noksanlık gelmek
 n. è.-e (câyiz andan kıadrüñe noğşân ère) 679
 n. è.-e (rızkına noğşân ère hayrân yata) 813
 n. è.-mesün (rızkâ noğşân èrmesün dèrseñ eger) 823
rahmete èr-(Ar.+T.) Bağışlanmak, rahmete kavuşmak
 r. è.-mek (èrmek isterseñ 'atâ vü rahmete) 484
 'uğbâya èr-(Ar.+T.) Ahirete gitmek
 'u. è.-er (hidmet-ile bende 'uğbâya èrer) 843
sağtlık èr- (Far.+T.) Zor bir durumla karşılaşmak
 s. è.-se (sağtlık èrse tarılma şabr kııl) 836
şikest èr- (Far.+T.) Kötülük gelmek, kırılmak
 ş. è.-er (çâr çiziden èrer merde şikest) 449
zarar èr- (Ar.+T.) Zarar gelmek
 z. è.-mesün (èrmesün dèrseñ eger nâgeh zarar) 547
 z. è.-mesün (èrmesün tâ kim saña andan zarar) 897
ziyân èr- (Far.+T.) Başa kötü bir durum getirmek
 z. è.-meye (èrmeye îmānuña tâ kim ziyân) 133
 z. è.-mesün (èrmesün mihmāndan saña ziyân) 665
 [=36]

èt- 1. Yapmak, etmek

- è.- (ber-murād èt halkı sen de bul murād) 461
 è.- (hürmetün hidmetde ārām[-i] dil èt) 844
 è.- (kendüñi hidmetle merd-i muğbil èt) 844
 è.- (nefs-ile dāyim cihād-ı ekber èt) 795
 e.- (terk-i kām èt hūbdur nā-kāmlık) 227
 e.- (terk-i lezzet-i cihān èt èy cüvān) 176
 è.-(d)e (az ède aña vefāyı rūzigār) 613
 è.-(d)e (bir tūvāna kim ède men '-i zekāt) 880
 è.-(d)e (şol kişi kim hidmet-i merdān ède) 652
 è.-(d)er (kendini müstevcib-i rahmet èder) 588
 è.-(d)er (kendiyi mağbül u nîkū-nām èder) 106
 è.-(d)er (pādişādur her ne kim diler èder) 60
 è.-(d)er (şol kişi kim hizmet-i mihmān èder) 663
 è.-di (her ki hāmūş olmağ ètdi pīşesin) 429
 è.-dügün (karişursa ètdügün hayra riyā) 596
 è.-me (yèrünjî nār-ı cahīm ètme şağın) 564
 è.-medür (birisi hıfz-ı emānet ètmedür) 876
 è.-medür (cümle kārın bî-hıyānet ètmedür) 876

è.-mege (zer gibi alb n yaup al  tmege) 927
 è.-mes nler ( tmes nler t  senün' un al   k l) 477

2. Bir durumu ortaya ıkarmak

 .-(d)er (mehd iinde tıflı ol g y   der) 68
  .-(d)er (muted -yı n s  der 'izzet v r r) 381
  .-me ( tme halk  ninde ham add n u t k) 255

3. Yardımcı fiil görevinde

 b d  t- (Far.+T.) İmar etmek, onarmak

 .  .-(d)e (' lemi  b d u halkı ad  de) 146
  .  .-(d)e (cennet ire aşrını  b d  de) 890
  .  .-(d)er (d n evin  b d  der z r  vera') 640

 henk  t- (Far.+T.) Uymak, hareket etmek

 .  .-(d)erse (zulme  henk  derse p di h)147

'add  t- (Ar.+T.) Kabul etmek, var saymak

'a.  .-me (her ne deqli hayr kılsa  tme 'add) 681

'adl  t- (Ar.+T.) Adaletli olmak

'a.  .-(d)e (p di h oldur ki 'adl   d d  de) 146
 'a.  .-mid r (oyle 'adl  tmid r ol  hib-v c d) 32

' r  t- (Ar.+T.) Utanmak

' . e.-me (merd-i reh ol ' r  tme halkdan) 256

'ay n  t- (Ar.+T.) Gizli bir eyi söylemek

'a.  .-me (d stdan da key aın  tme 'ay n) 492

bed  t- (Far.+T.) Kötü bir i yapmak, berbat etmek

b.  .-me (unki eylik  demezsin  tme bed) 115
 b.  .-mis z (eylik  t sen bize biz bed  tmis z) 90

ber-urd r  t- (Far.+T.) Birini mutlu etmek, sevindirmek

b.  .-(d)er (H k anı cennetde ber-urd r  der) 770

bezl  t- (Ar.+T.) Cömertlik etmek, harcamak

b.  .-(d)en n (ecrini bezl  den n n n u nemek) 323

b -ad  t- (Far.+T.) Sonsuz etmek

b.  .-mis z (cürmi b -p y n u b -ad  tmis z) 90

b m r  t- (Far.+T.) Hasta etmek

b.  .-(d)e (s nesi ire dilin b m r  de) 121

b -ser  t- (Far.+T.) Baını kesmek, bassız etmek

b.  .- (nefse uyma baını kes b -ser  t) 795

b -z r  t- (Far.+T.) Rahatsız etmek

b.  .-(d)er ( demi uandurur b -z r  der) 683

cehd  t- (Ar.+T.) abalamak, mücadele etmek

c.  .-(d)e (niceler cehd  de k ma örmeye) 568

cem'  t- (Ar.+T.) Toplamak

c.  .-(d)er (cem'  der amm  ki m l-ı z yide)708

c.  .-me (v ri iun yok yere cem'  tme m l) 633

- dād ét-** (Ar.+T.) Adaletli olmak, adil olmak
d. è-(d)e (pādişāh oldur ki ‘adl ü dād ède) 146
- da‘vet ét-** (Ar.+T.) Davet etmek, çağrılmak
d. è.-medükleri (varma da‘vetétmedükleri yere) 679
- devrān ét-** (Far.+T.) Dönmek, bahta, talihe kavuşmak
d. è.(d)e (hîdmetin āhir anuḡ devrān ède) 652
- düşmen ét-** (Far.+T.) Biribine düşürmek, düşman etmek
è-(d)er (halkı biri birine düşmen èder) 759
- dür ét-** (Far.+T.) Uzak etmek, uzak tutmak
d. è.- (hāneden dür ét örümcek aḡını) 833
- ekl ét-** (Ar.+T.) Zimmetine geçirmek, yemek
e. è-(d)er (ol ki dāyim ekl èder māl-ı hārām) 899
- eylik ét-** İyilik yapmak
e. è.- (eylik ét sen bize biz bed étmişüz) 90
e. è-(d)emezsin (çünkü eylik edemezsin étme bed) 115
e. è.-me (çünkü eylik edemezsin étme bed) 115
e. è.-mek (key hāṭādur eylik étmek hem keme) 368
e. è.-mez (nā-sezāya eylik étmez étse az) 320
- fikr ét-** (Ar.+T.) Düşünmek
f. è.-me (yedi ‘uzvı şöyle baṭṭāl étme fikr) 349
- füzūn ét-** (Far.+T.) Çok etmek
f. è.-me (harcuḡı endāzeden étme füzūn) 834
- ḡalaṭ ét-** (Ar.+T.) Hata etmek, galat etmek
ḡ. è.-mez (‘ākīl-āne debrenür étmez ḡalaṭ) 580
- gūşimāl ét-** (Ar.+T.) Uyarmak
g. è-(d)erler (ḡāfil olana èderler gūşimāl) 412
- gümrah ét-** (Far.+T.) Azdırmak, yoldan çıkarmak
g. è-(d)er (anı şeyṭān azdurur gümrah èder) 373
- günāh ét-** (Far.+T.) Suç işlemek, günah etmek
g. è.- (az günāh ét koma elden hōş hūyı) 809
- ḡabs ét-** (Ar.+T.) Tutmak
ḡ. è.- (gel dilūḡ aḡzuḡda ḡabs ét ey piser) 128
- ḡarāb ét-** (Ar.+T.) Bozmak, harap etmek
ḡ. è.-mez (dīn evin étmez ḡarāb illā ṭama‘) 640
- ḡaşıl ét-** (Ar.+T.) Toplamak, hâsıl eylemek
ḡ. è.-medī (ma‘rifet her kim ki ḡaşıl étmedi) 619
- ḡavf ét-** (Ar.+T.) Korkmak, çekinmek
ḡ. è-(d)er (ḡavf èder andan gümānsız ins ü cān) 573
ḡ. è-(d)er (kim ki ḡavf èder Ḥūdādan her zamān) 573
ḡ. è.-me (mevtiden kaçup katı ḡavf étme hīç) 526
- ḡayr ét-** (Ar.+T.) Bağışta bulunmak, hayır etmek
ḡ. è.-se (ḡayr étse ḡayrı bī-minnet eyler) 588
- ḡazer ét-** (Far.+T.) Uzak durmak, sakınmak

- h. è.-mezse (düşmeninden her kim étmezse hâzer) 155
hıfz ét- (Ar.+T.) Korumak, mauhafaza etmek
h. è.-(d)e (biri ihşân étse hıfz éde özi) 875
hıffet ét- (Ar.+T.) Acele etmek
h. è.-me (hıffet étme saña 'aqluñ yâr-ısa) 321
hıyānet ét- (Ar.+T.) İhanet etmek
h. è.-meden (hem şaķın hālķa hıyānet étmeden) 601
ibā ét- (Far.+T.) İğrenmek, tiksilmek
i. è.-(d)er (ķanuñ içmekden éder mi ol ibā) 883
'ibādet ét- (Ar.+T.) İbadet etmek
'i. è.-mede (hem olur kāhil 'ibādet étmede) 684
ihrāk ét- (Ar.+T.) Yakmak, ateşe vermek
i. è.-(d)er ('ālemi ihrāk éder ser-keş durur) 864
ihşān ét- (Ar.+T.) Bağışta bulunmak, ihsan etmek
i. è.-se (biri ihşān étse hıfz éde özi) 875
ihtiyāt ét- (Ar.+T.) Tedbirli olmak
i. è.-mek (ihtiyāt etmek gerek her kārđan) 443
ihtirāz ét- (Ar.+T.) Uzak durmak
i. è.- (ihtirāz ét her zamān şeytāndan) 342
iksār ét- (Ar.+T.) Kesmek, kırmak, parçalamak
i. è.-(d)e (her ki söze başlayup iksār éde) 121
i. è.-(d)er (söze āgāz eylese iksār éder) 683
istiğfār ét-(Ar.+T.) Tövbe etmek
i. è.-(d)e (Hākķa istiğfār éde ol dāyimā) 771
i. è.-(d)er (rūz u şeb her kim ki istiğfār éder) 770
'işyān ét-(Ar.+T.) Baş kaldırmak, isyan etmek
'i. è.-mede (yardım étme nefse 'işyān étmede) 922
i'timād ét- (Ar.+T.) Güvenmek
i. è.-me (étme devlet pāyesine i'timād) 610
'izzet ét- (Ar.+T.) İzzet etmek, iyilik etmek
'i. è.- (éy bürāzer 'izzet ét mihmānuña) 660
'i. è.-(d)üp (Hāk aña 'izzet édüp hürmet kıla) 654
ķabāhat ét- (Ar.+T.) Suç işlemek, kabahat etmek
k. è.-mede (līk cüst olur ķabāhat étmede) 684
ķabūl ét- (Ar.+T.) Kabul etmek, razı olmak
ķ. è.- (ķün ķabūl étdüñ emānet bārını) 272
ķ. è.- (d)e (tevbe eyle kim ķabūl éde İlāh) 648
ķ. è.- (gel mücerredlik ķabūl ét ferd ol) 856
ķ. è.-mez (dōstlar pendini hem étmez ķabūl) 371
kenz ét- (Ar.+T.) Altını elde tutmak
è.-me (ger dilersenğ mağfired kenz étme zer) 704
kizb ét- (Ar.+T.) Yalan söylemek
k. è.-meden (evvelā şaķla dilüñ kizb étmeden) 601

- la'net ét-** (Ar.+T.) Ayıplamak, lanet etmek
l. è.-me (ğayr-ı şeytāna hem étme la'neti) 723
- lecc ét-** (Far.+T.) İnatlık etmek
l. è.-(d)üp (kim öneşdi lecc édüp sulţān-ıla) 444
l. è.-me (hōş geçin halk-ıla zinhār étme lecc) 390
- ma'dūm ét-** (Ar.+T.) Yok etmek
m. è.-(d)en (halkı yokdan yaradup ma'dūm eden) 56
- medh ét-** (Ar.+T.) Övmek, methetmek
m. è.-me (kendüni medh étme zinhār ey cüvān) 702
m. è.-me (māl için medh étme dünyā-dārı қо) 335
- men' ét-** (Ar.+T.) Yasaklamak, uzak durmak
m. è.-(d)e (kim ki men' éde seni hayrātdan) 605
- merhabā ét-** (Ar.+T.) Selam vermek
m. è.- (olma yakın ét iraqdan merhabā) 884
- meşveret ét-** (Ar.+T.) Danışmak, karşılıklı konuşmak
m. è.-(d)er (meşveret étseydi nādānla éder) 370
m. è.-(d)er (meşveret her kim ki eblehle éder) 373
- meyl ét-** (Ar.+T.) Niyet etmek, meyyyal olmak
m. è.-(d)er (meyl éder fışk u fesāda eyler al) 696
m. è.-me (cīfeye meyl étme gel murdārı қо) 335
- mum ét-** (Far.+T.) Muma çevirmek, itaatkār eylemek
m. è.-(d)en (āheni Dāvud elinde mūm eden) 56
- nā-kām ét-** (Far.+T.) Arzusuz bırakmak
n. è.-(d)esin (nefsüni maḫhūr u nā-kām edesin) 237
- nāz ét-** (Far.+T.) Cilve yapmak, naz etmek
n. è.-(d)er (kebg şahbāza şalınur nāz éder) 34
- nefh ét-** (Ar.+T.) Üflemek
n. è.-di (oldur ol kim Ādeme nefh étmi rūh) 50
- noḫşān ét-** (Ar.+T.) Azaltmak
n. è.-mede (bāda vèrüp 'ömri noḫşān étmede) 922
- pā-māl ét-** (Far.+T.) Ayak altına almak, tepelemek
p. è.-(d)er ('ırzı ol pā-māl éder andan n'olur) 603
p. è.-mege (nefsüni sa'y eyle pā-māl étmege) 927
- per-vāz ét-** (Far.+T.) Uçmak
p. è.-(d)er (ikisi bir arada per-vāz éder) 34
- peydā ét-** (Far.+T.) Doğurmak, ortaya çıkarmak
p. è.-(d)er (anasuz oḫlanı ol peydā éder) 68
- rahm ét-** (Ar.+T.) Bağışlamak, affetmek
r. è.-(d)er (rahm éder misin қо fi-nār-ı saḫar) 748
r. è.-meyüp (öldürür rahm étmeyüp vèrmez amān) 637
- rām ét-** (Far.+T.) Boyun eğdirmek, kabul ettirmek
r. è.-(d)esin (gönlüni çün Haḫḫ-ıla rām edesin) 237
- redd ét-** (Ar.+T.) Kabul etmemek, reddetmek

- r. è-(d)emez (kimse kendinden kazā redd edemez) 424
 r. è.-me (yā ilāhī kıl 'ināyet étme redd) 570
rıhlet ét- (Ar.+T.) Ölmek
 r.+iè.-miş (çünkü gördüğ düşmen étmiş rıhleti) 719
rucū' ét- (Ar.+T.) Dönmek, vazgeçmek, geri çevirmek
 r. è.-me (her ne kim bağışlasağ étme rucū') 777
sebīl ét- (Ar.+T.) Saçmak
 s. è.-dünj (Hak yolına her ne kim étdünj sebīl) 730
sedd ét- (Ar.+T.) Engel olmak, kapatmak
 s. è-(d)emez (hār u has tūfān yolın sedd edemez) 424
sa'y ét- (Ar.+T.) Çabalamak, mücadele etmek
 s. è.- (kudretün yètdükçe sa'y ét hıdmete) 651
 s. è-(d)er (kim saḥāya sa'y eder server olur) 432
 s.+in è.-me (yakın olmağ sa'yin étme çoklık) 577
şoḥbet ét- (Ar.+T.) Karşılıklı konuşmak, sohbet etmek
 s. è.-me (şoḥbet étme key şaḳın şıbyān-ıla) 457
şād ét- (Far.+T.) Mutlu etmek, şad etmek
 ş. è-(d)e ('ālemi ābād u ḥalkı şād ède) 146
 ş. è-(d)e (her ki bir ḥaste yetīmi şāz ède) 890
 ş. è.(d)er (göñlini anuḡla şād u şen eder) 759
şen ét- (Far.+T.) Eğlendirmek, şen etmek
 ş. è-(d)er (göñlini anuḡla şād u şen eder) 759
şükr ét- (Ar.+T.) Hoşnutluğunu bildirmek, şükür etmek
 ş. è.- (kıl belāya şabr u şükr ét ni'mete) 769
 ş. è-(d)en (ni'met için şükr eden bulur kemāl) 412
 ş. è.-mez (kim ki şükr étmez kesilür yoğ olur) 220
tā'at ét- (Ar.+T.) İbadet etmek
 t. è.-mek (kanda kaldı tā'at etmek èy ilāh) 94
ṭaleb ét- (Ar.+T.) İstemek, talep etmek
 t. è.-me (alçağ aşıldan ṭaleb étme murād) 557
terk ét- (Ar.+T.) Bırakmak, terketmek
 t. è.- (nefs-ile dünyāyı terk ét èy piser) 309
 t. è-(d)er (terk eder bu ḥaşleti dīn-dār olan) 111
 t. è-(d)er (terk eder dünyāyı Allāh isteyen) 234
 t. è-(d)üp (el çekersen şerh terk édüp ger zīneti) 259
 t. è.-medür (aşl-ı tecrīd şehveti terk étmedür) 849
 t. è.-medür (belki cümle lezzeti terk étmedür) 849
vāşıl ét- (Ar.+T.) Bağlamak, kavuşmak
 v. è.-medi (kendini maḳşūda vāşıl étmedi) 619
vefāt ét- (Ar.+T.) Ölmek
 v. è.-di (niceler ol zehrden étmi vefāt) 505
yād ét- (Far.+T.) Hatırlamak, aklına getirmek
 y. è.- (dört nesne var anı yād ét daḡı) 600

- y. è.-dür (eylikile yād ètdür sen seni) 483
 y. è.-me (başa ilet anı yād èt yarını) 272
 y. è.-me (yola kim başduñ yöri yād ètme ser) 926
 y. è.-mez (biri ol kim yād ètmez ol Hâkı) 682

yardım èt- Yardımcı olmak

- y. è.-me (yardım ètme nefse 'işyān ètmede) 922

yok èt- Öldürmek, ortadan kaldırmak

- y. è.-di (bir siñek zaħmıyla anı ètdi yok) 54

zabıt èt- (Ar.+T.) Baş gelmek, zaptetmek

- z. è.-(d)üp (zabıt èdüp nefsin yeñenler şāhdur) 794

- z. è.-mege (nefsini zabıt ètmege kādır ola) 101

zem èt- (Ar.+T.) Ayıplamak, kötölemek

- z. è.-me (gözleyüp dervīş 'aybın ètme zem) 210

- z. è.-mesün (ètmesün dërseñ seni hīç kimse zem) 481

zīnet èt- (Ar.+T.) Süslemek

- z. è.-me (zīnet ètme başuñı destār-ıla) 282

- z. è.-me (zāhirüñ gel ziynet ètme èy faķır) 197

[=156]

èrgür- Eriştirmek

- è.-meye (tā ki èrgürmeye nekbet rūzigār) 536

[=1]

èriş- 1. Ulaşmak, erişmek

- è.-e (ğuşşaya èrişe ol ħandān iken) 814

- è.-e (ola kim bir gün èrişe luţf-ı Rabb) 868

- è.-e (saña daħı èrişe fażl-ı Hūza) 907

- è.-en (ķurb-ı şāha èrişen taķdīr-ile) 582

- è.-mesin ('ırzuña èrişmesin dërseñ ziyān) 476

- è.-üp (èrişüp alur ķalur tül-ı emel) 720

- è.-ür ('āleme 'ilminden èrişür cemāl) 408

- è.-ür (èrişür rızķ-ı muķadder èr ü geç) 251

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiil görevinde

Hāķķa èriş- (Ar.+T.) Allah'a kavuşmak

- H. è.-üp (èrişüp Hāķķa bulursın cenneti) 259

'izzete èriş- (Ar.+T.) İzzete kavuşmak

- 'i. è.-ür (èrişür elbetde āħir 'izzete) 653

[=10]

èrte Sonra, ertesi

- è. (hīç bilür misin n'olisar èrte ħāl) 727

[=1]

èşit- İştirmek (krş. işit-)

- è. (eydeyim bir bir èşit èy ādemī) 549

- è. (eydeyim bir bir èşit èy Hāķ-perest) 449

è. (èydeyim bir bir eşit èy merd-i hāş) 329
 è. (merdlik oldur eşit èy nev-civān) 905
 [=4]

- èy** Hitap sözü, ey! (krş. è)
- è. (aç gözün èy dōst yum ağzuñ hemān) 919
 è. (adım atma rāh-ı şeytāndan yaña) 871
 è. (‘āfiyet istersen èy yār-ı ‘azīz) 181
 è. (āhiretten gāfil olma èy piser) 218
 è. (‘ākīl olan çok yemez èy nīk-i merd) 895
 è. (‘aklı yok dīvānedür èy Bū’l-Vefā) 732
 è. (‘ālimi tiryāk bil gel èy piser) 504
 è. (altı a‘lā nesne var èy şehriyār) 560
 è. (aña göre gör yarağuş èy fakīr) 930
 è. (‘ārif ol èy şāh ço ārāyişi) 204
 è. (āsītān üzre oturma èy püser) 823
 è. (bak zamāne hāline èy nev-cüvān) 377
 è. (bakma Hākdan gayra èy erbāb-ı fikr) 351
 è. (benden al èy merd-i kâbil gel sabak) 584
 è. (bī-‘amel ‘ālim nedür bil èy piser) 416
 è. (bī-bekādur bunlar èy nāzük piser) 400
 è. (biri anuş hūb āvāz èy piser) 463
 è. (biri biñe geçer èy şāhib-kerem) 775
 è. (biri budur diñle èy hūsrev-likā) 455
 è. (bī-vefādur halk èy vech-i hasen) 315
 è. (bundan özge tã‘at olmaz èy püser) 797
 è. (bunı ezberletdir aña èy sa‘īd) 948
 è. (cāmeñi üstünde dikme èy cüvān) 824
 è. (cān u dilden diñle anı èy ‘azīz) 359
 è. (cān u dilden diñle èy merd-i aşıl) 171
 è. (cān-fezādur bunlar èy rūh-ı revān) 464
 è. (çār çizīden şakın èy hūş-yār) 606
 è. (çār hāşlet èy bürāzer bil ‘ayān) 141
 è. (çek elün bu ikiden èy merd-i hāş) 304
 è. (çok hatā ammā ki dördi èy piser) 454
 è. (çok uyuma imdi zinhār èy püser) 812
 è. (çok yemek ‘ālemde hayvān işidür) 191
 è. (dāmenünle silme yüzün èy püser) 826
 è. (dédiler tārīh dé èy merd-i kār) 952
 è. (devlet istersen eger èy muttakī) 764
 è. (devr-i ‘adlinde anuş èy hōş-nihād) 31
 è. (diñle èy şāhib-kemāl ü menzilet) 627
 è. (diñle vü hātırda tut èy merd-i nām) 407
 è. (dirliği it dirliği èy hōş-hişāl) 514

- è. (dōst kim ola ziyān-kār èy piser) 878
è. (düzme ebleh kārımı èy kār-sāz) 535
è. (ehl-i hikmet pendidür èy şeyh ü şāb) 801
è. (el-ḥazer bunlardan èy merd-i ašīl) 364
è. (emr ü nehyī Ḥaḳḳı gözle èy vaḥīd) 228
è. (èrmesün dèrseñ belā èy nīk-kār) 305
è. (èy bürāzer açma yalana femüñ) 811
è. (èy bürāzer bende-yi Ma'būd ol) 437
è. (èy bürāzer çok yemekden kıl ḥazer) 190
è. (èy bürāzer 'izzet èt mihmānuña) 660
è. (èy bürāzer var-ısa 'aḳluñ tamām) 153
è. (èy dirīgā ser-be-ser uyḥudayuz) 109
è. (èy faḳīr[-i] nā-tüvān u nā-murād) 717
è. (èy kamu düşmenlere sen destires) 951
è. (èy kılanlar cüz'i derd için 'ilāc) 385
è. (èy piser dāyım Ḥüdāyı yād kıl) 338
è. (èy piser eyle münāfiḳdan ḥazer) 760
è. (èy piser gel az yè vü az uyu) 792
è. (èy piser nān-ı baḫīle şunma el) 677
è. (èy piser pend ü naşīhat eyle gūş) 120
è. (èy püser kibr ü ḥasedden dūr ol) 749
è. (eydeyim bir bir eşit èy ādemī) 549
è. (eydeyim bir bir eşit èy Ḥaḳ-perest) 449
è. (eydeyim bir bir eşit èy merd-i ḥāş) 329
è. (eydeyim gūş eyle bir bir èy ḥalīl) 705
è. (eydeyim gūş eyle èy merd-i ašīl) 150
è. (faḳr vèrür ḥ'āb bisyār èy püser) 812
è. (faḳr-ıla faḫr eylemezseñ èy 'azīz) 840
è. (fāni cisme ol da çokdur èy hümām) 212
è. (fḳr ehl-i ḥāl içinde èy piser) 913
è. (gāfil olma aç gözün èy pür-hüner) 638
è. (gayba müşkildür 'ilm èy ser-firāz) 689
è. (geç günāhından anuñ èy şīr-i ner) 501
è. (gel berü dükkāna èy 'Atḫār-ı dehr) 22
è. (gel berü èy tālib pend-i nikū) 940
è. (gel berü èy tālib-i misk ü 'abīr) 27
è. (gel dilün ağzuñda ḥabs èt èy piser) 128
è. (gel saḫī ol èy bürāzer gel saḫī) 743
è. (gel tevāzu' pīşe kıl èy nev-cüvān) 332
è. (ger dilerseñ 'ömrün arta èy cüvān) 808
è. (ger kulak zikrin şorarsañ èy cüvān) 352
è. (geyme ra'nāsın libāsuñ èy aḫı) 205
è. (gönli alçağ ol gel èy ḫayrū'l-ḫalef) 531

- è. (göñli pür gerçi eli boş ey civān) 917
 è. (göz yumup açınca ey Emre ecel720)
 è. (h̄āb-ı ğafletden gözün aç ey piser) 194
 è. (h̄āceti Mevlādan iste ey piser) 566
 è. (h̄ācetin eyle revā ey Bū'l-Ḥasen) 716
 è. (Ḥaḫ kerāmātından ey şāhib-ḥayā) 874
 è. (Ḥaḫ kerāmetinden ey merd-i saḫī) 600
 è. (Ḥaḫ rızāsı budur ey maḫbūl-ı nās) 206
 è. (Ḥaḫka ḫurbetse murāduñ ey civān) 937
 è. (Ḥaḫk-ıçün vērür ne vērse ey 'azīz) 595
 è. (ḫalkı gördüñ saña uymaz ey cüvān) 608
 è. (ḫamd-ı bī-ḫad eyle Ḥaḫka ey cüvān) 357
 è. (ḫande-rūdan gör murāduñ ey hümām) 709
 è. (ḫātırında şakla anı ey 'azīz) 466
 è. (hem 'adū kim tünd-ḫūdur ey piser) 537
 è. (hem gedālardan şaḫın ey muḫterem) 831
 è. (hem-nişīn-i şāliḫān ol ey piser) 860
 è. (her belāya şabr kıl ey merd-i kār) 846
 è. (her kim ol terk-i eḫārib eyledi) 903
 è. (her kim ola ehl-i īmān ey cüvān) 131
 è. (her ne deñli 'ālim olsañ ey piser) 512
 è. (her ne varsa az u çoḫdan ey piser) 671
 è. (ḫışm 'ārifde degül ey ḫōş-neseb) 628
 è. (ḫidmet ehlinün yeri ey kāmīyāb) 655
 è. (ḫör görme bunları ey kāmukār) 380
 è. (ḫulle-yi cennet gerekse ey cüvān) 202
 è. (iki kişiden şaḫın ey hūşyār) 536
 è. (irgürür 'ömrine noḫşān ey piser) 468
 è. (isteme düşmenden ey cān ḫācetün) 556
 è. (işbu beş günlük 'öm[ü]r-çün ey cüvān) 175
 è. (ḫaç münāfıḫdan ıraḫ ol ey piser) 897
 è. (ḫaç yanından ehl-i zulmün ey faḫīr) 863
 è. (ḫaç yanından sen anuñ ey yār-ı cān) 891
 è. (ḫanda ḫaldı tā'at etmek ey ilāh) 94
 è. (kendünji medḫ etmek zinhār ey cüvān) 702
 è. (kes ḫama'dan göñlün ey cān-ı pezer) 695
 è. (key ḫaḫādur bize gülmek ey 'amū) 781
 è. (kıl saḫā kādirseñ ey merd-i ḫanī) 483
 è. (kılma hergiz ey piser tenhā sefer) 802
 è. (kılma zālinden yaña meyl ey civān) 861
 è. (kibr şeyḫān işidür ey nīk-ḫū) 391
 è. (kim ki ḫışmın yuda ey tāze cüvān) 102
 è. (kim o gitse yine gelmez ey 'azīz) 427

- è. (kim ki hâlka eylik eyler èy cüvân) 436
 è. (kimseyi 'aybıyla aňma èy piser) 114
 è. (koma hulkı elden èy pākīze-rū) 530
 è. (kudretün yetdükçe gel èy nām-dār) 598
 è. (ma 'rifet hāşıl kıl èy cān-ı pezer) 618
 è. (merd-i şākir oldur èy mīr ü gedā) 839
 è. (merd-iseñ merdāne depren èy piser) 688
 è. (merd-iseñ şāhib-sahā ol èy fetā) 602
 è. (merdlik oldur eşit èy nev-civān) 905
 è. (miñnet ü derd ü belā çek èy püser) 784
 è. (misk ü 'amberden ur èy sāhir demi) 24
 è. (muttaķī olan kişi èy nīk-nām) 767
 è. (nāgehān eylerseñ èy bende günāh) 648
 è. (nā-murād olur ol āhir èy habīb) 287
 è. (nefs-i kelbün kes başın èy şīr-i ner) 798
 è. (nefs-ile dünyāyı terk èt èy piser) 309
 è. (nīk-nām olmaķ dilersen èy aħı) 525
 è. (ol cüvān-merd ü saħī èy merd-i hāş) 742
 è. (ol kanā 'at ehli dāyim èy püser) 721
 è. (ol tekellüfden irāğ èy mīz-bān) 665
 è. (olımazsın şābirīnden èy piser) 837
 è. (olma şeytāna gülünç èy pāk-zāt) 925
 è. (olmağıl nādān u aħmaķ èy piser) 685
 è. (olmasun gögsün de sīklet èy gulām) 894
 è. (oynama oğlan degülsin èy piser) 921
 è. (penc haşletden irāğ ol èy piser) 472
 è. (rāhatı terk eyle èy nāzūk piser) 214
 è. (rāh-ı şer 'ī koma elden èy civān) 867
 è. (rızk u māla şād olma èy püser) 779
 è. (şābit ol künc-i ver 'ada èy piser) 639
 è. (şaķla 'ömri hūb tut èy ser-firāz) 428
 è. (saña el 'aybından èy gāfil ne zarr) 130
 è. (şavm-ıla 'ömrün geçür èy nīk-zāt) 239
 è. (sen neden geldün vücūda èy püser) 788
 è. (şunma el māl-ı yetīme èy 'azīz) 691
 è. (şādılık istersen èy şāhib-fiţan) 786
 è. (şol ki kani ' bir gedādur èy cüvān) 500
 è. (şol kim èy ehl-i başar kezzābdur) 586
 è. (şunlaruñ kim kadri yoķdur èy cüvān) 498
 è. (terk-i lezzet-i cihān èt èy cüvān) 176
 è. (toğrı yoldan çıkmaz anlar èy cüvān) 765
 è. (toğrı yolu koma èy ferhunde-dem) 923
 è. (tut kulağın eydeyim èy merd-i pāk) 240

- è. (tut sözüm esle beni ey nev-cüvân) 832
 è. (ulularla öneşenler ey cüvân) 474
 è. (umma ey gâfil hâzer kııl ondan) 680
 è. (var durur diñle diyeyim ey 'azîz) 362
 è. (var-ısa 'aqluñ eger ey merd-i dîn) 208
 è. (varken kudret elüñde ey cüvân) 324
 è. (varma pâyine bañılüñ ey cüvân) 303
 è. (vâz gel zînetden ey mañbül-ı nâs) 285
 è. (vermegil göñlüñ muradın ey piser) 912
 è. (yaramazlardan ırâğ ol ey piser) 547
 è. (yaraşur mı bize gülmek ey püser) 929
 è. (yeynecek olma hâzer kııl ey cüvân) 476
 è. (yırtma kimse perdesin ey şîr-i ner) 495
 è. (yol yarağın hâzır eyle ey piser) 157
 è. (zâhirüñ gel zînet étme ey faķîr) 197
 è. (zîkr üç nev' üzredür ey pâk-dîn) 345
 è. (zîkr-i Haķķa ey piser meşğül ol) 250
 è. (zindedür ey yâr merd-i ma'rifet) 621
 [=186]

-F-

fâhir (Ar.) Gösterişli

- f. (gel bu fâhir câmelerden geç hemân) 202
 [=1]

faħr Övünç

→ **faħr eyle-**

→ **Faħrû'l-Evvelîn**

- f.+i (faħri cümle işlerüñ nân vermedür) 508
 [=1]

faħr eyle- (Ar.+T.) Övünmek

- f. e.-mezseñ (faķr-ıla faħr eylemezseñ ey 'azîz) 840
 [=1]

faħrî (Ar.) Övünç

- f. (faķr faħrî buyurupdur ol Resül) 841
 [=1]

Faħrû'l-Evvelîn (Ar.) Öncekilerin övüncü, Hz. Peygamberin sıfatlarından

- F. (şoñra geldi oldı Faħrû'l-Evvelîn) 73
 [=1]

fâ'ide (Ar.) Yarar, fayda (krş. **fâyide**)

→ **fâ'ide kııl-**

f. (fā'ide yokdur ziyāndan ğayrı hīç) 827

[=1]

fā'ide kııl- (Ar.+T.) Yarar sağlamak, fayda sağlamak

f. kı.-ur (bī- 'amel niyyet ne kıılır fā'ide) 409

[=1]

fā'ide-ħōr (Ar.+Far.) Faydacı

f. (yār olmaz kimseye fā'ide-ħōr) 882

[=1]

fāķa (Ar.) Yoksulluk, fakirlik

f. (fāķa bārın merd-iseñ merd-āne çek) 253

[=1]

fakīr (Ar.) Yoksul, fakir

f. (aņa göre gör yarağun ğy fakīr) 930

f. (ğy fakīr[-i] nā-tüvān u nā-murād) 717

f. (ķaç yanından ehl-i zulmün ğy fakīr) 863

f. (ola ħalk içre fakīr ü bī-nevā) 914

f. (zāhirün ğel zīnet ğtme ğy fakīr) 197

f.+e (bir fakīre rıķ-ıla vėrmek ħaber) 542

[=6]

fakr (Ar.) Yoksulluk, fakirlik

f. (ėrmesün fakr u belā dėrsen eger) 826

f. (fakr ehl-i ħāl içinde ğy piser) 913

f. (fakr fahrī buyurupdur ol Resūl) 841

f. (fakr u dervīş şifādur mü'mine) 734

f. (fakr vėrür ħ`āb bisyār ğy puser) 812

f. (fakr-ıla fahr eylemezsen ğy 'azīz) 840

f. (gerçi olmaz fakr gibi telħ-ter) 721

f. (miħnet ü fakr ğrmesün dėrsen eger) 830

f. (öldürürse ger seni fakr-ıla cū') 777

f. (pīrlıkde birisi fakr u niyāz) 467

f.+a (fakra bā' ĩsdür olardan alma nān) 832

f.+uñı (fakruñı ğller öñinde açma hīç) 251

[=12]

fānī (Ar.) Geçici, fani

f. (aņa lāyık fānī ħıdmet vā seni) 789

f. (fānī cisme ol da çokdur ğy ħümām) 212

f. (ol beķāda fānī muṭlaķ durur) 629

f. (vėrme fānī 'āleme zinhār dil) 177

[=4]

fāriğ (Ar.) 1. Uzak durma

→ **fāriğü'l-bāl**

2. Rahat

→ **fāriğ ol-**

f. (şol kişi kim fāriğ u şihhatdedür) 184

[=1]

fāriğ ol- (Ar.+T.) Vazgeçmek, uzak durmak

f. o.- (fāriğ ol endişeden çekme belā) 425

[=1]

fāriğü'l-bāl (Ar.) Gönül rahatlığı

f. (fāriğü'l-bāl olmağ istersen eger) 592

[=1]

farz (Ar.) Emir→ **farz-ı Hakk****farz-ı Hakk** (Far.) Allah'ın emirleri

f.+1 (farz-ı Hakkı yerine evvel getür) 460

[=1]

fāsık (Ar.) Günahkâr

f.+da (var durur fāsıkda üç dürlü hişāl) 696

f.+uñ (fāsıkuñ yanına varma el-ħazer) 860

[=2]

fāş (Far.) Ortaya çıkmış, açık→ **fāş kıl-**→ **fāş ol-****fāş kıl-** (Far.+T.) Ortaya çıkarmak

f.k.-a (halk içinde her ki rāzuñ kıla fāş) 604

[=1]

fāş ol- (Far.+T.) Ortaya çıkmak, yayılmak

f. o.-ur (fāş olur elbette āhir 'āleme) 693

[=1]

fāyide (< Ar. fā'ide) Yarar, fayda (krş. **fā'ide**)→ **fāyide dile-**→ **fāyide èr-**→ **fāyide kıl-**

f. (anlara fāyide ammā saña kem) 210

f. (fāyide kim ħōrlıqla kesb olur) 603

[=2]

fāyide dile- (Ar.+T.) Fayda istemek

f. d.-rseñ (āħiretde ger dilerseñ fāyide) 249

[=1]

fāyide èr- (Ar.+T.) Fayda sağlamak, fayda gelmek

f. è.-mez (kimseye ħōnından èrmez fāyide) 708

[=1]

fāyide kııl- (Ar.+T.) Fayda sağlamak

f. k.-maz (fāyide kıılmaz aña hayl ü sipāh) 147

[=1]

fażl (Ar.) Erdem, fazilet→ **fażl-ı Hıaķ****fażl-ı Hıaķ** (Far.)Allah'ın fazileti

f. (şād olursañ fażl-ı Hıaķ-içün revā) 785

f. (fażl-ı Hıaķ olsun qarın[-i] cān-ı ü) 84

[=2]

fażl-ı Hıūza (Far.)Allah'ın fazileti

f. (saña dañı eřişe fażl-ı Hıūza) 907

[=1]

felek (Ar.) Gökyüzü, felek

f. (oldur ol kim nüh felek mi 'rācıdur) 74

[=1]

fem (Far.) Ağız→ **fem aç-****fem aç-** (Far.+T.) Konuşmak, söylemek

f.+ün a.-ma (ey bürāzer açma yalana femün) 811

[=1]

fenā (Ar.) Dünya, âlem

f. (bu fenā içre beķāyı buldı ol) 620

f.+dan (geç fenādan bāķi isterseñ eger) 157

[=2]

fer (Far.) Parlak

f. (dīnümüz bunlarla buldı zīb ü fer) 86

[=1]

ferāğ (Ar.) Huzur

f. (tā ere cān u dile hażz u ferāğ) 538

[=1]

ferah (Ar.) Ferah→ **ferah kııl-****ferah kııl-** (Ar.+T.) Ferah eylemek, sevindirmek

f. k.- (kııl yetīmün gönjini şāz u ferah) 887

[=1]

ferd (Ar.) Birey, insan

f. (gel mücerredlik kabūl ét ferd ol) 856

f. (maķşad-ı aķşāyı gözle ferd iseñ) 741

f.+e (zahmet olma hīç ferde zinhār) 591

[=3]

- ferhunde-dem** (Far.) Mübarek
f. (toğrı yolu koma ey ferhunde-dem) 923
[=1]
- ferīd** (Ar.) Benzersiz, eşsiz
f. (ger dilerseñ ola ferzendüñ ferīd) 948
[=1]
- fermān** (Far.) Emir, ferman
→ **fermān-ı Hūdā**
- fermān-ı Hūdā** (Far.) Allah'ın fermanı
f.+dan (açma fermān-ı Hūdādan ğayra leb) 118
[=1]
- fer** (Ar.) Aydınlık
→ **fer-i cihān-dārī**
f. ('aql verür 'ilme fer ü mā'ide) 409
[=1]
- fer-i cihān-dārī** (Far.) Padişahlığın aydınlığı
f. (kimde kim ferr-i cihān-dārī ola) 145
[=1]
- ferruḥ-liḳā** (Far.) Mübarek çehreli
f. (şeh ki ola 'āḳil ü ferruḥ-liḳā) 148
[=1]
- feryād-res** (Far.) Yardım isteyenim imdadına koşan
f. (kim odur düşmişlere feryād-res) 316
[=1]
- ferzend** (Far.) Oğul, evlat
f.+üñ(ger dilerseñ ola ferzendüñ ferīd) 948
[=1]
- fesād** (Ar.) Hile, fesat
f.+a (meyl eder fısq u fesāda eyler al) 696
[=1]
- fetā** (Far.) Delikanlı
f. (kaḫ'-ı raḫm andan da beddir ey fetā) 903
f. (merd-iseñ şāḫib-saḫā ol ey fetā) 602
[=2]
- fevt** (Ar.) Kaybetme
→ **fevt eyle-**
- fevt eyle-** (Ar.+T.) Elden çıkarmak, kaybetmek
f. e.-me (fursatı fevt eyleme tekrār kııl) 722
[=1]
- fezāḫat** (Ar.) Rezillik

→ **fezāhat eyle-**

fezāhat eyle- (Ar.+T.) Rezil olmak

f.e.-di (kendisin şatdı fezāhat eyledi) 127

[=1]

fısq (Ar.) Kötülük

→ **fısq eyle-**

f. (her kim ol fısq-ıla 'işyān üzredür) 810

f. (meyl éder fısq u fesāda eyler al) 696

f. (nice yıldur fısq u 'işyān eyledüm) 91

f. (şalmağıl fısq u hevā rāhına at) 925

[=4]

fıkr (Ar.) Düşünme, fikir

→ **fıkr kııl-**

f. (yedi 'uzvı şöyle baṭṭāl étme fıkr) 349

f.+i (vuşlat-ı Hākdur anuñ fikri hemān) 737

f.-ile (lokmaya şunsañ elüñ şun fıkr-ile) 413

[=3]

fıkr kııl- (Ar.+T.) Bir şey hakkında düşünmek

f. kı- (fıkr kııl anı da merd-iseñ eger) 788

f. kı- (fıkr kııl Hākkun 'azāb u qahrını) 928

[=2]

fıkr-i şavāb (Far.) Doğru düşünce

f. (nīk-baḥt olandadur fıkr-i şavāb) 173

[=1]

fi'l (Ar.) İş

f. (ko o fi'li kaç hemān üzül kesil) 522

[=1]

fī-nār-ı saqar (Far.) Cehennem ateşinde

f. (rahm éder misin ko fī-nār-ı saqar) 748

[=1]

furşat (Ar.) Fırsat

→ **furşat bul-**

f.+1 (furşatı fevt eyleme tekrār kııl) 722

[=1]

furşat bul- (Ar.+T.) Fırsat bulmak

f.+1 b.-a (āteş ü düşmen ki bula furşatı) 388

f.+1 b.-ınca (nefs bir segdür bulınca furşatı) 188

[=2]

füzün (Far.) Fazla

→ **füzün ét-**

füzūn èt- (Far.+T.) Fırsat bulmak

f. è.-me (harcuñı endāzeden ètme füzūn) 834
[=1]

fülān (Ar.) Kim

f. (gāh olur ol hōr gördüğün fülān) 703
f. (hem şağın hergiz dēme kimdür fülān) 702
[=2]

-G-

gāh (Far.) Zaman

g. (gāh olur çok 'ākili dest-i kazā) 581
g. (gāh olur ol hōr gördüğün fülān) 703
[=2]

geç- 1. Geçmek

g.-er (cümlemüz çün rāh-ı dūzağdan geçer) 929
g.-er (geçer ammā hīle vü mekr ü revî) 636
g.-er (tez geçer vērme cevāb-ı nā-şavāb) 403
g.-mesūn (geçmesūn tā boynuğa tavğ-ı belā) 558

2. Vazgeçmek

g.- (cümleden geç Hakkā eyle i'timād) 852
g.- (geç bu benlikden sözümle 'āmil ol) 509
g.- (geç fenādan bāki istersen eger) 157
g.- (geç günāhından anuğ ey şīr-i ner) 501
g.- (geç hevādan gel Hūdāya bende ol) 199
g.- (gel bu fāhir cāmelerden geç hemān) 202
g.- (hırşdan geç gel kana'at pīşe kıl) 366
g.- (pādişāhā cürmümüzden geç bizüm) 89

3. Karşılık gelmek, denk olmak

g.-er (biri biñe geçer ey şāhib-kerem) 775

4. Sürdürmek

g.-ür (şavm-ıla 'ömrün geçür ey nīk-zāt) 239
g.-ür (zīkr-i Hakk-ıla geçür eyyāmuñı) 339
g.-ürür (geçürür 'ömrin o zehr ü qahr-ıla) 544

5. Yardımcı fiil görevinde

tez geç- (Far.+T.) Tez geçmek

t. g.-er (yèl gibi yèler yopurur tez geçer) 400

vāz geç- (Far.+T.) Vaz geçmek

v. g.- (bu şıfat mezmūmdur gel vāz geç) 390
[=18]

geçin-Uzlaşmak, anlaşmak, geçinmek

- g. (hōş geçin halk-ıla zinhār êtme lecc) 390
 g.-mez (hōş geçinmez her ki halk-ı dehr-ile) 544
 [=2]

gedā (Far.) Kul

- g. (merd-i şākir oldur êy mīr ü gedā) 839
 g.+dur (şol ki kâni' bir gedādur êy cüvān) 500
 g.+lardan (hem gedālardan şakın êy muhterem) 831
 [=3]

gel- 1. Gelmek

- g.- (ādemīlik umma gel kezzābdan) 575
 g.- ('ākil iseñ gel kazāya vēr rızā) 425
 g.- (al naşīhat gel ulu'lelbābdan) 575
 g.- ('ālimi tiryāk bil gel êy piser) 504
 g.- (benden al êy merd-i kābil gel sabak) 584
 g.- (bu şıfat mezmūmdur gel vāz geç) 390
 g.- (cīfeye meyl êtme gel murdārı ko) 335
 g.- (êy piser gel az yê vü az uyi) 792
 g.- (geç hevādan gel Hūdāya bende ol) 199
 g.- (gel 'azāb-ı kabrden endīşe kıl) 700
 g.- (gel berü dükkāna êy 'Attar-ı dehr) 22
 g.- (gel berü el gaybetinden kes dilūñ) 116
 g.- (gel berü êy tālib pend-i nikū) 940
 g.- (gel berü êy tālib-i misk ü 'abīr) 27
 g.- (gel berü gel bende-yi Ma'būd ol) 790
 g.- (gel berü gel bende-yi Ma'būd ol) 790
 g.- (gel bu fāhir cāmelerden geç hemān) 202
 g.- (gel bu nāmeyle 'amel kıl her zamān) 937
 g.- (gel buña sa'y eyle yıl u ay-ıla) 486
 g.- (gel devā kıl dārū-yı 'Attar-ıla) 26
 g.- (gel dilūñ ağızūnda habs êt êy piser) 128
 g.- (gel haber-dār ol şıfāt u zātdan) 851
 g.- (gel hevā-yı nefsi ko dünyāyı da) 249
 g.- (gel hevā-yı şüret-i zībāyı ko) 198
 g.- (gel qadem baş rāh-ı Raḥmāndan yaña) 870
 g.- (gel mu'attar kıl meşām-ı 'ālemi) 24
 g.- (gel mücerredlik kabül êt ferd ol) 856
 g.- (gel nemed gey eynüñe āyīne-vār) 200
 g.- (gel saḥī ol êy bürāzer gel saḥī) 743
 g.- (gel saḥī ol êy bürāzer gel saḥī) 743
 g.- (gel şalāh ehliyle yār u hem-dem ol) 866
 g.- (gel tayanma kudret ü girdāruña) 529

- g.- (gel tevāzu' pīşe kıl ēy nev-cüvān) 332
 g.- (gel yükün kendün götür merdāne-vār) 591
 g.- (ger dilerseñ bātınun olsun münīr) 197
 g.- (ğıll u ğışdan zer gibi gel pāk ol) 365
 g.- (gönli alçağ ol gel ēy hayrū'l-halef) 531
 g.- (hırşdan geç gel kana'at pīşe kıl) 366
 g.- (kıl taḥammül gel belā vü miḥnete) 484
 g.- (kudretün yétdukçe gel ēy nām-dār) 598
 g.- (merd-iseñ gel şoḥbet-i merdāne tā) 907
 g.- (ne yakın gel tuṭuşup nār olasın) 579
 g.- (tuṭma şāhum gel bu sözi katı ḥōr) 879
 g.- (vāz gel zīnetden ēy maḳbül-ı nās) 285
 g.-di (geldi yüzi kara bāb-ı Ḥazrete) 95
 g.-di (şoñra geldi oldı Faḫrū'l-Evvelīn) 73
 g.-me (rāḫat isterseñ yakın gelme hemān) 578
 g.-mege (gelmege imkān yok gitdi hemān) 417
 g.-mek (gitdi gelmek yokdur ayruḳ şöyledür) 420
 g.-mesün (gelmesün kaç yanuḡa ehl-i nifāk) 751

2. Ulaşmak

- g.-mesün (gelmesün tā göñlüne ḫavf u ḫaṭar) 309
 g.-mesün (gelmesün yanuḡa sa'y eyle şakī) 764
 g.-mez (kim o gitse yine gelmez ēy 'azīz) 427
 g.-se (şu'leye gelse kaçan bir zerre nār) 382
 g.-ür (aḡa cür'et za'ifmāndan gelür) 136
 g.-ür (terki anuḡ ehl-i 'irfāndan gelür) 136

3. Yardımcı fiil görevinde

- vāz gel-** (Far.+T.) Vazgeçmek, bırakmak
 v. g.- (renc olur ol ādem içre vāz gel) 677
vücūda gel- (Ar.+T.) Ortaya çıkmak, vücuda gelmek
 v. g.-dün (sen neden geldün vücūda ēy püser) 788

4. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

- 'aynına gel-** (Ar.+T.) Göz önüne gelmek, göz önünde bulundurmak, önemsemek
 'a. g.-mez (merd-i Ḥaḫdur 'aynına gelmez cihān) 703
 'a. g.-mez (merd-i rāḫuḡ 'aynına gelmez cihān) 737
 'a. g.-mez (merd-i reh 'aynına gelmez kaşr u bāğ) 215
 'a.+ına g.-mez (çöpçe gelmez 'aynına māl-ı cihān) 500
güç gel- Zor gelmek, bir şeyde zorluk ve sıkıntıyla karşılaşmak
 g. g.-sün (ne ol aç gitsün ne güç gelsün saḡa) 666
yüz süre gel- Yüz sürmeye gelmek
 y. s. g.-dük (yüz süre kapuḡa geldük ḫāy meded) 570
 y. s. g.-dük (yüz süre kapuḡa geldük kıl nazār) 950
 [=64]

genc (Far.) Hazine

g. (ger dilersen rāhat u genc ü ğinā) 317
[=1]

ger (Far.) Eğer

g. (āhiretde ger dilersen fāyide) 249
g. (‘aql-ı kāmīl iste ‘akluñ varsa ger) 563
g. (bildürürsen rāzuñı ger maħreme) 693
g. (dirlik istersen ger āb-ı rüy-ıla) 478
g. (düşmeni kılmak dilersen ger helāk) 909
g. (ehl-i tecrīd ol dilersen ger şafā) 847
g. (el çekersen terk edüp ger zīneti) 259
g. (eymin olma var-ısa ger düşmenün) 924
g. (ger ‘adū üstine bulursañ zafer) 501
g. (ger ‘amel olmaya hālīş hem çü zer) 597
g. (ger belādan bulmak istersen hālāş) 304
g. (ger bulursañ ni‘met ü emn ü amān) 183
g. (ger dilersen artura rızkuñ Hüdā) 807
g. (ger dilersen bātinuñ olsun münīr) 197
g. (ger dilersen bulasın emn ü amān) 434
g. (ger dilersen görmeyesin düzaħı) 743
g. (ger dilersen ‘izz ü cāh-ı āhiret) 203
g. (ger dilersen kim olasın mu‘teber) 114
g. (ger dilersen kim olasın mu‘teber) 639
g. (ger dilersen kim olasın ser-bülend) 229
g. (ger dilersen luţf-ı Hayyī lā-yemūt) 119
g. (ger dilersen mağfıret kenz étme zer) 704
g. (ger dilersen nār-ı hırmāndan amān) 357
g. (ger dilersen ni‘met-i dāri’s-selām) 934
g. (ger dilersen ola ferzendün ferīd) 948
g. (ger dilersen olmamak endüh-gīn) 482
g. (ger dilersen ‘ömrün arta ey cüvān) 808
g. (ger dilersen rāhat u genc ü ğinā) 317
g. (ger éerse dōstdan hışm u ‘itāb) 403
g. (ger hālāş olmak dilersen bārdan) 520
g. (ger hevādan döndürürsen dil yüzün) 260
g. (ger ‘ilākañ var-ısa ānīde kes) 404
g. (ger kulak zıkrin şorarsañ ey cüvān) 352
g. (ger libās u ger şarāb u ger ta‘ām) 645
g. (ger libās u ger şarāb u ger ta‘ām) 645
g. (ger libās u ger şarāb u ger ta‘ām) 645
g. (ger müyesser ola saña bu maħām) 854
g. (ger olursañ hırş u aza mübtelā) 307
g. (ger şaçarsañ ayağa nān pāresin) 815

- g. (ger selāmet ister-isen epsem ol) 430
 g. (ger Süleymana o vèrmese nigīn) 57
 g. (ger vera ‘ilminden aldunsa sabak) 641
 g. (ger yetīmün birisi giryān ola) 888
 g. (ger zarūrī süprüle beyt ü harem) 822
 g. (görmek istersen ruḥ-ı İslāmı ger) 798
 g. (ğuşşadan bulmak dilersen ger ḥalāş) 742
 g. (Ḥaḳ rızāsın eyler-isen ger taleb) 118
 g. (her ne vèrse ger ḳalīl ü ger keşīr) 254
 g. (her ne vèrse ger ḳalīl ü ger keşīr) 254
 g. (ḥōş tutarsaḥ ḥasteyi ger acıla) 935
 g. (incinürsen saḥtlık vaḳtinde ger) 837
 g. (istemezsen ger dil-āzār olmadan) 313
 g. (ister-isen ger sa‘ādet tācını) 675
 g. (ḳudretün yèterse ger cüllāb vèr) 886
 g. (merd-isen ger terk-i ‘izz ü cāh ḳıl) 233
 g. (öldürürse ger seni faḳr-ıla cū‘) 777
 g. (rāzı düşmeden dilersen ger nihān) 492
 g. (var-ısa ger āgehün Cebbārdan) 378
 g. (zādı evvel gör ḳılarsaḥ ger sefer) 926
 [=59]

gerçek Hakiki, gerçək

- g. (her kimün ḳarı ki gerçək Ḥaḳladur) 140
 [=1]

gerçi (Far.) Her ne kadar, gerçi

- g. (eylemişler gerçi bunu terc[e]me) 43
 g. (gerçi kim dervīşlik gücdür ḳatı) 105
 g. (gerçi kim maḥbūb-ı ma‘nā bī-bedel) 42
 g. (gerçi olmaz faḳr gibi telḥ-ter) 721
 g. (gerçi olur lāḡar u süst ü za‘īf) 916
 g. (gerçi olur zen bir iki dem mihrübān) 401
 g. (göñli pür gerçi eli boş èy civān) 917
 [=7]

gerd (Far.) 1. Talih

- g.+ini (her ki kibr ile uzadur gerdini) 395

2. Toprak

- g. (degme bād öñince uçma gerd ol) 856
 [=1]

gerden (Far.) Boyun

- **gerden çek-**
 → **gerden çevir-**

gerden çek- (Far.+T.) Bir şeyden yüz çevirmek

g. ç.-er (tā'at-i Hākdan o kim gerden çeker) 271
[=1]

gerden çevür- (Far.+T.) Bir şeyden yüz çevirmek
g.+i ç.-me (emr-i Mevlādan çevürme gerdeni) 687
g.+ün ç.-me (emr-i Mevlādan çevürme gerdenün) 932
[=2]

gerek 1. Lazım, gerek
g. (ihtiyāt etmek gerek her kārđan) 443
g. (kime kim 'ālemde muhkem dīn gerek) 411
g. (zūhd ü tāt'at pīşe vü āyīn gerek) 411
g.-se (hulle-yi cennet gerekse ey cüvān) 202

2. Bile
g. ('ākıbet ölseñ gerek endīşe kı) 366
[=5]

getür- 1. Yapmak
2. Yardımcı fiil görevinde
yèrine getür- Gerekeni yapmak, yerine getirmek
y. g.- (farz-ı Hākkı yèrine evvel getür) 460
[=1]

gey- Giymek
g.- (eynüñe gey hırka-yı peşmīneyi) 201
g.- (gel nemed gey eynüñe āyīne-vār) 200
g.- (gir kanā'at küncine vü gey 'abā) 317
g.- (ko libāsı gey palās-ı meskenet) 853
g.- (şūfiyāne şūf gey yāhūd palās) 206
g.-di (geydi egnine selāmet hil'atın) 433
g.-me (geyme ra'nāsın libāsuñ ey ağı) 205
[=7]

geydür- Giydirmek
g.-ür (geydürür birine sincāb u samūr) 63
g.-mekçedür (cāme geydürmekçedür yā sīm ü zer) 542
[=2]

geyür- Giydirmek
g.-e (her ki 'üryāna geyüre cāmeyi) 673
[=1]

gez- Dolaşmak, gezmek
g.-me (ara zākır gözle gezme yoğ yère) 350
g.-megil (karşusunda gezmegil endüh-nāk) 909
[=2]

gece Gece
g. (gece mir'āta nazar kılmak haṭā) 803

g. (hem gēce hergiz süpürme ḥāneḥi) 817
[=2]

gēç Bir zaman sonra, geç

g. (çıkma bāzāra çıkarsaḡ gēç gēç) 827
g. (çıkma bāzāra çıkarsaḡ gēç gēç) 827
g. (ērişür rızq-ı muḡadder ēr ü gēç) 251
g. (kurtuluş yok ērer āḥir ēr ü gēç) 526
[=4]

gibi Benzetme edatı, gibi

g. (bekle yērūḡ ḥizmetūḡ gör er gibi) 920
g. (cisme taḡvā gibi olmaz hīç libās) 285
g. (gerçi olmaz faḡr gibi telḡ-ter) 721
g. (ḡill u ḡışdan zer gibi gel pāk ol) 365
g. (hırş-ıla her yaḡa yēlme ḡar gibi) 920
g. (ḡoy ḡamā'il gibi bunı ḡoynuḡa) 941
g. (nefs-i bed ol ḡuş gibi yükden ḡaçar) 263
g. (peşşe gibi olısar pā-māli bil) 299
g. (sen gibi anlar da bir avuḡ ḡubār) 510
g. (yā gibi ardınca olma pīç pīç) 419
g. (yēl gibi yēler yopurur tez geḡer) 400
g. (zemme ebleh gibi raḡbet eylemez) 123
g. (zer gibi ḡalbūḡ yaḡup ḡāl ētmege) 927
g.+dūr (deve ḡuşı gibidūr nefsi 'anīd) 262
g.+dūr (yine bunun gibidūr biri ölür) 632
g.+dūr (zıll-ı zā'il gibidūr 'ōmr ü ḡayāt) 527
[=16]

git- Gitmek

g.-(d)ersin (ḡün gidersin ḡekme māl-iḡün ta'ab) 178
g.-(d)isersin (gidisersin sen yērine yērine) 728
[=2]

gir- 1. Girmek

g.- (gir ḡanā'at küncine vü gey 'abā) 317
g.- (merd-i ma'nī cūy-iseḡ dükkāna gir) 943
g.- (saḡa kim dēr var o yanar nāra gir) 863
g.-isersin (girisersin ḡūra ḡün Behrām-ı Gür) 217

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

deste gir- (Far.+T.) Ele geçirmek

d. g.-mez (ḡünkü gördün destūḡe girmez murād) 609
d. g.-se (girse ebleh destine māl ü tuḡaf) 375
[=6]

girān (Far.) Ağır

g. (gösterür kendin terāzūda girān) 917

g. (menzilün çün dürdür bāruñ girān) 276

g. (rāh-ısa pür-ḥavf u bār-ısa girān) 931

[=3]

girdār (Far.) İş

g.+ı (her kimün kim nīk ü ḥōş girdārı var) 634

g.+uña (gel ṭayanma ḳudret ü girdāruña) 529

[=2]

Girdigār (Far.) Tanrı

G. (tā ki ‘ömrün artura ol Girdigār) 900

G. (tā ki rāzī ola senden Girdigār) 269

[=2]

giryān (Far.) Ağlayan

→ **giryān eyle-**

→ **giryān ol-**

giryān eyle- (Far.+T.) Ağlatmak

g. e.-ye (bir yetīmi her ki giryān eyleye) 889

[=1]

giryān ol- (Far.+T.) Ağlamak

g. o.-a (ger yetīmün birisi giryān ola) 888

[=1]

girye (Far.) Ağlama

g. (gölme ḳatı girye yeridür cihān) 919

[=1]

git- 1. Gitmek

g.-di (gelmege imkān yoḳ gitdi hemān) 417

g.-di (gitdi ayruḳ yanuña ol uğramaz) 418

g.-di (gitdi gelmek yoḳdur ayruḳ şöyledür) 420

g.-di (ḥōr ḳalduñ gitdi rızḳuñ nān-ıla) 825

g.-mez (gitmez anuñ yüreginden derd ü dāğ) 215

g.-se (kim o gitse yine gelmez éy ‘azīz) 427

g.-sün (ne ol aç gitsün ne güç gelsün saña) 666

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

elden git- Kaybetmek, yoksun kalmak

e. g.-mesün (dīnün elden gitmesün dersen eger) 333

e. g.-mesün (gitmesün zinhār elünden hīç bu) 940

[=9]

giyāh (Far.) Meyve

→ **giyāh-ı zehr-vār**

g. (ḳuru yerde bitüren oldur giyāh) 71

[=1]

giyāh-ı zehr-vār (Far.) Zehirli meyve

g. (rengi dil-keşdür giyâh-ı zehr-vâr) 265
[=1]

gizle- Saklamak, gizlemek

g.-miş (gizlemiş ‘Attâr bunda nice sırr) 943
[=1]

gögüs Bağır, göğüs

g.+ünde (olmasun gögsünde sıklet ey gulâm) 894
[=1]

gökyüzi Sema, gökyüzü

g.+nde (gökyüzinde murgâ ol mâhı vèrür) 67
[=1]

gölge Gölge

g. (gölge güneş ortasında kılma h’âb) 801
[=1]

göm- Gömmek

g.-er (yâ gömer yère veyâ eyler telef) 375
[=1]

göñül Gönül

→ **göñül al-**

→ **göñül bağla-**

→ **göñül vèr-**

→ **göñül yıķ-**

g.+de (vèrme yèr göñülde aña taşra sür) 302
g.+i (göñli pür gerçi eli boş ey civân) 917
g.+i (hâli hõşdur göñli şādî üzredür) 465
g.+inde (tuta ol göñlinde Hakkı dāyimā) 625
g.+indedür (‘ārifün göñlindedür mihr ü vefā) 624
g.+ine (buhl tohımın göñline ebleh eker) 296
g.+ini (göñlini anuñla şād u şen éder) 759
g.+ini (kıl yetīmün göñlini şāz u ferah) 887
g.+üne (gelmesün tā göñlüne havf u hațar) 309
g.+ün (evvelā göñlün ħasedden eyle pāk) 132
g.+ün (göñlün andan sonra var mesrūr tüt) 539
g.+ün (kes tama‘dan göñlün ey cān-ı pezer) 695
g.+ün (tā gözün göñlün bula ħazz u şafā) 491
g.+ün (uyma göñlün arzūsına şakın) 328
g.+ünde (tüt anı göñlünde muħkem dāyimā) 458
g.+ünj (göñlünj çün Hakk-ıla rām édesin) 237
g.+ünj (māl için göñlünj yèter tar tüt) 337
[=17]

göñül al- Gönül almak, sevindirmek

g.+ünj a.-masun (almasun gönjlünj bu dünyā-yı denī) 196
[=1]

gönül bağla- Âşık olmak

g.+ünj b.-ma (bağlama dünyāya gönjlünj zinhār) 195
[=1]

gönül vèr- Gönül vermek, âşık olmak

g.+ünj v.-megil (vèrmegil gönjlünj muradın ey piser) 912
[=1]

gönül yap- Sevindirmek, gönül yapmak

g. y.- (bir gönül yap māl ü yā güftār-ıla) 282
[=1]

gönül yıķ- Kırmak, gönül kırmak

g.+ini y.-masunlar (key şaşın gönjlını yıķma kimsenünj) 113
g.+iñi y.-ma (key şaşın gönjlını yıķma kimsenünj) 113
g.+üni y.-masunlar (yıķmasunlar gönjlünj tā kim senünj) 314
g.+üni y.-masunlar (yıķmasunlar gönjlünj tā kim senünj) 314
[=4]

gönli alçağ Büyüklük taslamamayan, kibirli olmayan

g. (gönli alçağ ol gel ey hayrū'l-ḫalef) 531
[=1]

gör- 1. Görmek

g.- (gör ne rengīn biçdüm aña cāmeyi) 41
g.- (her ne kim görsen eyi gör görme bed)681
g.-dügin (gördüğün bulmaz elinde zār olur) 631
g.-dügünj (gördüğünj vaktın daḫı şorma ḫaber) 534
g.-dükde (ḫoyunı gördükde gürg eyler sücüd) 32
g.-düm (bir seher gördüm veliyy-i ni‘metüm) 28
g.-dünj (atılan oḫ döndüğünj gördünj mi hīç) 419
g.-dünj (çünkü gördünj destünje girmez murād) 609
g.-dünj (çünkü gördünj düşmen etmiş rıḫleti) 719
g.-dünj (ḫalkı gördünj saña uymaz ey cüvān) 608
g.-dünj (söz ki gördünj kimse tutmaz aña güş) 555
g.-dünj (şol kişi kim gördünj anı yèr ribā) 883
g.-dünj (tevbe kıl gördünj güneḫ buldı vücüd) 649
g.-e (her kaçan sā’il göre tersān olur) 706
g.-emezsin (bir gün olur göremezsin ḫaresin) 815
g.-esin (deve ḫatır göresin olmuş ḫatār) 806
g.-esin (göresin bir demde bozar şöḫbeti) 388
g.-icek (bir za‘īfi göricek kıl merḫamet) 893
g.-icek (her ki ḫonuk göricek ola melül) 662
g.-inür (līk mün‘im görünür ol şüretā) 914
g.-mek (görmek istersenj behişt ü nehrini) 928

- g.-mek (görmek istersen ruḥ-ı İslāmı ger) 798
 g.-meyesün (ger dilersen görmeyesin düzahı) 743
 g.-se (‘ālimi görse kaçar mānend-i gūr) 699
 g.-sen (her ne kim görsen eyi gör görme bed) 681
 g.-sen (mü’min-i muhtācı görse her kaçan) 716
 g.-señ (her kimi görseñ ki yoldan çıkıyor) 590
 g.-señdi (her kimi görseñdi çok gör görme az) 689
 g.-ürler (şol düşe beñzer ki görürler è cān) 630
 g.-ürsen (kanda bir şusuz görürseñ āb vèr) 886
 g.-ürseñ (nākesi devletde görürseñ eger) 533

2. İstemek

- g.- (ḥande-rūdan gör murāduñ èy hümām) 709

3. Hazırlık yapmak

- g.- (aḡa göre gör yarağuş èy faḡīr) 930
 g.- (zādı evvel gör kılsañ ger sefer) 926

4. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

- ‘ayb gör-** (Ar.+T.) Başkasının açığı aramak, hata aramak
 ‘a.+ın g.-meyüp (kendi ‘aybın görmeyüp ol bed-gümān) 294
 ‘a.+ın g.-se (her kaçan görse elüñ ‘aybın ‘ayān) 589

bed gör- (Far.+T.) Kötü düşünmek

- b. g.-me (her ne kim görsen eyi gör görme bed) 681

behişt yüzi gör- (Far.+T.) Cennete erişmek

- b.+üñ y.+n g.-imez (görimez mümsik behiştüñ yüzini) 747

cennet yüzi gör- (Ar.+T.) Cennete erişmek

- c. y.+n g.-imez (görimez cennet yüzün merd-i baḡīl) 299

düşmen yüzi gör- (Far.+T.) Düşmanla karşılaşmak

- d. y.+n g.-meyesün (sa’y kıl görmeyesin düşmen yüzün) 159

- d. g.-me (sa’y kıl düşmenlerüñ görme yüzün) 367

eksük gör- Az görmek

- e. g.-se(cüz’i eksük görse uzadur lisān) 401

ḡayr gör- (Ar.+T.) Yarar bulmak

- ḡ. g.-sin (devletüñden ḡayr görsin dōstān) 616

ḡizmet gör- (Ar.+T.) Hizmet etmek, payına düşen işi yapmak

- ḡ.+üñ g.- (bekle yerüñ ḡizmetüñ gör er gibi) 920

ma’ḡul gör- (Ar.+T.) Doğru bulmak

- m. g.-mez (kim bunu ma’ḡul görmez ḡās u ‘ām) 816

rāḡat yüzi gör- (Ar.+T.) Rahata erişmek

- r. y.+n g.-emez (merd-i bed-ḡü göremez rāḡat yüzün) 301

- r. y.+n g.-meyüp (görmeyüp rāḡat yüzünü zār ola) 112

5. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

- az gör-** 1. Az bulmak, azımsamak

a. g.-me (Haḫdan ol büyük ‘aṭādur görme az) 428

2. Küçümsemek

a. g.-me (her kimi görseñdi çok gör görme az) 689

a. g.-üben (‘ilmi şaḫın az görüben tutma ḫōr) 383

çok gör- Büyük görmek

ç. g.- (her kimi görseñdi çok gör görme az) 689

ḫōr gör- (Far.+T.) Küçük görmek, hor görmek

ḫ. g.-dügün (gāh olur ol ḫōr gördüğün fülān) 703

ḫ. g.-me (ḫōr görme bunları ēy kāmukār) 380

ḫ. g.-me (ḫōr görme dōstum azı inen) 387

ḫōş gör- (Far.+T.) İyi davranmak, affetmek

ḫ. g.-ür (ḫōş görür anı Ḥüzā-yı ‘izz ü cell) 936

zarar gör- (Ar.+T.) Kötülüğe uğramak, zarar görmek

z. g.-iserdür (görisedür düşmeninden ol zarar) 155

[=55]

göre Gereğince, göre

g. (aṇa göre gör yarağun ēy fakīr) 930

g. (ḫālūne göre yēdür içür aṇa) 666

[=2]

görin- Görünmek

g.-ür (ḫūb u zībā görünür ḫalḫa tamām) 164

[=1]

göster- 1. Göstermek

g.-megil (kimse ‘aybın gözleyüp göstermegil) 565

g.-üben (kendüyi toḫ gösterüben yürür aç) 915

g.-ür (gösterür kendin terāzūda girān) 917

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

yol göster- Akıl vermek, kılavuzluk etmek

y. g.- (toğrı yol göster öñin al karşı dur) 590

[=4]

götür- Götürmek

g.- (gel yükün kendün götür merdāne-vār) 591

g.-ür (ne uçar ne yük götürür ol pelīd) 262

g.-ür (vālideynün rāzı kıl yükin götür) 460

g.-ür (yük götür dērseñ döner dēr ṭāyirem) 264

[=4]

göz 1. Göz

→ **göz aç-**

→ **göz bağla-**

→ **göz yum-**

→ **göz yumup aç-**

g.+e (ḥavf-ı Hakkdan ağlamakdur göze zıkr) 351
 g.+in (rāh-ı Hakkā irdün açduñ cān gözün) 260
 g.+ine (ere cān gözine tā nūr u ziyā) 134
 g.+lerini (gözlerini dem-be-dem nūr eylesün) 40
 g.+ün (tā gözün gönülün bula ḥazz u şafā) 491
 g.+ün (tuş olursa Emre nā-cinse gözün) 406
 [=6]

göz aç- Uyanık olmak

g.+ün a.- (aç gözün ey dōst yum ağzuñ hemān) 919
 g.+ün a.- (ğāfil olma aç gözün ey pür-hüner) 638
 g.+ün a.- (ḥāb-ı ğafletden gözün aç ey piser) 194
 [=3]

göz bağla- Gözünü kapatmak, bir şeyin görülmesini engellemek

g.+ünü b.-r (perde-yi imsāk bağılar gözünü) 747
 [=1]

göz yum- 1. İnkâr etmek

g. y.-an (raḥmetünden göz yuman şeytāndur) 97
 2. Umudu kesmek
 g. y.-ar (devlet anuñ kim cihāndan göz yumar) 195
 g. y.-dı (uyanuk ol kim cihāndan yumdı göz) 109
 g.+i y.- ('aql ırmez aña andan yum gözi) 690
 [=4]

göz yumup aç- Bir anda gerçekleşmek

g. y.-up a.-inca (göz yumup açınca ey Emre ecel) 720
 [=1]

gözle- 1. Gözlemek

g.- (ara zākir gözle gezme yok yere) 350
 g.- (emr ü nehyī Hakkı gözle ey vaḥīd) 228
 g.- (gözle ḥalkuñ acını muḥtācını) 675
 g.- (gözle muḥtācı eyā kadrī-celīl) 835
 g.- (gözle muḥtāc u za'īfī vēr ḥā'ām) 934
 g.- (Ḥaḥ rızāsın gözle 'adl ü dād kıl) 338
 g.- (maḥşad-ı aḥşāyı gözle ferd iseñ) 741
 g.- (varma bāḥıl yola gözle rāhuñı) 918
 g.-r (her ki her kārında gözler ol vasat) 580

2. Araştırmak

g.-r (ğayrılar 'aybını gözler her zamān) 294

3. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

'ayb gözle- (Ar.+T.) Hata bulmak

'a.+ın g.-yüp (gözleyüp dervīş 'aybın ırme zem) 210
 'a.+ın g.-yüp (kimse 'aybın gözleyüp göstermegil) 565

[=12]

gūş (Far.) 1. Kulak→ **gūş tūt-**

g. +uñda (eydeyim gūşuñda tūt mānenz-i dūr) 459

[=1]

2. Dinlemek

→ **gūş eyle-****gūş eyle-** (Far.+T.) Dinlemek

g. e.- (èy piser pend ü naşīhat eyle gūş) 120

g. e.- (eydeyim gūş eyle bir bir èy ḥalīl) 705

g. e.- (eydeyim gūş eyle bir bir her birin) 345

g. e.- (eydeyim gūş eyle èy merd-i aşıl) 150

[=4]

gūş tūt- (Far.+T.) Kulak asmak,dinlemek

g. t.-maz (söz ki gördüñ kimse tütmez aña gūş) 555

[=1]

gūş-gīr (Far.) Kulak vermek

g. (nā-sezādur pādīşāha gūş-gīr) 143

[=1]

gūşimāl (< Far. gūş-māl) Uyarma→ **gūşimāl èt-****gūşimāl èt-** (Far.+T.) Uyarmak

g. è-(d)erler (gāfil olana èderler gūşimāl) 412

[=1]

gūyā (Far.) Sanki

g. (mehd içinde tıflı ol gūyā èder) 68

[=1]

güç 1. Zor

g. +dūr (gerçi kim dervīşlik gücdür kıatı) 105

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

güç gel- Zor gelmek, bir şeyde zorluk ve sıkıntıyla karşılaşmak

g. g.-sün (ne ol aç gitsün ne güç gelsün saña) 666

[=2]

güftār (Far.) Söz

g. -ıla (bir gönül yap māl ü yā güftār-ıla) 282

g. -ıla (sükker-āmīz ma'nevī güftār-ıla) 26

[=2]

gül- 1. Gülmek

→ **yüzine gül-**

- g.-e (kim ki mihmāna güle yüzle bakar) 664
 g.-er (ne güler oynar ne uyhu üzredür) 470
 g.-me (gülme katı girye yèridür cihān) 919
 g.-mek (key h̄atādur bize gülmek èy ‘amū) 781
 g.mek (yaraşur mı bize gülmek èy püser) 929
 g.-mesin (gülmesin dèrseñ eger kim h̄aş u ‘ām) 421
 2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda
yüzine gül- Dostmuş gibi davranmak, yüzüne gülmek
 y. g.-er (bulduğunu yüzine güler hemān) 167
 y. g.-er (her kime çift olsa yüzine güler) 170
 [=8]

güle[r] yüz Samimi, güler yüzlü

- g. (kim ki mihmāna güle yüzle bakar) 664
 [=1]

gülünç Alay konusu olma, gülünç

- g. (olma şeytāna gülünç èy pāk-zāt) 925
 [=1]

gül-zār (Far.) Gül bahçesi

- g. (nārı İbrāhīme gül-zār eyledi) 52
 [=1]

gümānsız (Far.+T.) Şüphesiz

- g. (h̄avf èder andan gümānsız ins ü cān) 573
 [=1]

gümrah (Far.) Yolunu şaşırılmış

- g. (anı şeytān azdurur gümrah èder) 373
 g.+a (būy-ı ‘afvuñ Emre-yi gümrahā kes) 951
 g.+dur (H̄ālīkuñ mebgūzıdur gümrahdur) 232
 g.+dur (nefse tābi‘ kimseler gümrahdur) 794
 [=4]

gün 1. Gün

- g. (bir gün olur göremezsin karesin) 815
 g. (ola kim bir gün èrişe luṭf-ı Rabb) 868
 g.+ün (her günün başında tāze tevbe kıl) 724
 2. Zaman
 g.+e (üç güne komaz buker anı hemen) 168
 g.+i (gam güninde şol yer senünle gam) 614
 g.+inde (şādilik günü aña eylik ehem) 614
 [=6]

günāh Suç, günah (krş. **güneh**)

- **günāh al-**

- **günāh ét-**
- **günāh eyle-**
- **günāh kıł-**

g.+ından (geç günāhından anuñ éy şîr-i ner) 501
[=1]

günāh al- (Far.+T.) Günah almak

g.+ın a.-ma (alma boynuña günāhın bu élün) 116
[=1]

günāh ét- (Far.+T.) Suç işlemek, günah işlemek

g. è.- (az günāh ét kıoma elden hõş hūy) 809
[=1]

günāh eyle- (Far.+T.) Suç işlemek, günah eylemek

g.e.-rsen (nāgehān eylerseñ éy bende günāh) 648
[=1]

günāh kıł- (Far.+T.) Suç işlemek, günah yapmak

g. kı.-mayam (bir dem olmadı ki kılmayam günāh) 94
[=1]

gündüzin Gündüzleyin

g. (gündüzin āyīneye bakmağ revā) 803
[=1]

güneh (Far.) Suç, günah (krş. **günāh**)

g. (tevbe kıł gördüğ güneh buldı vücūd) 649
g.+den (āb-ı luḫfunla günehden eyle pāk) 99
[=2]

güneş Güneş

g. (gölge güneş ortasında kıılma h̄āb) 801
[=1]

günlük Günle ilgili, günlük

g. (işbu beş günlük ‘öm[ü]r-çün éy cüvān) 175
[=1]

güzel Güzel

g. (cāme olmaz aña bir bundan güzel) 42
g. (kimde kim vardur güzel ‘aql-ı temīz) 595
g. (bir güzel maḫbūba beñzer bu cihān) 635
[=3]

güzeşte (Far.) Geçmiş

g. (şol güzeşte ‘ömrden ümīzi kes) 423
[=1]

-Ġ-

ġāfil (Ar.) Aymaz, gafil

→ **ġāfil ol-**

- ġ. (hāy ġāfil ādem oġlanı seni) 180
 ġ. (saña èl ‘aybından èy ġāfil ne zarr) 130
 ġ. (umma èy ġāfil hāzer kıl ondan) 680
 ġ. (yaramazdur tüt sözüüm ġāfil mebāş) 819
 ġ.+durur (her ki bu üç nesneden ġāfil durur) 242
 [=5]

ġāfil ol- (Ar.+T.) Gafil olmak

- ġ. o.-a (Hakķı şol kim zıkrden ġāfil ola) 686
 ġ. o.-ana (ġāfil olana èderler ġūşimāl) 412
 ġ. o.-ma (āhıretden ġāfil olma èy piser) 218
 ġ. o.-ma (ġāfil olma aç gözüñ èy pür-hüner) 638
 ġ. o.-ma (ġāfil olma bir nefes Raħmāndan) 342
 ġ. o.-ma (ġāfil olma düşmenüñ şeytāndur) 248
 ġ. o.-ma (ġāfil olma key şakın Ķahhārdan) 773
 ġ. o.-ma (ġāfil olma kim bozulmaķ var mizāc) 385
 ġ. o.-ma (ġāfil olma yād kıl Allāhuñı) 918
 [=9]

ġaflet (Ar.) Aymazlık, gaflet

- ġ.+i (hāzır ol sen de hemān ķo ġafleti) 719
 [=1]

ġalat (Ar.) Hata

→ **ġalať èt-**

ġalať èt- (Ar.+T.) Hata yapmak

- ġ. è.-mez (‘ākıl-āne debrenür ètmez ġalať) 580
 [=1]

ġālib (Ar.) Üstün, galip

- ġ.+lere (şāh-ı merdān himmeti ġāliblere) 942
 [=1]

ġam (Ar.) Tasa, gam

→ **ġam ye-**

- ġ. (hāli olmaya başından derd ü ġam) 402
 ġ. (ġam ġüninde şol yer senüñle ġam) 614
 ġ. (nīk-hū ol ġam degül bed-nāmlık) 227
 ġ. (oldı eymin ķodı ġam endişesin) 429
 ġ.+dur (çekdüġi ġamdur huźürı yoķ durur) 278
 ġ.+durur (şādi-yi dünyā ser-ā-ser ġam durur) 780
 ġ.+ı (zā’ıl eyler cān u dilden hem ġamı) 462
 [=7]

- ġam yê-** (Ar.+T.) Tasa yemek, gam yemek
 ġ. y.-me (yeme ġam ol saña āhir nān vērür) 252
 ġ. y.-r (ġam güninde şol yêr sentünle ġam) 614
 [=2]
- ġam-gīn** (Ar.+Far.) Tasalı
 ġ. (dāyimā hōd-bīndür ġam-gīn olan) 800
 [=1]
- ġanīmet** (Far.) Kazanç
 ġ. (hōş ġanīmet bil bu ‘ömri her nefes) 423
 [=1]
- ġarķ** (Ar.) Batma
 → **ġarķ eyle-**
 → **ġarķ ol-**
- ġarķ eyle-** (Ar.+Far.) Batırmak
 ġ. e.- (raħm kıl ġarķ eyle āb-ı raħmete) 95
 [=1]
- ġarķ ol-** (Ar.+Far.) Batırmak
 ġ. o.-madı (hem anuġ luţfiyla ġarķ olmadı Nūh) 50
 [=1]
- ġarķ-ı a ‘dā** (Far.) Düşmanların denizde batması
 ġ. (oldur āba ġarķ-ı a ‘dā eyleyen) 55
 [=1]
- ġarķ-ı vām** (Far.) Borç bataġı
 ġ. (vāy ol miskīne ġarķ-ı vām ola) 451
 [=1]
- ġāv** Öküz
 ġ. (aņa ādem dēme ġāv ü ġar durur) 397
 ġ.+dan (ġāv ü ġardan biņ beter bāţıl durur) 396
 [=2]
- ġayb** (Ar.) *tasvf.* Allah’ı görmeye engel olan her şey
 ġ.+a (ġayba müşkildür ‘ilm ēy ser-firāz) 689
 [=1]
- ġaybet** (Ar.) Gıybet
 → **ġaybet eyle-**
 → **ġaybet kııl-**
 ġ. (kibr ü kızb ü ġaybet ü ġırş u ġased) 576
 ġ.+dedür (şu kışinüġ kim dili ġaybetdedür) 117
 ġ.+den (pāk eyle kızb ü ġaybetden zebān) 133
 ġ.+inden (gel berü el ġaybetinden kes dilün) 116
 [=4]
- ġaybet eyle-** (Ar.+T.) Dedikodu etmek, gıybet eylemez

ğ. e.- ('ākıl olan kız ü ğaybet eylemez) 123
[=1]

ğaybet kıl- (Ar.+T.) Gıybet etmek

ğ.+i k.-ma (kılma yoldaşuñ hakkında ğaybeti) 723
[=1]

ğayet (Ar.) Çok, gayet

ğ. (bundan almağ sırrı ğāyet seheldür) 944
ğ. (var durur dört nesnede ğāyet hañar) 160
ğ. (zıkr ihlāş-ıla ğāyet hāşdur) 344
[=3]

ğayr (Ar.) Başka

ğ.+a (açma fermān-ı Hüdādan ğayra leb) 118
ğ.+a (bakma Hāğdan ğayra ēy erbāb-ı fikr) 351
ğ.+a (zıkr-i Hāğdan ğayra depretme lisān) 358
ğ.+dan (Hāğğa yüz tüt ğayrdan ümīzi kes) 316
ğ.+ı (dünye vü 'uqbā Hüdādan ğayrı heb) 628
ğ.+ı (fā'ide yokdur ziyāndan ğayrı hīç) 827
ğ.+ı (n'idelüm Hāğ varken ğayrı yeri) 572
ğ.+ıdan (imdi el çek ğayrıdan Hāğğa yapış) 569
ğ.+ıya (zıkr-i Hāğdan ğayrıya açma dehān) 124
ğ.+lar (ğayrılar anı nice kılsun kabül) 326
ğ.+lar (ğayrılar 'aybını gözler her zamān) 294
ğ.+lar (ğayrılar destinde yokdur nef' ü zar) 566
ğ.+lar (nice kılsun ğayrılar anuñla kār) 325
[=13]

ğayret (Far.) Çabalama

ğ. (ur anuñ başına ğayret taşını) 185
[=1]

ğayr-ı Hāğ (Far.) Allah'tan başka

ğ. (kalmasun bir nesne sende ğayr-ı Hāğ) 641
[=1]

ğayr-ı şeytān (Far.) Şaytandan başka

ğ.+a (ğayr-ı şeytāna hem étme la'neti) 723
[=1]

ğayru'l-lāh (Ar.) Allah'tan başkası

ğ.+dur (her kimünğ mağsüdü ğayru'l-lāhdur) 232
[=1]

ğıdā (Ar.) Besin, gıda

→ **ğıdā-yı rüh**

ğıdā-yı rüh (Far.) Ruhun gıdası

ğ.+dur (bil ki zıkr-i Hāğ ğıdā-yı rühdur) 340

[=1]

ğıll (Ar.) Kin

ğ. (ğıll u ğışdan eyle albün pāk-ter) 528

ğ. (ğıll u ğışdan zer gibi gel pāk ol) 365

[=2]

gile (Far.) Yakınma→ **gile kıll-****gile kıll-** (Far.+T.) Yakınmak, Şikâyet etmek

g. k.-ma (merd-i HâksaŶ kıllma dūŐmenden gile) 908

[=1]

ğmā (Ar.) Zenginlik→ **ğma dile-**

ğ. (ger dilersenŶ rāhat u genc ü ğmā) 317

ğ. (mū'mine zīrā ğmā 'ayn-ı belā) 733

[=2]

ğma dile- (Ar.+T.) Zenginlik istemek

ğ. d.-mek (dilemek lāyık degil Hâkdan ğmā) 733

[=1]

ğış (Ar.) Kötülük

ğ.+dan (ğıll u ğışdan eyle albün pāk-ter) 528

ğ.+dan (ğıll u ğışdan zer gibi gel pāk ol) 365

[=2]

ğubār (Ar.) Toprak

ğ. (sen gibi anlar da bir avu ğubār) 510

[=1]

ğulām (Ar.) Delikanlı

ğ. (olmasun gögsünde sıkllet ey ğulā) 894

[=1]

ğūr (Far.) Kabir

ğ.+a (girisersin ğūra çün Behrām-ı Ēūr) 217

[=1]

ğürg (Far.) Kurt

g. (koyunı gördükde ğürg eyler sücüd) 32

[=1]

ğuşŶa (Ar.) Kaygı, tasa→ **ğuşŶa yē-**→ **ğuşŶaya ēriŶ-**

ğ.+dan (ğuşŶadan ol dem ħalāŶ ola hemān) 102

ğ.+dan (ğuşŶadan bulmak dilersenŶ ger ħalāŶ) 742

ğ.+dan (ğuşŶadan 'ālemde āzād olmağı) 782

ğ.+dan (kaçma 'ālemde belā vü ğuşşadan) 786
 ğ.+dan (tolmaya tā ğuşşadan baġruña hūn)834
 [=7]

ġuşşa yè- (Ar.+T.) Kaygıya düşmek

ğ. y.-mek (yā ne lāzım bu dèyüp ġuşşa yèmek) 422
 ğ. y.-üp (anuñ için ġuşşa yèyüp kılma yād) 609
 [=2]

ġuşşaya èriş- (Ar.+T.) Tasaya düşmek

ğ.+ya è.-e(ġuşşaya èrişe ol ħandān iken) 814
 [=1]

-H-

hāy Seslenme, ey!

h. (hāy ġāfil ādem oġlanı seni) 180
 h. (yüz süre kapuña geldük hay meded) 570
 h. (māl için yā bunca hāy u hū neden) 729
 [=3]

hep < kep < kop Hep, bütün

h. (dünye vü 'uqbā Hüdādan ġayrı hep) 628
 h. (ehl-i dünyā mürdedür ma'nide hep) 715
 h. (Hāzret-i Hāġdan umarlar hep devā) 511
 h. (mescid oldu aña hep rüy-ı zemīn) 75
 h. (sözlerüm hep misk ü 'anber-bārdur) 47
 [=5]

helāk (Ar.) Yok olma, helak

→ **helāk kıl-**

helāk kıl-(Ar.+T.) Yok etmek, helak etmek

h. k.-maġ (düşmeni kılmaġ dilersen ger helāk) 909
 h. k.-ur (nefsi üç nesne kılur ancaġ helāk) 240
 [=2]

hem (Far.) Hem

h. (şüretinde hem anuñ olmaz ziyā)756
 h. (anda hem baġt u sa'ādet vardur) 587
 h. (aşhiyādur hem ġarīn-i Muştafā)744
 h. (bī-sütün olsa hem ev şalma tenün) 924
 h. (dōstlar pendini hem étmez ġabül) 371
 h. (dür ola andan Hüzā vü hem Resül) 662
 h. (ġayr-ı şeytāna hem étme la'neti) 723
 h. (ger 'amel olmaya ħālīş hem çü zer) 597
 h. (hāġ içinde hōr u hem rüsvā olur) 393

- h. (halka hem hul̄k-ıla vèrmezdür cevāb) 151
 h. (hāne kim tārīk ü tenhā ola hem) 804
 h. (hem ‘adū kim tünd-hūdūr ēy piser) 537
 h. (hem ‘amel kılduğda eyle bī-riyā) 134
 h. (hem anuñ luṭfiyla ğarķ olmadı Nūh) 50
 h. (hem bu eflāki kılan oldur nigāh) 71
 h. (hem celīs-i nefis-i şeyṭān olmuşam) 93
 h. (hem cenābetle yème hergiz ṭa‘ām) 816
 h. (hem daḡı ehl-i hüner şāhib-başar) 360
 h. (hem gèce hergiz süpürme hāneji) 817
 h. (hem gedālardan şakın ēy muḡterem) 831
 h. (hem ḡarāma meyl ü raġbet var durur) 698
 h. (hem ḡelāda kılama bir yerüñ tırāş) 819
 h. (hem kerāmet-i Ḥūdādandur saḡā) 602
 h. (hem libās-ı atlas u dībāyı ķo) 198
 h. (hem maķāmı anlaruñ ola refi‘) 656
 h. (hem münāfiķ va‘deye kılmaz vefā) 756
 h. (hem olur kāhil ‘ibādet étmede) 684
 h. (hem şakın ḡalka ḡıyānet étmeden) 601
 h. (hem şakın hergiz dème kimdür fülān) 702
 h. (hem şakīde üç ‘alāmet var durur) 698
 h. (hem taķarrüb ḡāşıl eyle şabr-ile) 361
 h. (kaç ḡaṭarlu yere hem varma yaķın) 328
 h. (kaḡu ardında dura süprindi hem) 822
 h. (key ḡaṭādūr eylik étmek hem keme) 368
 h. (līk ṭā‘at vaķti cüst ü hem ḡaffif) 916
 h. (‘ömre hem aldanma yoķ anda beķā) 650
 h. (tāze-rū ol hem cüvān-merd ü saḡī) 525
 h. (uyumaķ ķurb-ı seḡer hem ķurb-ı şām) 793
 h. (üç ‘alāmetle bilünür hem baḡīl) 705
 h. (zā‘il eyler cān u dilden hem ğamı) 462
 [=40]

hemān (Far.) Hemen, o an

- h. (aç gözüñ ēy dōst yum aġzuñ hemān) 919
 h. (açmasun aġzını mühr ursın hemān) 426
 h. (‘āķile yèter bu üç nesne hemān) 331
 h. (arķasın dönüp hemān vère ṭalāķ) 169
 h. (bulduġınuñ yüzine güler hemān) 167
 h. (çāresi anuñ hemān teslīmdür) 583
 h. (çāresi sen ḡalka uymaķdur hemān) 608
 h. (eylügi ol kendine eyler hemān) 436
 h. (gel bu fāḡir cāmelerden geç hemān) 202
 h. (gelmege imkān yoķ gitdi hemān) 417

- h. (ğuşşadan ol dem ħalāş ola hemān) 102
 h. (Ĥağ kelāmın söyle söylersen hemān) 124
 h. (ĥāşılı anuğ hemān ĥezlāndur) 274
 h. (ĥāzır ol sen de hemān ħo ħafleti) 719
 h. (her ne dilerse ħilāfin tut hemān) 267
 h. ('ilm bī-'ağla hemān bir ħāldür) 414
 h. (istimā'-ı ħavl-i Ĥur'āndur hemān) 352
 h. (kārübāndan ħalma merd-isen hemān) 276
 h. (ħo o fi'li ħaç hemān üzül kesil) 522
 h. (ħoma elden eylügen ħalka hemān) 434
 h. (ħoma ħalka eylügen elden hemān) 808
 h. (ħoma ħalka luğ u iĥsānı hemān) 324
 h. (pend versen döndürür yüzün hemān) 376
 h. (rāĥat istersen yakın gelme hemān) 578
 h. (sağa yêter 'āfiyetden bu hemān) 183
 h. (şoĥbet-i zālim hemān āteş durur) 864
 h. (uykuda bulduğda o çiftin hemān) 637
 h. (vuşlat-ı Ĥağdur anuğ fikri hemān) 737
 h. (zinde şayma mürde bil anı hemān) 498
 [=29]

hem-celīs (Far.) Dost

- h. (ĥāşlarla hem-celīs ü maĥrem ol) 866
 [=1]

hem-dem (Far.) Dost

→ **hem-dem-i aşĥāb-ı 'işyān**

- h. (ħaç yanından hem-dem ü maĥrem mebāş) 604
 h. (pādişādur hem-dem ü hem-rāzı yok) 72
 h.+i (dūzağ içre hem-demi İblīsdür) 746
 [=3]

hem-dem ol- (Far.+T.) Dost olmak

- h. o.- (gel şalāĥ ehliyle yār u hem-dem ol) 866
 h. o.-ma (hem-dem olma bir nefes bed kişile) 209
 h. o.-ma (hem-dem olma ħaç o nev'a zātdan) 605
 h. o.-maya (hem-dem olmaya o merd-i ĥāş-ıla) 139
 h. o.-ur (hem-dem olur dīve ħalur āh-ıla) 243
 h.+i o.-maz (hem-dem olmaz aña ĩmān degmede) 799
 [=6]

hem-dem-i aşĥāb-ı 'işyān (Far.) İsyān edenlerin dostu

- h. (hem-dem-i aşĥāb-ı 'işyān olmuşam) 93
 [=1]

hemen (Far.) Hemen, derhal

- h. (üç güne ħomaz bükür anı hemen) 168

[=1]

hemîn (Far.) Bu şekilde

h. (cānı kurtarmağa sa'y eyle hemîn) 277

[=1]

hemîşe (Far.) Daima, sürekli

h. (dōstlarla ol hemîşe hem-nişîn) 159

h. (dōstlarla ol hemîşe hem-nişîn) 367

h. (nefsi toyurma hemîşe ac tut) 189

h. (ol hemîşe hem-nişîn şālihān) 546

h. (şükr-ile ni'met hemîşe çoğ olur) 220

[=5]

hemm (Ar.) Üzüntü

h. (tā ki senden dūr ola hemm ü teraḥ) 887

[=1]

hem-nefes (Far.+Ar.) Arkadaş

h. (olma nā-cins ile yār u hem-nefes) 404

[=1]

hem-nişîn (Far.) Birileriyle oturup kalkan, dost, arkadaş→ **hem-nişîn ol-**→ **hem-nişîn-i şālihān****hem-nişîn ol-** (Far.+T.) Dost olmak, birileriyle oturup kalkan olmak

h. o.- (dōstlarla ol hemîşe hem-nişîn) 159

h. o.- (dōstlarla ol hemîşe hem-nişîn) 367

h. o.- (hem-nişîn ol her zamān dervīş ile) 209

h. o.- (ol hemîşe hem-nişîn şālihān) 546

h. o.-sun (hem-nişîn olsun saḡa ehl-i 'ulūm) 701

[=5]

hem-nişîn-i şālihān (Far.) Salihlerin dostu

h. (hem-nişîn-i şālihān ol èy piser) 860

[=1]

hem-pīşe (Far.) Meslek→ **hem-pīşe kıl-****hem-pīşe kıl-**(Far.+T.) Meslek edimek

h. k.-(kıl ṭahāret eylūgi hem-pīşe kıl) 700

[=1]

hem-rāz (Far.) Dost

h.+ı (pādişādur hem-dem ü hem-rāzı yok) 72

[=1]

hengām (Far.) Vakit→ **hengām-ı seḡer****hengām-ı seḡer** (Far.) Seher vakti

h. (ol Hüdādur ol ki hengām-ı seher) 53
[=1]

her (Far.) Her

- h. (‘aybdur andan da şakın her zamān) 824
h. (bir yetīmi her ki giryān eyleye) 889
h. (biri toğrı söylemekdür her sözi) 875
h. (bizden aña her nefes yüz biñ selām) 76
h. (cāhile her kim ki māl ü zer vērür) 374
h. (dāmenin her kim ki bağlar hidmete) 653
h. (dillerin her laħza mesrūr eylesün) 40
h. (döndürürse akrībādan her ki rü) 901
h. (dünyede her kim ki bī-endīşedür) 787
h. (dünyede her kim ki dil-āzār ola) 112
h. (dünyeden her kim ki almaz ‘ibreti) 372
h. (düşmeninden her kim étmezse hazer) 155
h. (düşmeninden her zamān havf u hañar) 469
h. (ebleh olma ‘ibret al andan her ān) 377
h. (emr-i Hağdan her ne kim var kııl kabül) 842
h. (ërse haclet n’ola her ān öñine) 554
h. (evvelā havf-ı Hüdādır her zamān)905
h. (eydeyim gūş eyle bir bir her birin) 345
h. (ğayrılar ‘aybını gözler her zamān) 294
h. (gel bu nāmeyle ‘amel kııl her zamān) 937
h. (Hağ yolına her ne kim étdüñ sebīl) 730
h. (Hālīki yād eyle her şām ü seher) 685
h. (hağ içinde her ki rāzuñ kııla fāş) 604
h. (hem-nişīn ol her zamān dervīş-ile) 209
h. (her belāya şabr kııl éy merd-i kār) 846
h. (her birisi bir belāya mübtelā) 511
h. (her günün başında tāze tevbe kııl) 724
h. (her kaçan érse aña bir āşinā) 707
h. (her kaçan görse elün ‘aybın ‘ayān) 589
h. (her kaçan sā’il göre tersān olur) 706
h. (her kaçan uçsa ağızdan murğ-ı rāz) 418
h. (her ki ‘ālem içre pür-eşğaldür) 453
h. (her ki ‘ārifdür Hüdāyı buldı ol) 620
h. (her ki bed-ğudur egerçi zindedür) 515
h. (her ki bī-mihr olup ola cevrikār) 613
h. (her ki bir ħaste yetīmi şāz éde) 890
h. (her ki bir ‘üryāna bir kaftān vère) 674
h. (her ki bu üç nesneden ġāfil durur) 242
h. (her ki esrāruñ senün eyler ‘ayān) 891
h. (her ki ħāmūş olmağ étdi pīşesin) 429

- h. (her ki her kārında gözler ol vasat) 580
h. (her ki her kārında gözler ol vasat) 580
h. (her ki kendi kārına hāzır ola) 487
h. (her ki kılmaya ‘amel ihlās-ıla) 139
h. (her ki kibr ile uzadur gerdini) 395
h. (her ki konuk göricek ola melül) 662
h. (her ki mihmānına ikrām eyledi) 670
h. (her ki nādān dōstdur eyle hāzer) 537
h. (her ki şālihler için hizmet kıla) 654
h. (her ki söyler cürm ü ‘aybuñ yüzüne) 516
h. (her ki söze başl ayup iksār ede) 121
h. (her ki şāhā halk-ıla yek-dil ola) 611
h. (her ki ‘üryāna geyüre cāmeyi) 673
h. (her ki zātında degüldür ehl-i hāl) 44
h. (her kim anda var durur ‘aql-ı temīz) 152
h. (her kim andan şādır ola çār-kār) 440
h. (her kim eller mālına eyler hāsed) 585
h. (her kim eyler āhīret için amel) 246
h. (her kim ister kim bula emn ü amān) 426
h. (her kim ol fışk-ıla ‘işyān üzredür) 810
h. (her kim ol terk-i eķārib eyledi) 902
h. (her kim ola ehl-i hilm ü pāk-dil) 322
h. (her kim ola ehl-i imān ey cüvān) 131
h. (her kim ola saña şāhā rāh-ber) 517
h. (her kim ola turş-rüy u telh-güy) 154
h. (her kim ola zişt-hū vü bed-fi‘āl) 514
h. (her kim olur kendi sözinden melül) 326
h. (her kime çift olsa işbu pīre-zen) 168
h. (her kime çift olsa yüzine güler) 170
h. (her kime kim ma‘rifet vère Hūdā) 625
h. (her kime kim ola devlet bahtiyār) 676
h. (her kimi görseñ ki yoldan çıkıyor) 590
h. (her kimi görseñdi çok gör görme az) 689
h. (her kimün a‘māli cānā pāk ola) 137
h. (her kimün dünyāya hırşı vardur) 334
h. (her kimün kārı ki gerçek Hākladur) 140
h. (her kimün kārı murādı üzredür) 465
h. (her kimün ki düşmeni bisyārdur) 452
h. (her kimün kim hūyı bed-hūlık durur) 295
h. (her kimün kim kārı ārāyişdedür) 286
h. (her kimün kim kaşdı nī-kū-nāmdur) 257
h. (her kimün kim nīk ü hōş girdārı var) 634
h. (her kimün kim pīşesi ‘işyān ola) 772

- h. (her kimün kim şıdkı Ber-şāni‘ ola) 238
h. (her kimün kim yüki yolda çok durur) 278
h. (her kimün maşşüdü ğayru‘l-lāhdur) 232
h. (her kimün şıdk-ı dili şāfi‘ ola) 738
h. (her kimün yanında bu kim hūr ola) 938
h. (her kimünle yār-iseñ rüz-ı ferah) 615
h. (her kişiye hūbdur bu çār çiz) 359
h. (her ne deñli ‘ālim olsañ ey piser) 512
h. (her ne deñli hayr kılsañ étme ‘add) 681
h. (her ne kim bağışlasañ étme rucū‘) 777
h. (her ne kim görsen eyi gör görme bed) 681
h. (her ne kim halk içre ola nā-pesend) 327
h. (her ne varsa az u çokdan ey piser) 671
h. (her ne vërse ger kalil ü ger keşir) 254
h. (her seher tevbe vü istiğfār kıl) 722
h. (her yañadan üstüne üşer belā) 307
h. (her zamān şāhib-ğayā vü cūd ol) 790
h. (hırş-ıla her kim ki dünyā-dārdur) 261
h. (hırş-ıla her kim ki dünyā-dārdur) 267
h. (hırş-ıla her yaña yelme har gibi) 920
h. (hizmet için her ki bağlanur kemer) 659
h. (hōş ganīmet bil bu ‘ömri her nefes) 423
h. (hōş geçinmez her ki halk-ı dehr-ile) 544
h. (ihtirāz ét her zamān şeytāndan) 342
h. (ihtiyāt étmek gerek her kārđan) 443
h. (‘ilm-ile her kim ki ‘āmil olmadı) 415
h. (kahr-ı Hağdan eymin olma her zamān) 871
h. (kendi kendin zīnet eyler her zamān) 635
h. (kim ki havf eder Hūdādan her zamān) 573
h. (māl için her kim senünle ola yār) 881
h. (ma‘rifet her kim ki hāşıl étmedi) 619
h. (meşveret her kim ki eblehle eder) 373
h. (mü‘min-i muhtācı görsen her kaçan) 716
h. (na‘let ü nefrini her yerden çeker) 271
h. (nefs-i şūmın her ki darbı rām eder) 106
h. (ol sebebden her biri oldı veli) 79
h. (öneşüp sultāna her kim karşı kor) 446
h. (pādişādur her ne kim diler eder) 60
h. (rağbet ü hürmetle her ān okımağ) 355
h. (rüz u şeb her kim ki istiğfār eder) 770
h. (şabr-ıla āsān olur her şa‘b-kār) 846
h. (var andan sonra her dağ üsti bāğ) 480
h. (var durur her ‘uzv için maşşüş zikr) 349

- h. (vère her bir hādime ol Müste‘ān) 658
 h. (zālime her kim ki bir dem yār ola) 862
 h. (zīkrdür pākān işi zīrā her ān) 358
 [=129]

hergiz (Far.) Asla

- h. (hem cenābetle yème hergiz ta‘ām) 816
 h. (söyleme halka şaķın hergiz yalan) 473
 h. (bāṭıl u nā-merde hergiz egme ser) 688
 h. (bī-te’emmül söyleme hergiz kelām) 421
 h. (ehl-i taķvā söylemez hergiz yalan) 765
 h. (eylemez hergiz ‘ināyet mü’mine) 755
 h. (hāli olma hergiz istiġfārdan) 773
 h. (hem gece hergiz süpürme hāneñi) 817
 h. (hem şaķın hergiz dème kimdür fülān) 702
 h. (hergiz érmez kārına anuñ halel) 246
 h. (kaç hasedden olma hergiz ‘ayb-bīn) 482
 h. (kılma hergiz ey piser tenhā sefer) 802
 h. (uluñı çağırma hergiz nām-ile) 818
 h. (umma ‘avratdan şaķın hergiz vefā) 455
 h. (yème hergiz tokluk üzre ta‘ām) 894
 h. (yuma hergiz ellerünji hāk-ile) 821
 [=16]

heşt (Far.) Sekiz (8) sayısı

- h. (heşt haşlet hūr eyler ādemi) 549
 [=1]

hevā (Far.) İstek, arzu, heves

- **hevā-yı nefis**
 → **hevā-yı şüret-i zībā**
 h. (şalmaġıl fişķ u hevā rāhına at) 925
 h.+dan (geç hevādan gel Hüdāya bende ol) 199
 h.+dan (ger hevādan döndürürseñ dil yüzün) 260
 h.+sı (kim ķodı kendi hevāsı üzre pā) 224
 [=4]

hevā-yı nefis (Far.) Nefsin istekleri

- h.+i (gel hevā-yı nefsi ķo dünyāyı da) 249
 [=1]

hevā-yı şüret-i zībā (Far.) Süslü görünme hevesi

- h.+yı (gel hevā-yı şüret-i zībāyı ķo) 198
 [=1]

heybet (Ar.) Büyüklük, heybet

- h.+ine (heybetine lā-cerem noķşān ola) 142
 [=1]

himmet (Ar.) Yardım, himmet

→ **himmet-i 'ārif**

h.+i (şāh-ı merdān himmeti ğāliblere) 942

h.+in (bende-yi Hāḫ himmetin tatar yüce) 740

[=2]

himmet-i 'ārif (Far.) Arifin himmeti

h. (himmet-i 'ārif beḳā-yı Hāḫ durur) 629

[=1]

himyān (Far.) Kese

h. (birine altunı biḡ himyān vērür) 65

[=1]

hūş-mend (Far.) Akılı başında, akıllı

h. (uğramaz yanına anuḡ hūş-mend) 327

[=1]

hūşyār (Far.) Akıllı

h. (iki kişiden şaḳın ey hūşyār) 536

h. (çār çizīden şaḳın ey hūşyār) 606

[=2]

hiç (Far.) Olumsuz cümleleri pekiştirmek için kullanılır, hiç

h. (şābir ü şākird dēnür mi hiç saḡa) 838

h. (atılan oḫ döndüġin gördüġ mi hiç) 419

h. (bī- 'ayb hiç kimse olmaz şöyle bil) 565

h. (cisme taḳvā gibi olmaz hiç libās) 285

h. (ētmesün dērseḡ seni hiç kimse zem) 481

h. (fā'ide yoḳdur ziyāndan ġayrı hiç) 827

h. (faḳruḡı eller öḡinde açma hiç) 251

h. (gitmesün zinhār elüḡden hiç bu) 940

h. (hiç bilür misin n'olısar erte ḡāl) 727

h. (hiç milkinde anuḡ enbāzı yoḳ) 72

h. (mevtiden kaçup ḳatı ḡavf étme hiç) 526

h. (zaḡmet olma hiç ferde zinhār) 591

[=12]

hū Seslenme sözü, hu

h. (māl için yā bunca ḡāy u hū neden) 729

[=1]

hümām (Ar.) Himmetli

h. (fāni cisme ol da çoḳdur ey hümām) 212

h. (ḡande-rūdan gör murāduḡ ey hümām) 709

[=2]

-H-

ḥablun min mesed (Ar.) “liften bükülmüş bir ip”¹⁹²

ḥ. (boynına dağar o “ḥablun min mesed”) 585
[=1]

ḥabs (Ar.) Tutma

→ **ḥabs ét-**

ḥabs ét- (Ar.+T.) Tutmak, hapsetmek

ḥ. è.- (gel dilün ağzuñda ḥabs ét èy piser) 128
[=1]

ḥacet (Ar.) İstek, arzu

ḥ.+in e.- (ḥacetin eyle revā èy Bū'l-Ḥasen) 716
ḥ.+ine (ḥacetine Ḥaḫ anuñ kâzî ola) 731
ḥ.+ün (' arz-ı ḥacet düşmene ne ḥacetün) 556
[=3]

ḥacet iste- (Ar.+T.) Dilekte bulunmak, arzuda bulunmak

ḥ.+ii.- (ḥaceti Mevlādan iste èy piser) 566
ḥ.+ün i.-me (isteme düşmenden èy cān ḥacetün) 556
[=2]

Ḥaḫḫ (Ar.) Allah, Tanrı

→ **Ḥaḫḫa ér-**

→ **Ḥaḫḫa ériş-**

Ḥ. (aldan anı korğudur Ḥaḫ dāyimā) 725
Ḥ. (ḥacetine Ḥaḫ anuñ kâzî ola) 731
Ḥ. (Ḥaḫ anı cennetde ber-ḥürdār èder) 770
Ḥ. (Ḥaḫ aña ' izzet èdüp ḥürmet kıla) 654
Ḥ. (Ḥaḫ ' azābından şu kim eymin durur) 174
Ḥ. (Ḥaḫ ḫatında şanma ḫadri vardur) 297
Ḥ. (Ḥaḫ kelāmin söyle söylersen hemān) 124
Ḥ. (Ḥaḫ kerāmātından èy şāhib-ḫayā) 874
Ḥ. (Ḥaḫ kerāmetinden èy merd-i saḫī) 600
Ḥ. (Ḥaḫ rızāsı budur èy maḫbül-ı nās) 206
Ḥ. (Ḥaḫ rızāsın eyler-iseñ ger ḫaleb) 118
Ḥ. (Ḥaḫ rızāsın gözle ' adl ü dād kııl) 338
Ḥ. (Ḥaḫ yanında yeri yok menfürdur) 939
Ḥ. (Ḥaḫ yolına her ne kim ètdün sebīl) 730
Ḥ. (Ḥaḫ yolında varuñ oyna merd iseñ) 741
Ḥ. (Ḥaḫḫ-içün ' uḫbādan el yursañ eger) 855
Ḥ. (Ḥaḫḫ-içün vèrür ne vèrse èy ' aziz) 595

¹⁹² Tebbet suresi 5. ayet

- H. (n'idelüm Hâk varken ğayrı yeri) 572
 H. (şal boyuñça Hâk rızâsın boynuña) 941
 H. (sâniyâ tut Hâk rızâsın mu'teber) 593
 H. (şuna Hâk destine raḥmet-nâmeyi) 673
 H.+a (cümleden geç Hâkka eyle i'timâd) 852
 H.+a (döst olmaz Hâkka ḥalk-âzâr olan) 111
 H.+a (Hâkka istiġfâr êde ol dâyimâ) 771
 H.+a (Hâkka kırbetse murâduñ êy civân) 937
 H.+a (Hâkka maḥşûş ança bu dâd ı dehiş) 569
 H.+a (Hâkka yüz tut ğayrdan ümîzi kes) 316
 H.+a (ḥamd-ıbî-ḥad eyle Hâkka êy cüvân) 357
 H.+a (imdi el çek ğayrıdan Hâkka yapış) 569
 H.+a (zıkr-i dildür Hâkka şevk u iştiyâk) 353
 H.+dan (az u çok Hâkdan o kim râzi ola) 731
 H.+dan (bulur ol Hâkdan 'atâ vü maġfiret) 485
 H.+dan (dilemek lâyıq degil Hâkdan ğmâ) 733
 H.+dan (dört nesne daḥı var Hâkdan 'atâ) 458
 H.+dan (Hâkdan ol büyük 'atâdur görme az) 428
 H.+dan (Hâkdan özge bendenüñ yok nâşiri) 572
 H.+dan (ḥavf-ı Hâkdan ağlamakdur göze zıkr) 351
 H.+dan (nesne érmez ança Hâkdan bî-vera') 644
 H.+dan (şol ki Hâkdan döstlik eyler tama') 644
 H.+ı (biri ol kim yâd étmez ol Hâkı) 682
 H.+ı (emr ü nehyî Hâkkı gözle êy vaḥîd) 228
 H.+ı (Hâkkı şol kim zıkrden ğâfil ola) 686
 H.+ı (olma bâtıl Hâkkı dâyim kııl taleb) 868
 H.+ı (pes Hâkı bilüp şükürler kılasın) 622
 H.+ı (tuta ol gönlinde Hâkkı dâyimâ) 625
 H.-ladur (her kimüñ kârı ki gerçek Hâkladur) 140
 H.+uñ (fıkr kııl Hâkkuñ 'azâb u kıahrımı) 928
 H.+uñ (Hâkkuñ emridür bize lâ tefrahû) 781
 H.+uñ (ni'metine şükr kııl Hâkkuñ müdâm) 356
 H.-ıla (göñlüñi çün Hâk-ıla râm êdesin) 237
 [=50]

Hâkka ér- (Ar.+T.) Allah'a kavuşmak, ölmek

- H. è.-dün (râh-ı Hâkka êrdün açduñ cân gözin) 260
 H. è.-üp (Hâkka êrüp ol cihândan dest yur) 193
 [=2]

Hâkka êriş- (Ar.+T.) Allah'a kavuşmak

- H. è.-üp (êrişüp Hâkka bulursın cenneti) 259
 [=1]

Hâk-perest (Ar.+Far.) Allah dostu

H. (eydeyim bir bir eşit ey Hâk-perest) 449
[=1]

hâkık (Ar.) Aleyh, hak

h.+ında (kılma yoldaşuñ hâkıkında gaybeti) 723
h.+ında (kimse hâkıkında şaķın söyleme kem) 481
[=2]

hâl (Ar.) Durum, hâl

→ **hâl-i hâk**

h. (hîç bilür misin n'olısar érte hâl) 727
h. (var hâlin şora bîmâr üstine) 885
h.+i (anlaruñ hâli recâ vü bîmdür) 583
h.+i (hâli hõşdur gönli şādî üzredür) 465
h.+in (saht-dil hâlin melâmet bulmışam) 710
h.+ine ('âķil oldur hâline şâkir ola) 101
h.+ine (baķ zamâne hâline ey nev-cüvân) 377
h.+üñ (şaklama hâlün şabîb ü yârdan) 520
h.+üñe (hâlünge göre yêdür içür aña) 666
[=8]

hâl-i hâk (Far.) Halkın durumu

h.+a (kim ki hâl-i hâka eyler merhamet) 485
[=1]

Hamza (Ar.) (öz. is.) Hz. Hamza

H. ('amm-ı pākî Hamza vü 'Abbās-idi) 81
[=1]

hamā'il (Far.) Muska

h. (koy hamā'il gibi bunı koynuña) 941
[=1]

hamd (Ar.) Şükür, hamd

→ **hamd-ı bî-had**

hamd-ı bî-had (Far.) Sonsuz şükür

h. (hamd-[ı] bî-had ol Hüdā-yı 'āleme) 49
h. (hamd-ı bî-had eyle Hâkka ey cüvân) 357
[=2]

hamül (Ar.) Sabırlı

→ **hamül ol-**

hamül ol- (Ar.+T.) Sabırlı olmak

h. o.- (hürmet isterseñ Hüdādan ol hamül) 842
[=1]

haram (Ar.) Yasak, haram

→ **haram kıl-**

h. (ehl-i Hâk yanında mekrüh u harām) 793

h. (karnuğa koymaya bilürseñ harām) 135
 h. (şüphelü loğma yemez nice harām) 767
 h.+a (hem harāma meyl ü rağbet var durur) 698
 [=4]

haram kııl- (Ar.+T.) Yasaklamak, haram etmek
 h. k.-dı (anı kim saña Hüdā kııldı harām) 523
 [=1]

harāmī (Ar.) Eşkıya, harami
 h. (rāh pür-ğavf harāmī der-kemīn) 277
 [=1]

hareme (Ar.) Ev
 h. (ger zarūrī süprüle beyt ü hareme) 822
 [=1]

hased (Ar.) Kıskanma, haset
 → **hased eyle-**
 h. (birisi kibr ü biri anuñ hased) 363
 h. (kibr ü kızb ü gaybet ü hırş u hased) 576
 h.+den (evvelā göñlüñ hasedden eyle pāk) 132
 h.+den (evvelā göñlüñ hasedden eyle pāk) 482
 h.+den (êy püser kibr ü hasedden dūr ol) 749
 [=5]

hased eyle- (Ar.+T.) Kıskanmak, haset etmek
 h. e.-r (her kim eller mālına eyler hased) 585
 [=1]

hāşıl (Ar.) Ortaya çıkarma, hâsıl
 → **hāşıl ét-**
 → **hāşıl eyle-**
 → **hāşıl kııl-**
 h.+ı (hāşılı anuñ hemān hezlāndur) 274
 h.+uñ (hāşılun dünyādan ancak bir kefen) 729
 [=2]

hāşıl ét- (Ar.+T.) Toplamak, hâsıl eylemek
 h. è.-medi (ma'rifet her kim ki hāşıl étmedi) 619
 [=1]

hāşıl eyle- (Ar.+T.) Toplamak, hâsıl eylemek
 h. e.- (hem tağarrüb hāşıl eyle şabr-ile) 361
 [=1]

hāşıl kııl- (Ar.+T.) Hâsıl etmek, ortaya çıkartmak
 h. k.- (ma'rifet hāşıl kııl êy cān-ı pezer) 618
 [=1]

hāşıl ol- (Ar.+T.) Hâsıl olmak, ortaya çıkmak

- h. o.-a (cümle maqşudı anuñ hâşıl ola) 611
 h. o.-ur (çâr nesne hâşıl olur çârdan) 439
 h. o.-ur (çok yemekden hâşıl olur cümle derd) 895
 [=3]

hased (Ar.) Kıskanma, haset

→ **hased eyle-**

- h. (birisi kibr ü biri anuñ hased) 363
 h. (kibr ü kizb ü gaybet ü hırş u hased) 576
 h.+den (evvelâ gönlüñ hasedden eyle pāk) 132
 h.+den (evvelâ gönlüñ hasedden eyle pāk) 482
 h.+den (êy püser kibr ü hasedden dūr ol) 749
 [=5]

hased eyle- (Ar.+T.) Kıskanmak, haset etmek

- h. e.-r (her kim eller mālına eyler hased) 585
 [=1]

hasret (Ar.) Özlem, hasret

- h.+iyle (birisi nân hasretiyle cān vērür) 65
 [=1]

hasūd (Ar.) Hasetçi

→ **hasūd-ı şüm**

hasūd-ı şüm (Far.) Uğursuz hasetçi

- h.+da (neylesün rāhat hasūd-ı şümde) 896
 [=1]

hāşa (Ar.) Allah korusun! Haşa!

- h. (hāşa Allāh kim o ber-ḥürdār ola) 862
 [=1]

hayā (Ar.) Utanma, haya

- h. (kimde kim yok ḥōş edeb ü ḥüsn hayā) 714
 h. (sa'y kııl arturmağa ḥulḳ u hayā) 519
 [=2]

hayāt (Ar.) Yaşam, hayat

- h. (bāki qalmaz kimseye zīrā hayāt) 718
 h. (koma tiryākı ki andadur hayāt) 506
 h. (zıll-ı zā'il gibidür 'ömr ü hayāt) 527
 [=3]

hayf (Ar.) Seslenme, yazıklar olsun!

- h. (hayf aña bu nāmeyi evlādına) 947
 h. (hayf aña kim bātımī vü zāhirī) 946
 [=2]

helāl (Ar.) Dinen uygun olan, helal

→ **helāl ol-**

helâl ol- (Ar.+T.) Dinen uygun olmak, sakıncası olmamak

h. o.-ursa (zâyid olanuñ olursa da helâl) 646

[=1]

hüküm (Ar.) Karar, hüküm

→ **hük-m-i kazâdan**

h. (âyeti taşdıķe yétmez mi hüküm) 736

[=1]

hük-m-i kazâ (Far.) Allah'ın hükmü

h.+dan (evvelâ hük-m-i kazâdan çekme ser) 593

h.+dur (râzı hük-m-i kazâdur ehl-i Hâķ) 584

[=2]

hük-m-i Qur'an (Far.) Kuran'nın hükmü

h. (hük-m-i Qur'an çâr nesne üzredür) 459

[=1]

hülle (Ar.) Elbise

→ **hülle-yi cennet**

h.+sin (aña cennet hüllesin Raḥmân vère) 674

[=1]

hülle-yi cennet (Far.) Cennet elbisesi

h. (hülle-yi cennet gerekse ey cüvân) 202

[=1]

hürmet (Ar.) İtibar, hürmet

→ **hürmet iste-**

→ **hürmet kı-**

h. (hürmet ile kurb-ı Mevlâya erer) 843

h.+durur (zikre lâzım dōstum hürmet durur) 347

h.+le (rağbet ü hürmetle her ân oķımaķ) 355

h.+üñ (hürmetüñ ḥidmetde ārām[-ı] dil ét) 844

[=4]

hürmet iste- (Ar.+T.) İtibar etmek, hürmet istemek

h. i.-rseñ (hürmet isterseñ Ḥüdâdan ol ḥamül) 842

[=1]

hürmet kı- (Ar.+T.) İtibar etmek, hürmet eylemek

h. k.-a (Hâķ aña 'izzet édüp hürmet kıla) 654

[=1]

hurrem (Ar.) Mutlu

h. (leşkeri hurrem ri'âya cümle şād) 31

[=1]

hurrem ol- (Ar.+T.) Mutlu olmak

h. o.-ma (olma hurrem düşmen eylerse vefât) 718

[=1]

hüsn (Ar.) Güzellik→ **hüsn-i ihlâş**

h. (kimde kim yok hüş edeb ü hüsn hayâ) 714

[=1]

hüsn-i ihlâş (Far.) Güzel ihlas

h.+uñ(hüsn-i ihlâşuñ da olsun bî-halel) 647

[=1]

hîn (Far.) Zaman, vakit→ **hîn-i tã'at**

h.+inde (ma'şiyet hîninde ammâ cüst olur) 266

[=1]

hîn-i tã'at (Far.) İbadet vakti

h.+de (hîn-i tã'atde o kim keslândur) 274

[=1]

hokka (Ar.) Mürekkep kutusu→ **hokka-yı 'Attar-vâr****hokka-yı 'Attar-vâr** (Far.) Attarı'ın hokkası

h. (aç dehânuñ hokka-yı 'Attar-vâr) 23

[=1]

hîle (Ar.) Aldatma, hile

h. (geçer ammâ hîle vü mekr ü revî) 636

h.+dür (hîledür kârı anuñ qallâbdur) 586

[=2]

hilm (Ar.) Sakinlik, hilim

h. (luţf u cüd ü hilm-ile meşhûr ol) 759

h. (şabr u 'ilm ü hilm nûr-ı dil durur) 507

[=2]

hıkd (Ar.) Kin, öç

h.+ı ('ucb u kibr ü hıkdı qo kıl meskenet) 203

[=1]

hırş (Ar.) Hırs, öfke

h. (ger olursañ hırş u aza mübtelâ) 307

h. (hırş-ıla her kim ki dünyâ-dârdur) 261

h. (hırş-ıla her yaña yelme har gibi) 920

h. (kibr ü kizb ü gaybet ü hırş u hased) 576

h. (kîn ü hırş u buğz hüd kâtil durur) 507

h.+dan (hırşdan geç gel kana'at pîşe kıl) 366

h.+ı (her kimüñ dünyâya hırşı vardur) 334

[=7]

hub (Ar.) Sevgi

→ **ḥubb-ı ‘izz ü cāh**

ḥubb-ı ‘izz ü cāh (Far.) Makam sevgisi

ḥ. (yère urur ḥalkı ḥubb-ı ‘izz ü cāh) 235

[=1]

ḥubūb (Ar.) Tahıl

ḥ. (mūr-veş yêter ḥubūb u dāne çek) 253

[=1]

-Ḥ-

ḥāb (Far.) Uyku

→ **ḥāb kıl-**

→ **ḥāb-ı ğaflet**

ḥ. (faqr vērür ḥāb bisyār èy püser) 812

ḥ. (ḥāb u ḥōrdan dūr tut eyyāmuḥı) 791

ḥ. (pīşesi anuḥ kiḥāb u ḥōr ola) 225

ḥ.+dan (iḥtirāz eyle bu yolda ḥābdan) 280

[=4]

ḥāb kıl- (Far.+T.) Uyumak

ḥ. k.-ma (gölge güneş ortasında kıлма ḥāb) 801

[=1]

ḥāb-ı ğaflet (Far.) Gaflet uykusu

ḥ.+den (ḥāb-ı ğafletden gözün aç èy piser) 194

[=1]

ḥaber (Ar.) Bilgi, haber

→ **ḥaber al-**

→ **ḥaber şor-**

→ **ḥaber vèr-**

ḥ. (aḥladuḥ tefrīdden işte ḥaber) 855

ḥ. (dōst-āne diḥle benden bir ḥaber) 194

ḥ. (tā bulasın ḳudret-i Ḥaḳdan ḥaber) 618

[=3]

ḥaber al- (Ar.+T.) Bilgi almak

ḥ. a.-ğıl (neye dèrler eydeyim alğıl ḥaber) 913

ḥ. a.-mazsaḥ (bāḥnı ma ‘nādan almazsaḥ ḥaber) 945

[=2]

ḥaber şor- (Ar.+T.) Haber sormak, bilgi almak

ḥ. ş.- (gördüğün vaḳtın daḥı şorma ḥaber) 534

[=1]

ḥaber vèr- (Ar.+T.) Bilgi vermek

h. v- (bir fakîre rıfk-ıla vèrmek haber) 542
[=1]

haber-dâr (Ar.+Far.) Bilgi sahibi, haberdar
→ **haber-dâr ol-**

haber-dâr ol- (Ar.+T.) Bilgi sahibi olmak
h. o.- (gel haber-dâr ol şıfât u zâtıdan) 851
[=1]

habîb (Ar.) Sevgili
h. (nâ-murâd olur ol âhir ey habîb) 287
h. (olmağ istersen habîb ü müctebâ) 519
[=2]

habîr (Ar.) Haberi olan, bilgisi olan
→ **habîr ol-**

habîr ol- (Ar.+T.) Haberdar olmak
h. o.-ğıl (n'oldı bâ'is eydeyim olğıl habîr) 27
[=1]

haclet (Ar.) Utanmak
h. (èrse haclet n'ola her ân öjine) 554
[=1]

hâdim (Ar.) Hizmet eden
h.+e (vère her bir hâdime ol Müste'ân) 658
[=1]

hâdimân (Ar.) Hizmet edenler
h. (ne kadar 'âşî olursa hâdimân) 657
[=1]

hafîf (Ar.) Gayretli
h. (lîk tâ'at vaqti cüst ü hem hafîf) 916
[=1]

hâk (Far.) Toprak
→ **hâk ol-**
→ **hâk-i âdem**
h. (şöyle bî-hâşıl kıla başına hâk) 138
h. (yuma hergiz ellerüñi hâk-ile) 821
h.+i (şun'-ıla hâki selâ'tin eyler ol) 70
[=3]

hâk ol- (Far.+T.) Toprak olmak
h. o.- (hâk olmazdan öñürdi hâk ol) 365
h. o.- (hâk olur çün 'âkıbet bâlîn-i ser) 207
h. o.-mazdan (hâk olmazdan öñürdi hâk ol) 365
h. o.-mişdur (Âdem olmuşdur tevâzu' birle hâk) 290
[=4]

ḥāk-i ādem (Far.) İnsan

ḥ.+e (nūr-ı îmān vērđi ḥāk-i ādeme) 49
[=1]

ḥākisār (< Far.ḥāk-sār) Toprakla beraber

ḥ. (māyil olmaz māla illā ḥākisār) 247
[=1]

ḥalāş (Ar.) Kurtuluş

→ **ḥalāş bul-**

→ **ḥalāş ol-**

ḥ. (bī-gümān üç nesnededür çün ḥalāş) 329
[=1]

ḥalāş bul-(Ar.+T.) Kurtuluşa erişmek

ḥ. b.-mağ (ger belādan bulmağ istersen ḥalāş) 304

ḥ. b.-mağ (ğuşşadan bulmağ dilersen ger ḥalāş) 742
[=2]

ḥalāş ol- (Ar.+T.) Kurtulmak

ḥ. o.-a (ğuşşadan ol dem ḥalāş ola hemān) 102

ḥ. o.-mağ (ger ḥalāş olmağ dilersen bārdan) 520
[=2]

ḥalel (Ar.) Zarar, haleb

→ **ḥalel ér-**

ḥalel ér- (Ar.+T.) Zarar gelmek

ḥ. è.-mez (hergiz érmez kārına anuḡ ḥalel) 246
[=1]

ḥālī (Ar.) Boş, eksik

→ **ḥālī ol-**

ḥālī ol- (Ar.+T.) Eksik olmak, boş olmak

ḥ. o.-maya (ḥālī olmaya başından derd ü ġam) 402

ḥ. o.-ma (ḥālī olma hergiz istiġfārdan) 773
[=2]

Ḥālīk (Ar.) Allah, Tanrı

Ḥ.+i (Ḥālīki yād eyle her şām ü seher) 685

Ḥ.+uḡ (Ḥālīkuḡ mebgūzıdur gümrahdur) 232
[=2]

ḥalīl (Ar.) Dost, sevgili

ḥ. (eydeyim gūş eyle bir bir èy ḥalīl) 705
[=1]

ḥālīş (Ar.) Halis, gerçek

ḥ. (ger 'amel olmaya ḥālīş hem çü zer) 597
[=1]

ḥalḡ (Ar.) Halk

→ **halk-ı 'ālem**

→ **halk-ı cihān**

→ **halk-ı dehr**

- h. (bī-vefādur halk ey vech-i ḥasen) 315
 h. (étme halk öñinde ḥam ḳaddüñ çü tāk) 255
 h. (eyi yavuz halk içinde çār çīz) 362
 h. (halk elinden ḳurtulup olsun emīn) 757
 h. (halk hulḳından anuñ kim zārdur) 297
 h. (halk içinde alçaḳ u hōr olmadan) 479
 h. (halk içinde aña açmaz ol dehān) 589
 h. (halk içinde bī-ḥayā vü bī-edeb) 475
 h. (halk içinde her ki rāzuñ ḳıla fāş) 604
 h. (halk içinde hōr u hem rüsvā olur) 393
 h. (halk içinde şāh kim ḥandān ola) 142
 h. (halk uyısun dēr-[i]sen bi'l-ittifāk) 762
 h. (her ki şāhā halk-ıla yek-dil ola) 611
 h. (her ne kim halk içre ola nā-pesend) 327
 h. (kendüñi halk içinde mezmūm eyleme) 540
 h. (merd-i sâ'il halk içinde hōr olur) 441
 h. (ola halk içre faḳīr ü bī-nevā) 914
 h.+a (çāresi sen halka uymaḳdur hemān) 608
 h.+a (ekşi yüzle halka miḥmān olmaḳıl) 668
 h.+a (halka hem hulḳ-ıla vèrmekdür cevāb) 151
 h.+a (halka iñende dilüñ ḳılma dirāz) 497
 h.+a (halka kendüñ vère bir ḥurmā eger) 776
 h.+a (halka rüsvāy eyler ancaḳ kendüzin) 301
 h.+a (hem şaḳın halka ḥıyānet étmeden) 601
 h.+a (ḥüb u zībā görünür halka tamām) 164
 h.+a (kim ki halka eylik eyler ey cüvān) 436
 h.+a (kimde kim halka teraḥḥum vardur) 490
 h.+a (ḳoma elden eylügeni halka hemān) 434
 h.+a (ḳoma halka eylügeni elden hemān) 808
 h.+a (ḳoma halka luṭf u iḥsānı hemān) 324
 h.+a (nerm ü şīrīn söyle bu halka kelām) 153
 h.+a (nīk-ḥū ol halka şefkat ḳıl müdām) 933
 h.+a (söyleme halka şaḳın hergiz yalan) 473
 h.+dan (merd-i reh ol 'ār étme halkdan) 256
 h.+ı ('ālemi ābād u halkı şād éde) 146
 h.+ı (ber-murād ét halkı sen de bul murād) 461
 h.+ı (döndürür andan bu 'ālem halkı rüy) 154
 h.+ı (halkı biri birine düşmen éder) 759
 h.+ı (halkı gördüñ saña uymaz ey cüvān) 608
 h.+ı (halkı ḥōş tut düşme kemlikle dile) 361

- h.+1 (halkı tahfif eyleyen menfūr olur) 441
 h.+1 (halkı yokdan yaradup ma'dūm eden) 56
 h.+1 (kıl musahhar halkı nīk-ū hūy-ıla) 478
 h.+1 (yere urur halkı hubb-ı 'izz ü cāh) 235
 h.+uñ (gözle halkuñ acını muhtācını) 675
 h.-ıla (hōş geçin halk-ıla zinhār etme lecc) 390
 [=46]

halk-ı 'ālem (Far.) Devrin halkı

- h.+den (halk-ı 'ālemden şu kim döndürdi yüz) 108
 [=1]

halk-ı cihān (Far.) Cihan halkı

- h. (dōst olsun dēr-iseñ halk-ı cihān) 332
 h. (şanmasun zālim seni halk-ı cihān) 861
 h.+1 (incidür halk-ı cihānı muttaşıl) 697
 [=3]

halk-ı dehr (Far.) Devrin halkın

- h.-ile (hōş geçinmez her ki halk-ı dehr-ile) 544
 [=1]

halk-āzār (Ar.+Far.) Halkı inciten

- h.(dōst olmaz Hākka halk-āzār olan) 111
 [=1]

halvet (Ar.) Karı kocanın mahrem bir yerde baş başa kalması, halvet

→ **halvet kıl-**

halvet kıl- (Ar.+T.) Halvette olmak

- h. k.-a ('avratıyla şeh ki çok halvet kıla) 144
 [=1]

ham (Far.) Çiğ, ham

- h. (etme halk öñinde ham kaddüñ çü tāk) 255
 [=1]

hāmūş (Far.) Sessizlik, susma

→ **hāmūş ol-**

hāmūş ol- (Far.+T.) Sessiz olmak

- h. o.-ğıl (açma zinhār ağzuñı olğıl hāmūş) 555
 h. o.-madur (ehl-i 'aqluñ kārı hāmūş olmadur) 122
 h. o.-mağ (her ki hāmūş olmağ etdi pīşesin) 429
 [=3]

handān (Far.) Neşeli

→ **handān ol-**

- h. (guşşaya erişe ol handān iken) 814
 [=1]

handān ol- (Far.+T.) Kahkaha atmak

h. o.-a (halk içinde şah kim handān ola) 142
[=1]

hande-rū (Far.) Güler yüzlü

h.+dan (hande-rūdan gör murādun ey hümām) 709
[=1]

hāne (Far.) Ev

h. (hāne kim tārīk ü tenhā ola hem) 804
h.+den (hāneden dūr ét örümcek ağını) 833
h.+ne (hāneye êrdükde mihmān hāş u 'ām) 669
h.+ni (hem gece hergiz süpürme hāneyi) 817
[=4]

hār (Far.) Çalı

h. (hār u has tūfān yolın sedd edemez)
[=1]

hār (Far.) Ateş

h. (hırş-ıla her yaña yelme hār gibi) 920
[=1]

har (Far.) Öküz

h.+dan (gāv ü hardan biñ beter bātıl durur) 396
h.+durur (aña ādem dēme gāv ü har durur) 397
[=2]

h'ār (Far.) İtibarsız, zavallı

→ **h'ār kal-**

h'ār kal- (Far.+T.) Zavallı olmak, sefil olmak

h. k.-dı (düşüben cāh-ı belāya kaldı h'ār) 310
[=1]

harāb (Ar.) Yıkık, harap

→ **harāb ét-**

→ **harāb ol-**

harāb ét- (Ar.+T.) Harap etmek

h. è.-mez (dīn evin étmez harāb illā tama') 640
[=1]

harāb ol- (Ar.+T.) Harap olmak

h. o.-ur (koşusından kim harāb olur dimāğ) 828
[=1]

harc (Ar.) Gider, harcama

h.+uñı (harcuñı endāzeden étme füzūn) 834
[=1]

has (Far.) Çırpı

h. (hār u has tūfān yolın sedd edemez)
[=1]

hâş (Ar.) Özel, seçkin

- h. (gülmesin dersen eger kim hâş u 'âm) 421
 h. (hâneñe êrdükde mihmân hâş u 'âm) 669
 h. (hâş şanma anı merd-i 'âmdur) 257
 h. (kim bunu ma'kûl görmez hâş u 'âm) 816
 h.+dur (zıkr ihlâş-ıla gâyet hâşdur) 344
 h.+larla (hâşlarla hem-celîs ü mahrem ol) 866
 h.-ıla (hem-dem olmaya o merd-i hâş-ıla) 139
 [=7]

hasâret (Ar.) Zarar

→ **hasâret kaydına düş-**

hasâret kaydına düş- (Ar.+T.) Zıyan derdine düşmek

- h. k. d.-mişdür (bî-gümân düşdi hasâret kaydına) 223
 [=1]

hâsir (Ar.) Zarara uğramış

- h.+durur (işbu zıkrı bilmeyen hâsir durur) 348
 [=1]

hasîs (Ar.) Cimri, hasis

→ **hasîs-i dūn**

hasîs-i dūn (Far.) Aşağılık hasis

- h.+dan (eylik ümîzin hasîs-i dūndan) 680
 [=1]

haşlet (Ar.) Huy, mizaç

→ **haşlet-i şeytân**

- h. (çâr haşlet êy bürâzer bil 'ayân) 141
 h. (heşt haşlet hūr eyler âdemi) 549
 h. (kimde kim üç dürlü haşlet vardur) 768
 h. (kîn tütma bu iki haşlet yeter) 528
 h.+den (penc haşletden ırağ ol êy piser) 472
 h.+i (terk êder bu haşleti dîn-dâr olan) 111
 [=6]

haşlet-i şeytânî (Far.) Şeytanî mizaç

- h.+dür (çâ pîşe haşlet[-i] şeytânîdür) 750
 [=1]

haşm (Ar.) Düşman

- h.+uñla (yarın anda varma haşmuñla bile) 318
 [=1]

haste (Far.) Hasta

- h. (her ki bir haste yetîmi şâz êde) 890
 h.+yi (hōş tütarsañ hasteyi ger acıla) 935

[=2]

ḥaṭā (Ar.) Yanlış, hata→ **ḥaṭā eyle-**

ḥ. (çok ḥaṭā ammā ki dördi ey piser) 454

ḥ. (dönüp inşāf istemek andan ḥaṭā) 910

ḥ. (gece mir'āta nazar kılmak ḥaṭā) 803

ḥ. (kāhil olmaklık inābetde ḥaṭā) 650

ḥ. (nefse uymak anlara ayırık ḥaṭā) 911

ḥ.+dur (key ḥaṭādur bize gülmek ey 'amū) 781

ḥ.+dur (key ḥaṭādur diñle imdi ser-be-ser) 454

ḥ.+dur (key ḥaṭādur eylik etmek hem keme) 368

[=8]

ḥaṭā eyle- (Ar.+T.) Yanlış yapmak, hata etmek

ḥ. e.-rseñ (līki dünyā içün eylerseñ ḥaṭā) 785

[=1]

ḥaṭar (Ar.) Tehlike

ḥ. (düşmeninden her zamān ḥavf u ḥaṭar) 469

ḥ. (gelmesün tā göñlüne ḥavf u ḥaṭar) 309

ḥ. (şüretā kūçek velī büzürg ḥaṭar) 379

ḥ. (var durur dört nesnede gāyet ḥaṭar) 160

ḥ. (var durur tenhā seferde çok ḥaṭar) 802

[=5]

ḥaṭarlu (Ar.+T.) Tehlikeli

ḥ.+lu (kaç ḥaṭarlu yere hem varma yakın) 328

[=1]

ḥāṭır (Ar.) 1. Zihin, akıl→ **ḥāṭırda şakla-**→ **ḥāṭırda tut-**

2. Gönül, kalp

→ **ḥāṭır yıķ-**

ḥ.+uñ (eydeyim benden yaña tut ḥāṭıruñ) 369

[=1]

3. Durum, hâl, keyif

→ **ḥāṭır şor-****ḥāṭırda şakla-** (Ar.+T.) Akılda tutmak

ḥ.+uñda ş.- (ḥāṭıruñda şakla anı ey 'azīz) 466

[=1]

ḥāṭır şor- (Ar.+T.) Hâl, durum öğrenmek

ḥ.+ını ş.-a (ḥīş u ḥīşān ḥāṭırını şora var) 900

[=1]

hâtırda tut- (Ar.+T.) Akılda tutmak

h. +da t.- (dinle vü hâtırda tut ey merd-i nām) 407
[=1]

hâtır yıķ- (Ar.+T.) Gönül kırmak

h. +ı y. -ma (ol taħammül ehli yıķma hâtırı) 503
[=1]

Ĥatmü'l-Mürselîn (Ar.) Nebilerin sonuncu, Hz. Peygamber

Ĥ. (Seyyidü'l-kevneyn ü Ĥatmü'l-Mürselîn) 73
[=1]

hâvf (Ar.) Korku

→ **hâvf ét-**

→ **hâvf-ı Ĥaķ**

→ **hâvf-ı Ĥüdâ**

h. (düşmeninden her zamân hâvf u hâtar) 469

h. (gelmesün tâ göñlüne hâvf u hâtar) 309

h. +dur (biri anuñ hâvfdur ez-Zü'l-celâl) 330

h. +ı (kimseden ol deñli yoķdur hâvfı çoķ) 308

[=4]

hâvf ét- (Ar.+T.) Korkmak, çekinmek

h. è. -(d)er (hâvf éder andan gümânsız ins ü cân) 573

h. è. -(d)er (kim ki hâvf éder Ĥüdâdan her zamân) 573

h. è. -me (mevtiden kaçup kıatı hâvf étme hıç) 526

[=3]

hâvf-ı Ĥaķ (Ar.+T.) Allah korkusu

h. (beş vera'dan hâvf-ı Ĥaķ peydâ olur) 642

h. +dan (hâvf-ı Ĥaķdan ađlamaķdur göze zıkr) 351

[=2]

hâvf-ı Ĥüdâ (Far.+T.) Allah korkusu

h. (kimde kim yoķdur şahâ hâvf-ı Ĥüdâ) 725

h. (şol kışide kim ola hâvf-ı Ĥüdâ) 771

h. +dır (evvelâ hâvf-ı Ĥüdâdır her zamân) 905

[=3]

hâyl (Far.) At

h. (fâyide kılmaz aña hâyl ü sipâh) 147

[=1]

hâyr (Ar.) Yarar, hayır

→ **hâyr ét-**

→ **hâyr gör-**

→ **hâyr kııl-**

→ **hâyr um-**

→ **hâyr vër-**

→ **ḥayrū'l-beşer**

→ **ḥayrū'l-ḥalef**

ḥ.+a (ḥayra sa'y eyler nihān u āşikār) 676

ḥ.+a (karışursa êtdüğün ḥayra riyā) 596

ḥ.+ı (ḥayr êtse ḥayrı bī-minnet eyler) 588

[=3]

ḥayr êt- (Ar.+T.) Bağışta bulunmak, hayır etmek

ḥ. ê.-se (ḥayr êtse ḥayrı bī-minnet eyler) 588

[=1]

ḥayr gör- (Ar.+T.) Yarar bulmak

ḥ. g.-sin (devletün den ḥayr görsin dōstān) 616

[=1]

ḥayr kıl- (Ar.+T.) Hayır etmek

ḥ. k.-maz (ḥayr kılmaz kimseye ol bed-aşıl) 697

ḥ. k.-sañ (her ne deñli ḥayr kılsañ êtme 'add) 681

[=2]

ḥayr um- (Ar.+T.) Yarar beklemek, hayır ummak

ḥ. (ḥayr ummağ mürdeden zinde 'aceb) 715

[=1]

ḥayr vēr- (Ar.+T.) Hayır etmek, bağışta bulunmak

ḥ.+ı v.-mege (ḥayrı vërmege elünle pīşe kıl) 774

[=1]

ḥayrū'l-beşer (Ar.) Hayırlı insan

ḥ. (kes ümīzün êlden ol ḥayrū'l-beşer) 128

[=1]

ḥayrū'l-ḥalef (Ar.) Hayırlı evlat

ḥ. (göñli alçağ ol gel êy ḥayrū'l-ḥalef) 531

[=1]

ḥayrū'n-nās (Ar.) İnsanların hayırlısı

ḥ.-ıdı (ol Resūl-ı Hāğ ki ḥayrū'n-nās-ıdı) 81

[=1]

ḥayrāt (Ar.) Hayırlı işler

ḥ.+dan (kim ki men' êde seni ḥayrātdan) 605

[=1]

ḥayrān (Ar.) Şaşkın

ḥ. (rızkına nokşān êre ḥayrān yata) 813

[=1]

ḥayvān (Ar.) Hayvan

ḥ. (çār-pā ḥayvān degülseñ sen eger) 190

ḥ. (çok yemek 'ālemde ḥayvān işidür) 191

[=2]

hazer (Far.) Sakınma, uzak durma→ **hazer ét-**→ **hazer eyle-**→ **hazer kııl-**→ **hazer ol-**

h. (ol hazer üstinde hışm u qahrdan) 607

[=1]

hazer ét- (Far.+T.) Uzak durmak, sakınmak

h. è.-mezse (düşmeninden her kim étmezse hazer) 155

[=1]

hazer eyle- (Far.+T.) Uzak durmak, sakınmak

h. e.- (her ki nādāndōstdur eyle hazer) 537

h. e.- (bu zen-i mekkāreden eyle hazer) 638

h. e.- (çek elüñ ol dōstdan eyle hazer) 878

h. e.- (èy piser eyle münāfıkdan hazer) 760

h. e.- (kendüñe dahı dème eyle hazer) 694

h. e.- (uyma şeytān sözine eyle hazer) 921

[=6]

hazer kııl- (Far.+T.) Uzak durmak, sakınmak

h. k.- (èy bürāzer çok yèmekden kııl hazer) 190

h. k.- (kaç bahıle yār olma kııl hazer) 438

h. k.- (kııl muhālif-tab' kavlınden hazer) 386

h. k.- (kudretüñ yètdükçe andan kııl hazer) 160

h. k.- (līki düşmenden hazer kııl dūr ol) 156

h. k.- (nefs-i zulmāniye uyma kııl hazer) 214

h. k.- (umma èy gāfil hazer kııl ondan) 680

h. k.- (yeynecek olma hazer kııl èy cüvān) 476

h. k.- (zehr bil nādānı andan kııl hazer) 504

[=9]

hazer ol- (Far.+T.) Uzak durmak, sakınmak

h. o.- (ol hazer üstinde hışm u qahrdan) 607

[=9]

hāzır (Ar.) Hazır→ **hāzır eyle-**→ **hāzır ol-**

h.+uñ (zāhirī hōz hāzırūñ ol da yèter) 945

[=1]

hāzır eyle- (Ar.+T.) Hazır etmek

h. e.- (yol yarağın hāzır eyle èy piser) 157

[=1]

hâzır ol- (Ar.+T.) Hazır olmak, amade olmak

h. o.- (hâzır ol sen de hemân ço gafleti) 719

h. o.-a (her ki kendi kârına hâzır ola) 487

[=2]

Ĥazret (Ar.) 1. Allah

→ **Ĥazret-i Ĥaĥ**

→ **Ĥazret-i Ma'būd**

2. Kutsal sayılan isimlerin önüne getirilen saygı sözü

→ **Ĥazret-i 'Osmān**

H.+e (cān-ıla tā'at yükin çek Ĥazrete) 270

[=1]

Ĥazret-i Ĥaĥ (Far.) Allah hazretleri

H.+dan (Ĥazret-i Ĥaĥdan dilersen mağfired) 893

H.+dan (Ĥazret-i Ĥaĥdan umarlar hep devā) 511

[=1]

Ĥazret-i Ma'būd (Far.) Allah hazretleri

H.-ıla (lutf u 'avn Ĥazret-i Ma'būd-ıla) 46

[=1]

Ĥazret-i 'Osmān (Far.) Hazreti Osman

H. (Ĥazret-i 'Osmān kân-ı ĥilm-idi) 80

[=1]

ĥazḡ (Ar.) Zevk, haz

→ **ĥazḡ bul-**

h. (tā ère cān u dile ĥazḡ u ferāġ) 538

[=1]

ĥazḡ bul- (Ar.+T.) Neşeye erişmek

h. b.-a (tā gözün ġönlün bula ĥazḡ u şafā) 491

[=1]

ĥelā (Ar.) Tuvalet, ayak yolu

h.+da (hem ĥelāda kılma bir yerün tırāş) 819

[=1]

ĥezlān (< Ar. ĥizlān) Mahrum olma, sefil duruma düşme

h.+dur (ĥāşılı anuġ hemān ĥezlāndur) 274

[=1]

ĥıfḡ (Ar.) Saklama, koruma

→ **ĥıfḡ èt-**

→ **ĥıfḡ-ı emānet**

ĥıfḡ èt- (Ar.+T.) Korumak, mauhafaza etmek

h. è.-(d)e (biri iĥşān ètse ĥıfḡ ède özi) 875

[=1]

hıfz-ı emānet (Far.) Emaneti saklama

h. (birisi hıfz-ı emānet étmedür) 876
[=1]

hırka (Ar.) Hırka

→ **hırka-yı peşmīne**

h. (hırka vü loğma aña kāfī ola) 738
[=1]

hırka-yı peşmīne (Far.) Yün hırka

h.+y1 (eynüğe gey hırka-yı peşmīneyi) 201
[=1]

hışm (Far.) Öfke, hışım

→ **hışm yut-**

h. (ger éerse dōstdan hışm u ‘itāb) 403
h. (hışm ‘ārifde degül éy hōş-neseb) 628
h. (ol hāzer üstinde hışm u qāhrdan) 607
[=3]

hışm yut- (Far.+T.) Öfkeyi yenmek

h.+1 y.-mak (hışmı yutmak pīşe-yi şāhāndur) 543
h.+ın y.-(d)a (kim ki hışmın yuda éy tāze cüvān) 102
h.+ın y.-(d)mayan (biri hışmın yudmayan biri baḥīl) 364
h.+uñ1 y.-(d)mayup (hışmuñı yudmayup eylerseñ revān) 394
[=4]

hışm-kārī (Far.) Hışmetme, hışım işi

h.+1 (hışm-kārī şan‘at-ı şeytāndur) 543
[=1]

hıyānet (Ar.) İhanet

→ **hıyānet ét-**

→ **hıyānet eyle-**

h.+den (kaç hilāf u ol hıyānetden ırağ) 480
[=1]

hıyānet eyle- (Ar.+T.) İhanet etmek

h. e.-r (dāyimā eyler hıyānet mü‘mine) 755
[=1]

hıyānet ét- (Ar.+T.) İhanet etmek

h. è.-meden (hem şaқın ḥalka hıyānet étmeden) 601
[=1]

hidmet (Ar.) *tasvf.* Şeyhin yolunda gitmek, hizmet (krş. **hizmet**)

→ **hidmet-i merdān**

h. (aña lāyık fāni hidmet vā seni) 789
h. (hidmet ehlinüñ yeri éy kāmıyāb) 655

- h. (hidmet-ile bende 'uqbāya erer) 843
 h.+de (dāmenin her kim ki bağlar hidmete) 653
 h.+de (hürmetün hidmetde ārām[-i] dil ét) 844
 h.+e (kudretün yétdükçe sa'y ét hidmete) 651
 h.+in (hidmetin āhir anuñ devrān éde) 652
 h.+le (kendüñi hidmetle merd-i muqbil ét) 844
 [=8]

hidmet-i merdān (Far.) Mertlerin hizmeti

- h. (şol kişi kim hidmet-i merdān éde) 652
 [=1]

hiffet (Ar.) Hafiflik, hoppalık

→ **hiffet ét-**

hiffet ét- (Ar.+T.) Acele etmek

- h. é.-me (hiffet étme saña 'akluñ yār-ısa) 321
 [=1]

hilāf (Ar.) 1. Yalan

→ **hilāf eyle-**

→ **hilāf-ı nefis**

- h. (kaç hilāf u ol hıyānetden ırağ) 480
 h. (kimde kim mevcüddur lecc ü hilāf) 845
 h. (tut hilāfın nefisini kııl zīr ü zeber) 797

2. Karşıt

- h.+ı (nefis-i bed-hūnuñ hilāfı üzre ol) 872

3. Görev

- h.+ın (her ne dilerse hilāfın tut hemān) 267
 [=5]

hilāf eyle- (Ar.+T.) Yalan söylemek

- h. e.-r (va'desine dāyimā eyler hilāf) 754
 [=1]

hilāf-ı nefis (Far.) Yalancı nefis

- h.+i (tut hilāf-ı nefsi eyle pāyimāl) 236
 [=1]

hil'at (Ar.) Kaftan

- h.+de (Rūmi hil'atde bu maḥbūb-ı 'Acem) 39
 h.+ın (geydi egnine selāmet hil'atın) 433
 [=2]

hişāl (Ar.) Mizaç, huy

- h. (var durur fāsıqda üç dürlü hişāl) 696
 [=1]

hiş (Far.) Akraba

h. (hīṣ u hīṣān hātırını şora var) 900
[=1]

hīṣān (Far.) Akrabalar

h. (hīṣ u hīṣān hātırını şora var) 900
[=1]

hiṭāb (Ar.) Seslenme

→ **hiṭāb kıl-**

hiṭāb kıl- (Ar.+T.) Seslenmek

h. k.- (kıl hiṭāb anlara luṭf u tām-ile) 818
[=1]

hiżmet (Ar.) *tasvf.* Şeyhin yolunda gitmek, hizmet (krş. **hidmet**)

→ **hiżmet gör-**

→ **hiżmet kıl-**

→ **hiżmet-i mihmān**

h. (hiżmet için her ki bağlanur kemer) 659
[=1]

hiżmet gör- (Ar.+T.) Hizmet etmek, payına düşen işi yapmak

h.+ün g.- (bekle yerün hiżmetün gör er gibi) 920
[=1]

hiżmet kıl- (Ar.+T.) Hizmet etmek

h. k.-a (her ki şālihler için hiżmet kıla) 654
h.+i k.- (kıl yigitlik vaḳti pīre hiżmeti) 892
[=2]

hiżmet-i mihmān (Far.) Misafire hizmet

h. (şol kişi kim hiżmet-i mihmān eder) 663
[=1]

hōd (Far.) Bizzat, kendi (krş. **hōz**)

h. (dēmeyince sırrı hōd mümkün dēmek) 422
h. (hōd ‘Ömer leşker-keş-i ebrār idi) 78
h. (kīn ü hırş u buğz hōd kātıl durur) 507
h. (pādişālık hōd müsellemdür aḳa) 61
[=4]

hōd-bīn (Far.) Bencil

h. (ādem olmaz dünyede hōd-bīn olan) 800
h.+dür (dāyimā hōd-bīndür gam-gīn olan) 800
[=2]

hōd-rāy (Far.) Bencil

→ **hōd-rāy ol-**

hōd-rāy ol- (Far.+T.) Bencil olmak

h. o.-mağıl (ehl-i kibr ü ‘ucb u hōdrāy olmağıl) 857
[=1]

hōn (Far.) Yemek, lokma

→ **hōn-ı helāl**

→ **hōn yêdür-**

h.+ından (kimseye hōnından érmez fāyide) 708

[=1]

hōn-ı helāl (Far.) Helal lokma

h. (ehl-i takvā çok yemez hōn-ı helāl) 766

[=1]

hōn yêdür- (Far.+T.) Yemek yedirmek

h. y.- (hōn yêdür mihmānı şalma acıla) 661

[=1]

hōr (Far.) Alçak, hor

→ **hōr eyle-**

→ **hōr gör-**

→ **hōr kal-**

→ **hōr ol-**

→ **hōr tut-**

h. (biri kül-hānda yatur 'üryān u hōr) 63

h.+dan (h'āb u hōrdan dūr tut eyyāmuḡı) 791

[=13]

hōr eyle- (Ar.+T.) Alçak olmak

h. e.- (nefsi hōr eyle ki baş kaldurmaya) 187

h. e.-r (heşt haşlet hōr eyler ādemi) 549

h. e.-r (hōr eyler kendini cāh isteyen) 234

h. e.-yüp (kendüḡi hōr eyleyüp çekdüḡ aduḡ) 559

[=4]

hōr gör- (Far.+T.) Küçük görmek, hor görmek

h. g.-düḡüḡ (gāh olur ol hōr gördüḡüḡ fülān) 703

h. g.-me (hōr görme bunları éy kāmukār) 380

h. g.-me (hōr görme dōstum azı iḡen) 387

[=3]

hōr kal- (Far.+T.) Alçak olmak, küçümsenmek

h. k.-duḡ (hōr kalduḡ gitdi rızkuḡ nān-ıla) 825

[=1]

hōr ol- (Ar.+T.) Alçak olmak, küçümsenmek

h. o.-a (dūzaḡ içre yana zār u hōr ola) 225

h. o.-a (her kimüḡ yanında bu kim hōr ola) 938

h. o.-a (pīşesi anuḡ ki h'āb u hōr ola) 225

h. o.-dı(oldı şeytān hōr istikbār-ıla) 291

h. o.-madan (halk içinde alçak u hōr olmadan) 479

h. o.-up (düşmeyesin hōr olup tā kim dile) 448

- h. o.-up (h̄ōr olup yūzi şuyın ura yēre) 551
 h. o.-ur (halk içinde h̄ōr u hem rüsvā olur) 393
 h. o.-ur (merd-i sâ'il halk içinde h̄ōr olur) 441
 h. o.-ur (yā çıkar serden yā olur zār u h̄ōr) 446
 h. o.-ursın (h̄ōr olursın tut sözüm çok söyleme) 820
 [=11]

- h̄ōr tut-** (Far.+T.) Küçümsemek, aşağılamak
 h. t.-ma ('ilmi şakın az görüben tutma h̄ōr) 383
 h. t.-ma (tutma şāhum gel bu sözi katı h̄ōr) 879
 [=2]

- h̄ōrlık** (Far.+T.) Alçaklık
 h.+dur (h̄ōrlıkdur esle söz kılma 'inād) 557
 h.+la (fāyide kim h̄ōrlıqla kesb olur) 603
 [=2]

- h̄ōş** (Far.) İyi, güzel, hoş
 → **h̄ōş gör-**
 → **h̄ōş tut-**
 h. (kimde kim h̄ōş 'aql u dāniş vardur) 319
 h. ('ilmdür biri kih̄ōş zīnet vērür) 381
 h. (h̄ōş geçin halk-ıla zinhār étme lecc) 390
 h. (h̄ōş ganīmet bil bu 'ömri her nefes) 423
 h. (h̄ōş geçinmez her ki halk-ı dehr-ile) 544
 h. (her kimüñ kim nīk ü h̄ōş girdāri var) 634
 h. (kimde kim yok h̄ōş edeb ü hüsn hayā) 714
 h. (az günāh ét koma elden h̄ōş hūyı) 809
 h.+a (h̄ōşa kim baş kaldura pā-māl olur) 292
 h.+dur (āli h̄ōşdur gönli şādī üzredür) 465
 [=10]

- h̄ōş tut-** (Far.+T.) İyi geçinmek, hoş tutmak
 h. t- (halkı h̄ōş tut düşme kemlikle dile) 361
 h. t.-arsañ (h̄ōş tutarsañ hasteyi ger acıla) 935
 h. t.-dı (kim ki h̄ōş tutdı sahīler şan'atın) 433
 [=3]

- h̄ōş gör-** (Far.+T.) İyi geçinmek
 h. g.-ür (h̄ōş görür anı Hüzā-yı 'izz ü cell) 936
 [=1]

- h̄ōş-dem** (Far.) İyi
 h. (eylik istersen sahī vü h̄ōş-dem ol) 430
 [=1]

- h̄ōş-hāl** (Far.+Ar.) Güzel
 h. (dāne düşmekle biter h̄ōş-hāl olur) 292

[=1]

hōş-ḥiṣāl (Far.+Ar.) Güzel huylu

ḥ. (dirligi it dirligi ey ḥōş-ḥiṣāl) 514

[=1]

hōş-meşām (Far.+Ar.) Hoş koku

ḥ. (hoş-meşām olsun yine bāzār-ı dehr) 22

[=1]

hōş-nām (Far.+Ar.) İyi namlı

ḥ. (kendisin 'ālemde hoş-nām eyledi) 670

[=1]

hōş-naẓar (Far.+Ar.) Hoş nazar, hoş bakış

ḥ. (kimde kim var pāk-ṭab' ḥōş-naẓar) 612

[=1]

hōş-neseb (Far.+Ar.) Güzel soylu

ḥ. (ḥiṣm 'ārifde degül ey ḥōş-neseb) 628

[=1]

hōş-nihād (Far.) Hoş tabiatlı

ḥ. (devr-i 'adlinde anuḥ ey ḥōş-nihād) 31

[=1]

hōş-terek (< Far. ḥōş+terek) Hoş olan, doğru olan

ḥ. (şāne maḥşūş olmasıdır ḥōş-terek) 829

[=1]

hōz (Far.) Bizzat (krş. ḥōd)

ḥ. (zāhirī hōz ḥāzırūḥ ol da yeter) 945

[=1]

hūb (Far.) Güzel→ **hūb ṭut-**

ḥ. (biri anuḥ hūb āvāz ey piser) 463

ḥ. (hūb u zībā görünür ḥalka tamām) 164

ḥ. (kucağında hūb besler ol eri) 636

ḥ. (ol olur 'ālemde hūb u mu'teber) 612

ḥ.+dur (her kişiye hūbdur bu çār çīz) 359

ḥ.+dur (hūbdur cūd u saḥāvet serverā) 488

ḥ.+dur (terk-i kām et hūbdur nā-kāmlık) 227

[=7]

hūb ṭut- (Far.+T.) Güzel mahafaza etmek

ḥ. ṭ.- (şaḳla 'ömri hūb ṭut ey ser-firāz) 428

[=1]

hulḳ (Ar.) 1. Doğruluk→ **hulḳ-ı ni-kū**

h. (halka hem hulq-ıla vèrmezdür cevāb) 151

h. (sa' y kıl arturmağa hulq u hayā) 519

2. Ahlak

h.+1 (koma hulqı elden ey pākīze-rū) 530

3. Tabiat, huy

h.+ından (halk hulqından anuñ kim zārdur) 297

[=4]

hulq-ı ni-kū (Far.) Güzel ahlak

h. (cümleñ maḥbūb[1]dur hulq-ı ni-kū) 530

[=1]

hūn (Far.) Kan

h. (tolmaya tā guşşadan bağruña hūn) 834

[=1]

hūr (Far.) Güneş

h. (dōst şanma dōst olmaz bāda hūr) 879

[=1]

hurma (Far.) Bir çeşit meyve, hurma

h. (halka kendün vère bir hurma eger) 776

[=1]

hūy (Far.) Mizaç, tabiat, huy

→ **hūy-ı bed**

h.+1 (az günāh ét koma elden hōş hūyı) 809

h.+1 (her kimün kim hūyı bed-hūlık durur) 295

h.+1 (kim budur dünyāda merd-i Haq huyı) 792

h.-ıla (kıl musahḥar halkı nīk-ū hūy-ıla) 478

[=4]

hūy-ı bed (Far.) Kötü huylu

h. (hūy-ı bed tende belā-yı cāndur) 298

[=1]

huzūr (Ar.) Mutluluk, huzur

h.+1 (çekdügi ğamdur huzūrı yok durur) 278

[=1]

Ḥüdā (Far.) Allah, Tanrı

Ḥ. (açlar karnın toyur tā kim Ḥüdā) 672

Ḥ. (anı kim saña Ḥüdā kıldı ḥarām) 523

Ḥ. (bī-gümān andan Ḥüdā bīzārdur) 334

Ḥ. (bī-gümān andan Ḥüdā bīzārdur) 261

Ḥ. (dūrdur andan Ḥüdā ol sen de dūr) 882

Ḥ. (ger dilersen artura rızkuñ Ḥüdā) 807

Ḥ. (her kime kim ma' rifet vère Ḥüdā) 625

Ḥ. (istememez bizden Ḥüdā şād olmağı) 782

Һ. (rızk bābın saña açdukdā Һüdā) 524
 Һ. (şöyle zann eyler ki 'afv eyler Һüdā) 104
 Һ.+dan (dünye vü 'uqbā Һüdādan gayrı heb) 628
 Һ.+dan (hürmet istersen Һüdādan ol hamül) 842
 Һ.+dan (kim ki havf eder Һüdādan her zamān) 573
 Һ.+dur (ol Һüdādur ol ki hengām-ı seher) 53
 Һ.+ya (geç hevādan gel Һüdāya bende ol) 199
 Һ.+ya (vaqt-i ni'metde Һüdāya şākir ol) 219
 Һ.+yı (ey piser dāyim Һüdāyı yād kııl) 338
 Һ.+yı (her ki 'ārifdür Һüdāyı buldı ol) 620
 [=18]

Һüdā-yı 'ālem (Far.) Âlemin Rabbi

Һ.+e (hamd-[1] bī-ḥad ol Һüdā-yı 'āleme) 49
 [=1]

Һüsrev-liḳā (Far.) Hüsrev yüzlü, Padişah

Һ. (biri budur diñle ey Һüsrev-liḳā) 455
 [=1]

Һüzā (Far.) Allah, Tanrı (krş. Һüdā)

→ **Һüzā-yı 'izz ü cell**

Һ. (dür ola andan Һüzā vü hem Resül) 662
 [=1]

Һüzā-yı 'izz ü cell (Far.) Allah

Һ. (hōş görür anı Һüzā-yı 'izz ü cell) 936
 [=1]

-I- , -I-

ırağ Uzak, irak (krş. **ıraḳ**)

→ **ırağ kııl-**

→ **ırağ ol-**

ırağ kııl- Uzak tutmak

1. kı.- (kııl yanından düşmenüñ kendüñ irāğ) 538
 [=1]

ırağ ol- Uzak olmak, geri durmak, irak ol

1. o.- (kaç hilāf u ol hıyānetden irāğ) 480
 1. o.- (kaç münāfiḳdan irāğ ol ey piser) 897
 1. o.- (ne irāğ ol üşiyüp zār olasın) 579
 1. o.- (nefs ü dünyādan irāğ ol yüri var) 305
 1. o.- (ol tekellüfden irāğ ey mīz-bān) 665
 1. o.- (penc ḥaşletden irāğ ol ey piser) 472
 1. o.- (yaramazlardan irāğ ol ey piser) 547

[=7]

ıraq Uzak, irak (krş. **ıraq**)

1.+dan (kaç ıraqdan bir yaña döndür yüzün) 406

1.+dan (kaçuban eyler ıraqdan merhabā) 707

1.+dan (olma yakın ét ıraqdan merhabā) 884

[=3]

ırz (Ar.) Namus, ırz

‘1.+1 (‘ırzı ol pā-māl eder andan n’olur) 603

‘1.+uña (‘ırzuña erişmesin dersen ziyān) 476

[=2]

ıslāh (Ar.) Olgunlaşmak

1.+ına (kendinün ıslāhına kıdır ola) 129

[=1]

ısmarla- Bir işi yaptırmak, ismarlamak

1.-maz (merd-i nā-ehle işin ısmarlamaz) 320

[=1]

ıtr (Ar.) Güzel bir koku, ıtr

1.+1 (kıl bize ‘ıtrı kelāmıñdan nişār) 23

[=1]

-i-, -î-**i-** Ek-fiil *i-*

i.-di (‘amm-ı pākī Hamza vü ‘Abbās-idi) 81

i.-di (Bū Bekr anuñla yār-ı gār idi) 78

i.-di (hōd ‘Ömer leşker-keş-i ebrār idi) 78

i.-di (ol Resül-ı Hıa ki hayrū'n-nās-idi) 81

i.-ken (az iken kıl derdüñe dermānuñı) 384

i.-ken (şöyinürāb-ılaāteş az iken) 387

i.-señ (‘ākıl iseñ gel każāya vēr rızā) 425

i.-señ (Hıa yolında varuñ oyna merd iseñ) 741

i.-señ (maşşad-ı aqşāyı gözle ferd iseñ) 741

i.-señ (zinde iseñ mürdelerle olma yār) 336

[=10]

iba (Ar.) İğrenme→ **ibā ét-****ibā ét-** (Far.+T.) İğrenmek, tiksirmek

i. è-(d)er (kanıñ içmekden eder mi ol ibā) 883

[=1]

ibādet (Ar.) Yakarış, ibadet→ **‘ibādet ét-**

- ‘ibādet ét-** (Ar.+T) İbadet etmek
 ‘i. è.-mede (hem olur kâhil ‘ibādet étmede) 684
 [=1]
- ‘ibaret** (Ar.) İbare derdine düşmek
 → **‘ibāret kaydına düş-**
- ‘ibāret kaydına düş-** (Ar.+T.) İbare derdine düşmek
 ‘i. k d.-mişdür(ol ki düşmişdür ‘ibāret kaydına) 223
 [=1]
- İblīs** (Ar.) Şeytan
 İ. (bulmasun imānuña İblīs yol) 872
 İ.+dür (dūzaḥ içre hem-demi iblīsdür) 746
 [=2]
- İbrahīm** (Ar.) Hz. İbrahim
 İ.+e (nāri İbrāhīme gül-zār eyledi) 52
 [=1]
- ibret** (Ar.) Öğretici ders
 → **‘ibret al-**
- ‘ibret al-** (Ar.+T.) Ders çıkarmak
 ‘i. a.- (ebleh olma ‘ibret al andan her ān) 377
 ‘i. a.-maz (dünyeden her kim ki almaz ‘ibreti) 372
 [=2]
- ictihād** (Ar.) Çaba sarf etmek, gayret etmek
 → **ictihād eyle-**
- ictihād eyle-** (Ar.+T.) Gayret göstermek
 i. e.-diler (şol imāmlar ki eylediler ictihād) 82
 [=1]
- iç** İç
 i.+i (dilerem kābrüm içi pür-nūr ola) 100
 i.+i (kāse-yi ser içi mār u mūr ola) 179
 i.+inde (ara anı çār çīz içinde tīz) 181
 i.+inde (cürm-ile noḡşān içinde kalmışam) 92
 i.+inde (döşek içinde şu kim ‘üryān yata) 813
 i.+inde (eyi yavuz ḡalk içinde çār çīz) 362
 i.+inde (faḡr ehl-i ḡāl içinde ey piser) 913
 i.+inde (ḡalk içinde alçaḡ u ḡōr olmadan) 479
 i.+inde (ḡalk içinde aḡa açmaz ol dehān) 589
 i.+inde (ḡalk içinde bī-ḡayā vü bī-edeb) 475
 i.+inde (ḡalk içinde her ki rāzuḡ kıla fāş) 604
 i.+inde (ḡalk içinde ḡōr u hem rüsvā olur) 393
 i.+inde (ḡalk içinde şāḡ kim ḡandān ola) 142
 i.+inde (kendüñi ḡalk içinde mezmüm eyleme) 540

- i.+inde (merd-i sâ'il halk içinde hür olur) 441
 i.+inde (rûz u şeb 'işyân içinde kalmışam) 92
 i.+inden (taş içinden nâka peydâ eyleyen) 55
 i.+ine (atma dūzaḥ içine cān u tenūḡ) 932
 i.+nde (Mehd içinde tıflı ol gūyā êde) 68
 [=19]

- iç-** 1. İçmek
 2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda
kan iç- Kan dökmek
 k.+uḡ i.-mekden (kanuḡ içmekden êder mi ol ibā) 883
yêdür[üp] içür- Doyurmak
 y. i.- (hālūne göre yêdür içür aḡa) 666
 [=2]

- içre** İçinde
 i.(dūzaḥ içre yana zār u hür ola) 225
 i. (bu fenā içre beḡâyı buldı ol) 620
 i. (cennet içre bulmak istersen maḡām) 933
 i. (cennet içre ḡaşrını ābād êde) 890
 i. (cennet içre ni'metiyle toylaya) 672
 i. (dūzaḥ içre hem-demi İblîsdür) 746
 i. (ehl-i 'irfān içre nādān düşme çok) 805
 i. (her ki 'ālem içre pür-eşḡaldür) 453
 i. (her ne kim halk içre ola nā-pesend) 327
 i. (ḡalbi içre ādemūḡ kūt-ı helāl) 898
 i. (ola halk içre faḡīr ü bī-nevā) 914
 i. (olasın tā 'ālem içre müctebā) 752
 i. (renc olur ol ādem içre vāz gel) 677
 i. (sīnesi içre dilin bīmār êde) 121
 i. (tā seni yakmaya dūzaḥ içre nār) 606
 [=15]

- içün** Sebepten, sebebiyle, için
 i. (anlar için çokşebāt olmazdur) 398
 i. (anuḡ için ḡuşsa yèyüp kıлма yād) 609
 i. (anuḡ için kendūḡ eylersin zebūn) 281
 i. (çün gidersin çekme māl-içün ta'ab) 178
 i. (étmesünler tā senūḡ'çün ḡāl ü kīl) 477
 i. (éy kılanlar cüz'i derd için 'ilāc) 385
 i. (Hāḡḡ-içün 'uḡbādan el yursaḡ eger) 855
 i. (Hāḡḡ-içün vèrür ne vèrse éy 'azīz) 595
 i. (her ki şālihler için ḡizmet kıla) 654
 i. (her kim eyler āḡiret için amel) 246

- i. (hizmet için her ki bağlanur kemer) 559
 i. (kuvvet-i ten için bulursañ nân eger) 312
 i. (lîki dünyâ için eylersen hatâ) 785
 i. (mâl için göñlüñi yêter tar tut) 337
 i. (mâl için her kim senünle ola yâr) 881
 i. (mâl için medh étme dünyâ-dârı ko) 335
 i. (mâl için yâ bunca hây u hû neden) 729
 i. (mâr u mûr için mi beslersin teni) 180
 i. (ni‘met için şükr eden bulur kemâl) 412
 i. (oldı mel‘ün anuñ için lâ-cerem) 289
 i. (‘ömr için lezzet dilersen dehrden) 607
 i. (şâd olursañ fazl-ı Haq-ıçün revâ) 785
 i. (var durur her ‘uzv için mahşüş zıkr) 349
 i. (vâriş için yok yere cem‘ étme mâl) 633
 i.+dür (anuñ-içündür olar ehl-i şafâ) 624
 [=25]

idbâr (Ar.) Talihsizlik

- i.+dan (müdbir olma key şağın idbârdan) 378
 [=1]

ihlâş (Ar.) Gönülden gelen sevgi, ihlas

- i.+dur (zıkre lâzım evvelâ ihlâşdur) 344
 i.-ıla (her ki kılmaya ‘amel ihlâş-ıla) 139
 i.-ıla (zıkr ihlâş-ıla gâyet hâşdur) 344
 [=3]

ihrāk (Ar.) Yakma

→ **ihrāk ét-**

ihrāk ét- (Ar.+T.) Yakmak, ateşe vermek

- i. è-(d)er (‘âlemi ihrāk eder ser-keş durur) 864
 [=1]

ihsân (Ar.) Bağış, ihsan

→ **ihsân ét-**

→ **ihsân eyle-**

→ **ihsân kııl-**

- i.+ı (koma halka luğ u ihsânı hemân) 324
 i.-ıla (âb-ı rû ihsân-ıla efzûn olur) 489
 i.-ıla (luğ u ihsân-ıla besle ‘askeri) 149
 [=3]

ihsân ét- (Ar.+T.) Bağışta bulunmak, ihsan etmek

- i. è.-se (biri ihsân étse hıfz éde özi) 875
 [=1]

ihsân eyle- (Ar.+T.) Bağışta bulunmak, ihsan etmek

i. e.- (kimini yê kimin ihsân eyle vèr) 779
[=1]

ihsân kııl- (Ar.+T.) Bağışta bulunmak, ihsan etmek
i.+1 kı.- (hayr u ihsâmî şehâ dervîşe kııl) 774
[=1]

ihtimâl (Ar.) Olasılık, ihtimal
i. (işbu düşmenden vefâ ne ihtimâl) 735
[=1]

ihtirâz (Ar.) Çekinme, uzak durma
→ **ihtirâz êt-**
→ **ihtirâz eyle-**
→ **ihtirâz kııl-**

ihtirâz êt- (Ar.+T.) Uzak durmak
i. è.- (ihtirâz êt her zamân şeytândan) 342
[=1]

ihtirâz eyle- (Ar.+T.) Çekinmek, uzak durmak
i. e.- (bir dahı bed-hûdan eyle ihtirâz) 456
i. e.- (ihtirâz eyle bu yolda h'âbdan) 280
i. e.- (ihtirâz eyle dil-âzâr olmadan) 313
i. e.- (ihtirâz eyle sebük-bâr olmadan) 479
[=4]

ihtirâz kııl- (Ar.+T.) Uzak durmak
i. kı.- (ârzü-yı nefsdan kııl ihtirâz) 599
[=1]

ihtiyâţ (Ar.) Tedbir
→ **ihtiyâţ êt-**

ihtiyâţ êt- (Ar.+T.) Tedbirli olmak
i. è.-mek (ihtiyâţ êtmek gerek her kârdan) 443
[=1]

iĥvân (Ar.) Kardeşlik
i.+a (ehl-i ĥidmet ola iĥvâna şeft') 656
[=1]

iĥbâl (Ar.) Raĥbet, ikbal
i.+in ('ömr ü iĥbâlin bularuĥ yâ Mu'în) 36
[=1]

iki İki (2) sayısı
i. (gerçi olur zen bir iki dem mihrübân) 401
i. (iki 'âlemde dilersenĥ âb-ı rû) 343
i. (iki kişi söyleşürken kıılma iş) 553
i. (iki kişiden şaĥın êy hûşyâr) 536
i. (kîn tütma bu iki ĥaşlet yeter) 528

- i. (merd-i nādāna iki ‘ālī nişān) 513
- i. (tā bulasın iki ‘ālemde şafā) 594
- i.+den (çek elüñ bu ikiden ey merd-i hūş) 304
- i.+si (ikisi bir arada per-vāz eder) 34
- i.+si (ikisi biri birinden zişt ü bed) 363
- [=10]

ikrām (Ar.) İkrām, bağış

→ **ikrām eyle-**

ikrām eyle- (Ar.+T.) İkrāmda bulunmak

- i. e.-di (her ki mihmānına ikrām eyledi) 670
- [=1]

iksār (Ar.) Kesme, parçalama

→ **iksār ét-**

iksār ét- (Ar.+T.) Kesmek, kırmak, parçalamak

- i. è.-(d)e (her ki söze başlayup iksār ède) 121
- i. è.-(d)er (söze āğāz eylese iksār eder) 683
- [=2]

ilāc (Ar.) İlaç, derman

→ **‘ilāc kıl-**

‘ilāc kıl- (Ar.+T.) İlaç yapmak

- ‘i. k.-anlar(ey kılanlar cüz’i derd için ‘ilāc) 385
- [=1]

İlāh (Ar.) İlah, Tanrı

- İ. (kanda kaldı tã‘at etmek ey İlāh) 94
- İ. (ten-perest olma ki yār ola İlāh) 235
- İ. (tevbe eyle kim qabül ède İlāh) 648
- [=3]

İlāhī (Ar.) Hitap sözü, Allah’ım, Ya Rabbi!

- i. (yā ilāhī kıl ‘ināyet etme redd) 570
- [=1]

‘ilāqa (< Ar. ‘alāqa) Alaka, ilişki

- ‘i.+ñ (ger ‘ilāqañ var-ısa ānīde kes) 404
- [=1]

ile Birliktelik anlamı veren edat, ile

- i. (cürm ile noqşān içinde qalmışam) 92
- i. (çäre bulmaz bu‘dına tedbīr-ile) 582
- i. (dīn eger perhīz ile kāmīl ola) 410
- i. (eksilür kizb ile rızkı ādemūñ) 811
- i. (eylik ile yād ètdür sen seni) 483
- i. (hem taqarrüb hāşıl eyle şabr-ile) 361
- i. (hem-nişīn ol her zamān dervīş-ile) 209

- i. (her ki kibr ile uzadur gerdini) 395
- i. (hidmet ile bende 'uqbāya erer) 843
- i. (hürmet ile kurb-ı Mevlāya erer) 843
- i. ('ilm ile her kim ki 'amil olmadı) 415
- i. (kaşdı anuñ dīn ile īmāndur) 248
- i. (kurb-ı şāha erişen taq̄dīr-ile) 582
- i. (lokmaya şunsañ elüñ şun fikr-ile) 413
- i. (luṭf u cūd ü hilm ile meşhūr ol) 759
- i. (mekr ile aldan münāfiḳ ādemi) 758
- i. (nefs ile dünyāyı terk et ey piser) 309
- i. (nefs-i meyyāl ile dünyā zīneti) 306
- i. (ni'met artar şükr-ile berter olur) 431
- i. (ni'meti şükr ile kāmīl-ter olur) 432
- i. (olma nā-cins ile yār u hem-nefes) 404
- i. (şükr-ile efzūn olur ni'met tamām) 356
- i. (şükr-ile ni'met hemīşe çoğ olur) 220
- i. (şükr kııl kim ni'met artar şükr-ile) 413
- i. (yuma hergiz ellerüñi hāk-ile) 821
- i. (zinde kııl zıkr-ile şubḥ u şāmuñı) 791
- i. (zinde tut zıkr-ile şubḥ u şāmuñı) 339

[=27]

ilet- 1. Götürmek, iletmek

- i.-(e)r (cebri ilter kurb-ı şāha bī-rızā) 581
- i.-mez (kabre nesne iletmez vāriş alır) 632

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

başa ilet- Bir işi tamamına erdirmek

- b. i.- (başa ilet anı yād et yarını) 272
- [=3]

illā (Ar.) Mutlaka, ille de

- i. (māyil olmaz māla illā hākisār) 247
  - i. (dīn evin etmez ḥarāb illā tama') 640
- [=2]

'ilm (Ar.) İlim

- 'i. (çün vera'la yār ola 'ilm ü 'amel) 647
- 'i. (ğayba müşkildür 'ilm ey ser-firāz) 689
- 'i. ('ilm bī-'aḳla hemān bir ḳāldür) 414
- 'i. ('ilm murğ u 'aḳl aña bāldür) 414
- 'i. (kim ki bundan ögrene 'ilm ü edeb) 949
- 'i. (şabr u 'ilm ü hilm nūr-ı dil durur) 507
- 'i.+dür ('ilmdür biri ki ḥōş zīnet vērür) 381
- 'i.+e ('aḳl vērür 'ilme ferr ü mā'ide) 409
- 'i.+e ('ilme rağbet eylemekdür bī-ḥisāb) 151

‘i.+i (‘ilmi şaşkın az görüben tutma hür) 383
 ‘i.+inden (‘āleme ‘ilminden erişür cemāl) 408
 ‘i.+inden (ger vera ‘ilminden alduşsa sabak) 641
 ‘i.-ile (‘ilm-ile her kim ki ‘āmil olmadı) 415
 [=13]

‘imād (Ar.) Direk

‘i. (beyt-i dīne bunlar olmuşdur ‘imād) 87
 [=1]

imām (Ar.) Din hocaları, imam

i.+lar (şol imāmlar ki eylediler ictihād) 82
 [=1]

imān (Ar.) İman

i. (hem-dem olmaz aña imān degmede) 799
 i. (tā ere cān u dile imān u nūr) 865
 i.+dan (aña cür’et za‘ifimāndan gelür) 136
 i.+dur (kaşdı anuñ dīn-ile imāndur) 248
 i.+uñ (elden imānuñ yele aldurmaya) 187
 i.+uña (bulmasun imānuña İblīs yol) 872
 i.+uña (ermeye imānuña tā kim ziyān) 133
 [=7]

imdi Şimdi

i. (çok uyuma imdi zinhār ey püser) 812
 i. (imdi el çek gayrıdan Hakk’a yapış) 569
 i. (key haṭādur diñle imdi ser-be-ser) 454
 [=3]

imkān (Ar.) Olanak, imkân

i. (gelmege imkān yok gitdi hemān) 417
 [=1]

inābet (Ar.) Tövbe etme

i.+de (kāhil olmaqlık inābetde haṭā) 650
 [=1]

‘inād (Ar.) İnatlık

→ ‘inād kııl-

‘inād kııl- (Ar.+T.) İnatlık etmek

‘i. k.-ma(hörlükdur esle söz kıılma ‘inād) 557
 [=1]

‘ināyet (Ar.) Yardım

→ ‘ināyet eyle-
 → ‘ināyet kııl-

‘ināyet eyle- (Ar.+T.) Yardım etmek

‘i. e.-mez (eylemez hergiz ‘ināyet mü’mine) 755

[=1]

‘ināyet kııl- (Ar.+T.) Yardımda bulunmak

‘i. k.- (yā İlāhī kııl ‘ināyet étme redd) 570

[=1]

inbisāt (Ar.) Ferahlık→ **inbisāt vèr-****inbisāt vèr-** (Ar.+T.) Ferahlık vermek

i.+1 v.-me (vèrme nefse inbisātı cebr kııl) 836

[=1]

incit- Kırmak, incitmek

i.-(d)üşse (kimi incidüşse var ‘özrin dile) 318

i.-(d)ür (incidür halk-ı cihānı muttaşıl) 697

[=2]

incin- İncinmek

i.-ürseñ (incinürseñ sahtlık vahtinde ger) 837

[=1]

innemā emvālüküm ve evlāduküm (Ar.) “Mallarınız ve çocuklarınız bir fitne (imti-han)dır.”¹⁹³

i. (innemā emvālüküm ve evlāduküm)736

[=1]

ins (Ar.) İnsan

i. (hāvf éder andan gümānsız ins ü cān) 573

[=1]

inşāf (Ar.) İnsaf→ **inşāf iste-**

i.-ıla(vèrmede almada inşāf-ıla ol) 541

[=1]

inşāf iste- (Ar.+T.) İnsan beklemek

i. i.-mek (dönüp inşāf istemek andan haṭā) 910

[=1]

insān (Ar.) İnsan

i. (az yèmek éy dōst insān işidür) 191

i.+dur (merd-i bed-ḥū şanma kim insāndur) 300

i.+1 (dergeh-i Hākdan kıılur insānı redd) 576

[=3]

iñen Çok, fazla

i. (ḥōr görme dōstum azı iñen) 387

i.+de (halka iñende dilün kıılma dirāz) 497

¹⁹³ Tegābun suresi 15. ayet

[=2]

irgür- 1. Getirmek

2. Yardımcı fiil görevinde

noğşān irgür- (Ar.+T.) Noksanlık getirmek

n. i.-ür (irgürür 'ömrine noğşān èy piser) 468

zārar irgür- (Ar.+T.) Zarar getirmek

z. i.-ür (ādemüj 'ömrine irgürür zārar) 469

[=2]

iste- 1. Dilemek, istemek

i.- ('aql-ı kāmīl iste 'aqluñ varsa ger) 563

i.-mekdür (istemekdür birisi qut-ı helāl) 330

i.-mez (istemez bizden Hüdā şād olmağıl) 782

i.-mezseñ (istemezseñ ger dil-āzār olmadan) 313

i.-r (her kim ister kim bula emn ü amān) 426

i.-r-iseñ (ger selāmet ister-iseñ epsem ol) 430

i.-rseñ (bulmaq isterseñ melāmetden amān) 546

i.-rseñ (cennet içre bulmaq isterseñ maqām) 933

i.-rseñ (cennet isterseñ eger Raḥmāndan) 211

i.-rseñ (devlet isterseñ eger èy muttakī) 764

i.-rseñ (èrmek isterseñ 'aḫā vü raḥmete) 484

i.-rseñ (eylik èyle çıksın isterseñ aduñ) 493

i.-rseñ (fāriğü'l-bāl olmaq isterseñ eger) 592

i.-rseñ (geç fenādan bāki isterseñ eger) 157

i.-rseñ (ger belādan bulmaq isterseñ ḫalāş) 304

i.-rseñ (görmek isterseñ behişt ü nehrini) 928

i.-rseñ (görmek isterseñ ruḫ-ı İslāmı ger) 798

i.-r-señ (ister-iseñ ger sa'ādet tācını) 675

i.-rseñ (kaç zehrden bulmaq isterseñ necāt) 506

i.-rseñ (līki dünyā içün eylerseñ ḫaḫā) 786

i.-rseñ (merd-i āzād olmaq isterseñ eger) 695

i.-rseñ (merd-i maqbūl olmaq isterseñ eger) 472

i.-rseñ (olmaq isterseñ eger kim ser-firāz) 456

i.-rseñ (olmaq isterseñ ḫabīb ü müctebā) 519

i.-rseñ (şol selāmet yolın isterseñ eger) 912

i.-yen (ḫōr eyler kendini cāh isteyen) 234

i.-yen (sālim olmaq isteyen efkārdan) 443

i.-yen (terk èder dünyāyı Allāh isteyen) 234

2. Yardımcı fiil görevinde

'āfiyet iste- (Ar.+T.) Sağlık dilemek, refah dilemek

'a. i.-rseñ ('āfiyet isterseñ èy yār-ı 'azīz) 181

ḫacet iste- (Ar.+T.) Dilekte bulunmak, arzuda bulunmak

ḫ.+i.- (ḫaceti Mevlādan iste èy piser) 566

h.+ünj i.-me (isteme düşmeden ey cān hācetün) 556

inşāf iste- (Ar.+T.) İnsan beklemek

i. i.-mek (dönüp inşāf istemek andan hata) 910

rāhat iste- (Ar.+T.) Rahat istemek, huzur istemek

r. i.-rseñ (rāhat istersenñ dehānuñ açma pūş) 120

r. i.-rseñ (rāhat istersenñ yakın gelme hemān) 578

selāmet iste- (Ar.+T.) Esenlik istemek

s. i.-rseñ (ger selāmet ister-isenñ epsem ol) 430

dirlik iste- Huzur istemek

d. i.-rseñ (dirlik istersenñ ger āb-ı rūy-ıla) 478

hürmet iste- (Ar.+T.) İtibar etmek, hürmet istemek

h. i.-rseñ (hürmet istersenñ Hüdādan ol hamūl) 842

[=37]

istiğfār (Ar.) Tövbe

→ **istiğfār ét-**

→ **istiğfār kıl-**

i.+dan (hāli olma hergiz istiğfārdan) 773

i.+ı (koma istiğfāri dilden muttaşıl) 724

i.-ıla (buldı ‘izzet Ādem istiğfār-ıla) 291

[=3]

istiğfār ét- (Ar.+T.) Tövbe etmek

i. è.-(d)e (Hakka istiğfār ède ol dāyimā) 771

i. è.-(d)er (rūz u şeb her kim ki istiğfār èder) 770

[=2]

istiğfār kıl- (Ar.+T.) Tövbe etmek

i. kı.- (her seher tevbe vü istiğfār kıl) 722

[=1]

istikbār (Ar.) Kibir

i.-ıla(oldı şeytān hōr istikbār-ıla) 291

[=1]

istimā’ (Ar.) Dinleme

→ **istimā’-ı kavlı-i Qur’an**

istimā’-ı kavlı-i Qur’an (Far.) Kuranın kavlini dinleme

i.+dur (istimā’-ı kavlı-i Qur’āndur hemān) 352

[=1]

‘ișyān (Ar.) Karşı gelmek, isyan

→ **‘ișyān ét-**

→ **‘ișyān eyle-**

‘i. (her kim ol fısk-ıla ‘ișyān üzredür) 810

‘i. (her kimünñ kim pīşesi ‘ișyān ola) 772

‘i. (kārumuz ‘ișyān işimüz keç bizüm) 89

- 'i. (rūz u şeb 'ișyān içinde kalmışam) 92
- 'i. (yardım etmek nefse 'ișyān etmede) 922
- 'i.+dur (ol ki cehlinden işi 'ișyāndur) 354
- 'i.-ıla (dökme yüzün şuyını 'ișyān-ıla) 457

[=7]

'ișyān etmek- (Ar.+T.) Baş kaldırmak, isyan etmek

- 'i.ê.-mede (yardım etmek nefse 'ișyān etmede) 922

[=1]

'ișyān eyle- (Ar.+T.) Karşı gelmek, isyan etmek

- 'i. e.-düm (nice yıldur fişk u 'ișyān eyledüm) 91

[=1]

iş Eylem, iş

→ **iş kıl-**

- i. (kim ki iş şonına kılmaz nazar) 442
- i. (iş kim anı işlemek şer'î değil) 522
- i. (iş buyur aña velî kim oğşa az) 535
- i.+i (dāyimā işi anuñ revnaqladur) 140
- i.+i (ol ki cehlinden işi 'ișyāndur) 354
- i.+i (zıkrdür pākān işi zīrā her ān) 358
- i.+idür (az yemek ey dōst insān işidür) 191
- i.+idür (çok yemek 'ālemde hayvān işidür) 191
- i.+idür (kibr şeytān işidür ey nīk-hū) 391
- i.+imüz (kārumuz 'ișyān işimüz keç bizüm) 89
- i.+in (merd-i nā-ehle işin işmarlamaz) 320
- i.+lerüñ (faḥri cümle işlerüñ nān vermedür) 508
- i.+üñ (çün belā dedüñ çıkar başa işüñ) 273

[=13]

iş kıl- İş yapmak

- i. k.-ma (iki kişi söyleşürken kılma iş) 553

[=1]

işbu İşte bu

- i. (bī-kesī vü nā-kesī işbu çihār) 222
- i. (dutmış elde işbu zībā-nāmeyi) 38
- i. (her kime çift olsa işbu pīre-zen) 168
- i. (işbu beş günlük 'öm[ü]r-çün ey cüvān) 175
- i. (işbu düşmenden vefā ne ihtimāl) 735
- i. (işbu mārūñ zehri key kātıl durur) 165
- i. (işbu üç eşyāya kıl dāyim nazar) 592
- i. (işbu zıkrî bilmeyen ḥāsir durur) 348
- i. (kimde kim mevcūd ola işbu çihār) 877
- i. (neye beñzer eydeyim işbu cihān) 630
- i. (umaram işbu kitāb misk-bīz) 48

[=11]

işit- İşitmek, dinlemek (krş. **êşit-**)

i.-mez (dōstlar pendin işitmez eblehān) 376

[=1]

işle- Yapmak, işlemek

i.-mek (iş kim anı işlemek şer'î degil) 522

[=1]

'işret (Ar.) Dostluk

i.+den (bulmaz ol şādī vü 'işretten naşīb) 287

[=1]

işte İşte

i. (anladuñ tefrīdden işte haber) 855

i. (dêdim işte neh şad u şast u çehār) 952

i. (işte bu uslūba olur bû'l-fuzūl) 371

i. (işte rüşen rāh u işte rāst yol) 541

i. (işte rüşen rāh u işte rāst yol) 541

[=5]

iştiyāk (Ar.) Hasret

i. (zīkr-i dildür Hākka şevk u iştiyāk) 353

[=1]

'itāb (Ar.) Azarlama

→ **'itāb-ı dōstān**

'i. (ger êerse dōstdan hışm u 'itāb) 403

[=1]

'itāb-ı dōstān (Far.) Dostların darılması

'i. (cevr-i sultān u 'itāb-ı dōstān) 399

[=1]

i'tibār (Ar.) Saygı, itibar

→ **i'tibār-ı hālq**

i'tibār-ı hālq (Ar.) Halkın saygısı

i.+a (i'tibār-ı hālqa Emre ne i'tibār) 510

[=1]

i'timād (Ar.) Güven

→ **i'timād êt-**

→ **i'timād eyle-**

i'timād êt- (Ar.+T.) Güvenmek, bel bağlamak

i. ê.-me (êtme devlet pāyesine i'timād) 610

[=1]

i'timād eyle- (Ar.+T.) Güvenmek

i. e.- (cümleden geç Hākka eyle i'timād) 852

[=1]

ittifāk (Ar.) Birlik

i. (ol dem olduĝ ehl-i tefrīd ittifāk) 850

[=1]

izhār (Ar.) Gösterme, açığa vurma→ **izhār eyle-**→ **izhār-ı feşāhat**→ **izhār-ı ‘ibādet****izhār eyle-** (Ar.+T.) Ortaya çıkarmak

i. e.-di (oldur ol kim luĝfin izhār eyledi) 52

[=1]

izhār-ı feşāhat (Far.) Fesahatın gösterimi

i. (ol kim izhār[-ı] feşāhat eyledi) 127

[=1]

izhār-ı ‘ibādet (Far.) İbadetin gösterimi

i. (ol kim izhār-ı ‘ibādet eyledi) 125

[=1]

‘izz (Ar.) Şan, şeref

‘i. (ger dilersen ‘izz ü cāh-ı āhīret) 203

‘i. (kılmayınca terk ‘izz ü māl ü cāh) 283

[=2]

‘izzet (Ar.) Büyüklük, izzet→ **‘izzet bul-**→ **‘izzet dile-**→ **‘izzet ét-**→ **‘izzet kııl-**→ **‘izzet vër-**→ **‘izzete ér-****‘izzet bul-** (Ar.+T.) İzzete erişmek

‘i. b.-dı (buldı ‘izzet Ādem istiĝfār-ıla) 291

[=1]

‘izzet dile- (Ar.+T.) İzzete istemek

‘i.+i d.-rseĝ (pīrlık vaĝtı dilersen ‘izzeti) 892

[=1]

‘izzete ér- (Ar.+T.) İzzete kavuşmak

‘i. è.-esin (tā murāduĝca eresin ‘izzete) 651

[=1]

‘izzet ét- (Ar.+T.) İzzet etmek, büyüklük etmek

‘i. è.-(d)üp (Hāĝ aĝa ‘izzet édüp hürmet kııla) 654

‘i. è.- (éy bürāzer ‘izzet ét mihmānuĝa) 660

[=2]

- ‘izzet kııl-** (Ar.+T.) İzzet etmek
 ‘i. kı.-a (kendini bī-ħürmet ü ‘izzet kııla) 144
 [=1]
- ‘izzet vër-** (Ar.+T.) İzzet vermek, büyüklük vermek
 ‘i. vër- (muḳtedā-yı nās eder ‘izzet vërür) 381
 [=1]
- ‘izzete eriş-** (Ar.+T.) İzzete kavuşmak
 ‘i. è.-ür (erişür elbetde āħir ‘izzete) 653
 [=1]

-J-

- jende-püş** (Far.) Yamalı hırka
 j. (jende-püş ol bāki vü pâyende ol) 199
 [=1]

-K-

- kâfi** (Ar.) Yeterli, kâfi
 k. (ħırķa vü loķma aņa kâfi ola) 738
 [=1]
- kâfir** (Ar.) Müslümanların dışında olan, kâfir
 → **kâfir-i bī-dīn**
- kâfir-i bī-dīn** (Far.) Dinsiz kâfir
 k.+durur (mü’min olmaz kâfir-i bī-dīn durur) 174
 [=1]
- kālā** (Far.) Süs
 k. (tālīb-i dünyā vü kālā olmağıl) 857
 [=1]
- kām** (Far.) İstek, arzu
 → **kām dile-**
 → **kāma ér-**
- kām dile-** (Far.+T.) Arzuda bulunmak, istekte bulunmak
 k. d.-me (zişt-rüdan dileme zinhār kām) 709
 [=1]
- kāma ér-** (Far.+T.) Arzuya kavuşmak
 k. è.-meye(niceler ceħd ède kāma èrmeye) 568
 [=1]
- kām-baħş** (Far.) Bağışlayan
 k. (şāh-ı ‘ādil kām-baħş u dest-gīr) 30

[=1]

kāmil (Ar.) Olgun, akli başında→ **kāmil ol-**→ **kāmil-i insān****kāmil ol-** (Ar.+T.) Olgunlaşmak

k. o.-a (dīn eger perhīz ile kāmil ola) 410

[=1]

kāmil-i insān (Far.) Olgun insan, akli başında

k. (merd-i çābūk kāmil-i insān olur) 392

[=1]

kāmil-ter (Ar.+Far.) Çok olgun, oturaklı

k. (ni‘meti şükr ile kāmil-ter olur) 432

[=1]

kāmiyāb (Far. < kām-yāb) Muradına ermiş

k. (hīdmet ehlinüñ yeri èy kāmiyāb) 655

k. (kāmubīn ü kāmiyāb u kām-kār) 37

[=2]

kām-kār (Far.) Mutlu

k. (hōr görme bunları èy kāmukār)

k. (kāmubīn ü kāmiyāb u kām-kār) 37

[=2]

kāmubīn (Far. < kām-bīn) Bahtiyar

k. (kāmubīn ü kāmiyāb u kām-kār) 37

[=1]

kān (Far.) Kaynak, menba→ **kān-ı hīlm**→ **kān-ı zekā****kān-ı hīlm** (Far.) Hilim kaynağı

k. (kān-ı hīlm ü cūd u şāhib-ma‘rifet) 29

k.-idi (Hāzret-i ‘Osmān kān-ı hīlm-idi) 80

[=2]

kān-ı zekā (Far.) Zeka kaynağı

k. (şāhibi Bū Yūsuf kān-ı zekā) 85

[=1]

kār (Far.) İş, meslek→ **kār kıl-**

k. (her kim andan şādır ola çār kār) 440

k.+dan (ihtiyāt etmek gerek her kārđan) 443

k.+ı (dūzañuñ ehl-i keremle kārı yok) 745

k.+ı (ehl-i ‘aqluñ kārı hāmūş olmadur) 122

k.+ı (her kimüñ kārı ki gerçek Hāqladur) 140

- k.+1 (her kimünj kārı murādi üzredür) 465
 k.+1 (her kimünj kim kārı ārāyişdedür) 286
 k.+1 (hīledür kārı anuñ qallābdur) 586
 k.+1 (lā-cerem kārı siyeh-rūlık durur) 295
 k.+1 (ol ki bed-hūlıqladur kārı anuñ) 445
 k.+1 (ten-perestī kārı serverlik degül) 284
 k.+ın (cümle kārın bī-hıyānet étmedür) 876
 k.+ına (her ki kendi kārına hāzır ola) 487
 k.+ına (hergiz érmez kārına anuñ halel) 246
 k.+ına (merd-i kār u kārına qādir ola) 487
 k.+ında (her ki her kārında gözler ol vasat) 580
 k.+ında (kesb ü kārında o kim kāhil durur) 396
 k.+ını (dahı bed-hūdan riyāset kārını) 571
 k.+ını (düzme ebleh kārını ey kār-sāz) 535
 k.+ını (umma alçaqdan mürüvvet kārını) 571
 k.+umuz (kārumuz işyān işimüz keç bizüm) 89
 k.+uñı (yolda āsān bulasın tā kārıñı) 279
 [=22]

kār kııl- (Far.+T.) İş yapmak, amel etmek

- k. kı.-sun (nice kılsun ğayrılar anuñla kār) 325
 [=1]

kār (Far.) İş

→ **kār-ı ālem**

→ **kār-ı cāhil**

kār-ı ālem (Far.) Dünyanın işi

- k.+den (kār-ı ālemden kamu āzād o) 275
 [=1]

kār-ı cāhil (Far.) Cahilin işi

- k. (kār-ı cāhil sözde pür-cüş olmadur) 122
 [=1]

kārubān (< Far. kār-bān) Kervan

- k.+dan (kārubāndan qalma merd-iseñ hemān) 276
 [=1]

kāse (Far.) Başın iç kısmı

→ **kāse-yi ser**

kāse-yi ser (Far.) Başın içi

- k. (kāse-yi ser içi mār u mūr ola) 179
 [=1]

kāzib (Ar.) Yalancı

- k. (ol vefāsız kāzib ü mezmūmda) 896
 [=1]

kebg (Far.) Keklik

k. (kebg şahbāza şalınur nāz éder) 34
[=1]

keç (Far.) Eğri, çarpık

k. (kārumuz 'işyān işimüz keç bizüm) 89
[=1]

kefen (Ar.) Kefen

k. (hāşılun dünyādan ancağ bir kefen) 729
[=1]

kelām (Ar.) Söz, kelam

k. (bī-te'emmül söyleme hergiz kelām) 421
k. (nerm ü şīrīn söyle bu halka kelām) 153
k.+ın (Hak kelāmın söyle söylerseñ hemān) 124
k.+uñdan (kıl bize 'ıtrı kelāmuñdan nişār) 23
[=4]

kem Kötü

k. (anlara fāyide ammā saña kem) 210
k. (kimse haqqında şakın söyleme kem) 481
k.+dür (kemdür anlardan şu mümsik 'ābidān) 657
k.+e (key hañādur eylik étmek hem keme) 368
[=4]

kemāl (Ar.) Olgun, kemāl

→ **kemāl bul-**

k. ('aıldan qopar bulur dāniş kemāl) 408
[=1]

kemāl bul- (Ar.+T.) Kemāle erişmek, olgunlamak

k. b.-ur (ni'met için şükr eden bulur kemāl) 412
[=1]

kemer (Ar.) Kemer

→ **kemer bağla-**

kemer bağla- (Ar.+T.) *tasyf.* Tekke şeyhi, kendine bağlanması ve yasaklardan uzak durmasının simgesi olarak tarikata girenin beline törenle kuşak dolamak

k. b.-nur (hizmet için her ki bağlanur kemer) 659
[=1]

kemhā (Far.) Bir tür kumaş

k. (birinüñ kemhā vü nañdur pisteri) 64
[=1]

kemlik (Far.+T.) Kötülük, kemlik

k.+le (halkı hōş tut düşme kemlikle dile) 361
[=1]

kendi Kendi (krş. kendü)

- k. (her ki kendi kārına hāzır ola) 487
k. (her kim olur kendi sözünden melül) 326
k. (kendi 'aybın görmeyüp ol bed-gümān) 294
k. (kendi elünle vērürseñ bir direm) 775
k. (kendi kendin zīnet eyler her zamān) 635
k. (kendi kendine dağı zerre kadar) 626
k. (kendi nefsün sa'y kıl kim bilesin) 622
k. (kendi rāzuñ kādır olursañ eger) 694
k. (kim ki kendi 'aybına nāzır ola) 129
k. (kim kodı kendi hevāsı üzre pā) 224
k. (merd-iseñ kıl kendi 'aybuña nazar) 130
k. (yere urur kendi kendin bī-gümān) 474
k.+ler (şāhlar da kendiler maqşūdına) 567
k.+n (gösterür kendin terāzūda girān) 917
k.+n (kendi kendin zīnet eyler her zamān) 635
k.+n (kendin ögmek 'ādet-i şeytāndur) 288
k.+n (kendin ögmez ol ki 'ārif cāndur) 288
k.+n (yağdı kendin āteş-i sūzān-ıla) 444
k.+n (yere urur kendi kendin bī-gümān) 474
k.+n (yoğ bilendür kendin ehl-i ma'rifet) 627
k.+nden (kimse kendinden każā redd edemez) 424
k.+ne (eylügi ol kendine eyler hemān) 436
k.+ne (kendi kendine dağı zerre kadar) 626
k.+ni (hōr eyler kendini cāh isteyen) 234
k.+ni (kendini bī-hürmet ü 'izzet kıla) 144
k.+ni (kendini dūzağda biryān eyleye) 889
k.+ni (kendini maqşūda vāşıl étmedi) 619
k.+ni (kendini müstevcib-i rahmet eder) 588
k.+ni (kendini ögdi cehālet eyledi) 125
k.+ni (kendini şāyeste-yi Ğufrān eder) 663
k.+nün (kendinün işlāhına kādır ola) 129
k.+ñi (kendini mü'min bil ayruğ yeme bāk) 132
k.+sin (kendisin 'ālemde hōş-nām eyledi) 670
k.+sin (kendisin şatdı fezāhat eyledi) 127
k.+yi (kendiyi maqbūl u nīkū-nām eder) 106
[=35]

kendü Kendi (krş. **kendi**)

- k.+ñ (anuñ içün kendün eylersin zebūn) 281
k.+ñ (gel yükün kendün götür merdāne-vār) 591
k.+ñ (halka kendün vere bir hürmā eger) 776
k.+ñ (kıl yanından düşmenün kendün ırağ) 538
k.+ñ (olur olmaz yere kendün şalmağıl) 496
k.+ñe (kendünje dağı deme eyle hazer) 694

k.+ñi (kendüñi halk içinde mezmüm eyleme) 540
 k.+ñi (kendüñi hizmetle merd-i muqbil ét) 844
 k.+ñi (kendüñi hõr eyleyüp çekdüñ aduñ) 559
 k.+ñi (kendüñi medh étme zinhâr éy cüvân) 702
 k.+ñi (kendüñi şâyeste-yi der-gâh kı1) 233
 k.+yi (kendüyi toq gösterüben yürür aç) 915
 [=12]

kendüzin < kendi+özin Kendi kendin

k. (halka rüsvây eyler ancak kendüzin) 301
 k. (kendüzin zeyn eylemek erlik degül) 284
 [=2]

kenz (Ar.) Hazine

→ **kenz ét-**

kenz ét- (Ar.+T.) Altını elde tutmak

k. è.-me (ger dilersen magfiret kenz étme zer) 704
 [=1]

kerāmāt (Ar.) Kerametler

k.+ından (Hak kerāmātından éy şahib-ḥayā) 874
 [=1]

kerāmet (Ar.) Cömertlik, keramet

→ **kerāmet-i Hüdā**

k.+inden (Hak kerāmetinden éy merd-i şahī) 600
 [=1]

kerāmet-i Hüdā (Far.) Allah'ın kerameti

k.+dandur (hem kerāmet-i Hüdādandur şahā) 602
 [=1]

kerem (Ar.) Cömertlik

k. (kimde kim 'ādet ola cūd u kerem) 435
 [=1]

Kerīm (Ar.) Allah, Tanrı

K. (bir 'atādur kim konuq şaldı Kerīm) 667
 [=1]

kes- 1. Kesmek, bırakmak

k.- (büy-ı 'afvuñ Emre-yi gümrāha kes) 951
 k.- (gel berü el gaybetinden kes diluñ) 116
 k.- (ger 'ilākañ var-ısa ānīde kes) 404
 k.- (kes każā-yı āsumānīden sözi) 690
 k.- (kes tama'dan göñlüñ éy cān-ı pezer) 695
 k.- (nefse uyma başını kes bī-ser ét) 795
 k.- (nefs-i kelbūñ kes başın éy şīr-i ner) 798
 k.-er (uğradur bir derde vü 'ömrin keser) 245

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

ümîzi kes- (Far.+T.) Beklentiyi bırakmak, ümidi kesmek

ü. k.- (Hakka yüz tut gayrdan ümîzi kes) 316

ü. k.- (şol güzeşte 'ömrden ümîzi kes) 423

ü.+(ü)ñ k.- (kes ümîzün 'elden ol hayrül-beşer) 128

ü.+ün k.- (kes ümîzün cümle mevcüdâtdan) 851

[=12]

kesb (Ar.) Kazanç

k. (fâyide kim hõrlıqla kesb olur) 603

k. (kesb ü kârında o kim kâhil durur) 396

[=2]

kesil- Kesilmek, kopmak

k.- (ko o fi'li kaç hemân üzül kesil) 522

k.-ür (kim ki şükr etmez kesilür yog olur) 220

[=2]

kesîr (Ar.) Çok, fazla

k. (her ne vërse ger kalîl ü ger kesîr) 254

[=1]

keslân (Far.) Tembel, uyuşuk

k.+dur (hîn-i tã'atde o kim keslândur) 274

[=1]

kesr (Ar.) Bozma

k. ('ömr ü rızkı kesr ü noqşân üzredür) 810

[=1]

kethüzâlık (Far.+T.) kâhyalık

→ **kethüzâlık eyle-**

kethüzâlık eyle- (Far.+T.) Kahyalık etmek

k. e.-me (ël evinde kethüzâlık eyleme) 552

[=1]

key Çok, fazla

k. (dõstdan da key şağın etme 'ayân) 492

k. (ğâfil olma key şağın Kâhhârdan) 773

k. (işbu mârıñ zehri key kâtil durur) 165

k. (key hañâdur bize gülmek ey 'amû) 781

k. (key hañâdur diñle imdi ser-be-ser) 454

k. (key hañâdur eylik etmek hem keme) 368

k. (key şağın andan kaçup olma le'im) 667

k. (key şağın göñlini yıqma kimsenün) 113

k. (key şağın göñlini yıqma kimsenün) 314

k. (müdbir olma key şağın idbârdan) 378

k. (şoñbet etme key şağın şıbyân-ıla) 457

k. (zıkr-i bī-ta' zīm key bid' at durur) 347
[=12]

kezzāb (Ar.) Yalancı

k.+dan (ādemīlik umma gel kezzābdan) 575
k.+dur (şol kim ey ehl-i başar kezzābdur) 586
[=2]

ki (Far.) Birbiriyle alakası olan iki cümleyi birbirine bağlar, ki

k. (arturasın tā ki bal ü yağını) 833
k. (āteş ü düşmen ki bula fırsatı) 388
k. ('avratıyla şeh ki çok halvet kıla) 144
k. (bil ki zıkr-i Hāq gıdā-yı rūhdur) 340
k. (bir dem olmadı ki kılmayam günāh) 94
k. (bir yetimi her ki giryān eyleye) 889
k. (birisi oldur ki mānend-i mekes) 550
k. (cāhile her kim ki māl ü zer vērür) 374
k. (cān şol dem ki bedenden dūr ola) 100
k. (cem' eder ammā ki māl-ı zāyide) 708
k. (çār nesne var ki olduḡda revān) 417
k. (çok ḡatā ammā ki dördi ey piser⁹ 454
k. (dāmenin her kim ki bağlar ḡidmete) 653
k. (döndürürse aḡribādan her ki rū) 901
k. (dünyede her kim ki dil-āzār ola) 112
k. (dünyede her kim ki bī-endīşedür) 787
k. (dünyeden her kim ki almaz 'ibreti) 372
k. (düşmeninden ol ki ḡorku üzredür) 470
k. (eydeyim anı ki olsun āgehūḡ) 293
k. (ḡalk içinde her ki rāzuḡ kıla fāş) 604
k. (her ki 'ālem içre pür-eşḡāldür) 453
k. (her ki 'ārifdür ḡüdāyı buldı ol) 620
k. (her ki bī-mihr olup ola cevrikār) 613
k. (her ki bir ḡaste yetimi şāz ede) 890
k. (her ki bir 'üryāna bir ḡaftān vère) 674
k. (her ki bu üç nesneden ḡāfil durur) 242
k. (her ki esrāruḡ senüḡ eyler 'ayān) 891
k. (her ki ḡāmūş olmaḡ étdi pīşesin) 429
k. (her ki her kārında gözler ol vasat) 580
k. (her ki kendi kārına ḡāzır ola) 487
k. (her ki kılmaya 'amel iḡlāş-ıla) 139
k. (her ki kibr ile uzadur gerdini) 395
k. (her ki ḡonuk ḡoricek ola melül) 662
k. (her ki miḡmānına ikrām eyledi) 670
k. (her ki nādān dōstdur eyle ḡazer) 537
k. (her ki şālihler içün ḡizmet kıla) 654

- k. (her ki söyler cürm ü 'aybuñ yüzüne) 516
k. (her ki söze başlayup iksâr ede) 121
k. (her ki şâhâ halk-ıla yek-dil ola) 611
k. (her ki 'üryâna geyüre cāmeyi) 673
k. (her ki zâtında degüldür ehl-i hâl) 44
k. (her kimi görseñ ki yoldan çıkıyor) 590
k. (her kimüñ kârı ki gerçek Hâkladur) 140
k. (her kimüñ ki düşmeni bisyârdur) 452
k. (hırş-ıla her kim ki dünyâ-dârdur) 261
k. (hizmet için her ki bağlanur kemer) 559
k. (hōş geçinmez her ki halk-ı dehr-ile) 544
k. ('ilmdür biri ki hōş zînet vërür) 381
k. ('ilm-ile her kim ki 'âmil olmadı) 415
k. (kendin öğmez ol ki 'ârif cāndur) 288
k. (kim ki hışmın yuda ey tâze cüvân) 102
k. (kim ki köpri üzre beyt eyler binâ) 732
k. (kim ki 'özrin dileye eyle kabül) 110
k. (kim ki bundan öğrene 'ilm ü edeb) 949
k. (kim ki dünyâ-dōst u ten-perver durur) 397
k. (kim ki hâl-i halka eyler merhamet) 485
k. (kim ki halka eylik eyler ey cüvân) 436
k. (kim ki havf eder Hüdâdan her zamân) 573
k. (kim ki hōş tutdı şahîler şan'atın) 433
k. (kim ki iş şöñina kılmaz nazar) 442
k. (kim ki kâhil olsa ol nādân olur) 392
k. (kim ki kendi 'aybına nâzir ola) 129
k. (kim ki men' ede seni hayrâtdan) 605
k. (kim ki mihmâna güle yüzle bakar) 664
k. (kim ki mürde üstine eyler nazar) 468
k. (kim ki rāhat kapusın yaptı tamām) 230
k. (kim ki şükr étmez kesilür yoğ olur) 220
k. (kim ki terk-i kāmuranî eyledi) 231
k. (kim ki vara şol oğunmayan yere) 551
k. (kim ki varsa şöhet-i āhengere) 548
k. (kim ki va'z üzre olmaz üstüvâr) 325
k. (koma tiryâkı ki andadur hayât) 506
k. (kurtulasın tâ ki baş u cān-ıla) 471
k. (ma'rifet her kim ki hâşıl étmedi) 619
k. (meşrevet her kim ki eblehle eder) 373
k. (nefsi hōr eyle ki baş kaldurmaya) 187
k. (nefs-i şümın her ki darbı rām eder) 106
k. (ol aña beñzer ki yer ü çıkarur) 778
k. (ol Hüdâdur ol ki hengâm-ı seher) 53

- k. (ol ki düşmişdür 'ibāret kaydına) 223
k. (ol Resül-ı Hâk ki hayrū'n-nās-ıdı) 81
k. (ol ki arturmağ diler emlak u māl) 739
k. (ol ki bed-hūlıkladur kārı anuñ) 445
k. (ol ki cehlinden işi 'işyāndur) 354
k. (ol ki dāyim ekl eder māl-ı harām) 899
k. (ol ki yarın yine saña can vērür) 252
k. (pādişāh oldur ki 'adl ü dād ède) 146
k. (pīşesi anuñ kiñ'āb u hūr ola) 225
k. (rūz u şeb her kim ki istiğfār eder) 770
k. (şan'atı anuñ ki āzārī ola) 145
k. (söylemez çok ol ki 'aklı vardur) 126
k. (söz ki gördüğ kimse tutmaz aña gūş) 555
k. (şeh ki ola 'ākıl ü ferruḥ-likā) 148
k. (şol düşe beñzer ki görürler è cān) 630
k. (şol imāmlar ki eylediler ictihād) 82
k. (şol ki Hâkdan dōstlık eyler tama') 644
k. (şol ki kāni' bir gedādur èy cūvān) 500
k. (şol ki 'attāra olur bir dem qarīb) 859
k. (şol ki bed-rāydur çeker ta'b u 'azāb) 173
k. (şol ki bī-şerm ü şakī vü şūḥdur) 545
k. (şöyle zann eyler ki 'afv eyler Hūdā) 104
k. (tā ki èrgürmeye nekbet rüzigār) 536
k. (tā ki 'ömrüğ artura ol Girdigār) 900
k. (tā ki rāzī ola senden Girdigār) 269
k. (tā ki rüşen ola şun'-ı Girdigār) 200
k. (tā ki senden dūr ola cürm [ü] vebāl) 107
k. (tā ki senden dūr ola hemm ü teraḥ) 887
k. (ten-perest olma ki yār ola İlāh) 235
k. (yatlu sözden ol ki dilin bağladı) 574
k. (zālime her kim ki bir dem yār ola) 862
k. (zinde şayma sen anı kim mürdedür) 515
[=111]

kibr (Ar.) Kibir

- k. (başuñı qaldurma kibr ü 'ucb-ıla) 448
k. (birisi kibr ü biri anuñ ḥased) 363
k. (èy püser kibr ü ḥasedden dūr ol) 749
k. (her ki kibr ile uzadur gerdini) 395
k. (kibr şeytān işidür èy nīk-hū) 391
k. (kibr ü kizb ü gaybet ü hırş u ḥased) 576
k. ('ucb u kibr ü hıkdı ço kııl meskenet) 203
k.+den (kibrden qopar bu düşmenlik qamu) 391
[=8]

kīl (Ar.) Laf

k. (ètmesünler tã senün'çün kâl ü kīl) 477
[=1]

kim Ki bağlacı

k. (açlar karnın toyur tã kim Hüdã) 672
k. (alma anı kim elünle komaduñ) 493
k. (anı kim saña Hüdã kıldı harãm) 523
k. (aña kim çoğ eyledün zulm ü cefã) 910
k. (bil kim oldur mü'min-i perhîz-kâr) 877
k. (bir 'atãdur kim konuğ şaldı Kerîm) 667
k. (bir şecerdür kim yonulmuş bî-semer) 416
k. (biri budur kim olasın dãd-ger) 360
k. (biri ol kim yãd étmez ol Hãkı) 682
k. (bu 'acebdür kim yine eylik umark) 296
k. (bu vaşiyetden şular kim dürdur) 939
k. (cãn bedenden şol zamãn kim dür ola) 179
k. (cãnı yokdur kimsenün kim söyleye) 66
k. (dahı şol söz kim dürüst ü rãstdur) 562
k. (devlet anuñ kim cihãndan göz yumar) 195
k. (döst kim ola ziyãn-kâr ey piser) 878
k. (döşek içinde şu kim 'üryãn yata) 813
k. (düşmeyesin hõr olup tã kim dile) 448
k. (emr-i Hãkdan her ne kim var kıl kabül) 842
k. (ermesün tã kim saña andan zarar) 897
k. (ermeye imãnuña tã kim ziyãn) 133
k. (fãyide kim hõrlıqla kesb olur) 603
k. (gãfil olma kim bozulmağ var mizãc) 385
k. (ger dilersen kim olasın mu'teber) 114
k. (ger dilersen kim olasın mu'teber) 639
k. (ger dilersen kim olasın ser-bülend) 229
k. (gerçi kim dervîşlik gücdür katı) 105
k. (gerçi kim maħbüb-ı ma'nã bî-bedel) 42
k. (gülmesin dersen eger kim hãş u 'ãm) 421
k. (Hãk yolına her ne kim êtdün sebîl) 730
k. (halk hulkından anuñ kim zãrdur) 297
k. (halk içinde şãh kim handãn ola) 142
k. (hãne kim târik ü tenhã ola hem) 804
k. (hãşa Allãh kim o ber-hürdãr ola) 862
k. (hayf aña kim bãtınî vü zãhirî) 946
k. (hem 'adũ kim tünd-hüdur ey piser) 537
k. (her kim ister kim bula emn ü amãn) 426
k. (her kime kim ma'rifet vëre Hüdã) 625
k. (her kime kim ola devlet bahtiyãr) 676

- k. (her kimün dünyāya hırşı vardır) 334
k. (her kimün kārı murādı üzredür) 465
k. (her kimün ki düşmeni bisyārdur) 452
k. (her kimün kim hūyı bed-hūlık durur) 295
k. (her kimün kim kārı ārāyişdedür) 286
k. (her kimün kim ıaşdı nī-kū-nāmdur) 257
k. (her kimün kim nīk ü hōş girdārı var) 634
k. (her kimün kim pīşesi ‘işyān ola) 772
k. (her kimün kim şıdķı Ber-şāni‘ ola) 238
k. (her kimün kim yüki yolda çok durur) 278
k. (her kimün şıdķ-ı dili şāfi ola) 738
k. (her kimün yanında bu kim hūr ola) 938
k. (her kimün yanında bu kim hūr ola) 938
k. (her ne kim bağışlasağ étme rucū‘) 777
k. (her ne kim görseñ eyi gör görme bed) 681
k. (iş buyur aña velī kim oğşa az) 535
k. (iş kim anı işlemek şer‘ī degil) 522
k. (kendi nefsün sa‘y kıl kim bilesin) 622
k. (kim budur ārāyiş-i ehl-i şeref) 531
k. (kim budur dünyāda merd-i Hāk huyı) 792
k. (kim nifāk ehline düzahdur yataķ) 751
k. (kim o gitse yine gelmez ey ‘azīz) 427
k. (kim odur düşmişlere feryād-res) 316
k. (kim olar yanında çok yemek vebāl) 766
k. (kim yalandur revnaķı yüzden alan) 473
k. (kim yeler nefsine uyup serseri) 103
k. (kimde kim ‘ādet ola cūd u kerem) 435
k. (kimde kim ferr-i cihān-dārī ola) 145
k. (kimde kim halka terahhum vardır) 490
k. (kimde kim hōş ‘aķl u dāniş vardır) 319
k. (kimde kim mevcūd ola işbu çihār) 877
k. (kimde kim mevcūd ola işbu çihār) 877
k. (kimde kim mevcūddur lecc ü hilāf) 845
k. (kimde kim mevcūddur lecc ü hilāf) 845
k. (kimde kim üç dürlü ‘ādet vardır) 587
k. (kimde kim üç dürlü haşlet vardır) 768
k. (kimde kim var pāk-tab‘ hōş-nazar) 612
k. (kimde kim vardır güzel ‘aķl-ı temīz) 595
k. (kimde kim yok hōş edeb ü hüsn hayā) 714
k. (kimde kim yokdur kanā‘atden nişān) 499
k. (kimde kim yokdur şahā havf-ı Hūdā) 725
k. (kime kim ‘ālemde muhkem dīn gerek) 411
k. (kim ki va‘z üzre olmaz üstüvār) 325

- k. (koğusından kim ḥarāb olur dimāğ) 828
k. (merd-i bed-ḥū şanma kim insāndur) 300
k. (n'oldı andan kim yēr altıdur yatağ) 216
k. (nite kim nān-ı saḥīden pūr-ziyā) 678
k. (ol taḥammül ehli yıqma ḥātırı) 503
k. (ola kim bir gün erişe luṭf-ı Rabb) 868
k. (oldur ol kim Ādeme nefḥ étدی rūḥ) 50
k. (oldur ol kim aña kim Nemrūd atdı oğ) 54
k. (oldur ol kim aña kim Nemrūd atdı oğ) 54
k. (oldur ol kim luṭfin izhār eyledi) 52
k. (oldur ol kim nüh felek mi'rācıdur) 74
k. (oldur ol kim yāri Bū Bekr ü 'Ömer) 77
k. (ol kim izhār[-ı] feşāhat eyledi) 127
k. (olmak isterseñ eger kim ser-firāz) 456
k. (pādişādur her ne kim diler éder) 60
k. (pīşe-yi lecc kimde kim peydā olur) 393
k. (rāh-ı merdāna şular kim kıoya pā) 911
k. (şağın andan kim olasın nīk-nām) 523
k. (söylemez toğrı meger kim kızb ü lāf) 754
k. (şāh kim kıla ri'āyāya sitem) 402
k. (şol kışı kim fāriğ u şıḥhatdedür) 184
k. (şol kışı kim gördüğ anı yēr ribā) 883
k. (şol kışı kim ḥıdmet-i merdān éde) 652
k. (şol kışı kim ḥızmet-i mihmān éder) 663
k. (şol kışı kim şehveti bendindedür) 532
k. (şol kışide kim ola ḥavf-ı Ḥüdā) 771
k. (şol kışı kim az yēr ü az uyu) 193
k. (şol zamān kim şehvete vėrdüğ ṭalāk) 850
k. (şu kışinüğ kim dili ğaybetdedür) 117
k. (şunlaruğ kim ellerinde nağdı yoğ) 308
k. (şunlaruğ kim kıadri yoğdur éy cüvān) 498
k. (şükr kııl kim ni'met artar şükr-ile) 413
k. (tevbe eyle kim kıabül éde İlāh) 648
k. (umma kim ol ola maqbül-ı Ḥüdā) 596
k. (yār odur kim buğ deminde yār ola) 617
k. (yıqmasunlar göñlüñi tā kim senüğ) 113
k. (yıqmasunlar göñlüñi tā kim senüğ) 314
k. (yırtmasunlar perdeñi tā kim senüğ) 494
k. (yola kim başduğ yöri yād étme ser) 926
k. (zinde şayma sen anı kim mürdedür) 515
k. (kime kim 'ālemde muḥkem dīn gerek) 411
[=123]

kim Herhangibiri, kim

- k. (akribāsından şu kim bīgānedir) 904
k. (‘ālemi bir demde yıksa kim ne dēr) 60
k. (aṇa aldanmaz o kim ‘āķil durur) 165
k. (az u çok Hāķdan o kim rāzī ola) 731
k. (bir tūvāna kim ēde men‘-i zekāt) 880
k. (bu vaşīyyetle kim eylerse ‘amel) 936
k. (cāhile her kim ki māl ü zer vērür) 374
k. (dāmenin her kim ki bağlar hīdmete) 653
k. (dūr olur andan o kim rahmānidür) 750
k. (dünyede her kim ki bī-endīşedür) 787
k. (dünyede her kim ki dil-āzār ola) 112
k. (dünyeden her kim ki almaz ‘ibreti) 372
k. (düşmeninden her kim étmezse hāzer) 155
k. (Hāķ ‘azābından şu kim eymin durur) 174
k. (Hāķķı şol kim zikrden gāfil ola) 686
k. (hāķ-ı ‘ālemden şu kim döndürdi yüz) 108
k. (her kim anda var durur ‘aķl-ı temīz) 152
k. (her kim andan şadır ola çār kār) 440
k. (her kim eller mālına eyler hāsed) 585
k. (her kim eyler āhīret için amel) 246
k. (her kim ister kim bula emn ü amān) 426
k. (her kim ol fişķ-ıla ‘işyān üzredür) 810
k. (her kim ol terk-i eķārib eyledi) 902
k. (her kim ola ehl-i hīlm ü pāk-dil) 322
k. (her kim ola ehl-i īmān ēy cūvān) 131
k. (her kim ola saṇa şāhā rāh-ber) 517
k. (her kim ola turş-rūy u telh-gūy) 154
k. (her kim ola zişt-hū vü bed-fi‘āl) 514
k. (her kim olur kendi sözinden melül) 326
k. (her ne kim hāķ içre ola nā-pesend) 327
k. (hırş-ıla her kim ki dünyā-dārdur) 261
k. (hīn-i tātde o kim keslāndur) 274
k. (hōşa kim baş qaldura pā-māl olur) 292
k. (‘ilm-ile her kim ki ‘āmil olmadı) 415
k. (kesb ü kārında o kim kāhil durur) 396
k. (kim bunu ma‘ķül görmez hās u ‘ām) 816
k. (kim ki bundan ögrene ‘ilm ü edeb) 949
k. (kim ki dünyā-dōst u ten-perver durur) 397
k. (kim ki hāl-i hāķa eyler merhamet) 485
k. (kim ki hāķa eylikeyler ēy cūvān) 436
k. (kim ki havf ēder Hūdādan her zamān) 573
k. (kim ki hışmın yuda ēy tāze cūvān) 102
k. (kim ki hōş tıtdı saḥīler şan‘atın) 433

- k. (kim ki iş soñına kılmaz nazar) 442
k. (kim ki kâhil olsa ol nādān olur) 392
k. (kim ki kendi ‘aybına nāzır ola) 129
k. (kim ki köpri üzre beyt eyler binā) 732
k. (kim ki men ‘ède seni hayrātdan) 605
k. (kim ki mihmāna güle yüzle baqar) 664
k. (kim ki mürde üstine eyler nazar) 468
k. (kim ki ‘özrin dileye eyle qabül 110
k. (kim ki rāhat qapusın yaptı tamām) 230
k. (kim ki şükr étmez kesilür yoğ olur) 220
k. (kim ki terk-i kāmuranī eyledi) 231
k. (kim ki vara şol oqunmayan yere) 551
k. (kim ki varsa şöhet-i āhengere) 548
k. (kim qodı kendi hevāsı üzre pā) 224
k. (kim nifāq ehliyle bir dem yār olur) 761
k. (kim öneşdi lecc édüp sultān-ıla) 444
k. (kim saḥāya sa ‘y éder server olur) 432
k. (kim tebevül eyleye ‘üryān iken) 814
k. (kim vera ‘ehli yüce re ‘y-iledür) 643
k. (qoqusından alur ol kim ehldür) 944
k. (māl için her kim senünle ola yār) 881
k. (ma ‘rifet her kim ki ḥāşıl étmedi) 619
k. (meşveret her kim ki eblehle éder) 373
k. (muqbil ol kim olduğı dem çift ü tāk) 169
k. (ol kim izhār-ı ‘ibādet eyledi) 125
k. (öneşüp sultāna her kim qarşu qor) 446
k. (rüz u şeb her kim ki istiğfār éder) 770
k. (saḡa kim dēr var o yanar nāra gir) 863
k. (şol kim ey ehl-i başar kezzābdur) 586
k. (tā ‘at-i Ḥaḡdan o kim gerden çeker) 271
k. (uyanuç ol kim cihāndan yumdı göz) 109
k.+de (kimde kim ‘ādet ola cūd u kerem) 435
k.+de (kimde kim ferr-i cihān-dārī ola) 145
k.+de (kimde kim ḡalka teraḡḡum vardur) 490
k.+de (kimde kim ḡoş ‘aql u dāniş vardur) 319
k.+de (kimde kim mevcūd ola işbu çihār) 877
k.+de (kimde kim mevcūddur lecc ü ḡilāf) 845
k.+de (kimde kim üç dürlü ‘ādet vardur) 587
k.+de (kimde kim üç dürlü ḡaşlet vardur) 768
k.+de (kimde kim var pāk-ḡab ‘ḡoş-nazar) 612
k.+de (kimde kim vardur güzel ‘aql-ı temiz) 595
k.+de (kimde kim yok ḡoş edeb ü ḡüsn ḡayā) 714
k.+de (kimde kim yokdur qanā ‘atden nişān) 499

- k.+de (kimde kim yokdur şahā havf-ı Hüdā) 725
k.+dirir (kim dirir dersen eger merd-i Hüdā) 906
k.+dür (hem şakın hergiz deme kimdür fülān) 702
k.+e (her kime çift olsa işbu pîre-zen) 168
k.+e (her kime çift olsa yüzine güler) 170
k.+e (her kime kim ma'rifet vere Hüdā) 625
k.+e (her kime kim ma'rifet vere Hüdā) 625
k.+e (her kime kim ola devlet bahtiyār) 676
k.+e (kime bākī kaldı bu dünyā-yı dūn) 281
k.+e (kime kim 'ālemde muhkem dīn gerek) 411
k.+i (her kimi görseñ ki yoldan çıkarıyor) 590
k.+i (her kimi görseñdi çok gör görme az) 689
k.+i (kimi incidünse var 'özrin dile) 318
k.+ün (her kimün a'māli cānā pāk ola) 137
k.+ün (her kimün dünyāya hırşı vardır) 334
k.+ün (her kimün kārı ki gerçek Hākladur) 140
k.+ün (her kimün kārı murādı üzredür) 465
k.+ün (her kimün ki düşmeni bisyārdur) 452
k.+ün (her kimün kim hūyı bed-hūlık durur) 295
k.+ün (her kimün kim kārı ārāyişdedür) 286
k.+ün (her kimün kim kaşdı nī-kū-nāmdur) 257
k.+ün (her kimün kim nīk ü hōş girdārı var) 634
k.+ün (her kimün kim pīşesi 'işyān ola) 772
k.+ün (her kimün kim şıdkı Ber-şāni' ola) 238
k.+ün (her kimün kim yüki yolda çok durur) 278
k.+ün (her kimün maşşūdı gayru'l-lāhdur) 232
k.+ün (her kimün şıdk-ı dili şāfī ola) 738
k.+ün (her kimün yanında bu kim hūr ola) 938
k.+ünle (her kimünle yār-iseñ rüz-ı ferah) 615
[=115]

kimi Bazısı, kimi

- k.+n (kimini ye kimin ihsān eyle vēr) 779
k.+ni (kimini ye kimin ihsān eyle vēr) 779
[=2]

kimse Herhangibi bir kişi, kimse

- k. (bī-'ayb hīç kimse olmaz şöyle bil) 565
k. (dâyimez kimse aña çün u çırā) 61
k. (êtmesün dersen seni hīç kimse zem) 481
k. (kaçup andan bulmadı kimse necāt) 527
k. (kimse 'aybın gözleyüp göstermegil) 565
k. (kimse 'aybın gözleyüp göstermegil) 565
k. (kimse haqqında şakın söyleme kem) 481
k. (kimse kendinden każā redd edemez) 424

- k. (söz ki gördüğ kimse tutmaz aña gūş) 555
 k. (yirtma kimse perdesin ey şîr-i ner) 495
 k.+den (kimseden ol denli yoğdur havfi çoğ) 308
 k.+den (yârlık umma belâda kimseden) 315
 k.+ler (nefse tâbi‘ kimseler gümrahdur) 794
 k.+nün (cânı yoğdur kimsenün kim söyleye) 66
 k.+nün (key şağın göğlini yığma kimsenün) 113
 k.+nün (key şağın göğlini yığma kimsenün) 314
 k.+nün (yirtma şağın perdesini kimsenün) 494
 k.+ye (bâki kalmaz kimseye zîrâ hayât) 718
 k.+ye (bir de budur kimseye kılma cefâ) 594
 k.+ye (hayr kılmaz kimseye ol bed-aşıl) 697
 k.+ye (kimseye hönından érmez fâyide) 708
 k.+ye (kimseye kılmaz ol ‘arz-ı ihtiyâç) 915
 k.+ye (lîki olmaz kimseye ol yâr u râm) 164
 k.+ye (yâr olmaz kimseye fâ’ide-hör) 882
 k.+yi (kimseyi‘ aybıyla ağma ey piser) 114
 k.+yle (şâneği kimseye kılma müşterek) 829
 [=26]

kîn (Far.) Kin

→ **kîn tut-**

- k. (kîn ü hırş u buğz höd kâtil durur) 507
 [=1]

kîn tut- (Far.+T.) Kin tutmak, kin beslemek

- k. t.-ma (kîn tutma bu iki haşlet yeter) 528
 [=1]

kîne (Far.) Kin

- k.+den (kîneden pâk eyle qalb ü sîneyi) 201
 [=1]

kirmân (Far.) Kurtlar

- k.+a (cism-i şâbirden vèrüp kirmâna küt) 58
 [=1]

kişi İnsan, kişi

- k. (bî-vera‘ olan kişi rüsvâ olur) 642
 k. (iki kişi söyleşürken kılma iş) 553
 k. (muttağî olan kişi ey nîk-nâm) 767
 k. (şol kişi kim fâriğ u sıhhatdedür) 184
 k. (şol kişi kim gördüğ anı yèr ribâ) 883
 k. (şol kişi kim hizmet-i merdân éde) 652
 k. (şol kişi kim hizmet-i mihmân éder) 663
 k. (şol kişi kim şehveti bendindedür) 532
 k. (şol kişi kim az yèr ü az uyur) 193

k.+de (şol kişide kim ola ħavf-ı Ĥüdā) 771
 k.+den (iki kişiden şaķın ēy hūşyār) 536
 k.+le (hem-dem olma bir nefes bed kişile) 209
 k.+nünj (‘ömrin eksildür kişinünj penç çīz) 466
 k.+nünj (şu kişinünj kim dili ġaybetdedür) 117
 k.+ye (her kişiyē hūbdur bu çār çīz) 359
 [=15]

kitāb (Ar.) Kitap

k. (umaram işbu kitāb misk-bīz) 48
 [=1]

kizb (Ar.) Yalan

→ **kizb ét-**

→ **kizb eyle-**

k. (kibr ü kizb ü ġaybet ü ħırş u ħased) 576
 k. (söylemez toġrı meġer kim kizb ü lāf) 754
 k. e.-mez (pāk eyle kizb ü ġaybetden zebān) 133
 k.-ile (eksilür kizb-ile rızķı ādemünj) 811
 [=4]

kizb eyle- (Ar.+T.) Yalan söylemek, aldatmak

k. e.-mez (‘ākıl olan kizb ü ġaybet eylemez) 123
 [=1]

kizb ét- (Ar.+T.) Yalan söylemek

k. è.-meden (evvelā şaķla dilünj kizb étmeden) 601
 [=1]

köpri Köprü

k. (kim ki köpri üzre beyt eyler binā) 732
 [=1]

kūçek (Far.) Küçük

k. (şūretā kūçek velī büzürg ħaţar) 379
 [=1]

kül-hān (Far.) Küllük, külhan

k.+da (biri kül-ĥānda yatur ‘üryān u ĥōr) 63
 [=1]

künc (Far.) Köşe

→ **künc-i ver‘a**

k.+ine (gir řanā‘at küncine vü gey ‘abā) 317
 [=1]

künc-i ver‘a (Far.) Vera köşesi

k.+da (şābit ol künc-i ver‘ada ēy piser) 639
 [=1]

-K-**ķabāhat** (Ar.) Suç, kabahat→ **ķabāhat ét-****ķabāhat ét-** (Ar.+T.) Suç işlemek, kabahat etmek

k. è.-mede (līk cüst olur ķabāhat étmede) 684

[=1]

ķabr (Ar.) Mezar, kabir

ķ.+e (ķabre nesne iletmez vāriş alur) 632

ķ.+üm (dilerem ķābrüm içi pür-nūr ola) 100

[=2]

ķabūl (Ar.) Benimseme, kabul→ **ķabūl ét-**→ **ķabūl eyle-**→ **ķabūl kıl-****ķabūl eyle-** (Ar.+T.) Benimsemek, kabul etmek

ķ. e.- (kim ki 'özrin dileye eyle ķabūl) 110

[=1]

ķabūl ét- (Ar.+T.) Kabul etmek, benimsemek

ķ. e.- (çün ķabūl étdüñ emānet bārını) 272

ķ. è.- (d)e (tevbe eyle kim ķabūl éde İlāh) 648

ķ. è.- (gel mücerredlik ķabūl ét ferd ol) 856

ķ. è.-mez (dōstlar pendini hem étmez ķabūl) 371

[=4]

ķabūl kıl- (Ar.+T.) Kabul etmek, benimsemek

ķķ.-sun (ğayrılar anı nice kılsun ķabūl) 326

ķ. ķ.- (emr-i Hāķdan her ne kim var kıl ķabūl) 842

[=2]

ķaç- Uzak durmak, kaçmak

ķ.- (gelmesün kaç yanuğa ehl-i nifāk) 751

ķ.- (hem-dem olma kaç o nev'a zātdan) 605

ķ.- (kaç baħīle yār olma kıl hāzer) 438

ķ.- (kaç hasedden olma hergiz 'ayb-bīn) 482

ķ.- (kaç hatarlu yère hem varma yaķın) 328

ķ.- (kaç hilāf u ol hıyānetden irāğ) 480

ķ.- (kaç irāķdan bir yaņa döndür yüzüñ) 406

ķ.- (kaç münāfıķdan irāğ ol èy piser) 897

ķ.- (kaç yanından ehl-i zūlmüñ èy faķīr) 863

ķ.- (kaç yanından hem-dem ü mahrem mebāş) 604

ķ.- (kaç yanından sen anuğ èy yār-ı cān) 891

ķ.- (kaç zehrden bulmaķ istersen necāt) 506

- ķ.- (ķo o fi'li ķaç hemān üzöl kesil) 522
 ķ.- ('ömrün oldukķa ķaç andan bul necāt) 880
 ķ.-ar ('ālimi görse ķaçar mānend-i ğūr) 699
 ķ.-ar (nefs-i bed ol ķuş gibi yükden ķaçar) 263
 ķ.-ma ('ārif ol ķaçma palās u delķdan) 256
 ķ.-ma (ķaçma 'ālemde belā vü ğuşşadan) 786
 ķ.-mışam (ķaçmışam anlar yanından lā-cerem) 711
 ķ.-up (ķaçup andan bulmadı kimse necāt) 527
 ķ.-up (key şaķın andan ķaçup olma le'im) 667
 ķ.-up (mevtde ķaçup ķatı ħavf etme hīç) 526
 ķ.-uban (ķaçuban eyler iraqdan merħabā) 707
 [=23]

ķaçan Ne zaman ki

- ķ (her ķaçan görse elün 'aybın 'ayān) 589
 ķ. (her ķaçan erse aņa bir āşinā) 707
 ķ. (her ķaçan sā'il göre tersān olur) 706
 ķ. (her ķaçan uçsa ağızdan murğ-ı rāz) 418
 ķ. (mü'min-i muħtācı görseñ her ķaçan) 716
 ķ. (ol ķaçan şāyeste-yi ğufrān ola) 772
 ķ. (şu'leye gelse ķaçan bir zerre nār) 382
 [=7]

ķadar (Ar.) Kadar

- ķ. (ķalp olup olmaz bahāsı ol ķadar) 597
 ķ. (kendi kendine daħı zerre ķadar) 626
 ķ. (ne ķadar 'āşī olursa ħādīmān) 657
 ķ. (ne ķadar bed de olursa aķribā) 903
 ķ. (ol ķadar yarar degül ammā eme) 43
 [=5]

ķadd (Ar.) Boy pos

- ķ.+ün (etme ħalk öñinde ħam ķaddün çü tāk) 255
 [=1]

ķadem (Ar.) Hareket etme, adım atma

→ **ķadem baş-**

ķadem baş- (Ar.+T.) Azmetmek, adım atmak

- ķ. b.- (gel ķadem baş rāh-ı Raħmāndan yaņa) 870
 ķ. b.-ma (olma anda yalıñuz başma ķadem) 804
 ķ. b.-ma (varma töhmet yerine başma ķadem) 923
 [=3]

ķādir (Ar.) 1. Kudretli, kadir

→ **ķādir ol-**

- ķ.+señ (ķıl saħā ķādirseñ ey merd-i ğanī) 483

2. Kudret sahibi olan Allah

Қ. (‘ālemi Қādir bu dem yoғ eyleye) 66

[=6]

қādir ol- (Ar.+T.) Azmetmek

қ. o.-a (kendinüñ işlāhına қādir ola) 129

қ. o.-a (merd-i kār u kārına қādir ola) 487

қ. o.-a (nefsini zabt étmege қādir ola) 101

қ. o.-ursañ (kendi rāzuñ қādir olursañ eger) 694

[=4]

қadr (Ar.) Kıymet, değer

қ.+i (Hақ қatında şanma қadri vardur) 297

қ.+i (şunlaruñ kim қadri yoқdur ey cüvān) 498

қ.+in (añla қadrin ‘āқil ü dānālaruñ) 518

к.+üñe (cāyiz andan қadrüñe noқşān ere) 679

[=4]

қadrī-celīl (Ar.) Değerli

қ. (gözle muhtācı eyā қadrī-celīl) 835

[=1]

қаftān (Far.) Değerli bir giysi, kaftan

қ. (her ki bir ‘uryāna bir қаftān vere) 674

[=1]

Қаhhār (Ar.) Allah’ın adlarından biri

Қ.+dan (gāfil olma key şaқın Қаhhārdan) 773

[=1]

кāhil (Ar.) Uyuşuk, tembel

→ **кāhil ol-**

к.+durur (kesb ü kārında o kim kāhil durur) 396

к.+durur (nefs tātde қatı kāhil durur) 244

[=2]

кāhil ol- (Ar.+T.) Tembel olmak, uyuşuk olmak

к. o.-maқlık (kāhil olmaқlık inābetde ҳatā) 650

к. o.-sa (kim ki kāhil olsa ol nādān olur) 392

к. o.-ur (hem olur kāhil ‘ibādet étmede) 684

[=3]

кāhilī (Ar.) Tembellik

к. (cāhilī vü kāhilī sahtī durur) 221

[=1]

қahr (Ar.) Üzüntü, kahır

→ **қahr-ı Hақ**

қ.+dan (ol ҳazer üstinde hışm u қahrdan) 607

қ.+ını (fikr қıl Hаққuñ ‘azāb u қahrını) 928

ķ.-ıla (geçürür 'ömrin o zehr ü ķahr-ıla) 544
[=3]

ķahr-ı Hāķ (Far.) Allah'ın ķahrı

ķ. (ķahr-ı Hāķdan eymin olma her zamān) 871
[=1]

kākül (Far.) Saç, kakül

ķ.+üñe (ël urup kākülüne tayınma çok) 805
[=1]

ķāl (Ar.) Çelik

ķ. (zer gibi ķalbün yaķup ķāl êtmege) 927
[=1]

ķāl (Ar.) Söz,laf, dedi kodu

ķ. (êtmesünler tã senün'çün ķāl ü kıl) 477
ķ.+dür ('ilm bî-'aķla hemān bir ķaldür) 414
[=2]

ķal- Kalmak, durmak

ķ.-a (şöyle bî-hāşıl ķala başına hāk) 138
ķ.-dı (ķanda ķaldı tã'at êtmek êy İlāh) 94
ķ.-ma (kārübāndan ķalma merd-iseñ hemān) 276
ķ.-masun (ķalmasun bir nesne sende ğayr-ı Hāķ) 641
ķ.-miş (şoñuña yã seng ķalmış yã zeheb) 178
ķ.-mişam (cürm-ile noķşān içinde ķalmışam) 92
ķ.-mişam (rüz u şeb 'ișyān içinde ķalmışam) 92
ķ.-ur (êrişüp alur ķalur tül-ı emel) 720
ķ.-ur (hem-dem olur dīve ķalur āh-ıla) 243
ķ.-ursa (olmayup ķalursa bir ma'nā êri) 946

2.Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

bāķī ķal- (Ar.+T.) Sonsuz olmak, sürekli kalmak

b. ķ.-dı (kime bāķī ķaldı bu dünyā-yı dūn) 281
b. ķ.-maz (bāķi ķalmaz kimseye zīrā hayāt) 718

h'ār ķal- (Far.+T.) Zavallı olmak, sefil olmak

h. ķ.-dı (düşüben cāh-ı belāya ķaldı h'ār) 310

h'ōr ķal- (Far.+T.) Küçümsenmek, hor görölmek

h. ķ.-duñ (h'ōr ķalduñ gitdi rızķuñ nān-ıla) 825

nāķış ķal-(Ar.+T.) Eksik kalmak, noksan olmak

n. ķ.-dı (ķaldı nāķış merd-i ķāmil olmadı) 415

[=15]

ķalb (Ar.) Gönül, kalp

ķ. (kīneden pāk eyle ķalb ü sīneyi) 201
ķ.+i (ķalbi cisminde anuñ ölüñ tamām) 899
ķ.+i (ķalbi içre ādemün ķüt-ı helāl) 898
ķ.+ün (ğill u ğışdan eyle ķalbün pāk-ter) 528

ķ.+uņ (zer gibi ķalbūņ yakup ķāl étmege) 927
[=5]

ķaldur- 1. Karşı gelmek

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

baş ķaldur-İsyān etmek, karşı gelmek

b. ķ.-a (hōşa kim baş ķaldura pā-māl olur) 292

b. ķ.-maya (başuņı ķaldurma kibr ü ‘ucb-ıla) 448

b. ķ.-maya (nefsi hūr eyle ki baş ķaldurmaya) 471

[=3]

ķalīl (Ar.) Çok olmayan, az

ķ. (her ne vērse ger ķalīl ü ger keşīr) 254

[=1]

ķalk- 1. Kalkmak

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

uyķudan ķalk- Uyanmak

u. ķ.-up (ķünkü ķalkup uyķudan bīdār olur) 631

[=1]

ķallāb (Ar.) Kalpazan, düzenbaz

ķ.+dur (hīledür ķārı anuņ ķallābdur) 586

[=1]

ķalp (Ar.) Sahte

ķ. (ķalp olup olmaz bahāsı ol ķadar) 597

[=1]

ķamu (sogd. <ķamuğ < ķamağ) 1. Tamamen, büsbütün

ķ. (ķār ķīzīden ķamu bī-zārdur) 319

ķ. (ķār-ı ‘ālemden ķamu āzād ol) 275

2. Tüm, hepsi

ķ. (ēy ķamu düşmenlere sen destires) 951

ķ. (kibrden ķopar bu düşmenlik ķamu) 391

[=4]

ķan Kan

→ **ķan iķ-**

ķan iķ-Kan dökme

ķ.+uņ i.-mekden (ķanuņ iķmekden éder mi ol ibā) 883

[=1]

ķanda Nerede sorusu

ķ. (ķanda bir şusuz görürseņ āb vēr) 886

ķ. (ķanda ķaldı tāt at étmek ēy İlāh) 94

[=2]

ķanā‘at Kanaat, razı olma

→ **ḳanā'at ehli ol-**

ḳ. (gir ḳanā'at küncine vü gey 'abā9 317

ḳ. (hırşdan geç gel ḳana'at pīşe ḳıl) 366

ḳ.+den (kimde kim yoḳdur ḳanā'atden nişān) 499

[=3]

ḳanā'at ehli ol- (Ar.+T.) Kanaatkâr olmak

ḳ. o.- (ol ḳanā'at ehli dāyim ēy püser) 721

[=1]

ḳanı Nerede sorusu

ḳ. (ḳanı ol rüz-ı ezelde cünbişüñ) 273

[=1]

ḳāni' (Ar.) Kanaatkâr

→ **ḳāni' ol-**

ḳ. (şol ki ḳāni' bir gedādur ēy cüvān) 500

[=1]

ḳāni' ol- (Ar.+T.) Kanaatkât olmak

ḳ. o.-a (dünyede bir loḳmaya ḳāni' ola) 238

ḳ. o.maz (ḳāni' olmaz az u çoğa lā-cerem) 712

[=2]

ḳapu 1. Kapı

ḳ. (ḳapu ardında dura süprindi hem) 822

ḳ.+sı (üstüñe cennet ḳapusı açıla) 935

ḳ.+sın (kim ki rāḫat ḳapusın yapdı tamām) 230

ḳ.+sın (üstüñe rāḫat ḳapusın eyle bend) 229

ḳ.+sına (varma nākes ḳapusına egme ser) 534

2. Huzur

ḳ.+ña (yüz süre ḳapuña geldük hāy meded) 570

ḳ.+ña (yüz süre ḳapuña geldük ḳıl nazar) 950

[=7]

ḳar Kar

ḳ. (birinüñ de ḳar u buz üsti yeri) 64

[=1]

ḳara Kara

ḳ.+sı (bulaşur lābüd ḳarası bir yere) 548

[=1]

ḳāre (Fr.) Kare

ḳ.+sin (bir gün olur göremezsın ḳaresin) 815

[=1]

ḳarış- Karışmak, bulaşmak

ḳ.-ursa (ḳarışursa êtdügün ḫayra riyā) 596

[=1]

ķarīb (Ar.) Yakın

→ **ķarīb ol-**

ķarīb ol- (Ar.+T.) Yakın olmak

ķ. o.-ur (şol ki 'aţţāra olur bir dem ķarīb) 859

[=1]

ķarīn (Ar.) Yakın

→ **ķarīn ol-**

→ **ķarīn-i cān-ı ū**

→ **ķarīn-i Muşţafā**

ķarīn ol- (Ar.+T.) Yakın olmak

ķ. o.- (merd-i dervīş ol yā dervīşe ķarīn) 208

ķ. o.-ursa (nefs-i bed şeyţāna olursa ķarīn) 873

[=2]

ķarīn-i cān-ı ū (Far.) Onun canına yakın

ķ. (fażl-ı Haķ olsun ķarīn[-i] cān-ı ū) 84

[=1]

ķarīn-i Muşţafā (Far.) Peygambere yakın

ķ. (aşhiyādur hem ķarīn-i Muşţafā) 744

[=1]

ķarın Karın

ķ.+n (açlar ķarın tıoyur tā kim Hūdā) 672

ķ.+uņa (ķarınuņa ķoymaya bilürseņ ħarām) 135

[=1]

ķār-sāz (Far.) Becerikli

ķ. (düzme ebleh ķārını èy ķār-sāz) 535

[=1]

ķarşu Karşı

→ **ķarşu ķo-**

→ **ķarşu dur-**

ķ.+sında (ķarşusunda gezmegil endūh-nāk) 909

[=1]

ķarşu ķo- Karşı gelmek, kabul etmemek

ķ. ķ.-r (öneşüp sultāna her kim ķarşu ķor) 446

[=1]

ķarşu dur- Direnmek, karşı durmak, engel olmak

ķ. d.- (toğrı yol göster öñin al ķarşu dur) 590

[=1]

ķarşulaş- Karşı karşıya gelmek

ķ.-ma (ķarşulaşma ulularla şabr kıl) 477

[=1]

kaşđ (Ar.) Maksat, kasıt

ķ.+1 (her kimüñ kim kaşdı nī-kū-nāmdur) 257

ķ.+1 (kaşdı anuñ dīn-ile īmāndur) 248

[=2]

kaşr (Ar.) Köşķ

ķ. (merd-i reh 'aynına gelmez kaşr u bāğ) 215

ķ. (tutalum eflāke çekdüñ kaşr u tāķ) 216

ķ.+ını (cennet içre kaşrını ābād ēde) 890

[=3]

ķat Huzur, kat

ķ.+ında (Hak ķatında şanma ķadri vardur) 297

[=1]

ķatar (Ar.) Sıra, katar

→ **ķatar ol-**

ķatar ol- (Ar.+T.) Sıraya dizilmek, katar olmak

ķ. o.-miş (deve ķatır göresin olmuş ķatār) 806

[=1]

ķatı 1. Zor

ķ. (gerçi kim dervīşlik güçdür ķatı) 105

2. Çok

ķ. (gülme ķatı girye yeridür cihān) 919

ķ. (mevtiden kaçup ķatı ħavf étme hīç) 526

ķ. (nefs tā'atde ķatı kāhil durur) 244

ķ. (tutma şāhum gel bu sözi ķatı ħōr) 879

3. Sert

ķ.(yüzüne bakmaz olur olur ķatı) 188

[=6]

ķatır Katır

ķ. (deve ķatır göresin olmuş ķatār) 806

[=1]

ķat' (Ar.) Kesme

→ **ķat'-ı raħm**

ķat'-ı raħm (Far.) İlişkiyi kesmek

ķ. (ķat'-ı raħm andan da beddir ēy fetā) 903

[=1]

ķātil (Ar.) Katil

ķ.+durur (işbu māruñ zehri key ķātil durur) 165

ķ.+durur (kīn ü ħırş u buğz ħōd ķātil durur) 507

[=2]

ķavl (Ar.) Söz, kavl

ķ.+idür (ehl-i diller ķavidür bi'l-ittifāk) 353
 ķ.+inden (ķıl muķālif-ķab´ ķavlınden ģazer) 386
 [=2]

ķavm (Ar.) Halk, millet, kavim

→ **ķavm-i ´Ād**

ķ. (oda ŗaldı nice ķavm ü milleti) 306
 ķ.+in (Lūt ķavmin eyledi zīr ü zeber) 53
 [=2]

ķavm-i ´Ād (Far.) Ad kavmi

ķ.+ı (ķavm-i ´Ādı eyledi zīr ü zeber) 51
 [=1]

ķavm-i Rūm Anadolu Halkı

ķ.+a (cilve ķılsun ķavm-i Rūma dem-be-dem) 39
 [=1]

ķayd (Ar.) 1. Arzu

→ **ķayd-ı ģānumān**

ķ. (nefsi ķayd u bende ķek vērme amān) 267
 ķ.+ından (māl ķaydından bulasın tā necāt) 239

2. Dert, kaygı

ķ.+ına (bī-ģümān dūŗdı ģasāret ķaydına) 223
 ķ.+ına (ol ki dūŗmiŗdūr ´ibāret ķaydına) 223
 ķ.+ındadır (āģiret ķaydıındadır perģiz-kār) 247
 [=5]

ķayd-ı ģānumān (Far.) Ev bark kaygısı

ķ. (ne belādūr bunca ķayd-ı ģānumān) 175
 [=1]

ķāyimān (< Ar. ķā´imān) Namaz kılan

ķ. (mūzd ü ecr ŗāyimān ü ķāyimān) 658
 [=1]

ķazā (Ar.) Kader, kaza

ķ. (kimse kendinden ķazā redd edemez) 424
 ķ. (yüz ķevürmez nāzil olduķda ķazā) 839
 ķ.+ya (´ākıl iseņ gel ķazāya vēr rızā) 425
 [=3]

ķazā-yı āsumānī (Far.) Göklerden gelen karar, Allah´ın kazası

ķ.+den (kes ķazā-yı āsumānīden sözi) 690
 [=1]

ķāzī (Ar.) Bir işi yapan

→ **ķāzī ol-**

ķāzī ol- (Ar.+T.) Bir ŗeyi yapmaya muktedir olmak

ķ. o.-a (ħācetine Ĥaķ anuŋ ķāzī ola) 731
[=1]

ķıl- 1. Yapmak, işlemek, kılmak

- ķ.- (kendüñi ŗāyeste-yi der-gāh ķıl) 233
ķ.- (ķıl münāfık yerini zīr-i zemīn) 757
ķ.- (merd-iseñ ger terk-i 'izz ü cāh ķıl) 233
ķ.- (terk-i dūnyā ķıl dilersenñ āħiret) 853
ķ.- (tut ĥilāfın nefsinı ķıl zīr ü zeber) 797
ķ.-dı (Yūnusunñ ķıldı maķāmın batn-ı ĥūt) 58
ķ.-ma (ķılma anuŋla selām u merħabā) 884
ķ.-mayınca (ķılmayınca terk 'izz ü māl ü cāh) 283
ķ.-maz (kimseye ķılmaz ol 'arz-ı iħtiyāç) 915

2. Yardımcı fiil görevinde

'adl ķıl- (Ar.+T.) Adalet eylemek

'a. ķ.- (Ĥaķ rızāsın gözle 'adl ü dād ķıl) 338

'amel ķıl- (Ar.+T.) Gereğince hareket etmek, davranmak

'a. ķ.- (gel bu nāmeyle 'amel ķıl her zamān) 937

'a. ķ.-duķda (hem 'amel ķıldıduķda eyle bī-riyā) 134

'a. ķ.-maya (her ki kılmaya 'amel iħlāş-ıla) 139

bāķī ķıl- (Ar.+T.) Sonsuz eylemek

b. ķ.- (bāķi vū pāyende ķıl tā yevm-i dīn) 36

cebr ķıl- (Ar.+T.) Mücadele etmek

c. ķ.- (vērme nefse inbisātı cebr ķıl) 836

cefā ķıl- (Ar.+T.) Sıkıntı vermek

c. ķ.-ma (bir de budur kimseye ķılma cefā) 594

cihād ķıl- (Ar.+T.) Mücadele etmek

c. ķ.- (nefs ü ŗeytān-ıla dāyim ķıl cihād) 461

cilve ķıl- (Ar.+T.) Naz eylemek

c. ķ.-sun (cilve kılsun ķavm-i Rūma dem-be-dem) 39

dād ķıl- (Far.+T.) Doğruluk kılmak

d. ķ.- (Ĥaķ rızāsın gözle 'adl ü dād ķıl) 338

dermān ķıl- (Far.+T.) Deva eylemek, derman olmak

d.+uñı ķ.- (az iken ķıl derdüñe dermānuñı) 384

devā ķıl- (Far.+T.) Çare olmak

d. ķ.- (gel devā ķıl dārū-yı 'Attār-ıla) 26

dirāz ķıl- (Far.+T.) Uzun eylemek, uzun etmek

d. ķ.-ma (ħalkā inñende dilüñ ķılma dirāz) 497

endīşe ķıl- (Far.+T.) Kaygılanmak, endişe etmek

e. ķ.- ('ākıbet ölseñ gerek endīşe ķıl) 366

e. ķ.- (gel 'azāb-ı ķabrden endīşe ķıl) 700

fā'ide ķıl- (Ar.+T.) Yarar sağlamak, fayda sağlamak

f. ķ.-ur (bī-'amel niyyet ne ķılır fā'ide) 409

- fāş kıl-** (Far.+T.) Ortaya çıkarmak
f. k.-a (halk içinde her ki rāzuñ kıla fāş) 604
- fāyide kıl-** (Ar.+T.) Fayda sağlamak
f. k.-maz (fāyide kılmaz aña hayl ü sipāh) 147
- ferah kıl-** (Ar.+T.) Ferah eylemek, sevindirmek
f. k.- (kıl yetīmüñ göñlini şāz u ferah) 887
- fikr kıl-** (Ar.+T.) Bir şey hakkında düşünmek
f. k.- (fikr kıl anı da merd-iseñ eger) 788
f. k.- (fikr kıl Haqquñ ‘azāb u qahrını) 928
- ğaybet kıl-** (Ar.+T.) Gıybet etmek
ğ.+i k.-ma (kılma yoldaşuñ haqqında ğaybeti) 723
- gile kıl-** (Far.+T.) Yakınmak, şikâyet etmek
g. k.-ma (merd-i Haqsañ kılma düşmenden gile) 908
- günāh kıl-** (Far.+T.) Suç işlemek, günah yapmak
g. k.-mayam (bir dem olmadı ki kılmayam günāh) 94
- h̄āb kıl-** (Far.+T.) Uyumak
h. k.-ma (gölge güneş ortasında kılma h̄āb) 801
- halvet kıl-** (Ar.+T.) Halvette olmak
h. k.-a (‘avratıyla şeh ki çok halvet kıla) 144
- haram kıl-** (Ar.+T.) Yasaklamak, haram etmek
h. k.-dı (anı kim saña Hüdā kıldı harām) 523
- hāşıl kıl-** (Ar.+T.) Hâsıl etmek, ortaya çıkartmak
h. k.- (ma‘rifet hāşıl kıl ey cān-ı pezer) 618
- hayr kıl-** (Ar.+T.) Hayır etmek
h. k.-maz (hayr kılmaz kimseye ol bed-aşıl) 697
h. k.-sañ (her ne deñli hayr kılsañ étme ‘add) 681
- hazer kıl-** (Far.+T.) Uzak durmak, sakınmak
h. k.- (ey bürāzer çok yemekden kıl hazer) 190
h. k.- (kaç bahīle yār olma kıl hazer) 438
h. k.- (kıl muhālif-tab‘ kavlinden hazer) 386
h. k.- (kudretüñ yétdükçe andan kıl hazer) 160
h. k.- (līki düşmenden hazer kıl dūr ol) 156
h. k.- (nefs-i zulmāniye uyma kıl hazer) 214
h. k.- (umma ey ğāfil hazer kıl ondan) 680
h. k.- (yeynecek olma hazer kıl ey cüvān) 476
h. k.- (zehr bil nādānı andan kıl hazer) 504
- helāk kıl-** (Ar.+T.) Yok etmek, helak etmek
h. k.-mağ (düşmeni kılmak dilersen ger helāk) 909
h. k.-ur (nefsi üç nesne kıılır ancak helāk) 240
- hem-pīşe kıl-** (Far.+T.) Meslek edimek
h. k.- (kıl tahāret eylügeni hem-pīşe kıl) 700
- hiṭāb kıl-** (Ar.+T.) Seslenmek
h. k.- (kıl hiṭāb anlara luṭf u tām-ile) 818

- hizmet kı1-** (Ar.+T.) Hizmet etmek
 h. k.-a (her ki şālihler için hizmet kı1a) 654
 h.+i k.- (kı1 yigitlik vaḳti pīre hizmeti) 892
- hürmet kı1-** (Ar.+T.) İtibar etmek, hürmet eylemek
 h. k.-a (Haḳ aḳa ‘izzet edüp hürmet kı1a) 654
- ıraĝ kı1-** Uzak tutmak
 i. k.- (kı1 yanından düşmenüñ kendün ıraĝ) 538
- iḥsān kı1-** (Ar.+T.) Baĝışta bulunmak, ihsan etmek
 i.+i k.- (ḥayr u iḥsānı şehā dervīşe kı1) 774
- iḥtirāz kı1-** (Ar.+T.) Uzak durmak
 i. k.- (ārzū-yı nefsdan kı1 iḥtirāz) 599
- ‘ilāc kı1-** (Ar.+T.) İlaç yapmak
 ‘i. k.-anlar (ēy kılanlar cüz’i derd için ‘ilāc) 385
- ‘inād kı1-** (Ar.+T.) İnatlık etmek
 ‘i. k.-ma (ḥōrlıḳdur esle söz kı1ma ‘inād) 557
- ‘ināyet kı1-** (Ar.+T.) Yardımda bulunmak
 ‘i. k.- (yā İlāhī kı1 ‘ināyet etme redd) 570
- istiĝfār kı1-** (Ar.+T.) Tövbe etmek
 i. k.- (her seher tevbe vü istiĝfār kı1) 722
- iş kı1-** İş yapmak
 i. k.-ma (iki kişi söyleşürken kı1ma iş) 553
- ‘izzet kı1-** (Ar.+T.) İzzet etmek
 ‘i. k.-a (kendini bī-hürmet ü ‘izzet kı1a) 144
- ḳabūl kı1-** (Ar.+T.) Kabul etmek, benimsemek
 ḳḳ.-sun (ĝayrılar anı nice ḳılsun ḳabūl) 326
 ḳ. k.- (emr-i Haḳdan her ne kim var kı1 ḳabūl) 842
- kār kı1-** (Far.+T.) İş yapmak, amel etmek
 k. k.-sun (nice ḳılsun ĝayrılar anuḳla kār) 325
- merḥamet kı1-** (Ar.+T.) Acımak, merhamet etmek
 m. k.- (bir za‘īfi göricek kı1 merḥamet) 893
- meskenet kı1-** (Ar.+T.) Sukūn eylemek
 m. k.- (‘ucb u kibr ü ḥıḳdı ḳo kı1 meskenet) 203
- meyl kı1-** (Ar.+T.) Niyet etmek, meyil etmek
 m. k.-ma (kı1ma zālīmden yaḳa meyl ēy civān) 861
- mu‘aṭṭar kı1-** (Ar.+T.) Koku saçmak
 m. k.- (gel mu‘aṭṭar kı1 meşām-ı ‘ālemi) 24
 m. k.-dum (‘ālemi ḳıldum mu‘aṭṭar ‘ūd-ıla) 46
- musahḥar kı1-** (Ar.+T.) Elde etmek
 m. k.- (kı1 musahḥar ḥalkı nīk-ü ḥūy-ıla) 478
- müşterek kı1-** (Ar.+T.) Ortak etmek
 m. k.-ma (şāneñi kimseyle kı1ma müşterek) 829
- naẓar kı1-** (Ar.+T.) Bakmak
 n. k.- (işbu üç eşyāya kı1 dāyım naẓar) 592

- n. k.- (merd-iseñ kıl kendi 'aybuña nazar) 130
n. k.- (yüz süre kapuña geldük kıl nazar) 950
n. k.-mağ (gece mir'âta nazar kılmak haṭâ) 803
n. k.-maz (kim ki iş soñına kılmaz nazar) 442
n. k.-maz (merd-i 'ârif dünyeye kılmaz nazar) 626
nigāh kıl- (Ar.+T.) Bakmak, nazar etmek
n. k.-an (hem bu eflâki kılan oldur nigāh) 71
niṣār kıl- (Ar.+T.) Saçmak
n. k.- (kıl bize 'ıtrı kelâmuñdan niṣār) 23
pāyimāl kıl- (Far.+T.) Ayak altına almak
p. k.- (kıl riyāzet birle nefsüñ pāyimāl) 107
pīşe kıl- (Far.+T.) İş edinmek
p. k.- (gel tevāzu' pīşe kıl ey nev-cüvān) 332
p. k.- (ḥayrı vërmege elünle pīşe kıl) 774
p. k.- (hırşdan geç gel kana'at pīşe kıl) 336
rāzı kıl- (Ar.+T.) Gönlünü hoş etmek, rızasını almak
r. k.- (vālideynüñ rāzı kıl yükin götür) 460
redd kıl- (Ar.+T.) Geri çevirmek
r. k.-ur (dergeh-i Ḥaḫdan kıllur insānı redd) 576
şabr kıl- (Ar.+T.) Dirayet göstermek, sabır etmek
ş. k.- (her belāya şabr kıl ey merd-i kār) 846
ş. k.- (karşulaşma ulularla şabr kıl) 477
ş. k.- (kıl belāya şabr u şükr et ni'mete) 769
ş. k.- (saḫtlık erse tarılma şabr kıl) 836
ş. k.-mazsañ (şabr kılmazsañ eger vaḫt-i belā) 838
saḫā kıl- (Ar.+T.) Cömertlik etmek
s. k.- (kıl saḫā kādirseñ ey merd-i ḡanī) 483
s. k.-anlardır (teng-i dest iken kılanlardır saḫā) 906
sa'y kıl- (Ar.+T.) Çabalamak, mücadele etmek
s. k.- (kendi nefsüñ sa'y kıl kim bilesin) 622
s. k.- (sa'y kıl yumağa āb-ı pāk-ile) 821
s. k.- (sa'y kıl arturmağa ḥulḫ u ḥayā) 519
s. k.- (sa'y kıl düşmenlerüñ görme yüzün) 367
s. k.- (sa'y kıl görmeyesin düşmen yüzün) 159
s. k.- (sa'y kıl şāhib-'atā vü cūd ol) 437
sefer kıl- (Ar.+T.) Sefer etmek, yolculuk yapmak
s. k.-ma (kılma hergiz ey piser tenhā sefer) 802
s. k.-ursañ (zādı evvel gör kıllursañ ger sefer) 926
sitem kıl- (Far.+T.) Zulüm eylemek
s. k.-a (şāh kim kıla ri'âyāya sitem) 402
süd kıl- (Far.+T.) Kâr sağlamak, fayda sağlamak
s. k.-maz (eylerem tevbe demek kılmaz süd) 649
şefkat kıl- (Ar.+T.) Acımak, şefkat etmek

- ş. k.- (nîk-hû ol halka şefkat kıl müdâm) 933
şükr kıl- (Ar.+T.) Hoşnutluğunu bildirmek, şükür etmek
 ş. k.- (ni'etine şükr kıl Hakkı müdâm) 356
 ş. k.- (rûzı u şeb Mevlâya kıl şükr ü senâ) 807
 ş. k.- (şükr kıl kim ni'et artar şükr-ile) 413
 ş.+ler k.-asın (pes Hakkı bilüp şükürler kılasın) 622
şürü' kıl- (Ar.+T.) Başlamak
 ş. k.- (nefsi mühlikdür bulara kıl şürü') 241
tahammül kıl- (Ar.+T.) Tahammül etmek
 t. k.- (kıl tahammül gel belâ vü mihnete) 484
taḥâret kıl- (Ar.+T.) Abdest almak, temizlenmek
 t. k.- (kıl taḥâret eylûgi hem-pîşe kıl) 700
taḥleb kıl- (Ar.+T.) İstemek, talep etmek
 t. k.- (olma bâṭıl Hakkı dâyim kıl taḥleb) 868
tevbe kıl- (Ar.+T.) Pişman olmak, tövbe etmek
 t. k.- (her günün başında tâze tevbe kıl) 724
 t. k.- (her seher tevbe vü istiğfâr kıl) 722
 t. k.- (tevbe kıl gördün güneş buldı vücüd) 649
tıraş kıl- (Far.+T.) Tıraş etmek
 t. k.-ma (hem ḥelâda kılma bir yêrün tıraş) 819
vefâ kıl- (Ar.+T.) Vefa eylemek
 v. k.-maz (hem münâfik vâ' deye kılmaz vefâ) 756
yâd kıl- (Far.+T.) Hatırlamak, aklına getirmek
 y. k.- (ğâfil olma yâd kıl Allâhuṅı) 918
 y. k.- (ây piser dâyim Hüdâyı yâd kıl) 338
 y. k.-ma (anuṅ için guşsa yeyüp kılma yâd) 609
zinde kıl- (Far.+T.) Canlı tutmak
 z. k.- (zinde kıl zikr-ile şubḥ u şâmuṅı) 791
 [=123]

kıymet (Ar.) Değer, kıymet

- k.+in (kıymetin bilen anuṅ 'atṭârdur) 47
 [=1]

ko- Bırakmak (krş. **koy-**)

- k.- ('ârif olây şâh ko ârâyişi) 204
 k.- (cîfeye meyl étme gel murdârı ko) 335
 k.- (gel hevâ-yı nefsi ko dünyâyı da) 249
 k.- (gel hevâ-yı şüret-i zîbâyı ko) 198
 k.- (ḥâzır ol sen de hemân ko ḡafleti) 719
 k.- (hem libâs-ı atlas u dîbâyı ko) 198
 k.- (ko libâsı gey palâs-ı meskenet) 853
 k.- (ko o fi'li kaç hemân üzül kesil) 522
 k.- (mâl için medḥ étme dünyâ-dârı ko) 335
 k.- (rahm eder misin ko fi-nâr-ı saḡar) 748

- ķ.- (‘ucb u kibr ü hıķdı ķo ķıl meskenet) 203
 ķ.-dı (oldı eymin ķodı ğam endişesin) 429
 ķ.-ma (āsitān üstine yatup ķoma ser) 830
 ķ.-ma (ķoma ħalka luş u iřsānı hemān) 324
 ķ.-ma (ķoma istiğfārı dilden muttaşıl) 724
 ķ.-ma (ķoma sen de şükrin anuş dāyimā) 524
 ķ.-ma (ķoma tiryākı ki andadur ħayāt) 506
 ķ.-ma (toğrı yolu ķoma ēy ferħunde-dem) 923
 ķ.-maduş (alma anı kim elüñle ķomaduř) 493
 ķ.-maz (üç güne ķomaz büker anı hemen) 168
 ķ.-r (birinüñ başına erre ķor biçer) 59

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

elden ķo- Bırakmak, terketmek

- e. ķ.-ma (az ğünāh ét ķoma elden ħōř ħūyı) 809
 e. ķ.-ma (ķoma elden eylüği ħalka hemān) 434
 e. ķ.-ma (ķoma ħalka eylüği elden hemān) 808
 e. ķ.-ma (ķoma ħulkı elden ēy pākīze-rū) 530
 e. ķ.-ma (rāh-ı şer ĩ ķoma elden ēy civān) 867

ķarřu ķo- Karşı gelmek, kabul etmemek

- ķ. ķ.-r (öneşüp sultāna her kim ķarřu ķor) 446

pā ķo- (Far.+T.) Ayak koymak

- p. ķ.-dı (kim ķodı kendi hevāsı üzre pā) 224
 p. ķ.-mayınca (ķomayınca pā yérine merd ser) 213
 [=29]

ķoķu Koku

- ķ.+sından (ķoķusından alur ol kim ehldür) 944
 ķ.+sından (ķoķusından kim ħarāb olur dimāğ) 828
 ķ.+sından (ķoķusından ol alur lā-büd naşıb) 859
 [=3]

ķonuk Misafir konuk

- ķ. (bir ‘atādur kim ķonuk şaldı Kerīm) 667
 ķ. (her ki ķonuk ğoricek ola melül) 662
 [=2]

ķop- Ortaya çıkmak, sebep olmak

- ķ.-ar (‘aķldan ķopar bulur dāniř kemāl) 408
 ķ.-ar (kibrden ķopar bu dūřmenlik ķamu) 391
 [=2]

ķorķ- Korkmak

- ķ.-ma (ķorķma a‘dādan bir ol Yezdān-ıla) 471
 [=1]

ķorķu Korku

- ķ. (dūřmeninden ol ki ķorķu üzredür) 470

ķ.+dur (aldan anı ķorķudur Hāķ dāyimā) 725
 ķ.+sından (yummaz ağzın ķorķusından bir nefes) 33
 [=3]

ķoy- 1. Koymak (Krş. **ķo-**)

ķ.- (ķoy hāmā'il gibi bunı ķoynuņa) 941
 ķ.-maya (ķarnuņa ķoymaya bilürseņ hārām) 135

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

pā ķoy- (Ar.+T.) Ayak koymak, girmek

p. ķ.-a (rāh-ı merdāna şular kim ķoya pā) 911
 [=3]

ķoyun Gögüste bulunan iç cep, koyun

ķ.+uņa (ķoy hāmā'il gibi bunı ķoynuņa) 941
 [=1]

ķoyun Koyun

ķ.+ı (ķoyunı gördükde gürg eyler sücüd) 32
 [=1]

ķucaķ Kucak

ķ.+(ğ)ında (ķucağında hūb besler ol eri) 636
 [=1]

ķudret (Ar.) Güç, kudret

→ **ķudreti yêt-**

ķ. (gel tayanma ķudret ü girdāruņa) 529
 ķ. (var-ısa ķudret eger olma bahıl) 835
 ķ. (varken ķudret elünđe ey cüvān) 324
 [=3]

ķudreti yêt- (Ar.+T.) Bir işi yapmaya kadir olmak, gücü yetmek

ķ.+ün y.-dükçe (dest-gır ol ķudretün yêtdükçe sen) 726
 ķ.+ün y.-dükçe (ķudretün yêtdükçe andan kıl hāzer) 160
 ķ.+ün y.-dükçe (ķudretün yêtdükçe gel ey nām-dār) 598
 ķ.+ün y.-dükçe (ķudretün yêtdükçe muhtācına vēr) 704
 ķ.+ün y.-dükçe (ķudretün yêtdükçe sa'y ét hidmete) 651
 ķ.+ün y.-erse (ķudretün yêterse ger cüllāb vēr) 886
 [=6]

ķudret-i Hāķ (Far.) Allah'ın gücü

ķ.+dan (tā bulasın ķudret-i Hāķdan haber) 618
 [=1]

ķul Kul, insanlar

ķ.+larına (ķullarına devlet-i şāhı vērür) 67
 [=1]

ķulaķ Kulak

→ **kulak tut-**

k. (ger kulak zikrin şorarsañ ey cüvân) 352
[=1]

kulak tut- İşitmek, dinlemek, kulak vermek

k.+(g)uñ t.- (tut kulağuş eydeyim ey merd-i pāk) 240
[=1]

Qur'ân (Ar.) Kuran-ı Kerim

→ **Qur'ân okı-**

Qur'ân okı- (Ar.+T.) Kuran okumak

K. o.-mak (zıkr-i dıldür dağı Qur'ân okımak) 355
[=1]

qurbet (Ar.) Yakınlık

k.+se (Hağka qurbetse murāduñ ey civân) 937
[=1]

qurb (Ar.) Yakınlık

→ **qurb-ı düşmen**

→ **qurb-ı Mevlā**

→ **qurb-ı nā-cins**

→ **qurb-ı seher**

→ **qurb-ı sultān**

→ **qurb-ı şāh**

→ **qurb-ı şahān**

→ **qurb-ı şām**

qurb-ı düşmen (Far.) Düşmana yakınlık

k. (qurb-ı düşmen nekbet ü miñnet durur) 158
[=1]

qurb-ı Mevlā (Far.) Allah'a yakınlık

k.+ya (hürmet ile qurb-ı Mevlāya érer) 843
[=1]

qurb-ı nā-cins (Far.) Kötü insana yakınlık

k. (qurb-ı nā-cins āteş-i sūzāndur) 405
[=1]

qurb-ı seher (Far.) Seher vaktine yakın

k. (uyumak qurb-ı seher hem qurb-ı şām) 793
[=1]

qurb-ı sultān (Far.) Sultana yakınlık

k. (qurb-ı sultān āteş-i sūzāndur) 162
k.-ıla (qurb-ı sultān-ıla bedler ülfeti) 161
[=2]

qurb-ı şāh (Far.) Şaha yakınlık

k.+a (cebri ilter qurb-ı şāha bī-rızā) 581

ķ.+a (ķurb-1 řāha ēriřen taķdīr-ile) 582
[=2]

ķurb-1 řahān (Far.) şahlara yakınlık
ķ. (āteř-i sūzāndur ķurb-1 řahān) 578
[=1]

ķurb-1 řām (Far.) Akşama yakın
ķ. (uyumaķ ķurb-1 seşer hem ķurb-1 řām) 793
[=1]

ķurtar- 1. Kurtarmak, hūr olmak

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

cān ķurtar- (Far.+T.) Tehlikeyi atlatmak, tehlikesiz bir yere ulaşmak
c.+1 ķ.-mağa (cānı ķurtarmaęa sa'y eyle hemīn) 277
[=1]

ķurtul- 1. Kurtulmak, refaha ermek

ķ.-asın (ķurtulasın tā ki baş u cān-ıla) 471

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

elinden ķurtul- Birinden ya da bir şeyden kaçmayı başarmak, kurtulmak
e. ķ.-up (ħalk elinden ķurtulup olsun emīn) 757
[=2]

ķurtuluř Kurtuluş

ķ. (ķurtuluř yoķ ērer āħir ēr ü geç) 526
[=1]

ķuru Kuru

ķ. (ķuru yērde bitüren oldur giyāh) 71
[=1]

ķuř Kuş

ķ. (nefs-i bed ol ķuř gibi yūkden kaçar) 263

ķ.+1 (nefs-i bed ol ķuř gibi yūkden kaçar) 262
[=2]

ķūt (Ar.) Azık, lokma

→ **ķūt-ı 'aķārib**

→ **ķūt-ı ħelāl**

→ **ķūt vēr-**

ķūt vēr- (Ar.+T.) Azık vermek

ķ. v.-ūp(cism-i řābirden vērūp kirmāna ķūt) 58
[=1]

ķūt-ı ħelāl (Far.) Helal lokma

ķ. (istemekdür birisi ķūt-ı ħelāl) 330

ķ. (kalbi içre ādemūñ ķūt-ı ħelāl) 898
[=2]

ķüt-ı ‘**aķārib** (Far.) Akreplerin azıĝı
ķ. (cismini ķüt-ı ‘aķārib eyledi) 902
[=1]

ķuvvet (Ar.) Güç, kuvvet
→ **ķuvvet-i ten**

ķuvvet-i ten (Far.) Beden gücü
ķ. (ķuvvet-i ten içün bulursaŋ nān eger) 312
[=1]

-L-

lā-büd (Ar.) Şüphesiz
1. (bulaşur lā-büd ķarası bir yere) 548
1. (ķoķusından ol alur lā-büd naşīb) 859
[=2]

lā-cerem (Ar.) Şüphesiz
1. (heybetine lā-cerem noķşān ola) 142
1. (ķaçmışam anlar yanından lā-cerem) 711
1. (ķāni ‘ olmaz az u çoĝa lā-cerem) 712
1. (lā-cerem kārı siyeh-rūlık durur) 295
1. (lā-cerem şoŋra peşimānlık ķeker) 442
1. (ola ol maĝbüb-ı ‘ ālem lā-cerem) 435
1. (oldı mel‘ ün anuŋ içün lā-cerem) 289
[=7]

lāf (Far.) Söz, laf
→ **lāf ur-**
1. (söylemez toĝrı meger kim kizb ü lāf) 754
[=1]

lāf ur- (Far.+T.) Çalım satmak, konuşmak
1. u.-masın (urmasun ol şabrdan ‘ ālemde lāf) 845
[=1]

lāĝar (Far.) Zayıf, çelimsiz
1. (gerçi olur lāĝar u süst ü za‘if) 916
[=1]

lahza (Ar.) An, lahza
1. (dillerin her lahza mesrūr eylesün) 40
[=1]

la‘ın (Ar.) Lanetlenmiş
1. (tez çıkarur anı başdan ol la‘ın) 873
[=1]

la‘net (Ar.) Lanet (krş. **na‘let**)

→ **la‘netèt-**

la‘netèt- (Ar.+T.) Ayıplamak, lanet etmek

1. è.-me (ğayr-ı şeytāna hem étme la‘neti) 723

[=1]

lāşe (Far.) Leş

1. (lāşe cisme yeyni yüklet bāruñı) 279

[=1]

lā-taḳne tū (Ar.) “Ümitsiz olmayın!”¹⁹⁴

1. (sen degül misin deyen“lā-taḳne tū”) 96

[=1]

lā-tefraḥū (Ar.) “Şımarmayın!”¹⁹⁵

1. (Ḥaḳḳuñ emridür bize lā-tefraḥū) 781

[=1]

lā-yemūt (Ar.) Ezelf olan, ölümsüz

1. (ger dilersenş luṭf-ı Ḥayyī lā-yemūt) 119

[=1]

lāyık (Ar.) Uygun, yaraşır, layık

→ **lāyık-ı raḥmet**

→ **lāyık-ı tāc**

1. (aḡa lāyık fāni ḥidmet vā seni) 789

1. (dilemek lāyık degil Ḥaḳdan ğnā) 733

[=2]

lāyık-ı raḥmet (Far.) Rahmete layık

1.+durur (lāyık-[1] raḥmet durur merd-i ḡamūl) 110

[=1]

lāyık-ı tāc (Far.) Taca layık

1. (lāyık-[1] tāc u sezā-vār-ı serīr) 30

[=1]

lāzım (Ar.) Gerek, lazım

1. (sen de bilürsin ne lāzım ben demek) 323

1. (yā ne lāzım bu deyüp ğuşşa yemek) 422

1. (zıkre lāzım dōstum ḥürmet durur) 347

1. (zıkre lāzım evvelā iḡlāşdur) 344

[=4]

leb (Far.) Ağız

→ **leb aç-**

¹⁹⁴ Zumer suresi, 53. ayet.

¹⁹⁵ Hadid suresi, 23. ayet.

- leb aç-** (Far.+T.)Konuşmak, söylemek
 1. a.-ma (açma fermân-ı Hüdâdan gayra leb) 118
 [=1]
- lecc** (Ar.) İnatlık
 → **lecc ét-**
- lecc ét-** (Ar.+T.) İnatlık etmek
 1. è.-(d)üp (kim öneşdi lecc édüp sultân-ıla) 444
 1. è.-me (hōş geçin halk-ıla zinhâr étme lecc) 390
 [=2]
- le'îm** (Ar.) Cimri
 → **le'îm ol-**
- le'îm ol-** (Ar.+T.) Cimri olmak
 1. o.-ma (key şaķın andan kaçup olma le'îm) 667
 [=1]
- lerzân** (Far.) Titreme, lerzan
 → **lerzân ol-**
1. o.-a (ditreyüp 'arş-ı Hüdâ lerzân ola) 888
 1. o.-ur (ditreyüp māl üstine lerzân olur) 706
 [=2]
- leşker** (Ar.) Asker
 → **leşker-keş-i ebrâr**
- 1.+i (leşkeri hürrem ri'āya cümle şād) 31
 [=1]
- leşker-keş-i ebrâr** (Far.) İyilerin lideri
 1. (hōd 'Ömer leşker-keş-i ebrâr idi) 78
 [=1]
- lezzet** (Ar.) Tat, lezzet
 1. ('ömr için lezzet dilersen dehrden) 607
 1.+i (belki cümle lezzeti terk étmedür) 849
 [=2]
- libās** (Ar.) Giysi, elbise
 → **libās-ı aţlas**
1. (birine vāfir libās u nān vērür) 62
 1. (cisme taķvā gibi olmaz hīç libās) 285
 1. (ger libās u ger şarāb u ger ta'ām) 645
 1.+1 (ķo libāsı gey palās-ı meskenet)853
 1.+uñ (geyme ra'nāsın libāsuñ éy aķı) 205
 [=5]
- libās-ı aţlas** (Far.) Atlas giysi
 1.(hem libās-ı aţlas u dībāyı ķo) 198

[=1]

lġk (Far.) Lakin, ama

- 1. (lġk cüst olur kabāhat ėtmede) 684
- 1. (lġk mün'im görünür ol şuretā) 914
- 1. (lġk tāt at vaqticüst ü hem hafif) 916

[=3]

liki (Far.) Lakin, ama (krş. lġk)

- 1. (liki düşmenden hazer kııl dūr ol) 156
- 1. (liki olmaz kimseye ol yār u rām) 164
- 1. (liki dünyā için eylerseñ hatā) 785

[=3]

lisān (Ar.) Dil→ **lisān uzat-**

- 1. (zıkr-i Hāğdan gayra depretme lisān) 358

[=1]

lisān uzat- (Ar.+T.) Dil Uzatmak

- 1. u.-(d)ur (cüz'i eksük görse uzadur lisān) 401

[=1]

loğma (Ar.) Yiyecek, lokma

- 1. (hırğa vü loğma aña kāfi ola) 738
- 1. (şüphelü loğma yemez nice harām) 767
- 1.+ya (cerb ü şirīn loğmaya māyil durur) 244
- 1.+ya (dünyede bir loğmaya kāni' ola) 238
- 1.+ya (loğmaya şunsañ elüñ şun fikr-ile) 413

[=5]

Lūt (Ar.) (öz. is.) Kuran'da adı geçen bir peygamber, Hz. Lut

- L. (Lūt kavmin eyledi zīr ü zeber) 53

[=1]

luğf (Ar.) Kerem, lutüf→ **luğf-ı Hāyyī**→ **luğf-ı Rabb**

- 1. (kııl hiğāb anlara luğf u tām-ile) 818
- 1. (koma halka luğf u ihsānı hemān) 324
- 1. (lutf u 'avn hazret-i Ma'būd-ıla) 46
- 1. (lutf u cūd ü hilm ile meşhūr ol) 759
- 1. (lutf u ihsān-ıla besle 'askeri) 149
- 1. (merd lutf u cūd-ıla server olur) 431
- 1.+ın (oldur ol kim luğfin izhār eyledi) 52
- 1.+ıyla (hem anuñ luğfiyla ġark olmadı Nūh) 50
- 1.+uñ (çünkü luğfuñ bahri bī-pāyāndur) 97

[=9]

luṭf-ı Ḥayyī (Far.) Allah'ın lütfu

1. (ger dilerseñ luṭf-ı Ḥayyī lâ-yemût) 119
[=1]

luṭf-ı Rabb (Far.) Allah'ın lütfu

1. (ola kim bir gün erişe luṭf-ı Rabb) 868
[=1]

-M-

Ma'būd (Ar.) Allah

M.+ına (ërmege çok yalvarur Ma'būdına) 567
[=1]

ma'dūm (Ar.) Yok olan, bulunmayan

→ **ma'dūm êt-**

ma'dūm êt- (Ar.+T.) Yok etmek

m. ê.-(d)en (ḥalkı yokdan yaradup ma'dūm eden) 56
[=1]

mağfiret (Ar.) Günahların affedilmesi, af

m. (bir za'îfi göricek kıl merḥamet) 893
m. (bulur ol Ḥakdan 'atā vü mağfiret) 485
m. (ger dilerseñ mağfiret kenz êtme zer) 704
m. (mağfiret bāğında ol bulur semer) 559
[=4]

mağfiret-cūyān (Ar.+Far.) Mağfiret arayan, af isteyen

m. (mağfiret-cūyān der-i Ğaffārdan) 45
[=1]

mağfūr (Ar.) Bağışlanan

m. (ummazam rahmet bulup mağfūr ola) 938
[=1]

mağlūb (Ar.) Mağlup olan, yenilmiş

m.+ıdur (nefsinüñ mağlūbıdur bâṭıl durur) 242
[=1]

māh (Far.) Ay

m.+ı (gökyüzinde murgā ol māhı verür) 67
[=1]

māḥazar (Ar.) Hazırda bulunan, hazır olan

m. (merd-i dervīş öñine çek māḥazar) 671
[=1]

maḥbūb (Ar.) Sevgili

→ **maḥbūb-ı 'ālem**

→ **maḥbūb-ı ʿālem**

→ **maḥbūb-ı cihān**

→ **maḥbūb-ı maʿnā**

m.+a (bir güzel maḥbūba beñzer bu cihān) 635

m.+ıdur (cümleñ maḥbūb[ı]dur ḥulq-ı ni-kū) 530

[=2]

maḥbūb-ı ʿAcem (Far.) Acem güzeli

m. (Rūmi ḥilʿatde bu maḥbūb-ı ʿAcem) 39

[=1]

maḥbūb-ı ʿālem (Far.) Âlemin sevgilisi

m. (ola ol maḥbūb-ı ʿālem lā-cerem) 435

[=1]

maḥbūb-ı cihān (Far.) Cihanın sevgilisi

m. (ola maḥbūb-ı cihān maḥbūl-ı Rabb) 949

[=1]

maḥbūb-ı maʿnā (Far.) Manâ güzel

m. (gerçi kim maḥbūb-ı maʿnā bī-bedel) 42

[=1]

maḥdūm (Ar.) Evlat

→ **maḥdūm-ı nāzūk**

maḥdūm-ı nāzūk (Far.) Nazik evlat

m. (biri bir maḥdūm-ı nāzūk mihrübān) 561

[=1]

maḥrem (Ar.) Haram olan, mahrem

m. (ḥāşlarla hem-celīs ü maḥrem ol) 866

m. (kaç yanından hem-dem ü maḥrem mebāş) 604

m.+e (bildürürseñ rāzuñı ger maḥreme) 693

[=3]

maḥşūş (Ar.) Has olan, mahsus

m. (Ḥaḳka maḥşūş ança bu dād ı dehiş) 569

m. (şāne maḥşūş olmasıdur ḥōş-terek) 829

m. (var durur her ʿużv içün maḥşūş zıkr) 349

[=3]

māʿide (Ar.) Lezzet

m. (ʿaḳl vērür ʿilme ferr ü māʿide) 409

[=1]

maḳal (Ar.) Söz

m.+ı (bu makālı terceme aña vebāl) 44

[=1]

maḳām (Ar.) Rütbe, makam

m. (cennet içre bulmaḳ isterseñ maḳām) 933

m. (ger müyesser ola saña bu maḳām) 854
 m.+ı (hem maḳāmı anlaruñ ola refi‘) 656
 m.+ın (Yūnusuñ kıldı maḳāmın batn-ı hūt) 58
 m.+um (olmadın yā Rab maḳāmum zīr-i ḥāk) 99
 [=5]

maḳām-ı şābir (Far.) Sabredenin makamı
 m.+ı (bulasın tā kim maḳām-ı şābiri) 503
 [=1]

maḳarr (Ar.) Makam
 m. (‘ākıbet dūzaḥ olur aña maḳarr) 186
 m. (ehl-i kibr ü buḥla dūzaḥdur maḳar) 748
 [=2]

maḳbūl (Ar.) Kabul görmüş, makbul
 → **maḳbūl-ı Hüdā**
 → **maḳbūl-ı nās**
 → **maḳbūl-ı Rabb**
 m. (kendiyi maḳbūl u nīkū-nām eder) 106
 m.+ı (cümleñ maḳbūli ber-ḥürdardur) 490
 [=2]

maḳbūl-ı Hüdā (Far.) Allah’a layık, Allah’ın kabul ettiđi
 m. (umma kim ol ola maḳbūl-ı Hüdā) 596
 [=1]

maḳbūl-ı nās (Far.) Makul insan
 m. (Ḥaḳ rızası budur ey maḳbūl-ı nās) 206
 m. (vāz gel zīnetden ey maḳbūl-ı nās) 285
 [=2]

maḳbūl-ı Rabb (Far.) Allah’a layık, Allah’ın kabul ettiđi
 m. (ola maḥbūb-ı cihān maḳbūl-ı Rabb) 949
 [=1]

maḳhūr (Ar.) Yenilmiş, mahvolmuş, mağlup
 m. (nefsüñi maḳhūr u nā-kām edesin) 237
 [=1]

maḳşad (Ar.) Maksat
 → **maḳşad-ı aḳşā**

maḳşad-ı aḳşā (Far.) Nihai maksat
 m.+yı (maḳşad-ı aḳşāyı gözle ferd-isen) 741
 [=1]

maḳşūd (Ar.) Maksat edilen, maksut
 → **maḳşūda ér-**
 m.+a (kendini maḳşūda vāşıl étmedi) 619
 m.+a (vāy ol maḳşūda Mevlā vermeye) 568

m.+ı (cümle maqşūdı anuñ hāşıl ola) 611
 m.+ı (her kimün maqşūdı ğayru'l-lāhdur) 232
 m.+ına (şāhlar da kendiler maqşūdına) 567
 [=5]

maqşūda ér- (Ar.+T.) Dileğe kavuşmak, arzu edilen şeyi yerine getirmek
 m. è.-esin (èresin maqşūda tā şağ u esen) 726
 [=1]

ma'kūl (Ar.) akla uygun, makul
 → **ma'kūl gör-**

ma'kūl gör- (Ar.+T.) Doğru bulmak
 m. g.-mez (kim bunu ma'kūl görmez hās u 'ām) 816
 [=1]

māl (Ar.) Mülk, mal
 → **māl-ı cihān**
 → **māl-ı harām**
 → **māl-ı yetīm**
 → **māl-ı zāyide**

m. ('āriyetdür elde bu esbāb u māl) 727
 m. (bir gönül yap māl ü yā güftār-ıla) 282
 m. (biri eymin olmadur bā māl ü cān) 464
 m. (cāhile her kim ki māl ü zer vērür) 374
 m. (çün gidersin çekme māl-içün ta'ab) 178
 m. (ditreyüp māl üstine lertzān olur) 706
 m. (girse ebleh destine māl ü tuhaf) 375
 m. (kılmayınca terk 'izz ü māl ü cāh) 283
 m. (māl için gönülünjü yéter tar tut) 337
 m. (māl için her kim senünle ola yār) 881
 m. (māl için medh' etme dünyā-dārı ko) 335
 m. (māl için yā bunca hāy u hū neden) 729
 m. (māl kaydından bulasın tā necāt) 239
 m. (ma'nide düşmen durur ola dü māl) 735
 m. (ol ki arturmağ diler emlak u māl) 739
 m. (vāriş için yok yere cem' etme māl) 633
 m.+a (māyil olmaz māl illā hākisār) 247
 m.+a (rızk u mālā şād olma ey püser) 779
 m.+ına (her kim eller mālına eyler hased) 585
 m.+ına (ni'met ü mālına dehrün egme ser) 312
 [=20]

māl-ı cihān (Far.) Dünya malı
 m. (anı toyurmaz şehā māl-ı cihān) 499
 m. (çöpçe gelmez 'aynına māl-ı cihān) 500
 [=2]

māl-ı ḥarām (Far.) Haram mal

m. (ol kidāyim ekl eder māl-ı ḥarām) 899

[=1]

māl-ı yetīm (Far.) Yetimin malı

m.+e (şunma el māl-ı yetīme ey 'azīz) 691

[=1]

māl-ı zāyide (Far.) Fazlalık mal

m. (cem' eder ammā ki māl-ı zāyide) 708

[=1]

Mālik (Ar.) (öz. is.) İmam Malik

M. (Şāfi'î Mālik yanında mu'teber) 86

[=1]

ma'nā (Ar.) Anlam, mana (krş. **ma'nī**)

m. (olmayup kalursa bir ma'nā eri) 946

m.+da (nān vèrmek ma'nādā cān vèrmedür) 508

m.+dan (bāṭnī ma'nādan almazsaḥ ḥaber) 945

[=3]

ma'nī (Ar.) Anlam, mana (krş. **ma'nā**)

m.+de (ehl-i dünyā mürdedür ma'nīde heb) 715

m.+de (ma'nide düşmen durur ola dü māl) 735

[=2]

mānend (Far.) Benzer, gibi

→ **māned-i dūr**

→ **mānend-i gūr**

→ **mānend-i külāh**

→ **mānend-i mekes**

mānend-i dūr (Far.) İnci gibi

m. (bī-bahādur dünyede mānend-i dūr) 562

m. (eydeyim gūşuḥda tut mānenz-i dūr) 459

[=2]

mānend-i gūr (Far.) Kurt gibi

m. ('ālimi görse kaçar mānend-i gūr) 699

[=1]

mānend-i külāh (Far.) Külāh gibi

m. (çıkamazsın başa mānend-i külāh) 283

[=1]

manend-i zülāl (Far.) Temiz su gibi

m. (şāfi eyler dīni mānend-i zülāl) 898

[=1]

mānend-i mekes (Far.) Sivrisinek gibi

m. (birisi oldur ki mānend-i mekes) 550

[=1]

manevî (Ar.) Maddi olmayan, manevi

m. (sükker-âmîz ma'nevî güftâr-ıla) 26

[=1]

mār (Far.) Yılan→ **mār-ı ef'î**

m. (kāse-yi ser içi mār u mūr ola) 179

m. (mār u mūr için mi beslersin teni) 180

m.+uñ (işbu mārūñ zehri key kâtil durur) 165

[=3]

mār-ı ef'î (Far.) Ef'î yılanı

m.+dür (mār-ı ef'îdür bu dünya zehr-dār) 163

[=1]

ma'rifet (Ar.) Yetenek, marifet

m. (her kime kim ma'rifet vère Hüdā) 625

m. (ma'rifet hāşıl kıl êy cān-ı pezer) 618

m. (ma'rifet her kim ki hāşıl êtmedi) 619

[=3]

ma'şiyet (Ar.) Asilik, günahkârlık

m. (ma'şiyet hîninde ammā cüst olur) 266

[=1]

mātem (Ar.) Yas, matem

m.+durur (dügüni ardı anuñ mātem durur) 780

[=1]

māye-yi zevk (Far.) Zevkin gücü

m.(māye-yi zevk u şafādur mü'mine) 734

[=1]

māyil (< Ar. mā'il) Meyilli→ **māyil ol-**

m.+durur (cerb ü şîrîn loğmaya māyil durur) 244

[=2]

māyil ol- (Ar.+T.) Meyil olmak, eğilimli olmak

m. o.-maz (māyil olmaz māla illā hākisār) 247

[=1]

mebāş (Far.) Farsça emir, olsun! Ola!

m. (kaç yanından hem-dem ü maħrem mebāş) 604

m. (yaramazdur tüt sözüm gāfil mebāş) 819

[=2]

mebgüz (Ar.) Hoşlanılmayan, nefret edilen

m.+dur (Hālîkuñ mebgüzıdur gümrāhdur) 232

[=1]

- mecrūh** (Ar.) İncinmiş, incinen, mecruh
 m.+dur (merhem-i cān u dil mecrūhdur) 340
 [=1]
- meded** (Ar.) Yardım et! İmdat! Medet!
 m. (yüz süre kapuğa geldük hāy meded) 570
 [=1]
- medh** (Ar.) Övgü, meht
 → **medh ét-**
- medh ét-** (Ar.+T.) Övmek, methetmek
 m. è.-me (kendüñi medh étme zinhār èy cüvān) 702
 m. è.-me (māl için medh étme dünyā-dārı ko) 335
 [=2]
- meger** (Far.) Öte yandan, meğer
 m. (söylemez toğrı meger kim kizb ü lāf) 754
 [=1]
- mehd** (Ar.) Beşik
 m. (mehd içinde tıflı ol güyā eder) 68
 [=1]
- mekes** (Far.) Sinek
 m. (düşse şır ağzına nāgeh bir mekes) 33
 [=1]
- mekr** (Ar.) Hile, düzenbazlık
 m. (geçer ammā hīle vü mekr ü revı) 636
 m. (mekr ile aldan münāfiķ ādemi) 758
 [=2]
- mekrūh** (Ar.) İğrenç, mekruh
 m. (ehl-i Hāķ yanında mekrūh u hārām) 793
 [=1]
- melāmet** (Ar.) İnsanın benliğini hor görmesi, benlikten vazgeçmesi, melamet
 m. (saht-dil hālın melāmet bulmuşam) 710
 m.+den (bulmaķ istersenē melāmetden amān) 546
 [=2]
- melūl** (Ar.) Lal olmuş, üzgün, kırgın, melul
 m. (sen revā mı olasın andan melūl) 841
 [=1]
- melūl ol-** (Ar.+T.) Mahzun olmak, melul olmak
 m. o.-a (her ki konuķ göricek ola melūl) 662
 m. o.-ur (her kim olur kendi sözinden melūl) 326
 [=2]
- mel'ūn** (Ar.) Lanetlenmiş, melun
 → **mel'ūn ol-**

- mel'ün ol-** (Ar.+T.) Lanetlenmek
 m. o.-dı (oldı mel'ün anuñ için lā-cerem) 289
 m. o.-ur (merd-i nākes buhl ıla mel'ün olur) 489
 [=2]
- men'** (Ar.) Yasak etme
 → **men' ét-**
 → **men'-i zekāt**
- men' ét-** (Ar.+T.) Yasaklamak, uzak durmak
 m. è-(d)e (kim ki men' éde seni hayrātdan) 605
 [=1]
- men'-i zekāt** (Far.) Zekatı yasaklama, zekattan men etme
 m. (bir tūvāna kim éde men'-i zekāt) 880
 [=1]
- menfūr** (Ar.) Nefret uyandıran, menfur
 → **menfūr ol-**
 m.+dur (Hāq yanında yeri yoq menfūrdur) 939
 [=1]
- menfūr ol-** (Ar.+T.) Nefret edilen olmak
 m. o.-ur (halkı taḥfif eyleyen menfūr olur) 441
 [=1]
- menzil** (Ar.) Hedef, menzil
 m.+üñ (menzilüñ çün dūrdur bāruñ girān) 276
 [=1]
- menzilet** (Ar.) Seçkin, rütbeli
 m. (diñle èy şāhib-kemāl ü menzilet) 627
 [=1]
- merd** (Far.) 1. İnsan
 → **merd-i 'ām**
 → **merd-i 'ārif**
 → **merd-i aṣīl**
 → **merd-i āzād**
 → **merd-i baḥīl**
 → **merd-i bed-ḥū**
 → **merd-i çābūk**
 → **merd-i der-i Ğaffār**
 → **merd-i dervīş**
 → **merd-i dīn**
 → **merd-i faḳīr**
 → **merd-i ğanī**
 → **merd-i Hāq**
 → **merd-i ḥamūl**
 → **merd-i ḥāş**
 → **merd-i Hūdā**

- ehl-i Hâk
- merd-i kâmil
- merd-i kâr
- merd-i maqbûl
- merd-i ma'nî
- merd-i ma'rifet
- merd-i muqbil
- merd-i nādân
- merd-i nâ-ehl
- merd-i nâkes
- merd-i nâm
- merd-i pāk
- merd-i rāh
- merd-i rāh-ı Hâk
- merd-i reh
- merd-i saḥî
- merd-i sâ'il
- merd-i şâlih
- merd-i şâkir

m. (fâka bārın merd-iseñ merd-âne çek) 253

m. (fıkr kıl anı da merd-iseñ eger) 788

m. (Hâk yolında varuñ oyna merd iseñ) 741

m. (komayınca pā yérine merd ser) 213

m. (merd luṭf u cūd-ıla server olur) 431

m. (merd-iseñ şāhib-saḥā ol éy fetā) 602

m.+e (çār çiziden érer merde şikest) 449

2. Yiğit, mert

m. (kārubāndan kalma merd-iseñ hemān) 276

m. (merd-iseñ gel şöbet-i merdāne tā) 907

m. (merd-iseñ ger terk-i 'izz ü cāh kıl) 233

m. (merd-iseñ kıl kendi 'aybuña nazār) 130

m. (merd-iseñ merdāne depren éy piser) 688

m. (merd-iseñ yaşdanmağıl bāliš daḥı) 205

[=13]

merd-i 'ām (Far.) Sıradan insan

m.+dur (hāş şanma anı merd-i 'āmdur) 257

[=1]

merd-i 'ārif (Far.) Arif insan

m. (merd-i 'ārif dünyeye kılmaz nazār) 626

[=1]

merd-i aşıl (Far.) Asil insan

m. (cān u dilden diñle éy merd-i aşıl) 171

m. (el-ḥazer bunlardan éy merd-i aşıl) 364

m. (eydeyim gūş eyle éy merd-i aşıl) 150

[=3]

merd-i āzād (Far.) Hür insan

m. (merd-i āzād olmak isterseñ eger) 695

[=1]

merd-i bahīl (Far.) Cimri insan

m. (görimez cennet yüzün merd-i bahīl) 299

[=1]

merd-i bed-hū (Far.) Kötü huylu insan

m. (merd-i bed-hū aḥbeṣ-i insāndur) 298

m. (merd-i bed-hū göremez rāḥat yüzün) 301

m. (merd-i bed-hū şanma kim insāndur) 300

[=3]

merd-i çābük (Far.) Hızlı insan

m. (merd-i çābük kāmīl-i insān olur) 392

[=1]

merd-i der-i Ğaffār (Far.) Allah kapısının insanı

m.+dur (muttaḳī merd-i der-i Ğaffārdur) 763

[=1]

merd-i dervīş (Far.) Derviş insan

m. (merd-i dervīş ol yā dervīşe ḳarīn) 208

m. (merd-i dervīş öñine çek māḥazar) 671

[=2]

merd-i dīn (Far.) Din insanı, din ehli

m. (var-ısa ‘aḳluñ eger èy merd-i dīn) 208

[=1]

merd-i faḳīr (Far.) Fakir insan

m. (rāzıdur Allāhdan merd-i faḳīr) 254

[=1]

merd-i ğanī (Far.) Varlıklı insan

m. (ḳıl saḥā ḳādirseñ èy merd-i ğanī) 483

[=1]

merd-i Ḥaḳ (Far.) Allah kulu

m. (kim budur dünyāda merd-i Ḥaḳ huylı) 792

m. (merd-i Ḥaḳ dēmez saña ehl-i temīz) 840

m.+dur (merd-i Ḥaḳdur ‘aynına gelmez cihān) 703

m.+sañ (merd-i Ḥaḳsañ ḳılma düşmenden gile) 908

[=4]

merd-i ḥamūl (Far.) Sabırlı insan

m. (lāyık-[1] raḥmet durur merd-i ḥamūl) 110

[=1]

merd-i ḥāş (Far.) Has insan, seçkin insan

- m. (çek elüñ bu ikiden èy merd-i hâş) 304
 m. (èydeyim bir bir eşit èy merd-i hâş) 329
 m. (hem-dem olmaya o merd-i hâş-ıla) 139
 m. (ol cüvân-merd ü saḥī èy merd-i hâş) 742
 [=4]

merd-i Hüdā (Far.) Allah kulu

- m. (kim dirir dersen eger merd-i Hüdā) 906
 [=1]

ehl-i Hâk (Far.) Hak ehli

- m. (râzı hük-m-i kazâdur ehl-i Hâk) 584
 [=1]

merd-i kâmil (Far.) Olgun insan

- m. (kaldı nâkış merd-i kâmil olmadı) 415
 m. (merd-i kâmil tâlib-i tefriddür) 848
 m. (şüret-i nādānda merd-i kâmil ol) 509
 [=3]

merd-i kâr (Far.) Kârlı insan

- m. (dédiler târîḥ de èy merd-i kâr) 952
 m. (her belāya şabr kııl èy merd-i kâr) 846
 m. (merd-i kâr u kârına kâdir ola) 487
 [=3]

merd-i maḳbûl (Far.) Makbul insan

- m. (merd-i maḳbûl olmaḳ istersen eger) 472
 [=1]

merd-i ma'nî (Far.) Mâna insanı

- m. (merd-i ma'nî cüy-isen dükkâna gir) 943
 [=1]

merd-i ma'rifet (Far.) Marifetli insan

- m. (zindedür èy yâr merd-i ma'rifet) 621
 [=1]

merd-i muḳbil (Far.) Bahtiyar insan

- m. (kendüñi ḥidmetle merd-i muḳbil èt) 844
 [=1]

merd-i nādān (Far.) Cahil insan

- m.+a (merd-i nādāna iki 'ālî nişān) 513
 [=1]

merd-i nâ-ehl (Far.) Beceriksiz insan, ham insan

- m.+e (merd-i nâ-ehle işin ışmarlamaz) 320
 [=1]

merd-i nâkes (Far.) Cimri insan

- m. (merd-i nâkes buḥl-ıla mel'un olur) 489

[=1]

merd-i nām (Far.) Mert insan

m. (diñle vü hâıırda ıtut ey merd-i nām) 407

[=1]

merd-i pāk (Far.) Temiz insan

m. (ıtut kulađuñ eydeyim ey merd-i pāk) 240

[=1]

merd-i rāh (Far.) Yol eri

m. (tā olasin merd-i rāh u ehl-i hāl) 236

m.+a (merd-i rāha būriyā minder yeter) 207

m.+uñ (merd-i rāhuñ ‘aynına gelmez cihān) 737

[=3]

merd-i rāh-ı Hāķķ (Far.) Allah yolunun insanı

m.-iseñ (merd-i rāh-ı Hāķķ-iseñ ey nev-cüvān) 871

[=1]

merd-i reh (Far.) Yol eri

m. (merd-i reh ‘aynına gelmez kaşır u bāğ) 215

m. (merd-i reh ol ‘ār étme halkdan) 256

[=2]

merd-i saħī (Far.) Cömert insan

m. (Hāķ kerāmetinden ey merd-i saħī) 600

[=1]

merd-i sâ’il (Far.) Nefret edilen insan

m. (merd-i sâ’il halk içinde hōr olur) 441

[=1]

merd-i şāliħ (Far.) Salih insan

m. (merd-i şāliħ şöhetinden olma dūr) 865

[=1]

merd-i şākır (Far.) Şükreden insan

m. (merd-i şākır oldur ey mīr ü gedā) 839

[=1]

merdāne (Far.) Mert gibi, mertçe, yigit gibi

m. (fāķa bārın merd-iseñ merd-āne çek) 253

m. (merd-iseñ merdāne depren ey piser) 688

[=2]

merdāne-vār (Far.) Mertler gibi

m. (gel yükün kendün götür merdāne-vār) 591

[=1]

merdlik (Far.+T.) Yiğitlik

m. (nefs üzre merdlik uz olmadur) 268

m. (merdlik oldur eşit ey nev-civān) 905

[=2]

merdüm (Far.) İnsan, şahıs→ **merdüm-i huşyār****merdüm-i huşyār** (Far.) Akli başında olan insan

m.+dur (ehl-i cennet merdüm-i huşyārdur) 768

[=1]

merdüm-şinās (Far.) İnsanı bilen, arif

m. ('ārif oldur ola ol merdüm-şinās) 623

[=1]

merhabā (Ar.) Selamlama, merhaba

m. (kılma anuñla selām u merhabā) 884

m. (olma yakın êt iraqdan merhabā) 884

[=2]

merhabā eyle- (Ar.+T.) Selam vermek

m. e.-r (kaçuban eyler iraqdan merhabā) 707

[=1]

merhamet (Ar.) Acıma, merhamet→ **merhamet eyle-**→ **merhamet kıl-****merhamet eyle-** (Ar.+T.) Acımak, merhamet etmek

m. e.-r (kim ki hāl-i halka eyler merhamet) 485

[=1]

merhamet kıl- (Ar.+T.) Acımak, merhamet etmek

m. k.- (bir za'îfi göricek kıl merhamet) 893

[=1]

merhem (Ar.) İlaç, merhem→ **merhem-i cān****merhem-i cān** (Far.) Canın merhemmi, ilacı

m. (merhem-i cān u dil mecrūhdur) 340

[=1]

mervī (Ar.) Rivayet edilmiş, rivayet

m.+dür (böyle mervīdür ulü'l-ebşārdan) 439

[=1]

mescid (Ar.) Mescit

m. (mescid oldı aña hep rüy-ı zemīn) 75

[=1]

meskenet (Ar.) Miskinlik, teskinlik→ **meskenet kıl-****meskenet kıl-** (Ar.+T.) Sukûn eylemek

m. k.- ('ucb u kibr ü hıkdı ço kıl meskenet) 203

[=1]

mesrūr (Ar.) Mesut, mutlu, mesrur→ **mesrūr eyle-**→ **mesrūr ol-**→ **mesrūr tūt-****mesrūr eyle-** (Ar.+T.) Mesut eylemek, mutlu etmek

m. e.-sün (dillerin her laḥza mesrūr eylesün) 40

[=1]

mesrūr ol- (Ar.+T.) Mesut olmak, mutlu olmak

m. o.- (dōstlarla dāyimā mesrūr ol) 156

[=1]

mesrūr tūt- (Ar.+T.) Ferah tutmak

m. ṭ.- (gönlüñ andan şoñra var mesrūr tūt) 539

[=1]

meşām (Ar.) Koku alma duyusu, burun→ **meşām-ı 'ālem****meşām-ı 'ālem** (Far.) Âlemin burnu

m.+i (gel mu'aṭṭar kıl meşām-ı 'ālemi) 24

[=1]

meşgūl (Ar.) Meşgul→ **meşgūl ol-****meşgūl ol-** (Ar.+T.) İlgilenmek, meşgul olmak

m. o.- (zıkr-i Ḥaḳḳa ey piser meşgūl ol) 250

[=1]

meşhūr (Ar.) Şöhrete kavuşmuş, meşhur→ **meşhūr ol-****meşhūr ol-** (Ar.+T.) Tanınmış olmak, meşhur olmak

m. o.- (luṭf u cūd ü ḥilm ile meşhūr ol) 749

[=1]

meşveret (Ar.) Danışma, konuşma

m. è.-(d)er (meşveret ètseydi nādānla èder) 370

m. è.-(d)er (meşveret her kim ki eblehle èder) 373

[=2]

metā' (Ar.) Mal

m. (rāh-ı 'uḳbāda metā' u yāri var) 634

[=1]

me'vā (Ar.) Mekân

m. ('āḳıbet dūzaḥ aña me'vā olur) 796

[=1]

mevcūd (Ar.) Var olan, mevcut

m. (kimde kim mevcūd ola işbu çihār) 877
 m.+dur (kimde kim mevcūddur lecc ü hilāf) 845
 [=2]

mevcūdāt (Ar.) Var olanlar, mevcut olanlar, mevcudat
 m.+dan (kes ümīzūñ cümle mevcūdātdan) 851
 [=1]

Mevlā (Ar.) Allah, Tanrı

M. (vāy ol maqşūda Mevlā vèrmeye) 568
 M. (yoğ-iken var eyledi Mevlā seni) 789
 M.+dan (hāceti Mevlādan iste ey piser) 566
 M.+ya (rūzı u şeb Mevlāya kıl şükr ü senā) 807
 M.-y-iledür (cünbiş ü ārāmı Mevlā-y-iledür) 643
 [=5]

mevt (Ar.) Ölüm

m.+den (mevtiden kaçup katı havf ètme hiç) 526
 [=1]

meyl (Ar.) Eğilim, meyil

→ **meyl èt-**

→ **meyl- kıl-**

m. (hem harāma meyl ü rağbet var durur) 698
 [=1]

meyl èt- (Ar.+T.) Niyet etmek, meyyyal olmak

m. è-(d)er (meyl èder fişķ u fesāda eyler al) 696
 m. è.-me (cīfeye meyl ètme gel murdārı ço) 335
 [=2]

meyl kıl- (Ar.+T.) Niyet etmek, meyil etmek

m. k.-ma (kılma zālimden yaña meyl èy civān) 861
 [=1]

mezmūm (Ar.) Ayıplanmış, rezil olmuş

→ **mezmūm eyle-**

m.+da (ol vefāsız kāzib ü mezmūmda) 896
 m.+dur (bu şıfat mezmūmdur gel vāz geç) 390
 [=2]

mezmūm eyle- (Ar.+T.) Rezil etmek, ayıplanmak

m. e.-me (kendüñi halk içinde mezmūm eyleme) 540
 [=1]

mı Soru eki (krş. **mi**)

m. (cāy-ı rāhat mı şanursın sen anı) 783
 m. (sen revā mı olasın andan melül) 841
 m. (yaraşur mı bize gülmek èy püser) 929
 m.+ydı (rām olur mıydı aña ehl-i zemīn) 57

[=4]

mi Soru eki (krş. **mı**)

m. (atılan ok döndüğün gördüğün mi hîç) 419

m. (âyeti taşdıķe yétmez mi hüküm) 736

m. (kanıı içmekden éder mi ol ibā) 883

m. (mār u mūr için mi beslersin teni) 180

m. (şābir ü şākird dēnür mi hîç saña) 838

m.+sin (hîç bilür misin n'olısar érte hāl) 727

m.+sin (rahm éder misin ķo fı-nār-ı saķar) 748

m.+sin (sen degül misin dēyen "lā-taķne tū") 96

[=8]

micmer (Ar.) Buhur→ **micmer-i 'Aṭṭār**

m.+dan ('ūd yaķdum micmer-i 'Aṭṭārdan) 45

[=1]

mihmān (Far.) Misafir, mihman→ **mihmān ol-**→ **mihmān-ı kes**

m. (dağı mihmān érse pinhān olmağıl) 668

m. (hāneçe érdükde mihmān hāş u 'ām) 669

m.+a (kim ki mihmāna güle yüzle baķar) 664

m.+dan (érmesün mihmāndan saña ziyān) 665

m.+ı (hōn yédür mihmānı şalma acıla) 661

m.+ına (her ki mihmānına ikrām eyledi) 670

m.+uņa (éy bürāzer 'izzet ét mihmānuņa) 660

[=7]

mihmān ol- (Far.+T.) Misafir olmak, konuk olmak

m. o.-mağıl (ekşi yüzle halka mihmān olmağıl) 668

[=1]

mihmān-ı kes (Far.) Misafir kimse

m. (olmağıl oķunmadın mihmān-ı kes) 550

[=1]

miḥnet (Ar.) Eziyet, zahmet, miḥnet

m. (miḥnet ü derd ü belā çek éy püser) 784

m. (miḥnet ü faķr érmesün dersen eger) 830

m.+dedür (ol dil ucından başı miḥnetdedür) 117

m.+durur (ķurb-ı düşmen neķbet ü miḥnet durur) 158

m.+e (ķıl taḥammül gel belā vü miḥnete) 484

[=5]

mihr (Far.) Sevgi→ **mihr-i zenān**

m. (‘ārifün gönlinedür mihr ü vefā) 624
[=1]

mihri-zenān (Far.) Kadın sevgisi, kadın düşkünlüğü
m. (biri dağı dōstum mihr-i zenān) 399
[=1]

mihrübān (<Far. mihr-bān) Güler yüzlü
m. (biri bir maḥdūm-ı nāzūk mihrübān) 561
m. (gerçi olur zen bir iki dem mihrübān) 401
[=2]

milik (Ar.) Mülk
m.+inde (hīç milkinde anuñ enbāzı yok) 72
m.+inde (ola milkinde aña ‘ömr ü beḳā) 148
[=2]

millet (Ar.) Halk, millet
m.+i (oda şaldı nice ḳavm ü milleti) 306
[=1]

minder (Ar.?) Minder
m. (merd-i rāha būriyā minder yēter) 207
[=1]

mīr (Far.) Emir, kumandan
m. (merd-i şākir oldur ēy mīr ü gedā) 839
[=1]

mi‘rāc (Ar.) Miraç
m.+ıdur (oldur ol kim nüh felek mi‘rācıdur) 74
[=1]

mir’āt (Ar.) Ayna
m.+a (gece mir’āta nazar ḳılmaḳ ḥaṭā) 803
[=1]

misk (Ar.) Güzel bir koku, misk
m. (gel berü ēy ṭalīb-i misk ü ‘abīr) 27
m. (misk ü ‘amberden ur ēy sāḥir demi) 24
m. (sözlerüm hep misk ü ‘anber-bārdur) 47
[=3]

misk-bīz (Far.) Misk eden, güzel kokan
m. (umaram işbu kitāb misk-bīz) 48
[=1]

miskīn (Ar.) Tembek, miskin
m.+e (vāy ol miskīne ḡarḳ-ı vām ola) 451
[=1]

mizāc (Ar.) Karakter, mizaç
m. (ḡāfil olma kim bozulmaḳ var mizāc) 385

[=1]

mīz-bān (Ar.) Konusever

m. (ol tekellüfden irag'êy mīz-bān) 665

[=1]

mu'aṭṭar (Ar.) Hoş bir koku, muattar→ **mu'aṭṭar kıl-****mu'aṭṭar kıl-** (Ar.+T.) Koku saçmak

m. k.- (gel mu'aṭṭar kıl meşām-ı 'ālemi) 24

m. k.-dum ('ālemi kıldum mu'aṭṭar 'ūd-ıla) 46

[=2]

muḥakkaḳ (Ar.) Doğrusu, muhakkak

m. (ehl-i imānsın muḥakkaḳ ve's-selām) 135

[=1]

muḥālif-ṭab' (Ar.) Muhalif tabiatlı

m. (kıl muḥālif-ṭab' kavlınden ḥazer) 386

[=1]

Muḥammed (Ar.) (öz. is.) İmam Muhammed

M. (birisi daḥı Muḥammed pür-şafā) 85

[=1]

muḥkem (Ar.) Sağlam, muhkem

m. (kime kim 'ālemde muḥkem dīn gerek) 411

m. (naḳd-i 'ömri elde muḥkem ṭut 'azīz) 427

m. (ṭut anı gönlünge muḥkem dāyimā) 458

[=3]

muḥtāc (Ar.) 1.Yoksul, muhtaç

m. (gözle muḥtāc u za'īfi vēr ṭa'ām)934

m.+ı (gözle muḥtācı eyā ḳadrī-celīl) 835

m.+ını (gözle ḥalkuḳ acını muḥtācını) 675

2. Muhtaç

m. (saḳa uysun dēr-iseḳ muḥtāc ṭut) 189

m.+ına (ḳudretün yetdükçe muḥtācına vēr) 704

[=5]

muḥterem (Ar.) Değerli

m. (hem gedālardan şaḳın'êy muḥterem) 831

[=1]

Mu'in (Ar.) Allah, Tanrı

M. ('ömr ü iḳbālin bularuḳ yā Mu'in) 36

M. (cümlesinden rāzı olsun ol Mu'in) 88

[=2]

muḳbil (Ar.) Talihli

m. (muḳbil ol kim olduğı dem çift ü ṭāk) 169
[=1]

muḳīm (Ar.) İkamet

m. (çıkma bundan olma dūzaḥda muḳīm) 869
[=1]

muḳtedā (Ar.) Seçkin, önde gelen

→ **muḳtedā-yı nās**

muḳtedā-yı nās (Far.) Seçkin insan

m. (muḳtedā-yı nās eder ‘izzet vērür) 381
[=1]

mūm (Far.) Mum

→ **mum ét-**

mūm ét- (Far.+T.) Muma çevirmek, itaatkâr eylemek

m. è-(d)en (āheni Dāvud elinde mūm eden) 56
[=1]

mūnis (Ar.) Uygun, yaraşır, munis

m. (zıkr-i Ḥaḳ olduđda mūnis cānuḡa) 341
[=1]

mūr (Far.) Karınca

m. (kāse-yi ser içi mār u mūr ola) 179
m. (mār u mūr için mi beslersin teni) 180
[=2]

murād (Ar.) İstek, arzu, murat

→ **murād al-**

→ **murād bul-**

m. (alçağ aşıldan ṭaleb étme murād) 557
m. (çünkü gördüğ destüğe girmez murād) 609
m. (şāhlardan dile dilersen murād) 717
m.+ı (her kimüğ kārı murādı üzredür) 465
m.+ın (vèrmegil göñlüğ muradın èy piser) 912
m.+uḡ (Ḥaḳka ḳurbetse murāduḡ èy civān) 937
m.+uḡ (ḥande-rūdan gör murāduḡ èy hümām) 709
m.+uḡca (tā murāduḡca èresin ‘izzete) 651
[=8]

murād al- (Ar.+T.) İstenilen şeye kavuşmak

m. a.-ma (alma dünyādan murād u ārzū) 226
[=1]

murād bul- (Ar.+T.) İstenilen şeye erişmek

m. b-. (ber-murād ét ḥalkı sen de bul murād) 461
[=1]

murdār (Far.) Pis, iğrenç, murdar

m.+ı (cîfeye meyl étme gel murdârı ço) 335
[=1]

murğ (Far.) Kuş

→ **murğ-ı rāz**

m. (‘ilm murğ u ‘aql aña bāldür) 414

m.+a (gökyüzinde murğa ol māhı vērür) 67
[=2]

murğ-ı rāz (Far.) Sır kuşu

m. (her kaçan uçsa ağızdan murğ-ı rāz) 418
[=1]

mūr-veş (Far.) Karınca gibi

m. (mūr-veş yéter hūbūb u dāne çek) 253
[=1]

musahhar (Ar.) Elde etme, ele geçirme

→ **musahhar kıl-**

musahhar kıl- (Ar.+T.) Elde etmek

m. k.- (kıl musahhar halkı nīk-ū hūy-ıla) 478
[=1]

mu‘teber (Ar.) İtibar sahibi, muteber

→ **mu‘teber ol-**

m. (āniyā tūt Hāk rızāsın mu‘teber) 593

m. (çār nesnedür büzürg ü mu‘teber) 379

m. (Şāfī ‘ī Mālik yanında mu‘teber) 86
[=3]

mu‘teber ol- (Ar.+T.) İtibarlı olmak, itibar sahibi olmak

m. o.-asın (ger dilersen kim olasın mu‘teber) 114

m. o.-asın (ger dilersen kim olasın mu‘teber) 639

m. o.-ur (ol olur ‘ālemde hūb u mu‘teber) 612
[=3]

muṭlaḳ (Ar.) Kesin, mutlak

m.+durur (ol beḳāda fānī muṭlaḳ durur) 629
[=1]

muttaḳī (Ar.) *tasyf.* Takva ehli kimse, muttaki

m. (muttaḳī merd-i der-i Ğaffārdur) 763

m. (muttaḳī olan kişi ey nīk-nām) 767

m. (devlet istersen eger ey muttaḳī) 764

m.+de (muttaḳīde üç ‘alāmet vardur) 763
[=4]

muttaşıl (Ar.) Sürekli, daima, muttasıl

m. (incidür halk-ı cihānı muttaşıl) 697

m. (ḳoma istiḡfārı dilden muttaşıl) 724

[=2]

muẓtarib (Ar.) İstirap çeken, mustarip
m. (rāḥatı yok muẓtarib aḥvāldür) 453
[=1]

mübtelā (Ar.) Tutkun, müptela
→ **mübtelā ol-**
m. (her birisi bir belāya mübtelā) 511
[=1]

mübtelā ol- (Ar.+T.) Tutkun olmak, âşık olmak, müptela olmak
m. o.-ursañ (ger olursañ hırş u aza mübtelā) 307
[=1]

mübtezel (Ar.) Deli, müptezel
m.+dür (mübtezeldür yok durur yāri anuñ) 445
[=1]

mücerredlik (Ar.+T.) Yalnızlık, mücerretlik
m. (gel mücerredlik ıabūl ét ferd ol) 856
[=1]

mücrim (Ar.) Suçlu, mücrim
m. (bir alay bī-çāre mücrim bī-başar) 950
[=1]

müctebā (Ar.) 1. Seçkin
m. (olasın tā ‘ālem içre müctebā) 752
m. (olmaı isterseñ ḥabīb ü müctebā) 519
2. Hz. Peygamberin lakabı
m. (şem ‘-i şer ‘-i Muştafā vü Müctebā) 83
[=3]

müdüām (Ar.) Daima, sürekli
m. (cāme-yi dervīş delı olur müdüām) 212
m. (nīk-ḥū ol ḥalıa şefkat kııl müdüām) 933
m. (nī ‘metine şükr kııl Ḥaııkuñ müdüām) 356
[=3]

müdbir (Ar.) Talihsiz
m. (müdbir olma key şaıın idbārdan) 378
m.+üñ (dürt nesnedür nişānı müdbirüñ) 369
[=2]

mühlık (Ar.) Yok eden, öldürücü, helak eden
m.+dür (nepsi mühlikdür bulara kııl şürü ‘) 241
[=1]

mühr (Far.) İz, mühür
→ **mühr ur-**

- mühr ur-** (Far.+T.) Mühürlemek, kapatmak
 m. u.-sın (açmasun ağzını mühr ursın hemân) 426
 [=1]
- mühr-i sükût** (Far.) Sükut mührü
 m. (ur dehānuş üstine mühr-i sükût) 119
 [=1]
- mü'min** (Ar.) Allah'a inanan, mümin
 → **mü'min-i muhtâc**
 → **mü'min-i perhîz-kâr**
 m. (kendişi mü'min bil ayruş yeme bâk) 132
 m. (mü'min olmaz kâfir-i bî-dîn durur) 174
 m.+e (dâyimâ eyler hıyânet mü'mine) 755
 m.+e (eylemez hergiz 'inâyet mü'mine) 755
 m.+e (eylemez hergiz 'inâyet mü'mine) 755
 m.+e (faqr u dervîş şifâdur mü'mine) 734
 m.+e (māye-yi zevk u şafâdur mü'mine) 734
 m.+e (mü'mine zîrâ ğinâ 'ayn-ı belâ) 733
 [=8]
- mü'min-i muhtâc** (Ar.) Muhtaç mümin
 m.+ı (mü'min-i muhtâcı görseñ her kaçan) 716
 [=1]
- mü'min-i perhîz-kâr** (Far.) Dikkatli mümin
 m. (bil kim oldur mü'min-i perhîz-kâr) 877
 [=1]
- mümkîn** (Ar.) Mümkün
 m. (demevince sırrı hûd mümkîn demek) 422
 [=1]
- mümsik** (Ar.) Cimri
 m. (görimez mümsik behîştüñ yüzini) 747
 m. (kemdür anlardan şu mümsik 'âbidân) 657
 m.+üñ (mümsiküñ yeri cehennem zârı çok) 745
 [=3]
- münâfık** (Ar.) İki yüzlülük eden, münafık
 m. (hem münâfık va 'deye kılmaz vefâ) 756
 m. (kıl münâfık yerini zîr-i zemîn) 757
 m. (mekrile aldan münâfık âdemi) 758
 m. (ur münâfık başına tîğ u teber) 760
 m.+da (üç 'alâmet var münâfıkda 'ayân) 753
 m.+dan (ëy piser eyle münâfıkdan hazer) 760
 m.+dan (kaç münâfıkdan ırağ ol ëy piser) 897
 [=7]

mün'im (Ar.) Mümin

m. (lık mün'im görünür ol şüretâ) 914

[=1]

münir (Ar.) Aydınlatan, ışık veren, münir

m. (ger dilerseñ bātinuñ olsun münir) 197

[=1]

mürde (Far.) Ölü

m. (kim ki mürde üstine eyler nazār) 468

m. (zinde şayma mürde bil anı hemān) 498

m.+den (ḥayr ummaḵ mürdeden zinde 'aceb) 715

m.+dür (ehl-i dünyā mürdedür ma'nidehep) 715

m.+dür (zinde şayma sen anı kim mürdedür) 515

m.+lerle (mürde-dildür aḡniyā-yı rūzigār) 336

m.+ye (niçe yıllık mürdeye ol cān vērür) 69

[=7]

mürde-dil (Far.) Ölü gönül

m.+dür (mürde-dildür aḡniyā-yı rūzigār) 336

[=1]

mürüvvet (Ar.) Yiğitlik

m. (umma alçaḡdan mürüvvet kārımı) 571

[=1]

müsellem (Ar.) İnkâr edilmeyen, kabul gören

m.+dür (pādişālık ḥöd müsellemdür aña) 61

[=1]

müsilman (< Far. müselmān) Müslüman

m. (nefs-i bed olmaz müsilmān degmede) 799

[=1]

Müste'an (Ar.) Allah, Tanrı

M. (çün saña devlet vère ol Müste'an) 616

M. (vā bize raḥm eylemezse Müste'an) 931

M. (vère her bir ḥādime ol Müste'an) 658

[=3]

müstefād (Ar.) Kâr, fayda

m. (olasın tefrīdden tā müstefād) 852

[=1]

müstevcib (Ar.) Layık, uygun

→ **müstevcib-i raḥmet**

müstevcib-i raḥmet (Far.) Rahmete layık, affa layık

m. (kendini müstevcib-i raḥmet eder) 588

[=1]

müşkil (Ar.) Zor, karışık, müşkil

m.+dür (ğayba müşkildür ‘ilm ey ser-firāz) 689
[=1]

müşterek (Ar.) Ortak

→ **müşterek kıl-**

müşterek kıl- (Ar.+T.) Ortak etmek

m. k.-ma (şāneñi kimseyle kıлма müşterek) 829
[=1]

müyesser (Ar.) Kolay, nasip olma

→ **müyesser ol-**

müyesser ol- (Ar.+T.) Nasip olmak, kolaylıkla elde etmek

m. o.-a (ger müyesser ola saña bu maqām) 854
[=1]

müzd (Far.) Mükâfat, karşılık

m. (müzd ü ecr şāyimān ü kıyımān) 658
[=1]

müzeyyen (Ar.) Süslenmiş, süslü

m. (bir müzeyyen zen durur zāl-ı cihān) 167
[=1]

-N-

nā-cins (Far.+Ar.) Cinsi bozuk

n. (olma nā-cins ile yār u hem-nefes) 404
n.+e (tuş olursa Emre nā-cinse gözün) 406
[=2]

nādān (Far.) Cahil

→ **nādān düş-**

n. (her ki nādān dōstdur eyle hāzer) 537
n. (kim ki kāhil olsa ol nādān olur) 392
n. (olma nādān esle sözüm söyleme) 552
n. (olmağıl nādān u ahmağ ey piser) 685
n.+a (cāhil ü nādāna vērür sīm ü zer) 370
n.+dan (tütma nādāndan özün şāhib-hüner) 512
n.+dur (zıkr zevkın bilmez ol nādāndur) 354
n.+ı (zehr bil nādānı andan kııl hāzer) 504
n.+la (meşveret étseydi nādānla eder) 370
[=9]

nādān düş- (Far.+T.) Cahil olmak

n. d.-me (ehl-i ‘irfān içre nādān düşme çok) 805
[=1]

- nādim** (Ar.) Pişman olan, nadim
n. (şoñra nādim ola ol bī-iḥtiyār) 440
[=1]
- nāgeh** (Far.) Ansızın, birdenbire
n. (düşse şīr ağzına nāgeh bir mekes) 33
n. (ermesün dersen eger nāgeh zarar) 547
[=2]
- nāgehān** (Far.) Birdenbire, ansızın
n. (nāgehān eylerseñ ey bende günāh) 648
[=1]
- naḥ** (Far.) Kumaş
n.+dur (birinüñ kemḥā vü naḥdur pisteri) 64
[=1]
- nā-ḥōş** (Far.) Hoş olmayan, nahoş
n. (tu 'mı acı büyü nā-ḥōş bī-vaḳār) 265
[=1]
- nāḳa** (Far.) Deve
n. (taş içinden nāḳa peydā eyleyen) 55
[=1]
- nā-kām** (Far.) Arzusuz
→ **nā-kām ét-**
n. (dāyimā pür-ḡuşşa vü nā-kām ola) 451
[=1]
- nā-kām ét-** (Far.+T.) Arzusuz bırakmak
n. è.-(d)esin (nafsüñi maḳhūr u nā-kām edesin) 237
[=1]
- nā-kāmlıḳ** (Far.+T.) Arzusuzluk
n. (terk-i kām ét ḥūbdur nā-kāmlıḳ) 227
[=1]
- naḳd** (Ar.) Nakit
n.+i (şunlaruñ kim ellerinde naḳdi yoḳ) 308
[=1]
- naḳd-i 'ömr** (Far.) Ömrün nakti
n.+i (naḳd-i 'ömrü elde muḳkem tut 'azīz) 427
[=1]
- nākes** (Far.) Cimri
n. (varma nākes ḳapusına egme ser) 534
n.+i (nākesi devletde görürseñ eger) 533
[=2]
- nā-kesī** (Far.) Cimrilik
n. (bī-kesī vü nā-kesī işbu çihār) 222

[=1]

nāķış (Ar.) Noksan olan tam olmayan, nakıs→ **nāķış ķal-****nāķış ķal-** (Ar.+T.) Eksik kalmak, noksan olmak

n. ķ.-dı (ķaldı nāķış merd-i ķāmil olmadı) 415

[=1]

naķş (Ar.) Hile

n.+ma (naķşına aldanma anuķ zinhār) 163

[=1]

na'let (Ar.) Lanet (krş. **na'let**)

n. (na'let ü nefrīni her yerden ķeker) 271

[=1]

nām (Far.) Unvan, nam

n.+ı (dünyede nāmı anuķ efsānedir) 904

n.-ile (uluķı çağırma hergiz nām-ile) 818

[=2]

nām-dār (Far.) Ünlü, namlı

n. (ķudretüķ yētdükķe gel ēy nām-dār) 598

[=1]

nāme (Far.) Yazılı olan şey, name

n.+yi (ķayf aņa bu nāmeyi evlādına) 947

n.+yi (pes öpüp aldum elinden nāmeyi) 41

n.+yi (şuna Hāķ destine rahmet-nāmeyi) 673

n.+yle (gel bu nāmeyle 'amel ķıl her zamān) 937

[=4]

nā-merd (Far.) Alçak, namert

n.+e (bāķıl u nā-merde hergiz egme ser) 688

[=1]

nā-murād (Far.+Ar.) Arzusu yerine getirilmemiş, muratsız

n. (ēy faķīr[-i] nā-tüvān u nā-murād) 717

n. (nā-murād olur ol āķir ēy ķabīb) 287

n. (nefs ucından nice nefis nā-murād) 311

[=3]

nān (Far.) Ekmek, nimet→ **nān-ı baķıl**→ **nān-ı mümsik**→ **nān-ı saķī**

n. (birine vāfir libās u nān vērür) 62

n. (birisi nān ķasretiyle cān vērür) 65

n. (ecrini bezl edenüķ nān u nemek) 323

n. (ehl-i tecrīde yēter nān u 'abā) 847

- n. (faḥri cümle işlerüñ nān vèrmedür) 508
 n. (faḳra bā'isdir olardan alma nān) 832
 n. (ger şaçarsañ ayağa nān pāresin) 815
 n. (ḥōr ḳalduñ gitdi rızḳuñ nān-ıla 9825
 n. (ḳuvvet-i ten içün bulursañ nān eger)312
 n. (nān vèrmek ma'nāda cān vèrmedür) 508
 n. (yème ğam ol saña āḥir nān vèrür) 252
 [=11]

nān-ı baḥīl (Far.) Cimrinin ekmeği

- n.+e (èy piser nān-ı baḥīle şunma el) 677
 [=1]

nān-ı mümsik (Far.) Cimrinin ekmeği

- n.+den (nān-ı mümsikden olur renc ü 'anā) 678
 [=1]

nān-ı saḥī (Far.) Cömertin ekmeği

- n.+den (nite kim nān-ı saḥīden pür-ziyā) 678
 [=1]

nā-pāk (Far.) Kirli

- n. (aşlı nā-pāk ü cūdı yoḥdur 9545
 [=1]

nā-pesend (Far.) Hoş olmayan, beğenilmeyen

- n. (her ne kim ḥalk içre ola nā-pesend) 327
 [=1]

nār (Ar.) Ateş

- **nāra düş-**
 → **nār-ı cahīm**
 → **nār-ı ḥirmān**
 → **nār-ı sa'ir**
 → **nār-ı semūm**

- n. (biri derd ü biri düşmen biri nār) 380
 n. (nār ser-keşlikden oldı derd-nāk) 290
 n. (ne yakın gel tuṭuşup nār olasin) 579
 n. (şu'leye gelse ḳaçan bir zerre nār9 382
 n. (tā seni yaḳmaya dūzaḥ içre nār 9606
 n.+a (saña kim dèr var o yanar nāra gir) 863
 n.+ı (nārı İbrāhīme gül-zār eyledi) 52
 [=7]

nāra düş- (Far.+T.) Ateşe düşmek

- n. d.-señ (nāra düşseñ bile yanup zār ola) 617
 [=1]

nār-ı cahīm (Far.) Cehennem ateşi

n. (y r n j  n r-1 cah m  tme Őaķın) 564
[=1]

n r-1 h rm n (Far.)  mitsizlik ateşi
n.+dan (ger dilerseŒ n r-1 h rm ndan am n) 357
[=1]

n r-1 sa' r (Far.) Cehennem ateşi
n. (yolumuz almış durur n r-1 sa' r) 930
[=1]

n r-1 saķar (Far.) Cehennem ateşi
n. (yaķmasun d rseŒ seni n r-1 saķar) 438
n. (yarın andan d r olur n r-1 saķar) 664
[=2]

n r-1 sem m (Far.) Zehirli ateş
n. (yaķmasun d rseŒ seni n r-1 sem m) 701
[=1]

n -sez  (Far.) YakıŐık olmayan, yakıŐıksız
n.+dur (n -sez dur p diŐ ha g Ő-g r) 143
n.+ya (n -sez ya eylik  tmez  tse az) 320
[=2]

naŐ b (Ar.) Hisse, pay, nasip
→ **naŐ b al-**
→ **naŐ b bul-**

naŐ b al- (Ar.+T.) Nasiplenmek
n. a.-ur (ķoķusından ol alur l -b d naŐ b) 859
[=1]

naŐ b bul- (Ar.+T.) Nasibe erişmek, nasip bulmak
n. b.-maz (bulmaz ol Ő d  v  'işretten naŐ b) 287
[=1]

naŐ hat (Ar.)  Ē t, nasihat
→ **naŐ hat al-**
n. ( y piser pend   naŐ hat eyle g Ő) 120
n. (saĒt-dil pend   naŐ hat eslemez) 713
[=2]

naŐ hat al- (Ar.+T.)  Ē t almak
n. a.- (al naŐ hat gel ulu'lelb bdan) 575
[=1]

n Ő r (Ar.) Yardım eden, yardımcı
n.+i (Ēaķdan  zge benden Œ yok n Ő ri) 572
[=1]

na't (Ar.)  vg 

→ **na‘t-ı zāt**

na‘t-ı zāt (Far.) Kişinin övgüsü

n.+1 (na‘t-ı zātı rahmeten li‘l-‘ālemīn) 75
[=1]

nā-tüvān (Far.) Gücsüz, kuvvetsiz

n. (ëy fakīr[-i] nā-tüvān u nā-murād) 717
[=1]

nāz (Far.) Cilve, naz

→ **nāz èt-**

nāz èt- (Far.+T.) Cilve yapmak, naz etmek

n. è.-(d)er (kebg şahbāza şalınur nāz èder) 34
[=1]

naẓar (Ar.) Bakma, nazar

→ **naẓar eyle-**

→ **naẓar kııl-**

n. (tünd-i bād-ı ẓahr-ıla ol bir naẓar) 51
[=1]

naẓar eyle- (Ar.+T.) Bakmak, nazar etmek

n. e.-r (kim ki mürde üstine eyler naẓar) 468
[=1]

naẓar kııl- (Ar.+T.) Bakmak

n. ẓ.- (işbu üç eşyāya kııl dāyim naẓar) 592
n. ẓ.- (merd-iseñ kııl kendi ‘aybuña naẓar) 130
n. ẓ.- (yüz süre ẓapuña geldük kııl naẓar) 950
n. ẓ.-maẓ (gèce mir‘āta naẓar kıılmaẓ ḥaṭā) 803
n. ẓ.-maz (kim ki iş şoñına kıılmaz naẓar) 442
n. ẓ.-maz (merd-i ‘ārif dünyeye kıılmaz naẓar) 626
[=6]

nāzil (Ar.) İnmiş, nazil

→ **nāzil ol-**

nāzil ol- (Ar.+T.) İnmek, nazil olmak

n. o.-duẓda (yüz çevirmez nāzil olduẓda ẓazā) 839
[=1]

nāẓir (Ar.) Bakan, gören

→ **nāẓir ol-**

nāẓir ol- (Ar.+T.) Bakan olmak, gören olmak

n. o.-a (kim ki kendi ‘aybına nāẓir ola) 129
[=1]

nāzük (Far.) İnce, zarif, nazik

n. (bī-beẓādur bunlar èy nāzük piser) 400

n. (rāḥatı terk eyle ey nāzūk piser) 214
[=2]

ne Ne, hangi

- n. (‘ālemi bir demde yıksa kim ne dër) 60
n. (‘arz-ı ḥācet düşmene ne ḥācetün) 556
n. (bī-‘amel niyyet ne kıılır fā’ide) 409
n. (buldı rāḥat yakasın aña ne söz) 108
n. (emr-i Ḥaḳdan her ne kim var kııl ḳabül) 842
n. (gör ne rengin biçdüm aña cāmeyi) 41
n. (Ḥaḳ yolına her ne kim êtdün sebîl) 730
n. (Ḥaḳḳ-ıçün vërür ne vërse ey ‘azîz) 595
n. (her ne deñli ‘ālim olsañ ey piser) 512
n. (her ne deñli ḥayr kılsañ êtme ‘add) 681
n. (her ne dilerse ḥilāfin tüt hemān) 267
n. (her ne kim bağışlasañ êtme rucū’) 777
n. (her ne kim görsen eyi gör görme bed) 681
n. (her ne kim ḥalk içre ola nā-pesend) 327
n. (her ne varsa az u çokdan ey piser) 671
n. (her ne vërse ger ḳalîl ü ger keşîr) 254
n. (işbu düşmeden vefā ne ihtimāl) 735
n. (i‘tibār-ı ḥalka Emre ne i‘tibār) 510
n. (ne belādur bunca ḳayd-ı ḥānumān) 175
n. (ne güler oynar ne uyḥu üzredür) 470
n. (ne güler oynar ne uyḥu üzredür) 470
n. (ne ırağ ol üşiyüp zār olasin) 579
n. (ne ḳadar ‘āşî olursa ḥādimān) 657
n. (ne ḳadar bed de olursa aḳribā) 903
n. (ne ol aç gitsün ne güç gelsün saña) 666
n. (ne ol aç gitsün ne güç gelsün saña) 666
n. (ne uçar ne yük götürür ol pelîd) 262
n. (ne uçar ne yük götürür ol pelîd) 262
n. (ne yakın gel tuḫuşup nār olasin) 579
n. (pādişādur her ne kim diler êder) 60
n. (saña el ‘aybından ey ḡāfil ne zarr) 130
n. (sen de bilürsin ne lāzım ben demek) 323
n. (yā ne lāzım bu dëyüp ḡuşsa yemek) 422
n. (yüzi şuyın yere dökse ne ‘aceb) 475
n.+dür (bī-‘amel ‘ālim nedür bil ey piser) 416
n.+ye (neye beñzer eydeyim işbu cihān) 630
n.+ye (neye dërler eydeyim alğıl ḥaber) 913
n.+yse (çek önine az u çok neyse ḫā‘ām) 669
[=38]

necāt (Ar.) Kurtuluş

→ **necāt bul-**

- necāt bul-** (Ar.+T.) Kurtuluşa erişmek
 n. b.- ('ömrün oldukça kaç andan bul necāt) 880
 n. b.-asın (māl kaydından bulasın tā necāt) 239
 n. b.-dı (çoğı ol tiryākdan buldı necāt) 505
 n. b.-madı (kaçup andan bulmadı kimse necāt) 527
 n. b.-mağ (kaç zehrden bulmağ isterseñ necāt) 506
 [=5]

- necm** (Ar.) Yıldız
 n. (necm ile recm-[i] şeyāfın eyler ol) 70
 [=1]

- nedāmet** (Ar.) Pişmanlı duyma
 n. (çok nedāmet yersin āhir bī-gümān) 394
 [=1]

- neden** Niçin, neden
 n. (māl için yā bunca hāy u hū neden) 729
 n. (sen neden geldün vücūda éy püser) 788
 [=2]

- nef'** (Ar.) Kâr, iş
 n. (ğayrılar destinde yoğdur nef' ü zar) 566
 [=1]

- nefes** (Ar.) Nefes
 n. (bizden aña her nefes yüz biñ selām) 76
 n. (ğāfil olma bir nefes Raḥmāndan) 342
 n. (hem-dem olma bir nefes bed kişile) 209
 n. (ḥōş ğanīmet bil bu 'ömri her nefes) 423
 n. (yummaz ağzın korğusından bir nefes) 33
 [=5]

nefh (Ar.) Üfleme

→ **nefh ét-**

- nefh ét-** (Ar.+T.) Üfleme
 n. é.-di (oldur ol kim Ādeme nefh étđi rūh) 50
 [=1]

- nefrīn** (Ar.) Tiksinme, nefret
 n.+i (na'let ü nefrīni her yerden çeker) 271
 [=1]

- nefret** (Ar.) Nefret
 n.+i (var durur andan cihānuñ nefreti) 372
 [=1]

- nefs** (Ar.) İstek, arzu, nefis
 → **nefs-i 'anīd**

- **nefs-i bed**
- **nefs-i bed-ḥū**
- **nefs-i kelb**
- **nefs-i meyyāl**
- **nefs-i pelīd**
- **nefs-i seg**
- **nefs-i şeyṭān**
- **nefs-i şūm**
- **nefs-i zālīm**
- **nefs-i zulmāniye**
- n. (nefs bir segdür bulunca fırsatı) 188
- n. (nefs ile dünyāyı terk ét éy piser) 309
- n. (nefs ṭā'atde ḳatı kāhil durur) 244
- n. (nefs ucından nice nefis nā-murād) 311
- n. (nefs ucından nice nefis nā-murād) 311
- n. (nefs ü dünyādan ırağ ol yūri var) 305
- n. (nefs ü şeyṭāna uyan yoldan çıkar) 186
- n. (nefs ü şeyṭān-ıla dāyim kıl cihād) 461
- n. (nefs üzre merdlik uz olmadur) 268
- n. (niceler bu nefis elinden zār u zār) 310
- n.+e (nefse dermān ac u şusuz olmadur) 268
- n.+e (nefse tābi' kimseler gümrāhdur) 794
- n.+e (nefse uyan ādem olmaz şöyle bil) 177
- n.+e (nefse uyan dāyimā rüsvā olur) 796
- n.+e (nefse uyma başını kes bī-ser ét) 795
- n.+e (nefse uymak anlara ayriḳ ḥaṭā) 911
- n.+e (nefse uyup zişt ü bed-kār olmağıl) 496
- n.+e (vërme nefse inbisāṭı cebr kıl) 836
- n.+e (yardım étme nefse 'işyān étmede) 922
- n.+i (nefsi ḥōr eyle ki baş ḳaldurmaya) 187
- n.+i (nefsi ḳayd u bende çek vërme amān) 267
- n.+i (nefsi mühlikdür bulara kıl şürü') 241
- n.+i (nefsi pā-māl eyleyüp buldı şafā) 224
- n.+i (nefsi toyurma hemīşe ac tut) 189
- n.+i (nefsi üç nesne ḳılır ancak helāk) 240
- n.+in (zabṭ édüp nefsin yeñenler şāhdur) 794
- n.+ine (kim yèler nefesine uyup serseri) 103
- n.+ini (nefsini zabṭ étmege ḳādir ola) 101
- n.+ini (tut ḥilāfın nefsini kıl zīr ü zeber) 797
- n.+inüñ (nefsinüñ mağlūbıdur bāṭıl durur) 242
- n.+üñ (al ayağ altına nefsün başını) 185
- n.+üñ (kendi nefsün sa'y ḳıl kim bilesin) 622
- n.+üñ (ḳıl riyāzet birle nefsün pāyimāl) 107
- n.+ünji (nefsünji maḳhūr u nā-kām edesin) 237

n.+ünj (nefsünj sa'y eyle pā-māl étmege) 927

n.-ile (nefs ile dāyim cihād-ı ekber ét) 795

[=36]

nefs-i 'anīd (Far.) İnatçı nefis

n. (deve kuşu gibidür nefis-i 'anīd) 262

[=1]

nefs-i bed (Far.) kötü nefis

n. (nefs-i bed ol kuş gibi yükden kaçır) 263

n. (nefs-i bed olmaz müsilmān degmede) 799

n. (nefs-i bed şeytāna olursa qarīn) 873

[=3]

nefs-i bed-hū (Far.) Kötü huylu nefis

n.+uñ(nefs-i bed-hūnuñ hilāfi üzre ol) 872

[=1]

nefs-i kelb (Far.) Köpek nefis

n.+ünj(nefs-i kelbün kes başın ey şīr-i ner) 798

[=1]

nefs-i meyyāl (Far.) Arzulu nefis

n. (nefs-i meyyāl ile dünyā zīneti) 306

[=1]

nefs-i pelīd (Far.) Alçak nefis

n. (urmasun dersen yolun nefis-i pelīd) 228

[=1]

nefs-i seg (Far.) Alçak nefis

n. (sür aradan nefis-i seg çıksın öte) 270

[=1]

nefs-i şeytān (Far.) Şeytanın nefsi

n. (nefs-i şeytān urdı yā Rab rāhumı) 98

[=1]

nefs-i şüm (Far.) Kötü nefis

n.+ın (nefs-i şümün her ki darbı rām eder) 106

[=1]

nefs-i zālīm (Far.) Zalim nefis

n. (vaqt-ı tã'at nefis-i zālīm süst olur) 266

[=1]

nefs-i zulmāniye (Far.) Kötü nefis

n. (nefs-i zulmāniye uyma kıl hazer) 214

[=1]

neh (< Far. nüh) Dokuz (9) sayısı

n. (dēdim işte neh şad u şast u çehār) 952

[=1]

nehir (Ar.) Nehir

n.+ni (görmek istersen behişt ü nehrini) 928
[=1]

nehyī (Ar.) Yasaklı, yasaklanmış

n. (emr ü nehyī Hakkı gözle ey vaḥīd) 228
[=1]

nekbet (Far.) Felaket, talihsizlik

n. (kurb-ı düşmen nekbet ü miḥnet durur) 158
n. (tā ki êrgürmeye nekbet rüzigār) 536
n.+i (alma üstüne belā vü nekbeti) 521
[=3]

nemed (Far.) Bir tür giysi, keçe, nemed

n. (gel nemed gey eynüñe āyīne-vār) 200
[=1]

nemek (Far.) Tuz

n. (ecrini bezl edenün nān u nemek) 323
[=1]

nerm (Far.) Yumuşak, gevşek

n. (nerm söyle serdlikle söyleme) 540
n. (nerm ü şīrīn söyle bu ḥalka kelām) 153
[=2]

nesne Şey, nesne

n. (ādemīde dört nesne vardur) 389
n. (ākile yèter bu üç nesne hemān) 331
n. (altı a'lā nesne var ey şehriyār) 560
n. (arturur dört nesne 'ömr-i ādemi) 462
n. (çār nesne ḥāşıl olur çārdan) 439
n. (çār nesne var ki olduḡda revān) 417
n. (dört nesne daḡı var Hakkdan 'atā) 458
n. (dört nesne var anı yād èt daḡı) 600
n. (dört nesne var aḡa olmaz bahā) 874
n. (ḥükm-iKur'an çār nesne üzredür) 459
n. (kabile nesne iletmez vāriş alur) 632
n. (kalmasun bir nesne sende ḡayr-ı Hakk) 641
n. (nefsi üç nesne kıılır ancak helāk) 240
n. (nesne érmez aḡa Hakkdan bī-vera') 644
n.+de (var durur dört nesnede ḡāyet ḡaḡar) 160
n.+dedür (bī-gümān üç nesnededür çün ḡalāş) 329
n.+den (her ki bu üç nesneden ḡāfil durur) 242
n.+den (şakınur dört nesneden ol bī-gümān) 131
n.+dür (çār nesnedür büzürg ü mu'teber) 379
n.+dür (dört nesnedür nişānı eblehün) 293

n.+dür (dört nesnedür nişānı müdbirün) 369
 n.+dür (nīk-bahta çār nesnedür delīl) 171
 n.+dür (ululuğa çār nesnedür delīl) 150
 n.+nün (dört nesnenün beķāsı azdur) 398
 [=24]

nev´ (Ar.) Çeşit, tür

n. (zīkr üç nev´ üzredür ey pāk-dīn) 345
 [=1]

nev´a (Ar.) Cins, tuhaf

n. (hem-dem olma kaç o nev´a zātdan) 605
 [=1]

nev-civān (Far.) Taze delikanlı (krş. **nev-cüvān**)

n. (merdlik oldur eşit ey nev-civān) 905
 [=1]

nev-cüvān (Far.) Taze delikanlı (krş. **nev-civān**)

n. (baķ zamāne hāline ey nev-cüvān) 377
 n. (gel tevāzu´ pīşe kıl ey nev-cüvān) 332
 n. (merd-i rāh-ı Hakk-iseñ ey nev-cüvān) 871
 n. (tut sözüm esle beni ey nev-cüvān) 832
 [=4]

n’eylesün < ne eylesün, ne yapsın

n. (nīk-nāmı n’eylesün dervīşler) 258
 n. (neylesün rāhat ḥasūd-ı şūmda) 896
 [=2]

nice Ne kadar, çok, ne çok

n. (ğayrılar anı nice kılsun kabül) 326
 n. (gizlemiş ‘Atṭār bunda nice sırr) 943
 n. (nefs ucından nice nefis nā-murād) 311
 n. (nice kılsun ğayrılar anuñla kār) 325
 n. (nice yıldur fışk u ‘işıyān eyledüm) 91
 n. (oda şaldı nice kavm ü milleti) 306
 n. (şübhelü loķma yemez nice ḥarām) 767
 n. (uğrayup derde nice yıl zār olur) 761
 2. Belgisiz zamir
 n.+ler (niceler bu nefis elinden zār u zār) 310
 n.+ler (niceler cehd éde kāma érmeye) 568
 n.+ler (niceler ol zehrden étdi vefāt) 505
 [=11]

niçe Oldukça, pek çok, hayli

n. (niçe yıllık mürdeye ol cān vērür) 69
 [=1]

n’idelüm < ne edelim, ne yapalım

n. (n'idelüm Hâk varken ğayrı yèri) 572
[=1]

nifāk ehli (Ar.) Nifakçı, nifak eden kimse
n. (kim nifāk ehline dūzahdur yatağ) 751
n. (kim nifāk ehliyle bir dem yār olur) 761
[=2]

nigāh (Far.) Bakış
→ **nigāh kıl-**

nigāh kıl- (Ar.+T.) Bakmak, nazar etmek
n. k.-an (hem bu eflāki kılan oldur nigāh) 71
[=1]

nigīn (Far.) Mühür
n. (ger Süleymana o vèrmese nigīn)57
[=1]

nihān (Far.) Açık olmayan, sır
n. (ğayra sa'y eyler nihān u āşikār) 676
n. (rāzı düşmenden dilersen ğer nihān) 492
[=2]

nīk (Far.) İyi, hoş, güzel
→ **nīk-i merd**
n. (her kimüñ kim nīk ü hōş girdārı var) 634
[=1]

nīk-baht (Far.) İyi bahtlı
n. (aşlı pāk olanlar olur nīk-baht) 172
n. (nīk-baht olandadır fikr-i şavāb) 173
n.+a (nīk-bahta çār nesnedür delīl) 171
[=3]

nīk-hū (Far.) İyi huylu
n. (kibr şeytān işidür èy nīk-hū) 391
n. (nīk-hū ol ğam degül bed-nāmlık) 227
n. (nīk-hū ol halka şefkat kılmūdām) 933
n.+lar (nīk-hūlar şöhetin eyle taleb) 502
[=4]

nīk-i merd (Far.) İyi insan
n. ('āqıl olan çok yemez èy nīk-i merd) 895
[=1]

nīk-kār (Far.) İyi işli
n. (èrmesün dèrsen belā èy nīk-kār) 305
[=1]

nīk-nām (Far.) İyi namlı
n. (muttaķī olan kişi èy nīk-nām) 767

n. (nīk-nām olmak dilerseñ ey ağı) 525
 n. (şaķın andan kim olasın nīk-nām) 523
 n.+ı (nīk-nāmı n'eylesün dervīşler) 258
 [=4]

nīk-ū (Far.) İyi huy

n. (kıl musahhar halkı nīk-ū hūy-ıla) 478
 [=1]

nīkū-nām (Far.) İyi namlı

n. (kendiyi maķbūl u nīkū-nām eder) 106
 n.+dur (her kimün kim kaşdı nī-kū-nāmdur) 257
 [=2]

nīk-zāt (Far.) İyi isan

n. (şavm-ıla 'ömrün geçür ey nīk-zāt) 239
 [=1]

ni'met (Ar.) Allah'ın sunmuş olduğu her şey, rızık, nimet

→ **ni'met-i dāri's-selām**

n. (ger bulursañ ni'met ü emn ü amān) 183
 n. (ni'met artar şükr-ile berter olur) 431
 n. (ni'met için şükr eden bulur kemāl) 412
 n. (ni'met ü mālına dehrün egme ser) 312
 n. (şükr kıl kim ni'met artar şükr-ile) 413
 n. (şükr-ile efzün olur ni'met tamām) 356
 n. (şükr-ile ni'met hemīşe çoğ olur) 220
 n.+de (dünyede ni'metde āsāyişdedür) 286
 n.+durur (biri eyminlik biri ni'met durur) 182
 n.+e (ni'metine şükr kıl Hāķķuñ müdām) 769
 n.+i (ni'meti şükr ile kāmīl-ter olur) 432
 n.+ine (ni'metine şükr kıl Hāķķuñ müdām) 356
 n.+iyle (cennet içre ni'metiyle toylaya) 672
 n.+ün (ni'metün üzre şükür şāmil ola) 410
 [=14]

ni'met-i dāri's-selām (Far.) Cennetin nimetleri

n. (ger dilerseñ ni'met-i dāri's-selām) 934
 [=1]

nişār (Ar.) Saçma, serpme

→ **nişār kıl-**

nişār kıl- (Ar.+T.) Saçmak, serpmek

n. k.- (kıl bize 'ıtrı kelāmuñdan nişār) 23
 [=1]

nişān (Far.) İz, gösterge, nişan

n. (kimde kim yokdur kanā'atden nişān) 499

n. (merd-i nādāna iki ‘ālī nişān) 513
 n.+1 (dört nesnedür nişānı eblehün) 293
 n.+1 (dört nesnedür nişānı müdbirün) 369
 [=4]

nitekim Gerçekte, hakikatte

n. (nite kim nān-ı şahīden pür-ziyā) 678
 [=1]

niyāz (Far.) Yalvarma, niyaz

n. (pīrlıkde birisi faqr u niyāz) 467
 [=1]

niyyet (Ar.) Maksat, gaye, niyet

n. (bī-‘amel niyyet ne kıılır fā’ide) 409
 [=1]

noqşān (Ar.) Eksiklik, noksan

→ **noqşān ér-**

→ **noqşān ét-**

→ **noqşān irgür-**

n.(heybetine lā-cerem noqşān ola) 142
 n. (bāda vèrüp ‘ömri noqşān étmede) 922
 n. (cürm ile noqşān içinde qalmışam) 92
 n. (‘ömr ü rızkı kesr ü noqşān üzredür) 810
 [=4]

noqşān ér- (Ar.+T.) Noksanlık gelmek

n. è.-e (cāyız andan qadrüje noqşān ère) 679
 n. è.-e (rızkına noqşān ère hayrān yata) 813
 n. è.-mesün (rızqa noqşān èrmesün dèrseñ eger) 823
 [=3]

noqşān ét- (Ar.+T.) Azaltmak

n. è.-mede (bāda vèrüp ‘ömri noqşān étmede) 922
 [=1]

noqşān irgür- (Ar.+T.) Noksanlık getirmek

n. i.-ür (irgürür ‘ömrine noqşān èy piser) 468
 [=1]

n’ola < ne ola Ne olur?

n. (èrse haclet n’ola her ān öñine) 554
 n. (rahm umup dergāha ursam n’ola rü) 96
 n.-dı (n’oldı andan kim yèr altıdur yataq) 216
 n.-dı (n’oldı bā’is eydeyim olgıl habīr) 27
 n.-ısar (hīç bilür misin n’olısar érte hāl) 727
 n.-ur (‘ırzı ol pā-māl èder andan n’olur) 603
 [=6]

nūr (Ar.) Işık, aydınlık, nur

→ **nūr eyle-**

→ **nūr-ı çeşm milkit-i ‘Osmān**

→ **nūr-ı dil**

→ **nūr-ı imān**

→ **nūr-ı ziyā**

n. (ère cān gözine tā nūr u ziyā) 134

n. (tā ère cān u dile imān u nūr) 865

[=2]

nūr eyle- (Ar.+T.) Aydınlatmak

n. e.-sün (gözlerini dem-be-dem nūr eylesün) 40

[=1]

nūr-ı çeşm milkit-i ‘Osmān (Far.) Osmanlı ülkesi ışık kaynağı

n.+dur (nūr-ı çeşm u milkit-i ‘Osmāndur ol) 35

[=1]

nūr-ı dil (Far.) Gönlün aydınlığı

n.+durur (şabr u ‘ilm ü hilm nūr-ı dil durur) 507

[=1]

nūr-ı imān (Far.) İman nuru

n. (nūr-ı imān vèrdi hāk-i ādeme) 49

[=1]

nūr ı ziyā (< nūr u ziyāFar.) Işık ve parlaklık

n. (aşhiyā yüzindedür nūr u ziyā) 744

[=1]

nūh (Far.) Dokuz (9) sayısı

n. (oldur ol kim nūh felek mi ‘rācıdur) 74

[=1]

Nemrūd (Ar.) (öz. is.) Hz. İbrahim döneminde yaşamış, gaddarlığıyla bilinen padişah

N. (oldur ol kim aña kim Nemrūd atdı oğ) 54

[=1]

Nūh (Ar.) (öz. is.) Hz. Nuh

N. (hem anuñ luṭfiyla ğarḳ olmadı Nūh) 50

[=1]

-O-

o 1. Teklik 3. kişi, o

o. (aña aldanmaz o kim ‘ākil durur) 165

o. (az u çok Hākdan o kim rāzī ola) 731

o. (boynına daḳar o “ḥablun min mesed”) 585

- o. (dūr olur andan o kim raḥmānidūr) 750
- o. (eksilür 'ömri vü bulmaz raḥmet o) 901
- o. (geçürür 'ömrin o zehr ü ḳahr-ıla) 544
- o. (ger Süleymana o vèrmese nigīn) 57
- o. (ḥāşa Allāh kim o ber-ḥürdār ola) 862
- o. (hem-dem olmaya o merd-i ḥāş-ıla) 139
- o. (ḥīn-i ṭā'atde o kim keslāndur) 274
- o. (kesb ü kārında o kim kāhil durur) 396
- o. (kim o gitse yine gelmez èy 'azīz) 427
- o. (ṭā'at-i Ḥaḳdan o kim gerden çeker) 271
- o.+dur (kim odur düşmişlere feryād-res) 316
- o.+dur (yār odur kim buḡ deminde yār ola) 617

2. O (İşaret sıfatı)

- o. (daḡı bundan şonra o bī-'aḳl u rā) 104
  - o. (hem-dem olma ḳaç o nev'a zātđan) 605
  - o. (ḳo o fi'li ḳaç hemān üzül kesil) 522
  - o. (saḡa kim dèr var o yanar nāra gir) 863
  - o. (uyḳuda bulduḳda o çiftin hemān) 637
- [=20]

olar 3. Çokluk şahıs, onlar (krş. **anlar**)

- o. (anuḡ-içündür olar ehl-i şafā) 624
  - o. (kim olar yanında çok yèmek vebāl) 766
  - o.+dan (faḳra bā'isdür olardan alma nān) 832
- [=3]

od Ateş

- o.+lara (ser-be-ser dünyāyı odlara yaḳar) 382
- [=1]

oda şal- Ateşe atmak

- o.+a ş.-dı (oda şaldı nice ḳavm ü milleti) 306
- [=1]

oğlan Çocuk

- o. ('avrat oğlanıla oyun oynaduḡ) 559
  - o. ('avrat oğlanıla oyun oynama) 558
  - o. (oynama oğlan degülsin èy piser) 921
  - o.+ı (anasuz oğlanı ol peydā èder) 68
  - o.+ı (ḥāy ḡāfil ādem oğlanı seni) 180
- [=5]

oğşa- Okşamak

- o. (iş buyur aḡa velī kim oğşa az) 535
- [=1]

oḳ Ok

- o. (atılan oḳ döndüḡin gördüḡ mi ḥiç) 419

o. (oldur ol kim aña kim Nemrūd atdı oğ) 54
[=2]

oқы- 1. Okumak

o.-maq (rağbet ü hürmetle her ān oқыmaq) 355

2. Yardımcı fiil görevinde

Қur'ān oқы- (Ar.+T.) Kuran okumak

Қ. o.-maq (zıkr-i dildür dağı Қur'ān oқыmaq) 355
[=2]

oқun- Davet edilmek, çağrılmak

o.-madın (olmağıl oқunmadın mihmān-ı kes) 550

o.-mayan (kim ki vara şol oқunmayan yere) 551
[=2]

oқutdur- Okutturmak

o.-maya (bulup oқutdurmaya üstādına) 947
[=1]

ol 1. O (kişi zamiri)

o. ('ākıl ü dānāyı ol tutar 'azīz) 152

o. (anasuz oğlanı ol peydā eder) 68

o. (Bāyezid [i]bn-i Süleymān hāndur ol) 35

o. (biri ol kim yād etmez ol Hākı) 682

o. (bize ol sūnnet durur var üstine) 885

o. (bu fenā içre beķāyı buldı ol) 620

o. (bulmaz ol şādī vü 'işretten naşīb) 287

o. (bulur ol Hākdan 'atā vü mağfired) 485

o. (dāyimā eyler za'ife ol sitem) 712

o. (derd-i bī-dermāna ol dermān vērür) 69

o. (dünyede ol rāhat u devletdedür) 184

o. (düşmeninden ol ki kórku üzredür) 470

o. (eylügi ol kendine eyler hemān) 436

o. (fāni cisme ol da çokdur ey hümām) 212

o. (gitdi ayruķ yanuğa ol uğramaz) 418

o. (gökyüzinde murgā ol māhı vērür) 67

o. (görisedür düşmeninden ol zarar) 155

o. (guşşaya erişe ol hāndān iken) 814

o. (Hākdan ol büyük 'atādur görme az) 428

o. (Hāķka erüp ol cihāndan dest yur) 193

o. (Hāķka istiğfār ede ol dāyimā) 771

o. (halk içinde aña açmaz ol dehān) 589

o. (her ki 'arifdür Hūdāyı buldı ol) 620

o. (her ki her kārında gözler ol vasat) 580

o. (her kim ol terk-i eķārib eyledi) 902

o. ('ırzı ol pā-māl eder andan n'olur) 603

- o. (kanıı içmekden eder mi ol ibā) 883
o. (kendin ögmez ol ki 'ārif cāndur) 288
o. (kim ki kāhil olsa ol nādān olur) 392
o. (kimseye kılmaz ol 'arz-ı ihtiyāç) 915
o. (koğusından alur ol kim ehldür) 944
o. (koğusından ol alur lā-büd naşīb) 859
o. (līk mün'im görünür ol şüretā) 914
o. (līki olmaz kimseye ol yār u rām) 164
o. (mağfıret bāğında ol bulur semer) 659
o. (mehd içinde tıflı ol gūyā eder) 68
o. (muğbil ol kim olduğı dem çift ü tāk) 169
o. (muğbil ol kim olduğı dem çift ü tāk) 169
o. (nā-murād olur ol āhir ey ḥabīb) 287
o. (ne ol aç gitsün ne güç gelsün saña) 666
o. (necm ile recm-[i] şeyātın eyler ol) 70
o. (nefs-i bed ol kuş gibi yükden kaçır) 263
o. (niçe yıllık mürdeye ol cān vērür) 69
o. (nūr-ı çeşm u milkit-i 'Osmāndur ol) 35
o. (ol aña beñzer ki yēr ü çıkarur) 778
o. (ol bekāda fānī muṭlağ durur) 629
o. (ol dil ucından başı miñnetdedür) 117
o. (ol Hüdādur ol ki hengām-ı seher) 53
o. (ol kaçan şāyeste-yi gufrān ola) 772
o. (ol ki arturmak diler emlāk u māl) 739
o. (ol ki bed-ḥūlıkladur kārı anuñ) 445
o. (ol ki cehlinden işi 'işyāndur) 354
o. (ol ki dāyim ekl eder māl-ı ḥarām) 899
o. (ol ki düşmişdür 'ibāret kaydına) 223
o. (ol ki yarın yine saña can vērür) 252
o. (ol kim izhār[-i] feşāhat eyledi) 127
o. (ol kim izhār-ı 'ibādet eyledi) 125
o. (ol olur 'ālemde ḥūb u mu'teber) 612
o. (ol şeh-i ḥurşīd-i fer 'ālī tebār) 37
o. (oldur ol kim Ādeme nefḥ etdi rūḥ) 50
o. (oldur ol kim aña kim Nemrūd atdı ok) 54
o. (oldur ol kim luṭfin izhār eyledi) 52
o. (oldur ol kim nüh felek mi'rācıdur) 74
o. (oldur ol kim yarı Bū Bekr ü 'Ömer) 77
o. (renc olur ol ādem içre vāz gel) 677
o. (şakınur dört nesneden ol bī-gümān) 131
o. (söylemez çok ol ki 'aklı vardur) 126
o. (şun'-ıla ḥāki selātın eyler ol) 70
o. (tuta ol gönlinde Ḥaqqı dāyimā) 625

- o. (tünd-i bād-ı kahr-ıla ol bir nazar) 51
- o. (umma kim ol ola maqbül-ı Hüdā) 596
- o. (urmasun ol şabrdan ʿālemde lāf) 845
- o. (uyanuk ol kim cihāndan yumdı göz) 109
- o. (yatlu sözden ol ki dilin baqladı) 574
- o. (yeme ğam ol saña āhir nān vèrür) 252
- o. (zāhirī hōz hāzırū ol da yeter) 945
- o. (zevkın eller sürer ol çeker vebāl) 739
- o. (zıkr zevkın bilmez ol nādāndur) 354
- o.+a (maʿnide düşmen durur ola dü māl) 735
- o.+dur (ʿākil oldur hāline şākir ola) 101
- o.+dur (ʿārif oldur ola ol merdüm-şinās) 623
- o.+dur (bil kim oldur müʿmin-i perhīz-kār) 877
- o.+dur (birisi oldur ki mānend-i mekes) 550
- o.+dur (eblehū ol dur begāyet bed-teri) 103
- o.+dur (hem bu eflāki kılan oldur nigāh) 71
- o.+dur (kuru yerde bitüren oldur giyāh) 71
- o.+dur (merd-i şākir oldur ey mīr ü gedā) 839
- o.+dur (merdlik oldur eşit ey nev-civān) 905
- o.+dur (oldur āba ğarķ-ı aʿdā eyleyen) 55
- o.+dur (oldur ol kim Ādeme nefh etti rūh) 50
- o.+dur (oldur ol kim aña kim Nemrūd atdı oķ) 54
- o.+dur (oldur ol kim luţfin izhār eyledi) 52
- o.+dur (oldur ol kim nüh felek miʿrācıdur) 74
- o.+dur (oldur ol kim yarı Bū Bekr ü ʿÖmer) 77
- o.+dur (pādişāh oldur ki ʿadl ü dād ede) 146
- o.+dur (yarın oldur olacaķ zād-ı rahīl) 730

2. O (işaret sıfatı)

- o. (ʿārif oldur ola ol merdüm-şinās) 623
- o. (cümlesinden rāzı olsun ol Muʿīn) 88
- o. (çek elū ol dōstdan eyle hāzer) 878
- o. (çoğı ol tiryākdan buldı necāt) 505
- o. (çün saña devlet vère ol Müsteʿān) 616
- o. (faķr fahrī buyurupdur ol Resül) 841
- o. (gāh olur ol hōr gördüğün fülān) 703
- o. (ğuşşadan ol dem hālāş ola hemān) 102
- o. (hamd-[ı] bī-hād ol Hüdā-yı ʿāleme) 49
- o. (hayr kılmaz kimseye ol bed-aşıl) 697
- o. (her kim ol fişķ-ıla ʿişyān üzredür) 810
- o. (kalp olup olmaz bahāsı ol kadar) 597
- o. (kanı ol rüz-ı ezelde cünbişūn) 273
- o. (kendi ʿaybın görmeyüp ol bed-gümān) 294

- o. (kimseden ol denli yokdur havfi çok) 308
- o. (kucağında hüb besler ol eri) 636
- o. (ne uçar ne yük götürür ol pelid) 262
- o. (niceler ol zehrden etdi vefat) 505
- o. (ol 'adimü'l-misl ü bî-hem-tâlaruñ) 518
- o. (ol dem olduñ ehl-i tefîrd ittifâk) 850
- o. (ol Hüdâdur ol ki hengâm-ı seher) 53
- o. (ol kadar yarar degül ammâ eme) 43
- o. (ol kim yâd etmez ol Hâkı) 682
- o. (ol Resûl-ı Hâk ki hayrû'n-nâs-ıdı) 81
- o. (ol sebebden her biri oldu velî) 79
- o. (ol vefâsız kâzib ü mezmûmda) 896
- o. (ola ol maħbûb-ı 'âlem lâ-cerem) 435
- o. (sonra nâdim ola ol bî-ihtiyâr) 440
- o. (şöyle 'adl etmişdür ol şâhib-vücûd) 32
- o. (tâ ki 'ömrüñ artura ol Girdigâr) 900
- o. (tez çıkarur anı başdan ol la'in) 873
- o. (vây ol maḫşûda Mevlâ vermeye) 568
- o. (vây ol miskîne garḫ-ı vâm ola) 451
- o. (vêre her bir hâdime ol Müste'an) 658

[=130]

- ol-**
- 1. San, unvan ve belirli bir nitelik ve görev kazanmak
  - o.- (çek elüñ şakla dilüñ ol ser-firâz) 497
  - o.- (degme bād öñince uçma gerd ol) 856
  - o.- (dest-gîr ol kudretüñ yetdükçe sen) 726
  - o.- (dünyevî derd ü belâya şâbir ol) 219
  - o.- (ehl-i tecrîd ol dilersen ger şafâ) 847
  - o.- (ey bürâzer bende-yi Ma'bûd ol) 437
  - o.- (eylik istersen saḫî vü hõş-dem ol) 430
  - o.- (gel berü gel bende-yi Ma'bûd ol) 790
  - o.- (gel mücerredlik kabûl et ferd ol) 856
  - o.- (gel saḫî ol ey bürâzer gel saḫî) 743
  - o.- (göñli alçağ ol gel ey hayrû'l-halef) 531
  - o.- (hâşlarla hem-celis ü maḫrem ol) 866
  - o.- (hem-nişîn-i şâlihân ol ey piser) 860
  - o.- (her zamân şâhib-hayâ vü cûd ol) 790
  - o.- (jende-püş ol bâki vü pâyende ol) 199
  - o.- (kes ümîzûñ elden ol hayrû'l-beşer) 128
  - o.- (korḫma a'dâdan bir ol Yezdân ıla) 471
  - o.- (merd-i reh ol 'âr etme halkdan) 256
  - o.- (merd-isen şâhib-saḫâ ol ey fetâ) 602
  - o.- (nefs-i bed-hûnuñ hilâfi üzre ol) 872
  - o.- (nîk-hû ol ğam degül bed-nâmlık) 227

- o.- (nīk-hū ol halka şefkat kıl müdām) 933
o.- (ol cüvān-merd ü saḥī ēy merd-i ḥāş) 742
o.- (ol cüvān-merd ü saḥī ēy merd-i ḥāş) 742
o.- (ol taḥammül ehli vü şāhib-vefā) 491
o.- (ol taḥammül ehli yıķma ḥātırı) 503
o.- (ol tevāzu‘ ehli vü şāhib-edeb) 502
o.- (ol tevāzu‘-pīşe vü sāhib-saḥā) 752
o.- (ser-firāz ol ser-firāz ol ser-firāz) 599
o.- (ser-firāz ol ser-firāz ol ser-firāz) 599
o.- (şüret-i nādānda merd-i kāmīl ol) 509
o.- (tāze-rū ol hem cüvān-merd ü saḥī) 525
o.- (tāze-rū ol hem cüvān-merd ü saḥī) 525
o.- (vaķt-i ni‘metde Hüdāya şākir ol) 219
o.- (vērmede almada inşāf-ıla ol) 541
o.- (yār-ı ğam-h‘ār ol aḡa yevm-i teraḡ) 615
o.-a (‘ārif oldur ola ol merdüm-şinās) 623
o.-a (cennet ola bī-ḥisāb u bī-‘iķāb) 655
o.-a (ḥāşa Allāh kim o ber-ḥürdār ola) 862
o.-a (her ki bī-mihr olup ola cevrikār) 613
o.-a (her ki şāhā halk-ıla yek-dil ola) 611
o.-a (her kim ola ehl-i ḥilm ü pāk-dil) 322
o.-a (her kim ola ehl-i īmān ēy cüvān) 131
o.-a (her kim ola turş-rūy u telḡ-gūy) 154
o.-a (her kime kim ola devlet baḡtiyār) 676
o.-a (her ne kim halk içre ola nā-pesend) 327
o.-a (ḡırķa vü loķma aḡa kāfī ola) 738
o.-a (kimde kim ‘ādet ola cūd u kerem) 435
o.-a (kimde kim ferr-i cihān-dārī ola) 145
o.-a (kimde kim mevcūd ola işbu çihār) 877
o.-a (ola halk içre faķīr ü bī-nevā) 914
o.-a (ola kim bir gün erişe luḡf-ı Rabb) 868
o.-a (ola maḡbüb-ı cihān maḡbül-ı Rabb) 949
o.-a (ola milkinde aḡa ‘ömr ü beķā) 148
o.-a (ola ol maḡbüb-ı ‘ālem lā-cerem) 435
o.-a (olma bāḡıl Hāķķı dāyīm kıl ḡaleb) 868
o.-a (şan‘atı anuḡ ki āzārī ola) 145
o.-a (şeh ki ola ‘ākīl ü ferruḡ-liķā) 148
o.-a (tā ki rüşen ola şun‘-ı Girdigār) 200
o.-a (vāy ol miskīne ğarķ-ı vām ola) 451
o.-a (vāy ol miskīne ğarķ-ı vām ola) 451
o.-an (ādem olmaz dūnyede ḡöd-bīn olan) 800
o.-an (‘ākīl olan çok yemez ēy nīk-i merd) 895
o.-an (‘ākīl olan kız ü ğaybet eylemez) 123

- o.-an (bī-vera' olan kişi rüsvā olur) 642
o.-an (terk eder bu haşleti dīn-dār olan) 111
o.-asın (ger dilerseñ kim olasın ser-bülend) 229
o.-asın (ne yakın gel tuşuşup nār olasın) 579
o.-asın (şāhib[-i] tecrīd olasın ve's-selām) 854
o.-asın (şakın andan kim olasın nīk-nām) 523
o.-dı (ol sebebeden her biri oldu velī) 79
o.-dı (şoñra geldi oldu Faħrū'l-Evvelīn) 73
o.-duğı (muķbil ol kim olduğı dem çift ü tāk) 169
o.-duñ (ol dem olduñ ehl-i tefrīd ittifāk) 850
o.-ımazsın (olımazsın şābirīnden ey piser) 837
o.-ma (borcuñı eyle edā olma denī) 687
o.-ma (kaç hasedden olma hergiz 'ayb-bīn) 482
o.-ma (müdbir olma key şakın idbārdan) 378
o.-ma (olma anda yalnız başma kadem) 804
o.-ma (olma bātıl Hākķı dāyim kıl taleb) 868
o.-ma (olma nādān esle sözüm söyleme) 552
o.-ma (olma şeytāna gülünç ey pāk-zāt) 925
o.-ma (şāha yağı olup olma rū-siyāh) 447
o.-ma (ten-perest olma ki yār ola İlāh) 235
o.-ma (var-ısa kudret eger olma baħīl) 835
o.-ma (yā gibi ardınca olma pīç pīç) 419
o.-ma (yeynecek olma hazer kıl ey cüvān) 476
o.-madan (ihtirāz eyle dil-āzār olmadan) 313
o.-madan (ihtirāz eyle sebük-bār olmadan) 479
o.-madan (istemezseñ ger dil-āzār olmadan) 313
o.-madı (ķaldı nākıs merd-i ķāmil olmadı) 415
o.-madın (olmadın yā Rab maķāmum zīr-i hāk) 99
o.-madur (kār-ı cāhil sözde pür-cüş olmadur) 122
o.-madur (nefs üzre merdlik uz olmadur) 268
o.-madur (nefse dermān ac u şusuz olmadur) 268
o.-mağı (istemez bizden Hüdā şād olmağı) 782
o.-mağıl (olmağıl bed-kār 'akluñ var-ısa) 321
o.-mağıl (olmağıl okunmadın mihmān-ı kes) 550
o.-maķ (fāriğü'l-bāl olmaķ isterseñ eger) 592
o.-maķ (merd-i āzād olmaķ isterseñ eger) 695
o.-maķ (merd-i maķbül olmaķ isterseñ eger) 472
o.-maķ (olmaķ isterseñ eger kim ser-firāz) 456
o.-maķ (olmaķ isterseñ habīb ü müctebā) 519
o.-maķ (sālim olmaķ isteyen efkārdan) 443
o.-mamaķ (ger dilerseñ olmamaķ endūh-gīn) 482
o.-masıdur (şāne maħşūş olmasıdur hōş-terek) 829
o.-maya (ger 'amel olmaya hālīş hem çü zer) 597

- o.-maya (hem-dem olmaya o merd-i hāş ıla) 139
o.-maz (ādem olmaz dünyede hōd-bīn olan) 800
o.-maz (bī-aşl olmaz sezā-yı tāt u taht) 172
o.-maz (bī-‘ayb hīç kimse olmaz şöyle bil) 565
o.-maz (bundan özge tāt at olmaz ey püser) 797
o.-maz (cāme olmaz aña bir bundan güzel) 42
o.-maz (kim ki va‘z üzre olmaz üstüvār) 325
o.-maz (mü‘min olmaz kāfir-i bī-dīn durur) 174
o.-maz (nefse uyan ādem olmaz şöyle bil) 177
o.-maz (nefs-i bed olmaz müsilmān degmede) 799
o.-maz (olur olmaz yere kendün şalmağıl) 496
o.-mazdur (anlar için çok sebāt olmazdur) 398
o.-mışam (hem celīs-i nefs-i şeytān olmuşam) 93
o.-mışam (hem-dem-i aşhāb-ı ‘iştān olmuşam) 93
o.-mışdı (şāhibi olmuşdı ‘Osmān u ‘Alī) 79
o.-mışdur (Ādem olmuşdur tevāzu‘ birle hāk) 290
o.-sa (bī-sütün olsa hem ev şalma tenün) 924
o.-sa (her kime çift olsa işbu pīre-zen) 168
o.-sa (her kime çift olsa yüzine güler) 170
o.-sağ (her ne deñli ‘ālim olsağ ey piser) 512
o.-sun (fazl-ı Hāk olsun karīn[-i] cān-ı ü) 84
o.-sun (hüsn-i ihlāşuñ da olsun bī-halel) 647
o.-up (her ki bī-mihr olup ola cevrikār) 613
o.-up (kalp olup olmaz bahāsı ol kadar) 597
o.-up (şāha yağı olup olma rü-siyāh) 447
o.-ur (aşlı pāk olanlar olur nīk-baht) 172
o.-ur (bir gün olur göremezsın karesin) 815
o.-ur (gāh olur çok ‘ākili dest-i kazā) 581
o.-ur (gāh olur ol hōr gördüğün fülān) 703
o.-ur (gerçi olur lāğar u süst ü za‘if) 916
o.-ur (her kaçan sāt il göre tersān olur) 706
o.-ur (kim ki şükr etmez kesilür yoğ olur) 220
o.-ur (vaqt-ı tāt at nefs-i zālīm süst olur) 266
o.-ursa (ne kadar bed de olursa akribā) 903

2. Sahip olmak, bulunmak

- o.-a (hāne kim tārīk ü tenhā ola hem) 804
o.-a (her kimün kim pīşesi ‘iştān ola) 772
o.-a (şol kişide kim ola havf-ı Hūdā) 771
o.-an (dāyimā hōd-bīndür ğam-gīn olan) 800
o.-an (dost olmaz Hākka halk-āzār olan) 111
o.-an (muttakī olan kişi ey nīk-nām) 767
o.-andadur (nīk-baht olandadur fikr-i şavāb) 173

- o.-anlara (pādişāh olanlara eyler ziyān) 141
o.-dı (mescid oldu aña hep rüy-ı zemīn) 75
o.-ur (cāme-yi dervīş delğ olur mūdām) 212
3. Belli bir durum almak, gerçekleşmek, meydana gelmek
- o.-a (dāyimā pür-guşşa vü nā-kām ola) 517
o.-a (dünyede her kim ki dil-āzār ola) 112
o.-a (her kimün şıdğ-ı dili şāfī ola) 738
o.-a (heybetine lā-cerem noğşān ola) 142
o.-a (kāse-yi ser içi mār u mūr ola) 179
o.-acak (yarın oldur olacak zād-ı rahīl) 730
o.-ısar (peşşe gibi olısar pā-māli bil) 299
o.-ma (çıkma bundan olma dūzağda muğīm) 869
o.-masun (olmasun gögsünge sıklet ey gulām) 894
o.-mışdur (beyt-i dīne bunlar olmışdur ‘imād) 87
o.-ur (‘ākıbet dūzağ olur aña mağarr) 186
o.-ur (āteşe yakın yanar enkişt olur) 858
o.-ur (fāyide kim hōrlıqla kesb olur) 603
o.-ur (ni‘meti şükr ile kāmīl-ter olur) 432
o.-ur (şükr-ile ni‘met hemīşe çoğ olur) 220
o.-ur (yüzüne bakmaz olur olur katı) 188
o.-ur (yüzüne bakmaz olur olur katı) 188
o.-ursa (tuş olursa Emre nā-cinse gözün) 406
4. Beklentide olmak, ümit etmek
- o.-a (dest-gīrün ola tā şāhib-dilān) 176
o.-a (dilerem k̄ābrüm içi pür-nūr ola) 100
o.-a (ger dilerseñ ola ferzendün ferīd) 948
o.-a (umma kim ol ola mağbūl-ı Hūdā) 596
o.-a (ummazam rahmet bulup mağfūr ola) 938
o.-anuñ (zāyid olanuñ olursa da helāl) 646
o.-asın (biri budur kim olasın dād-ger) 360
o.-asın (olasın tā ‘ālem içre müctebā) 752
o.-asın (olasın tefrīdden tā müstefād) 852
o.-asın (tā olasın merd-i rāh u ehl-i hāl) 236
o.-mayup (olmayup kalursa bir ma‘nā eri) 946
o.-sun (ger dilerseñ bātınun olsun münīr) 197
o.-sun (hōş-meşām olsun yine bāzār-ı dehr) 22
5. Sürmek, devam etmek
- o.-duğça (‘ömrün oldukça kaç andan bul necāt) 880
o.-duğda (zıkr-i Hāğ oldukda mūnis cānuña) 341
o.-madı (bir dem olmadı ki kılmayam günāh) 94
6. Denk gelmek, karşılık gelmek

- o.-maz (dört nesne var aña olmaz bahā) 874
o.-maz (evvelā beglerde olmaz dōstlık) 577
o.-maz (hem münāfiķ va‘deye kılmaz vefā) 756
o.-maz (kalp olup olmaz bahāsı ol kadar) 597
7. İkilemelerin kuruluşunda
o.-ur (olur olmaz yere kendün şalmağıl) 496
8. Birleşik fiil kuruluşunda
āgeh ol- (Far.+T.) Bilgi sahibi olmak
ā.+ünj o.-sun (eydeyim anı ki olsun āgehün) 293
aħmak ol- (Ar.+T.) Aptal olmak
a. o.-a (rāh-ı Hāķda aħmak u bātil ola) 686
a. o.-mağıl (olmağıl nādān u aħmak ey piser) 685
‘āmil ol- (Ar.+T.) Bir eylemi yapan olmak
‘a. o.- (geç bu benlikden sözümlē ‘āmil ol) 509
‘a. o.-madı (‘ilm-ile her kim ki ‘āmil olmadı) 415
‘ārif ol- (Ar.+T.) İrfan sahibi olmak, olgun olmak
‘ā. o.- (‘ārif ol ey şāh ķo ārāyişi) 204
‘ā. o.- (‘ārif ol kaçma palās u delķdan) 256
‘ā. o.-mayan (‘ārif olmayan degüldür cins-i nās) 623
āsān ol- (Far.+T.) Kolay olmak
ā. o.-ur (şabr-ıla āsān olur her şa‘b-kār) 846
‘āşī ol- (Ar.+T.) Başkaldırmak, karşı gelmek
‘ā. o.-ursa (ne kadar ‘āşī olursa hādīmān) 657
āzād ol- (Far.+T.) Serbest kalmak, hür olmak
ā. o.- (kār-ı ‘ālemden ķamu āzād ol) 275
ā. o.-mağı (ğuşadan ‘ālemdē āzād olmağı) 782
āzāde ol- (Far.+T.) Hür olmak, kurtulmak
ā. o.-asın (olasın āzāde rūz-ı rūsta-hīz) 691
bād ol- (Far.+T.) Rüzgār gibi olmak, hızlı olmak
b. o.- (vaķt-i tāt at tīz-rev ķün bād ol) 275
bāķī ol- (Ar.+T.) Sonsuz olmak
b. o.- (jende-pūş ol bāķi vü pāyende ol) 199
b. o.-a (ola bāķī tā-be rūz-i rusta-hīz) 48
ber-hürdār ol- (Far.+T.) Mutlu olmak
b. o.- (hāşa Allāh kim o ber-hürdār ola) 862
ber-ter ol- (Far.+T.) Çoğalmak, artmak
b. (ni‘met artar şükr-ile berter olur) 431
bīdārol- (Far.+T.) Uyanık hālegelmek, uyanmak
b. o.-ur (ķünkü ķalkup uyķudan bīdār olur) 631
bir ol- Beraber olmak, tek olmak
b. o.- (ķorkma a‘dādan bir ol Yezdān-ıla) 471
cūd ol- (Ar.+T.) Cömert olmak

- c. o.- (her zamān şāhib-ḥayā vü cūd ol) 790
c. o.- (sa'y kıl şāhib- 'atā vü cūd ol) 437
cüst ol- (Far.+T.) Gayretli olmak
c. o.-ur (līk cüst olur kabāhat étmede) 684
c. o.-ur (ma'şiyet hīninde ammā cüst olur) 266
dōst ol- (Far.+T.) Arkadaş olmak, dost olmak, yakın olmak
d. o.- (dōst ol dervīşlerle cāndan) 211
d. o.-maz (dost olmaz Hākka ḥalk-āzār olan) 111
d. o.-maz (dōst şanma dōst olmaz bāda ḥūr) 879
d. o.-maz (eski düşmen dōst olmaz ādeme) 368
d. o.-sun (dōst olsun dēr-iseñ ḥalk-ı cihān) 332
dūr ol- (Far.+T.) Uzak olmak, geri durmak, ayrı olmak
d. o.- (dūrdur andan Hūdā ol sen de dūr) 882
d. o.- (ēy pūser kibr ü ḥasedden dūr ol) 749
d. o.- (līki düşmenden ḥazer kıl dūr ol) 156
d. o.-a (cān bedenden şol zamān kim dūr ola) 179
d. o.-a (cān şol dem ki bedenden dūr ola) 100
d. o.-a (dūr ola andan Hüzā vü hem Resūl) 662
d. o.-a (tā ki senden dūr ola cürm [ü] vebāl) 107
d. o.-a (tā ki senden dūr ola hemm ü teraḥ) 887
d. o.-ma (merd-i şālih şoḥbetinden olma dūr) 865
d. o.-ma (şoḥbetinden ehl-i 'ilmün olma dūr) 383
d. o.-ur (dūr olur andan o kim raḥmānidūr) 750
d. o.-ur (yarın andan dūr olur nār-ı saḡar) 664
ebleh ol- (Far.+T.) Aptal olmak
e. o.-ma (ebleh olma 'ibret al andan her ān) 377
efzūn ol- (Far.+T.) Çoğalmak, artmak
e. o.-ur (āb-ı rū iḥsān ıla efzūn olur) 489
e. o.-ur (şükr-ile efzūn olur ni'met tamām) 356
emīn ol- (Ar.+T.) Güvende olmak
e. o.-sun (ḥalk elinden ḡurtulup olsun emīn) 757
epsem ol- (Far.+T.) Sessiz olmak
e. o.- (ger selāmet ister-iseñ epsem ol) 430
eymin ol- (Ar.+T.) Emin olmak, güvende olmak
e. o.-dı (oldı eymin ḡodı ḡam endīşesin) 429
e. o.-ma (eymin olma var-ısa ger düşmenün) 924
e. o.-ma (ḡahr-ı Hākdan eymin olma her zamān) 871
e. o.-madur (biri eymin olmadur bā māl ü cān) 464
fāriḡ ol- (Ar.+T.) Vazgeçmek, uzak durmak
f. o.- (fāriḡ ol endīşeden çekme belā) 425
fāş ol- (Far.+T.) Ortaya çıkmak, yayılmak
f. o.-ur (fāş olur elbette āḡir 'āleme) 693
ḡāfil ol- (Ar.+T.) Gafil olmak
ḡ. o.-a (Hākḡı şol kim zıkrden ḡāfil ola) 686

- ğ. o.-ana (ğāfil olana éderler gūşimāl) 412
 ğ. o.-ma (āhiretten ğāfil olma éy piser) 218
 ğ. o.-ma (ğāfil olma aç gözün éy pür-hüner) 638
 ğ. o.-ma (ğāfil olma bir nefes Raḥmāndan) 342
 ğ. o.-ma (ğāfil olma düşmenün şeytāndur) 248
 ğ. o.-ma (ğāfil olma key şakın Kaḥhārdan) 773
 ğ. o.-ma (ğāfil olma kim bozulmak var mizāc) 385
 ğ. o.-ma (ğāfil olma yād kıll Allāhuḡı) 918
ğarķ ol- (Ar.+Far.) Batırmak
 ğ. o.-madı (hem anuḡ luṡfiyla ğarķ olmadı Nūḡ) 50
giryān ol- (Far.+T.) Ağlamak
 g. o.-a (ger yetīmün birisi giryān ola) 888
ḡaber-dār ol- (Ar.+T.) Bilgi sahibi olmak
 ḡ. o.- (gel ḡaber-dār ol şıfāt u zātđan) 851
ḡabīr ol- (Ar.+T.) Haberdar olmak
 ḡ. o.-ğıl (n'oldı bā'is eydeyim olğıl ḡabīr) 27
ḡāk ol- (Far.+T.) Toprak olmak
 ḡ. o.- (ḡāk olmazđan öḡürdi ḡāk ol) 365
 ḡ. o.- (ḡāk olur çün 'ākıbet bālīn-i ser) 207
 ḡ. o.-mazđan (ḡāk olmazđan öḡürdi ḡāk ol) 365
 ḡ. o.-mışđur (Ādem olmışđur tevāzu' birle ḡāk) 290
ḡalāş ol- (Ar.+T.) Kurtulmak
 ḡ. o.-a (ğuşşadan ol dem ḡalāş ola hemān) 102
 ḡ. o.-mak (ger ḡalāş olmak dilerseḡ bārdan) 520
ḡālī ol- (Ar.+T.) Eksik olmak, boş olmak
 ḡ. o.-maya (ḡālī olmaya başığan derd ü ğam) 402
 ḡ. o.-ma (ḡālī olma hergiz istiġfārdan) 773
ḡamūl ol- (Ar.+T.) Sabırlı olmak
 ḡ. o.- (ḡürmet isterseḡ Ḥüđāđan ol ḡamūl) 842
ḡāmūş ol- (Far.+T.) Sessiz olmak
 ḡ. o.-ğıl (açma zinhār ağzuḡı olğıl ḡāmūş) 555
 ḡ. o.-madur (ehl-i 'akluḡ kārı ḡāmūş olmadur) 122
 ḡ. o.-mak (her ki ḡāmūş olmak étđi pīşesin) 429
ḡandān ol- (Far.+T.) Kahkaha atmak
 ḡ. o.-a (ḡalk içinde şāḡ kim ḡandān ola) 142
ḡarāb ol- (Ar.+T.) Harap olmak
 ḡ. o.-ur (koķusıđan kim ḡarāb olur dimāġ) 828
ḡāşıl ol- (Ar.+T.) Hâsil olmak, ortaya çıkmak
 ḡ. o.-a (cümle maķşüđı anuḡ ḡāşıl ola) 611
 ḡ. o.-ur (çār nesne ḡāşıl olur çārdan) 439
 ḡ. o.-ur (çok yemekden ḡāşıl olur cümle derd) 895
ḡazer ol- (Far.+T.) Uzak durmak, sakınmak
 ḡ. o.- (ol ḡazer üstinde ḡışm u ḡārdan) 607

h̄azır ol- (Ar.+T.) Hazır olmak, amade olmak

h. o.- (h̄azır ol sen de hemān ço ğafleti) 719

h. o.-a (her ki kendi kārına h̄azır ola) 487

helāl ol- (Ar.+T.) Dinen uygun olmak, sakıncası olmamak

h. o.-ursa (zāyid olanuñ olursa da helāl) 646

hem-dem ol- (Far.+T.) Dost olmak

h. o.- (gel şalāh ehliyle yār u hem-dem ol) 866

h. o.-ma (hem-dem olma bir nefes bed kişile) 209

h. o.-ma (hem-dem olma kaç o nev'a zātđan) 605

h. o.-maya (hem-dem olmaya o merd-i h̄aş-ıla) 139

h. o.-ur (hem-dem olur dīve qalur āh-ıla) 243

h.+i o.-maz (hem-dem olmaz aña īmān degmede) 799

hem-nişin ol- (Far.+T.) Dost olmak, birileriyle oturup kalkan olmak

h. o.- (dōstlarla ol hemīşe hem-nişin) 159

h. o.- (dōstlarla ol hemīşe hem-nişin) 367

h. o.- (hem-nişin ol her zamān dervīş ile) 209

h. o.- (ol hemīşe hem-nişin şālihān) 546

h. o.-sun (hem-nişin olsun saña ehl-i 'ulūm) 701

hōd-rāy ol- (Far.+T.) Bencil olmak

h. o.-mağıl (ehl-i kibr ü 'ucb u hōdrāy olmağıl) 857

hōr ol- (Ar.+T.) Alçak olmak, küçümsenmek

h. o.-a (dūzağ içre yana zār u hōr ola) 225

h. o.-a (her kimün yanında bu kim hōr ola) 938

h. o.-a (pīşesi anuñ ki h̄'āb u hōr ola) 225

h. o.-dı (oldı şeytān hōr istikbār-ıla) 291

h. o.-madan (halk içinde alçak u hōr olmadan) 479

h. o.-up (düşmeyesin hōr olup t̄a kim dile) 448

h. o.-up (hōr olup yüzi şuyın ura yere) 551

h. o.-ur (halk içinde hōr u hem rüsvā olur) 393

h. o.-ur (merd-i s̄a'il halk içinde hōr olur) 441

h. o.-ur (yā çıkar serden yā olur zār u hōr) 446

h. o.-ursın (hōr olursın tut sözüm çok söyleme) 820

hurrem ol- (Ar.+T.) Mutlu olmak

h. o.-ma (olma hurrem düşmen eyleser vefāt) 718

irağ ol- Uzak olmak, geri durmak, irak ol

1. o.- (kaç hilāl u ol hıyānetden irāğ) 480

1. o.- (kaç münāfıkdan irāğ ol ey piser) 897

1. o.- (ne irāğ ol üşiyüp zār olasın) 579

1. o.- (nefs ü dünyādan irāğ ol yūri var) 305

1. o.- (ol tekellüfden irāğ ey mīz-bān) 665

1. o.- (penc haşletden irāğ ol ey piser) 472

1. o.- (yaramazlardan irāğ ol ey piser) 547

qādir ol- (Ar.+T.) Azmetmek

- k. o.-a (kendinüñ işlâhına kâdir ola) 129
 k. o.-a (merd-i kâr u kârına kâdir ola) 487
 k. o.-a (nefsini zabt etmege kâdir ola) 101
 k. o.-ursañ (kendi râzuñ kâdir olursañ eger) 694
kâhil ol- (Ar.+T.) Tembel olmak, uyuşuk olmak
 k. o.-maçlık (kâhil olmaçlık inâbetde haṭâ) 650
 k. o.-sa (kim ki kâhil olsa ol nādân olur) 392
 k. o.-ur (hem olur kâhil 'ibâdet etmede) 684
kâmil ol- (Ar.+T.) Olgunlaşmak
 k. o.-a (dîn eger perhîz ile kâmil ola) 410
kanâ'at ehli ol- (Ar.+T.) Kanaatkâr olmak
 k. o.- (ol kanâ'at ehli dâyim êy püser) 721
kâni' ol- (Ar.+T.) Kanaatkât olmak
 k. o.-a (dünyede bir loçmaya kâni' ola) 238
 k. o.maz (kâni' olmaz az u çoğa lâ-cerem) 712
karîb ol- (Ar.+T.) Yakın olmak
 k. o.-ur (şol ki 'aṭṭâra olur bir dem karîb) 859
karîn ol- (Ar.+T.) Yakın olmak
 k. o.- (merd-i dervîş ol yâ dervîşe karîn) 208
 k. o.-ursa (nefs-i bed şeyṭâna olursa karîn) 873
kaṭar ol- (Ar.+T.) Sıraya dizilmek, katar olmak
 k. o.-miş (deve kaṭır göresin olmuş kaṭâr) 806
kâzî ol- (Ar.+T.) Bir şeyi yapmaya muktedir olmak
 k. o.-a (hâcetine Haḫ anuñ kâzî ola) 731
le'im ol- (Ar.+T.) Cimri olmak
 l. o.-ma (key şaḫın andan kaçup olma le'im) 667
lerzân ol- (Far.+T.) Titremek, lerzan olmak
 l. o.-a (ditreyüp 'arş-ı Hüdâ lerzân ola) 888
 l. o.-ur (ditreyüp mâl üstine lerzân olur) 706
mâyil ol- (Ar.+T.) Meyil olmak, eğilimli olmak
 m. o.-maz (mâyil olmaz mâla illâ hâkisâr) 247
melûl ol- (Ar.+T.) Mahzun olmak, melul olmak
 m. o.-a (her ki konuğ göricek ola melûl) 662
 m. o.-ur (her kim olur kendi sözinden melûl) 326
mel'un ol- (Ar.+T.) Lanetlenmek
 m. o.-dı (oldı mel'un anuñ için lâ-cerem) 289
 m. o.-ur (merd-i nâkes buhl ıla mel'un olur) 489
menfûr ol- (Ar.+T.) Nefret edilen olmak
 m. o.-ur (halkı taḫfîf eyleyen menfûr olur) 441
mesrûr ol- (Ar.+T.) Mesut olmak, mutlu olmak
 m. o.- (döstlarla dâyimâ mesrûr ol) 156
meşgûl ol- (Ar.+T.) İlgilenmek, meşgul olmak
 m. o.- (zîkr-i Haḫka êy piser meşgûl ol) 250

- meşhūr ol-** (Ar.+T.) Tanınmış olmak, meşhūr olmak
m. o.- (luṭf u cūd ü hilm ile meşhūr ol) 749
- mihmān ol-** (Far.+T.) Misafir olmak, konuk olmak
m. o.-mağıl (ekşi yüzle halka mihmān olmağıl) 668
- mu‘teber ol-** (Ar.+T.) İtibarlı olmak, itibar sahibi olmak
m. o.-asın (ger dilerseñ kim olasın mu‘teber) 114
m. o.-asın (ger dilerseñ kim olasın mu‘teber) 639
m. o.-ur (ol olur ‘ālemde hūb u mu‘teber) 612
- mübtelā ol-** (Ar.+T.) Tutkun olmak, âşıkı olmak, müptela olmak
m. o.-ursañ (ger olursañ hırş u aza mübtelā) 307
- müyesser ol-** (Ar.+T.) Nasip olmak, kolaylıkla elde etmek
m. o.-a (ger müyesser ola saña bu maḳām) 854
- nāzil ol-** (Ar.+T.) İnmek, nazil olmak
n. o.-duḳda (yüz çevirmez nāzil olduḳda ḳazā) 839
- nāzır ol-** (Ar.+T.) Bakan olmak, gören olmak
n. o.-a (kim ki kendi ‘aybına nāzır ola) 129
- pāk ol-** (Far.+T.) Temiz olmak, arınmak
p. o.- (ğıll u ğışdan zer gibi gel pāk ol) 365
p. o.-a (her kimün a ‘māli cānā pāk ola) 137
p. o.-maya (çün riyādan olmaya a ‘māl pāk) 138
- peydā ol-** (Far.+T.) Ortaya çıkmak, doğmak
p. o.-ur (beş vera‘dan havf-ı Hāḳ peydā olur) 642
p. o.-ur (pīşe-yi lecc kimde kim peydā olur) 393
- pinhān ol-** (Far.+T.) Saklanmak, gizlenmek
p. o.-mağıl (daḳı mihmān erse pinhān olmağıl) 668
- rām ol-** (Far.+T.) Boyun eğmek, kabul etmek
r. o.-maz (līki olmaz kimseye ol yār u rām) 164
r. o.-ur (rām olur mıydı aña ehl-i zemīn) 57
- rāzī ol-** (Ar.+T.) Kabul etmek, razı olmak
r. o.-a (az u çok Hāḳdan o kim rāzī ola) 731
r. o.-a (tā ki rāzī ola senden Girdigār) 269
r. o.-sun (cümlesinden rāzī olsun ol Mu‘īn) 88
- refī‘ ol-** (Ar.+T.) Yüce olmak, büyük olmak
r. o.-a (hem maḳāmı anlaruñ ola refī‘) 656
- renc ol-** (Far.+T.) Sıkıntı olmak, meşakkatli olmak
r. o.-ur (renc olur ol ādem içre vāz gel) 677
r. o.-ur (nān-ı mümsikden olur renc ü ‘anā) 678
- revā ol-** (Far.+T.) Dışında kalmak, geri kalmak
r. o.-asın (sen revā mı olasın andan melūl) 841
- revān ol-** (Far.+T.) Gitmek, uzaklaşmak
r. o.- (bār-gāh-ı Hāḳқа andan ol revān) 867
r. o.-duḳda (çār nesne var ki olduḳda revān) 417
r. o.-maḳdur (biri toḒrı yola olmaḳdur revān) 331

- rüsvā ol-** (Far.+T.) Rezil olmak, rüsva olma
 r. o.-ur (bī-vera´ olan kişi rüsvā olur) 642
 r. o.-ur (halk içinde hōr u hem rüsvā olur) 393
 r. o.-ur (nefse uyan dāyimā rüsvā olur) 796
- şādır ol-** (Ar.+T.) Peyda olmak, ortaya çıkmak
 ş. o.-a (her kim andan şādır ola çār kār) 440
- şād ol-** (Far.+T.) Mutlu olmak, neşeli olmak
 ş. o.-ma (rızk u mālā şād olma ēy püser) 779
 ş. o.-sun (şād olsun rūh-ı şākirdān-ı ū) 84
 ş. o.-ursañ (şād olursañ fazl-ı Hāk-içün revā) 785
- vebāl ol-** (Ar.+T.) Vebal olmak, sorumlu olmak
 v. o.-ur (olur ehl-i zühd yanında vebāl) 646
- yaqın ol-** Yaklaşmak, ilgili olmak
 y. o.-ma (düşmen-i Hāk olana olma yaqın) 564
 y. o.-ma (olma yaqın ét irakdan merhabā) 884
 y. o.-mağ (yaqın olmağ sa´yin étme çoklık) 577
- yola revān ol-** (T.+Far.) Başlamak
 y. r. o.-mağdur (biri toğrı yola olmağdur revān) 331
- yār ol-** (Far.+T.) Dost olmak, arkadaş olmak
 y. o.- (gel şalāh ehliyle yār u hem-dem ol) 866
 y. o.-a (çün vera´la yār ola ´ilm ü ´amel) 647
 y. o.-a (māl için her kim senünle ola yār) 881
 y. o.-a (ten-perest olma ki yār ola İlāh) 235
 y. o.-a (yār odur kim buñ deminde yār ola) 617
 y. o.-a (zālime her kim ki bir dem yār ola) 862
 y. o.-ma (kaç bañile yār olma kıl hāzer) 438
 y. o.-ma (olma nā-cins-ile yār u hem-nefes) 404
 y. o.-ma (zinde iseñ mürdelerle olma yār) 336
 y. o.-maz (dōstum bed-kāra olmaz yār Ahad) 115
 y. o.-maz (līki olmaz kimseye ol yār u rām) 164
 y. o.-maz (yār olmaz kimseye fā´ide-hōr) 882
 y. o.-maz (yār olmaz saña şaқın zinhār) 881
 y. o.-ur (kim nifāk ehliyle bir dem yār olur) 761
- zahmet ol-** (Ar.+T.) Sıkıntı olmak, zahmet olmak
 z. o.-ma (zahmet olma hīç ferde zinhār) 591
- zār ol-** (Far.+T.) Ağlayıp inlemek, zar olmak
 z. o.-a (dūzah içre yana zār u hōr ola) 225
 z. o.-a (görmeyüp rāhat yüzini zār ola) 112
 z. o.-a (nāra düşseñ bile yanup zār ola) 617
 z. o.-asın (ne irag ol üşiyüp zār olasın) 579
 z. o.-ur (gördüğün bulmaz elinde zār olur) 631
 z. o.-ur (uğrayup derde nice yıl zār olur) 761
 z. o.-ur (yā çıkar serden yā olur zār u hōr) 446

- zāyi‘ ol-** (Ar.+T.) Boşa gitmek
z. o.-an (zāyi‘ olan ‘ömr daḥı böyledür) 420
- zişt ol-** (Far.+T.) Kötü olmak
z. o.-mağıl (nefse uyup zişt ü bed-kār olmağıl) 496
z. o.-ur (cāmesi yāḥūd siyāh vü zişt olur) 858
- zişt-ḥū ol-** (Far.+T.) Kötü huylu olmak
z. o.-a (her kim ola zişt-ḥū vü bed-fi‘āl) 514
- ziyān-kār ol-** (Far.+T.) Zarar vermek
z. o.-a (dōst kim ola ziyān-kār ēy piser) 878
[=412]

ondan Ondan

- o. (umma ēy ḡāfil ḥazer kııl ondan) 680
[=1]

orta Orta

- o.+sında (gölge güneş ortasında kıılma ḥ‘āb) 801
[=1]

otur- Oturmak

- o.-ma (āsītān üzre oturma ēy püser) 823
[=1]

oyna- 1. Oynamak

- o.- (Ḥaḳ yolında varuḡ oyna merd iseḡ) 741
o.-ma (oynama oḡlan degülsin ēy piser) 921
o.-r (ne güler oynar ne uyḥu üzredür) 470
o.-sun (oynasun tā yoluḡa cān u seri) 149
2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda
- oyun oyna-** Oyun oynamak
o. o.-ma (‘avrat oḡlanıla oyun oynama) 558
o. o.-duḡ (‘avrat oḡlanıla oyun oynaduḡ) 559
[=6]

oyun Oyun

→ **oyun oyna-**

oyun oyna- Oyun oynamak

- o. o.-ma (‘avrat oḡlanıla oyun oynama) 558
o. o.-duḡ (‘avrat oḡlanıla oyun oynaduḡ) 559
[=2]

-Ö-, -‘Ö-

ög- Övmek

- ö.-di (kendini ögdi cehālet eyledi) 125
ö.-mek (kendin ögmek ‘ādet-i şeytāndur) 288

ö.-mez (kendin ögmez ol ki 'ārif cāndur) 288
[=3]

ögren- Öğrenmek

ö.-e (kim ki bundan ögrene 'ilm ü edeb) 949
[=1]

öl- Ölmek

ö.-señ ('ākıbet ölseñ gerek endiše kı) 366
ö.-ürseñ (aç ölürseñ varup aña egme ser) 533
[=2]

öldür- Öldürmek

ö.-ür (kalbi cisminde anuñ ölür tamām) 899
ö.-ür (öldürür raħm étmeyüp vèrmez amān) 637
ö.-ür (yine bunuñ gibidür biri ölür) 632
ö.-ürse (öldürürse ger seni faqr-ıla cū') 777
[=4]

'Ömer (Ar.) (öz. is.) Hz. Ömer

'Ö. (hōd 'Ömer leşker-keş-i ebrār idi) 78
'Ö. (oldur ol kim yarı Bū Bekr ü 'Ömer 77
[=2]

'ömr (Ar.) Yaşam, ömür

→ **'ömr-i ādem**

'ö. (ola milkinde aña 'ömr ü beķā) 148
'ö. ('ömr içün lezzet dilerseñ dehrden) 607
'ö. ('ömr ü iķbālin bularuñ yā Mu'in) 36
'ö. ('ömr ü rızķı kesr ü noķşān üzredür) 810
'ö. (zāyi' olan 'ömr daħı böyledür) 420
'ö. (zıll-ı zā'il gibidür 'ömr ü hayāt) 527
'ö.+çün (işbu beş günlük 'öm[ü]r-çün ey cüvān) 175
'ö.+den (hōş ğanīmet bil bu 'ömri her nefes) 423
'ö.+e ('ömr hem aldanma yoķ anda beķā) 650
'ö.+i (bāda vèrüp 'ömri noķşān étmede) 922
'ö.+i (eksilür 'ömri vü bulmaz raħmet o) 901
'ö.+i (hōş ğanīmet bil bu 'ömri her nefes) 423
'ö.+i (şakla 'ömri hūb tüt ey ser-firāz) 428
'ö.+in (geçürür 'ömrin o zehr ü kaħr-ıla) 544
'ö.+in ('ömrin eksildür kişinüñ penç çiz) 466
'ö.+in (uğradur bir derde vü 'ömrin keser) 245
'ö.+ine (ādemüñ 'ömrine irgürür zarar) 469
'ö.+ine (irgürür 'ömrine noķşān ey piser) 468
'ö.+üñ (ger dilerseñ 'ömrüñ arta ey cüvān) 808
'ö.+üñ ('ömrüñ oldukça kaç andan bul necāt) 880
'ö.+üñ (şavm-ıla 'ömrüñ geçür ey nīk-zāt) 239

‘ö.+ün̄ (tā ki ‘ömrün̄ artura ol Girdigār) 900
[=22]

‘ömr-i ādem (Far.) İnsanın yaşamı

‘ö.+i (arturur dört nesne ‘ömr-i ādemi) 462
[=1]

öneş- İnatlaşmak, karşılaşmak

ö.-di (kim öneşdi lecc édüp sulṭān-ıla) 444

ö.-enler (ulularla öneşenler èy cüvān) 474

ö.-üp (öneşüp sulṭāna her kim karşıu ḳor) 446
[=3]

öñ Ön

ö.+ince (degme bād öñince uçma gerd ol) 856

ö.+inde (étme ḥalk öñinde ḥam ḳaddün̄ çü ṭāḳ) 255

ö.+inde (faḳruñı èller öñinde açma hīç) 251

ö.+ine (çek öñine az u çok neyse ṭa‘ām) 669

ö.+ine (çökmeyen diz ehl-i ‘irfān öñine) 554

ö.+ine (èrse ḥaclet n’ola her ān öñine) 554

ö.+ine (merd-i dervīş öñine çek māḥazar) 671

ö.+ünde (ehl-i dünyānuñ öñünde egme ser) 333
[=9]

öñin[e] al- Önünü kesmek, engel olmak

ö. a.- (toğrı yol göster öñin al karşıu dur) 590
[=1]

öñür- Öncelik olarak

ö.-di (ḥāk olmazdan öñürdi ḥāk ol) 365
[=1]

öp- Öpmek

ö.-üp (pes öpüp aldum elinden nāmeyi) 41
[=1]

örümcek Bir böcek türü, örümcek

ö. (ḥāneden dūr èt örümcek ağını) 833
[=1]

öte Öte

ö. (sür aradan nefis-i seg çıkısın öte) 270
[=1]

öz Kendi, öz

ö.+i (biri ihşān ètse ḥıfz ède özi) 875

ö.+ün̄ (tutma nādāndan özün̄ şāḥib-hüner) 512

ö.+ün̄e (yār-ı şādıḳ bil sen anı özün̄e) 516
[=3]

özge Başka

ö. (bundan özge tã' at olmaz éy püser) 797
 ö. (Hağdan özge bendenüñ yoğ nāşiri) 572
 [=2]

‘**özr** (Ar.) Bir kusur karşında af dileme, özür
 → ‘**özr dile-**

‘**özr dile-** (Ar.+T.) Özür dilemek
 ‘ö.+ind.- (kimi incidünse var ‘özrin dile) 318
 ‘ö.+in d.-ye (kim ki ‘özrin dileye eyle qabül) 110
 [=2]

-P-

pā (Far.) Ayak (krş. **pāy**)
 → **pā qo-**

pā qo- (Ar.+T.) Ayak koymak, girmek
 p. k.-(y)dı (kim qodı kendi hevāsı üzre pā) 224
 p. k.-(y)mayınca (qomayınca pā yérine merd ser) 213
 p. k.-a (rāh-ı merdāna şular kim qoya pā) 911
 [=3]

pā-māl (Far.) Ayak altına alınmış, tepelenmiş
 → **pā-māl ét-**

pā-māl ét- (Far.+T.) Ayak altına almak, tepelemek
 p. é.-(d)er (‘ırzı ol pā-māl éder andan n’olur) 603
 [=1]

pādişā (Far.) Padişahlık (krş. **pādişāh**)
 p.+dur (pādişādur hem-dem ü hem-rāzı yoğ) 72
 p.+dur (pādişādur her ne kim diler éder) 60
 [=2]

pādişāhıq (Far.) Padişahlık
 p. (pādişāhıq hūd müsellemdür aña) 61
 [=1]

pādişāh (Far.) Padişahlık (krş. **pādişā**)
 → **pādişāh-ı kāmurān**
 p. (pādişāh olanlara eyler ziyān) 141
 p. (pādişāh oldur ki ‘adl ü dād éde) 146
 p. (zulme āhenk éderse pādişāh) 147
 p.+a (nā-sezādur pādişāha gūş-gīr) 143
 p.+a (pādişāha şohbet-i merd-i faqīr) 143
 p.+dur (pādişāhdur bendesidür anuñ él) 322
 [=6]

pādişāh-ı kāmūrān (Far.) Bahtiyar padişah

p.+um (pādişāh-ı kāmūrānum devletüm) 28
[=1]

pādişāhā (Far.) Ey padişah!

p. (pādişāhā cürmümüzden geç bizüm) 89
[=1]

pāk (Far.) Temiz, pak

→ **pāk eyle-**

→ **pāk ol-**

pāk eyle- (Far.+T.) Temizlemek, pak etmek

p. e.- (āb-ı luṭṭuḡla günehden eyle pāk) 99
p. e.- (evvelā gönlün ḡasedden eyle pāk) 132
p. e.- (kīneden pāk eyle ḡalb ü sīneyi) 201
p. e.- (pāk eyle kizb ü ḡaybetden zebān) 133
p. e.-me (bulduḡuḡ çöple dişüḡ pāk eyleme) 820
[=5]

pāk ol- (Far.+T.) Temiz olmak, arınmak

p. o.- (ḡıll u ḡışdan zer gibi gel pāk ol) 365
p. o.-a (her kimün a ‘māli cānā pāk ola) 137
p. o.-maya (çün riyādan olmaya a ‘māl pāk) 138
[=3]

pākān (Far.) Temizler (erenler)

p. (zıkrdür pākān işi zīrā her ān) 358
[=1]

pāk-dil (Far.) Temiz gönül

p. (her kim ola ehl-i ḡılm ü pāk-dil) 322
[=1]

pāk-dīn (Far.+Ar.) Temiz dinli

p. (zıkr üç nev ‘üzredür ey pāk-dīn) 345
[=1]

pākīze-rū (Far.) Güzel yüzlü

p. (koma ḡulḡı elden ey pākīze-rū) 530
[=1]

pāk-ṭab’ (Far.+Ar.) Temiz tabiatlı

p. (kimde kim var pāk-ṭab’ ḡōş-nazar) 612
[=1]

pāk-ter (Far.) Tertemiz

p. (ḡıll u ḡışdan eyle ḡalbün pāk-ter) 528
[=1]

pāk-zāt (Far.+T.) Temiz insan

p. (olma şeyṭāna ḡülünç ey pāk-zāt) 925

[=1]

palās (Far.) Çul, palas→ **palās-ı meskenet**

p. (‘arîf ol kaçma palās u delğdan) 256

p. (şūfiyāne şūf gey yāhūd palās) 206

[=2]

palās-ı meskenet (Far.) Fakirlik palası

p. (ko libāsı gey palās-ı meskenet) 853

[=1]

pā-māl (Far.) Ayak altına alma, tepeleme (krş. **pāyimāl**)→ **pā-māl eyle-**

p.+i (peşşe gibi olısar pā-māli bil) 299

[=1]

pā-māl eyle- (Far.+T.) Ayak altına almak

p. e.- (nefsūñi sa’y eyle pā-māl étmege) 927

p. e.- (tut hilāf-ı nefsi eyle pāyimāl) 236

p. e.-yüp (nefsi pā-māl eyleyüp buldı şafā) 224

[=3]

pāre (Far.) Parça, pare

p. (pāre pāre ekmege şayma direm) 831

p. (pāre pāre ekmege şayma direm) 831

p.+sin(ger şaçarsağ ayağa nān pāresin) 815

[=3]

parmağ Parmak

p.+(ğ)ıyla (parmağıyla eyledi şakğ-ı kamer) 77

[=1]

pāy (Far.) Ayak (krş. **pā**)

p.+ine (varma pāyine bañlūñ ey cūvān)303

[=1]

pāye (Far.) Rütbe, paye

p.+sine (étme devlet pāyesine i’timād) 610

[=1]

pāyende (Far.) Sürekli

p. (jende-pūş ol bāki vü pāyende ol) 199

p. (bāki vü pāyende kıl tā yevm-i dīn) 36

[=2]

pāyimāl (< Far. pāy-māl) Ayak altına alma, tepeleme (krş. **pā-māl**)→ **pāyimāl eyle-**→ **pāyimāl kıl-****pāyimāl eyle-** (Far.+T.) Tepelemek, ayak altına almak

p. e.- (tut hilâf-ı nefsi eyle pâyimâl) 236
[=1]

pâyimâl kııl- (Far.+T.) Ayak altına almak

p. k.- (kııl riyâzet birle nefsün pâyimâl) 107
[=1]

pelîd (Far.) Alçak, rezil

p. (ne uçar ne yük götürür ol pelîd) 262
[=1]

penc (Far.) Beş (5) sayısı

p. (‘ömrin eksildür kişinün penç çîz) 466
p. (penc haşletden irag ol èy piser) 472
[=2]

pend (Far.) Öğüt, nasihat

→ **pend vèr-**

→ **pend-i hûb**

→ **pend-i nikû**

p. (èy piser pend ü naşîhat eyle gûş) 120
p. (saht-dil pend ü naşîhat eslemez) 713
p.+idür (ehl-i hikmet pendidür èy şeyh ü şâb) 801
p.+in (döstlar pendin işitmez eblehân) 376
p.+ini (döstlar pendini hem ètmez kabûl) 371
[=5]

pend vèr- (Far.+T.) Nasihat vermek

p. v.-señ (pend vèrseñ döndürür yüzün hemân) 376
[=1]

pend-i hûb (Far.) Güzel öğüt

p.+ı (pend-i hûbı bed-ıtabî‘at eslemez) 713
[=1]

pend-i nikû (Far.) Güzel nasihat

p. (gel berü èy tâlib pend-i nikû) 940
[=1]

per (Far.) Kanat

p. (ejdehâya şanki bâl ü per vèrür) 374
[=1]

perde (Far.) Perde

p.+ñi (yırtmasunlar perdeñi dèrseñ eger) 495
p.+ñi (yırtmasunlar perdeñi tâ kim senün) 494
p.+sin (yırtma kimse perdesin èy şîr-i ner) 495
p.+sini (yırtma şağın perdesini kimsenün) 494
[=4]

perde-yi imsâk (Far.) Cimrilik perdesi

p. (perde-yi imsāk bağılar gözünü) 747
[=1]

perhîz (Far.) Sakınma, korkma

p. (dîn eger perhîz ile kâmil ola) 410
[=1]

perhîz-kâr (Far.) Dindar

p. (âhîret kaydındadır perhîz-kâr) 247
[=1]

per-vâz (Far.) Kanat çıprma, uçma

→ **per-vâz ét-**

per-vâz ét- (Far.+T.) Uçmak

p. è-(d)er (ikisi bir arada per-vâz eder) 34
[=1]

pes (Far.) Sonra, sonunda

p. (pes Hâkı bilüp şükürler kılasın) 622
p. (pes öpüp aldum elinden nâmeyi) 41
[=2]

peşimânlık (Far.+T.) Pişmanlık

→ **peşimânlık çek-**

peşimânlık çek- (Far.+T.) Yapılan bir şeyden dolayı pişmanlık duymak

p. ç.-er (â-cerem sonra peşimânlık çeker) 442
[=1]

peşşe (Far.) Sivrisinek

p. (peşşe gibi olısar pā-mâli bil) 299
[=1]

peydâ (Far.) Ortaya çıkma

→ **peydâ ét-**

→ **peydâ eyle-**

→ **peydâ ol-**

peydâ ét- (Far.+T.) Doğurmak, ortaya çıkarmak

p. è-(d)er (anasuz oğlanı ol peydâ eder) 68
[=1]

peydâ eyle- (Far.+T.) Ortaya çıkarmak, doğurmak

p. e.-yen (taş içinden nâka peydâ eyleyen) 55
[=1]

peydâ ol- (Far.+T.) Ortaya çıkmak, doğmak

p. o.-ur (beş vera 'dan havf-ı Hâk peydâ olur) 642
p. o.-ur (pîşe-yi lecc kimde kim peydâ olur) 393
[=2]

pîç (Far.) Kıvrım

p. (yā gibi ardınca olma pīç pīç) 419

p. (yā gibi ardınca olma pīç pīç) 419

[=2]

pinhān (Far.) Gizli, saklı

→ **pinhān ol-**

pinhān ol- (Far.+T.) Saklanmak, gizlenmek

p. o.-mağıl (dağı mihmān erse pinhān olmağıl) 668

[=1]

pīr (Far.) Yaşlı, pir

→ **pīr-i mürşid**

p.+e (kıl yigitlik vaḳti pīre hizmeti) 892

[=1]

pīr-i mürşid Mürşidin piri

p. (pīr-i mürşid bu yeter ṭāliblere) 942

[=1]

pīre-zen (Far.) Yaşlı kadın

p. (her kime çift olsa işbu pīre-zen) 168

[=1]

pīrlik (Far.+T.) Yaşlılık, pirlilik

p. (pīrlik vaḳti dilersen ḳızzeti) 892

p.+de (pīrlikde birisi faḳr u niyāz) 467

[=2]

piser (Far.) Delikanlı, genç (krş. **püser**)

p. (āhiretden ḡāfil olma ey piser) 218

p. (‘ālimi tiryāḳ bil gel ey piser) 504

p. (bī-‘amel ‘ālim nedür bil ey piser) 416

p. (bī-beḳādur bunlar ey nāzük piser) 400

p. (biri anuḳ ḥüb āvāz ey piser) 463

p. (çok ḥaṭā ammā ki dördi ey piser) 454

p. (dōst kim ola ziyān-kār ey piser) 878

p. (ey piser dāyim Ḥüdāyı yād kıl) 338

p. (ey piser eyle münāfıḳdan ḥazer) 760

p. (ey piser gel az yè vü az uyu) 792

p. (ey piser nān-ı baḥīle şunma el) 677

p. (ey piser pend ü naşihat eyle ḡuş) 120

p. (faḳr ehl-i ḥāl içinde ey piser) 913

p. (gel dilün ağzuḳda ḥabs ét ey piser) 128

p. (ḥ‘āb-ı ḡafletden gözün aç ey piser) 194

p. (ḥāceti Mevlādan iste ey piser) 566

p. (hem ‘adū kim tünd-ḥüdur ey piser) 537

p. (hem-nişīn-i şālihān ol ey piser) 860

- p. (her ne deñli 'ālim olsañ èy piser) 512
 p. (her ne varsa az u çoğdan èy piser) 671
 p. (irgürür 'ömrine nođsān èy piser) 468
 p. (kaç münāfıđdan ırağ ol èy piser) 897
 p. (kılma hergiz èy piser tenhā sefer) 802
 p. (kimseyi 'aybıyla aňma èy piser) 114
 p. (merd-iseñ merdāne depren èy piser) 688
 p. (nefs ile dünyāyı terk èt èy piser) 309
 p. (olımazsın şābirīnden èy piser) 837
 p. (olmağıl nādān u açmak èy piser) 685
 p. (oynama oğlan degülsin èy piser) 921
 p. (penc haşletden ırağ ol èy piser) 472
 p. (rāhatı terk eyle èy nāzük piser) 214
 p. (sābit ol künc-i ver'ada èy piser) 639
 p. (vèrmegil göñlüñ muradın èy piser) 912
 p. (yaramazlardan ırağ ol èy piser) 547
 p. (yol yarağın hāzır eyle èy piser) 157
 p. (zıkr-i Hađđa èy piser meşğül ol) 250
 [=36]

pister (Far.) Yatak

- p.+i (birinüñ kemhā vü nağdur pisteri) 64
 [=1]

pīşe (Far.) İş, meslek

- **pīşe kııl-**
 → **pīşe vü 'āyīn**
 → **pīşe-yi lecc**
 → **pīşe-yi şāhān**

- p. (çār pīşe haşlet[-i] şeytānidür) 750
 p. (zühd ü tã'at pīşe vü āyīn gerek) 411
 p.+si (ehl-i buđluñ pīşesi telbīsdür) 746
 p.+si (her kimün kim pīşesi 'işyān ola) 772
 p.+si (pīşesi anuñ kiğ'āb u hōr ola) 225
 p.+sin (her ki hāmūş olmađ ètdi pīşesin) 429
 [=6]

pīşe kııl- (Far.+T.) İş edinmek

- p. kı.- (gel tevāzu' pīşe kııl èy nev-cüvān) 332
 p. kı.- (hayrı vèrmege elünle pīşe kııl) 774
 p. kı.- (hırşdan geç gel kıana'at pīşe kııl) 336
 [=3]

pīşe-yi lecc (Far.) İnatlık işi

- p. (pīşe-yi lecc kimde kim peydā olur) 393
 [=1]

- pīşe-yi şāhān** (Far.) Şahların işi
p.+dur (hışmı yuṭmak pīşe-yi şāhāndur) 543
[=1]
- pūş** (Far.) Örtme, kapatma
p. (rāḥat istersen dehānuḡ açma pūş) 120
[=1]
- pūr** (Far.) Dolu, çok
p. (göñli pūr gerçi eli boş èy civān) 917
[=1]
- pūr-cūş** (Far.) Coşku dolu, coşkulu
p. (kār-ı cāhil sözde pūr-cūş olmadur) 122
[=1]
- pūr-eşğāl** (Far.+Ar.) Çok meşgul
p.+dür (her ki ‘ālem içre pūr-eşğāldür) 453
[=1]
- pūr-ğuşşa** (Far.+Ar.) Kaygı dolu, kaygılı
p. (dāyimā pūr-ğuşşa vü nā-kām ola) 451
[=1]
- pūr-ḥavf** (Far.+Ar.) Korku dolu, korku
p. (rāḥ pūr-ḥavf ḥarāmī der-kemīn) 277
p. (rāḥ-ısa pūr-ḥavf u bār-ısa girān) 931
[=2]
- pūr-hüner** (Far.) Hünerli
p. (ğāfil olma aç gözün èy pūr-hüner) 638
[=1]
- pūr-nūr** (Far.+Ar.) Nur dolu, nurlu
p. (dilerem kıbrüm içi pūr-nūr ola) 100
[=1]
- pūr-şafā** (Far.+Ar.) Sefalı
p. (birisi daḡı Muḡammed pūr-şafā) 85
[=1]
- pūr-ziyā** (Far.+Ar.) Işık dolu, ışıklı
p. (nite kim nān-ı saḡiden pūr-ziyā) 678
[=1]
- püser** (Far.) Delikanlı, genç (krş. **piser**)
p. (āsītān üzre oturma èy püser) 823
p. (bundan özge tā‘at olmaz èy püser) 797
p. (çok uyuma imdi zinhār èy püser) 812
p. (dāmenünle silme yüzün èy püser) 826
p. (èy püser kibr ü ḥasedden dūr ol) 749
p. (faqr vèrür ḡāb bisyār èy püser) 812

- p. (miḥnet ü derd ü belā çek ey püser) 784
 p. (ol kanā‘at ehli dāyim ey püser) 721
 p. (rızk u māla şād olma ey püser) 779
 p. (sen neden geldün vücūda ey püser) 788
 p. (yaraşur mı bize gülmek ey püser) 929
 [=11]

-R-

- rā** (Far.) Farsça belirtme durum eki
 r. (daḥı bundan şonra o bī-‘aql u rā) 104
 [=1]

- Rab** (Ar.) Allah, Tanrı
 R. (nefs-i şeytān urdı yā Rab rāhumı) 98
 R. (olmadın yā Rab maḳāmum zīr-i ḥāk) 99
 [=2]

- rağbet** (Ar.) Beğenme, rağbet

→ **rağbet eyle-**

→ **rağbet-i dünyā**

- r. (hem ḥarāma meyl ü rağbet var durur) 698
 r. (rağbet ü ḥürmetle her ān oḳımaḳ) 355
 r. (şoḥbet-i şıbyān u rağbet bā zenān) 513
 [=3]

- rağbet eyle-** (Ar.+T.) Beğenmek, rağbet etmek
 r. e.-mekdür (‘ilme rağbet eylemekdür bī-ḥisāb) 151
 r. e.-mez (zemme ebleh gibi rağbet eylemez) 123
 [=2]

- rağbet-i dünyā** (Far.) Dünyaya rağbet
 r.-y-ıla (rağbet-i dünyā-y-ıla zen şoḥbeti) 161
 [=1]

- rāh** (Far.) Yol (krş. **reh**)
 r. (işte rūşen rāh u işte rāst yol) 541
 r. (rāh pür-ḥavf ḥarāmī der-kemīn) 277
 r.+ına (şalmağıl fişḳ u hevā rāhına at) 925
 r.+uñı (varma bāṭıl yola gözle rāhuñı) 918
 r.-ısa (rāh-ısa pür-ḥavf u bār-ısa girān) 931
 [=5]

- rāḥat** (Ar.) Huzur

→ **rāḥat iste-**

- r. (bu cihānda rāḥat u āsāyişi) 204
 r. (dünyede ol rāḥat u devletdedür) 184

- r. (ger dilerseñ rāḥat u genc ü ğmā) 317
 r. (görmeyüp rāḥat yüzini zār ola) 112
 r. (kim ki rāḥat ḳapusın yapıdı tamām) 230
 r. (merd-i bed-ḥū göremez rāḥat yüzün) 301
 r. (neylesün rāḥat ḥasūd-ı şūmda) 896
 r. (üstüñe rāḥat ḳapusın eyle bend) 229
 r.+durur (bu´d-ı düşmen devlet ü rāḥat durur) 158
 r.+ı (rāḥatı terk eyle ey nāzük piser) 214
 r.+ı (rāḥatı yok dünyeden bī-zārdur) 452
 r.+ı (rāḥatı yok mużtarib aḥvāldür) 453
 [=12]

rāḥat iste- (Ar.+T.) Rahat istemek, huzur istemek

- r. i.-rseñ (rāḥat isterseñ dehānuñ açma püş) 120
 r. i.-rseñ (rāḥat isterseñ yaḳın gelme hemān) 578
 [=2]

rāḥat yakasın[ı] bul- (Ar.+T.) Rahata erişmek

- r. y. b.-dı (buldı rāḥat yakasın aña ne söz) 108
 [=1]

rāh-ber (Far.) Kılavuz, rehber

- r. (her kim ola saña şāḥā rāh-ber) 517
 [=1]

rāh (Far.) Yol (krş. **reh**)

- **rāh-ı dūzaḥ**
 → **rāh-ı Ḥaḳ**
 → **rāh-ı merdān**
 → **rāh-ı Raḥmān**
 → **rāh-ı şer´ī**
 → **rāh-ı şeyṭān**
 → **rāh-ı ´uḳbā**

- r.+dan (cümlemüz çün rāh-ı dūzaḥdan geçer) 929
 r.+umı (nefs-i şeyṭān urdı yā Rab rāhumı) 98
 [=2]

rāh-ı Ḥaḳ (Far.) Hakkın yolu

- r.+a (rāh-ı Ḥaḳka irdüñ açduñ cān gözin) 260
 r.+da (rāh-ı Ḥaḳda aḥmaḳ u bāṭıl ola) 686
 [=2]

rāh-ı merdān (Far.) Mertlerin yolu

- r.+a (rāh-ı merdāna şular kim ḳoya pā) 911
 [=1]

rāh-ı Raḥmān (Far.) Allah´ın yolu

- r.+dan (gel ḳadem baş rāh-ı Raḥmāndan yaña) 870

[=1]

rāh-ı şer'ī (Far.) Şeriatın yolu

r. (rāh-ı şer'ī koma elden êy civān) 867

r.+dür (rāh-ı şer'īdür şırāṭ-ı müstaḳīm) 869

[=2]

rāh-ı şeytān (Far.) Şeytanın yolu

r.+dan (adım atma rāh-ı şeytāndan yaṅa) 870

[=1]

rāh-ı 'uḳbā (Far.) Ahiret yolu

r.+da (rāh-ı 'uḳbāda metā' u yāri var) 634

[=1]

raḥm (Ar.) Bağış, af, rahım→ **raḥm ét-**→ **raḥm eyle-**→ **raḥm kııl-**→ **raḥm um-****raḥm ét-** (Ar.+T.) Bağışlamak, affetmek

r. è.-(d)er (raḥm éder misin ḳo fī-nār-ı saḳar) 748

r. è.-meyüp (öldürür raḥm étmeyüp vèrmez amān) 637

[=2]

raḥm eyle- (Ar.+T.) İyilik yapmak, merhamet etmek

r. e.-mezse (vā bize raḥm eylemezse Müste'ān) 931

[=1]

raḥm kııl- (Ar.+T.) Bağışlamak, affetmek, rahmet etmek

r. ḳ.- (raḥm kııl ḡarḳ eyle āb-ı raḥmete) 95

[=1]

raḥm um- (Ar.+T.) Af dilemek, bağışlanmayı istemek

r. u.-up (raḥm umup dergāha ursam n'ola rū) 96

[=1]

Raḥmān (Ar.) Allah'ın sıfatlarından biri, Rahman

R. (aṅa cennet ḫüllesin Raḥmān vère) 674

R.+dan (cennet isterseṅ eger Raḥmāndan) 211

R.+dan (ḡāfil olma bir nefes Raḥmāndan) 342

[=3]

rahmānī (Ar.) Allah'la ilgili, Allah'tan gelen

r.+dür (dūr olur andan o kim rahmānidür) 750

[=1]

raḥmet (Ar.) Acıma, merhamet, rahmet→ **raḥmet bul-**→ **raḥmet èyle-**→ **raḥmet um-**

→ **raḥmete ér-**

→ **raḥmeten li'l- 'ālemīn**

→ **raḥmet-i Cebbār**

→ **raḥmet-i Mevlā**

r. (eksilür 'ömri vü bulmaz raḥmet o) 901

r. (ummazam raḥmet bulup mağfūr ola) 938

r.+ün̄den (raḥmetün̄den göz yuman şeytāndur) 97

[=3]

raḥmet èyle- (Ar.+T.) Merhamet etmek

r.+ün̄ è.- (raḥmetün̄ èyle şefā'at-ḥ'āhumı) 98

[=1]

raḥmet um- (Ar.+T.) Merhamet beklemek, rahmet ummak

r. u.-arsañ (raḥmet umarsañ eger Tevvābdan) 280

[=1]

raḥmete ér- (Ar.+T.) Bağışlanmak, rahmete kavuşmak

r. è.-mek (èrmek istersen̄ 'atā vü raḥmete) 484

[=1]

raḥmeten li'l- 'ālemīn (Ar.) Âlemlere rahmet

r.(na't-ı zātı raḥmeten li'l- 'ālemīn) 75

[=1]

raḥmet-i Cebbār (Far.) Allah'ın rahmeti

r.+uḅa (tut yüzün̄i raḥmet-i Cebbāruḅa) 529

[=1]

raḥmet-i Mevlā (Far.) Allah'ın rahmeti

r. (raḥmet-i Mevlāya ḫālibsēḅ eger) 784

[=1]

raḥmetu'llāhi 'aleyhim ecma'in (Ar.) Allah, onların hepsine rahmet eylesin

r. (raḥmetu'llāhi 'aleyhim ecma'in) 88

[=1]

raḥmet-nāme (Ar.+Far.) Af namesi

r.+yi (şuna Ḥaḅ destine raḥmet-nāmeyi) 673

[=1]

rām (Far.) Boyun eğen, kabul eden

→ **rām èt-**

→ **rām ol-**

rām èt- (Far.+T.) Boyun eğdirmek, kabul ettirmek

r. è.-(d)esin (göñlün̄i çün Ḥaḅḅ-ıla rām èdesin) 237

[=1]

rām ol- (Far.+T.) Boyun eğmek, kabul etmek

r. o.-maz (līki olmaz kimseye ol yār u rām) 164

r. o.-ur (rām olur mıydı aḅa ehl-i zemīn) 57

[=2]

ra'nā (Ar.) Güzel, latif

r.+sın (geyme ra'nāsın libāsuñ ey ağı) 205

[=1]

rāst (Far.) Doğru, rast

r. (işte rūşen rāh u işte rāst yol) 541

r.+dur (dağı şol söz kim dūrüst ü rāstdur) 562

[=2]

rāz (Far.) Sır

r.+ı (rāzı düşmenden dilersen ger nihān) 492

r.+ı (rāzı hük-m-i kazādur ehl-i Hāk) 584

r.+uñ (halk içinde her ki rāzuñ kıla fāş) 604

r.+uñ (kendı rāzuñ kādır olursañ eger) 694

r.+uñ (vërme rāzuñ tutma zenle ülfeti) 521

r.+uñı (bildürürsen rāzuñı ger maħreme) 693

[=6]

rāzı (Ar.) Kabul eden, razı→ **rāzı kıl-**→ **rāzı ol-**

r.+dur (rāzıdur Allāhdan merd-i faķır) 254

[=1]

rāzı kıl- (Ar.+T.) Gönlünü hoş etek, rızasını almak

r. k.- (vālideynüñ rāzı kıl yūkin götür) 460

[=1]

rāzı ol- (Ar.+T.) Kabul etmek, razı olmak

r. o.-a (az u çok Hākdan o kim rāzı ola) 731

r. o.-a (tā ki rāzı ola senden Girdigār) 269

r. o.-sun (cümlesinden rāzı olsun ol Mu'ın) 88

[=3]

recā (Ar.) Dilek, rica

r. (anlaruñ hālirecā vü bīmdür) 583

[=1]

recm (Ar.) Lanetleme→ **recm-i şeyāṭın****recm-i şeyāṭın** (Far.) Şeytanların laneti

r. (necm ile recm-[i] şeyāṭın eyler ol) 70

[=1]

redd (Ar.) Geri çevirme, reddetme→ **redd ét-**→ **redd kıl-**

- redd èt-** (Ar.+T.) Kabul etmemek, reddetmek
 r. è.-(d)emez (kimse kendinden kazā redd èdemez) 424
 r. è.-me (yā ilāhī kııl 'ināyet ètme redd) 570
 [=2]
- redd kııl-** (Ar.+T.) Geri çevirmek
 r. kı.-ur (dergeh-i Hākıdan kıılır insānı redd) 576
 [=1]
- refi'** (Ar.) Yücelik
 → **refi' ol-**
- refi' ol-** (Ar.+T.) Yüce olmak, büyük olmak
 r. o.-a (hem maķāmı anlaruı ola refi') 656
 [=1]
- renc** (Far.) Sıkıntı, meşakkat
 → **renc ol-**
 → **renc-i dirāz**
- renc ol-** (Far.+T.) Sıkıntı olmak, meşakkatli olmak
 r. o.-ur (renc olur ol ādem içre vāz gel) 677
 r. o.-ur (nān-ı mümsikden olur renc ü 'anā) 678
 [=2]
- renc-i dirāz** (Far.) Uzun meşakkat
 r. (biri yalnızlıkı biri renc-i dirāz) 467
 [=1]
- reng** (Far.) Renk
 r.+i (rengi dil-keşdür giyāh-ı zehr-vār) 265
 [=1]
- rengin** (Far.) Zarif
 r. (gör ne rengin biçdüm aıa cāmeyi) 41
 [=1]
- Resül** (Ar.) Hz. Peygamberin sıfatların biri
 → **Resül-ı Hāķ**
 R. (dür ola andan Hüzā vü hem Resül) 662
 R. (faķr faķrı buyurupdur ol Resül) 841
 [=2]
- Resül-ı Hāķ** (Far.) Allah'ın Resülü
 R. (ol Resül-ı Hāķ ki hayrü'n-nās-ıdı) 81
 [=1]
- revā** (Far.) Uygun, yaraşır, reva
 → **revā eyle-**
 → **revā ol-**
 r. (gündüzün āyineye bakmak revā) 803
 r. (şād olursaı faızl-ı Hāķ-içün revā) 785

[=2]

revā eyle- (Far.+T.) Bir arzuyu yerine getirmek, reva eylemek
r. e.- (hācetin eyle revā ey Bū'l-Ḥasen) 716

[=1]

revā ol- (Far.+T.) Dışında kalmak, geri kalmak
r. o.-asın (sen revā mı olasın andan melūl) 841

[=1]

revān (Far.) Giden, yol alan

→ **revān eyle-**→ **revān ol-**

revān eyle- (Far.+T.) Akıp gitmek, revan olmak
r. e.-rseñ (hıřmuñı yudmayup eylerseñ revān) 394

[=1]

revān ol- (Far.+T.) Gitmek, uzaklaşmak
r. o.- (bār-gāh-ı Ḥaḳḳa andan ol revān) 867
r. o.-duḳda (çār nesne var ki olduḳda revān) 417
r. o.-maḳdur (biri toḒrı yola olmaḳdur revān) 331

[=3]

rev (< Far. rīv) Hile, düzenbazlık
r.+i (geçer ammā hīle vū mekr ü revı) 636

[=1]

revnaḳ (Far.) Güzellik
r.+ı (kim yalandur revnaḳı yüzden alan) 473
r.+ladur (dāyimā işı anuñ revnaḳladur) 140

[=2]

rey (Ar.) Düşünce, fikir
r.+iledür (kim vera' ehli yüce re'y-iledür) 643

[=1]

rıfḳ (Ar.) Tatlılık, yumuşaklık
r. (bir faḳıre rıfḳ-ıla vèrmek ḥaber) 542

[=1]

rıḥlet (Ar.) Ölme

→ **rıḥlet èt-**

rıḥlet èt- (Ar.+T.) Ölmek
r.+iè.-miş (çünki gördüñ düşmen ètmiş rıḥleti) 719

[=1]

rızā (Ar.) Kabul etme, razı olma

→ **rızā vèr-**

r.+sı (Ḥaḳ rızāsı budur ey maḳbül-ı nās) 206

r.+sın (Ḥaḳ rızāsın eyler-ıseñ ger taleb) 118

r.+sın (Haḳ rızāsın gözle ‘adl ü dād kı1) 338
 r.+sın (şal boyuñça Haḳ rızāsın boynuña) 941
 r.+sın (şāniyā tut Haḳ rızāsın mu‘teber) 593
 [=5]

rızā vēr- (Ar.+T.) Razı olduğunu bildirmek, rıza vermek
 r. v.- (‘āḳil iseñ gel ḳazāya vēr rızā) 425
 [=1]

rızḳ (Ar.) yenilen ve içilen her şey, rızık
 → **rızḳ-ı muḳadder**

r. (rızḳ bābın saña açduḳda Hüdā) 524
 r. (rızḳ u māla şād olma ey püser) 779
 r.+a (rızḳa noḳşān érmesün dersenñ eger) 823
 r.+ı (eksilür kızb ile rızḳı ādemün) 811
 r.+ı (‘ömr ü rızḳı kesr ü noḳşān üzredür) 810
 r.+ına (rızḳına noḳşān ére ḳayrān yata) 813
 r.+uñ (ger dilerseñ artura rızḳuñ Hüdā) 807
 r.+uñ (ḳōr ḳalduñ ğitdi rızḳuñ nān-ıla) 825
 r.+uñı (eksidürsin rızḳuñı vü dāneñi) 817
 [=9]

rızḳ-ı muḳadder (Far.) Kaderde olan rızık
 r. (érişür rızḳ-ı muḳadder ér ü ğeç) 251
 [=1]

ri‘āya (< Ar. re‘aya) Halk
 r. (leşkeri ḳürrem ri‘āya cümle şād) 31
 r.+ya (şāh kim kıla ri‘āyāya sitem) 402
 [=2]

ribā (Ar.) Faiz
 r. (şol kişi kim gördüñ anı yer ribā) 883
 [=1]

riyā (Ar.) Yalan
 r. (ḳarışursa étdüğüñ ḳayra riyā) 596
 r.+dan (çün riyādan olmaya a‘māl pāk) 138
 [=2]

riyāset (Ar.) Başkanlık, reislik
 r. (daḳı bed-ḳūdan riyāset kārını) 571
 [=1]

riyāzet (Ar.) Nefsi ayaklar altın alma, riyazet
 r.- (kı1 riyāzet birle nefsün pāyimāl) 107
 [=1]

rū (Far.) Yüz (krş. rūy)
 r. (döndürürse aḳribādan her ki rū) 901

r. (rahım umup dergāha ursam n'ola rū) 96

r. (tut Cenāb-ı Hāzret-i Mevlāya rū) 226

[=3]

rucū' (Far.) Geri döme, vazgeçme

→ **rucū' ét-**

rucū' ét- (Ar.+T.) Dönmek, vazgeçmek, geri çevirmek

r. è.-me (her ne kim bağışlasağ étme rucū') 777

[=1]

rūḥ (Ar.) Ruh

r. (oldur ol kim Ādeme nefḥ étđi rūḥ) 50

r.+1 (yeri cennet cümlesinüñ rūḥı şād) 82

[=2]

rūḥ-ı revān (Far.) Akan ruh (sevgili)

r. (cān-fezādur bunlar ey rūḥ-ı revān) 464

[=1]

rūḥ-ı şākirdān-ı ū (Far.) Onun öğrencilerinin ruhu

r. (şād olsun rūḥ-ı şākirdān-ı ū) 84

[=1]

ruḥ (Far.) Yol

→ **ruḥ-ı İslām**

ruḥ-ı İslām (Far.) İslam'ın yolu

r.+1 (görmek isterseñ ruḥ-ı İslāmı ger) 798

[=1]

Rūmī (Ar.) Anadolu

R. (Rūmī ḥil'atde bu maḥbūb-ı 'Acem) 39

[=1]

rū-siyāh (Far.) Kara yüzlü

r. (şāha yağı olup olma rū-siyāh) 447

[=1]

rūşen (Far.) Aydın, parlak

r. (tā ki rūşen ola şun'-ı Girdigār) 200

r. (işte rūşen rāh u işte rāst yol) 541

[=2]

rūy (Far.) Yüz (krş. rū)

→ **rūy-ı zemīn**

rūy döndür- (Far.+T.) Yüz çevirmek

r. d.-ür (döndürür andan bu 'ālem ḥalkı rūy) 154

[=1]

rūy-ı zemīn (Far.) Yer yüzü

r. (mescid oldı aña hep rūy-ı zemīn) 75

[=1]

rūz (Far.) Gündüz, gün→ **rūz-ı feraḥ**→ **rūz-ı ruste-ḥīz**→ **rūz-ı ezel**

r. (rūz u şeb her kim ki istiğfār eder) 770

r. (rūz u şeb 'iştān içinde ḳalmışam) 92

r.+1 (rūzı u şeb Mevlāya ḳıl şükr ü şenā) 807

[=3]

rūz-ı feraḥ (Far.) Rahatlık günü

r. (her kimünle yār-iseñ rūz-ı feraḥ) 615

[=1]

rūz-ı rūsta-ḥīz (Far.) Mahşer günü

r. (olasın āzāde rūz-ı rūsta-ḥīz) 691

[=1]

rūz-ı ezel (Far.) Ezel günü

r.+de (ḳanı ol rūz-ı ezelde cünbişün) 273

[=1]

rūzigār (< Far. rūz-gār) Zaman, devir→ **rūz-i rusta-ḥīz**

r. (az ede aña vefāyī rūzigār) 613

r. (tā ki ergusmeye nekbet rūzigār) 536

[=2]

rūz-i rusta-ḥīz (Far.) Mahşer günü

r. (ola bākī tā-be rūz-i rusta-ḥīz) 48

[=1]

Rüstemce (Far.+T.) (öz. is.) Fars mitolojisinin efsanevî bir kahramanı, Rüstem→ **Rüstem-i rezm**

R. (ḫtalam Rüstemce varımış sende zūr) 217

[=1]

Rüstem-i rezm (Far.) Savaşçı Rüstem

R. (Rüstem-i rezm ü Sikender menzilet) 29

[=1]

rüsvā (Far.) Rezillik, rüsva (krş. **rüsvāy**)→ **rüsvā ol-****rüsvā ol-** (Far.+T.) Rezil olmak, rüsva olma

r. o.-ur (bī-vera' olan kişi rüsvā olur) 642

r. o.-ur (ḫalk içinde ḥōr u hem rüsvā olur) 393

r. o.-ur (nefse uyan dāyimā rüsvā olur) 796

[=3]

rüsvāy (Far.) Rezillik, rüsva (krş. **rüsvā**)

→ **rüsvāy eyle-**

rüsvāy eyle- (Far.+T.) Rezil etmek

r. e.-r (halka rüsvāy eyleler ancak kendüzin) 301
[=1]

-S-

sa'ādet (Ar.) Mutluluk, saadet

s. (anda hem baht u sa'ādet vardur) 587

ş. (ister-iseñ ger sa'ādet tācını) 675

[=2]

sabağ (Far.) Ders

→ **sabağ al-**

sabağ al- (Far.+T.) Ders almak

s. a.- (benden al ey merd-i kâbil gel sabağ) 584

s. a.-duñsa (ger vera 'ilminden alduñsa sabağ) 641

[=2]

sağā (Ar.) Cömertlik

→ **sağā kııl-**

s. (arturur yüz şuyını şāhā sağā) 488

s. (hem kerāmet-i Hüdādandur sağā) 602

s.+ya (kim sağāya sa'y eder server olur) 432

[=3]

sağā kııl- (Ar.+T.) Cömertlik etmek

s. k.- (kııl sağā kādirseñ ey merd-i ğanī) 483

s. k.-anlardır (teng-i dest iken kıılanlardır sağā) 906

[=2]

sağāvet (Ar.) Cömertlik

s. (hūbdur cūd u sağāvet serverā) 488

[=1]

sağī (Ar.) Cömert, eli açık

s. (eylik isterseñ sağī vü hōş-dem ol) 430

s. (gel sağī ol ey bürāzer gel sağī) 743

s. (gel sağī ol ey bürāzer gel sağī) 743

s. (ol cüvān-merd ü sağī ey merd-i hāş) 742

s. (tāze-rū ol hem cüvān-merd ü sağī) 525

[=5]

sağī (Ar.) Cömert, eli açık

s.+ler(kim ki hōş tıtdı sağīler şan'atın) 433

[=1]

sāḥir (Ar.) Sihirbaz

s. (misk ü 'amberden ur ey sāḥir demi) 24

[=1]

saḥt-dil (Far.) Taş yürekli

s. (saḥt-dil pend ü naṣīḥat eslemez) 713

s. (saḥt-dil-çün üç 'alāmet bulmuşam) 710

s.-çün (saḥt-dil-çün üç 'alāmet bulmuşam) 710

[=3]

saḥtī (Far.) Çetin, zor

s.+durur (cāhilī vü kāhilī saḥtī durur) 221

[=1]

saḥtlıḳ (Far.+T.) Çetinlik, zorluk→ **saḥtlıḳ ér-**

s. (incinürseḡ saḥtlıḳ vaḳtinde ger) 837

[=1]

saḥtlıḳ ér- (Far.+T.) Zor bir durumla karşılaşmak

s. è.-se (saḥtlıḳ érse ṯarılma ṣabr kı1) 836

[=1]

sa'īd (Ar.) Uğurlu, kutlu

s. (bunı ezberletdir aḡa ey sa'īd) 948

[=1]

sā'il (Ar.) Dilenci

s. (her kaçan sā'il göre tersān olur) 706

[=1]

sālim (Ar.) Sağlıklı, salim

s. (sālim olmaḳ isteyen efkārden) 443

[=1]

samūr (Ar.) Samur kürkü

s. (gēydürür birine sincāb u samūr) 63

[=1]

saḡa Sana

s. (anı kim saḡa Ḥüdā kıldı ḡarām) 523

s. (anlara fāyide ammā saḡa kem) 210

s. (çün saḡa devlet vère ol Müste'ān) 616

s. (demesün tā saḡa ebleḡ 'āḳilān) 303

s. (èrmesün miḡmāndan saḡa ziyān) 665

s. (èrmesün tā kim saḡa andan zarar) 897

s. (ger müyesser ola saḡa bu maḳām) 854

s. (ḡalkı gördüḡ saḡa uymaz ey cüvān) 608

s. (hem-niṣīn olsun saḡa ehl-i 'ulūm) 701

- s. (her kim ola saña şāhā rāh-ber) 517
 s. (hiffet étme saña 'akluñ yār-ısa) 321
 s. (merd-i Hāḡ dēmez saña ehl-i temīz) 840
 s. (ne ol aç gitsün ne güç gelsün saña) 666
 s. (ol ki yarın yine saña can vērür) 252
 s. (rızk bābın saña açduḡda Hüdā) 524
 s. (şābir ü şākird dēnür mi hīç saña) 838
 s. (saña anı eydeyim bir bir beyān) 753
 s. (saña daḡı eşişe fazl-ı Hüzā) 907
 s. (saña el 'aybından ey ḡāfil ne zarr) 130
 s. (saña kim dēr var o yanar nāra gir) 863
 s. (saña uysun dēr-iseñ muhtāc tut) 189
 s. (saña yeter 'āfiyetden bu hemān) 183
 s. (yār olmaz saña şaḡın zinhār) 881
 s. (yēme ḡam ol saña āḡir nān vērür) 252
 [=24]

say' (Ar.) Çabalama

- **sa'y ét-**
 → **sa'y eyle-**
 → **sa'y kııl-**

sa'y ét- (Ar.+T.) Çabalamak

- s. è.- (ḡudretün yētdükçe sa'y ét ḡidmete) 651
 s. è.-(d)er (kim saḡāya sa'y éder server olur) 432
 s.+in è.-me (yaḡın olmak sa'yin étme çoklık) 577
 [=3]

sa'y eyle- (Ar.+T.) Çabalamak, mücadele etmek

- s. e.- (cānı ḡurtarmaḡa sa'y eyle hemīn) 277
 s. e.- (gel buña sa'y eyle yıl u ay-ıla) 486
 s. e.- (gelmesün yanuña sa'y eyle şaḡı) 764
 s. e.- (nefsünji sa'y eyle pā-māl étmege) 927
 s. e.-r (ḡayra sa'y eyler nihān u āşikār) 676
 [=5]

sa'y kııl- (Ar.+T.) Çabalamak, mücadele etmek

- s. ḡ.- (kendi nefsün sa'y kııl kim bilesin) 622
 s. ḡ.- (sa'y kııl yumaḡa āb-ı pāk-ile) 821
 s. ḡ.- (sa'y kııl arturmaḡa ḡulḡ u ḡayā) 519
 s. ḡ.- (sa'y kııl düşmenlerün ḡörme yüzün) 367
 s. ḡ.- (sa'y kııl ḡörmeyesin düşmen yüzün) 159
 s. ḡ.- (sa'y kııl şāḡib-'atā vü cūd ol) 437
 [=6]

sebeb (Ar.) Sebep

- s.+den (ol sebebden her biri oldı velī) 79

[=1]

sebîl (Ar.) Saçma→ **sebîl êt-****sebîl êt-** (Ar.+T.) Saçmak

s. è.-dünj (Hak yolına her ne kim êtdünj sebîl)

[=1]

sedd (Ar.) Engel, set→ **sedd êt-****sedd êt-** (Ar.+T.) Engel olmak, kapatmak

s. è.-(d)emez (hâr u has tûfân yolın sedd êdemez) 424

[=1]

sefer (Ar.) Yolculuk, sefer→ **sefer kııl-**

s.+de (var durur tenhâ seferde çok hatar) 802

[=1]

sefer kııl- (Ar.+T.) Sefer etmek, yolculuk yapmak

s. k.-ma (kıılma hergiz ey piser tenhâ sefer) 802

s. k.-ursañ (zâdı evvel gör kıılursañ ger sefer) 926

[=2]

seg (Far.) Köpek

s.+dür (nefs bir segdür bulınca fırsatı) 188

[=1]

sehêl (Ar.) Kolay

s.+dür (bundan almak sırrı gâyet sehêldür) 944

[=1]

sehêr (Ar.) Tan ağırtısı, seher

s. (bir sehêr gördüm veliyy-i ni' metüm) 28

s. (Hâlikî yâd eyle her şâm ü sehêr) 685

s. (her sehêr tevbe vü istiğfâr kııl) 722

s. (uyumak kıurb-ı sehêr hem kıurb-ı şâm) 793

[=4]

selâm (Ar.) Esenlik, selam

s. (bizden aña her nefes yüz biñ selâm) 76

s. (kıılma anuñla selâm u merhabâ) 884

[=2]

selâmet (Ar.) Rahatlık, selamet

s. (ger selâmet ister-iseñ epsem ol) 430

s. (geydi egnine selâmet hil'atın) 433

s. (şol selâmet yolın isterseñ eger) 912

[=3]

selāṭīn (Ar.) Sultan, padişah

s. (şun´-ıla ḥāki selāṭīn eyler ol) 70
[=1]

sen 2. Teklik şahıs, sen

s. (ber-murād ét ḥalkı sen de bul murād) 461
s. (cāy-ı rāḥat mı şanursın sen anı) 783
s. (çāresi sen ḥalka uymağdur hemān) 608
s. (çār-pā ḥayvān degülseñ sen eger) 190
s. (dest-gīr ol ḳudretün yètdükçe sen) 726
s. (dūrdur andan Ḥūdā ol sen de dūr) 882
s. (èy ḳamu düşmenlere sen destires) 951
s. (eylik ét sen bize biz bed ètmişüz) 90
s. (eylik ile yād ètdür sen seni) 483
s. (gidisersin sen yèrine yèrine) 728
s. (ḥāzır ol sen de hemān ḳo ğafleti) 719
s. (ḳaç yanından sen anuñ èy yār-ı cān) 891
s. (ḳoma sen de şükrin anuñ dāyimā) 524
s. (sen de bilürsin ne lāzım ben demek) 323
s. (sen degül misin diyen “lā-taḳne tū”) 96
s. (sen gibi anlar da bir avuç ğubār) 510
s. (sen neden geldün vücūda èy püser) 788
s. (sen revā mı olasın andan melūl) 841
s. (vèr anuñ yolında sen de cān u ser) 517
s. (yār-ı şādıḳ bil sen anı özünge) 516
s. (zevkın al sürer çekersin sen vebāl) 633
s. (zinde şayma sen anı kim mürdedür) 515
s.+de (ḳalmasun bir nesne sende ğayr-ı Ḥaḳ) 641
s.+de (tūtalum Rüstemce varımış sende zūr) 217
s.+dedür (dāru-yı dil çāre-yi cān sendedür) 25
s.+dedür (derd-i bī-dermāna dermān sendedür) 25
s.+den (tā ki rāzī ola senden Girdigār) 269
s.+den (tā ki senden dūr ola cürm [ü] vebāl) 107
s.+den (tā ki senden dūr ola hemm ü teraḥ) 887
s.+i (aḥa lāyık fāni ḥidmet vā seni) 789
s.+i (bir belāya uğradur āḥir seni) 196
s.+i (ètmesün dèrseñ seni hīç kimse zem) 481
s.+i (eylik ile yād ètdür sen seni) 483
s.+i (ḥāy ğāfil ādem oğlanı seni) 180
s.+i (kim ki men´ ède seni ḥayrātdan) 605
s.+i (öldürürse ger seni faḳr-ıla cū´) 777
s.+i (şanmasun zālīm seni ḥalk-ı cihān) 861
s.+i (tā seni yaḳmaya dūzaḥ içre nār) 606
s.+i (yaḳmasun dèrseñ seni nār-ı saḳar) 438

s.+i (yakmasun dersen seni nār-ı semūm) 701
 s.+i (yoğ-iken var eyledi Mevlā seni) 789
 s.+ün (her ki esraruñ senün eyler 'ayān) 891
 s.+ün (yıkmasunlar gönlüñi tā kim senün) 113
 s.+ün (yıkmasunlar gönlüñi tā kim senün) 314
 s.+ün (yırtmasunlar perdeñi tā kim senün) 494
 s.+ün-çün (étmesünler tā senün'çün kāl ü kıl) 477
 s.+ünle (ğam güninde şol yèr senünle ğam) 614
 s.+ünle (māl için her kim senünle ola yār) 881
 [=46]

senā (Ar.) Övme, sena

s. (rūzı u şeb Mevlāya kıl şükr ü senā) 807
 [=1]

seng (Far.) Taş

s. (şoñuñā yā seng kalmış yā zeheb) 178
 [=1]

ser (Far.) Baş

→ **ser çek-**
 → **ser eg-**
 → **ser vèr-**
 → **serden çık-**

s. (āsītān üstine yatup koma ser) 830
 s. (düşmesün dersen belā vü derde ser) 386
 s. (kōmayınca pā yèrine merd ser) 213
 s. (yola kim başduñ yōri yād étme ser) 926
 s.+i (oynasun tā yoluñā cān u seri) 149
 [=5]

ser eg- (Far.+T.) Baş eğmek

s. e.-me (aç ölürsen varup aña egme ser) 533
 s. e.-me (bātıl u nā-merde hergiz egme ser) 688
 s. e.-me (ehl-i dünyānuñ öñünde egme ser) 333
 s. e.-me (ni' met ü mālına dehrün egme ser) 312
 s. e.-me (varma nākes kopusına egme ser) 534
 [=5]

ser çek- (Far.+T.) Kaçmak, uzak durmak

s. ç.-me (evvelā hük-m-i kazādan çekme ser) 593
 [=1]

ser vèr- (Far.+T.) Baş vermek, can vermek

s. (vèr anuñ yolında sen de cān u ser) 517
 [=1]

serden çık- (Far.+T.) Bir Bir şey uğruna hayatı heba etmek

s. ç.-ar (yā çıkar serden yā olur zār u hōr) 446
[=1]

ser-ā-ser (Far.) Baştan başa

s. (şādi-yi dünyā ser-ā-ser ğam durur) 780
[=1]

ser-be-ser (Far.) Baştan başa, büsbütün

s. (ëy dirīgā ser-be-ser uyhudayuz) 109
s. (key haṭādur diñle imdi ser-be-ser) 454
s. (ser-be-ser dünyāyı odlara yaqar) 382
[=3]

ser-bülend (Far.) Üstün

s. (ger dilersen kim olasin ser-bülend) 229
[=1]

serdlik (Far.+T.) Sertlik

s.+le (nerm söyle serdlikle söyleme) 540
[=1]

ser-firāz (Far.) Seçkin, seçilmiş

s. (çek ëlün şakla dilün ol ser-firāz) 497
s. (ġayba müşkildür ‘ilm ëy ser-firāz) 689
s. (olmak istersen eger kim ser-firāz) 456
s. (şakla ‘ömri hūb tut ëy ser-firāz) 428
s. (ser-firāz ol ser-firāz ol ser-firāz) 599
s. (ser-firāz ol ser-firāz ol ser-firāz) 599
s. (ser-firāz ol ser-firāz ol ser-firāz) 599
[=7]

ser-keş (Far.) Sayıgısız, itaatsiz

s.+durur (‘ālemi iħrāk eder ser-keş durur) 864
[=1]

ser-keşlik (Far.+T.) Saygısızlık

s.+den (nār ser-keşlikden oldı derd-nāk) 290
[=1]

serseri (Far.) Başı boş, serseri

s. (kim yeler nefesine uyup serseri) 103
[=1]

ser-tāc (Far.) Baş tacı

s.+ıdur (enbiyānuñ server ü ser-tācıdur) 74
[=1]

server (Far.) Baş, lider, server

s. (enbiyānuñ server ü ser-tācıdur) 74
s. (kim saḡāya sa’y eder server olur) 432
s. (merd luṭf u cūd-ıla server olur) 431

[=3]

serverā (Far.) Ey server! Ey lider!

s. (hūbdur cūd u saḥāvet serverā) 488

[=1]

serverlik (Far.+T.) Liderlik, serverlik

s. (ten-perestī kārī serverlik degül) 284

[=1]

Seyyidü'l-kevneyn (Ar.) İki âlemin efendisi

S. (Seyyidü'l-kevneyn ü Ḥatmü'l-Mürselīn) 73

[=1]

sezā (Far.) Uygun, layık→ **sezā-yı 'āfiyet**→ **sezā-yı tāc u taḥt****sezā-yı 'āfiyet** (Far.) Bahtıyarlığa layık

s. (ehl-i 'irfāndur sezā-yı 'āfiyet) 621

[=1]

sezā-yı tāc u taḥt (Far.) Taç ve tahta layık

s. (bī-aşl olmaz sezā-yı tāc u taḥt) 172

[=1]

sezā-vār (Far.) Mūnasip→ **sezā-vār-ı serīr****sezā-vār-ı serīr** (Far.) Tahtın sahibi

s. (lāyık-[1] tāc u sezā-vār-ı serīr) 30

[=1]

sırr (Ar.) Gizem, sır

s. (gizlemiş 'Atṭār bunda nice sırr) 943

s.+1 (bundan almak sırrı ḡāyet seheldür) 944

s.+1 (démeyince sırrı ḥöd mümkin dëmek) 422

[=3]

sicn (Ar.) Zindan, hapis→ **sicn-i mü'min****sicn-i mü'min** (Far.) Mūminin zindanı

s.+dür (sicn-i mü'mindür bu dünyā-yı denī) 783

[=1]

Sikender-menzilet İskender rütbesi

S. (Rüstem-i rezm ü Sikender-menzilet) 29

[=1]

sil- Temizlemek, silmek

s.-me (dāmenünle silme yüzün ey püser) 826

s.-me (yüzünj silme şaḡın dāmān-ıla) 825

[=2]

sīm (Far.) gümüş

s. ('ākıbet dünyā-perestün sīm ü zer) 245

s. (cāhil ü nādāna vērür sīm ü zer) 370

s. (cāme geydürmekçedür yā sīm ü zer) 542

s. (sīm ü zer destünjde bī-ḥad var tut) 337

[=4]

sincāb (Far.) Sincap (kürkü)

s. (gëydürür birine sincāb u samūr) 63

[=1]

sīne (Far.) Kalp, sine

s.+si (sīnesi içre dilin bīmār ède) 121

s.+yi (kīneden pāk eyle ḳalb ü sīneyi) 201

[=2]

siḳek Sinek

s. (bir siḳek zaḳmıyla anı ètdi yoḳ) 54

[=1]

sipāh (Far.) Asker, ordu

s. (fāyide kılmaz aḳa ḥayl ü sipāh) 147

[=1]

sitem (Far.) Zulüm→ **sitem eyle-**→ **sitem kııl-****sitem eyle-** (Far.+T.) Zulüm etmek

s. e.-r (dāyimā eyler za'ife ol sitem) 712

[=1]

sitem kııl- (Far.+T.) Zulüm eylemek

s. ḳ.-a (ṣāh kim kııla ri'āyāya sitem) 402

[=1]

siviş- Gizliceḳ kaçmak, sıvışmak

s. (sözlerin yā diḳle yā andan siviş) 553

[=1]

siyāh (Far.) Siyah, kara

s. (cāmesi yāḥūd siyāh vü zişt olur) 858

[=1]

siyeh-rūlıḳ (Far.+T.) Kara yüzlülük

s.+durur (lā-cerem kārı siyeh-rūlıḳ durur) 295

[=1]

söyin- Sevinmek

s.-ür (söyinür āb-ıla āteş az iken) 387

s.-ür (söyinür çoḳ yemegile şem'-i cān) 192

[=2]

söyle- 1. Konuşmak, söylemek

- s. (Hak kelâmın söyle söylersen hemân) 124
 s. (nerm söyle serdlikle söyleme) 540
 s. (nerm ü şîrîn söyle bu halka kelâm) 153
 s.-me (bî-te'emmül söyleme hergiz kelâm) 421
 s.-me (hõr olursın tut sözüm çok söyleme) 820
 s.-me (kimse hakkında şakın söyleme kem) 481
 s.-me (nerm söyle serdlikle söyleme) 540
 s.-me (olma nādān esle sözüm söyleme) 552
 s.-mekden (tende dil çok söylemekden zârdur) 126
 s.-mekdür (biri toğrı söylemekdür her sözi) 875
 s.-mez (söylemez çok ol ki 'aklı vardur) 126
 s.-mez (söylemez toğrı meger kim kızb ü lāf) 754
 s.-r (her ki söyler cürm ü 'aybuñ yüzüne) 516
 s.-rseñ (Hak kelâmın söyle söylersen hemân) 124
 s.-ye (cānı yoğdur kimsenün kim söyleye) 66

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

yalan söyle- Yalan söylemek

- y. s.-me (söyleme halka şakın hergiz yalan) 473
 y. s.-mez (ehl-i taqvä söylemez hergiz yalan) 765
 [=17]

söyleş- Karşılıklı konuşmak, söyleşmek

- s.-ürken (iki kişi söyleşürken kıлма iş) 553
 [=1]

söyündür- Söndürmek

- s.-me (üfürüp dağı söyündürme çırāğ) 828
 [=1]

söz Kelam, söz

- s. (buldı rāhat yaqasın aña ne söz) 108
 s. (dağı şol söz kim dürüst ü rāstdur) 562
 s. (hõrlıđdur esle söz kıлма 'inād) 557
 s. (söz ki gördün kimse tutmaz aña güş) 555
 s.+de (kār-ı cāhil sözde pür-cüş olmadur) 122
 s.+den (yatlu sözden ol ki dilin bağladı) 574
 s.+e (her ki söze bağlayup iksār eğe) 121
 s.+e (söze āğāz eylese iksār eğer) 683
 s.+i (biri toğrı söylemekdür her sözi) 875
 s.+i (kes kızā-yı āsumāniden sözi) 690
 s.+i (tutma şāhum gel bu sözi katı hõr) 879
 s.+inden (her kim olur kendi sözinden melül) 326
 s.+ine (uyma şeytān sözine eyle hāzer) 921

s.+lerin (sözlerin yā diñle yā andan siviş) 553
 s.+lerüm (sözlerüm hep misk ü ‘anber-bārdur) 47
 s.+üm (olma nādān esle sözüm söyleme) 552
 s.+ümle (geç bu benlikden sözümle ‘āmil ol) 509
 [=17]

söz tüt- Söylenene kulak asmak, önemsemek, söz tutmak
 s.+üm t.- (hōr olursın tüt sözüm çok söyleme) 820
 s.+üm t.- (tüt sözüm esle beni ēy nev-cüvān) 832
 s.+üm t.- (yaramazdur tüt sözüm gāfil mebāş) 819
 [=3]

sūd (Far.) Kâr, fayda

→ **sūd kııl-**

sūd kııl- (Far.+T.) Kâr sağlamak, fayda sağlamak
 s. kı.-maz (eylerem tevbe dēmek kıılmaz sūd) 649
 [=1]

sultān (Ar.) Padişah, sultan

s. (kim öneşdi lecc ēdüp sultān-ıla) 444
 s.+a (öneşüp sultāna her kim karşı kor) 446
 [=2]

sücūd (Ar.) Yere kapanma

→ **sücūd eyle-**

sücūd eyle- (Ar.+T.) yere kapanmak, secde etmek
 s. e.-r(koyunı gördükde gūrg eyler sücūd) 32
 [=1]

sükker-āmīz (Ar.+Far.) Şeker katan

s. (sükker-āmīz ma‘nevī güftār-ıla) 26
 [=1]

Süleymān (Ar.) (öz. is.) Hz. Süleyman

S.+a (ger Süleymana o vērmeşe nigīn) 57
 [=1]

sünnet (Ar.) Hz. Peygamberin söz ve davranışları ile gittiği yol, sünnet

s.+durur (bize ol sünnet durur var üstine) 885
 [=1]

süprindi Süpürülmüş

s. (kapu ardında dura süprindi hem) 822
 [=1]

süprül- Süpürülmek

s.-e (ger zarūrī süprüle beyt ü harem) 822
 [=1]

süpür- Süpürmek, temizlemek

s.-me (hem geçe hergiz süpürme hāneşi) 817

[=1]

sür- 1. Kovmak

s. - (vèrme yer gönülde aña taşra sür) 302
 s.- (sür yanuñdan durmasun ehl-i nifāk) 762

2. Devam ettirmek, sürdürmek

s.-er (zevkın al sürer çekersin sen vebāl) 633

3. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin yapısında

aradan sür- Aradan çıkarmak

a. s.- (sür aradan nefsi-i seg çıkısın öte) 270

yüz süre gel- Yüz sürmeye gelmek

y. s. g.-dük (yüz süre kapuña geldük hāy meded) 570

y. s. g.-dük (yüz süre kapuña geldük kıl nazār) 950

zevk sür- (Ar.+T.) Sefa sürmek, lezzet almak

z.+ın s.-er (zevkın eller sürer ol çeker vebāl) 739

[=7]

sürh (Far.) Kırmızı, kızıl (renk)

s. (tıfl-vār aldanma sürh u zerdine) 166

[=1]

süst (Far.) Tembel

s. (gerçi olur lāgar u süst ü za'if) 916

s. (vaqt-ı tã'at nefsi-i zālim süst olur) 266

[=2]

-Ş-**şābir** (Ar.) Sabreden, sabırlı(kimse)

ş. (dünyevī derd ü belāya şābir ol) 219

ş. (şābir ü şākird dēnür mi hīç saña) 838

ş.+inden (olmazsın şābirīnden ey piser) 837

[=3]

şabr (Ar.) Sabır→ **şabr kıl-**

ş. (hem taqarrüb hāşıl eyle şabr-ile) 361

ş. (şabr-ıla āsān olur her şa'b-kār) 846

ş. (şabr u 'ilm ü hilm nūr-ı dil durur) 507

s.+dan (urmasun ol şabrdan 'ālemde lāf) 845

[=4]

şabr kıl- (Ar.+T.) Dirayet göstermek, sabır etmek

ş. k.- (her belāya şabr kıl ey merd-i kār) 846

ş. k.- (karşulaşma ulularla şabr kıl) 477

- ş. k.- (kıl belāya şabr u şükr ét ni‘mete) 769
 ş. k.- (sahtlık érse tarılma şabr kıl) 836
 ş. k.-mazaş (şabr kılmazaş eger vaqt-i belā) 838
 [=5]

şa‘b-kār (Ar.+Far.) Zor iş

- ş. (şabr-ıla āsān olur her şa‘b-kār) 846
 [=1]

şaç- 1. Saçmak

- ş.-arsaş (ger şaçarsaş ayağa nān pāresin) 815
 2.Harcamak

- ş.-ar (berg ü bārın bāğ-ı ‘ömrinden şaçar) 263
 [=2]

şad (Far.) Yüz (100) sayısı

- ş. (dēdim işte neh şad u şast u çehār) 952
 [=1]

şādır (Ar.) Görünme, ortaya çıkma

→ **şādır ol-**

şādır ol- (Ar.+T.) Peyda olmak, ortaya çıkmak

- ş. o.-a (her kim andan şādır ola çār kār) 440
 [=1]

şafā (Ar.) Neşe, eğlence, sefa

- ş. (Bū Ḥanīfedür birisi bā şafā) 83
 ş. (ehl-i tecrīd ol dilersen ger şafā) 847
 ş. (māye-yi zevk u şafādur mü‘mine) 734
 ş. (nefsi pā-māl eyleyüp buldı şafā) 224
 ş. (tā bulasın iki ‘ālemde şafā) 594
 ş. (tā gözün gönlün bula hazz u şafā) 491
 [=6]

şāfi (Ar.) Halis, temiz, safi

→ **şāfi eyle-**

- ş. (her kimün şıdık-ı dili şāfi ola) 738
 ş. (şāfi eyler dīni mānend-i zülāl) 898
 [=2]

şāfi eyle- (Ar.+T.) Temizlemek

- ş. e.-r (şāfi eyler dīni mānend-i zülāl) 898
 [=1]

şağ Sağlık, huzur

- ş. (èresin maqşūda tā şağ u esen) 726
 [=1]

şāhib (Ar.) Koruyan, sahip

ş.+i (şāhibi anuñ elinden zārdur) 389
 ş.+i (şāhibi Bū Yūsuf kân-ı zekā) 85
 ş.+i (şāhibi olmuşdı ‘Osmān u ‘Alī) 79
 [=3]

şāhib-başar (Ar.) Basiret sahibi

ş. (hem dağı ehl-i hüner şāhib-başar) 360
 [=1]

şāhib-cemāl-i işve-ger (Far.) Nazlı güzellik sahibi

ş. (biri bir şāhib-cemāl-i işve-ger) 463
 [=1]

şāhib-dilān (Ar.+Far.) Gönüller sahibi

ş. (dest-gırūñ ola tā şāhib-dilān) 176
 [=1]

şāhib-edeb (Ar.) Edep sahibi, edepli

ş. (ol tevāzu‘ ehli vü şāhib-edeb) 502
 [=1]

şāhib-fiṭan (Ar.) Fetanet sahibi, fetanetli, anlayışlı

ş. (şādılık istersenñ ey şāhib-fiṭan) 786
 [=1]

şāhib-ḥayā (Ar.) Haya sahibi, hayalı

ş. (her zamān şāhib-ḥayā vü cūd ol) 790
 ş. (Ḥaḡ kerāmātından ey şāhib-ḥayā) 874
 [=2]

şāhib-hüner (Ar.+Far.) Hüner sahibi, hünerli

ş. (ṭutma nādāndan özün şāhib-hüner) 512
 [=1]

şāhib-i tecrīd (Far.) Tecrit sahibi

ş. (şāhib[-i] tecrīd olasin ve’s-selām) 854
 [=1]

şāhib-kemāl (Ar.) Olgunluk sahibi, olgun

ş. (diñle ey şāhib-kemāl ü menzilet) 627
 [=1]

şāhib-kerem (Ar.) Kerem sahibi, kerametli

ş. (biri biñe geçer ey şāhib-kerem) 775
 [=1]

şāhib-ma‘rifet (Ar.) Marifet sahibi, marifetli

ş. (kân-ı ḥilm ü cūd u şāhib-ma‘rifet) 29
 [=1]

şāhib-saḡā (Ar.) Cömerlik sahibi, cömert kimse

ş. (merd-iseñ şāhib-saḡā ol ey fetā) 602
 ş. (ol tevāzu‘ -pīşe vü şāhib-saḡā) 752

[=2]

şāhib-vefā (Ar.) Vefa sahibi, vefalı

ş. (ol taḥammül ehli vü şāhib-vefā) 491

[=1]

şāhib-vücūd (Ar.) Vücuda gelmiş, insan

ş. (şöyle ‘adl etmişdür ol şāhib-vücūd) 32

[=1]

şāhib-‘atā (Ar.) Bağışlayıcı

ş. (sa‘y kıl şāhib-‘atā vü cūd ol) 437

[=1]

şakın- Uzak durmak, sakınmak

ş.- (‘aybdur andan da şakın her zamān) 824

ş.- (çār çizīden şakın ey hūşyār) 606

ş.- (dōstdan da key şakın etme ‘ayān) 492

ş.- (gāfil olma key şakın Qahhārdan) 773

ş.- (hem gedālardan şakın ey muhterem) 831

ş.- (hem şakın ḥalka ḥıyānet etmeden) 601

ş.- (hem şakın hergiz deme kimdür fülān) 702

ş.- (iki kişiden şakın ey hūşyār) 536

ş.- (‘ilmi şakın az görüben tutma ḥōr) 383

ş.- (key şakın andan kaçup olma le‘im) 667

ş.- (key şakın göñlini yıkma kimsenüñ) 113

ş.- (key şakın göñlini yıkma kimsenüñ) 314

ş.- (kimse ḥaqqında şakın söyleme kem) 481

ş.- (müdbir olma key şakın idbārdan) 378

ş.- (şakın andan kim olasın nīk-nām) 523

ş.- (şoḥbet etme key şakın şıbyān-ıla) 457

ş.- (söyleme ḥalka şakın hergiz yalan) 473

ş.- (umma ‘avratdan şakın hergiz vefā) 455

ş.- (uyma göñlünj arzūsına şakın) 328

ş.- (yār olmaz saña şakın zinhār) 881

ş.- (yērünj nār-ı cahīm etme şakın) 564

ş.- (yirtma şakın perdesini kimsenüñ) 494

ş.- (yüzünj silme şakın dāmān-ıla) 825

s.-ur (şakınur dört nesneden ol bī-gümān) 131

[=24]

şakla- 1. Gizlemek, saklamak

ş.-ma (şaklama ḥālünj tabīb ü yārdan) 520

2. Tanzim etmek

ş.- (şakla ‘ömri ḥüb tut ey ser-firāz) 428

3. Tutmak

ş.- (evvelâ şakla dilün kızb étmeden) 601

ş.- (hâtırunda şakla anı èy 'azîz) 466

4. Uzak durmak

ş.- (çek êlün şakla dilün ol ser-firâz) 497

[=5]

şal- 1. Göndermek, salmak

ş.- (şal boyuñça Hâk rızâsın boynuña) 941

ş.-dı (bir 'atâdur kim konuğ şaldı Kerîm) 667

ş.-ma (bî-sütün olsa hem ev şalma tenün) 924

ş.-ma (hön yêdür mihmâni şalma acıla) 661

ş.-mağıl (olur olmaz yere kendün şalmağıl) 496

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

at şal- At sürerek düşmana doğru hareket etmek

a. ş.-mağıl (şalmağıl fışk u hevâ râhına at) 925

oda şal- Ateşe atmak

o. ş.-dı (oda şaldı nice kavm ü milleti) 306

[=7]

şalâh ehli (Ar.) Dindar kimseler

ş. (gel şalâh ehliyle yâr u hem-dem ol) 866

[=1]

şalın- Salınmak

ş.-ur (kebg şahbâza şalınur nâz êder) 34

[=1]

şâlih (Ar.) İyi kimse

ş.+ler (her ki şâlihler için hizmet kıla) 654

[=1]

şâlihân (Ar.) İyi kimseler, salihler

ş. (ol hemîşe hem-nişîn şâlihân) 546

[=1]

şan- Düşünmek, sanmak

ş.-ma (döst şanma döst olmaz bâda hür) 879

ş.-ma (Hâk katında şanma kadri vardır) 297

ş.-ma (hâş şanma anı merd-i 'âmdur) 257

ş.-ma (merd-i bed-hû şanma kim insândur) 300

ş.-masun (şanmasun zâlim seni halk-ı cihân) 861

ş.-ursın (cây-ı râhat mı şanursın sen anı) 783

[=6]

şanki (T.+Far.) Sözde, sanki

ş. (ejdehâya şanki bâl ü per vêrür) 374

[=1]

şan'at (Ar.) İş, meslek

→ **şan'at-ı şeytân**

ş.+1 (şan'atı anuñ ki āzārī ola) 145

ş.+ın (kim ki hōş ıttı saḥīler şan'atın) 433

[=2]

şan'at-ı şeytân (Far.) Şeytanın işi

ş.+dur (hışm-kārī şan'at-ı şeytândur) 543

[=1]

şat- Beğenmek

ş.-dı (kendisin şatdı fezāhat eyledi) 127

[=1]

şavm (Ar.) Oruç

ş.-ıla (şavm-ıla 'ömrün geçür ey nīk-zāt) 239

[=1]

şay- 1. Düşünmek, saymak

ş.-ma (zinde şayma mürde bil anı hemān) 498

ş.-ma (zinde şayma sen anı kim mürdedür) 515

2. Para vermek

ş.-ma (pāre pāre ekmege şayma direm) 831

[=3]

şāyimān (Ar.) Oruç tutan, oruçlu

ş. (müzd ü ecr şāyimān ü kāyimān) 658

[=1]

şayyād (Ar.) Avcı

ş.+1 (düşdi dāma eyledi şayyādı şād) 311

[=1]

şıbyān (Ar.) Çocuk

ş.-ıla (şoḥbet étme key şaḥın şıbyān-ıla) 457

[=1]

şıdḳ (Ar.) İlke, yön→ **şıdḳ-ı dil**

ş.+1 (her kimün kim şıdḳı Ber-şāni' ola) 238

[=1]

şıdḳ-ı dil (Far.) Kalp doğruluğu

ş.+i (her kimün şıdḳ-ı dili şāfi ola) 738

[=1]

şıfat (Ar.) Nitelik, sıfat

ş. (bu şıfat mezmūmdur gel vāz geç) 390

[=1]

şıfāt (Ar.) Nitelikler, sıfatlar

ş. (gel ḥaber-dār ol şıfāt u zātđan) 851

[=1]

şihhat (Ar.) Sağlık, sıhhat

ş.+dedür (şol kişi kim fâriğ u şihhatdedür) 184

ş.+durur (biri âzādî biri şihhat durur) 182

[=2]

sıklet (Ar.) Sıkıntı, ağırlık

s. (olmasun gögsünde sıklet ey gulām) 894

[=1]

şırāt (Ar.) Yol→ **şırāt-ı müstakīm****şırāt-ı müstakīm** (Far.) Dosdoğru yol

ş. (rāh-ı şer'îdür şırāt-ı müstakīm) 869

[=1]

şoḥbet (Ar.) Muhabbet, sohbet→ **şoḥbet ét-**→ **şoḥbet-i āhenger**→ **şoḥbet-i merdāne**→ **şoḥbet-i merd-i faķīr**→ **şoḥbet-i nādān**→ **şoḥbet-i şıbyān**→ **şoḥbet-i zālīm**

ş.+i (göresin bir demde bozar şoḥbeti) 388

ş.+i (rağbet-i dünyā-y-ıla zen şoḥbeti) 161

ş.+inden (merd-i şālih şoḥbetinden olma dūr) 865

s.+inden (şoḥbetinden ehl-i 'ilmüñ olma dūr) 383

[=4]

şoḥbet ét- (Ar.+T.) Karşılıklı konuşmak, sohbet etmek

ş. è.-me (şoḥbet étme key şaķın şıbyān-ıla) 457

[=1]

şoḥbet-i āhenger (Far.) Demircinin sohbeti

ş.+e (kim ki varsa şoḥbet-i āhengere) 548

[=1]

şoḥbet-i merdāne (Far.) Mertlerin sohbeti

ş. (merd-iseñ gel şoḥbet-i merdāne tā) 907

[=1]

şoḥbet-i merd-i faķīr (Far.) Fakirlerin sohbeti

ş. (pādişāha şoḥbet-i merd-i faķīr) 143

[=1]

şoḥbet-i nādān (Far.) Cahil sohbeti

ş. (şoḥbet-i nādān belā-yı cāndur) 405

[=1]

- şoĥbet-i şıbyān** (Far.) Çocuklarla cinsel ilişki
ş. (şoĥbet-i şıbyān u raĥbet bā zenān) 513
[=1]
- şoĥbet-i zālīm** (Far.) Zalimin sohbeti
ş. (şoĥbet-i zālīm hemān āteş durur) 864
[=1]
- soĥ** Bitim, son
ş.+ına (kim ki iş soĥına kılmaz nazār) 442
ş.+uĥa (şoĥuĥa yā seng kıalmış yā zeheb) 178
[=2]
- şoĥra** Sonra
ş. (daĥı bundan şoĥra o bī-‘aql u rā) 104
ş. (göĥlūĥ andan şoĥra var mesrūr tūt) 539
ş. (lā-cerem şoĥra peşīmānlık çerker) 442
ş. (şoĥra geldi oldu Faĥrū'l-Evvelīn) 73
ş. (şoĥra nādīm ola ol bī-iĥtiyār) 440
ş. (var andan şoĥra her daĥ üsti bāĥ) 480
[=6]
- şor-** 1. Sormak
ş.-a (ĥīş u ĥīşān ĥātırını şora var) 900
ş.-a (var ĥālin şora bīmār üstine) 885
ş.-arsaĥ (ger kıulaĥ zıkrin şorarsaĥ éy cüvān) 352
2. Yardımcı fiil görevinde
ĥaber şor- (Ar.+T.) Haber sormak, bilgi almak
ĥ. ş.- (gördüĥüĥ vaĥtın daĥı şorma ĥaber) 534
[=4]
- şu** Su
ş.+yı (dér-iseĥ dökülmeye yüzüĥ şuyı) 809
ş.+yın (ĥōr olup yüzi şuyın ura yère) 551
ş.+yın (yüzi şuyın yère dökse ne ‘aceb) 475
ş.+yını (dökme yüzüĥ şuyını ‘işyān-ıla) 457
[=4]
- şubĥ** (Ar.) Sabah
ş. (zinde tūt zıkr-ile şubĥ u şāmuĥı) 339
ş. (zinde kıl zıkr-ile şubĥ u şāmuĥı) 791
[=2]
- şūf** (Ar.) Yün bir giysi
ş. (şūfiyāne şūf gey yāĥūd palās) 206
[=1]
- şūfiyāne** (Ar.+Far.) Sufiler gibi
ş. (şūfiyāne şūf gey yāĥūd palās) 206

[=1]

şun (Ar.) Sanat→ **şun** -ı **Girdigār**

ş.-ıla (şun -ıla hāki selāṭīn eyler ol) 70

[=1]

şun -ı **Girdigār** (Far.) Allah'ın sanatı

ş. (tā ki rūşen ola şun -ı Girdigār) 200

[=1]

şun- 1. Uzanmak

ş.- (loğmaya şunsañ elüñ şun fikr-ile) 413

ş.-sañ (loğmaya şunsañ elüñ şun fikr-ile) 413

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

dest şun- (Far.+T.) Dokunmak, almaya çalışmak, uzanmak

d.+üñ ş.-ma (şunma destüñ dāmen-i nā-maḥreme) 692

el şun- Dokunmak, almaya çalışmak, uzanmak

e. ş.-ma (ëy piser nān-ı baḥīle şunma el) 677

e. ş.-ma (şunma el māl-ı yetīme ëy 'azīz) 691

[=5]

şun- Takdim etmek, sunmak

ş.-a (şuna Ḥaḳ destine raḥmet-nāmeyi) 673

[=1]

şüret (Ar.) Görünüş, suret→ **şüret-i insān**→ **şüret-i nādān**

ş.+inde (şüretinde hem anuñ olmaz ziyā) 756

[=1]

şüret-i insān (Far.) İnsan sureti

ş.+da (şüret-i insānda bir şeytāndur) 300

[=1]

şüret-i nādān (Far.) Cahilin sureti

ş.+da (şüret-i nādānda merd-i kāmīl ol) 509

[=1]

sūretā (Ar.) Görünüşe göre, görünüşte

ş. (līk mūn 'im görinür ol sūretā) 914

ş. (şüretā āzāde ammā bendedür) 532

ş. (şüretā küçek velī büzürg ḥaṭar) 379

[=3]

şusuz Susamış, susuz

ş. (kanda bir şusuz görürseñ āb vër) 886

ş. (nefse dermān ac u şusuz olmadur) 268

[=2]

-S-**sābit** (Ar.) Kararlı

s. (sābit ol künc-i ver'ada ey piser) 639

[=1]

sāniyā (Ar.) İkinci olarak

s. (sāniyā tut Hâk rızâsın mu'teber) 593

[=1]

sebāt (Ar.) Sözünde durma, sebat

s. (anlar için çoksebāt olmazdur) 398

[=1]

semer (Ar.) *mec.* Hayır, bereket→ **semer bul-****semer bul-** (Ar.+T.) Bir şeyden hayır görmek

s. b.-ur (mağfîret bâğında ol bulur semer) 659

[=1]

-Ş-**şāb** (Ar.) Delikanlı

ş. (ehl-i hikmet pendidür ey şeyh ü şāb) 801

[=1]

şād (Far.)→ **şād ét-**→ **şād eyle-**→ **şād ol-**

ş. (cānı cennetde bularuñ ola şād) 87

ş. (istemez bizden Hüdā şād olmağı) 782

ş. (kıl yetimüñ gönlini şāz u ferah) 887

ş. (leşkeri hürrem ri'āya cümle şād) 31

ş. (yeri cennet cümlesinüñ rûhı şād) 82

[=5]

şād ét- (Far.+T.) Mutlu etmek, şad etmek

ş. è.-(d)e ('ālemi ābād u halkı şād ède) 146

ş. è.-(d)e (her ki bir haste yetimi şāz ède) 890

ş. è.(d)er (gönlini anuñla şād u şen èder) 759

[=3]

şād eyle- (Far.+T.) Mutlu eylemek

ş. e.-di (düşdi dāma eyledi şayyādı şād) 311
[=1]

şād ol- (Far.+T.) Mutlu olmak, neşeli olmak
ş. o.-ma (rızk u mālā şād olma ey püser) 779
ş. o.-sun (şād olsun rūh-ı şākirdān-ı ū) 84
ş. o.-ursañ (şād olursañ fazl-ı Hāk-içün revā) 785
[=3]

şādılık (Far.+T.) Mutluluk (krş. **şādilik**)
ş. (şādılık istersen ey şāhib-fiṭan) 786
[=1]

şādī (Far.) Mutlu
ş. (bulmaz ol şādī vü 'işretten naşīb) 287
ş. (hālī hōşdur gönli şādī üzredür) 465
[=2]

şādi-yi dünyā (Far.) Dünya mutluluğu
ş. (şādi-yi dünyā ser-ā-ser ğam durur) 780
[=1]

şādilik (Far.+T.) Mutluluk (krş. **şādılık**)
ş. (şādilik günü aña eylik ehemm) 614
[=1]

Şāfi 'ī Mālik (Ar.) (öz. is.) İmam-ı Şafii
Ş. (Şāfi 'ī Mālik yanında mu'teber) 86
[=1]

şāh (Far.) Padişah, şah (krş. **şeh**)
→ **şāh-ı 'ādil**
→ **şāh-ı merdān**
ş. ('ārif ol ey şāh ko ārāyişi) 204
ş. (halk içinde şāh kim hāndān ola) 142
ş. (şāh kim kıla ri'āyāya sitem) 402
ş.+a (kurb-ı şāha erişen taqdīr-ile) 582
ş.+a (şāha yağı olup olma rū-siyāh) 447
ş.+dur (zabt edüp nefsin yeğenler şāhdur) 794
ş.+lar (şāhlar da kendiler maşşūdına) 567
ş.+lardan (şāhlardan dile dilerseñ murād) 717
ş.+lardur (şāhlardur dünyede zıll-ı İlāh) 447
ş.+um (tutma şāhum gel bu sözi katı hōr) 879
[=10]

şāhā (Far.) Ey şah! (krş. **şehā**)
ş. (arturur yüz şuyını şāhā saḥā) 488
ş. (her ki şāhā halk-ıla yek-dil ola) 611
ş. (her kim ola saña şāhā rāh-ber) 517

ş. (kimde kim yokdur şahā havf-ı Hūdā) 725
[=4]

şāh-ı ‘ādil (Far.) Adaletli şah

ş. (şāh-ı ‘ādil kām-baḥş u dest-gīr) 30
[=1]

şāh-ı merdān (Far.) Mertlerin şahı

ş. (şāh-ı merdān bāb-ı şehri-i ‘ilm-idi) 80
ş. (şāh-ı merdān himmeti ğāliblere) 942
[=2]

şakī (Ar.) Günahkâr, kötü

ş. (gelmesün yanuḡa sa‘y eyle şakī) 764
ş. (şol ki bī-şerm ü şakī vü şūhdur) 545
ş.+de (hem şakīde üç ‘alāmet var durur) 698
[=3]

şākir (Ar.) Şükreden, şakir

ş. (‘ākil oldur ḡāline şākir ola) 101
ş. (vaḡt-i ni‘metde Hūdāya şākir ol) 219
[=2]

şakird (Far.) Öğrenci

ş. (şābir ü şakird dēnür mi hīç saḡa) 838
[=1]

şakḡ (Ar.) Yarma, bölme

→ **şakḡ-ı kamer**

şakḡ-ı kamer (Far.) Ayı ikiye bölme

ş. (parmağıyla eyledi şakḡ-ı kamer) 77
[=1]

şām (Far.) Akşam

ş. (ḡālikī yād eyle her şām ü seḡer) 685
ş.+uḡı (zinde tut zikr-ile şubḡ u şāmuḡı) 339
ş.+uḡı (zinde kıl zikr-ile şubḡ u şāmuḡı) 791
[=3]

şāmil (Ar.) İçine alan, kapsayan, şamil

ş. (ni‘metüḡ üzre şükür şāmil ola) 410
[=1]

şāne (Far.) Tarak

ş. (şāne maḡşūş olmasıdır ḡōş-terek) 829
ş.+ḡı (şāneḡı kimseyle kılma müşterek) 829
[=2]

şarāb (Ar.) İçecek

ş. (ger libās u ger şarāb u ger ta‘ām) 645
[=1]

- şast** (Far.) Altmış (60) sayısı
 ş. (dédim işte neh şad u şast u çehâr) 952
 [=1]
- şâyeste** (Far.) Yakışır, uygun
 → **şâyeste-yi der-gâh**
 → **şâyeste-yi ğufrân**
- şâyeste-yi der-gâh** (Far.) Dergâha yakışır
 ş. (kendüni şâyeste-yi der-gâh kııl) 233
 [=1]
- şâyeste-yi ğufrân** (Far.) Affa layık
 ş. (kendini şâyeste-yi Ğufrân eder) 663
 ş. (ol kaçan şâyeste-yi ğufrân ola) 772
 [=2]
- şeb** (Far.) Gece
 ş. (rüz u şeb her kim ki istiğfâr eder) 770
 ş. (rüz u şeb 'işyân içinde kalmışam) 92
 ş. (rüzı u şeb Mevlâya kııl şükr ü senâ) 807
 [=3]
- şecer** (Ar.) Ağaç
 ş.+dür (bir şecerdür kim yonulmuş bî-semer) 416
 [=1]
- şefâ'at-h'âh** (Ar.+Far.) Şefaateçi
 ş.+umı (rahmetün eyle şefâ'at-h'âhumı) 98
 [=1]
- şefi'** (Ar.) Aracı
 ş. (ehl-i hidmet ola ihvâna şefi') 656
 [=1]
- şefkat** (Ar.) Şefkat
 → **şefkat kııl**
- şefkat kııl-** (Ar.+T.) Acımak, şefkat etmek
 ş. k.- (nîk-hû ol halka şefkat kııl müdâm) 933
 [=1]
- şeh** (Far.) Padişah, şah (krş. **şâh**)
 → **şeh-i hurşîd-i fer**
 ş. ('avratıyla şeh ki çok halvet kııla) 144
 ş. (şeh ki ola 'âkil ü ferruh-liqâ) 148
 [=2]
- şeh-i hurşîd-i fer** (Far.) İktidar güneşinin şahı
 ş. (ol şeh-i hurşîd-i fer 'âlî tebâr) 37
 [=1]

şehā (Far.) Ey şah! (krş. **şāhā**)

ş. (anı toyurmaz şehā māl-ı cihān) 499

ş. (hayr u ihsānı şehā dervīşe kııl) 774

[=2]

şahbāz (Far.) Doğan (kuş)

ş.+a (kebg şahbāza şalınur nāz eder) 34

[=1]

şehriyar (Far.) Hükümdar, padişah

ş. (altı a'lā nesne var ey şehriyār) 560

[=1]

şehvet (Ar.) Cinsel arzu, şehvet

ş.+e (şol zamān kim şehvete vërdüñ talāk) 850

ş.+i (aşl-ı tecrīd şehveti terk etmedür) 849

ş.+i (şol kişi kim şehveti bendindedür) 532

[=3]

şem' (Ar.) Mum

→ **şem'-i cān**

ş. (az yëmegile uyanur şem' revān) 192

[=1]

şem'-i cān (Far.) Can mumu

ş. (söyinür çok yëmegile şem'-i cān) 192

[=1]

şem'-i şer'-i Muştafā vü Müctebā (Far.) Hz. Peygamberin yolunun kandili

ş. (şem'-i şer'-i Muştafā vü Müctebā) 83

[=1]

şen (Far.) Neşeli, şen

→ **şen ét-**

şen ét- (Far.+T.) Eğlendirmek, şen etmek

ş. è-(d)er (göñlini anuñla şād u şen eder) 759

[=1]

şeri (Ar.) Doğru, şeri

ş. (iş kim anı işlemek şer'ī degil) 522

[=1]

şevk (Ar.) Sevinç, şevk

ş. (zıkr-i dildür Haqqa şevk u iştiyāk) 353

[=1]

şeyh (Ar.) Yaşlı

ş. (ehl-i hikmet pendidür ey şeyh ü şāb) 801

[=1]

şeytān (Ar.) Şeytan

ş. (anı şeytān azdurur gümrāh eder) 373

- ş. (kibr şeytān işidür ey nīk-hū9 391
 ş. (nefs ü şeytān-ıla dāyim kıl cihād) 461
 ş. (oldı şeytān hōr istikbār-ıla) 291
 ş. (uyma şeytān sözine eyle hazer) 921
 ş.+a (nefs ü şeytāna uyan yoldan çıkar) 186
 ş.+a (nefs-i bed şeytāna olursa karīn) 873
 ş.+a (olma şeytāna gülünç ey pāk-zāt) 925
 ş.+dan (ihtirāz ét her zamān şeytāndan) 342
 ş.+dur (gāfil olma düşmenün şeytāndur) 248
 ş.+dur (rahmetün den göz yuman şeytāndur) 97
 ş.+dur (şüret-i insānda bir şeytāndur) 300
 ş.+uñ (yakdı şeytānuñ yüregi tağladı) 574
 [=13]

şifa (Ar.) Şifa

- ş.+dur (faqr u dervīş şifādur mü'mine) 734
 [=1]

şikest (Far.) Kırgınlık

→ **şikest ér-**

şikest ér- (Far.+T.) Kötülük gelmek, kırılmak

- ş. è.-er (çār çiziden érer merde şikest) 449
 [=1]

şir (Far.) 1. Aslan

2. Yiğit

→ **şir-i ner**

- ş. (düşse şir ağzına nāgeh bir mekes) 33
 [=1]

şir-iner (Far.)

- ş. (geç günāhından anuñ ey şir-i ner) 501
 ş. (nefs-i kelbün kes başın ey şir-i ner) 798
 ş. (yirtma kimse perdesin ey şir-i ner) 495
 [=3]

şirīn (Far.) Cana yakın, tatlı, şirin

- ş. (nerm ü şirīn söyle bu halka kelām) 153
 ş. (cerb ü şirīn lokmaya māyil durur) 244
 [=2]

şol 1. (İşaret zamiri) Şu (krş. **şu**)

- ş. (gam güninde şol yer senünle gam) 614
 ş. (Hakki şol kim zikrden gāfil ola) 686
 ş. (şol ki bed-rāydur çeker ta'b u 'azāb) 173
 ş. (şol ki bī-şerm ü şakī vü şühdur) 545
 ş. (şol ki Hakdan dōstlık eyler tama') 644

- ş. (şol ki kâni' bir gedâdur ey cüvân) 500
 ş. (şol ki 'atfâra olur bir dem qarîb) 859
 ş. (şol kim ey ehl-i başar kezzâbdur) 586
 ş. (şol kişi kim şehveti bendindedür) 532

2. (İşaret sıfatı) Şu

- ş. (cân bedenden şol zamân kim dūr ola) 179
 ş. (cân şol dem ki bedenden dūr ola) 100
 ş. (dahı şol söz kim dūrüst ü rāstdur) 562
 ş. (kim ki vara şol okunmayan yere) 551
 ş. (şol düşe beñzer ki görürler è cân) 630
 ş. (şol güzeste 'ömrden ümîzi kes) 423
 ş. (şol imâmlar ki eylediler ictihād) 82
 ş. (şol kişi kim az yer ü az uyur) 193
 ş. (şol kişi kim fāriğ u şihhatdedür) 184
 ş. (şol kişi kim gördüğ anı yer ribā) 883
 ş. (şol kişi kim hizmet-i merdān ède) 652
 ş. (şol kişi kim hizmet-i mihmān èder) 663
 ş. (şol kişide kim ola havf-ı Hüdā) 771
 ş. (şol selāmet yolın istersen eger) 912
 ş. (şol zamân kim şehvete vèrdüğ talāk) 850
 [=24]

şöyle Şuna benzer, şunun gibi, şöyle

- ş. (bī- 'ayb hīç kimse olmaz şöyle bil) 565
 ş. (çün riyādan olmaya a' māl pāk) 138
 ş. (nefse uyan ādem olmaz şöyle bil) 177
 ş. (şöyle 'adl ètmişdür ol şāhib-vücūd) 32
 ş. (şöyle zann eyler ki 'afv eyler Hüdā) 104
 ş. (yedi 'üzvi şöyle batfāl ètme fikr) 349
 ş.+dür (gitdi gelmek yokdur ayruğ şöyledür) 420
 [=7]

şu 1. (İşaret zamiri) Şu (krş. şol)

- ş. (akribāsından şu kim bīgānedir) 904
 ş. (döşek içinde şu kim 'üryān yata) 813
 ş. (Hak 'azābından şu kim eymin durur) 174
 ş. (halk-ı 'ālemden şu kim döndürdi yüz) 108

2. (İşaret sıfatı) Şu

- ş. (kemdür anlardan şu mümsik 'ābidān) 657
 ş. (şu kişinüğ kim dili gaybetdedür) 117
 [=6]

şular (İşaret zamiri) Şunlar

- ş.+lar (bu vaşiyetden şular kim dūrdur) 939
 ş.+lar (rāh-ı merdāna şular kim çoya pā) 911

[=2]

şu'be (Ar.) Bölüm,şube

ş.+dür (buhl düzah âteşinden şu'bedür) 302

[=1]

şüh (Far.) Güzel, şuh

ş.+dur (şol ki bî-şerm ü şakī vü şūhdur) 545

[=1]

şu'le (Ar.) Kıvılcım, ateş

ş.+ye (şu'leye gelse kaçan bir zerre nār) 382

[=1]

şunlar Şunlar

ş.+uñ (şunlaruñ kim ellerinde naqdi yoq) 308

ş.+uñ (şunlaruñ kim qadri yoqdur ey cüvān) 498

[=2]

şükr (Ar.) Verilenler karşısınd duyulan minnettarlık, şükür→ **şükr ét-**→ **şükr kııl-**

ş. (ni'meti şükr ile kāmīl-ter olur) 432

ş. (ni'metüñ üzre şükür şāmil ola) 410

ş. (şükr kııl kim ni'met artar şükr-ile) 413

ş.+in (koma sen de şükrin anuñ dāyimā) 524

ş.-ile (ni'met artar şükr-ile berter olur) 431

ş.-ile (şükr-ile efzün olur ni'met tamām) 356

ş.-ile (şükr-ile ni'met hemīşe çoğ olur) 220

[=7]

şükr ét- (Ar.+T.) Hoşnutluğunu bildirmek, şükür etmek

ş. è.- (kııl belāya şabr u şükr ét ni'mete) 769

ş. è.-(d)en (ni'met için şükr eden bulur kemāl) 412

ş. è.-mez (kim ki şükr étmez kesilür yoğ olur) 220

[=3]

şükr kııl- (Ar.+T.) Hoşnutluğunu bildirmek, şükür etmek

ş. k.- (ni'metine şükr kııl Hakkuñ müdām) 356

ş. k.- (rūzı u şeb Mevlāya kııl şükr ü senā) 807

ş. k.- (şükr kııl kim ni'met artar şükr-ile) 413

ş.+ler k.-asın (pes Hakkı bilüp şükürler kıılasın) 622

[=4]

şühelü (Ar.+T.) Şüpheli

ş. (şühelü loqma yemez nice harām) 767

[=1]

şürü' (Ar.) Başlama→ **şürü' kııl-**

şürû´ kııl- (Ar.+T.) Başlamak

ş. k.- (nefsi mühlikdür bulara kııl şürû´) 241
[=1]

şütür-vār (Far.) Deve gibi

ş. (ur yüki çek yola anı şütür-vār) 269
[=1]

-T-**tā** (Far.) Değın, kadar

- t. (açlar kıarnın toyor tā kim Hüdā) 672
t. (āl u Aşhābına tā yevme'l-kıyām) 76
t. (arturasın tā ki bal ü yağını) 833
t. (bākı vü pāyende kııl tā yevm-i dīn) 36
t. (bulasın tā kim maķām-ı şābiri) 503
t. (demesün tā saņa ebleh ´ākılān) 303
t. (derd elinden tā alasın cānuᅇı) 384
t. (dest-gırūᅇ ola tā şāhib-dilān) 176
t. (düşmeyesin hōr olup tā kim dile) 448
t. (düşmeyesin tā belā vü derdine) 166
t. (düşmeyesin tā belā vü zillete) 769
t. (düşmeyesin tā belā-yı mu´azzama) 692
t. (ere cān gözine tā nūr u ziyā) 134
t. (eresin maķşūda tā şağ u esen) 726
t. (ermesün tā kim saņa andan zarar) 897
t. (ermeye imānuᅇa tā kim ziyān) 133
t. (etmesünler tā senüᅇ´çün kāl ü kıl) 477
t. (geçmesün tā boynuᅇa tavk-ı belā) 558
t. (gelmesün tā göᅇlüne havf u haᅇar) 309
t. (kıurtulasın tā ki baş u cān-ıla) 471
t. (māl kıaydından bulasın tā necāt) 239
t. (merd-iseᅇ gel şoᅇbet-i merdāne tā) 907
t. (olasın tā ´ālem içre müctebā) 752
t. (olasın tefrīdden tā müstefād) 852
t. (oynasun tā yoluᅇa cān u seri) 149
t. (tā bulasın iki ´ālemde şafā) 594
t. (tā bulasın kıudret-i Hākıdan haber) 618
t. (tā ere cān u dile haᅇz u ferāğ) 538
t. (tā ere cān u dile imān u nūr) 865
t. (tā gözüᅇ göᅇlüᅇ bula haᅇz u şafā) 491
t. (tā ki ergürmeye nekbet rüzigār) 536

- t. (tā ki ‘ömrün artura ol Girdigār) 900
 t. (tā ki rāzī ola senden Girdigār) 269
 t. (tā ki rüşen ola şun‘-ı Girdigār) 200
 t. (tā ki senden dūr ola cürm [û] vebāl) 107
 t. (tā ki senden dūr ola hemm ü terah) 887
 t. (tā murāduŋca èresin ‘izzete) 651
 t. (tā olasin merd-i rāh u ehl-i hāl) 236
 t. (tā seni yaŋmaya dūzaŋ içre nār) 606
 t. (tolmaya tā ğuşşadan baĝruŋa hūn) 834
 t. (üstüŋe tā bāb-ı raĝmet açıla) 661
 t. (yıkmasunlar göŋlüŋi tā kim senüŋ) 113
 t. (yıkmasunlar göŋlüŋi tā kim senüŋ) 314
 t. (yirtmasunlar perdeŋi tā kim senüŋ) 494
 t. (yolda āsān bulasin tā kārūŋı) 279
 [=45]

ta‘ab (Ar.) Zahmet

→ **ta‘ab çek-**

ta‘ab çek- (Ar.+T.) Zahmet çekmek

t. ç.-me (çün gidersin çekme māl-içün ta‘ab) 178

[=1]

ta‘b (Ar.) Sıkıntı

t. (şol ki bed-rāyduŋ çekerek ta‘b u ‘azāb) 173

[=1]

tā-be (Far.) “... -e kadar” anlamıyla kelimelere gelen ön ek

t. (ola bākī tā-be rūz-i rusta-hīz) 48

[=1]

tābi‘ (Ar.) Bağlı

t. (nefse tābi‘ kimseler gümrāhdur) 794

[=1]

tāc (Far.) Taç

→ **tāc-ı zer**

t.+ını (ister-iseŋ ger sa‘ādet tācını) 675

[=1]

tāc-ı zer (Far.) Altın taç

t. (birinüŋ başına urur tāc-ı zer) 59

[=1]

taĝfif (Ar.) Küçümseme

t. (ĝalkı taĝfif eyleyen menfür olur) 441

[=1]

taĝammül (Ar.) Tahammül

→ **taĝammül kı-**

t. (ol taḥammül ehli vü şāhib-vefā) 491

t. (ol taḥammül ehli yıķma ḥāṭırı) 503

[=2]

taḥammül kı́l- (Ar.+T) Tahammül etmek

t. k.- (kı́l taḥammül gel belā vü miḥnete) 484

[=1]

taḳarrüb (Ar.) Yakınlık

t. (hem taḳarrüb ḥāşıl eyle şabr-ile) 361

[=1]

taḳdīr (Ar.) Takdir

t. (ḳurb-ı şāha erişen taḳdīr-ile) 582

[=1]

taḳvā (Ar.) Takva

t. (cisme taḳvā gibi olmaz hīç libās) 285

[=1]

tām (Ar.) Bütün, tam

t.-ile(kı́l ḥiṭāb anlara luṭf u tām-ile) 818

[=1]

tamām (Ar.) Tüm, bütün, tamam

t. (çār eşyā çārdan olur tamām) 407

t. (ey bürāzer var-ısa 'aḳluḅ tamām) 153

t. (ḥüb u zībā görünür ḥalka tamām) 164

t. (ḳalbi cisminde anuḅ ölür tamām) 899

t. (kim ki rāḥat ḳapusın yaptı tamām) 230

t. (şükr-ile efzün olur ni'met tamām) 356

[=6]

tārīḥ (Ar.) Tarih

t. (dédiler tārīḥ de ey merd-i kār) 952

[=1]

tārīk (Ar.) Karanlık

t. (ḥāne kim tārīk ü tenhā ola hem) 804

[=1]

tāze (Far.) Taze

t. (her günün başında tāze tevbe kı́l) 724

t. (kim ki ḥışmın yuda ey tāze cüvān) 102

[=2]

tāze-rū (Far.) Temiz yüzlü

t. (tāze-rū ol hem cüvān-merd ü saḥī) 525

[=1]

tebār (Far.) Soy, asıl

t. (ol şeh-i ḥurşīd-i fer 'ālī tebār) 37

[=1]

teber (Far.) Balta, teber

t. (ur münāfık başına tīg u teber) 760

[=1]

tebevül İşeme→ **tebevül eyle-****tebevül eyle-** (Ar.+T.) İşemek

t. e.-ye (kim tebevül eyleye 'üryān iken) 814

[=1]

tecrīd (Ar.) Uzak durma

t.+dūr (terk-i da'vā eylemek tecrīddür) 848

[=1]

tedbīr (Ar.) Önlem, tedbir

t. (çāre bulmaz bu'dına tedbīr-ile) 582

[=1]

tefrīd (Ar.) Din işleriyle uğraşma

t.+den (aḥladuḥ tefrīdden işte ḥaber) 855

t.+den (olasın tefrīdden tā müstefād) 852

[=2]

tekellūf (Ar.) Gösteriş

t.+den (ol tekellūfden ırağ ey mīz-bān) 665

[=1]

tekrār (Ar.) Yeniden, tekrar

t. (fursatı fevt eyleme tekrār kıl) 722

[=1]

telbīs (Ar.) Hile yapma, düzenbazlık

t.+dūr (ehl-i buḥluḥ pīşesi telbīsdür) 746

[=1]

telef (Ar.) Bozulma, ölme→ **telef eyle-****telef eyle-** (Ar.+T.) Telef etmet, yok etmek

t. e.-r (yā gömer yere veyā eyler telef) 375

[=1]

telḥ-gūy (Far.) Acı konuşan

t. (her kim ola turş-rūy u telḥ-gūy) 154

[=1]

telḥ-ter (Far.) Acılı

t. (gerçi olmaz faḫr gibi telḥ-ter) 721

[=1]

ten (Far.) Vücutun dış yüzeyi, ten

- t.+de (ḥūy-ı bed tende belā-yı cāndur) 298
 t.+de (tende dil çok söylemekden zārdur) 126
 t.+i (mār u mūr için mi beslersin teni) 180
 t.+ün (atma dūzah için cān u tenün) 932
 t.+ün (bī-sütün olsa hem ev şalma tenün) 924
 [=5]

teng (Far.) Zor

→ **teng-i dest-**

teng-i dest (Far.) Eli dar

- t.-iken (teng-i dest iken kılanlardır saḥā) 906
 [=1]

tenhā (Far.) Issız, yalnız

- t. (ḥāne kim tārk ü tenhā ola hem) 804
 t. (kılma hergiz ey piser tenhā sefer) 802
 t. (var durur tenhā seferde çok ḥaṭar) 802
 [=3]

tenhāyī (Far.) Yalnızlık

- t. (tīg-ı ḥāmūşī vü tenhāyī vü cū') 241
 [=1]

ten-perest (Far.) Nefsini seven, nefsanî

- t. (ten-perest olma ki yār ola İlāh) 235
 [=1]

ten-perestī (Far.) Bencil

- t. (ten-perestī kārı serverlik degül) 284
 [=1]

ten-perver (Far.) Bencil

- t.+durur (kim ki dünyā-dōst u ten-perver durur) 397
 [=1]

terah (Ar.) Sıkıntı, tasa, keder

- t. (tā ki senden dūr ola hemm ü terah) 887
 [=1]

terahḥum (Ar.) Merhamet, acıma

- t. (kimde kim ḥalka terahḥum vardur) 490
 [=1]

terāzū (Far.)

- t.+da (gösterür kendin terāzūda girān) 917
 [=1]

terceme (Ar.) Tercüme

→ **terceme eyle-**

- t. (bu maḳālī terceme aḡa vebāl) 44
 [=1]

- terceme eyle-** (Ar.+T.) Çevirmek, aktarmak
 t. e.-mişler (eylemişler gerçi bunu terc[e]me) 43
 [=1]
- terk** (Ar.) Bırakma, terk
 → **terk ét-**
 → **terk eyle-**
 → **terk-i da‘vā eyle-**
 → **terk-i dünyā**
 → **terk-i eḳārib**
 → **terk-i ‘izz ü cāh**
 → **terk-i kām**
 → **terk-i kāmurānī**
 → **terk-i şühāt u ḫarām**
 t. (kılmayınca terk ‘izz ü māl ü cāh) 283
 t.+i (terki anuḡ ehl-i ‘irfāndan gelür) 136
 [=2]
- terk ét-** (Ar.+T.) Bırakmak, terketmek
 t. è.- (nefs-ile dünyāyı terk ét ey piser) 309
 t. è.-(d)er (terk éder bu ḫaşleti dīn-dār olan) 111
 t. è.-(d)er (terk éder dünyāyı Allāh isteyen) 234
 t. è.-(d)üp (el çekersenḡ terk édüp ger zīneti) 259
 t. è.-medür (aşl-ı tecrīd şehveti terk étmedür) 849
 t. è.-medür (belki cümle lezzeti terk étmedür) 849
 [=6]
- terk eyle-** (Ar.+T.) Bırakmak, terketme
 t. e.- (rāḫatı terk eyle ey nāzük piser) 214
 [=1]
- terk-i da‘vā eyle-** (Ar.+T.) Davayı terk etmek
 t. d. e.-mek (terk-i da‘vā eylemek tecrīddür) 848
 [=1]
- terk-i dünyā** (Far.) Dünyayı bırakma
 t. (terk-i dünyā kıl dilersenḡ āḫiret) 853
 [=1]
- terk-i eḳārib** (Far.) Akrabalarını terk eyleme (ilişkiyi kesmek)
 t. (her kim ol terk-i eḳārib eyledi) 902
 [=1]
- terk-i ‘izz ü cāh** (Far.) Makam sevdasından vazgeçme
 t. (merd-isenḡ ger terk-i ‘izz ü cāh kıl) 233
 [=1]
- terk-i kām** (Far.) Arzuların terki
 t. (terk-i kām ét ḫübdur nā-kāmlık) 227

[=1]

terk-i kāmūrānī (Far.) Arzuları terketme

t. (kim ki terk-i kāmūrānī eyledi) 231

[=1]

terk-i lezzet-i cihān (Far.) Dünya lezzetini terketme

t. (terk-i lezzet-i cihān ét ey cüvān) 176

[=1]

terk-i şübhāt u ḥarām (Far.) Şüphenin ve haramın terki

t. (aşl-ı taḳvā terk-i şübhāt u ḥarām) 645

[=1]

tersān (Far.) Korkak

t. (her kaçan sā'il göre tersān olur) 706

[=1]

teslīm (Ar.) Bağlanma, teslim

t.+dür (çāresi anuḡ hemān teslīmdür) 583

[=1]

tevāzu' (Ar.) Nezaket, tevazu

t. (Ādem olmuşdur tevāzu' birle ḥāk) 290

t. (gel tevāzu' pīşe kıl ey nev-cüvān) 332

t. (ol tevāzu' ehli vü şāhib-edeb) 502

[=3]

tevāzu' -pīşe (Ar.+Far.) Tevazu sahibi

t. (ol tevāzu' -pīşe vü şāhib-sahā) 752

[=1]

tevbe (Ar.) Doğru dönme, tövbe→ **tevbe eyle-**→ **tevbe kıl-****tevbe eyle-** (Ar.+T.) Pişman olmak, tövbe eylemek

t. e.- (tevbe eyle kim ḳabūl éde İlāh) 648

t. e.-rem (eylerem tevbe dēmek ḳılmaz sūd) 649

[=2]

tevbe kıl- (Ar.+T.) Pişman olmak, tövbe etmek

t. ḳ.- (her günün başında tāze tevbe kıl) 724

t. ḳ.- (her seher tevbe vü istiğfār kıl) 722

t. ḳ.- (tevbe kıl gördün güneş buldı vücūd) 649

[=4]

tevvāb (Ar.) Allah'ın sıfatlarından biri, Tevvab

T.+dan (raḡmet umarsaḡ eger Tevvābdan) 280

[=1]

tez (Far.) Hemen, tez (krş. **tīz**)→ **tez geç-**

t. (tez çıkarur anı başdan ol la'ın) 873
 t. (tez geçer vërme cevāb-ı nā-şavāb) 403
 [=2]

tez geç- (Far.+T.) Tez geçmek

t. g.-er (yël gibi yëler yopurur tez geçer) 400
 [=1]

tırāş (Far.) Temizleme, tıraş

→ **tırāş kıl-**

tırāş kıl- (Far.+T.) Tıraş etmek

t. k.-ma (hem hēlāda kılma bir yërüñ tırāş) 819
 [=1]

tīğ (Far.) Kılıç

t. (ur münāfik başına tīğ u teber) 760
 [=1]

tīğ-ı hāmūşī (Far.) Suskunluk kılıcı

t. (tīğ-ı hāmūşī vü tenhāyī vü cū') 241
 [=1]

tiryāk (Far.) İlaç

t. ('ālimi tiryāk bil gel ēy piser) 504
 t.+dan (çoğı ol tiryākdan buldı necāt) 505
 t.+ı (koma tiryākı ki andadur hayāt) 506
 [=3]

tīşe (Far.) Nacak

t.+dür (ērecek başına āhīr tīşedür) 787
 [=1]

tīz (Far.) Hemen, tez (krş. **tez**)

t. (ara anı çār çīz içinde tīz) 181
 [=1]

tīz-rev (Far.) Çabuk, hızlı

t. (vaqt-ı t̄ā'at tīz-rev çün bād ol) 275
 [=1]

toħm (Ar.) Tohum

t.+ın (buħl toħmın gönline ebleh eker) 296
 [=1]

töhmet (Ar.) Suç, kabahat

t. (varma töhmet yërine başma kadem) 923
 [=1]

tuħaf (Ar.) Hediye

t. (girse ebleh destine māl ü tuħaf) 375
 [=1]

ṭūl (Ar.) Tükenmez, sonsuz

→ **ṭūl-ı emel**

ṭūl-ı emel (Far.) Tükenmez arzu

t. (erişüp alur qalur ṭūl-ı emel) 720

[=1]

ṭu‘m (Ar.) Meyve

t.+ı (ṭu‘mı acı bŷı nā-ḥōş bī-vaqār) 265

[=1]

turş-rŷy (Far.) Ekşi yüzlü

t. (her kim ola turş-rŷy u telḥ-gŷy) 154

[=1]

tünd (Far.) Katı, şiddetli

→ **tünd-ḥŷ**

→ **tünd-i bād**

tünd-ḥŷ (Far.) Katı huylu

t.+dur (hem ‘adŷ kim tünd-ḥŷdur ey piser) 537

[=1]

tünd-i bād (Far.) Kibrin şiddetli

t. (‘ākıbet yıkar ānıde tünd-i bād) 610

[=1]

-Ṭ-

ṭa‘ām (Ar.) Yemek

→ **ṭa‘ām-ı ḥōş-gŷvār**

t. (çek öñine az u çok neyse ṭa‘ām) 669

t. (ger libās u ger şarāb u ger ṭa‘ām) 645

t. (gözle muḥtāc u za‘īfi vēr ṭa‘ām) 934

t. (hem cenābetle yeme hergiz ṭa‘ām) 816

t. (yeme hergiz tokluk ŷzre ṭa‘ām) 894

[=5]

ṭa‘ām-ı ḥōş-gŷvār (Far.) Sindirimi kolay olan yemek

t. (birisi anuñ ṭa‘ām-ı ḥōş-gŷvār) 560

[=1]

ṭā‘at (Ar.) İbadet, taat

→ **ṭā‘at-i Ḥaḳ**

t. (bundan özge ṭā‘at olmaz ey pŷser) 797

t. (cān-ıla ṭā‘at yŷkin çek Ḥazrete) 270

t. (kanda kaldı ṭā‘at etmek ey İlāh) 94

t. (lĭk ṭā‘at vaḳti cŷst ŷ hem ḥafıf) 916

t. (zŷhd ŷ ṭā‘at pĭşe vŷ āyĭn gerek) 411

ṭ.+de (nefs ṭā'atde ḳatı kāhil durur) 244
[=6]

ṭā'at-i Ḥaḳ (Far.) Allah'a ibadet

ṭ.+dan (ṭā'at-i Ḥaḳdan o kim gerden çeker) 271
[=1]

ṭabīb (Ar.) Hekim, tabip

ṭ. (şaḳlama ḥālūṅ ṭabīb ü yārdan) 520
[=1]

ṭaḡla- Daḡlamak

ṭ.-dı (yaḳdı şeytānuṅ yūregın ṭaḡladı) 574
[=1]

ṭahāret (Ar.) Temiz olmak durumu

→ **ṭahāret ḳıl-**

ṭahāret ḳıl- (Ar.+T.) Abdest almak, temizlenmek

ṭ. ḳ.- (ḳıl ṭahāret eylūgi hem-pīşe ḳıl) 700
[=1]

ṭāḳ Evlenme?

ṭ. (muḳbil ol kim olduḡı dem çift ü ṭāḳ) 169
[=1]

ṭāḳ (Ar.) Kapının üzerindeki kemerli kısım, tak

ṭ. (ṭotalum eflāke çekdūṅ ḳaşr u ṭāḳ) 216
ṭ. (étme ḥaḳ ṭāḳ öñinde ḥam ḳaddūṅ çü ṭāḳ) 255
[=2]

ṭalāḳ (Ar.) Boşama

→ **ṭalāḳ vēr-**

ṭalāḳ vēr- (Ar.+T.) Boşamak

ṭ. v.-dūṅ (şol zamān kim şehvete vërdūṅ ṭalāḳ) 850
ṭ. v.-e (arḳasın dönüp hemān vëre ṭalāḳ) 169
[=2]

ṭaleb (Ar.) İstek, talep

→ **ṭaleb ét**

→ **ṭaleb eyle-**

→ **ṭaleb ḳıl-**

ṭaleb ét- (Ar.+T.) İstemek, talep etmek

ṭ. é.-me (alçaḡ aşıldan ṭaleb étme murād) 557
[=1]

ṭaleb eyle- (Ar.+T.) İstemek, talep etmek

ṭ. e.- (nīk-ḥūlar şoḥbetin eyle ṭaleb) 502
ṭ. e.-r-iseṅ (Ḥaḳ rızāsın eyler-iseṅ ger ṭaleb) 118
[=2]

- ṭaleb kıl-** (Ar.+T.) İstemek, talep etmek
 ṭ. k.- (olma bâtil Ḥaḳkı dāyim kıl ṭaleb) 868
 [=1]
- ṭālib** (Ar.) Talep eden, talip
 → **ṭālib-i dūnyā**
 → **ṭālib-i misk ü ‘abīr**
 → **ṭālib-i tefrīd**
 ṭ. (gel berü ey ṭālib pend-i nikū) 940
 ṭ.+lere (pīr-i mürşid bu yēter ṭāliblere) 942
 ṭ.+seḡ (raḡmet-i Mevlāya ṭālibsēḡ eger) 784
 [=3]
- ṭālib-i dūnyā** (Far.) Dünya talibi
 ṭ. (ṭālib-i dūnyā vü kālā olmaḡıl) 857
 [=1]
- ṭālib-i misk ü ‘abīr** (Far.) Güzel koku talibi
 ṭ. (gel berü ey ṭālib-i misk ü ‘abīr) 27
 [=1]
- ṭālib-i tefrīd** (Far.) Tefrit talibi
 ṭ.+dür (merd-i kāmīl ṭālib-i tefrīddür) 848
 [=1]
- ṭama‘** (Ar.) Açgözlülük, tamah
 → **ṭama‘ eyle-**
 ṭ. (dīn evin ētmez ḡarāb illā ṭama‘) 640
 ṭ.+dan (kes ṭama‘ dan göḡlünḡ ey cān-ı pezer) 695
 [=2]
- ṭama‘ eyle-** (Ar.+T.) Tamahkār olmak
 ṭ. e.-r (şol ki Ḥaḳdan dōstlık eyler ṭama‘) 644
 [=1]
- ṭar** Dar
 ṭ. (māl içün göḡlünḡi yēter ṭar ṭut) 337
 [=1]
- ṭarıl-** Darılmak
 ṭ.-ma (saḡtlık ērse ṭarılma şabr kıl) 836
 [=1]
- ṭaşdıḡ** (Ar.) Onay, tasdik
 ṭ.+e (āyeti taşdıḡe yētmez mi ḡüküm) 736
 [=1]
- ṭaş** Taş
 ṭ. (taş içinden nāḡa peydā eyleyen) 55
 ṭ.+ını (ur anuḡ başına ḡayret taşını) 185
 [=2]

taşra Dışarı, uzak

t. (vërme yër gönülde anja taşra sür) 302
[=1]

tavk (Ar.) Halka

→ **tavk-ı belā**

tavk-ı belā (Far.) Bela halkası

t. (geçmesün tā boynuğa tavk-ı belā) 558
[=1]

taayan- Güvenmek, dayanmak

t.-ma (gel taayanma kudret ü girdāruğa) 529
[=1]

taayn-Sürçmek

t.-ma (ël urup kākülünje taaynma çok) 805
[=1]

tāyire (< Ar. tā'ire) Uçan kuş

t.+em (yük götür dersen döner dër tāyirem) 264
[=1]

tıfl (Ar.) Çocuk

t.+ı (mehd içinde tıflı ol güyā eder) 68
[=1]

tıfl-vār (Ar.+Far.) Çocuk gibi

t. (tıfl-vār aldanma sürh u zerdine) 166
[=1]

toğrı Doğru

t. (biri toğrı söylemekdür her sözi) 875
t. (biri toğrı yola olmağdur revān) 331
t. (söylemez toğrı meger kim kizb ü lāf) 754
t. (toğrı yol göster öñin al karşı dur) 590
t. (toğrı yoldan çıkmaz anlar ey cüvān) 765
t. (toğrı yolu koma ey ferhunde-dem) 923
[=6]

toğ Doymuş, aç olmayan, tok

t. (kendüyi toğ gösterüben yürür aç) 915
[=1]

toğluk Doygunluk

t. (yeme hergiz toğluk üzre ta'ām) 894
[=1]

tol- Dolmak

t.-maya (tolmaya tā guşşadan bağruğa hün) 834
[=1]

toyla- Yedirip içirmek

.-ya (cennet ire ni‘metiyle oylaya) 672
[=1]

oyur- Beslemek, doyurmak

.- (alar arnın oyur t kim Hd) 672
.-ma (nefsi oyurma heme ac ut) 189
.-maz (anı oyurmaz eh ml-ı cihn) 499
[=3]

fn (Ar.) Byk felaket, tufan

. (r u as fn yolın sedd demez) 424
[=1]

u Denk, eit, rast

. (u olursa Emre n-cinse gzn) 406
[=1]

ut- 1. Muhafaza etmek, tutmak (kr. **ut-**)

.- (dile v trda ut y merd-i nm) 407
.- (eydeyim benden yaa ut tru) 369
.- (eydeyim guda ut mnenz-i dr) 459
.- (gln andan sonra var mesrr ut) 539
.- (her ne dilerse ilfın ut hemn) 267
.- (ml in glni yter ar ut) 337
.- (nefsi oyurma heme ac ut) 189
.- (ala ‘mri b ut y ser-firz) 428
.- (niy ut H rızsın mu‘teber) 593
.- (saa uysun dr-ise mutc ut) 189
.- (m  zer destnde b-ad var ut) 337
. (ut anı glnde mukem dyim) 458
.- (ut Cenb-ı Hzret-i Mevlya r) 226
.- (ut ilf-ı nefsi eyle pyiml) 236
.- (ut ilfın nefsinin kl zr  zeber) 797
.- (zinde ut zkr-ile ub u muı) 339
.-a (uta ol glnde Hı dyim) 625
.-alum (utalum eflke ekdn ar u k) 216
.-alum (utalum Rstemce varım sende zr) 217
.-ar (bende-yi H himmetin utar yce) 740
.-ma (utma ndndan zn ib-hner) 512
.-ma (vrme rzu utma zenle lleti) 521
.-mayanlar (utmayanlar ns zkrulh-ıla) 243
.-maz (sz ki grdn kimse utmaz aa g) 555

2. Anlamca kaynam birleik fiillerin kuruluşunda

‘**azz ut-** (Ar.+T.) Yceltmek, saygı gstermek

‘a. .-ar (‘il  dny ol utar ‘azz) 152

dr ut- (Far.+T) Uzak olmak, geri durmak, ayrı olmak

- d. t.- (h̄āb u h̄ōrdan dūr tūt eyyāmuḡı) 791
d. t.- (yār-i nādānı yanuḡdan dūr tūt) 539
elde tūt- Sürekli olarak kullanmak, sahibi olmak
e. t.- (naḡd-i ‘ömri elde muḡkem tūt ‘azīz) 427
h̄ōr tūt- (Far.+T.) Küçümsemek
h. t.-ma (‘ilmi şaḡın az görüben tūtma h̄ōr) 383
h. t.-ma (tūtma şāhum gel bu sözi ḡatı h̄ōr) 879
h̄ōş tūt- (Far.+T.) İyi geçinmek, hoş görmek
h. t.- (h̄alkı h̄ōş tūt düşme kemlikle dile) 361
h. t.-arsaḡ (h̄ōş tūtarsaḡ ḡasteyi ger acıla) 935
h. t.-dı (kim ki h̄ōş tūtdı saḡīler şan‘atın) 433
kīn tūt- (Far.+T.) Kin tutmak, kin beslemek
k. t.-ma (kīn tūtma bu iki ḡaşlet yeter) 528
ḡulak tūt- İşitmek, dinlemek, kulak vermek
ḡ.+(ḡ)uḡ t.- (tūt ḡulaḡuḡ eydeyim ēy merd-i pāk) 240
mesrūr tūt- (Ar.+T.) Ferah tutmak
m. t.- (göḡlüḡ andan şoḡra var mesrūr tūt) 539
3. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda
söz tūt- Söylenene kulak asmak, önemsemek, söz tutmak
s.+üm t.- (h̄ōr olursın tūt sözüüm çok söyleme) 820
s.+üm t.- (tūt sözüüm esle beni ēy nev-cüvān) 832
s.+üm t.- (yaramazdur tūt sözüüm ḡāfil mebāş) 819
yüz tūt- Yüz tutmak, yönelmek
y. t.- (Ḥaḡḡa yüz tūt ḡayrdan ümīzi kes) 316
y.+üḡi t.- (tūt yüzüḡi raḡmet-i Cebbāruḡa) 529
[=40]

tutuş-Tutuşmak

- t.-up (ne yakın gel tūtüşup nār olasın) 579
[=1]

-U-, -‘U-

- u** (Far.) Bağlama edat (krş. ü)
u. (āl u Aşḡābına tā yevme'l-ḡiyām) 76
u. (‘ālemi ābād u ḡalkı şād ède) 146
u. (alma dünyādan murād u ārzü) 226
u. (anda hem baḡt u sa‘ādet vardur) 587
u. (‘ārif ol ḡaçma palās u delḡdan) 256
u. (‘āriyetdür elde bu esbāb u māl) 727
u. (aşl-ı taḡvā terk-i şübḡāt u ḡarām) 645
u. (atma dūzaḡ içine cān u tenüḡ) 932

- u. (az u çok Hâkdan o kim rāzī ola) 731
u. (bātl u nā-merde hergiz egme ser) 688
u. (biri kül-ḥānda yatur 'üryān u ḥōr) 63
u. (birine vāfir libās u nān vērür) 62
u. (birinüj de qar u buz üsti yeri) 64
u. (bu cihānda rāhat u āsāyişi) 204
u. (cān u dilden diñle anı ey 'azīz) 359
u. (cān u dilden diñle ey merd-i aşıl) 171
u. (cennet ola bī-ḥisāb u bī-'iḳāb) 655
u. (cevr-i bī-ḥadd u 'ayāl-i nān-ḥ'ār) 450
u. (cevr-i sultān u 'itāb-ı dōstān) 399
u. (cürmi bī-pāyān u bī-ḥad étmişüz) 90
u. (çek öjine az u çok neyse ta'ām) 669
u. (daḥı bundan şonra o bī-'aql u rā) 104
u. (dédim işte neh şad u şast u çehār) 952
u. (dédim işte neh şad u şast u çehār) 952
u. (dèyimez kimse aña cün u çirā) 61
u. (dūzah içre yana zār u ḥōr ola) 225
u. (dünyede ol rāhat u devletdedür) 184
u. (düşmeninden her zamān ḥavf u ḥaṭar) 469
u. (ecrini bezl edenün nān u nemek) 323
u. (ehl-i Hâk yanında mekrüh u ḥarām) 793
u. (ehl-i kibr ü 'ucb u ḥōdrāy olmağıl) 857
u. (ehl-i tecrīde yeter nān u 'abā) 847
u. (ère cān gözine tā nūr u ziyā) 134
u. (èresin maḳşūda tā sağ u esen) 726
u. (ermesün faqr u belā dersen eger) 826
u. (faqr u dervīş şifādur mü'mine) 734
u. (fıkr kıl Hâkkuñ 'azāb u ḳahrını) 928
u. (gel buña sa'y eyle yıl u ay-ıla) 486
u. (gel ḥaber-dār ol şifāt u zātđan) 851
u. (gel şalāḥ ehliyle yār u hem-dem ol) 866
u. (gelmesün tā göñlüne ḥavf u ḥaṭar) 309
u. (ger dilersen rāhat u genc ü ğinā) 317
u. (ger ererse dōstdan ḥışm u 'itāb) 403
u. (ger libās u ger şarāb u ger ta'ām) 645
u. (ger libās u ger şarāb u ger ta'ām) 645
u. (ger olursañ ḥırş u aza mübtelā) 307
u. (gerçi olur lāgar u süst ü za'if) 916
u. (gèydürür birine sincāb u samūr) 63
u. (ğill u ğışdan eyle ḳalbün pāk-ter) 528
u. (ğill u ğışdan zer gibi gel pāk ol) 365
u. (göñlini anuñla şād u şen eder) 759

- u. (gözle muhtâc u za'îfi vèr ta'âm) 934
u. (gülmesin dersen eger kim hâş u 'âm) 421
u. (halk içinde alçağ u hõr olmadan) 479
u. (halk içinde hõr u hem rüsvâ olur) 393
u. (hâneçe êrdükde mihmân hâş u 'âm) 669
u. (hâr u has tûfân yolın sedd edemez) 424
u. (hayr u ihsânı şehâ dervîşe kıl) 774
u. (hayra sa'y eyler nihân u âşikâr) 676
u. (hem libâs-ı atlas u dîbâyı ko) 198
u. (her kim ola turş-rüy u telh-güy) 154
u. (her ne varsa az u çokdan ey piser) 671
u. (hîş u hîşân hâtırını şora var) 900
u. (hüb u zîbâ görünür halka tamâm) 164
u. (hübdur cüd u sahâvet serverâ) 488
u. ('ilm murğ u 'aql aña bâldür) 414
u. (işte rüşen râh u işte râst yol) 541
u. (kaç hilâf u ol hıyânetden ırağ) 480
u. (kâmubîn ü kâmiyâb u kâm-kâr) 37
u. (kân-ı hilm ü cüd u şâhib-ma'rifet) 29
u. (kâni' olmaz az u çoğa lâ-cerem) 712
u. (kâse-yi ser içi mâr u mür ola) 179
u. (kendiyi maqbül u nîkû-nâm eder) 106
u. (kıl belâya şabr u şükr êt ni'mete) 769
u. (kıl hitâb anlara luţf u tām-ile) 818
u. (kıl yetimün gönlünü şâz u ferah) 887
u. (kılma anuñla selâm u merhabâ) 884
u. (kibr ü kizb ü gaybet ü hırş u hased) 576
u. (kim bunu ma'kül görmez hâş u 'âm) 816
u. (kim ki dünyâ-döst u ten-perver durur) 397
u. (kimde kim 'âdet ola cüd u kerem) 435
u. (kimde kim hõş 'aql u dâniş vardur) 319
u. (kîn ü hırş u buğz hõd kâtil durur) 507
u. (koma halka luţf u ihsânı hemân) 324
u. (kurtulasın tâ ki baş u cân-ıla) 471
u. (lâyık-[ı] tâc u sezâ-vâr-ı serîr) 30
u. (lîki olmaz kimseye ol yâr u râm) 164
u. (luţf u 'avn Hâzret-i Ma'būd-ıla) 46
u. (luţf u ihsân-ıla besle 'askeri) 149
u. (mâl için yâ bunca hây u hû neden) 729
u. (mâr u mür için mi beslersin teni) 180
u. (merd luţf u cüd-ıla server olur) 431
u. (merd-i kâr u kârına kâdir ola) 487
u. (merd-i reh 'aynına gelmez kaşr u bâğ) 215

- u. (merhem-i cān u dil mecrūhdur) 340
u. (meyl èder fişk u fesāda eyler al) 696
u. (mūr-veş yèter hūbūb u dāne çek) 253
u. (nefse dermān ac u şusuz olmadur) 268
u. (nefsi kayd u bende çek vèrme amān) 267
u. (nefsüni maḳhūr u nā-kām èdesin) 237
u. (nice yıldur fişk u ‘işyān eyledüm) 91
u. (niceler bu nefis elinden zār u zār) 310
u. (nūr-ı çeşm u milkit-i ‘Osmāndur ol) 35
u. (ol hāzer üstinde hışm u ḳahrdan) 607
u. (ol ki arturmaḳ diler emlāk u māl) 739
u. (ol olur ‘ālemde hūb u mu‘teber) 612
u. (olma nā-cins ile yār u hem-nefes) 404
u. (olmaḡıl nādān u aḳmaḳ èy piser) 685
u. (oynasun tā yoluḡa cān u seri) 149
u. (pīrlıkde birisi faḳr u niyāz) 467
u. (pīşesi anuḡ ki ḣāb u ḣōr ola) 225
u. (rāh-ı Hāḳda aḳmaḳ u bātıl ola) 686
u. (rāh-ı ‘uḳbāda metā‘ u yārı var) 634
u. (rāh-ısa pūr-ḣavf u bār-ısa girān) 931
u. (rızk u mālā şād olma èy püser) 779
u. (rūz u şeb her kim ki istiḡfār èder) 770
u. (rūz u şeb ‘işyān içinde ḳalmışam) 92
u. (rūzı u şeb Mevlāya ḳıl şükr ü senā) 807
u. (şabr u ‘ilm ü ḣilm nūr-ı dil durur) 507
u. (şāḣibi olmışdı ‘Osmān u ‘Alī) 79
u. (şalmaḡıl fişk u hevā rāhına at) 925
u. (sa‘y ḳıl arturmaḡa ḣulḳ u ḣayā) 519
u. (şoḣbet-i şıbyān u raḡbet bā zenān) 513
u. (şāh-ı ‘ādil kām-baḣş u dest-gīr) 30
u. (şol ki bed-rāydur çeker ta‘b u ‘azāb) 173
u. (şol kişi kim fāriḡ u şıḣḣatdedür) 184
u. (tā ère cān u dile ḣazz u ferāḡ) 538
u. (tā ère cān u dile ḣazz u ferāḡ) 538
u. (tā ère cān u dile imān u nūr) 865
u. (tā ère cān u dile imān u nūr) 865
u. (tā gözünḡ gönlünḡ bula ḣazz u şafā) 491
u. (tā olasin merd-i rāh u ehl-i ḣāl) 236
u. (tıfl-vār aldanma sürḣ u zerdine) 166
u. (tūtalum eflāke çekdünḡ ḳaşr u ḣāḳ) 216
u. (‘ucb u kibr ü ḣıḳdı ḳo ḳıl meskenet) 203
u. (ur münāfiḳ başına tīḡ u teber) 760
u. (vèr anuḡ yolında sen de cān u ser) 517

- u. (yā çıkar serden yā olur zār u hōr) 446
 u. (zā'il eyler cān u dilden hem ğamı) 462
 u. (zıkr-i dıldür Hakkā şevk u iştiyāk) 353
 u. (zinde kııl zıkr-ile şubḥ u şāmuḥı) 791
 u. (zinde kııl zıkr-ile şubḥ u şāmuḥı) 791
 u. (zinde tut zıkr ile şubḥ u şāmuḥı) 339
 [=143]

uc Sebep

- u.+ından (nefs ucından nice nefis nā-murād) 311
 u.+ından (ol dil ucından başı miḥnetdedür 117
 [=2]

'ucb (Ar.) Kibir, kendini beğenmişlik

- 'u. (başuḥı kıaldurma kibr ü 'ucb-ıla) 448
 'u. (ehl-i kibr ü 'ucb u hōdrāy olmağıl) 857
 'u. ('ucb u kibr ü hıkdı kıo kııl meskenet) 203
 [=3]

uç- 1. Uçmak

- u.- (bāl açup uç dersenē éydür üştürem) 264
 u.-a (dünyeye bakmaz diler 'arşa uça) 740
 u.-ar (ne uçar ne yük götürür ol pelīd) 262
 u.-ma (degme bād öñince uçma gerd ol) 856

2. Çıkmak

- u.-sa (her kaçan uça ağızdan murğ-ı rāz) 418
 [=5]

'ūd (Ar.) Buhur

- 'u. ('ūd yakdum micmer-i 'Atṭārdan) 45
 'u.-ıla ('ālemi kıldum mu'atṭar 'ūd-ıla) 46
 [=2]

uğra- 1. Yanına yaklaşmak, uğramak

- u.-maz (uğramaz yanına anuḥ hūş-mend) 327
 u. (gitdi ayruḥ yanuḥa ol uğramaz) 418

2. Kötü bir duruma düşmek

- u.-yup (uğrayup derde nice yıl zār olur) 761
 [=3]

uğrat- 1. Maruz bırakmak

- u.-(d)ur (uğradur bir derde vü 'ömrin keser) 245

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

belāya uğrat- (Ar.+T.) Belayı düşürmek

- b. u.-(d)ur (bir belāya uğradur āḥir seni) 196
 [=2]

‘uqbā (Ar.) Öteki âlem, ahiret

- ‘u. (dünye vü ‘uqbā Hüdādan ğayrı heb) 628
 ‘u.+dan (Hakḳ-ıçün ‘uqbādan el yursañ eger) 855
 ‘u.+ya (hıdmet ile bende ‘uqbāya érer) 843
 [=3]

ulu Büyük, yüce

- u.+larla (karşulaşma ulularla şabr kı1) 477
 u.+larla (ulularla öneşenler éy cüvān) 474
 u.+rı (uluñı çağırma hergiz nām-ile) 818
 [=3]

ululuğ Büyüklük, yücelik

- u.+a (ululuğa çār nesnedür delīl) 150
 [=1]

ulu’lelbāb (Ar.) Akıl sahipleri

- u.+dan (al naşīhat gel ulu’lelbābdan) 575
 [=1]

ulü’l-ebşār (Ar.) Basiret sahipleri

- u. (böyle mervīdür ulü’l-ebşārdan) 439
 [=1]

um- 1. Beklemek, ummak

- u.-aram (umaram işbu kitāb misk-bīz) 48
 u.-arlar (Hāzret-i Hakḳdan umarlar hep devā) 511
 u.-arsañ (raḥmet umarsañ eger Tevvābdan) 280
 u.-ma (ādemīlik umma gel kezzābdan) 575
 u.-ma (umma alçağdan mürüvvet kārını) 571
 u.-ma (umma éy ğāfil hāzer kı1 ondan) 680
 u.-ma (umma kim ol ola maḳbūl-ı Hüdā) 596
 u.-ma (yārlık umma belāda kimseden) 315
 u.-mazam (ummazam raḥmet bulup mağfür ola) 938
 2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

eylik um- İyilik beklemek

- e. u.-ar (bu ‘acebdür kim yine eylik umar) 296

ḥayr um- (Ar.+T.) Yarar beklemek, hayır ummak

- ḥ. (ḥayr ummaḳ mürdeden zinde ‘aceb) 715

rahm um- (Ar.+T.) Af dilemek, bağışlanmayı istemek

- r. u.-up (rahm umup dergāha ursam n’ola rü) 96

vefā um- (Ar.+T.) Vefa beklemek

- v. u.-ma (umma ‘avratdan şaḳın hergiz vefā) 455
 [=13]

ur- 1. Vurmak

- u.- (misk ü ‘amberden ur éy sāhir demi) 24

- u.- (ur anuñ başına ğayret taşını) 185
 u.- (ur dehānuñ üstine mühr-i sükût) 119
 u.- (ur münāfiķ başına tīg u teber) 760
 u.-dı (nefs-i şeytān urdı yā Rab rāhumı) 98
 u.-masun (urmasun dersen yolun nefsi pelid) 228
 u.-sam (rahm umup dergāha ursam n'ola rü) 96
 u.-ur (birinüñ başına urur tād-ı zer) 59
 u.-ur (yere urur halkı hubb-ı 'izz ü cāh) 235
 u.-ur (yere urur kendi kendin bī-gümān) 474

2. Yardımcı fiil görevinde

él ur-El sürmek, dokunmak

é. u.-up (él urub kākülüne tayıma çok) 805

yük ur- Bir hayvana yük yüklemek

y.+i u.- (ur yüki çek yola anı şütür-vār) 269

3. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

mühr ur- (Far.+T.) Mühürlemek, kapatmak

m. u.-sın (açmasun ağızını mühr ursın hemān) 426

4. Deyimleşmiş birleşik fiillerin kuruluşunda

yüz şuyı yere ur- Şerefini, haysiyetini ayaklar altına almak

y.+i ş.+n y. u.-a (hōr olup yüzi şuyın ura yere) 551

lāf ur- (Far.+T.) Çalım satmak, konuşmak

l. u.-masın (urmasun ol şabrdan 'ālemde lāf) 845

[=15]

usandur- Bıktırmak, usandırmak

u.-ur(ādemi uşandurur bī-zār eder) 683

[=1]

uslūb (Ar.) Tarz, üslup

u.+a (işte bu uslūba olur bū'l-fuzül) 371

[=1]

uy- Yakışmak, uygun düşmek, uymak

u.-an (nefs ü şeytāna uyan yoldan çıkar) 186

u.-an (nefse uyan ādem olmaz şöyle bil) 177

u.-an (nefse uyan dāyimā rüsvā olur) 796

u.-ısun (halk uyısun dēr-[i]señ bi'l-ittifāk) 762

u.-ma (ārzū-yı nefse uyma zinhār) 598

u.-ma (nefse uyma başını kes bī-ser ét) 795

u.-ma (nefs-i zulmāniye uyma kıl hāzer) 214

u.-ma (uyma göñlün arzūsına şaķın) 328

u.-ma (uyma şeytān sözine eyle hāzer) 921

u.-maķ (nefse uymaķ anlara ayrıķ hātā) 911

u.-maķdur (çāresi sen halka uymaķdur hemān) 608

- u.-maz (halkı gördün saña uymaz ey cüvân) 608
 u.-sun (saña uysun dâr-iseñ muhtâc tut) 189
 u.-up (nefse uyup zîst ü bed-kâr olmağıl) 496
 u.-up (uyumak kurb-ı seher hem kurb-ı şâm) 103
 [=15]

uyan- Uyanmak

- u.-ur (az yemegile uyanur şem‘ revân) 192
 [=1]

uyanuk Gözü açık, uyanık

- u. (uyanuk ol kim cihândan yumdı göz) 109
 [=1]

uyhu Uyku (krş. **uyku**)

- u. (ne güler oynar ne uyhu üzredür) 470
 u.+dayuz (ey dirîgâ ser-be-ser uyhudayuz) 109
 [=2]

uyku Uyku (krş. **uyhu**)

- u.+da (uykuda bulduğda o ciftin hemân) 637
 u.+dan (çünkü kalkup uykudan bîdâr olur) 631
 [=2]

uyu- Uyumak

- u.- (ey piser gel az ye vü az uyı) 792
 u.-ma (çok uyuma imdi zinhâr ey püser) 812
 u.-mak (uyumak kurb-ı seher hem kurb-ı şâm) 793
 u.-r (bî-ṭahâret yürür ü bî-vaqt uyur) 699
 u.-r (şol kişi kim az yer ü az uyur) 193
 [=5]

uz Mahir, yetenekli

- u. (nefs üzre merdlik uz olmadur) 268
 [=1]

uzat- 1. Sürdürmek

- u.-ur (her ki kibr ile uzadur gerdini) 395

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

lisân uzat- (Ar.+T.) Dil Uzatmak

1. u.-(d)ur (cüz‘i eksük görse uzadur lisân) 401
 [=2]

‘uzv (Ar.) Organ

- ‘u. (var durur her ‘uzv için maḥşûş zîkr) 349
 ‘u.+1 (yedi ‘uzvı şöyle baṭṭâl étme fikr) 349
 [=2]

ü (Far.) Bağlama edatı (krş. **u**)

- ü. (‘âkıbet dünyâ-perestün sîm ü zer) 245

- ü. (‘ākıl olan kizb ü ğaybet eylemez) 123
- ü. (‘ākıl ü dānāyı ol tutar ‘azīz) 152
- ü. (‘aql vērür ‘ilme ferr ü mā’ide) 409
- ü. (aḡa ādem dēme gāv ü ḡar durur) 397
- ü. (aḡa kim çoğ eyledün zılm ü cefā) 910
- ü. (aḡla ḡadrin ‘ākıl ü dānālaruḡ) 518
- ü. (‘ārifüḡ göḡlindedür mihr ü vefā) 624
- ü. (arturasın tā ki bal ü yaḡını) 833
- ü. (aşlı nā-pāk ü cūdı yoḡdur) 545
- ü. (āteş ü düşmen ki bula fırsatı) 388
- ü. (başuḡı ḡaldurma kibr ü ‘ucb-ıla) 448
- ü. (berg ü bārın bāḡ-ı ‘ömrinden saçar) 263
- ü. (bir göḡül yap māl ü yā güftār-ıla) 282
- ü. (biri derd ü biri düşmen biri nār) 380
- ü. (biri eymin olmadur bā māl ü cān) 464
- ü. (birisi kibr ü biri anuḡ ḡased) 363
- ü. (bī-ḡahāret yürür ü bī-vaḡt uyur) 699
- ü. (bu ‘d-ı düşmen devlet ü rāḡat durur) 158
- ü. (cāhil ü nādāna vērür sīm ü zer) 370
- ü. (cāhil ü nādāna vērür sīm ü zer) 370
- ü. (cāhile her kim ki māl ü zer vērür) 374
- ü. (cāme geydürmekçedür yā sīm ü zer) 542
- ü. (cerb ü şīrīn loḡmaya māyil durur) 244
- ü. (cünbiş ü ārāmı Mevlā-y-iledür) 643
- ü. (çār nesnedür büzürg ü mu‘teber) 379
- ü. (çün vera‘la yār ola ‘ilm ü ‘amel) 647
- ü. (daḡı şol söz kim dürüst ü rāstdur) 562
- ü. (dīnümüz bunlarla buldı zīb ü fer) 86
- ü. (diḡle ēy şāḡib-kemāl ü menzilet) 627
- ü. (dünyevī derd ü belāya şābir ol) 219
- ü. (ehl-i ḡikmet pendidür ēy şeyḡ ü şāb) 801
- ü. (ehl-i kibr ü buḡla dūzaḡdur maḡar) 748
- ü. (ehl-i kibr ü ‘ucb u ḡōdrāy olmaḡıl) 857
- ü. (ejdehāya şanki bāl ü per vērür) 374
- ü. (emr ü nehyi Ḥaḡḡı gözle ēy vaḡīd) 228
- ü. (enbiyānuḡ server ü ser-tācıdur) 74
- ü. (ērişür rızḡ-ı muḡadder ēr ü gēç) 251
- ü. (ērmesün dēyü dile derd ü elem) 711
- ü. (ētmesünler tā senüḡ’çün ḡāl ü kīl) 477
- ü. (ēy piser pend ü naşīḡat eyle gūş) 120
- ü. (ēy püser kibr ü ḡasedden dūr ol) 749
- ü. (fāyide ḡılmaz aḡa ḡayl ü sipāh) 147
- ü. (gāv ü ḡardan biḡ beter bāḡıl durur) 396

- ü. (ğayrılar destinde yokdur nef' ü zar) 566
- ü. (geçer ammā hīle vü mekr ü revî) 636
- ü. (geçürür 'ömrin o zehr ü kahr-ıla) 544
- ü. (gel berü èy t̄alib-i misk ü 'abîr) 27
- ü. (gel t̄ayanma kudret ü girdāruña) 529
- ü. (ger bulursañ ni'met ü emn ü amān) 183
- ü. (ger bulursañ ni'met ü emn ü amān) 183
- ü. (ger dilersen bulasın emn ü amān) 434
- ü. (ger dilersen 'izz ü cāh-ı āhîret) 203
- ü. (ger dilersen rāhat u genc ü ğinā) 317
- ü. (ger zarūrî süprüle beyt ü harem) 822
- ü. (gerçi olur lāğar u süst ü za'îf) 916
- ü. (girse ebleh destine māl ü tuhaf) 375
- ü. (gitmez anuñ yüreginden derd ü dāğ) 215
- ü. (görmek istersen behişt ü nehrini) 928
- ü. (Hak rızāsın gözle 'adl ü dād kı) 338
- ü. (hālî olmaya başından derd ü ğam) 402
- ü. (Hālîki yād eyle her şām ü seher) 685
- ü. (hāne kim tārîk ü tenhā ola hem) 804
- ü. (hāşlarla hem-celîs ü maḥrem ol) 866
- ü. (havf eder andan gümānsız ins ü cān) 573
- ü. (hem ḥarāma meyl ü rağbet var durur) 698
- ü. (her ki söyler cürm ü 'aybuñ yüzüne) 516
- ü. (her kim ister kim bula emn ü amān) 426
- ü. (her kim ola ehl-i ḥilm ü pāk-dil) 322
- ü. (her kimün kim nîk ü ḥōş girdarı var) 634
- ü. (her ne vërse ger kalîl ü ger keşîr) 254
- ü. (ikisi biri birinden zîşt ü bed) 363
- ü. (kaç yanından hem-dem ü maḥrem mebāş) 604
- ü. (kāmubîn ü kāmıyāb u kām-kār) 37
- ü. (kān-ı ḥilm ü cūd u şāhib-ma'rifet) 29
- ü. (kavm-i 'Ādı eyledi zîr ü zeber) 51
- ü. (kendini bî-hürmet ü 'izzet kı) 144
- ü. (kılmayınca terk 'izz ü māl ü cāh) 283
- ü. (kılmayınca terk 'izz ü māl ü cāh) 283
- ü. (kibr ü kızb ü ğaybet ü hırş u ḥased) 576
- ü. (kibr ü kızb ü ğaybet ü hırş u ḥased) 576
- ü. (kibr ü kızb ü ğaybet ü hırş u ḥased) 576
- ü. (kim ki bundan ögrene 'ilm ü edeb) 949
- ü. (kimde kim mevcüddur lecc ü ḥilāf) 845
- ü. (kimde kim yok ḥōş edeb ü ḥüsn ḥayā) 714
- ü. (kîñ ü hırş u buğz ḥöd kâtil durur) 507
- ü. (kîñeden pāk eyle kalb ü sîneyi) 201

- ü. (kurb-ı düşmen nekbet ü miḥnet durur) 158
- ü. (kurtuluş yok érer āḥir ér ü gèç) 526
- ü. (līk t̄ā'at vaḳti cüst ü hem ḥafif) 916
- ü. (Lūṭ ḳavmin eyledi zīr ü zeber) 53
- ü. (luṭf u cūd ü ḥilm ile meşhūr ol) 749
- ü. (merd-i şākir oldur éy mīr ü gedā) 839
- ü. (miḥnet ü derd ü belā çek éy püser) 784
- ü. (miḥnet ü derd ü belā çek éy püser) 784
- ü. (miḥnet ü faḳr érmesün dërseṅ eger) 830
- ü. (misk ü 'amberden ur éy sāḥir demi) 24
- ü. (muḳbil ol kim olduḡı dem çift ü t̄āḳ) 169
- ü. (müzd ü ecr şāyimān ü ḳāyimān) 658
- ü. (müzd ü ecr şāyimān ü ḳāyimān) 658
- ü. (na'let ü nefrīni her yerden çeker) 271
- ü. (nān-ı mümsikden olur renc ü 'anā) 678
- ü. (nefs ü dünyādan ıraḡ ol yūri var) 305
- ü. (nefs ü şeytāna uyan yoldan çıkar) 186
- ü. (nefs ü şeytān-ıla dāyim kıl cihād) 461
- ü. (nefse uyup zişt ü bed-kār olmaḡıl) 496
- ü. (nerm ü şīrīn söyle bu ḥalka kelām) 153
- ü. (ni'met ü mālina dehrūṅ egme ser) 312
- ü. (oda şaldı nice ḳavm ü milleti) 306
- ü. (ol 'adīmü'l-miṣl ü bī-hem-tālaruṅ) 518
- ü. (ol aṅa beṅzer ki yer ü çıkarur) 778
- ü. (ol cüvān-merd ü saḥī éy merd-i ḥāş) 742
- ü. (ol vefāsız kāzib ü mezmūmda) 896
- ü. (ola ḥalk içre faḳīr ü bī-nevā) 914
- ü. (ola milkinde aṅa 'ömr ü beḳā) 148
- ü. (oldur ol kim yāri Bū Bekr ü 'Ömer) 77
- ü. (olmaḳ istersen ḥabīb ü müctebā) 519
- ü. ('ömr ü iḳbālin bularuṅ yā Mu'īn) 36
- ü. ('ömr ü rızḳı kesr ü noḳşān üzredür) 810
- ü. ('ömr ü rızḳı kesr ü noḳşān üzredür) 810
- ü. (pādişādur hem-dem ü hem-rāzı yok) 72
- ü. (pādişāh oldur ki 'adl ü dād éde) 146
- ü. (pāk eyle kızb ü ḡaybetden zebān) 133
- ü. (raḡbet ü ḥürmetle her ān oḳımaḳ) 355
- ü. (rūzı u şeb Mevlāya kıl şükr ü senā) 807
- ü. (Rüstem-i rezm ü Sikender menzilet) 29
- ü. (şābir ü şākird dēnür mi ḥiç saṅa) 838
- ü. (şabr u 'ilm ü ḥilm nūr-ı dil durur) 507
- ü. (saḥt-dil pend ü naşīḥat eslemez) 713
- ü. (şaklama ḥālūṅ ṭabīb ü yārdan) 520

- ü. (Seyyidü'l-kevneyn ü Hâtmü'l-Mürselîn) 73
- ü. (sîm ü zer destünjde bî-ḥad var tüt) 337
- ü. (söylemez toğrı meger kim kizb ü lâf) 754
- ü. (sözlerüm hep misk ü 'anber-bârdur) 47
- ü. (şeh ki ola 'âkil ü ferruḥ-liḳā) 148
- ü. (şol ki bî-şerm ü şaḳī vü şūḥdur) 545
- ü. (şol kişi kim az yêr ü az uyur) 193
- ü. (tā ki senden dūr ola cürm [ü] vebāl) 107
- ü. (tā ki senden dūr ola hemm ü teraḥ) 887
- ü. (tāze-rū ol hem cüvān-merd ü saḥī) 525
- ü. (tüt ḥilāfin nefsinî kıl zîr ü zeber) 797
- ü. (zıll-ı zā'il gibidür 'ömr ü ḥayāt) 527
- ü. (zühd ü tā'at pîşe vü āyîn gerek)

[=143]

üç Üç (3) sayısı

- ü. (bî-gümān üç nesnededür çün ḥalāş) 329
- ü. (bî-gümān üç nesnededür çün ḥalāş) 331
- ü. (hem şaḳīde üç 'alāmet var durur) 698
- ü. (her ki bu üç nesneden ğāfil durur) 242
- ü. (işbu üç eşyāya kıl dāyim nazar) 592
- ü. (kimde kim üç dürlü 'ādet vardur) 587
- ü. (kimde kim üç dürlü ḥaşlet vardur) 768
- ü. (muttaḳīde üç 'alāmet vardur) 763
- ü. (nefsi üç nesne kılur ancak helāk) 240
- ü. (saḥt-dil-çün üç 'alāmet bulmuşam) 710
- ü. (üç 'alāmet var münāfiḳda 'ayān) 753
- ü. (üç 'alāmetle bilünür hem baḥīl) 705
- ü. (üç 'alāmetle bilürler aḥmaḳı) 682
- ü. (üç güne ḳomaz bükêr anı hemen) 168
- ü. (var durur fāsıḳda üç dürlü ḥişāl) 696
- ü. (zıkr üç nev' üzredür êy pāk-dîn) 345

[=16]

üfür- Üfürmek

- ü.-üp (üfürüp daḥı söyündürme çırāğ) 828

[=1]

ülfet (Ar.) Arkadaşlık, dostluk

- ü.+i (rağbet-i dünyā-y-ıla zen şoḥbeti) 161
- ü.+i (vêrme rāzuḳ tütma zenle ülfeti) 521

[=2]

ülfet-i bed-ḥöd (Far.) Kötülerle dostluk

- ü. (ülfet-i bed-ḥöd belā-yı cāndur) 162

[=1]

ümîz (Far. < ümîd) Ümit, beklenti

→ **ümîzi kes-**

ü.+in (eylik ümîzin hasîs-i dündan) 680

ü.+ün (kes ümîzün cümle mevcûdâtdan) 851

[=2]

ümîzi kes- (Far.+T.) Beklentiyi bırakmak, ümidi kesmek

ü. k.- (Hakka yüz tut gayrdan ümîzi kes) 316

ü. k.- (şol güzeşte 'ömrden ümîzi kes) 423

ü.+(ü)ñ k.- (kes ümîzün êlden ol hayrû'l-beşer) 128

ü.+ün k.- (kes ümîzün cümle mevcûdâtdan) 851

[=4]

üns (Ar.) İş

ü. (tutmayanlar üns zikru'l-lâh-ıla) 243

[=1]

'üryân (Ar.) Çıplak

'ü. (biri kül-hânda yatur 'üryân u hõr) 63

'ü. (biri 'üryân açlıqdan cân vèür) 62

'ü. (dõşek içinde şu kim 'üryân yata) 813

'ü. (kim tebevül eyleye 'üryân iken) 814

'ü.+a (her ki bir 'üryâna bir kaftân vère) 674

'ü.+a (her ki 'üryâna geyüre cāmeyi) 673

'ü.+lar (açlar 'üryânlar dil-rîşler) 258

[=7]

üst Üst

→ **üstine ditre-**

ü.+i (birinün de qar u buz üsti yeri) 64

ü.+i (var andan şoñra her dağ üsti bâğ) 480

ü.+inde (ol hāzer üstinde hışm u qahrdan) 607

ü.+ine (açdı üstine der-i dārū's-selām) 230

ü.+ine (āsītān üstine yatup koma ser) 830

ü.+ine (bize ol sūnnet durur var üstine) 885

ü.+ine (ger 'adū üstine bulursañ zafer) 501

ü.+ine (kim ki mürde üstine eyler naẓar) 468

ü.+ine (ur dehānuñ üstine mühr-i sūkūt) 119

ü.+ine (var hālīn şora bīmār üstine) 885

ü.+iñe (üstüne tā bāb-ı rahmet açıla) 661

ü.+ünde (cāmeñi üstünde dikme êy cüvān) 824

ü.+üne (alma üstüne belā vü nekbeti) 521

ü.+üne (her yañadan üstüne üşer belā) 307

ü.+üne (üstüne cennet kapısı açıla) 935

ü.+üne (üstüne rāhat kapusın eyle bend) 229

[=16]

üstine ditre- Dikkatli olmak, aşırı titiz davranmak
 ü. d.-yüp (ditreyüp māl üstine lertzân olur) 706
 [=1]

üstād (Far.) Bir işi erbabı, üstat
 ü.+ına (bulup okutdurmaya üstādına) 947
 [=1]

üstüvār (Far.) Sağlam, tutarlı
 ü. (kim ki va'z üzre olmaz üstüvār) 325
 [=1]

üş- Toplamak, üşüşmek
 ü.-er (her yañadan üstüñe üşer belā) 307
 ü.-ür (üşürür başına vāfir düşmeni) 395
 [=2]

üşî- Soğumak, uzak durmak
 ü.-yüp (ne irāğ ol üşiyüp zār olasın) 579
 [=1]

üştür (Far.) Deve
 ü.+em (bāl açup uç dersenē eydür üştürem) 264
 [=1]

üzre Üstüne, üzerine
 ü. (āsītān üzre oturma ēy püser) 823
 ü. (kim ki köpri üzre beyt eyler binā) 732
 ü. (kim ki va'z üzre olmaz üstüvār) 325
 ü. (kim ķodı kendi hevāsı üzre pā) 224
 ü. (nefs üzre merdlik uz olmadur) 268
 ü. (nefs-i bed-ħūnuñ ħilāfı üzre ol) 872
 ü. (ni'metüñ üzre şükür şāmil ola) 410
 ü. (yēme hergiz tokluk üzre ta'ām) 894
 ü.+dür (düşmeninden ol kıkorku üzredür) 470
 ü.+dür (ħālî hōşdur göñli şādî üzredür) 465
 ü.+dür (her kim ol fişk-ıla 'işyān üzredür) 810
 ü.+dür (her kimüñ kārı murādı üzredür) 465
 ü.+dür (ħük-m-i-Ķur'ān çār nesne üzredür) 459
 ü.+dür (ne güler oynar ne uyħu üzredür) 470
 ü.+dür ('ömr ü rızķı kesr ü noķşān üzredür) 810
 ü.+dür (zıkr üç nev' üzredür ēy pāk-dīn) 345
 [=16]

üzül- Kopmak
 ü. (ķo o fi'li kaç hemān üzül kesil) 522
 [=1]

-V-**vā** (Ar.) Vay!

v. (aṅa lāyık fāni ḥidmet vā seni) 789

v. (vā bize raḥm eylemezse Müste‘ān) 931

[=2]

va‘de (Ar.) Söz

v.+sine (va‘desine dāyimā eyler ḥilāf) 754

v.+ye (hem münāfiḳ va‘deye kılmaz vefā) 756

[=2]

vāfir (Ar.) Bol, çok

v. (birine vāfir libās u nān vērür) 62

v. (üşürür başına vāfir düşmeni)395

[=2]

vahīd (Ar.) Yaratılmış, insan

v. (emr ü nehyi Ḥaḳḳı gözle ey vahīd) 228

[=1]

vaḳt (Ar.) Vakit, zaman→ **vaḳt-ı t̄ā‘at**→ **vaḳt-i belā**→ **vaḳt-i ni‘met**

v.+ın (gördüğün vaḳtın daḳı şorma ḥaber) 534

v.+i (kıl yigitlik vaḳti pīre ḥizmeti) 892

v.+i (līk t̄ā‘at vaḳti cüst ü hem ḥafīf) 916

v.+i (pīrlik vaḳti dilersen ‘izzeti) 892

v.+inde (incinürsen saḥtlik vaḳtinde ger) 837

[=5]

vaḳt-ı t̄ā‘at (Far.) İbadet vakti

v. (vaḳt-ı t̄ā‘at nefsi-zālim süst olur) 266

v. (vaḳt-ı t̄ā‘at t̄iz-rev çün bād ol)275

[=2]

vaḳt-i belā (Far.) Bela vakti

v. (şabr kılmazsan eger vaḳt-i belā) 838

[=1]

vaḳt-i ni‘met (Far.) Rızık vakti

v.+de (vaḳt-i ni‘metde Ḥüdāya şākir ol) 19

[=1]

vālideyn (Ar.) Anne-baba

v.+ünj (vālideynünj rāzı kıl yükin götür) 460

[=1]

vām (Far.) Borç

v. (düşmen bisyār vām bī-şümār) 450
[=1]

var Mevcut olan, var

→ **var eyle-**

- v. (altı a'lā nesne var èy şehriyār) 560
v. (çār nesne var ki olduḡda revān) 417
v. (dört nesne daḡı var Ḥaḡdan 'atā) 458
v. (dört nesne var anı yād èt daḡı) 600
v. (dört nesne var aḡa olmaz bahā) 874
v. (ḡāfil olma kim bozulmaḡ var mizāc) 385
v. (her kimüñ kim nīk ü ḡōş girdāri var) 634
v. (kimde kim var pāk-ṭab' ḡōş-nazar) 612
v. (rāh-ı 'uḡbāda metā' u yāri var) 634
v. (üç 'alāmet var münāfiḡda 'ayān) 753
v. (var durur andan cihānuñ nefreti) 372
v. (var durur her 'uzv için maḡşüş zıkr) 349
v.+dur (ādemīde dört nesne vardur) 389
v.+dur (anda hem baḡt u sa'ādet vardur) 587
v.+dur (çār çīziden ḡamu bī-zārdur) 319
v.+dur (Ḥaḡ ḡatında şanma ḡadri vardur) 297
v.+dur (her kimüñ dünyāya hırşı vardur) 334
v.+dur (kimde kim ḡalka teraḡḡum vardur) 490
v.+dur (kimde kim üç dürlü 'ādet vardur) 587
v.+dur (kimde kim üç dürlü ḡaşlet vardur) 768
v.+dur (kimde kim vardur ḡüzel 'aḡl-ı temīz) 595
v.+dur (muttaḡīde üç 'alāmet vardur) 763
v.+dur (söylemez çok ol ki 'aḡlı vardur) 126
v.+durur (hem ḡarāma meyl ü raḡbet var durur) 698
v.+durur (hem şaḡīde üç 'alāmet var durur) 698
v.+durur (her kim anda var durur 'aḡl-ı temīz) 152
v.+durur (var durur diñle diyeyim èy 'azīz) 362
v.+durur (var durur dört nesnede ḡāyet ḡaṭar 160
v.+durur (var durur fāsıḡda üç dürlü ḡişāl) 696
v.+durur (var durur tenhā seferde çok ḡaṭar) 802
v.+uñ (Ḥaḡ yolında varuñ oyna merd iseñ) 741
v.-ımış (tutalum Rüstemce varımış sende zūr) 217
v.-ısa (emr-i Ḥaḡdan her ne kim var ḡıl ḡabül) 842
v.-ısa (èy bürāzer var-ısa 'aḡluñ tamām) 153
v.-ısa (eymin olma var-ısa ger düşmenüñ) 924
v.-ısa (ger 'ilāḡañ var-ısa ānīde kes) 404
v.-ısa (olmaḡıl bed-kār 'aḡluñ var-ısa) 321
v.-ısa (var-ısa 'aḡluñ eger èy merd-i dīn) 208

v.-ısa (var-ısa kudret eger olma baḥıl) 835
v.-iken (n'idelüm Haḳ varken gayrı yeri) 572
v.-iken (varken kudret elünđe ey cüvān) 324
v.-sa ('aḳl-ı kāmıl iste 'aḳluḅ varsa ger) 563
v.-sa (her ne varsa az u çoḳdan ey piser) 671
v.-sa (kim ki varsa şöḅbet-i āhengere) 548
v.-sa (var-ısa ger āgehün Cebbārdan 378
[=46]

var eyle- Meydana getirmek, var etmek

v. e.-di (yoḅ-iken var eyledi Mevlā seni) 789
[=1]

var- Git, varmak

v.- (bize ol sünnet durur var üstine) 885
v.- (göḅlün andan şöḅra var mesrūr tut) 539
v.- (ḥiṣ u ḥiṣān ḥātırımı şora var) 900
v.- (kimi incidünşe var 'özrin dile) 318
v.- (nefs ü dünyādan ıraḅ ol yuri var) 305
v.- (saḅa kim der var o yanar nāra gir) 863
v.- (sīm ü zer destünđe bī-ḥad var tut) 337
v.- (var andan şöḅra her daḅ üsti bāḅ) 480
v.- (var ḥālin şora bīmār üstine) 885
v.-a (kim ki vara şol okunmayan yere) 551
v.-ımaz (varımaz dergāh-ı Haḳḳa çoḳ yeler) 213
v.-ma ('arż-ı ḥācet eyleyü varma aḅa) 714
v.-ma (fāsıkuḅ yanına varma el-ḥazer) 860
v.-ma (kaç ḥaḅarlu yere hem varma yaḳın) 328
v.-ma (varma anlar arasına zinhār) 806
v.-ma (varma bāḅıl yola gözle rāhuḅı) 918
v.-ma (varma bāḅıl yola zinhār el-ḥazer) 218
v.-ma (varma da'vet étmedükleri yere) 679
v.-ma (varma nākes ḳapusına egme ser) 534
v.-ma (varma pāyine baḅılün ey cüvān) 303
v.-ma (varma töḅmet yerine başma ḳadem) 923
v.-ma (yarın anda varma ḥaşmuḅla bile) 318
v.-up (aç ölürsen varup aḅa egme ser) 533
v.-ur (döner anı yemege yine varur) 778
[=24]

vāriş (Ar.) Miras sahibi, varis

v. (ḳabre nesne iletmez vāriş alır) 632
v. (vāriş için yoḳ yere cem' étme māl) 633
[=2]

vasaḅ (Ar.) İlimli

v. (her ki her kārında gözler ol vasat) 580
[=1]

vāşıl (Ar.) Birleşme

→ **vāşıl ét-**

vāşıl ét- (Ar.+T.) Bağlamak, kavuşmak

v. è.-medi (kendini maqşūda vāşıl étmedi) 619
[=1]

vaşīyet (Ar.) Vasiyet

v.+den (bu vaşīyetden şular kim dūrdur) 939
v.+le (bu vaşīyyetle kim eylerse ‘amel) 936
[=2]

vāy Vay!

v. (vāy ol maqşūda Mevlā vèrmeye) 568
v. (vāy ol miskīne ğarq-ı vām ola) 451
[=2]

va‘z (Ar.) Söz

v. (kim ki va‘z üzre olmaz üstüvār) 325
[=1]

vāz (Far.) Bırakma, terk etme

→ **vāz geç-**
→ **vāz gel-**

vāz geç- (Far.+T.) Vaz geçmek

v. g.- (bu şıfat mezmūmdur gel vāz geç) 390
[=1]

vāz gel- (Far.+T.) Vazgeçmek, bırakmak

v. g.- (renc olur ol ādem içre vāz gel) 677
v. g.- (vāz gel zīnetden èy maqbūl-ı nās) 285
[=2]

vebāl (Ar.) Sorumluluk, vebal

→ **vebāl çek-**
→ **vebāl ol-**

v. (bu makālı terceme aña vebāl) 44
v. (kim olar yanında çok yèmek vebāl) 766
v. (tā ki senden dūr ola cürm [ü] vebāl) 107
[=3]

vebāl çek- (Ar.+T.) Bir şeyden dolayı ceza çekmek

v. ç.-er (zevqın èller sürer ol çeker vebāl) 739
v. ç.-ersin (zevqın al sürer çekersin sen vebāl) 633
[=2]

vebāl ol- (Ar.+T.) Vebal olmak, sorumlu olmak

v. o.-ur (olur ehl-i zūhd yanında vebāl) 646

[=1]

vech (Ar.) Yüz, çehre→ **vech-i ḥasen****vech-i ḥasen** (Far.) Güzel yüzlü

v. (bī-vefādur ḥalk̄ ēy vech-i ḥasen) 315

[=1]

vefā (Ar.) Vefa→ **vefā kııl-**→ **vefā um-**

v. (‘ārifūñ göñlindedür mihr ü vefā) 624

v. (hem münāfiḳ va‘ deye kıılmaz vefā) 756

v. (iṣbu düşmenden vefā ne iḥtimāl) 735

v. (umma ‘avratdan ṣaḳın hergiz vefā) 455

v.+yı (az ède aña vefāyı rüzigār) 613

[=5]

vefā kııl- (Ar.+T.) Vefa eylemek

v. kı.-maz (hem münāfiḳ va‘ deye kıılmaz vefā) 756

[=1]

vefā um- (Ar.+T.) Vefa beklemek

v. u.-ma (umma ‘avratdan ṣaḳın hergiz vefā) 455

[=1]

vefāsız (Ar.+T.) Vefası olmayan, vefasız

v. (ol vefāsız kāzib ü mezmūmda) 896

[=1]

vefāt (Ar.) Ölüm→ **vefāt èt-**→ **vefāt eyle-****vefāt èt-** (Ar.+T.) Ölmek

v. è.-di (niceler ol zehrden ètdi vefāt) 505

[=1]

vefāt eyle- (Ar.+T.) Ölmek

v. e.-rse (olma ḥürrem düşmen eylemse vefāt) 718

[=1]

velī (Ar.) Ermiş, eren

v. (ol sebebden her biri oldı velī) 79

[=1]

velī (Far.) Ama, ancak

v. (iṣ buyur aña velī kim oğşa az) 535

v. (şüretā küçek velī büzürg ḥaṭar) 379

[=2]

veliyy-i ni'met (Far.) Rızıkı veren

v.+üm (bir seher gördüm veliyy-i ni'metüm) 28
[=1]

vêr- 1. Vermek

- v.- (gözle muhtâc u za'îfi vêr ta'âm) 934
v.- (kanda bir şusuz görürsen âb vêr) 886
v.- (kimini yè kimin ihsân eyle vêr) 779
v.- (kudretün yètdükçe muhtâcına vêr) 704
v.- (kudretün yèterse ger cüllâb vêr) 886
v.-di (nûr-ı İmân vèrdi hâk-i âdeme) 49
v.-dür (nân vèrmek ma'nâda cân vèrmedür) 508
v.-e (aşa cennet hüllesin Raḥmân vère) 674
v.-e (çün saşa devlet vère ol Müste'ân) 616
v.-e (halka kendün vère bir ḥurmâ eger) 776
v.-e (her ki bir 'üryâna bir kaftân vère) 674
v.-e (her kime kim ma'rifet vère Hüdâ) 625
v.-e (vère her bir hâdime ol Müste'ân) 658
v.-iser ('âriyet âḥir vèriser birine) 728
v.-me (tez geçer vèrme cevâb-ı nâ-şavâb) 403
v.-me (vèrme râzuḡ tütma zenle ülfeti) 521
v.-mede (vèrmede almada inşâf-ıla ol) 541
v.-mek (nân vèrmek ma'nâda cân vèrmedür) 508
v.-mese (ger Süleymana o vèrmese nigîn) 57
v.-meye (vây ol maḡsûda Mevlâ vèrmeye) 568
v.-se (Hakḡ-içün vèrür ne vèrse ey 'azîz) 595
v.-se (her ne vèrse ger kalîl ü ger keşîr) 254
v.-ür (birine altunı biḡ himyân vèrür) 65
v.-ür (birine vâfir libâs u nân vèrür) 62
v.-ür (câhil ü nâdâna vèrür sîm ü zer) 370
v.-ür (câhile her kim ki mâl ü zer vèrür) 374
v.-ür (derd-i bî-dermâna ol dermân vèrür) 69
v.-ür (ejdehâya şanki bâl ü per vèrür) 374
v.-ür (faḡr vèrür ḡâb bisyâr ey püser) 812
v.-ür (gökyüzinde murḡa ol mâhı vèrür) 67
v.-ür (Hakḡ-içün vèrür ne vèrse ey 'azîz) 595
v.-ür ('ilmdür biri ki ḡoş zînet vèrür) 381
v.-ür (kullarına devlet-i şâhı vèrür) 67
v.-ürsenḡ (kendi êlüḡle vèürsenḡ bir direm) 775

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

'aql vêr- (Ar.+T.) Bir kimseye, kendi çıkarı doğrultusunda yol göstermek

'a. v.-ür ('aql vèrür 'ilme ferr ü mâ'ide) 409

cân vêr- (Far.+T.) 1. Ölmek

- c. v.- (vèr anuñ yolında sen de cān u ser) 517
 c. v.-ür (biri 'üryān açlıqdan cān vèrür) 62
 c. v.-ür (birisi nān hāsretiyle cān vèrür) 65

2. Hayat vermek

- c. v.-medür (nān vèrmek ma 'nāda cān vèrmedür) 508
 c. v.-ür (niçe yıllık mürdeye ol cān vèrür) 69
 c. v.-ür (ol ki yarın yine saña can vèrür) 252
gönül vèr- Gönül vermek, âşık olmak
 g.+ün v.-megil (vèrmegil gönülün muradın ey piser) 912
 3. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

- amān vèr-** (Ar.+T.) Affetmek, bağışlamak
 a. v.-me (nefsi kayd u bende çek vèrme amān) 267
 a. v.-mez (öldürür rahm ètmeyüp vèrmez amān) 637
bāda vèr- (Far.+T.) Yele vermek, boşa harcamak
 b. v.-üp (bāda vèrüp 'ömri noqşān ètmede) 922
cevāb vèr- (Ar.+T.) Cevap vermek
 c. v.-mekdür (halka hem hulk-ıla vèrmekdür cevāb) 151
dil vèr- (Far.+T.) Gönül vermek, âşık olmak
 d. v.-me (vèrme fānī 'āleme zinhār dil) 177
haber vèr- (Ar.+T.) Bilgi vermek
 h. vèr- (bir fakīre rıfık-ıla vèrmek haber) 542
hayr vèr- (Ar.+T.) Hayır etmek, bağışta bulunmak
 h.+ı v.-mege (hayrı vèrmege elünle pişe kıl) 774
inbisāṭ vèr- (Ar.+T.) Ferahlık vermek
 i.+ı v.-me (vèrme nefse inbisāṭı cebr kıl) 836
'izzet vèr- (Ar.+T.) İzzet vermek, büyüklük vermek
 'i. vèr- (muqtedā-yı nās èder 'izzet vèrür) 381
küt vèr- (Ar.+T.) Azık vermek
 k. v.-üp (cism-i şābirden vèrüp kirmāna küt) 58
pend vèr- (Far.+T.) Nasihat vermek
 p. v.-señ (pend vèrseñ döndürür yüzün hemān) 376
rızā vèr- (Ar.+T.) Rızā olduğunu bildirmek, rıza vermek
 r. v.- ('ākil iseñ gel kazāya vèr rızā) 425
ṭalāk vèr- (Ar.+T.) Boşamak
 ṭ. v.-dün (şol zamān kim şehvete vèrdün ṭalāk) 850
 ṭ. v.-e (arkasın dönüp hemān vère ṭalāk) 169
yèr vèr- Tutmak, saygı göstermek
 y. v.-me (vèrme yèr gönülde aña taşra sür) 302
 [=56]

vèrdür- Verdirmek

- v.-meden (yeg durur vèrdürmeden yüz dāne zer) 776
 [=1]

ve's-selām (Ar.) Son söz budur, vesselam!

v. (ehl-i îmānsın muḥakkaḳ ve's-selām) 135

v. (şāhib[-i] tecrīd olasın ve's-selām) 854

[=2]

vera' (Ar.) *tasvf.* Allah korkusu

v. (dīn evin ābād eder zīrā vera') 640

v. (ger vera' 'ilminden alduḡsa sabak) 641

v. (kim vera' ehli yüce re'y-iledür) 643

v.+dan (bī-vera' olan kişi rüsvā olur) 642

v.+la (çün vera' la yār ola 'ilm ü 'amel) 647

[=5]

veyā (Ar.) Veya

v. (yā gömer yere veyā eyler telef) 375

[=1]

vuşlat(Ar.) Kavuşma, birleşme

→ **vuşlat-ı Hāḳ**

vuşlat-ı Hāḳ (Far.) Allah'a kavuşma

v.+dur (vuşlat-ı Hāḳdur anuḡ fikri hemān) 737

[=1]

vü (Far.) Ve bağlacı

v. (alma üstüñe belā vü nekbeti) 521

v. ('amm-ı pākī Hāḳ vü 'Abbās-idi) 81

v. (anlaruñ ḫālī recā vü bīmdür) 583

v. (bāḳi vü pāyende kıl tā yevm-i dīn) 36

v. (bī-kesī vü nā-kesī işbu çihār) 222

v. (birinüñ kemḫā vü naḫdur pisteri) 64

v. (bulmaz ol şādī vü 'işretten naşīb) 287

v. (bulur ol Hāḳdan 'atā vü maḡfired) 485

v. (cāhilī vü kāhilī saḫtī durur) 221

v. (cāmesi yāḫūd siyāh vü zişt olur) 858

v. (dāyimā pür-ḡuşsa vü nā-kām ola) 451

v. (diñle vü ḫātırda tut èy merd-i nām) 407

v. (dūr ola andan Hüzā vü hem Resül) 662

v. (dünye vü 'uḳbā Hüdādan ḡayrı heb) 628

v. (düşmesün dersenḡ belā vü derde ser) 386

v. (düşmeyesin tā belā vü derdine) 166

v. (düşmeyesin tā belā vü zillete) 769

v. (eksidürsin rızḳuñı vü dāneḡi) 817

v. (eksilür 'ömri vü bulmaz raḡmet o) 901

v. (èrmek istersenḡ 'atā vü raḡmete) 484

v. (èy piser gel az yè vü az uyu) 792

v. (eylik istersenḡ saḫī vü ḫōş-dem ol) 430

- v. (geçer ammā h̄ile vü mekr ü revî) 636
v. (gir kanā‘at küncine vü gey ‘abā) 317
v. (halk içinde bî-hayā vü bî-edeb) 475
v. (hayf aña kim bātınî vü zāhirî) 946
v. (her kim ola zıst-hū vü bed-fi‘āl) 514
v. (her seher tevbe vü istiğfār kııl) 722
v. (her zamān şāhib-hayā vü cūd ol) 790
v. (hırka vü loğma aña kāfî ola) 738
v. (jende-püş ol bāki vü pāyende ol) 199
v. (kaçma ‘ālemde belā vü guşşadan) 786
v. (kııl taḥammül gel belā vü miḥnete) 484
v. (ol taḥammül ehli vü şāhib-vefā) 491
v. (ol tevāzu‘ ehli vü şāhib-edeb) 502
v. (ol tevāzu‘-pīşe vü şāhib-sahā) 752
v. (sa‘y kııl şāhib-‘atā vü cūd ol) 437
v. (şem‘-i şer‘-i Muştafā vü Müctebā) 83
v. (şol ki bî-şerm ü şakî vü şūḥdur) 545
v. (tālib-i dünyā vü kālā olmağıl) 857
v. (tīg-ı hāmūşî vü tenhāyî vü cū‘) 241
v. (tīg-ı hāmūşî vü tenhāyî vü cū‘) 241
v. (uğradur bir derde vü ‘ömrin keser) 245
v. (zūhd ü tāt‘at pīşe vü āyīn gerek) 411
[=44]

vücūd (Ar.) Beden, vücut

→ **vücūda gel-**

- v. (tevbe kııl gördüğ güneş buldı vücūd)649
[=1]

vücūda gel- (Ar.+T.) Ortaya çıkmak, vücuda gelmek

- v. g.-dün (sen neden geldüğ vücūda ey püser) 788
[=1]

-Y-

yā 1. Seslenme, ey! Hey!

- y. (āl için yā bunca hāy u hū neden) 729
y. (nefs-i şeytān urdı yā Rab rāhumı) 98
y. (olmadın yā Rab maḳāmum zīr-i ḥāk) 99
y. (‘ömr ü iḳbālin bularuğ yā Mu‘īn) 36
y. (yā İlahî kııl ‘ināyet étme redd) 570

2. Veya

- y. (bir gönül yap māl ü yā güftār-ıla) 282

- y. (cāme geydürmekçedür yā sīm ü zer) 542
 y. (merd-i dervîş ol yā dervîşe qarîn) 208
 y. (şoñuña yā seng kıalmış yā zeheb) 178
 y. (şoñuña yā seng kıalmış yā zeheb) 178
 y. (sözlerin yā diñle yā andan siviş) 553
 y. (sözlerin yā diñle yā andan siviş) 553
 y. (yā çıkar serden yā olur zār u hōr) 446
 y. (yā çıkar serden yā olur zār u hōr) 446
 y. (yā gömer yère veyā eyler telef) 375
 y. (yā ne lāzım bu dēyüp ğuşşa yemek) 422
 [=16]

yā Yay

- y. (yā gibi ardınca olma pīç pīç) 419
 [=1]

yād (Far.) Hatırlama

- **yād ét-**
 → **yād eyle-**
 → **yād kııl-**

yād ét- (Far.+T.) Hatırlamak, aklına getirmek

- y. è.- (dört nesne var anı yād ét dañı) 600
 y. è.-dür (eylikile yād étdür sen seni) 483
 y. è.-me (başa ilet anı yād ét yarını) 272
 y. è.-me (yola kim başduñ yōri yād étme ser) 926
 y. è.-mez (biri ol kim yād étmez ol Hāķı) 682
 [=5]

yād eyle- (Far.+T.) Hatırlamak, yad etmek

- y. e.- (Hāliķi yād eyle her şām ü seher) 685
 [=1]

yād kııl- (Far.+T.) Hatırlamak, aklına getirmek

- y. kı.- (ġāfil olma yād kııl Allāhuñı) 918
 y. kı.- (èy piser dāyim Hūdāyı yād kııl) 338
 y. kı.-ma (anuñ için ğuşşa yēyüp kıılma yād) 609
 [=3]

yağ Yağ

- y.+ını (arturasın tā ki bal ü yaġını) 833
 [=1]

yaġı Düşman

- y. (şāha yaġı olup olma rū-siyāh) 447
 [=1]

yāhūd (Far.) Daha doğrusu, yahut

- y. (cāmesi yāhūd siyāh vü ziřt olur) 858

y. (şūfiyāne şūf gey yāhūd palās) 206
[=2]

yağ- Yakmak

y.-ar (ser-be-ser dünyāyı odlara yağar) 382
y.-dı (yağdı kendin āteş-i sūzān-ıla) 444
y.-dı (yağdı şeytānuñ yüregin tağladı) 574
y.-dum (‘ūd yağdum micmer-i ‘Attārdan) 45
y.-masun (yağmasun dersenñ seni nār-ı sağar) 438
y.-masun (yağmasun dersenñ seni nār-ı semūm) 701
y.-maya (tā seni yağmaya dūzağ içre nār) 606
y.-up (zer gibi ħalbün yağup ħāl étmege) 927
[=7]

yağa Yaka?

y.+sın (buldı rāhat yağasın aña ne söz) 108
[=1]

yağın Yakın

→ **yağın ol-**

y. (āteşe yağın yanar enkişt olur) 858
y. (kaç ħatarlu yere hem varma yağın) 328
y. (ne yağın gel tutuşup nār olasın) 579
y. (rāhat istersenñ yağın gelme hemān) 578
[=4]

yağın ol- Yaklaşmak, ilgili olmak

y. o.-ma (düşmen-i Ĥağ olana olma yağın) 564
y. o.-ma (olma yağın ét ırakdan merhabā) 884
y. o.-mağ (yağın olmağ sa‘yin étme çoğlık) 577
[=3]

yalan Yalan

→ **yalan söyle-**

y.+a (èy bürāzer açma yalana femün) 811
y.+dur (kim yalandur revnağı yüzden alan) 473
[=2]

yalan söyle- Yalan söylemek

y. s.-me (söyleme ħalka şağın hergiz yalan) 473
y. s.-mez (ehl-i tağvā söylemez hergiz yalan) 765
[=2]

yalıñuz Yalnız

y. (olma anda yalıñuz başma ħadem) 804
[=1]

yalıñuzlık Yalnızlık

y. (biri yalıñuzlık biri renc-i dirāz) 467

[=1]

yalvar- Yalvarmak

y.-ur (ërmege çok yalvarur Ma'būdına) 567

[=1]

yan Etraf, yan

y.+ına (fāsıkuñ yanına varma el-ḥazer) 860

y.+ına (uğramaz yanına anuñ hūş-mend) 327

y.+ında (ehl-i Ḥaḳ yanında mekrūh u ḥarām) 793

y.+ında (Ḥaḳ yanında yeri yok menfūrdur) 939

y.+ında (her kimüñ yanında bu kim ḥör ola) 938

y.+ında (kim olar yanında çok yemek vebāl) 766

y.+ında (olur ehl-i zūhd yanında vebāl) 646

y.+ında (Şāfi'ī Mālik yanında mu'teber) 86

y.+ından (kaç yanından hem-dem ü maḥrem mebāş) 604

y.+ından (kaç yanından sen anuñ ey yār-ı cān) 891

y.+ından (kaçmışam anlar yanından lā-cerem) 711

y.+ından (kıl yanından düşmenüñ kendüñ ırağ) 538

y.+ından (saña kim dër var o yanar nāra gir) 863

y.+uña (gelmesün kaç yanuña ehl-i nifāk) 751

y.+uña (gelmesün yanuña sa'y eyle şakī) 764

y.+uña (gitdi ayruk yanuña ol uğramaz) 418

y.+uñdan (sür yanuñdan durmasun ehl-i nifāk) 762

y.+uñdan (yār-i nādānı yanuñdan dūr tut) 539

[=18]

yañ Yön, cihet

y.+a (adım atma rāh-ı şeytāndan yaña) 870

y.+a (eydeyim benden yaña tut ḥātıruñ) 369

y.+a (gel kadem baş rāh-ı Raḥmāndan yaña) 870

y.+a (hırş-ıla her yaña yelme ḥar gibi) 920

y.+a (kaç ırağdan bir yaña döndür yüzün) 406

y.+a (kılma zālimden yaña meyl ey civān) 861

y.+adan (her yañadan üstüñe üşer belā) 307

[=7]

yan- Yanmak

y.-a (dūzaḥ içre yana zār u ḥör ola) 225

y.-ar (āteşe yakın yanar enkişt olur) 858

y.-ar (saña kim dër var o yanar nāra gir) 863

y.-up (nāra düşseñ bile yanup zār ola) 617

[=4]

yap- 1. Yapmak

y.-dı (kim ki rāḥat ḳapusın yapdı tamām) 230

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

gönül yap- Sevindirmek, gönül yapmak
 g. y.- (bir gönül yap māl ü yā güftār-ıla) 282
 [=2]

yapış- Sarılmak, yapışmak
 y.- (imdi el çek ğayrıdan Hakkā yapış) 569
 [=1]

yār (Far.) Dost, arkadaş

→ **yār ol-**

→ **yār-ı ‘azīz**

→ **yār-ı cān**

→ **yār-ı ğār**

→ **yār-ı ğam-h‘ār**

→ **yār-ı muvāfıķ**

→ **yār-ı nādān**

→ **yār-ı şādıķ**

y. (cümle bed-bahtuñ delīlidür è yār) 222

y. (yār odur kim buñ deminde yār ola) 617

y. (zindedür èy yār merd-i ma‘rifet) 621

y.+dan (şaklama hālünñ tabīb ü yārdan) 520

y.+ı (mübtezeldür yoķ durur yāri anuñ) 445

y.+ı (oldur ol kim yāri Bū Bekr ü ‘Ömer) 77

y.+ı (rāh-ı ‘uķbāda metā‘ u yāri var) 634

y.-ısa (hıffet ètme saña ‘aķluñ yār-ısa) 321

y.-ıseñ (her kimünñle yār-ıseñ rüz-ı feraħ) 615

[=9]

yār ol- (Far.+T.) Dost olmak, arkadaş olmak

y. o.- (gel şalāh ehliyle yār u hem-dem ol) 668

y. o.-a (çün vera‘la yār ola ‘ilm ü ‘amel) 647

y. o.-a (māl için her kim senünñle ola yār) 881

y. o.-a (ten-perest olma ki yār ola İlāh) 235

y. o.-a (yār odur kim buñ deminde yār ola) 617

y. o.-a (zālime her kim ki bir dem yār ola) 862

y. o.-ma (kaç baħīle yār olma kıl hāzer) 438

y. o.-ma (olma nā-cins-ile yār u hem-nefes) 404

y. o.-ma (zinde iseñ mürdelerle olma yār) 336

y. o.-maz (döstum bed-kāra olmaz yār Aħad) 115

y. o.-maz (līki olmaz kimseye ol yār u rām) 164

y. o.-maz (yār olmaz kimseye fā‘ide-hör) 882

y. o.-maz (yār olmaz saña şaķın zinhār) 881

y. o.-ur (kim nifāķ ehliyle bir dem yār olur) 761

[=14]

yār-ı ‘azīz (Far.) Aziz dost

y. ('āfiyet istersenē ēy yār-ı 'azīz) 181
[=1]

yār-ı cān (Far.) Can dostu

y. (biri bir yār-ı muvāfiq yār-ı cān) 561
y. (kaç yanından sen anuñ ēy yār-ı cān) 891
[=2]

yār-ı ġār (Far.) Vefalı dost

y. (Bū Bekr anuñla yār-ı ġār idi) 78
[=1]

yār-ı ġam-h'ār (Far.) Gam vakti dostu

y. (yār-ı ġam-h'ār ol aña yevm-i teraḥ) 615
[=1]

yār-ı muvāfiq (Far.) Uygun dost

y. (biri bir yār-ı muvāfiq yār-ı cān) 561
[=1]

yār-ı nādān (Far.) Cahil dost

y.+ı (yār-ı nādānı yanuñdan dūr tūt) 539
[=1]

yār-ı şādık (Far.) Sadık dost

y. (yār-ı şādık bil sen anı özünē) 516
[=1]

yara-1. Fayda, yarar

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

eme yara- İşe yaramak, yararlı olmak

e. y.-r (ol kadar yarar degül ammā eme) 43
[=1]

yarat- Meydana getirmek, yaratmak

y.-(d)up (ḥalkı yoqdan yaradup ma'düm eden) 56
[=1]

yarağ Azık, yiyecek

y.+ın (yol yarağın ḥāzır eyle ēy piser) 157
y.+uñ (aña göre gör yarağın ēy faķır) 930
[=2]

yaramaz Faydasız, yaramaz

y.+dur (yaramazdur tūt sözüm ġāfil mebāş) 819
y.+lardan (yaramazlardan ırağ ol ēy piser) 547
[=2]

yaraş- Uyuşmak, yaraşmak

y.-ur (yaraşur mı bize gülmek ēy püser) 929
[=1]

yardım Yardım→ **yardım ét-****yardım ét-** Yardımcı olmak

y. è.-me (yardım étme nefse 'işyân étmede) 922
[=1]

yarın Gelecek, ileride, yarın

y. (ol ki yarın yine saña can vèrür) 252
y. (yarın anda varma haşmuñla bile) 318
y. (yarın andan dūr olur nār-ı saķar) 664
y. (yarın oldur olacaķ zād-ı raḥīl) 730
y.+ı (başa ilet anı yād ét yarını) 272
[=5]

yārılıķ (Far.+T.) Dostluk

y. (yārılıķ umma belāda kimseden) 315
y.+dur (dest zıķri yārılıķdur zākire) 350
[=2]

yaşdan- Güvenmek, yaslanmak

y.-mağıl (merd-iseñ yaşdanmağıl bāliş daḥı) 205
[=1]

yat- Yatmak

y.-a (döşek içinde şu kim 'üryān yata) 813
y.-a (rızkına noķşān ère ḥayrān yata) 813
y.-up (āsītān üstine yatup koma ser) 830
y.-ur (biri kül-ḥānda yatur 'üryān u ḥōr) 63
[=4]

yataķ Yatak

y. (kim nifāk ehline dūzaḥdur yataķ) 751
y. (n'oldı andan kim yèr altıdur yataķ) 216
[=2]

yatlu Kötü

y. (yatlu sözden ol kidilin bağladı) 574
[=1]

yavuz Kötü

y. (eyi yavuz ḥalk içinde çār çīz) 362
[=1]

yè- 1. Yemek

y.- (èy piser gel az yè vü az uyı) 792
y.- (kimini yè kimin iḥsān eyle vèr) 779
y.+mege (döner anı yèmege yine varur) 778
y.+mege (etini yèmege ammā diş biler) 170
y.-me (hem cenābetle yème hergiz ta'ām) 816

- y.-me (yeme hergiz tokluk üzere ta'ām) 894
 y.-megile (az yemegile uyanur şem ' revān) 192
 y.-megile (söyinür çok yemegile şem '-i cān) 192
 y.-mek (az yemek ey dōst insān işidür) 191
 y.-mek (çok yemek 'ālemde hayvān işidür) 191
 y.-mek (kim olar yanında çok yemek vebāl) 766
 y.mekden (çok yemekden hāşıl olur cümle derd) 895
 y.-mekden (ey bürāzer çok yemekden kıl hāzer) 190
 y.-mez (çok yemekden hāşıl olur cümle derd) 895
 y.-mez (ehl-i takvā çok yemez hōn-ı helāl) 766
 y.-mez (şüphelü loğma yemez nice harām) 767
 y.-r (ol aña beşzer ki yer ü çıkarur) 778
 y.-r (şol kişi kim az yer ü az uyur) 193
 y.-r (şol kişi kim gördün anı yer ribā) 883
 y.-rsin (çok nedāmet yersin āhir bī-gümān) 394
 2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda
bāk yê- (Far.+T.) Sıkıntı çekmek
 b. y.-me (kendişi mü'min bil ayruğ yeme bāk)132
ğam yê- (Ar.+T.) Tasa yemek, gam yemek
 ğ. y.-me (yeme ğam ol saña āhir nān vērür) 252
 ğ. y.-r (ğam güninde şol yer senüñle ğam) 614
ğuşşa yê- (Ar.+T.) Kaygıya düşmek
 ğ. y.-mek (yā ne lāzım bu dēyüp ğuşşa yemek) 422
 ğ. y.-üp (anuç için ğuşşa yēyüp kılma yād) 609
hōn yêdür- (Far.+T.) Yemek yedirmek
 h. y.- (hōn yêdür mihmāni şalma acıla) 661
 [=26]

yêdür- Yemek yedirmek, karın doyurmak

→ **yêdür[üp] içür-**

yêdür[üp] içür- Birinin karnını doyurmak, yedirip içirmek

y. i.- (hālūñe göre yêdür içür aña) 666

[=1]

yedi Yedi (7) sayısı

y. (yedi 'uzvı şöyle battāl étme fikr) 349

[=1]

yeg Daha iyi

y. (yeg durur vêdürmeden yüz dāne zer) 776

[=1]

yek-dil Tek gönül

y. (her ki şāhā halk-ıla yek-dil ola) 611

[=1]

yıl Rüzgar, yel

→ **y le aldur-**

y. (yıl gibi y ler yopurur tez geçer) 400

[=1]

y le aldur- Boşa harcamak

y. a.-maya (elden  m nuŐ y le aldurmaya) 187

[=1]

yıl- 1. Acele etmek, telaŐlı olmak

→ **yıl[ip] yopur-**

2. Bir Şeyin peşinden koŐmak

y.-er (varımaz derg h-ı H kka çok yeler) 213

y.-me (hıÇ-ıla her yaŐa y lme  ar gibi) 920

y.-r (kim y ler nefesine uyup serseri) 103

[=3]

yıl[ip] yopur- Telaşla hareket etmek, acele etmek

y. y.-ur (yıl gibi y ler yopurur tez geçer) 400

[=1]

y r Mek n, yer

→ **y r v r-**

→ **y r ne getir-**

y.+de (kuru y rde bitüren oldur giy h) 71

y.+den (na'let   nefr ni her y rden çeker) 271

y.+e (ara z kir gözle gezme yok y re) 350

y.+e (bulaşur l -b d karası bir yere) 548

y.+e ( r olup yüzi Şuyın ura y re) 551

y.+e (kaç  atarlı y re hem varma yakın) 328

y.+e (kim ki vara Şol oŐunmayan y re) 551

y.+e (olur olmaz y re kendün ŐalmaŐıl) 496

y.+e (v riŐ içün yok y re cem'  tme m l) 633

y.+e (varma da'vet tmed kleri y re) 679

y.+e (y  gömer y re vey  eyler telef) 375

y.+e (y re urur  alkı  ubb-ı 'izz   c h) 235

y.+e (y re urur kendi kendin b -g m n) 474

y.+e (yüzi Şuyın y re dökse ne 'aceb) 475

y.+ti (birinün de  ar u buz üsti y ri) 64

y.+ti (H k yanında y ri yok menf rdur) 939

y.+ti ( dmet ehlin n y ri  y k miy b) 655

y.+ti (m msik n y ri cehennem z rı çok) 745

y.+ti (n'idelüm H k varken  ayrı y ri) 572

y.+ti (y ri anuş zirve-yi efl k ola) 137

y.+ti (y ri cennet c mlesin n r hı Ő d) 82

- y.+idür (gülme katı girye yèridür cihān) 919
 y.+ine (komayınca pā yèrine merd ser) 213
 y.+ine (varma töhmet yèrine başma kadem) 923
 y.+ini (kıl münāfık yèrini zīr-i zemīn) 757
 y.+ün (bekle yèrün hizmetün gör er gibi) 920
 y.+ün (hem helāda kılma bir yèrün tırāş) 819
 y.+ünji (yèrüni nār-ı cahīm étme şakın) 564
 [=26]

yèr vèr- Tutmak, saygı göstermek

- y. v.-me (vèrme yèr gönülde aña taşra sür) 302
 [=1]

yèrine getir- Gerekeni yapmak, yerine getirmek

- y. g.- (farz-ı Hakkı yèrine evvel getir) 460
 [=1]

yèraltı Toprağın altı, yeraltı

- y.+dur (n'oldı andan kim yèr altıdur yatağ) 216
 [=1]

yèrin- Pişman olmak

- y.-e(gidisersin sen yèrine yèrine) 728
 y.-e (gidisersin sen yèrine yèrine) 728
 [=2]

yèt- 1. Yeterli olmak, yetmek

- y.-er ('ākile yèter bu üç nesne hemān) 331
 y.-er (ehl-i tecrīde yèter nān u 'abā) 847
 y.-er (kīn tütma bu iki haşlet yeter) 528
 y.-er (māl için gönlüni yèter tar tut) 337
 y.-er (merd-i rāha büriyā minder yèter) 207
 y.-er (mūr-veş yèter hubüb u dāne çek) 253
 y.-er (pīr-i mürşid bu yèter täliblere) 942
 y.-er (saña yèter 'āfiyetden bu hemān) 183
 y.-er (zāhirī hōz hāzıruş ol da yèter) 945
 y.-mez (āyeti taşdıķe yètmez mi hüküm) 736

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

ķudreti yèt- (Ar.+T.) Bir işi yapmaya kadir olmak, gücü yetmek

- ķ.+ñ y.-dükçe (dest-gīr ol ķudretün yètdükçe sen) 726
 ķ.+ñ y.-dükçe (ķudretün yètdükçe andan kıl hazer) 160
 ķ.+ñ y.-dükçe (ķudretün yètdükçe gel èy nām-dār) 598
 ķ.+ñ y.-dükçe (ķudretün yètdükçe muhtācına vèr) 704
 ķ.+ñ y.-dükçe (ķudretün yètdükçe sa'y ét hidmete) 651
 ķ.+ñ y.-erse (ķudretün yèterse ger cüllāb vèr) 886
 [=16]

yeṅ- Galip gelmek, yenmek

y.-enler (zabt edüp nefsin yeṅenler şāhdur) 794
[=1]

yetīm (Ar.) Babası ölmüş, yetim

y.+i (bir yetīmi her ki giryān eyleye) 889
y.+i (her ki bir ḥaste yetīmi şāz ede) 890
y.+ün (ger yetīmün birisi giryān ola) 888
y.+ün (kıl yetīmün göñlini şāz u ferah) 887
[=4]

yevm (Ar.) Gün

→ **yevme'l-ḳiyām**

→ **yevm-i dīn**

→ **yevm-i terah**

yevme'l-ḳiyām (Ar.) Kıyamet günü

y. (āl u Aşḫābına tā yevme'l-ḳiyām) 76
[=1]

yevm-i dīn (Far.) Din günü

y. (bāki vü pāyende kıl tā yevm-i dīn) 36
[=1]

yevm-i terah (Far.) Gam günü

y. (yār-ı gam-hār ol aṅa yevm-i terah) 615
[=1]

yeynecek Hopa

y. o.ma (yeynecek olma ḥazer kıl ey cüvān) 476
[=1]

yeyni Hafif

y. (lāşe cisme yeyni yüklet bāruṅı) 279
[=1]

Yezdān (Far.) Allah, Tanrı

y. (ḳorḳma a' dādan bir ol Yezdān-ıla) 471
[=1]

yıḳ- 1. Yıkmak

y.-ar ('āḳıbet yıḳar ānīde tünd-i bād) 610
y.-sa ('ālemi bir demde yıḳsa kim ne dēr) 60

2. Deyimleşmiş fiillerin kuruluşunda

ḥāṭır yıḳ- (Ar.+T.) Gönül kırmak

ḥ.+ı y.-ma (ol taḥammül ehli yıḳma ḥāṭırı) 503

göñül yıḳ- Kırmak, gönül kırmak

g.+ini y.-masunlar (key şaḳın göñlini yıḳma kimsenüṅ) 113

g.+iṅi y.-ma (key şaḳın göñlini yıḳma kimsenüṅ) 113

g.+üni y.-masunlar (yıḳmasunlar göñlüṅi tā kim senüṅ) 314

g.+üni y.-masunlar (yıkmasunlar gönüñi tā kim senüñ) 314
[=7]

yıl On iki aylık süre, sene
y. (gel buña sa'y eyle yıl u ay-ıla) 486
y. (uğrayup derde nice yıl zār olur) 761
y.+dur (nice yıldur fişk u 'ișyān eyledüm) 91
[=3]

yıllık Senelik, yıllık
y. (niçe yıllık mürdeye ol cān vērür) 69
[=1]

yırt- Yırtmak
y.-ma (yırtma kimse perdesin ey şır-i ner) 495
y.-ma (yırtma şaķın perdesini kimsenüñ) 494
y.-masunlar (yırtmasunlar perdeñi dersen eger) 495
y.-masunlar (yırtmasunlar perdeñi tā kim senüñ) 494
[=4]

yigitlik Kahramanlık, yiğitlik
y. (kıl yigitlik vaķti pīre hizmeti) 892
[=1]

yine Tekrar, yine
y. (bu 'acebdür kim yine eylik umar) 296
y. (döner anı yemege yine varur) 778
y. (hōş-meşām olsun yine bāzār-ı dehr) 22
y. (kim o gitse yine gelmez ey 'azīz) 427
y. (ol ki yarın yine saña can vērür) 252
y. (yine bunun gibidür biri ölür) 632
[=6]

yoğ Mevcut olmayan, yok (krş. **yoh**, **yok**)
→ **yok eyle-**
y. (kim ki şükr étmez kesilür yoğ olur) 220
[=1]

yoğ eyle- Ortadan kaldırmak, yok etmek
y. (ğ) e.-ye ('ālemi Kādir bu dem yoğ eyleye) 66
[=1]

yoh Mevcut olmayan, yok (krş. **yoğ**, **yok**)
y.+dur (aşlı nā-pāk ü cūdı yohdur) 545
[=1]

yok Mevcut olmayan, yok (krş. **yoğ**, **yoh**)
→ **yok ét-**
y. ('aķlı yok dīvānedür ey Bū'l-Vefā) 732
y. (ara zākir gözle gezme yok yere) 350

- y. (dūzahūn ehl-i keremle kārı yok) 745
 y. (ğ)-iken (yoğ-iken var eyledi Mevlā seni) 789
 y. (gelmege imkân yok gitdi hemân) 417
 y. (Hağ yanında yeri yok menfurdur) 939
 y. (Hağdan özge bendenüñ yok nāşiri) 572
 y. (hīç milkinde anuñ enbāzı yok) 72
 y. (kimde kim yok hūş edeb ü hūsn hayā) 714
 y. (kurtuluş yok érer āhir ér ü géc) 526
 y. (‘ömre hem aldanma yok anda bekā) 650
 y. (pādişādur hem-dem ü hem-rāzı yok) 72
 y. (rāhatı yok dünyeden bī-zārdur) 453
 y. (şunlaruñ kim ellerinde nağdi yok) 308
 y. (vāriş için yok yere cem’ étme māl) 633
 y. (yok bilendür kendin ehl-i ma’rifet) 627
 y.+dan (halkı yokdan yaradup ma’düm eden) 56
 y.+dur (ehl-i dünyā denli yokdur zahmeti) 105
 y.+dur (fā’ide yokdur ziyāndan ğayrı hīç) 827
 y.+dur (ğayrılar destinde yokdur nef’ ü zar) 566
 y.+dur (gitdi gelmek yokdur ayruğ şöyledür) 420
 y.+dur (kimde kim yokdur kanā’atden nişān) 499
 y.+dur (kimde kim yokdur şahā havf-ı Hūdā) 725
 y.+dur (şunlaruñ kim ellerinde nağdi yok) 308
 y.+dur (şunlaruñ kim kadri yokdur éy cüvān) 498
 y.+durur (çekdügi ğamdur huzūrı yok durur) 278
 y.+durur (mübtezeldür yok durur yarı anuñ) 445
 [=27]

yok ét- Öldürmek, ortadan kaldırmak

- y. e.-di (bir siñek zahımıyla anı étdi yok) 54
 [=1]

yol Yöntem, şekil, yol

→ **yol al-**

→ **yol bul-**

→ **yoldan çık-**

→ **yol göster-**

→ **yola revān ol-**

- y. (işte rūşen rāh u işte rāst yol) 541
 y. (yol yarağın hāzır eyle éy piser) 157
 y.+a (ur yüki çek yola anı şütür-vār) 269
 y.+a (varma bātil yola gözle rāhuñı) 918
 y.+a (varma bātil yola zinhār el-ğazer) 218
 y.+a (yola kim başduñ yōri yād étme ser) 926
 y.+da (her kimüñ kim yüki yolda çok durur) 278

y.+da (ih̄tirāz eyle bu yolda ḥ̄'ābdan) 280
 y.+da (yolda āsān bulasın tā kāruḡı) 279
 y.+ı (toğrı yolu ḡoma ēy ferḡunde-dem) 923
 y.+ın (ḡār u ḡas ṡūfān yolın sedd ēdemez) 424
 y.+ın (ṡol selāmet yolın isterseḡ eger) 912
 y.+ına (Ḥaḡ yolına her ne kim ētdūḡ sebīl) 730
 y.+ında (Ḥaḡ yolında varuḡ oyna merd iseḡ) 741
 y.+ında (vēr anuḡ yolında sen de cān u ser) 517
 y.+uḡ (urmasun dērsēḡ yoluḡ nef̄s-i pelīd) 228
 y.+uḡa (oynasun tā yoluḡa cān u seri) 149
 [=17]

yol al- Yol kesmek, engel olmak

y.+umuz a.-mıṡ durur (yolumuz almıṡ durur nār-ı sa'īr) 930
 [=1]

yol bul- Bir Şeye erişmek, ulaşmak

y. b.-masun (bulmasun īmānuḡa īblīs yol) 872
 [=1]

yoldan çık- Doğru yoldan ayrılmak

y. ç.-ar (nefs ü Őeyṡāna uyan yoldan çıkar) 186
 y. ç.-ayor (her kimi gōrsēḡ ki yoldan çıkayor) 590
 y. ç.-maz (tođrı yoldan çıkmaz anlar ēy cūvān) 765
 [=3]

yol göster- Akıl vermek, kılavuzluk etmek

y. g.- (toğrı yol göster öḡin al ḡarŐu dur) 590
 [=1]

yola revān ol- (T.+Far.) Başlamak

y. r. o.-maḡdur (biri toğrı yola olmaḡdur revān) 331
 [=1]

yoldaş Dost, yoldaş

y.+uḡ(ḡılma yoldaŐuḡ ḡaḡḡında ḡaybeti) 723
 [=1]

yon- Yontmak

y.-ulmıṡ (bir Şecerdür kim yonulmıṡ bī-semer) 416
 [=1]

yōri- Yürümeḡ (yürü!)

y.- (yola kim baŐduḡ yōri yād ētme ser) 926
 [=1]

yu- 1. Yıkamak

y.-ma (yuma herḡiz ellerūḡi ḡāk-ile) 821
 y.-maḡa (sa'y ḡıl yumaḡa āb-ı pāk-ile) 821

2. Anlamca kaynaŐmıṡ birleşik fiillerinyapısında

dest yu- (Far.+T.) El çekmek

d. y.-r (Hakk'a erüp ol cihândan dest yur) 193

el yu-El çekmek

e. y.-sañ (Hakk-ıçün 'ukbâdan el yursañ eger) 855
[=4]

yut- 1. Yutmak

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

hışm yut- (Far.+T.) Öfkeyi yenmek

h.+ı y.-mağ (hışmı yutmağ pîşe-yi şâhândur) 543

h.+ın y.-(d)a (kim ki hışmın yuda ey tâze cüvân) 102

h.+ın y.-(d)mayan (biri hışmın yudmayan biri bañıl) 364

h.+uñ y.-(d)mayup (hışmuñı yudmayup eylerseñ revân) 394
[=4]

yum- 1. Kapatmak, yummak

2. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin kuruluşunda

ağız yum-Konuşmamak, susmak

a.+uñ y.- (aç gözün ey dōst yum ağzuñ hemân) 919

a.+ın y.-maz (yummaz ağzın korkusından bir nefes) 33

göz yum- 1. İnkâr etmek

g. y.-an (rañmetün den göz yuman şeytândur) 97

3. Umudu kesmek

g. y.-ar (devlet anuñ kim cihândan göz yumar) 195

g. y.-dı (uyanuk ol kim cihândan yumdı göz) 109

g.+i y.- ('aql ermez aña andan yum gözi) 690

göz yumup aç- Bir anda gerçekleşmek

g. y.-up a.-ınca (göz yumup açınca ey Emre ecel) 720
[=7]

Yünus (Ar.) (öz. is.) Kuran'da adı geçen peygamberlerden biri, Hz. Yunus

Y.+uñ(Yünusuñ kıldı mañâmın batn-ı hüt) 58

[=1]

yüce Büyük, ulu, yüce

y. (bende-yi Hakk himmetin tutar yüce) 740

y. (kim vera' ehli yüce re'y-iledür) 643

[=2]

yük Ağırılık, yük

→ **yük ur-**

y. (ne uçar ne yük götürür ol pelid) 262

y. (yük götür dersen döner der tayırem) 264

y.+den (nefs-i bed ol kuş gibi yükden kaçır) 263

y.+i (her kimün kim yüki yolda çok durur) 278

y.+in (cân-ıla tã'at yükin çek Hâzrete) 270

y.+in (vālideynüñ rāzı kıl yükin götür) 460
 y.+ün (gel yükün kendün götür merdāne-vār) 591
 [=7]

yük ur- Bir hayvana yük yüklemek

y.+i u.- (ur yüki çek yola anı şütür-vār) 269
 [=2]

yüklet- Yüklemek, yüklettirmek

y.- (lāşe cisme yeyni yüklet bāruñı) 279
 [=1]

yürek Gönül, yürek

y. (g)+in (yaqdı şeytānuñ yüregın tağladı) 574
 y. (i)+inden (gitmez anuñ yüreginden derd ü dāğ) 215
 [=2]

yürü- Yürümek

y.- (nefs ü dünyādan ırağ ol yüri var) 305
 y.-r (bī-ṭahāret yürür ü bī-vaqt uyur) 699
 y.-r (kendüyi tok gösterüben yürür aç) 915
 [=3]

yüz Yüz

→ **yüz çevir-**
 → **yüz döndür-**
 → **yüz şuyı**
 → **yüz şuyı dök-**
 → **yüz şuyı yere ur-**
 → **yüz süre gel-**
 → **yüz tut-**
 → **yüzine gül-**

y.+den (kim yalandur revnaķı yüzden ala) 473
 y.+in (görimez cennet yüzün merd-i baḥl) 299
 y.+in (merd-i bed-ḥū göremez rāḥat yüzün) 301
 y.+in (sa'y kıl düşmenlerüñ görme yüzün) 367
 y.+in (sa'y kıl görmeyesin düşmen yüzün) 159
 y.+indedür (aşhiyā yüzindedür nūr-ı ziyā) 744
 y.+ini (görimez mümsik behiştüñ yüzini) 747
 y.+ini (görmeyüp rāḥat yüzini zār ola) 112
 y.+ün (dāmenünle silme yüzün ey püser) 826
 y.+üne (her ki söyler cürm ü 'aybuñ yüzüne) 516
 y.+üne (yüzüne bakmaz olur olur kıatı) 188
 y.+ünji (yüzünji silme şaķın dāmān-ıla) 825
 [=12]

yüz çevür- Birinden ya da bir şeyden uzak durmak, ilgili kesmek

y. ç.-mez (yüz çevürmez nāzil olduķda każā) 839

[=1]

yüz döndür- Terketmek, yüz çevirmek

y. d.-dürdi (halk-ı 'âlemden şu kim döndürdi yüz) 108

y.+in d.-ür (pend vèrseñ döndürür yüzün hemân) 376

y.+in d.-ürseñ (ger hevâdan döndürürseñ dil yüzün) 260

y.+ünj d.-dür (kaç ırakdan bir yaña döndür yüzün) 406

[=4]

yüz şuyı Onur, haysiyet

y. (yüz şuyı artar bu beş eşyâ-y-ıla) 486

y.+nı (arturur yüz şuyını şâhâ saḡâ) 488

[=2]

yüz şuyı dök- Onurunu yere vurmak

y. ş.+nı d.-me (dökme yüzün şuyını 'işyân-ıla) 457

y.+i ş.+n d.-se (yüzi şuyın yere dökse ne 'aceb) 475

y.+ünj ş. d.-ülmeye (dêr-iseñ dökülmeye yüzün şuyı) 809

[=3]

yüz şuyı yere ur- Şerefini, haysiyetini ayaklar altına almak

y.+i ş.+nı y. u.-a (hõr olup yüzi şuyın ura yere) 551

[=1]

yüz süre gel- Yüz sürmeye gelmek

y. s. g.-dük (yüz süre kapuḡa geldük hây meded) 570

y. s. g.-dük (yüz süre kapuḡa geldük kıl nazâr) 950

[=2]

yüz tut- üz tutmak, yönelmek

y. t.- (Hakka yüz tut ḡayrdan ümîzi kes) 316

y.+ünj t.- (tut yüzünjî rahmet-i Cebbârûḡa) 529

[=2]

yüzine gül- Dostmuş gibi davranmak, yüzüne gülmek

y. g.-er (bulduḡınuḡ yüzine güler hemân) 167

y. g.-er (her kime çift olsa yüzine güler) 170

[=2]

yüzü kara Günahkâr

y. (geldi yüzi kara bâb-ı Hâzrete) 95

[=1]

yüz Yüz (100) sayısı

y. (yeg durur vèrdürmeden yüz dâne zer) 776

[=1]

yüz biḡ Yüz bin (100000) sayısı

y. (bizden aḡa her nefes yüz biḡ selâm) 76

[=1]

-Z-**zād** (Ar.) 1. Azık, yiyecek

2. Nesne, şey

→ **zād-ı raḥīl**

z.+1 (zādı evvel gör kılursañ ger sefer) 926

[=1]

zād-ı raḥīl (Far.) Göç eden şey, giden şey

z. (yarım öldür olacak zād-ı raḥīl) 730

[=1]

zāhir (Ar.) Açık olan, meydanda olan, dış, zahir

z.+ün (zāhirün gel zīnet étme ey faḳīr) 197

[=1]

zāhiri (Ar.) Dışla ilgili, zahir olan

z. (ḥayf aña kim bāṭinī vü zāhiri) 946

z. (zāhiri ḥōz ḥāzıruñ ol da yéter) 945

[=2]

zaḥm (Far.) Yara

z.+ıyla (bir siñek zaḥmıyla anı etdi yok) 54

[=1]

zaḥmet (Ar.) Zor, zahmet→ **zaḥmet ol-**

z.+i (ehl-i dünyā denli yokdur zaḥmeti) 105

[=1]

zaḥmet ol- (Ar.+T.) Sıkıntı olmak, zahmet olmak

z. o.-ma (zaḥmet olma hīç ferde zinhār) 591

[=1]

zā'il (Ar.) Yok olan, ortadan kalkan→ **zā'il eyle-****zā'il eyle-** (Ar.+T.) Ortadan kaldırmak, zail eylemek

z. e.-r (zā'il eyler cān u dilden hem ğamı) 462

[=1]

zāl (Far.) Zalim→ **zāl-ı cihān****zāl-ı cihān** (Far.) Zalim dünya

z. (bir müzeyyen zen durur zāl-ı cihān) 167

[=1]

zamān (Ar.) An, zaman

z. ('aybdur andan da şaḳın her zamān) 824

z. (cān bedenden şol zamān kim dūr ola) 179

z. (düşmeninden her zamān ḥavf u ḥaṭar) 469

- z. (evvelā ḥavf-ı Hüdādır her zamān) 905
 z. (ğayrılar ‘aybını gözler her zamān) 294
 z. (gel bu nāmeyle ‘amel kıl her zamān) 937
 z. (hem-niṣīn ol her zamān dervīş-ile) 209
 z. (her zamān şāhib-ḥayā vü cūd ol) 790
 z. (iḥtirāz ét her zamān şeytāndan) 342
 z. (kahr-ı Hāḫdan eymin olma her zamān) 871
 z. (kendi kendin zīnet eyler her zamān) 635
 z. (kim ki ḥavf éder Hüdādan her zamān) 573
 z. (şol zamān kim şehvete vërdüñ talāk) 850
 [=13]

zamāne (Ar.) Devir, vakit

- z. (bağ zamāne ḥāline éy nev-cüvān) 377
 [=1]

zār (Far.) Ağlayan, inleyen

→ **zār ol-**

- z. (niceler bu nefis elinden zār u zār) 310
 z. (niceler bu nefis elinden zār u zār) 310
 z.+dur (ḥalk ḥulḫından anuñ kim zārdur) 297
 z.+dur (şāhibi anuñ elinden zārdur) 389
 z.+dur (tende dil çok söylemekden zārdur) 126
 z.+ı (mümsiküñ yeri cehennem zārı çok) 745
 [=5]

zār ol- (Far.+T.) Ağlayıp inlemek, zar olmak

- z. o.-a (dūzaḫ içre yana zār u ḥōr ola) 225
 z. o.-a (görmeyüp rāḫat yüzini zār ola) 112
 z. o.-a (nāra düşseñ bile yanup zār ola) 617
 z. o.-asın (ne ırağ ol üşiyüp zār olasın) 579
 z. o.-ur (gördügin bulmaz elinde zār olur) 631
 z. o.-ur (uğrayup derde nice yıl zār olur) 761
 z. o.-ur (yā çıkar serden yā olur zār u ḥōr) 446
 [=7]

zāyid (< Ar. zā'id) Fazla

- z. (zāyid olanuñ olursa da ḥelāl) 646
 [=1]

zehr-dār (Far.) Zehirli

- z. (mār-ı ef'īdür bu dünye zehr-dār) 163
 [=1]

zen (Far.) Kadın

→ **zen-i mekkāre**

- z. (gerçi olur zen bir iki dem mihrübān) 401

z. (rağbet-i dünyā-y-ıla zen şöhet-i) 161
 z.+durur (bir müzeyyen zen durur zāl-ı cihān) 167
 z.+le (vèrme rāzuñ tütme zenle ülfeti) 521
 [=4]

zen-i mekkāre (Far.) Düzenbaz kadın
 z.+den (bu zen-i mekkāreden eyle hāzer) 638
 [=1]

zenān (Far.) Kadınlar
 z. (şöhet-i şıbyān u rağbet bā zenān) 513
 [=1]

zer (Far.) Altın
 z. (‘ākıbet dünyā-perestüñ sīm ü zer) 245
 z. (cāhil ü nādāna vèrür sīm ü zer) 370
 z. (cāhile her kim ki māl ü zer vèrür) 374
 z. (cāme geydürmekçedür yā sīm ü zer) 542
 z. (ger ‘amel olmaya hāliş hem çü zer) 597
 z. (ger dilersen mağfiret kenz ètme zer) 704
 z. (ğıll u ğışdan zer gibi gel pāk ol) 365
 z. (sīm ü zer destüñde bī-hād var tüt) 337
 z. (yeg durur vèrdürmeden yüz dāne zer) 776
 z. (zer gibi qalbün yaqup kāl ètmege) 927
 [=10]

zer (Far.) Sarı
 z.+ine (tıfl-vār aldanma sürh u zerdine) 166
 [=1]

zebān (Far.) Dil
 z. (pāk eyle kızb ü ğaybetden zebān) 133
 [=1]

zeber (Far.) Üst
 → **zīr ü zeber eyle-**
 → **zīr ü zeber kıll-**

zebūn (Far.) Güçsüz, çaresiz
 → **zebūn eyle-**

zebūn eyle- (Ar.+T.) Çaresiz bırakmak, aciz olmak
 z. e.-rsin (anuñ için kendün eylersin zebūn) 281
 [=1]

zehr (Far.) Zehir
 z. (geçürür ‘ömrin o zehr ü qahr-ıla) 544
 z. (zehr bil nādānı andan kıll hāzer) 504
 z.+den (kaç zehrden bulmaq istersen necāt) 506
 z.+den (niceler ol zehrden ètdi vefāt) 505

z.+i (işbu mārūñ zehri key kı̄til durur) 165
[=5]

zeyn (Far.) Süs

→ **zeyn eyle-**

zeyn eyle- (Far.+T.) Süslemek

z. e.-mek (kendüzin zeyn eylemek erlik degül) 284
[=1]

zīb (Far.) Süs

z. (dīnümüz bunlarla buldı zīb ü fer) 86
[=1]

zibā (Far.) Süslü

z. (hüb u zībā görünür halka tamām) 164
[=1]

zībā-nāme (Far.) Süslü name

z.+yi (dutmuş elde işbu zībā-nāmeyi) 38
[=1]

zinde (Far.) Canlı, sağlam

→ **zinde kııl-**

z. (hayr ummağ mürdeden zinde ‘aceb) 715
z. (zinde iseñ mürdelerle olma yār) 336
z. (zinde şayma mürde bil anı hemān) 498
z. (zinde şayma sen anı kim mürdedür) 515
z. (zinde tut zıkr-ile şubḥ u şāmuḡı) 339
z.+dür (her ki bed-hūdur egerçi zindedür) 515
z.+dür (zindedür ey yār merd-i ma‘rifet) 621
[=7]

zinde kııl- (Far.+T.) Canlı tutmak

z. k.- (zinde kııl zıkr-ile şubḥ u şāmuḡı) 791
[=1]

zindi-gānī (< Far. zinde-gānī) Canlılık, hayat

z. (‘ārif-āne zindi-gānī eyledi) 231
[=1]

zīnet (Ar.) Süs

→ **zīnet ét-**

→ **zīnet eyle-**

z. (‘ilmdür biri ki hōş zīnet vérür) 381
z.+den (vāz gel zīnetden ey maḡbül-ı nās) 285
z.+i (el çekersenḡ terk édüp ger zīneti) 259
z.+i (nefs-i meyyāl-ile dünyā zīneti) 306
[=4]

zīnet ét- (Ar.+T.) Süslemek

- z. è.-me (zīnet étme başuñı destār-ıla) 282
 z. è.-me (zāhirüñ gel zīnet étme èy fakīr) 197
 [=2]

zīnet eyle- (Ar.+T.) Süslemek

- z. e.-r (kendi kendin zīnet eyler her zamān) 635
 [=1]

zinhār (Far.) Asla

- z. (açma zinhār ağzuñı olgıl hamūş) 555
 z. (ārzū-yı nefse uyma zinhār) 598
 z. (bağlama dünyāya gönölüñ zinhār) 195
 z. (çok uyuma imdi zinhār èy püser) 812
 z. (gitmesün zinhār èlüñden hīç bu) 940
 z. (hōş geçin halk-ıla zinhār étme lecc) 390
 z. (kendüñi medh étme zinhār èy cüvān) 702
 z. (naqşına aldanma anuñ zinhār) 163
 z. (varma anlar arasına zinhār) 806
 z. (varma bātıl yola zinhār el-ħazer) 218
 z. (verme fānī ‘āleme zinhār dil) 177
 z. (yār olmaz saña şaķın zinhār) 881
 z. (zaħmet olma hīç ferde zinhār) 591
 z. (zişt-rüdan dileme zinhār kām) 709
 [=14]

zīr (Far.) Alt

- **zīr-i ħāk**
 → **zīr ü zeber eyle-**
 → **zīr-i zemīn**

- z. (ķavm-i ‘Ād’ı eyledi zīr ü zeber) 51
 z. (ķavmin eyledi zīr ü zeber) 53
 z. (tut ħilāfin nefsinı kıl zīr ü zeber) 797
 [=3]

zīr-i ħāk (Far.) Toprağın altı

- z. (olmadın yā Rab maķāmum zīr-i ħāk) 99
 [=1]

zīr ü zeber eyle- (Ar.+Far.+T.) Helak etmek, yerle bir etmek

- z. e.-di (ķavm-i ‘Ād’ı eyledi zīr ü zeber) 51
 z. e.-di (Lūţ ķavmin eyledi zīr ü zeber) 53
 [=1]

zīr-i zemīn (Far.) Toprağın altı

- z. (kıl münāfık yerini zīr-i zemīn) 757
 [=1]

zīrā (Far.) Birbirinin açıklaması olan iki cümleyi birbirine bağlar, zira

z. (bāki kalmaz kimseye zīrā hayāt) 718

z. (dīn evin ābād eder zīrā vera') 640

z. (mü'mine zīrā ğinā 'ayn-ı belā) 733

z. (zīkrdür pākān işi zīrā her ān) 358

[=4]

zirve (Ar.) Doruk, zirve

→ **zirve-yi eflāk**

zirve-yi eflāk (Far.) Göklerin zirvesi

z. (yēri anuḡ zirve-yi eflāk ola) 137

[=1]

zişt (Far.) Kötü

→ **zişt ol-**

z. (ikisi biri birinden zişt ü bed) 363

[=1]

zişt ol- (Far.+T.) Kötü olmak

z. o.-maḡıl (nefse uyup zişt ü bed-kār olmaḡıl) 496

z. o.-ur (cāmesi yāhūd siyāh vü zişt olur) 858

[=2]

zişt-hū (Far.) Kötü huylu

→ **zişt-hū ol-**

zişt-hū ol- (Far.+T.) Kötü huylu olmak

z. o.-a (her kim ola zişt-hū vü bed-fi'āl) 514

[=1]

ziyān (Far.) Zarar

→ **ziyān ér-**

→ **ziyān eyle-**

z. ('ırzuḡa érışmesin dersenḡ ziyān) 476

z.+dan (fā'ide yoḡdur ziyāndan ḡayrı hīç) 827

[=2]

ziyān ér- (Far.+T.) Başa kötü bir durum getirmek

z. è.-meye (èrmeye imānuḡa tā kim ziyān) 133

z. è.-mesün (èrmesün mihmāndan saḡa ziyān) 665

[=2]

ziyān eyle- (Far.+T.) Zarara uğramak

z. e.-r (pādişāh olanlara eyler ziyān) 141

[=1]

ziyān-kār (Far.) Ziyān eden, zarar veren

→ **ziyān-kār ol-**

ziyān-kār ol- (Far.+T.) Zarar vermek

z. o.-a (dōst kim ola ziyān-kār èy piser) 878

[=1]

zişt-rū (Far.) Kötü yüzlü

z.+dan (zişt-rūdan dileme zinhār kām) 709

[=1]

zūr (Far.) Kuvvet, güç

z. (tūtalum Rūstemce varımış sende zūr) 217

[=1]

zūhd (Ar.) *tasvīf*. Her türlü zevke karşı koyup, kendini ibadete adamak

z. (zūhd ü t̄āʿat pīşe vü āyīn gerek) 411

[=1]

-Z-**zabṭ** (Ar.) Baş gelme, tutma→ **zabṭ èt-****zabṭ èt-** (Ar.+T.) Baş gelmek, zaptetmek

z. è-(d)üp (zabṭ èdüp nefsin yeñenler şāhdur) 794

z. è.-mege (nefsini zabṭ ètmege kâdir ola) 101

[=2]

zaʿif (Ar.) Zayıf

z. (aṇa cūrʿet zaʿifimāndan gelür) 136

z. (gerçi olur lāğar u süst ü zaʿif) 916

z.+e (dāyimā eyler zaʿife ol sitem) 712

z.+i (bir zaʿifi göricek kı1 merḥamet) 893

z.+i (gözle muḥtāc u zaʿifi vèr t̄āʿām) 934

[=5]

zarar (Ar.) Zarar (krş. **zarr**)→ **zarar èr-**→ **zarar gör-**→ **zarar irgür-****zarar gör-** (Ar.+T.) Kötülüğe uğramak, zarar görmek

z. g.-iserdür (görisedür düşmeninden ol zarar) 155

[=1]

zarar irgür- (Ar.+T.) Zarar getirmek

z. i.-ür (ādemüñ ʿömrine irgürür zarar) 469

[=1]

zarar èr- (Ar.+T.) Zarar gelmek

z. è.-mesün (èrmesün dèrseñ eger nāgeh zarar) 547

z. è.-mesün (èrmesün t̄ā kim saña andan zarar) 897

[=2]

ẓarr (Ar.) Zarar (krş. **ẓarar**)

ẓ. (ğayrılar destinde yoƒdur nef^ˆ ü ẓar) 566

ẓ. (saña èl ‘aybından èy ğāfil ne ẓarr) 130

[=2]

ẓarūrī (Ar.) Zorunlu

ẓ. (ger ẓarūrī süprüle beyt ü harem) 822

[=1]

ẓāyi‘ (Ar.) Boş

→ **ẓāyi‘ ol-**

ẓāyi‘ ol- (Ar.+T.) Boşa gitmek

ẓ. o.-an (ẓāyi‘ olan ‘ömr dağı böyledür) 420

[=1]

ẓiyā (Ar.) Aydınlık ermek

ẓ. (şüretinde hem anuğ olmaz ẓiyā) 756

ẓ.(ère cān gözine tā nūr u ẓiyā) 134

[=2]

-Z-

zākīr (Ar.) Zikir eden, zakir

z. (ara zākīr gözle gezme yoƒ yère) 350

z.+e(dest zīkri yārlıƒdur zākīre) 350

[=2]

zāt (Ar.) 1. Kişi, insan

z.+dan (gel haber-dār ol şifāt u zātdan) 851

z.+dan (hem-dem olma kaç o nev‘a zātdan) 605

2. Kişilik

z.+ında (her ki zātında degüldür ehl-i hāl) 44

[=3]

zem (Ar.) Kötüleme

→ **zem èt-**

z.+e (zemme ebleh gibi rağbet eylemez) 123

[=1]

zem èt- (Ar.+T.) Ayıplamak, kötülemek

z. è.-me (gözleyüp dervīş ‘aybın ètme zem) 210

z. è.-mesün (ètmesün dërseğ seni hīç kimse zem) 481

[=2]

zeheb (Ar.) Altın

z. (şoņuña yā seng ƒalmış yā zeheb)178

[=1]

zerre (Ar.) Zerre

z. (şu 'leye gelse kaçan bir zerre nār) 382

z. (kendi kendine dahı zerre kadar) 626

[=2]

zevķ (Ar.) Zevk

→ **zevķ al-**

→ **zevķ sür-**

z.+ın (zıkr zevķın bilmez ol nādāndur) 354

[=1]

zevķ al- (Ar.+T.) Mutluluk duymak, zevk almak

z.+ın a.- (zevķın al sürer çekersin sen vebāl) 633

[=1]

zevķ sür- (Ar.+T.) Sefa sürmek, lezzet almak

z.+ın s.-er (zevķın eller sürer ol çeker vebāl) 739

[=1]

zıkr (Ar.) Zikir

→ **zıkr-i bī-ta 'zīm**

→ **zıkr-i dil**

→ **zıkr-i Hāķ**

→ **zıkr-i hāşān**

→ **zıkr-i lisān**

→ **zıkr-i sırr**

→ **zıkr-u'l-lāh**

z. (hāvf-ı Hāķdan ağlamakdur göze zıkr) 351

z. (var durur her 'uzv için maḥşūş zıkr) 349

z. (zıkr ihlāş-ıla gāyet hāşdur) 344

z. (zıkr üç nev' üzredür ey pāk-dīn) 345

z. (zıkr zevķın bilmez ol nādāndur) 354

z. (zinde kıl zıkr-ile şubḥ u şāmuḥı) 791

z. (zinde tut zıkr-ile şubḥ u şāmuḥı) 339

z.+den (Hāķķı şol kim zıkrden gāfil ola) 686

z.+dür (zıkrdür pākān işi zīrā her ān) 358

z.+e (zıkre lāzım dōstum hürmet durur) 347

z.+e (zıkre lāzım evvelā ihlāşdur) 344

z.+i (dest zıkrı yārlıķdur zākire) 350

z.+i (işbu zıkrı bilmeyen hāsir durur) 348

z.+i durur ('āmlar zıkrı durur zıkr-i lisān) 346

z.+ın (ger kulaķ zıkrin şorarsaḥı ey cūvān) 352

[=15]

zıkr-i bī-ta 'zīm (Far.) Saygısız zikir

z. (zıkr-i bī-ta 'zīm key bid'at durur) 347

[=1]

zıkr-i dil (Far.) Gönül zikri

- z.+dür (zıkr-i dildür dahı Qur'ân okımaq) 355
 z.+dür (zıkr-i dildür Hakk'a şevk u iştiyâk) 353
 [=2]

zıkr-i Hakk (Far.) Hakk'ın zikri

- z. (bil ki zıkr-i Hakk gıdâ-yı rûhdur) 340
 z. (zıkr-i Hakk olduqda münis cânuğa) 341
 z. (zıkr-i Hakk-ıla geçür eyyâmuğı) 339
 z.+a (zıkr-i Hakk'a ey piser meşgûl ol) 250
 z.+dan (zıkr-i Hakkdan gayra depretme lisân) 358
 z.+dan (zıkr-i Hakkdan gayrıya açma dehân) 124
 z.+ı (zıkr-i Hakkı döstum bisyâr-gû) 343
 [=7]

zıkr-i hâşân (Far.) Erenlerin zikri

- z. (zıkr-i hâşân dilde olur bî-gümân) 346
 [=1]

zıkr-i hâşe'l-hâş (Far.) En yücelerin zikri

- z. (zıkr-i hâşe'l-hâş zıkr-i sırr durur) 348
 [=1]

zıkr-i lisân (Far.) Gönül zikri

- z. ('âmlar zıkr-i durur zıkr-i lisân) 346
 [=1]

zıkr-i sırr (Far.) Zikrin sırrı

- z.+durur (zıkr-i hâşe'l-hâş zıkr-i sırr durur) 348
 [=1]

zıkrü'l-lâh (Ar.) Allah'ın zikri

- z.-ıla (tutmayanlar üns zıkrü'l-lâh-ıla) 243
 [=1]

zillet (Ar.) Alçaklık, zillet

→ **zillete düş-**

zillete düş- (Ar.+T.) Hor düşmek, zillete düşmek

- z. d.-meyesin (düşmeyesin tâ belâ vü zillete) 769
 [=1]

Zü'l-celâl (Ar.) Allah'ın adlarından biri

- Z. (biri anuğ havfdur ez-zü'l-celâl) 330
 [=1]

-Z-

zafer (Ar.) Galip

→ **zafer bul-**

zafer bul- (Ar.+T.) Galibiyete erişmek, galip gelmek
z. b.-ursañ (ger 'adū üstine bulursañ zafer) 501
[=1]

zālīm (Ar.) Zülmeden, zalim
z. (şanmasun zālīm seni halk-ı cihān) 861
z.+den (kılma zālīmden yaña meyl ey civān) 861
z.+e (zālīme her kim ki bir dem yār ola) 862
[=3]

zann (Ar.) Sanma

→ **zann eyle-**

zann eyle- (Ar.+T.) Zannetmek, sanmak
z.e.-r (şöyle zann eyler ki 'afv eyler Hüdā)104
[=1]

zıll (Ar.) Gölge

→ **zıll-ı İlāh**

→ **zıll-ı zā'il**

zıll-ı İlāh (Far.) Allah'ın gölgesi
z. (şāhlardur dünyede zıll-ı İlāh) 447
[=1]

zıll-ı zā'il (Far.) Yok olan gölge

z. (zıll-ı zā'il gibidür 'ömr ü hayāt) 527
[=1]

zulm (Ar.) Eziyet, zulüm

→ **zulm eyle-**

z.+e (zulme āhenk éderse pādişāh) 147
[=1]

zulm eyle- (Ar.+T.) Zulüm etmek, işkence etmek
z. e.-dünj (aņa kim çoğ eyledünj zulm ü cefā) 910
[=1]

KAYNAKÇA

- AKAR, Ali, *Eski Anadolu Türkçesi Ders Notları -I*, Muğla, 2014.
- ARGUNŞAH, Mustafa - GÜNER, Galip, *Codex Cumanicus*, Kesit Yay., İstanbul, 2015.
- ARGUNŞAH, Mustafa - SAĞOL YÜKSEKKAYA, Gülден, *Karahanlıca, Harezme ve Kıpçakça Dersleri*, Kesit Yay., İstanbul, 2013.
- BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara, 1990.
- BURAN, Ahmet, “Türkçede İsim Çekim Ekleri”, *Türk Gramerinin Sorunları 2*, TDK Yay., Ankara, 1999.
- CLAUSON, Sir Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford University Press, London 1972.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar, *Ötüken Türkçe Sözlük (5 Cilt)*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2007.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yay., İstanbul, 2009.
- Feridüddin Attar, *Pendname*, hazl.: Yusuf Çetindağ, Etkileşim Yay., İstanbul, 2013.
- GABAIN, A. von, *Eski Türkçenin Grameri* (Çev.: Mehmet AKALIN), TDK Yay., Ankara, 1988.
- GÜLENSOY, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Cilt I, A-N, TDK Yay., 2. Baskı, Ankara, 2011.
- GÜLSEVİN, Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, TDK Yayınları, Ankara, 2007.
- HATİPOĞLU, Vecihe, *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., 2. baskı, Ankara, 1972.
- <http://dictionnaire.sensagent.leparisien.fr/OSMANLI%20TURKCESI/tr-tr/> (Er. Tar. 27.05.2017)
- http://yazmalar.tdk.org.tr/detay_goster.php?k=901 (Erişim tarihi: 29.04.2017, 18.24)
- <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/Manuscripts/Catalog/Details/332331> (Erişim tarihi: 29.04.2017, 18.54)
- KAHRAMAN, Tahir, “Çağdaş Türkiye Türkçesinde Ad Çekim Eklerinin Kullanım Özellikleri ve İşlevleri”, *Türk Gramerinin Sorunları 2*, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1999.
- KORKMAZ, Zeynep, “Türkçede Ek Yığılması Olaylarının Meydana Gelişi Üzerine”, *TDAY-Belleten 1960*, TDK Yay., Ankara, 1988.
- KORKMAZ, Zeynep, *Gramer Terimleri Sözlüğü*, TDK Yay., Ankara, 1992.
- _____ *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, TDK Yay., 4.Baskı, Ankara, 2014.

- KURT, Meziyet, *Anadolu Türkçesi Sözlüklerinde +Iik / +IUk Ekli Kelimeler*, c.1. Çukurova Üniversitesi SBE, Adana, 2006. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi)
- MAZIOĞLU, Hasibe, “Kanuni’nin Oğlu Şehzade Beyazıt Adına Yapılan Pend-i Attar Çevirisi”, *VIII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri c. II*. TTK Yay., Ankara, 1976, 1183-1189.
- PAÇACIOĞLU, Burhan, “Sözlerin Soyağacı” Üzerine Bazı Notlar”, *TÜBAR-XV-/2004-Bahar/ 60*, Niğde.
- PAÇACIOĞLU, Burhan, *VIII.-XVI Yüzyıllar Arasında Türkçenin Söz Dağarcığı*, Kesit Yay., İstanbul, 2016.
- Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yay., 2. baskı, İstanbul, 1987. (Arap Harfli)
- TOPALOĞLU, Ahmet, *Dil bilgisi Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yay., İstanbul, 1989.
- TDK, *Derleme Sözlüğü*, TDK Yay., 12 Cilt, Ankara, 1993.
- TDK, *Türkçe Sözlük*, TDK Yay., Ankara, 2005.
- VARDAR, Berke, *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, Multilingual Kitabevi, İstanbul, 2002.

TIPKIBASIMLAR

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Muhammed DORUK

Doğum Tarihi: 23.04.1990

Doğum Yeri: KAYSERİ

Akademik Unvanı:

Cep Telefonu: 0531 938 03 22

E-postası: mdoruk209@gmail.com

Bildiği Yabancı Diller (Puan ve Yılı): İngilizce, 67,50 (2016); Yökdil, 77,50 (2017)

Aldığı Sertifikalar: Pedagojik Formasyon Eğitim Sertifika (2014-2015)

Uzmanlık Alanı:

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Türk Dili ve Edebiyatı	Erciyes Üniversitesi	2013
Y. Lisans	Yeni Türk Dili	Erciyes Üniversitesi	2014

Yüksek Lisans Tez Başlığı (özeti ekte) ve Tez Danışman(lar)ı:

Emre'nin Terceme-i Pend-name-i Attar'ı Üzerine Bir Dil İncelemesi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mustafa ARGUNŞAH